

ספר

פֶּשֶׁר אַגְדַּת־

על מס'

ברכות ושבת

הוצתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org

ע"י הי"ם תשס"ט
חברו

אליהו במהר"ל ראטנער

רומ"ץ דק"ק גאוואַפּאָלטאווקע.

ווארשא

תרנ"ה

ПЕШЕРЪ АГАДТА

т. е. объяснение талмудическихъ сказаній

соч. Еліа Раткерь.

Раввинъ въ Новополтавкѣ.

ВАРШАВА 1895

זוסכמות הרבנים הנאונים המפורסמים יצו.

אמרה כלל כסדר סבני וודר וזנפט וורה אזכירה שמוכינה מחלתי פנהיית
זה ר"ל כוזה שנים רלושים ולא הי' זכתי אז להוליא לאור את הקסד
פחדו לי צונשך הזון הרצ גופן של כחצי הסעודה ונגדולי הדור יליו שזכיתי
לחכנדז ומכודס צומכחזים שלמים וארוכים והה"ל ונלאו דברי חן צעניסס
וארהיבזני להוליא ע"פ הצל חזורי הכוכחי : ה"ה

הרצ הגאון, המפורסם שלשלה היוחסין ווהר"ר, **נפתלי צבי הירש**
יהודא ליב ברדין ז"ל האזר"ק וואלאזין יליו שלח אלי וכהצ
צאריכות וצסוף וכהצו כהצ לי להעלות הקסד הלו פסר אגרתח על ווכצס הדפוס
וצרכני סיתן ה' ואעלה ואלליח וישולו ונשייכות חכונתי חולה

הר"ג המפורסם הר"ר **יוסף האלפערין** האזר"ק **אדעססא** נתן
לי העודתו והסכונתו על הקסד הלזה וכחצ כי מלא צו בכל אשר ראה צו דצריס
יעריס וככוחיס הרשוים לאזרון ולקצמן דפוס . וזוף הסעודה נאצדה ממני
מוכינה הכ"ל :

הנה וודי עברי פה כאוואפאלטאווקע ונלאתי את האי בצרה יקירא הרצ המפורסם
הר"ג ווח"ס חר"ץ וצקי כש"ח תוה' **אלי ראטנער** כ"י אשר מרצין
הוראה צפה יותר ונעלסה שנים וסמוחה מחד דצרי אתו מכל הענינים מש"ס
ופסקים ראשונים ואחרונים ונלאתי ונלא דבר ה' זו הלכה לנועשה ונלאה לפרסם
עמם כי גם עכשו לא אלון ישראל וגם ראה ראיתי את קפרו היקר אשר עדיין
צכחונים ושמו נקרא **פשר אגרתא** וגם כחצו חוכן חדיעות ופקקי הלכות
אשר יהא הועלת רצ לכל בני ישראל . ולכל בני ישראל יהי אור בכל מושבותיהם .
ולאחא אונרהי כי אשר ראה ראיתי את הסעודה של הגחונים אשר נחכו עליו
מחודס ונאן דחבי עידיהן לא ויסחצס כלל וכלל וכמוהו ירצו צישראל והי יזונין לו
מקום גדול ועיר ואס צישראל כי ראוי להיוה רצ ומ"ץ בכל כפולות ישראל ולכן
גם אני הייתי לכקיף להצייר על סרצ הכ"ל ועל חיבורו היקר ונה שעיתי הא .
ולראי עכ"ז צאחי עה"ה יוס ד' חנח סנת הרומ"ה לפ"ק .

הק' **יהושע בריסקין** נלא"ה וי' ישראל חיים ז"ל .

צעל סעחצר ספר חיו יוסע וספר חספ סוסינלס החונה נאדעסקא

הסכמות הרבנים הגאונים המפורסמים יצו

הן כל חלי הרב הגדול החריף ובקי וכו' הר"ר **אלי** ז"ל יסודא ליב **ראטנער** וז"ל ונחצרת אשר פיו יקבנו צסס פטר הגדהא על הגלות ונק' זרכות וסגת, ועיינתי זה בזה וקומוות ורליתי כי הנה דברים הראויס לחומרס. ורליסי לקובעס דרפוס. וע"כ חקטס מוח חחז"י להיות לו לעזר ולסעד לעען יוכל להוליח לאור עולם חח ספרו. לחלקס ציעקצ ולהפילס צישראל. פ"ק כיקאליעצ

ישראל אייונישטיין

כן הסכי לעורר לבב חחז"י לעמוד ליוני סרה"ג צחומ"ה כו' ה"ר **אלי** כ"י **ראטנער** לעען יה"י ציכלהו להוליח לאור עולם ונחצרתו הנק' צסס פטר הגדהא ויכולה יה"ה זכות העולם שחגן עליהס לרווחס קרנס והללחחס צחז"ג ככפסוחס ונפש ונבקסס.

מאיר שדמה יאנאווסקי

הנני ג"כ להיות צחומזי הרב העשבר הכ"ל להלות פני חחז"י להיות לעזר סיפולר מעינותיו חולה, וכסילח מציה"ד צרטיקן העבמער חקבלו ח"יה צלי"כ צחז"ר ח"ר יס"ת עליו סרה"ג צעהומ"ה כ"י. צלחטי"ה כ"ז מרחשון תר"ן פ"ק כיקאליעצ.

נאום חיים ליב איטקין מאנטשאקוב.

כן אחי צחתי לבקט מוח חחז"י להיות לחחיעזר ולחחיקוק צ"ד הרב סמחזר סיוליח לאור חח חיצורו פטר הגדהא וגס אחי חקבל צלי"כ ספר חחד כסילח מהדפוס כפי העוקה סיוקת מהרב סמחזר וע"ז צלחטי"ה יוס ה"י כ"ג מרחשון תרטי"ן לפיק. נאום יהודא יודל הרב ומ"ל דפיק וולחנעקענסק.

בעברי צוקטי דרך קאלכיע כחוח פאלטחחוקיע השחעעעתי וואוד צדברי הספר פטר הגדהא אשר חיצר סרה"ג המפורסיס לבצה וע"ה **אלי** **ראטנער** כי רליתי ונ"כ דבר צכולח חלעודח וצטי על יסודות פנימיח החורה וחקירה חלקית וטבעית ודרוש ופסול וכבר עברו ימים כצדייס אשר לח רליתי שכל צליח וחוק. כחוס. חי לחח צצקסו צמזי הרב הכ"ל לחח לו חח העודתי על חקפר הכ"ל הגס. שחני יודע מועט ערכי מ"י חככי אשר חחגן הסכמות על חקפר וצפרט לחרב המפורסיס לבצה ווח"י חלי"י רק שחני יודע שעהקפר חלו יהטו רציס וכן פלימים לחורו לכן כמלחתי לחלוחות רחן סרב ליתן הסכמות על חקפר וצקסתי מוח חחז"י סיח"י להיות צחומזי כפשו וליחן לו כקף קדיויה על חללוחות חדפוס כי רצס ויובל להוליח מחשנתו חקוצה עכח חל חפרעל וצקבר זה ישחו זרכה מוח ר'.

יוס ר' ערב ראש חודס טמוח סנת חרח"ס עליכו ועל כל ישרחל.

דברי יצחק יחוקאל שפירא ומ"ל מנחםסחליט.

ראשית דבר

יולר האדם לחונן הדעת הכני דעת לדעת כי רבים יצאו זנוספט אחי על
לודות הספר הזה. אלס יציעו מי הוא זה חוצר חיבורים ומחוכם? הגם שאל
בנביאים? הלל הלך לבקש את האמונות האודות וזה אשר הציאו ללכת אל שמואל
ולא לבקש תורה ופייו. ואלה ידברו מי הוא אשר יערכו לצו לבשת אל קדם הקדשים
אגדות חז"ל אשר עומן בחובם קודות נעלמים ורזי תורה? וכמו"ש צב' תחיל
באגרת הקודש ד"ה בגזירת עירין. (אס גם סס יס תפוזתם בלדיו. דכן כתוב
סס בזה"ל ותנו כבוד לה' אלהיכם צמס יחשך דהיינו צין מנחם למועריב כל
ימות המול ללמוד בעשרה פנימיות המורה שהיא אגדה שצב' ע"י שרוב קודות
המורה גכזין זה וזכפרת עיונותיו של אדם והנגלות שצבן הן דרכי ה' שילך זה
האדם ויסית עלות בנפשו צמייל דעלמא וצמייל דשמיא כו' עכ"ל. הרי דמוסיים
שגם הנגלות שצבן הן דרכי ה' ומוקר ומועלות דעת) ע"ז אשך קורא נפלא הלל
תצין הגמרא צמייל (דף כ"ז) לכולם נתן לאיש חליפות שמולות ולצנימין נתן
חוש חליפות שמולות אפשר דבר שכלעבר צו ארתו לדיק יכשל צו דליר צמיא אר"ח
צ"ג ח"ר צצביל וסקל צ' סלעים מילת כו' נתקלחו צו אחיו כו' וירדו אצותיו
במלרים כו' אלל אר"צ צ"י ח"ר אלעזר רמז רמז לו שעתיד ללאת מנוט צן סילל
מלפני הנוקב בחמשה לצוטי מלכות ונני מרדכי ע"כ ולכאורה קשה הא על כרחך
גם החוש חליפות שמולות נתן לצנימין צפועל מוש דלך וקרא יולל חירי פשוטו
וואי מהני הרמז צוה להסיר הקבלה מלצם. לכך ללע"ד לפרש שרמז להם צוה
מלאר צן עזאי צפ"ד דאצות אל תהי צו לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין
לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום ע"כ. והוא דהנה אחי יוסף
נתקלחו צו צומקל שני סלעים ויכת שכל פס ידו יען שהוא היה הלעיר
ויהודה ה' המלך ציניהם ויעקב נתכוין לרנות צוה שאין זרעו של עשו כופל אלל
צידו זרעו של רחל שנאמר והיה בית יעקב אש וצית יוסף להצט ונו' (מד"ר אסתר)
והם לא הצינו הרמז וקצרו שאין מלחמה נולחת אלל ציהדה חרעו בדכתיב ידך
בעורף אויביך וגו'. ויוסף אמר להם צפה מלא הרמז שאין לך אדם שאין לו מקום
ואל יצונו לצנימין הלעיר והחלט וכולם כי אלמלא הוא ה"י גוצר המן על ישראל
דכל שצט יוסף כבר הגלה סכחריב למקומות אחרים ובגלות צבל לא היו רק שצט
יהודה וצנימין ומקלה צבי לוי ואין זרעו של עשו כופל אלל צידי זרעו של רחל
וה"י מוכרח להיות הישועה לישראל ונפלת המן רק ע"י שצט צנימין ונני מרדכי
איש ימיני. וק"ל. אף אהה אל המנה ואל תצו ללעיר וחלץ כמוכי. ואל תעמוד
על השמר רק הכנס לפנים הספר ועיין צו אולי תמלא דברים ככוחים צו הראויים
לחומר וליישר עקמומית שצלב כי כל כוחתי רק להחליט כח המן מן המורה גופא
כי ראה ראיית הרצח ומתחכמים ופוערים פיהם לצלי חוק על דברי חז"ל באגדה.
ולכן הראיתי לדעת להצוערים צעם שכל דצריהם על אדני מוסר הסצבו אף
הדברים הנגלים שצתם והספתרות לה' אלהינו ולעצדי הקדושים אשר להם מנגל
רזי תורה. ורק הלצישו חז"ל דצריהם הקדושים צעניכים פשוטים חרים על דך
המשל שהוא ענין זר מהסכוון ומ"א טובו רלוף כל המכון. ואם אמור יאמר
הקורא מי סציאכי עד הלום? ומדוע מרדתי את כל המרדה? וצי בקש זאת
מידי לחוב יין המורה להפיג הפחד הזה? ע"ז חצינך מלין קוסט אמרי אמת כי
מלאש כחצתי הדברים לא למען זולתי כי למעני לכל ישאכמו מלצי הדברים יען

ראשית דבר

פי לא כהגדולים אך כדודנו אלה חלקי הם יגעו ועמלו צהורה כל ימי נעוריהם ורובי חידושי תורתם ה' צימי נעוריהם . וכימי לגירסא דניקוחא . לכן לעולם אינם מוכרחים לכתוב צפפר הגיון לצד רק אחרי אשר ישתוקקו כי יפולו עניינותיהם חולה . לא כן אנכי עמד כי רבות בשנים מימי נעורי עסקתי בהצלי העולם בנחקור וקנינים לזאת מדאגה צדצר פן תגבר עלי יד השכחה לכן כהצחי לעלמי הדברים שהגה לצי . ואחרי כי ראו כמה מציני מדע דברי הספר ונאלאו הן צעיניהם דברו על לצי להעלותם על מכשך הדפוס , ואחרי גם אני לנפשי אל תענע עוז מצעליו וגו' . ובחתי להדפיס תחלה פירושי זה על אגדתא ולא שארי הכתבים אשר לי בהלכות ושאלות ותשובות אשר אחי בכתובים . סוף מעט הנוצח בסקדעת חוצת הלצות צד"ה אשר המחבר וכיון שעמדתי על חיצו מלה הלצות כו' וראיתי צנעטי קדמוניו ז"ל כו' כי יומר היו זריזים ומשחללים בחוצה מלמס ממה שהיו משחללים בחולדות הדינים והשאלות כו' ע"ש . והדן אחי לכך זכות ידינתו ה' לכי' ויריס ה' קרכי וקרן סמורה וקרן ישועות ישראל צ"צ אמן כי"ר :

ונכון לצי במוח בלחצי אשר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידפיסו ספרי זה צלי רשיוני לא מיני' ולא מקלחו ובמהכונחו לא יעשו כוונה גם בצרכי ה' מין יעקב . לצד אשר מחוק הממשלה ירה אין רשות לתוס איש להדפיס ספר שום מחבר צלי רשיונו :

המחבר

לוח התקון

- דף ע"י שורה א' חוה ל"ל הוא .
דף י"ג ע"א שורה ז"ט והא דשנים ל"ל והא דשנינו .
דף כ"ה שורה ז"א של זעלה ל"ל שלמעלה .
דף כ"ט ע"ב שורה ז"ט כוס כל צרכה ל"ל כוס של צרכה .
דף ל"י ע"א שורה ז"ו עד דנג ל"ל עד דזב לה .
דף " " " " (יצמות ק"א) ל"ל (כחוצות ק"א) .
דף ל"ג ע"ב שורה ל"א וכשחטאו לישראל ל"ל וכשחטאו ישראל .
דף ל"ד ע"ב שורה ז"ח מאחר ל"ל מאחר .
דף ל"ט ע"ב שורה ל"ה על הציאתי ל"ל על חטאתי .
דף כ"א ע"ב שורה כ"י יומילו ל"ל יועילו .
דף כ"ב ע"א שורה ע"ו צעיתר ל"ל צעיקר .
דף כ"ג ע"ב שורה ל"א לשמור ל"ל לשמוע .
-

א [דף כ'] מאימתי קורין את שמע בערבית. קשה דה"ל לתנא למיתימי אימתי קורין דהא קאי על כל הזמן של ק"ש מאזיה זמן מחילין לקרות ועד מתי קורין, וע"ז מורה לשון אימתי. כלומר באזיה זמן קורין. אבל לשון מאימתי מורה רק על תחלת הזמן דקדמתי מאימתי קורין את שמע בשחרית, וגרסינן התם וגומרה עד הכן החמה. והכל לא מני וגומרה עד סוף האשמורה הראשונה אלמלא דקאי על כל הזמן וה"ל למיתימי אימתי קורין. ושמעתי ע"ז פי' בדרך רמז. ואף דלא על רמזים יסדתי חיבורי זה רק באשר שהוא דבר אמתי לכן הניינו סה' ואוסוף בו מעט נופך משלי. והוא דהנה איתא במס' שבת (דף י"ה ע"א) דא"ר חנינא חותמו של הקב"ה אמת. ופירש"י אות הראשון והאחרון והאלמנעי מן הא"ב להורות על מ"ש אני ראשון ואני אחרון ואני אני ראש עכ"ל. לכן עיקר תורה שבכתב הוא עשרת הדברות שבהם כלולה כל התורה מתחלת באל"ף אהי ה' כו'. ותורה שבכתב המשנה מתחלת במ"ם מאימתי. והגמרא מתחלת במי"ו תנא היכא קאי. וכו' אשר שמעתי, והנה לרי"ד להבין דהא המשנה מתחלת במ"ם ומסתיימת במ"ם סוף ספרות, בשל"ם והגמרא ג"כ מתחלת במי"ו ומסתיימת במי"ו סוף גרה, הלוכה, וא"כ ה"ל לסיים עשרת הדברות ג"כ באל"ף ועשרת הדברות מסתיימים בכ"ף לרע"ד. לכן כ"ל דהנה לכן הולך לסיים בנות שהתחיל בו בכדי שיהי' אמת בתחלה ונסוף. וכיון דעשרת הדברות מתחילין באל"ף ומסתיימין בכ"ף והוא א"ך גימט' אהי"ה יש בו מספר אמת. דההיא פעמים אהי"ה מספרו תמ"א והוא גימט' אמת. ורמז לזה אל"ף הקב"ה למשה שמו אהי"ה אשר אהי"ה : במערבא הא דרבה בר שילא לא שמיע להו ובעולכו כו' הדר פשיט להו ע' סימן לדבר לאת הכוכבים ש"מ ביאת שמשו הוא כו'. ולכאורה לשון סימן לדבר אין לו הכנה דה"ל למיתימי משעת לאת הכוכבים דהוא הוא הזמן של ק"ש וחילת מרומה וסימן לדבר משמע מדבר זה שאין זה גוף הענין. לכן כ"ל לפרש דהנה לכאורה לא שייך לומר לאת הכוכבים. מהיכן יאלו ולהיכן בואו. הא איתא בפסחים (דף ל"א ע"א) כל היישוב כולו תחת כוכב א' הוא עומד. וכיון דגם כוכב א' הוא גדול הרבה מכל שטח העולם לא שייך לומר לאת הכוכבים. אלא ע"כ ה"פ הכוכבים יאלו להאיר. כמו למשל החלש מתחנחא מפני הגבור וכשהגבור נפסה אזי החלש יולא ומראה עלמו, וכן הוא בכוכבים מתחנחאים הם ביום כלומר אינם מראים אורם מנד תוקף אור השמש. וזלילה כשהשמש נפסה מראים הכוכבים אורם. וכו' לשון לאת הכוכבים. וא"כ כ"ס וק"ו בשמש שהוא גדול הרבה מאלו גם מכוכבים וצדין ערוך הוא גדול מכל בגלגל הארץ ואיך שייך עליו לומר השמש יאלו או בא. מהיכן יאלו ולהיכן בא. אלא ה"פ יאלו להאיר כלומר הראה את אורו, ובה פי' מחניב את אורו כמו הנכנס לבית ומתחנחא. וא"כ א"א לפרש ובה השמש שבה להאיר ולהיכן בא הא הרבה גדול הוא מכדור הארץ ועל ביאת אורו שייך רק לומר יאלו שילא בגבורה להאיר כמי"ם והוא נחת יולא מחוסרו כו'. וכיון דכתיב ובה השמש ש"מ ביאת שמשו הוא כלומר שהתניח אורו. והו סימן לדבר לאת הכוכבים :

א"ר יוסי בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יולא כו'. ולרי"ד להבין פי' בין השמשות. וגם למאי מני ר"י זה נכנס וזה יולא. הא ה"ל למיתימי זה יולא וזה נכנס דמקודם ביום חולף ועובר ואח"כ בא הלילה. ולהבין זה לרי"ד להבין פלוגתייהו דר' יהודה ור' יוסי וקאי דהנה ידוע מאמר ח"ל מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע. ויחכן לפרש דהקב"ה מנהיג את עולמו והפסוק כעין שהוא ית' מנהיג את עולמו העליון. והנה אמרו בצ"ב (דף ל"א ע"א) עד דלא שכיב שיכבא קיימא מיני ביה' וכן אמרו עד שלא שקע שמשו של משה זרה שמשו של יהושע. וכן איתא בשבת וזיל לא ימיש עמוד העין וקמי' ועמוד האש לילה למלך שעמוד העין משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד העין. וזהו פי' מלת בין השמשות בין שקיעה של שמש זה לזריחת שמש זה דגם הלכנה נקרי' שמש פי' הפסוק ושמתי כדכד שמשותך. דבעת זריחת העולם היו השמש והלכנה שוים בממשלתם כמי"ם ועש' אלהים את שני המאורות הגדולים וגו'. וכיון דזריחת הלכנה לריכיה להיות עד שלא שקע השמש כ"ל לך פליגי בזה ר' יהודה ור' יוסי. דר' יהודה סבר כמו האיש המוכן לקבל ממשלת הברו הוא מוכן ועומד לזה עומו המושל הקודם בחיים חיותו כמי"ם על יהושע איש אשר רוחו עליו. פי' שכבר יש בו רוח, וכן העמוד האש השלים לעמוד הפסוק וכן הכיבוד בעת שבה' הראשון על משרתו עדיין. כן הוא ביום ולכנה דהא הלכנה יולאת על הארץ בעוד יום. וכן אלו רואים לפריקים בבוקר כשנאמר ביום ועדיין הא הלכנה עומדת. ו"כ הם מהלכים זה כנגד זה השמש יאלו ויפנה והלכנה והולכת להאיר. ולכן נקיע

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי' אֲנִתָא

בשיעורי דביה"ט חלי מיל שהוה חלי מהלך דכחתי מהלך הס כפנשים . ור' יוסי סבר דאפי' שהלכנה יולאת בעוד יום מ"מ אינה מושלת ואינה מאירה כל זמן שלא נפנה השמש לגמרי . חדע מנה דחרי חייבי עד דלא שכיב שיכבא קיימא מני ביתי' והא רות לא נעשתה אשתו של בועז קודם שמתה אשתו הראשונה . וכן הוא במלכים כל זמן שהראשון חי אינו מקבל השני המלוכה . והא דאמרו עד שלא שקע שמשו של משה זרח שמשו של יחזע . היינו משום שהמת כן הוא והעולם בלתי אפשר להיות בלי מושל אפי' רגע אחת . ובירי אדם ח"א ללאס , ואיש אינו נדחה מפני רעהו כמו שיסר הפייטן כי המלכות בחברתה כמלא נימא לא תתחבר . לכך מוכרח להיות המושל השני מוכן ועומד לקבל הממשלה בעוד הראשון בחייו . אבל השמש והירח שבידי שמים ממשתלם ובירי שמים אפשר ללאס . רק האדם אינו יכול לעמוד על הרגע שמתחלפים בממשלתם והוא שמתפק ר' יוסי כהרף עין וכדפי' הרשב"ם בתום בשבת (דף ל"ד ע"ב) ד"ה ר' יוסי דכהרף עין הוא הספק דבין השמשות ובהכי ניחא מה שאמר זה נכנס וזה יולא זה נכנס קודם ואח"כ זה יולא דכן הוא האמת , אבל זה אינו מאיר כל זמן שלא נפנה הראשון לגמרי וא"א לעמוד על שיעורו . ועוד אפשר לומר דאין הפי' זה נכנס דקאי על הלילה וזה יולא קאי על היום . אלא להיפוך זה נכנס הוא אור היום . ופי' נכנס מתחבא ומתחבא . כמו ואל השמש בלעיל וכמו הנכנס לבית . וזה יולא פי' יולא להאיר וקאי על ממשלת הלילה כמו זאת הכובלים . ובתום ב"ק (דף ס' ע"ב) ד"ה לעולם כתבו דר"י אומר דאורח"י דגמרא בכתי ע"ס :

ב [דף ג'] עד סוף השמורה הראשונה כו' דתניא ר"א אומר שלשה משמרות הוי הלילה כו' וסימן לדבר משמרה ראשונה כו' . אר"י ב"ש א"ר כו' ועל כל משמר ומשמר הקב"ה יושב וכו' ואנן כחרי ואומר אוי שהחברתי את ביתי כו' . כ"ל לפרש המאמרים . דהגלות נמשל ללילה כמ"ש שומר מה מלילה כו' . ואמר ר"א דשלשה משמרות הוי הלילה ר"ל שיש ג' מיני חשך בגלות . א' חשך נוער שנעדר ממנו המדע והשכל כמו החמור . ב' החשך והלגש מהכלבים הזועקים . ג' שפכו דמם כמים יונק עם איש שיבה . והוא תינוק יונק משדי אמו הוא כינוי לבטן האדמה . כמו שאמר איוב ערום יולאתי מבטן אמי וערוד אטוב שמה ולפי פשוט לא יתכן לומר שישוב לבטן אמו אלא ע"כ דכוונתו שיתן אמו הוא בטן האדמה שהיא אט כל חי . וכן הכא נמי כוונתו על הלשק התינוק מחיק אמו ליינק שדי אמו היא האדמה ועל הלשק אשה מחיק בעלה או להיפוך . ועל כל משמר ומשמר הקב"ה יושב וכו' ואנן כחרי . פי' שואג כמו ארי שואג לטרף וארי טורף בדי גורותיו . כך הקב"ה חשך חסד והכה בזמן שביה"ק קיים כו' ארי דאכיל קרבנין וזהו האש שתי' רובץ על הפננה בדמות ארי' . והיו הקרבנות מכפרים עוונות ישראל יום יום . אבל עכשיו בעוה"ר עבירה גוררת עבירה ומזה באים המשמרות הכלל משמר אחר משמר . וזה שאומר אוי שהחברתי את ביתי ר"ל העדרתי החכמה המכונה בשם בית כמ"ש בחכמה יבנה בית . ושרפתי את היכלי ולבך הם ללעג וחרפה . והגלית את בני מארנס זה גורם להם הגלות והרדיפות . ועכ"ז אהמו חייבים לנפוש לאור . ומצט מפירות זה מבורך ב' בינה לעמים :

ג תניא א"ר יוסי פסע אחת כו' ונכסתי לחורבה אחת כו' אמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו אמרתי לו שמעתי בת קול שמתהמת כיונה ואומרת אוי שהחברתי את ביתי כו' וקשה לכאורה הא לעיל אמרו דהקב"ה שואג כחרי ואומר אוי שהחברתי את ביתי כו' וזה זה שר"י שמע הקול כיונה ולא כחרי . ונלמד דהתם קאי על הקול שיואל משאנת הקב"ה והוא כחרי דאכיל קרבנין כ"ל . והכא קאי על הב"ק שהוא הקול ההד ששמע מתוך הקול ההוא . כמ"ס התוס' בסנהדרין (דף י"א ע"א) ד"ה בת קול ח"ל י"א שלא שמועין קול היואל מן השמים אלא מתוך אותו קול יולא קול אחר כמו פנמים שארש מכה בכח ושומע קול אחר היואל ממנו לרחוק ואותו קול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול עכ"ל ופי' הדברים דבת קול הוא מה שנקרא ב"א דער הערע . שכן החשירות בקרבן כמו רוח ממרום קדשו . ואותו הבת קול הוא כיונה החבב ומשתוקק לבת זוגו ואינו רואה ליישר מענה ולהתערב בחארים . רק דואג על חורבן הבית ושריפת ההיכל והגלות מארץ ישראל . ואמר עוד ולא עוד אלא כ"ז שישראל נכסין לבני' ולבמ"ד ועונין אמר יהא שמי' רבא כו' הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך . פי' טוב ה' ואשרי אם היו מקלסין אותו בביתו כך ולא בדרך לא להם . ופי' מנענע ראשו על פתיחת ופתיחות שסע כחולמים שחב"כ ונמ"ד נעני על הדממה ממש . כמו היטן במלון וחולס שהמלון הוא עלו והולך וקונה ומנעם לבם חפלים יקרים ואין פונה פה ומתפאק לענוד . הלא הדמה כי ררהז

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פֵּאָה אֲנֵרְתָא ב

בִּהְקִיץ הַמַּלְוֹן שֶׁלּוּ הוּא . אֲחֵס אִם יִרְעָה לְהַרְוֵם אֲחִיזָה דְלָר בְּמַלְוֹן וְלֹא יִיחָזְרוּ אֲדוּמִי וּמִשְׁרָתִי הַמַּלְוֹן אִזּוּ יִדַע כִּי חֲלוּם הוּא וְדַבְרִים בְּעֵלִים שְׁאִין אֲחִיזָה שֶׁלּוּ כֻלָּ . וְכֵן הוּא בְּשׁוֹב ה' אֵת שִׁיבֵם לָוִן הַיּוֹנֵי כְּחֹלְמִים . וְזֶהוּ וְמָה לוֹ לֹאֵב שֶׁהֵלֵךְ אֵת בְּנֵי מַלְוֹן מֵהַ הוֹעִיל וְמָה יִתְקַן צָהָה הַזֶּה שֶׁהֵלֵךְ אֵת בְּנֵי וְהֵס לֹא לְקַח מוֹסֵר . וְאִזּוּ לְהֵס לְבָנִים שֶׁמָלוּ מֵעַל שׁוֹמְרֵי אֲבֵיהֶם . דְּכִשְׁהִיוּ בְּאֶרֶץ הַיּוֹן מִקְבָּלִים הַשֶּׁפַע מִיַּד הַקְּבָהּ בְּצַמְזוֹ וְעִשְׂוֵי מַזְפִּיס לְשׁוֹמְרֵי אַחֲרִים לְקַבֵּל מוֹתָרִי הַשֶּׁפַע וְהַסְרִיִּים מֵהַשֶּׁפַע הַמִּתְחַלֶּקֶת לְבְנֵי הָאָרֶץ הַהִיא :

ד' ת"ד מפני ג' דברים אין נכנסין לחורבה מפני חסד ומפני מפולת ומפני מתיקון . כ"ל דלבר דהין המבואר בגמרא שם דלריכי כל הג' בעמים . יש לפרש ע"ד מוסר וכו' דאסור לו לאדם לנכנס בבית חורבה פי' מקום שאין בו תורה ויראת שמים . א' מפני היחוד כלומר שלא יחזדוהו שגם בו אין יראת שמים כלומרם לא להכנס בה זמירי אלא עובר אלא מפני שהוא מינו . ב' מפני מפולת . שלא יהי' נוסף . שיש חזק סכ"ל ממש באומרים איזה מדה רעה שיתרחק ממנה האדם וחשבו ששן רע וחסר רע . ג' מפני מתיקון שאם לא תתערב בחברתם ומרחיקים ממך וייוקד ויעשו לך רעה לכן טוב טוב שלא תכנסו שם לכתחלה :

ה' [ע"ב] וא"ר זריקא א"ר אמי אריב"ל אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת כו' לא אמרן אלא ב"ד"ת אבל במיילי דעלמא לית לן צה . ופירש"י ד"ת אסור לספר לפניו שהכל חיבים לספר בהם והמת דומם וה"ל לועג לרש ע"כ . וקשה דכיון שהמת שומע הד"ת א"כ אמאי אסור לספר בהם בפניו אע"פ כל המלאים שם מחוייבים דלבר ד"ת הא הא ע"כ א' מדבר והשאר מותר ומאי לועג לרש הכה . לכך נלע"ד דר' רבא ב"כ יפרש דברי ריב"ל הא דאמר שאין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת . הוא מה שדברים המת והתעסק בהם בחייו לכך אמר לא אמרן אלא ב"ד"ת אין אומרים ד"ת ששמעו מפני אחרים אלא מה שמעו מפני המת כדי שיהי' לו מזה זכות . אבל במיילי דעלמא פי' אם יספרו על אחרים ממה שמתעסקים במיילי דעלמא ולא כן עשה המת אלא שהתעסק ב"ד"ת לית לן צה דגם זה זכות הוא לו בזוה"ל . וא"ר א"ר א"ר ב"כ לא אמרן אלא אפי' ב"ד"ת כו' ר"ל איכא דאמרי שהוא מפרש דברי ריב"ל שאין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת מה שגאריך לנודק קבורתו . ומפני כך אסור לספר אפי' ב"ד"ת ואפי' מה שמעו מפיו וכ"ש במיילי : עלמא אפי' לספר בשבתו . דמתוך כך יהיו ערודים בענין אחר ולא יתעסקו בדברים הנריכים לקבורתו . עד שיכינו הכל ויולילו המת מביטו , אזי יספרו בשבתו ובתורתו :

ז בתיב חלות לילה אקום להודות לך כו' עד חלות לילה ה' עוסק בתורה מאלך ואיך נשירות ותשבות כו' והי' דוד יושב ועוסק בתורה עד שגגיע עמוד השחר וכיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אלנו ואומרים לו אדונינו המלך עמד ישראל לריכין פרנסה אמר לכן לכו והתפרנסו זה מזה כו' . וקשה דמשמע דכל יום ויום ה' סר עבודתו כך וכל יום ויום אומרים לו חכמי ישראל עמד ישראל לריכין פרנסה והוא משיב להם בכל יום לכו והתפרנסו זה מזה . והם משיבים לו בכל יום המלאים דהין הקומץ מתעבבו את הארי ואין הגור מתמלא מחולייתו . והם בפנים ראשון כשהשיב להם לכו והתפרנסו זה מזה הביטוהו ע"י המלאים דהפרנסה זה מזה אינה מספקת אמאי משיב להם בכל יום מהדף דבר זה אשר תשובתו בידו . ועוד וכי בכל יום היו יולאים למלחמה האומנם לא היו ימים שנחו בהם מאיביהם . ותו וכי בשביל פרנסה יאלו למלחמה לשפוך דם ולעמוד בסכ"כ . ונלע"ד דהפי' לריכין פרנסה הוא ברוחניות כלומר יש מי שחפר לו תורה ויש מי שחפר לו מדות טובות ויש מי שחפר לו מדה טובה זו ויש מי שחפר לו מדה אחרת . ע"ז השיב להם לכו והתפרנסו זה מזה . כלומר לעזר היעב איש את רעהו . והם השיבו לו אין הקומץ מעביב את הארי פי' קומץ הוא מה שקומצין מן המנחה ומקטירין ע"ג המנחה . והנה המנחה היא עשירית האופה סולת בגול צרביעית הבין שמן , קומצין לקטיר ע"ג המנחה רק מה שנגמס בני' אצבעות יד הכהן והשאר נאכל לכהנים . א"כ חלק גבוה היותר קדוש הוא מעט מאד . וכן הוא בתורה ובעבודתן של ישראל ובמדותיהם אלו שהם בני פניות רק כולו לשמה הם מעט דמעט . וא"כ די להפקיע את עצמן ולא ללמד את אחרים באמנם ז"ל קבוע עלמא וא"כ קבוע אחרים . וכי תאמר מפני מה איך מבין בעבודה ישראל שאינה תמה כ"כ . ע"ז אמרו משל השני ואין הכור מתמלא מחולייתו . כלומר אדם שכל הלילה איך נותן סינה לעיניך רק עוסק בעבודה לכן גם בבקר עובדתך תמה הכל לשמה כי איך נותן מקום לילה"ד להתערב בעבודתך . אבל ישראל רבים הם השוכנים על מפתח

פֶּסַח בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא

עַל הַלֵּילָה אַחֲרֵי שֶׁכָּלוּ בַעֲרֹב סַעֲדָה גְדוּלָה אֲכִילָה גַּם־כִּי. וְזוֹה נִתְּנָה מִקּוֹם לִיִּיאֵר לְהַסְתֵּרוֹת
בְּסֵד דְכִיּוֹן שֶׁחֲפָרוּ בּוֹר פִּי שֶׁעָשׂוּ חָלָל בְּנַפְשָׁם וּבַעֲבֹדָתָם בְּאֲכִילָה וְשִׁינָה וְאִם יִמְלֹאוּ אֶת הַבּוֹר
בְּחֻלְיֵיתוֹ כְּלוֹמַר בַּעֲבֹדָה שֶׁל אֲחֵמוֹל הַרְגִּילִים בַּהּ מַעֲשֵׂי אֲבוֹתֵיהֶם בִּיְדֵיהֶם יִהְיֶה רַק מִן
הַסֶּפֶס וְלַחֹץ וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיָּהֶם כּוֹי וְלֹא חֲתַמְלֵא הַנֶּפֶשׁ הַאֲלֵהִי מוֹה. וְכַשְׁמַעְנוּ כִּךְ הַסִּיב לִכֶּס
אֲיִכ לְכוּ וּפְשַׁעוּ וַיִּיכֶם בְּגִדּוֹד כְּלוֹמַר עָשׂוּ מַלְחָמָה עִם הַיֵּיִר לְהִיּוֹת מִמֶּאֱרִי דְחֻסְבָּנָא קוֹדֵם
הַתְּפִלָּה עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים וְדִיּוּבוֹרִים וּמַחֲשָׁבוֹת דְּאֲחֵמוֹל אֲשֶׁר לֹא לֵבִי חָמָה. וְהָלוּ הַשְּׁאֲלוֹת
וְהַתְּפִלּוֹת הֵיוּ בְּכָל יוֹם כִּי הַרְבֵּה כָּלָה יִשָּׁנָה אֲשֶׁר אִם גַּם בַּעַת הַתְּפִלָּה אַחֲרֵי הַשְּׁבוֹן הַנֶּפֶשׁ
תַּחֲתַּל בְּלָבוּ וּמִחוּץ לַעֲבוֹדָה כִּי בִּזְכָרָה וַיִּרְאֶה. וְאַחַר הַתְּפִלָּה חוֹלְפֵת עוֹבֵרֶת מִדְּרָגָה זוֹ
וְלָרִךְ לְהִיּוֹת בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִמֶּאֱרִי דְחֻסְבָּנָא. וְהֵיוּ מַבְקָשִׁים מִמֶּחֱמַל דוּד שִׁעוֹרֵר רַחֲמֵי כִי
עֲלֵיהֶם לַעֲרוֹם לַעֲבֹדוֹ בְּלֹב שֶׁלֹּם. כִּי אֲחַמְלֵא הַקְּבִיָּה עוֹזֵרוֹ אִין יוֹכֵל לֹא. וְזָכוּ שֶׁאֲמָרוּ לֹא בְּכָל
יוֹם אֲחוּם הַדְּבַר עֲלֵמוּ :

[דף ר'] לְדוֹד שְׁמֵרָה נֶפְשִׁי כִּי חֲסִיד אֲנִי רַ"ל וְרַ"י חַד אֲמַר כִּךְ אֲמַר דוּד כּוֹי רַב־שֵׁעַ לֹא
חֲסִיד אֲנִי שְׁכַל מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב יִשְׁנִים עַד שֶׁלֶם שְׁעוֹת וְאֲנִי חֲלוֹת לֵילָה
כוֹי וְאִידֵךְ כִּךְ אֲמַר דוּד כּוֹי לֹא חֲסִיד אֲנִי שְׁכַל מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב יוֹשְׁבִים אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת
בְּכַבּוּדָם וְאֲנִי יְדִי מְלוּכְלוּכוֹת בְּרַם כּוֹי לִפְתָר אֲשֶׁה לְבַעֲלָה. וְפִי' מִרְשֵׁיִיא הֵא דְאֲמַר הַכֵּלָּה
וְזַכְמָה קוֹמוֹת מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב כּוֹי שִׁיִּשׁוּב עוֹלָם כּוֹלוּ מִקְלָה מוֹרָח עַד קֵלָה מַעֲרַב אֲכַל
בְּקֵלָה דְרוֹס וּבְקֵלָה לְפָנוֹן אִין שֶׁם יִישׁוּב מַפְנֵי הַקּוֹר וְהַחוּס כּוֹי עַכ"ל. וְקִשָּׁה דְכִיּוֹן שְׁאִין
יִישׁוּב בְּדְרוֹס וּבְנִפְּוֹן וְאִין שֶׁם מַלְכִים לֹא הֵ"ל לְדוֹד לְהַזְכִּיר מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב הֵ"ל לְאֲמַר
שֶׁחַם מַלְכִים. וּמְדַרְשָׁתָּ מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב מַשְׁמַע דְּאֲדַרְבֵּה דְגַם בְּדְרוֹס וּבְנִפְּוֹן יֵשׁ מַלְכִים
לְכַךְ נִלְעִיד לְפָרֶשׁ ע"פ מַה דְּאִיתָא בְּב"ב (דף ט"ו ע"ב) ר' אֲלֵעָזָר הַמּוֹדֵעִי אֹמֵר אֵילִסְגִּינִיּוֹת
גְּדוּלָה הִיָּתָה לְאַזְרָחָם שְׁכַל מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב מַשְׁבִּימִים לְפָתְחוּ. רַב־שֵׁעַ' אֹמֵר מִרְגְּלֵית טוֹבָה
הִיָּתָה לְאַזְרָחָם תְּלוּי' בְּזוּאֲרוֹ שְׁכַל חוֹלָה שְׂרָאָה אֹתָהּ מִיַּד נַתְּרַפָּא וְכַעֲשָׂה שְׁנַפְטָר מִן הַעוֹלָם
בְּפִלַס הַקְּבִיָּה וְתַלְמָה בְּגַלְגַל חָמָה. וְפִי' שֶׁם הַרְשָׁב"א ז"ל שְׂרַ"ל שְׂכִי' לֹא אֵילִסְגִּינִיּוֹת בְּשֶׁכְּלוּ
וְזַעֲמָתוֹ וְהַכְּהִיג מִנְהַיָּו וְעִנְיָנוּ בְּמִדּוֹת אֱלֹהִית מַכֵּל אֲשֶׁר לְפָנָיו וְלֹא"ל שְׁכַל מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב
מַשְׁבִּימִים לְפָתְחוּ רְלוֹנוֹ הַתְּלַמִּידִים שְׁלַמְדוּ לְפָנָיו בְּהַסֵּכֶם וּבְהַעֲרַב וּלְכַךְ אֲמַר מוֹרָח וּמַעֲרַב
וְלֹא לְפָנוֹן וְדְרוֹס. וּמַלְכֵי כַעֲנִי שְׁאֲמָרוּ ר' ז"ל מֵאִן מַלְכֵי רַבָּן וְעִ"ז בָּהּ ר"ש בְּמִתְרַוֵּו אַחֲרָיו
מִרְגְּלֵית טוֹבָה תְּלוּי' בְּזוּאֲרוֹ כְּלוֹמַר שֶׁהַכְּהִיג וְהַרְגִּיל וְכַמְשִׁיךְ אֵילִין תְּלַמִּידִים הַרְבֵּה בְּזוּאֲרוֹ
רַ"ל בְּדִיּוּבוֹ וְאֲמַר כֵּל חוֹלָה שְׂכִי' רֹאָה אֹתָהּ מִיַּד נַתְּרַפָּא רַ"ל חוֹלָה הַנֶּפֶשׁ כּוֹי וְכַשְׁמַת
עֲלָה הַקְּבִיָּה וְתַלְמָה בְּגַלְגַל חָמָה רְלוֹנוֹ זֹה כִּי כַּשִּׁידַע הַאֲדָם תְּכוֹתָה בְּגַלְגַלִּים וּמַנּוּעָתָם כּוֹי
לְהַבְּנוֹן בְּהֶם אִזּוּ יִגִּיעַ אֵל תְּחִלִּית הַחֲכָמָה שְׂכִי' יִדְעֵת הַאֵל ית' כּוֹי עַכ"ל. וְלִדְעֵתִי מַה דְּאֲמַר
מַלְכֵי רַבָּן כּוֹי מַפְנֵי שְׁמוּלְכִים עַל לְבַבָּם וּמוֹשְׁלִים בְּרוּחָם וּמוֹרָח וּמַעֲרַב כּוֹי מֵאֵד חֲכָמָתָם
וְחִקִּירוֹתָם. כַּמ"ט הַשְּׁמִים מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֵל כּוֹי וְכּוֹי חֲתָנוּ וְלֹא חֲתוּפָתוֹ כּוֹי, וְכַעֲנִין שְׂאִיִּל
אֲטוֹנוֹתוֹם לְרַבֵּי מַפְנֵי מַה חָמָה יוֹלָתָה מִמוֹרָח וְשׁוֹקֵעַת בְּמַעֲרַב אֵי"ל כְּדִי לְהַשְׁתַּחוּת לְקוֹנָה
וְר"ש שִׁיחֻקֵּר הַאֲדָם יִלְמוּד מִמֶּנָּה וּמַתְּנוּעָתָה לְהַשְׁתַּחוּת לְהַעֲבֹד אֵל קוֹנוֹ. וְכַיִּינוּ רַבָּן רַב־שֵׁעַ' דוּד שְׂאִין
עַד אֲלוֹ הַמַּלְכִים הַמּוּלְכִים עַל יִרְסָה גְּדוֹלָה כּוֹי בְּעַבְדוּתוֹ וּבַחֲסִידוֹת שֶׁחַם יִשְׁנִים עַד ג' שְׁעוֹת
כְּלוֹמַר כָּל הַלֵּילָה וְהַבּוֹקֵר כּוֹי יְמֵי נְעוּרֵיהֶם מַשְׁתַּקְּעִים בְּשִׁינָה עַד שְׁמִכְרִיּוֹם בְּחֲכָמָתָם מַעֲסָ
כְּפִי כַה הַאֲנוּשִׁי בְּחֲדוֹת וּגְדוּלָת הַבּוֹרָא ית'. וְזָכוּ מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב כֶּסֶם הַמְּכִירִים אֶת
צוּרָתָם מֵאֵד חִקִּירוֹתָם בְּסִיבּוֹב גַּלְגַל הַיּוֹמִי וְסִידוּרוֹ אִזּוּ מַצְבִּיַם שִׁיִּם מִהַכְּהִיג הַמְּכִירָחוּ לְסִדֵּר
וְסִיבּוֹב כּוֹי. אֲכַל בְּדְרוֹס וּבְנִפְּוֹן אִין שֶׁם מַלְכִים דְּאִין שֶׁם יִישׁוּב מַפְנֵי הַקּוֹר וְהַחוּס כְּפִי'
מַכְרַשׁ"א. רַ"ל ע"פ מַה דְּאִיתָא בְּב"ב (דף כ"ה) שְׁוֹלָן בְּנִפְּוֹן וּמְנוּרָה בְּדְרוֹס הַרְוָה שִׁיחֻכִים
דְּרִים הַרְוָה שִׁיחֻשָׁר יִלְפִין וְכוּוֹנָתוֹ הַעוֹכֵב בְּמוֹנוֹתָיו וּבַחֲאוֹתוֹ וְלִכּוֹס אַחַר הַמַּמּוֹן שְׂכָוָה
מִלְּפָנוֹן כַּמ"ט מִלְּפָנוֹן וְזֶכֶּי וְאֲחֵה. וְכֵן הַחֲכָמִים בְּדְרוֹס כּוֹנוֹתָם עַל הַמְּכִירִים וְכַפִּילִיּוֹסוּסִים
בְּכַחֲזִים. שֶׁם אִין יִישׁוּב. דַּמְבִּילֵי עוֹלָם כֶּסֶם וְאִין שֶׁם מַלְכִים שִׁימְלוּכוֹ עַל יִרְסָה. וְאֲנִי חֲלוֹת
לֵילָה אֲקוֹם לְהַדוֹת לָךְ כּוֹי אֲנִי מוֹדֵה לָךְ בְּכִי שׁוֹם חִקִּירָה עַל מַשְׁפָּטִי לְדַקֵּךְ בִּין שִׁיחֵי' הַנִּכְבָּדֵךְ
עִמִּי ע"פ מַשְׁפָּט וְדִין וּבִין שִׁיחֵי' ע"פ לְדַקָּה וְחֶסֶד עַל הַכֵּל אֲנִי מוֹדֵה לָךְ כַּמ"ט חֶסֶד וּמַשְׁפָּט
לְשִׁירָה כְּלוֹמַר בִּין חֶסֶד וּבִין מַשְׁפָּט עַל הַכֵּל אֲשִׁירָה. וְזָכוּ חֲלוֹת לֵילָה כְּדִלְתָא בְּזוּכִיק פִי
לָךְ בְּחֲאוֹת לֵילָה מַעֲסָ שׁוֹלְטוֹת שְׁמֵי בְּמִדּוֹת יַחַד דִּין וְחֶסֶד .

וְאִידֵךְ כִּךְ אֲמַר דוּד כּוֹי לֹא חֲסִיד אֲנִי שְׁכַל מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעֲרַב יוֹשְׁבִים אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת בְּכַבּוּדָם
כוֹי פִי' מַה שְׁמַחֲמַסְפִּים אֲגוּדוֹת וְדוֹרְשִׁים בְּחִקִּירָה אֱלֹהִית כּוֹי שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה רַק בְּכַדִּי
מַעֲרַבֹת בְּכַבּוּדָם וְלְהַרְאוֹת חֲמַמָּה. וְאֲנִי יְדִי מְלוּכְלוּכוֹת בְּרַם כּוֹי כְּדִי לִפְתָר אֲשֶׁה לְבַעֲלָה. פִי' כֵּל

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיא אֲנֵרְתָא ג

עבודתו ועמלי הוא לשמור ולהרחיק את האדם מן החטא שיוכל להסתפק ממה שיבט בטמא
גזל חטא. ועסק הוראה כזו היא שלא נפירסום וא"כ כל עמלי הוא שלא לכבודי רק
לשם שמים :

דְּתִיב חֲכָמִים עָשׂוּ סִיּוּג לְדַבְרֵיהֶם כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה אָדָם בָּה מִן הַשָּׂדֶה בְּעֶרְב כּו' וְאִחֲכֵי אֶקְרָא ק"ש
וְאֶתְפַּל כּו' וְנִמְלָא יִשְׁן כֹּל הַלַּיְלָה. וְקָשָׁה דְלֹא רִישׁוּ סִיפֵי פִתַּח בְּחֲכָמִים עָשׂוּ סִיּוּג
לְדַבְרֵיהֶם אֲלֵמָא דְהַסִּיּוּג הוּא לְתַפְלָה שְׂהִיָּא מִדְּרַבְנָן וּמִסִּיּוּג גַּם בְּק"ש וְנִמְלָא יִשְׁן כֹּל הַלַּיְלָה.
וְאִחֲכֵי לֹא יִקְרָא ק"ש. וְנִמְלָא דְהַסִּיּוּג הוּא לְק"ש ג"כ שְׂהִיָּא דְאוֹרֵייתָא. וְי"ל דְפִי חוּפְתָּא שִׁינָה
לֹא שִׁינָה מִמֶּשׁ קְאָמֵר אֲלֵא תְנוּמָה וּבְלִבּוֹל הַדְעָתָא. וְלִכְן ק"ש דְלֵא בְּצִי כּוּוֹנֵה רַק פְּסוּק רֵאשׁוֹן
כְּדַתְנָן לְקַמְן בְּפ"ב (ד"ט"ו ע"א) הַאוֹמְיִין קוֹרִין בְּרֵאשׁ הַאֲיִלִּין כּו' לֹא חִיטְיִין שְׂמָא יִתְמַנְס
וְלֹא יִקְרָא ק"ש כֻּלָּ דְחָטוּ בְּרִישֵׁי עֶסְקִינָן. אֲבָל תְּפִלָּה דְבִצִּי כּוּוֹנֵה כֻּלָּ הַתְּפִלָּה דְלֵלֹתָא רַחֲמֵי
הוּא כְּדַתְנָן הַתָּס מִנֵּי שְׁאִין רִשְׁאֵי לְעֹשֶׂת כֵּן בְּתַפְלָה חִיטְיִין שְׂמָא יִתְמַנְס וְלֹא תְהִי דַעְתּוֹ
לְלוֹלָה וּמִיּוֹשְׁבַת לְתַפְלָה :

אֲבָרִי כִיּוֹן דְחִקִּינוּ רַבְנָן לומר בְּנֵאוּלָה אֲרִיכְתָּא דְנִיחָ כּו'. לְבֵאוּרָה קָשָׁה מֵאֵי שִׁיךְ
הַשְּׂכִיבֵנו לְגֵאוּלָה. וְי"ל דְהִנֵּה בְּע"פ סִינֵנו כֻּלָּ דוֹר וְדוֹר חֵיבֵי אָדָם לְרֵאוּת אֶת עֲלָמֵנו
כְּאֵלֹו הוּא יֵלֵא מִתְמַלְרִים כּו' וְלִכְאוּרָה מִשְׁמַע דְהוּא כְּדִי שִׁימְתָה בְּסִיפּוֹר יִלְמֵת אִי"כ לֹא שִׁיךְ
ע"ז לֵשׁוֹן חֵיבֵי וְהַלְלֵי יִרְאֵה א"ע. אֲלֵא כּוּוֹנֵה הַתְנַא ע"פ מִנֵּי דְאִיתָּא בְּמִדְרָשׁ עַל פְּסוּק אֲנִכִּי
כִי אֲלִכִּיד אֲשֶׁר הוֹלֵאחִין מֵאֲרִיךְ מַלְרִים מִשְׁל לְמִיךְ שְׂפִדָה נְעִירָה אֲחֵת מִשְׁבִּי וְנִשְׁלַח לְאִשָּׁה
אֲחִי מִעֵתָּה כִיּוֹן שְׂפִדְתִּיךְ מִשְׁבִּי תִשְׁמַע בְּקוֹלִי לְכָל אֲשֶׁר אֲנִיךְ כּו' עֲבִתָּה. וְזִכֵּר הַחֹזֵב
שְׂחִיב הָאָדָם כֻּלָּ דוֹר וְדוֹר לִידֵע שְׂע"מ כֵּן גֵּאוּלָה כְּדִי לְקַבֵּל מַלְאוּתֵינוּ. וְזִכֵּר שְׂחִיבֵנו מִבְּקָשׁ
הַשְּׂכִיבֵנו לְשֹׁלֵם וְעִמְדֵינוּ לְשֹׁלֵם וְתַקְנֵנו בְּעֵלָה עוֹבֵה מַלְפִּיךְ כְּלוּמַר שְׂכַשְׂכְּנוּ וּבְקוּמוּנוּ נִכְיָן
וְנִשְׂכִּיל שְׂחִיבֵנו יֵלֵאוּ מִתְמַלְרִים וְקַבְלֵי עֲלֵינוּ עוֹל מַזוּת. וְזִכֵּר אִישׁ דְהוּי כְּנֵאוּלָה אֲרִיכְתָּא :

ב [ע"כ] וְאִדְרָא אֲלֵעֲזֵר בְּר אֲבִינָא גְדוֹל מִנֵּי שְׂחִיבֵנו בְּמִיכָאֵל יוֹמֵר מִמֵּה שְׂחִיבֵנו בְּנִבְרִיאֵל כּו'. וְקָשָׁה
מֵאֵי דְחִמֵּר גְדוֹל מִנֵּי שְׂחִיבֵנו בְּמִיכָאֵל יוֹמֵר מִמֵּה שְׂחִיבֵנו דְהִל לומר גְדוֹל
מִיכָאֵל יוֹמֵר מִנְבְּרִיאֵל. וְי"ל דְבִרְמִיתָּה לֹא שִׁיךְ כֻּלָּ עַל מַלְאָכִים כְּאֵלֹו לומר שְׂטִינָן אֶת הַעוֹלָם
בְּסִימָה אֲחֵת אִו כִּי סִימָה דְתַנְגָּא מִיכָאֵל בְּאֲחַת וּבְנִבְרִיאֵל בְּשִׁמֵּי כּו'. הָא עַל מַלְאָכִים
קָטִינִים מִיָּס כְּמוֹ מַלְאָךְ סְבִלְפוֹן אֲמֵרוּ חו"ל עֲזִינוּ בְּחַגְיָנָה (דף י"ב) שְׂהוּא גְבוּה מִבְּרִינֵינוּ
מַהֲלָךְ ח"ק שֶׁנֵּי וּמִן הַאֲרִיזֵי עַל לְרַקִּיעַ ס"ה מַהֲלָךְ ח"ק שֶׁנֵּי. אֲלֵא הַכֵּל הוּא לְשַׁבֵּר אֶת
הַאֲוִיָן. וְהַכּוּוֹנֵה הוּא בְּמִאֲחֵךְ הוּא דְמַלְאָךְ מִיכָאֵל שְׂהוּא עַר שֶׁל מִיָּס גְבוּוֹ מוֹרַכְב רַק מִיּוֹד אִי
שְׂבִי יִסוּדוֹת שְׂמַחֵס הוֹטְנֵעַ הַעוֹלָם וְהוּא רַק יוֹד הַמֵּיָס, וְיִדְוֵע דְמֵיָס רוּמֵיָס לְחַסֵּד שִׁוּרִידִים
מִמְקוֹס גְבוּה לְמַקְוֵס נִמוּךְ. וְזִכֵּר שֶׁשֶׁ הַעוֹלָם בְּסִימָה אֲחֵת שְׂחִיבֵנו כִּי בְּרַכְבַּת יִסוּדוֹת אֲלֵא יוֹד אִי.
וְיִלְיָן זֶה מִפְּסוּק וַיִּשָּׂא אֱלֹו אִי מִן הַשְּׂרָפִים וְגו' וְר"ל עוֹד שְׂמַלְאָכוֹת הַמַּלְאָךְ מִיכָאֵל שְׂהוּא
הַשְּׂפַעַת הַחֲסֵד כְּפִי מִהַרְשָׁה מִתְקַבֵּל בְּפַעַס אִי לְרִנּוֹן בִּזֵּה הַעוֹלָם. וּבְנִבְרִיאֵל שְׂהוּא עַר שֶׁל
אֵשׁ הוּא מוֹרַכְב מ"ב יִסוּדוֹת מֵיָס וְאֵשׁ. כְּדִאִיתָּא בְּשִׁמֵּיָס (דף ק"ח ע"א) בְּשַׁעַת שְׂהִפִּיל גִּבְרִי
אֶת הַגִּיבֵי מִיִּשְׁאֵל וְעוֹרִי בְּחֹךְ כְּבִשָּׁן הָאֵשׁ כּו' אִלֵּי גְבְרִיאֵל כּו' אֲלֵא אֲנִי עַר שֶׁל הָאֵשׁ אֲלֵךְ
וְאֶקְרַר מִנְפְּתֵיָס וְאֶקְרִיָה מִנְחוֹן כּו' פִּי שִׁי אֲנִי כְּלוֹל מִמֵּיָס וּמֵאֵשׁ לְכָךְ אֶקְרַר מִנְפְּתֵיָס מִלֵּךְ
פְּנִימִיּוֹת וְאֶקְרִיָה מִנְחוֹן מִלֵּךְ חִלּוּיּוֹתֵינוּ שְׂבוּפֵי אֵשׁ. וְזִכֵּר שֶׁשֶׁ הַעוֹלָם בְּבִי טִיבוֹת שְׂהוּא מוֹרַכְב
מִבִּי יִסוּדוֹת. וְלִכְן אִינוּ מִתְקַבֵּל הַשְּׂפַעַתוֹ בְּפ"א לְרִנּוֹן אֲע"פ שְׂפִימִיּוֹתוֹ הוּא עוֹב מְחֲסֵד
מִיָּמ חִלּוּיּוֹתוֹ הוּא אֵשׁ וְדִין. וְכִמוֹ הַאֵב הַמְכֵּה אֶת בְּנֵי הָאֵל חוֹכוֹ רֵאוֹף אֲהַבֵּה וְחֲסֵד. וְאֲלִיכֵן
בְּלַרְבַּע. הוּא גּוֹף אָדָם שְׂמוֹרַכְב מִלֵּךְ יִסוּדוֹת. וּמַלְאָךְ הַמּוֹת בְּשִׁמּוֹנָה. דְהִנֵּה בְּרַכְבַּת הַיּוֹסוּדוֹת
הוּא מִלֵּךְ לִוְרֵתָה וְחוֹמְרִיּוֹתָ. דִּיּוֹד הָאֵשׁ הוּא הַס וְיִבֵּס. וְהַלּוֹרֵה שְׂבו שְׂהִיָּא רַחֲמִיּוֹתוֹ הִיא
בְּיִבְשׁוֹת. וְהַחּוֹמֵר שְׂהוּא גְשְׂמִיּוֹתוֹ הִיא הַחֲמִימּוֹת. וְיִסוּד הַרוּחַ חַס וְנֵה. וְכִי הַלּוֹרֵה הִיא
הַחֲמִימּוֹת. וְהַחּוֹמֵר הִיא הַלְחוֹת. וּמִיּוֹז הַרְבַּכְתָּה יוֹד הָאֵשׁ וְהַרוּחַ הוּא מִלֵּךְ הַחֲמִימּוֹת
בְּשִׁמְעִיּוֹת. נִמְלָא שְׂמַתְמוּנָה הַחּוֹמֵר שְׂבִיּוֹד הָאֵשׁ עַם הַלּוֹרֵה שְׂבִיּוֹד הַרוּחַ. וְהִיּוֹנו מִלֵּךְ שִׁיּוֹד
הָאֵשׁ הוּא יוֹמֵר דֵּק וְעֵלָה עַל יוֹד הַרוּחַ לְדַכָּן שְׂבֵע הָאֵשׁ לְעוֹלָה לְמַעְלָה וְאִינוּ מוֹלָא לִי
מְקוֹס לְמַעַה וְיִסוּד הַרוּחַ עוֹלָה וְיוֹרֵד מִלֵּךְ שְׂהוּא מְנוּסֵס יוֹמֵר. עַד אֲשֶׁר מִנֵּי שְׂבִיּוֹד הָאֵשׁ
הוּא הַחּוֹמֵר, הוּא בִּיּוֹד הַרוּחַ הַלּוֹרֵה. וְכִן יוֹד הַרוּחַ עַם יוֹד הַמֵּיָס. שְׂבִיּוֹד הַמֵּיָס שְׂהוּא
קָר וְלֵה הַלְחוֹת שְׂבו הִיא הַלּוֹרֵה וְהַקְרִירוֹת הִיא הַחּוֹמֵר, דְבְּשַׁעַת שְׂמַתְקִרִירִים הַמֵּיָס נְקִרְשִׁים
וְנַעֲשֵׂה קִרָּה וְכַפּוֹר. נִמְלָא שְׂהוּא מִתְחַבֵּר עַם יוֹד הַרוּחַ מִלֵּךְ הַלְחוֹת שְׂבִשְׂחִיבֵנו. וְכִן יוֹד
הַמֵּיָס עַם יוֹד הַעֲפָר מִתְחַבְרִים ע"י הַקְרִירוֹת שְׂבִשְׂחִיבֵנו. שִׁיּוֹד הַעֲפָר הוּא קָר וְיִבֵּס.

בְּיִוֹלָה מִנֵּי שְׂהִרְבַּע יִסוּדוֹת הֵן אֲרַבְעֵי שְׂחֵן שְׂמִנָה דְבַכָּל אִי יֵשׁ חוֹמֵר וְלוֹרֵה. וְהַנֵּס הַמַּלְאָךְ
הַמּוֹס

בשר ברכות פ"א אגדתא

המות הוא רחמי מ"מ עסקו בעולם הגשמי ובעולם הרוחני כאמרם ז"ל יורד ומסעין עולה ומקטרג יורד ונוטל נשמה. ולכן מוכרח להיות מורכב מהשמה יסודות בכללם ועיניו ועסקו הוא להפריד יסודות. היינו בלקוח הרוחניות שהיא האורה מהיסודות שזכו פי' נוטל נשמה ממילא מתפרדים ה' יסודות שאין להם הרכבה וחיבור בלי האורה והרוחניות כג"ל. וזכו ומלאך המות בשמה. ובשעת המגפה בלחת. פי' דהנה מיתה שלא בשעת מגפה אינה שזה בכל נפש מחמת שלא כל הנפשות מורכבים בהרכבה שזה מהארבע יסודות. לכן גם בפירוד שלהם אינו שזה. אבל בשעת המגפה דכל המתים אז מתים מיתה שזה. מוכרח להיות שהמיתה והסתלקות האורה בכל המתים במגפה היא מיתה כללית שהיא הסתלקות מקור ה' יסודות שהוא היולי שזכו בכל הברואים שזה. וגם בהיולי יש חומר ולוה. ולכן בהפירד האורה היולי מהחומר היולי ממילא מתפרדים ה' יסודות וימות המורכב ההוא. וזכו ובשעת המגפה בלחת. ובספר הדרוש שלי מתפרש בעיני אחר :

יב אמר ר"ל כל העוסק בתורה כו' א"ר זירא ואיתימא ר"ח ב"ש בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ד מדת ב"ד אדם מוכר הפך לחבירו מוכר עבד כו' אבל הקב"ה הפך תורה לישראל ושמה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. ולכאורה מגיל לדרוש מקרא זה דהקב"ה שמח דמה שמעבד את התורה ואומר כי לקח טוב כו' כך הוא דרכו של כל המוכרים אפי' ב"ד לשבח את סחורתו. וז"ל דרשים מסיפי' דקרא תורתא אל תעובדו. דדרך המוכרים ב"ד הם עבדים במכרם חפץ מצינים וכל עוד שיראו חפצם בבית זר ידאגו ויעלצו על המכירה ויומר טוב לכם שיאבד החפץ מבית הקונה ולא ירחיבו עוד לראבון נפשו. אבל הקב"ה אינו כן אלא מזהירם תורתא אל תעובדו. וה"כ נראה שהוא שמח בנתינתו התורה לישראל :

[דף ה'] והיינו דארשב"ל נאמר ברית במלה ונאמר ברית ביסורין כו' מה ברית האמורה במלה מלה ממתקת את הבשר חף ברית האמורה ביסורין יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם. לכאורה מגיל לדרוש מג"ש זו דיסורין ממרקין כל עוונותיו למען רק מתמקין כמו המלה בהבשר הא המלה אינו ממרק ומאבד את הבשר אלא ממתיקו. ונלע"ד דר"ש ב"ל קשה לי על מה שנאמר ברית ביסורין דהנה כריחת ברית הוא לאות שהכורחים ברית יהיו כמו גוף א' דאף אם ברוב הימים יפרדו איש מרעבו ואם גם יחטאו איש לרעבו מ"מ יהיו הלבבות קשורים כאחד. וה"כ מאחר שהקב"ה כרת ברית עם ישראל ה"ל לקבול עוונותיהם של ישראל ולא לייסרם. וכמו גוף אחד כשכואב לאדם חלי גופן ומזה מבלבל מוחו ודעתו היחין שיקאוף על חלי הגוף הכואב ויכהו ע"ז. את אדרבה ישמרחך זירפאכו. כך ה"ל לקב"ה לשמור את ישראל ולרשאותם ולא לייסרם כיוון שכתרו ברית להיותם כגוף א'. ע"ז חירץ רשב"ל נאמר ברית במלה מה מלה ממתקת את הבשר כלומר שהבשר לא יכה מחוק עד שיפליע המלה את הדם ממנו. כן ישראל אם הדם בקרבם מרוחה בחום החמאות אינם יכולים להיות מתקוים שלא יהיו בעוונות רק ע"י יסורין ויכלו להיות כגוף א' עם הקב"ה :

יד [ע"ב] ר' יוחנן חלש עאל לגבי ר"ח א"ל חביבין עליך יסורין א"ל לא הן ולא שכרן א"ל כו' לי ידך יכה לי ידך ואוקמי. להבין למח ב"י לו ירו להקימו הא בתפלתו קיימו או בגורת לדיק. וז"ל ע"פ מה דאיתא בעוש"ע יו"ד סי' רל"ע ס"ב דקיימת קף דינא כשבועה. וז"ל שם הביא נשם חשו' המרדכי דאפי' בלא כריחת ברית הוי כשבועה אם לא ניתנה רק כדרך התגרים. ולהבין הטעם שיש בחקיעת קף שיהי' כשבועה אלא משום דז' ימות יד הנותן ויד המקבל הו' עשר אצבעות והוי' כאלו נשבעו בחלקו לעו"ב"כ. דעו"ב"כ נכרה ביו"ד ועו"ב"כ בה"כ שנאמר כי ביה ה' נור עולמים פי' בעו"ב"כ נראים רק ה' כחות תחונות מעבר כחות העליונות ובעו"ב"כ מאירים כל העשר כחות עליונות וכשקוע כפו לחבירו הוי' כאלו נשבע לו בעשר כחות שנכרה בן עו"ב"כ. וזכו שא"ל ר"ח כו' לי ידך. דהיסורין נחגלגלו עליו מחמת גלגל החזור בעולם ובבול נתן להם עד זמן שיחפץ הגלגל. וכשיכב לי' ידא השפיע עליו בתפלתו כח מעולם העליון שהוא למעלה מכזמן ובהפך תיכף הגלגל ואוקמי. ועוד אפשר לומר דה"י נלמד לפעולה גשמיית במעשה להקימו על דרך שהיו הכניאים פעולה מעשית הקיים נבואתם כבדי למחר להחיש מעשה הנבואה שלא יתעכב על זמן ארוך :

ד' אלעזר חלש עאל לגבי ר' יוחנן כו' א"ל להאי שופרא דבלי בעפרה קא בנינא כו' וככו פרווייכו. ופי' מברשא ז"ל דאפשר שנלעטרו על חורבן ירושלים דכשימות יכלש האופרה

השופרא וכלו בני ירושלים בעפרא עכ"ל . וקשה מ"מ הא איתא אל יפתח אדם פיו לשטן ולא יהי כשגגה היואלה מפני השליט . לכך נלע"ד דשופרי דר' יוחנן הי' מעין שופרי דאדכ"ר כדאיתא בז"מ (דף פ"ד) דחשיב שופרי דר"כ מעין שופרי דר' אבהו ושופרי דר"א מעין שופרי דיעקב אבינו ודיעקב מעין שופרי דאדכ"ר ופריך הכס הא איכא נמי שופרי דר' יוחנן ומתוך שאני ר"י דלא ה"ל הדרת פנים פ"י זקן . אלמא דמ"מ שופרי הי' מעין דמעין שופרי דאדכ"ר . וזהו שא"ל ר"א להאי שופרא דבלי בעפרא כו' בלי הוא לשון עבר שכבר נבלה . ור"ל על אדכ"ר שהוא מקור שופרייהו דכולהו . דבלי בעפרא מלך חטא עכ"ד וזה גרס מיטה צולס . והחטא הכוא מתתקן בכל דור ודור עד זיאת המשיח ואז יקום מעפר . וע"ז בכו אשר לא נתקן עדיין החטא ועוד צומן הכוא הי' חרוק מביאת הגואל וזו רב דגואל ה"ל ת' דני דחמרא איתקוף כו' איכא דאמרי דדר חלא וכוה חמרא ווא"ד אייקור חלא ואזדיבין בדמי דחמרא . נ"ל כוונת המאמר וסדרת פלוגתייהו . דהנה איכא למ"ד דעץ הדעת גפן הי' . וז"ש ר"ה ה"ל ת' דני דחמרא . פ"י הוה ל"י שתיקן החטא והוה הגפן שלו . ומספר ת' הוא , ת' הוא כמו הנחש הכרוך כמו ת' . ור"ל שתיקן וזכמת הנחש שחטיל בנין . ועוד אפשר לומר דתי"ו הוא כמו דאיתא בזמ" שנת (דף נ"ד) תי"ו תתי"ו תי"ו תמות תי"ו לתיקום תי"ו לרשעים . וע"ז מרמו גם הכא תתי"ו . ולכסוף החמץ כלומר לחקלקל התיקון שלו ונסתתמה בינתו שבינה בסוד יין . על דרך נכנס יין ילא סו"ד כידוע לתי"א והוא מחמת עין הקל שהי' בידו שלא יביז שיבשא לארצי' . דבגדי משי מתלככים בחנק דק שופל עליהם . עד שקיבל עליו לעשות תשובה . ואופן התשובה ופעולתה פליגי בה , דהנה בתשובה מאהבה וזדונות נעשו לו כזכיות . ותשובה מיראה שמחמת עונש וזדונות נעשו לו כשגגות כדאיתא ביומא (דף פ"ו ע"ב) וכשחטא בשוגג אז אפי' בתשובה מיראה נעשים לו כזכיות . והנה חטא רב הונא הי' בשוגג דלא ידע טעמא דבתר גנבה גנוב וטעמא טעים א"כ בתשובתו נעשה לו כזכיות . ולכן איכא דאמרי דדר חלא וכו' חמרא . כלומר שנעשה כאלו לא החמץ כלל דנעשה לו כזכיות . ואיכא דאמרי אייקור חלא כו' כלומר דרושם החטא נשאר ולא נמחק לגמרי רק שנתכפר לו ונעשה כשגגה . וטעמי' דתנן בלכות שנגנת תלמוד עולה זדון . וא"כ בת"א גם השגגה נחשב לזדון . ובעשותו תשובה מחמת עונש נעשה כשגגה ולא כזכיות :

א"ר ל' ב"ח ארשב"ל לעולם ירגזו אדם י"ט על יזה"ר שנאמר רגזו ואל תחטאו אי אזיל מוטב כו' . וקשה לכאורה לשון ירגזו הוא מבנין מפעיל כלומר שיפעול שהי"ט יהי' ברוגז על יזה"ר ובה כוונתו שינלח הי"ט את היזה"ר וא"כ יהי' היזה"ר ברוגז על הי"ט והי"ט אדרבה ישמח בנלחוו . ועוד מאי דאמר אי אזיל מוטב , ה"ל לומר אי נלחו מוטב . לכך נלע"ד לפרש ע"פ מה דאיתא שדרשו חו"ל והנה עוב מאד עוב זה י"ט מאד זה יזה"ר (מד"ר בראשית) וביינה משום דפיימיות כוונתו ותענוגו הוא כהיותו מנוח מהאדם ואז נעשה אוהבו משה . כמבואר בזוה"ק במשל בן המלך עם הזונה . שהזונה מפתה אותו ע"פ ליווי המלך ויודעת היטב תכלית כוונת המלך ושעשועיו שהוא דוקא כהיותה מנוחת מבן המלך שלא ישמע בפיתויה , ואז יהי' שכרה כפולה . ע"ש . וז"ש לעולם ירגזו אדם י"ט על יזה"ר שהי' הי"ט ברוגז מאחר שהוא מתחלתו ועד סופו אוהבו של אדם . ואח"כ כשינלח את היזה"ר אזי נעשה היזה"ר יותר אוהב להאדם ממנו . והוא כמו למשל אם יליל איש את חברו משנאלו הרודפו ומבקש להימיתו , ואח"כ יתקשר האדם הנילוש על שנואלו הכוא ויהיו אוהבים יותר מכפי היותו עם המלילו ממות . הלל ירגז המליל על האדם הכוא . ע"ז אמר רשב"ל לעולם ירגזו אדם הי"ט ולא יחשב לכפוי טובה . שנאמר רגזו ואל תחטאו . כלומר לא יחשב לבס הדבר הזה לחטא . אי אזיל מוטב פ"י אי אזיל לימיני' מוטב ואם לא יעסוק בתורה כלומר יעשה עסק בתורה שהי' לו מהתורה טענוג וריוח כמו מעסק טוב . ואז בראות היזה"ר שנאדם יש בינה יתירה להבין תכליתו והעיקר אזי יהי' אוהבו וילך לימינו וזהו אי אזיל מוטב . ואם לא יקרא ק"ש יטרח למלחמה ונלחון נגד היזה"ר כאמרס ז"ל כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אותו חרב של שתי פיות בידו שנאמר רוממות אל בגרוסם וחרב פיפיות בידם . ואי לא אזי יטרח להחליט כמו של היזה"ר בהכריזו לו יוס המיתה ויוחלם וינלחון . וענין הי"ט והיזה"ר הם בקרב האדם הי"ט הוא השכל שבמוחו והיזה"ר הוא תאוות הלב ועטבו המרוח או הרגלו ברע . וזהו שמייעץ רשב"ל לעולם ישליט האדם מוחו על לבו בהרגל מעשוריו . ואם לאו יעסוק בתורה עד שגם לבו יבין שמלות התורה הם המביאים אותו לחיים אמתים ואם לאו יקרא ק"ש שיתבונן בחדות אלקות ואז ישמע אל מלותיו ואם

פֶּסֶחַ בְּרֻכּוֹת פִּיא אֲנֵרְתָא

זאם לאו זכור לו סוף כל אדם אשר לא יאשר לו שום תכלית זולת החכמה והתורה והמלצה :
בז [קף ו] תניא אבא בנימין אומר אלמלא נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה
לעמוד מפני המזיקין . ולכאורה הל"ל אלמלא נתנה רשות לעין לראות
המזיקין אין כל בריה יכולה לעמוד נגדם. לכך נ"ל לפרש מקודם עיני המזיקין ע"פ חקירה
שכלית. הנה ידועה שמכל דבר הנרקב כמו מבשר נרקב מתהווים תולעים הרוחשים. ומדקות
דבר הנרקב היינו מהריו והעיפוש מתהווים מיני זבובים אשר יעופו באוויר השמים . וזהו
מלך שכל דבר שזעזעו מורכב מארבע יסודות ארמ"ע, וכשמחול הדבר להתרסק מתחלקים
הד' יסודות. וכמו דבר הנשרף מתחלקים היסודות שיסוד העפר אשר באפר והג' יסודות
אש רוח ומים עולים בצען שכלול מהג' יסודות, לכך אלו רואים שצנבע העצן להתגבר על
האש ועל המים, ולתסוך המים למעלה נגד צנבע דצנבע המים לירד למטה, וכשמניחים למשל
לנחושת ופיו למטה בתוך כלי מלא מים הא לא יכנסו המים בתוך הללוהית, וכדתקן במקראות
(פ"א מ"א) כלי שהפניו דרך פיו כאלו לא שכל. ופי' המ"ב דכל כלי שכוּפּוּהוּ על
פיו בעת הכנסתו במים אין המים נכנסין בתוכו לעולם אפי" מניסו כולו עד שיטנו. עכ"ל
ומי"מ כשמניחים בהללוהית למשל נייר דלוק אזי ע"י העצן עולים המים למעלה לתוך הכלי.
וכן טעם האש לעלות למעלה, ומי"מ כשמניחים דבר המעלה עשן תחת דבר הנובע בשלהבת
מתוך העצן את האש ומורידו למטה על הדבר ההוא שממנו עולה העשן. הרי דצנבע העשן
להכריח גם את האש גם את המים נגד צנבעם וזהו מלך שהעצן מורכב וכלול משתי היסודות.
ועוד אלו רואים בצען שמתחלה מתהבג ועולה בכבדות. עד שמתעקר מיסוד העפר לגמרי ואז
יעוף בתהירות וינשפה כמו ענן דק. כן הדבר בכל מה שמתחיל להתרסק ולהתחלק מיסוד העפר
הנה הכרואים המתהווים בעוד לא התחלקו הג' יסודות מיסוד העפר לגמרי לכן הם רוחשים
על הארץ מלך יסוד העפר שבהם שהוא היותר כבד בהיסודות ומושכן אליו. ואין להם כח ולא
כח לעוף השמימה, אבל מהעיפוש והריח שנתהוו כלפי השמים באוויר. וזהו הכרואים מהג' יסודות בראשית התחלקותם
מתהווים זבובים ושאריו בעלי כח השפים באוויר. וזהו הכרואים מהג' יסודות בראשית התחלקותם
שאינם רחוקים עדיין מיסוד העפר שהיו קשורים בו. אבל היחשים הם כרואים המעופפים
באוויר זה למעלה מהזבובים ושאריו מינים, מלך שמתהווים מהג' יסודות הרחוקים לגמרי מיסוד
העפר. וראוי לדבר מתיאוש שכנס כחוטמו של עיטוס ודר במוחו כמה שנים וכתגדל שם מלך
זממה היתה מתיאוש הא לא יקרא מוחו של עיטוס דא"כ לא ה' עיטוס מי כידוע דיקב קרום
של מוח ערפה. אלא ע"כ דמתיאוש ה"י רק מהאוויר שאשף עיטוס בחוטמו. ולכאורה הי"ך ה"י
יכול לזון מאויר שאין בו אלא ג' יסודות הא מוון כל חי הוא לעולם מדבר הכלול מדי'
יסודות. אלא ע"כ ל"ל דמשל עיקר הבהוהו הוא רק מג' יסודות לכן גם מונו הוא מדבר
שיש בו רק ג' יסודות. ומעטם זה לא ה"י מוליא רעי כדאמרין בהניזוקין שקרא ל"י הקב"ה
ברי' קלה ואמאי קרי ל"י בריה קלה דמעיינלא חית ל"י ומפקנא לית ל"י. וזהו ג"כ מלך
שלא ה"י מונו מדבר שיש בו יסוד העפר. וכן ה"י הענין זמן שאכלו ישראל במדבר שנאמר
עליו ונפשנו קלה בלחם הקלוקל שלא היו נלרכים לשנת חוץ מלך שה' לחם מן השמים ולא
ה"י בו יסוד העפר. וזהו הטעם שאמרו חז"ל שאם יתגאה אדם אומרים לו יתוש קדקן .
ולכאורה למה קצפו רוקא יתוש ולא שאר ברי' פחותה מיתוש אלא הפ"י הוא שיתוש
קדמו לאדם במעלה שיוכל לחיות במוון שהוא רק מג' יסודות וכנ"ל. וכיון דחזיק שמתהווים
כרואים כללה מדבר שמתחלק מה' יסודות בדבר גם ועכור ומוהה כמו לואת אדם או
בשר נבלה שרוחה. א"כ מה המבול מהבל פיו של אדם שיולא מדיבורו כמ"ס נפשי ילאה
בדברו. שכל דיבור יולא חלק הנפש דיולאים ומתפרדים מלבו ג' יסודות אש מים רוח
ומשום כך נקרא אמ"ר ר"ת א"ש מי"ס רוח"ה והאוויר ההוא שם למעלה. וע"כ מתהווים ממנו
כרואים. וניזונים מדבר הבהוהו. והנה אש הדיבור ה"י של קדושה שהוא דבר רוחמי לגמרי
מתהווים ממנו כרואים רוחניים קדושים וניזונים ממה שיוקיים מרוחניות ומקדושה מתקור
הבהוהו. ואם ה"י הדבור גשמי מעיני עוב"ז, מתהווים מהיסודות המתחלקים מהדבור
הוא כרואים הנמלאים באויר המתחון או על הארץ לגמרי ומוזנס מוחותם הם מהאש
שנולדו ממנו ומולאים אלו כרואים כרואים כרואים יתאלוהו בקברו. דמהפשים אותו ומשכים
לשורש הבהוהו. ואם הדבור ה"י דבר עומאה לגמרי היסוף מהקדושה או דבר המזיק
לחבירו מתהווים ממנו כרואים שמיים ומזיקים השמים בעולם ויוקיים חיותם רק מפש
האדם שנתהוו ממנו והם הם המזיקים הסובבים ועומרים את האדם בחייו ובמותו. ומתחת
דקושת שנתהוו מהבל הדבור שאינו נראה לעין בשר לכך גם הם אינם נראים לעין. וזהו
כוונת

פֶּשֶׁר בְּרֻחַ פִּי אֲנִיחָא ה

כוונת המאמר לתלול נחמה רשות לעין לראות פי' אם היו הכרואים המסבוגים מהאדם רואים מקור ההכוונה אין כל ברי' יכולה לעמוד מפני המיוקין שלא היו מתפזרים ממקורם והיו יונקים משם כל החיות עד גמורא :

אמר אב"י אינה נפיש מיין. כלומר הכרואים המיוקים הנ"ל נפיש מיין והכל פי' האדם בכל ימי חייו הרכב יותר מגוף האדם עצמו. ואמר עוד וקיימה עלן כי כסלה לאזויה ופירש"י כשורות חפירה המקפת את העונה שעושין תחת הכנפים ע"כ. כלומר כמו החפירה עושין כדי שיחמלו לתוכה מותרי מים ולהלוחית מהעונה שסביב בגפן כן הכרואים המיוקין יונקים מותרי הלהלוחית והחיות שננפש האדם ר"ל :

א"ר הונא כל חד וחד מיין אלפא משמאל' ורבוותא מימיני' שנאמר יפול מלך אלף בו' ופי' יפול הוא כמו על פני כל אחיו נפל כלומר שכן ולבאורה מנ"ל לפרש כן דלמא יפול הוא נפילה ממש וי"ל דפי' דקרא אליך לא יגש משמע דרק לא יגש אבל לא שיפול לגמרי. אמנם מ"מ נוכל לפרש הקרא כפשוטו יפול נפילה ממש דהנה כפוסה(דף י"א ע"א) בתוס' ר"ה ועולם מדה טובה מרובה ממהות פורעניות ומקשו התוס' וז"ל הא מליע בדת פורעניות גדולה ממדה טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף וגו' גבי מדה פורעניות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה ומירלו ד"ל דעדיין גבי מדה פורעניות מיירי רדיפה ולא הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה מאה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב עכ"ל. וא"כ אחי שפיר מ"ש יפול מלך אלף וגו' אליך לא יגש כלומר שהנפילה לא יהי' לחרב ממש אלא רק אליך לא יגש כי ינוכו ותחלת נפילה ניסה. וכן הדבר באויבים רוחניים, אויבי איש אנשי ביתו. ביתו הוא נופו וחס הכוזרים. מגופו ממש מדכוריו כנ"ל. ומספר האלף והכרוא הוא דידוע דכל דבר היותר תחתון למספר עומד חלק עשירי יהשב נגד דבר העליון. וכן הוא בשנים שרי עשרות שרי מאות ושרי אלפים. כמ"כ ננפש האדם המעשה או עקימת שפתיו הוה מעשה במספר יחדי יהשב והדבור שהוא יותר רוחני הוא במספר מאה והקשרות הנפש והרלון שבהדבור שהוא עוד יותר רוחני במספר אלף יהשב ותענוג הנפש ושעשועיו בהדבור הוא רוחני יותר בעלה על הכל במספר רבבה יתשב. ולכן המיוקים שגבראים מדבור האדם שמדבר בהקשרות הנפש והרלון מתחשבים במספר אלף והגבראים מהדבור שמדבר האדם בתענוג נפלא ובחשק נמרץ במספר רבבה יתשב. והוא אלפא משמאל' ורבוותא מימיני' פי' מימיני' הוא לך הקדושה שנקרא ימין ומשמאל' הוא לך העומאה ופי"א שנקרא שמאל, כלומר התקשרות הרלון הנכנס בגדר מספר אלף הוא גדל והעומאה דמס' מתקשרים ברלונם רלון חילוניי דמשם נולדו ונתהוו אבל תענוג פימיי שלהם ועיקר שעשועם שבעים בגדר מספר רבבה הוא מימין מלך הקדושה. כמו שביארתי לעיל וכמשל בן המלך והזונה דע"י כתיב טוב מלך טוב זה י"ש מלך זה יכ"ר כנ"ל מלך פימייית רלונו שהוא לעוב :

אמר רבא האי דוחקא דכלה מינייהו בוי. פי' כיון דעיקר תענוג וחיותם הוא מהקדושה לכן דוחקים א"ע לשמוע הדרשה. הני ברכי דשילכי מינייהו הוי. פי' מה שהבשרים עיפוס מהמרובה לביהמ"ד הוא מינייהו דאם הו' לו להאדם תענוג מהתורה לא ה"י מתייגע כלל מהמרובה כמו האדם הרץ להשיג דבר יקר הנוגע עד נפשו הלא לא ייעף ולא ייגע זכיון דהוא מתייגע ש"מ דלון לו מהתורה תענוג, והוא מינייהו מפני שהוליד מיוקין היונקים מהקדושה הוי כלדם הרץ בדרך הכרח ועבודה בשביל דבר שלא לו יהי' לך הוא עיף זענב. הני כרעי דמקפי מינייהו. פי' כמו נקיפת הלב שהוא המסתפק בדבר מה ואינו יודע אם המורה הוא בנפשו או לשון מתפחד, בן הדבר בנקיפת הכרעים כלומר שמתנקשים אנה ואנה כמסתפק אם לילך בדרך הזה או בדרך אחר, זהו מינייהו. ומדרגות מדרגות בדרך גפילת האדם ביד הילך קהטיב. מקודם אינו מתענג מהתורה. אח"כ הוא מתייגע מהתורה ונחלש היפוך ממי"ש בתורה לשמה כי חיים הם בו' ולכל בשרו מרפא. ואח"כ מסופק לגמרי אם דרך התורה הוא דרך החיים. הני מאטי דרבנן דכלו מחופיא דידעו. פי' מאטי הם המדות ומחשבות שהם לבושי הגשם ואמר שהמדות ומחשבות אפי' של תלמידי חכמים אפי' הם יושבים בשיבת עמי הארץ מתקלקלים ולכן מיקירי ירושלים היו יודעין עם מי הם מסיבין : דא"י מאן דבעי למידע לכו ליימי קיסמא נהילא בוי. פי' למידע לכו על דרך מ"ש וידע כבש את אנשי סוכות והוא לשון שנייה כלומר האי מאן דבעי לשבור כחומיהם שלא ישלמו עליו ליימי קיסמא נהילא פי' משל הוא על ק"ש כלומר שיקרא ק"ש על פתגם וישעיה

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא

זַיְעָטָה חֲשׁוֹן בְּנַפְשׁוֹ וְזִכְרוֹ יִתְחַלְקוּ יִסּוּדוֹת נַפְשׁוֹ וַיְהִי רוּחַ הָאֵדָם הַעוֹלָה לַמַּעֲלָה וְרוּחַ
הַבְּהֵמָה שֶׁהוּא יִסּוּד הַעֵפֶר שֶׁנִּפְשׁוֹ יֵרֵד לַמַּטָּה וַיִּשְׁפִּילֶנָּה לַעֲפֵר וְזִכְרוֹ כּוֹנְנֹתוֹ שִׁימֹר אֶפְרַיִם
סָבִיב מִמֶּנּוּ כְּלוֹמֵר בְּקִי"שׁ שֶׁעַל הַמַּטָּה יִתְחַשֵּׁב כְּמִ"שׁ בְּאֲזַרְתּוֹ וְאִנְכִי עֵפֶר וְאֶפְרַיִם וְאִזִּי בְּנִפְרָח
חַיִּי כִי כְרַעֵי תִרְנַנְוֹלָה. כְּלוֹמֵר בְּזִקְרָה בְּקוֹמוֹ לֹא יוּכַל הַיְלֹכֵר וְהַמְחַשְׁבֹת רַעוּת לַעֲמֹד
עַדוֹ אֲלֵא שִׁיבִי רַגְלֶיכֶם כְּמוֹ רַגְלֵי הַתִּרְנַנְוֹלִים. וְאֶפְרַיִם עוֹד שֶׁאֲדַרְבֵּה מִחֲשַׁבְתּוֹ יִהְיֶה בְּיָמֶיךָ
לַעֲוֹרוֹ וְלִהְיֶינָה לַעֲבוּרָה הַבּוֹרָא כְּמוֹ הַתִּרְנַנְוֹל שֶׁנֶּחַן לִשְׂכּוֹי בְּיָמֶיךָ לִהְבִּיחַן בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלִיָּה:
הָאִי מֵאֵן דְּבַעֵי לְמִחְזִיקָהוּ לְיִימֵי שְׁלִייתָא דְשׁוֹנְרֵתָא אוֹכְמֵתָא בַת אוֹכְמֵתָא בּוֹכְרֵתָא בַת
בּוֹכְרֵתָא כּו'. פִּי הָאִי מֵאֵן דְּבַעֵי לְרֵאוּת אִדְךָ שְׂהֵם בְּלֵמֵת מְזִיקִים לְנַפְשׁוֹ יִקַּח לוֹ
לְמַטְל מִהַשְׁוֹרָא הַשְׁחוּרָה וְהַבְּכִירָה. ע"ד מ"ש מְלַפְנוּ מִבְּהֵמֹת הָאֵרֶץ וְגו'. וְהוּא דְלִנְדוּ רֹאשִׁים
בְּמַעֲבֵה הַחוֹלְדָה שֶׁהִיא שׁוֹנֵת אֶת הַעֲבָרִים תְּכֵלֵת שֶׁאֵלֶּה דֹאף אִם הִיא שְׂבַעֵה לְגַמְרֵי וְאִינְנֵה
רַעֲבָה כֻּלָּ לְמִזּוֹן וְלִמְרָף כְּכִי" כִּשְׁהִיא רֹאשֶׁה אֶת הַעֲבָרִים מִטְרַפְנוּ וְהַתִּרְנַנְוֹ. וְעַבְדֵּי זֶה אִינְנֵה
כִּךְ בְּשָׂרֵי בְּעִ"ח הַסּוֹרְפִים דְּאִינְנֵה רֹדְפִים לַעֲרוּף בְּלֵתִי אִם הֵם רַעֲבִים כְּמִ"שׁ הַבְּפִירִים
שׁוֹאֲנִים לַעֲרֹף וְלִבְקָשׁ מֵאֵל אֲכֻלָּם. פִּי שְׂהֵם שׁוֹאֲנִים לַעֲרֹף לֹא מִפְּנֵי שְׂרָוִים לַעֲרוּף שֶׁאֵר
בְּעִ"ח אֲלֵא מִפְּנֵי שְׂהֵם רַעֲבִים וְהֵם מִבְּקָשִׁים אֲכֻלָּם. וּמִפְּנֵי מֵה הַעֲבָדֵה בְּעַבְדֵּי הַחוֹלְדָה לְשׁוֹת
אֶת הַעֲבָרִים אִפִּי" בְּשַׁעֵה שֶׁאִינְנֵה רַעֲבָה כֻּלָּ, ע"כ י"ל מִפְּנֵי שְׂהַעֲבָרִים רֹאשִׁים לְכֹךְ -
דְּכֵה בְּפִי שִׁירָה אִיחָא חוֹלְדָה מֵה הִיא אוֹמֵרֵת אִם תְּגַבִּיהַ כִּשְׂרָ וְאִם בֵּין כּוֹבְבִים כּו' מִשֵּׁם
אוֹרִידִךְ וְגו'. פִּי הַחוֹלְדָה מְלַמְדֵךְ לְשׁוֹת מֵדַת הַגְּאוּה וְהַרְשַׁעוּת. דְּבַעֵי הַחוֹלְדָה לַעֲרוּף אִתּוֹ
הַעֲבָרִים הַרְשָׁעִים הַעוֹלִים מְחוּרִיבֵהָ אֲשֶׁר בְּמַחְלוֹת עֵפֶר וַיֵּשׁ לֵהֶם עַבְדֵּי הַשְּׂכַחָה כִּידוּת
דְּהַאוּכַל מִמֵּה שְׂהַעֲבָרִים אוֹכַל קָשָׁה לְשַׂכְחָה וְכ"ש הַעֲבָרִים עֲלָמוֹ וְהִינְנוּ שְׂהַעֲבָרִים שׁוֹכְהֵם אֶת עֲלָמוֹ
וְמִדְרַגְתּוֹ וְעוֹלָה לְמֵרוֹם הַרִים לְאֲכֹל מֵאֲכַל הָאֵדָם וְלֵאבֵד מִלְּבוּשֵׁי וְכֻלְיֹ, תִּאֲמַר לוֹ הַחוֹלְדָה
כֵּלָא סִימָן לְנִסּוֹת הַרְוָה עֵינֹת וְלִכְן לְרִידֵי הַלְוִיֹת מִשְׂכָּנֵךְ בְּתַחְתִּית הַקִּרְקַע וְעֵפֶר מֵאֲכַלְךָ
וְאִתָּה אֲמֵרֵת אֲעֵלֶה עַל בְּמַתִּי הַבַּיִת אֲדַמֵּה לְאֵדָם. וְזִכְרוֹ אִם תְּגַבִּיהַ כִּשְׂרָ וְגו' מִשֵּׁם אוֹרִידִךְ
וְזִכְרוֹ יִלְמוּד הָאֵדָם לְשׁוֹת מֵדַת הַגְּאוּה וְהַשְּׂכַחָה אֶת מִדְרַגְתּוֹ וְהַרְשַׁעוּת לְאֲבֵד הוּן זִרִים כְּמִ"שׁ
עַל דוֹד הַעִ"ה אֲדַמּוּנֵי עַם יִשְׂרָאֵל עֵינִים. שְׂהִי" בְּעַבְדֵּי רַגְוֹן לְשַׁפּוֹת אֶת הַרְשָׁעִים כְּמִ"שׁ תְּכֵלֵת
שְׂנֵאֶה שְׂנֵאֲתִים וְגו'. וְמֵה שֶׁאֲמַר שְׁלִייתָא דְשׁוֹנְרֵתָא אוֹכְמֵתָא בַת אוֹכְמֵתָא בּוֹכְרֵתָא בַת
בּוֹכְרֵתָא כּוֹנְנֹתוֹ לְרִידֵיךְ לְהַתְגַּבֵּר מֵאֵד נַגְד הַמְדוּת הַרְעוּת הָאֵלֹה וְזִכְרוֹ שְׁלִייתָא דְשׁוֹנְרֵתָא פִּי
עַקוּם הוֹלֵךְ עַל הַחוֹלְדָה כְּלוֹמֵר מִקּוֹר כַּהֵ. אוֹכְמֵתָא בַת אוֹכְמֵתָא דְחוֹלְדָה שְׁחוּרָה יֵשׁ בַּת
רַחִימָה הָאֵלֶּה בְּתַגְבוּרָת וְבַעֲיֵי" בְּלִילָה יִיכַר הָאֵלֶּה הַעֲלוּם שְׂהֵם הַקִּרְקַע "עֲלַעֲקֵרִיעַ" וְאֶפְרַיִם
שֶׁמִּטְעַם זֶה נִקְרָא הָאֵדָם הַנֶּאֱכָה בְּמַעֲשֵׂי וְשׁוֹנֵה אוֹיְבֵי הִי תְּכֵלֵת שְׂנֵאֶה בְּשֵׁם כּוֹבֵי כְּמִ"שׁ עַל
דְּבִיר בּוֹשׁ בֵּן יִמְיֵי וְדַרְשׁוּ חוּ"ל דְּקֵאִי עַל שְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ שְׂהִי" מַשׁוּבָה בְּמַעֲשֵׂי כְּמוֹ הַכּוֹשֵׁי
הַמַּשׁוּבָה עֲבוּרוֹ. וְהוּא מֵדֵי שֶׁאֲדָם שְׂעִינֵי שְׁחוּרָת יֵשׁ בּוֹ יִסּוּד הָאֵלֶּה בְּתַגְבוּרָת. וְבוֹכְרֵתָא
בַת בּוֹכְרֵתָא פִּי שִׁיבֵה רֵאשִׁית כְּחוֹ וְאוֹנוֹ עַל אֵדָם לְנַרְשׁ שְׂרָשׁ כֻל הַמְדוּת רַעוּת שֶׁהִיא
הַגְּאוּה. וְאִתְרוֹ הַעֲלָה בְּמֵה לְנַרְשׁ אֶת הַמְדוּת הַרְעוּת עִ"ז אֲמַרו וְלִיקְלִי" בְּנוֹרָה פִּי לַעֲרוּף
בְּשֵׁם עַל תּוֹרַה כְּמִ"שׁ מִימֵינוֹ אֵשׁ רַת לָמוֹ. וְנִאֲמַר כִּי הִי אֲלֵהֶךָ אִם אוֹכְלָה הוּא שְׂשׁוּרָה
וְזַמְכָּלָה כֻל הַאֲשִׁים. וְלִישְׁחָקֵי כְּלוֹמֵר שִׁיבִי הַאֲשִׁים לְאֲחֵידִים רַק לֹאֲהַבְתָּ הִי וְלִשְׁנוֹת אֶת הַרְעֵי.
זְלִמְלִיחַ לְעִינֵי מִינֵי" פִּי לְהַסְתַּכַל בְּרֵאשִׁית הַחֲכָמָה. וְחַיִּי לְכוּ פִּי" אִזִּי יִרְאֵה בְּעִינֵי אִדְךָ
שְׂהֵם מְזִיקִים לְגוֹפּוֹ וְנַפְשׁוֹ. וְלִישְׁדִּי" בְּגוֹבְתָא דְפְרוּלָה פִּי" אֲהִי"כ לֹא יוֹסִיף כֻּלָּ לְהַבִּיעַ בְּרַעֵי
כְּמִ"שׁ חוּ"ל אֲסוּר לְהַסְתַּכַל בְּפִי אֵדָם רַעֵי דְהַבְּהֵמֹת דְּבִיר עוֹשֶׂה בּוֹ רֹשֵׁם כְּמוֹ הַשֵּׁשׁ
דְּהֵה כְּשֶׁמִּסְתַּכַל בְּמֵרָשֶׁה עוֹשֶׂה בּוֹ רֹשֵׁם וְכַתֵּם. וְלִכְן אֲמַר שֶׁאֲחֵרֵי שִׁתְּבוּן בְּמֵאִיסוֹת הַרְעֵי
יִתְלַכְנוּ בְּבוֹר עַל בְּרוּל כְּלוֹמֵר שִׁישְׁקַעְנוּ עֲמוּק עֲמוּק וַיְהִי" קִיר בְּרוּל מִפְּסִיק בִּינוֹ לְבֵין הַרְעֵי
וְלִישְׁחָמֵי" בְּגוֹשְׁתַּקָּא דְפְרוּלָה פִּי" עַל דְּרַךְ מִ"שׁ שִׁמְעֵי כַחוֹתֵם עַל לְכַד. וְהַחֹתֵם תְּהִי" עַל
בְּרוּל מִפְּסִיק אֶת הַכָּחַן שֶׁלֵּא יְהִי" לְכוּ מִעוּמַטֵּם כַּאֲשֶׁר בְּעַלְבוֹת כְּמוֹ לְפַעֲמֵים נוֹפֵל הָאֵדָם
בְּעַלְבוֹת אֲחֵרֵי חֲשׁוֹן הַנַּפֵּשׁ וְהוּא פְעוּלַת הַיָּד לְכֹךְ לְרִידֵי לְהַשְׁבוּן אֲהִי"כ שִׁשְׂרָאֵל חֲמוּמֵים
הֵם עַל לֵב הַקְּבִיָּה וְעַל זְרוּעוֹ. וְאֲעִי"פ שֶׁאֲחָא יִשְׂרָאֵל הוּא וְהַקְּבִיָּה חֲפֵץ בְּקִרְבָּתוֹ. וְאִזִּי בְּכַל
עַבְדֵי יְהִי" מוֹחֵר שִׁישְׁתַּקָּא הַעֲלָבוֹת לְשַׂמְחָה עַל מְזוּהָ. וְזִכְרוֹ מִ"שׁ דְּלִמָּה נִגְבִי מִינֵי" פִּי" שְׂמֵחָ
שֶׁמֶגֶב זִכְה הַיְלֹכֵר. וְהַחֹתֵם פּוֹמֵי" כִּי הִיכָא דְלָא לִישְׁחָק פִּי" דְלָא לִימָא אִינְנֵה גִירָא בְּעִינֵי
דְשַׁעֲבֵי כִּי הִיכָא דְלָא יִתְגַרֵּה בּוֹ. רַק יִתְגַבֵּר וַיַּעֲבֹד הִי בְּשֵׁחָאִי:

יִז רַגְיָא אֲכָה בְּנֵימֵי אוֹמֵר כּו' וְכִי מֵאֲחַר דְּלִפִּי" תַלְתָּא עֲשֵׂרָה מִבְּשַׁעֲטִים. עֲשֵׂרָה קְדָמָה
שְׂכִיבָה וְאִתְיָא תַלְתָּא כּו' וְדִיתְבוּ. פִּי" בְּעֲשֵׂרָה דְהוּי כְּבוֹד נִמְלָא עַל הַשְּׂרָאֵת־הַשְּׂכִיבָה
קוֹדֵם הַכְּנַת הַלֵּב וְהַפְּתוּחָה מְכַל עֵינֵי הַעוֹלָם. וְתַלְתָּא עַד דִּיתְבוּ כְּלוֹמֵר עַד שִׁישְׁתַּקָּא

כמו אדם היושב משפיל קומתו כך לריך להשפיל עלמנו אזי יהי' שם השראת השכינה כלומר התעוררות הלב לעבודת ה' בלב שלם :

יב אמר רבין בר"א אר"י כל הרגיל לבוא לביהכ"נ ולא בא יום א' הקב"ה משאיל בוצו' לכאורה לשון משאיל בו תמוה דהל"ל הקב"ה שואל בו דמשאיל הוא מנזין מפעיל שפועל שישראל אחרים בו. לכך י"ל דכן הוא כוונתו באמת דמה שאמ"י ביהכ"נ דמים אש האדם הרגיל לבא לביהכ"נ ויום א' לא בא הוא מאת הקב"ה שהקב"ה משאיל בו. ומפני שטבע האנשים לדון הכל לכף חוב שהלך בודאי לדבר הרשות, ע"ז אמר ר' ינחש שלריבים לדון אותו לכף זכות. ויליף לה מכפל הלשון בקרא דכתיב אשר הלך חשכים ואין נוגה לו אלא דה"פ אם צדור לך הדבר שהלך חשכים שלא הלך לדבר מזהו אזי מותר אהלהדונו ולומר עליו שלא יהי' לו נוגה משום דה"ל לבעות בשם ה' שמוזותיו של אדם קלובין לו ואין אדם נוגע במה שמוכן לחיבירו. א"כ הכולך בדבר הרשות קודם התפלה הוא מחוסר אמנה ונעדר הבטחון. אבל כ"ז שאיך יודע דרך חבירך תדינכו לכף זכות ותצרכנו :

א"ד יוחנן בשעה שהקב"ה בא לביהכ"נ ולא מלא בה עשרה מיד הוא כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש וגו'. וקשה לכאורה הא לעיל אמר דעשרה שכינה קדמה ואתיא א"כ בודאי אין שם עדיין עשרה דהא השכינה קודמת לבא קודם שנקבלו העשרה. ועוד דמנ"ל לדרוש מקרא זה דעשרה משתעי הא כתיב מדוע באתי ואין איש משמע דביחוד משתעי. לכך י"ל דה"פ דעשרה הוא לצור. כלומר כמו לצור של אבנים דלא נקרא לצור עד שיהי' שם עשר אבנים היינו דע' אבנים הם ג' על ג' ומ"מ נראים מפורדים ג' שורות של ג' ג' אבנים רק כשמניחים עוד אבן אחת ע"ג ע' האבנים אזי נקרא לצור וגל של אבנים. כן הדבר בצבור אנשים אם הם מפורדים בדעותיהם לא נקרא לצור אבל כשמשיינין עליהם אחד להיות לראש להם אזי יהיו כולם בדעה א' ויהי' לצור. וזהו שאמר ר"י בשעה שהקב"ה בא לביהכ"נ ולא מלא בה עשרה שיהיו כולם בדעה אחת כמו איש א' שיהיו כולם לבס שזה להדבר של קדושה מיד הקב"ה כועס ויליף לה מדכתיב מדוע באתי ואין איש. וקשה לכאורה דהפסוק לאו רישא סיפ' ולאו סיפא ריש'. מתחיל מדוע באתי אלמא דבצבור משתעי שהשכינה קודמת לבא ומכיים ואין איש אלמא דביחוד מיירי, אלא דכיון דאם העשרה הם כולם בדעה א' אזי כולם נקראים בשם איש א' לכך זהו ששאל הקב"ה מדוע באתי להשרות השכינה על העשרה האלו ואין איש שאין בהם אחדות, קראתי ואין עונה פי' שיהי' האחדות רק לדבר שבי' קורא אליו :

ב א"ר חלבו אר"ה כל הקובע מקום לתפלתו כו'. ולהבין למה חדר ר"ה כל החרדה הזאת לקביעת מקום לתפלה, דנקרא בשביל זה חסיד ועינו כו' ורשב"י הוסיף עוד

דלויביו נופלים תחתיו. ועיין ברשב"א שכתב ב' טעמים לזה. וביאור לדבריו הוא ע"ד מה שכתבתי לתלמי בסי' ע"ז דכלל מקום שמתפלל אדם ומוליא הבל פיו ברשפי אש. נבראים מבי' יסודות המתחלקים ועולים מהבל פיו ברואים רוחניים קדושים וזה הנקראים ברוח'ק רוקין קדישין ומעופפין תמיד אל המקום שנתהוו משם. לכן כשבא האדם להתפלל שם עוד הפעם שורה עליו הקדושה הראשונה ותפול עליו פחד ה' ואע"ג דאיכו לא חזי מזלי' חזי וזה גורם לו חסידות וענוה היפוך מגאווה ושכחה הדביקים ולמודים יחד והולכים אחוזי יד כמ"ש ורש' לבבך ושכחת את ה' כו' וכמ"ש לעיל שם במשל העכבר. וכשנפול עליו פחד ה' אזי אויביו נופלים תחתיו. פי' אויביו אויבי איש אנשי ביתו, ביתו הוא הבגד כמ"ש לעיל ואויביו הם כמות גופו של אדם כמו עין רואה והלב חומד דבר שאינו שלו היש לך אויבים יותר מהם אשר האדם שומרם יומם ולילה וכל מעייניו בהם שלא יפגעם שום רע, ובה מפילי' את האדם לבאר שחת. אבל מי שמתמלא תפלותיו בכל יום לעמים מזומנים במקום א' ינלא מאויבים הללו. ועוד יש כזה תועלת כפי טעם הב' של הרשב"א שלא יבא לירי יאוש ועללות. ובה ב' דברים, יאוש הוא אם רואה אדם שלא נתקבלה תפלתו באותו יום יתיאש מלהתפלל עוד על הדבר הנותן ובאמת לא כן הוא רק דעשה זו לא גרמה לתפלתו שתקובל לרצון ולמחר אפשר שיתהפך בהגלגל לעוב. ועללות הוא דלפעמים יתחשב שכבר נתקבלה תפלתו ויתעצל להתפלל עוד על הדבר שנלמד לו במקום ההוא. ושניהם אינם נכונים אלא כדכתיב קוה אל ה' כו' וקוה אל ה' פי' קוה ובהר וקוה ואל תתיאש מן התקוה :

בא א"ר חלבו כו' א"ר זירא אגרא דפרקא רבטא כו' ופירש"י מלד שרובם אינם מבינים הדרשה. ומברש"א פי' משום שיש חכמים שאינם לריבים לשמוע גוף הדרשה, ולכאורה

קשה לפירושה דמדברי ר"ז משמע שזהו לכ"ע סדר הדרשה ולא לע"ה או לחכמים דוקא. אך י"ל דזכו כוונתם ע"פ מ"ש ברמב"ם כפי' במשמיות דמתן אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנִיחָא

בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב כו' כיבוד אב ואם וגמלות חסדים כו' ותלמוד תורה כנגד
כולם. וכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל וענין מ"ש אוכל פירותיהם בעוה"ז כו' כי המלות כולן נחלקין
על שני חלקים החלק הא' במלות המיוחדות לאדם כגפשו כמה שיש בינו וזין הקב"ה כגון
לילית ותפילין ושבת כו' והחלק הב' במלות התלויות בתועלת בני אדם קלחם אל קלחם
כגון אזהרה על גנבה ואונאה כו' וכגון הגווי בהצבת איש את חבירו כו' וכשיעשה האדם
המלות כו' מה שיש בינו וזין בוראו תחשב לו לזדקה ויגמלוהו הקב"ה עליו לעוה"ב כו'
וכשיעשה האדם המלות התלויות בתועלת בני אדם זה עם זה כמ"כ תחשב לו לזדקה לעוה"ב
לפי שעשה המלוה. וימלא עובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם כי כשינהג
מנהג זה ינהגו אחרים כמנהגו יקבל כמו כן שטר מהענין ההוא. וכל המלות שבין אדם
לחבירו נכנסות בגמלות חסדים כו' וכשתחקור על ענין הזה תמצא תלמוד מורה שקול כנגד
הכל כי בתי"ת יזכה האדם לכ"ז כו' עכ"ל. ואני העני אבאר מעט דבריו הנעימים דמשום כך
נקראים פירות וקרן. דהנה כל המלות נקראו בשם זדקה כדכתיב וזדקה תהי' לנו כי נשמור
לעשות את כל המלוה כו' וכתיב זורע זדקות שהלדקה מורעת ומלמדת ומוספת פירות אבל
מ"מ לא כל המלות שוות כמו שאין כל הפירות שוות. דפרי האדמה כשקולרים אותם לא
ישארו עוד בדרך שייעשו עוד פרי עד שזורעים מחדש. אבל פרי האילן לוקטים מהאילן בכל
שנה וסוף וחוזרים ומתגדלים מבלי שייערך לזרוע בכל פעם מחדש. כן הדבר במלות המלות
שבין אדם למקום משולים לפרי הארץ לכן שכרם שמורה לעוה"ב דאם יאכלום בעוה"ז לא ישאר
מהם כלום לעוה"ב. אבל המלות שבין אדם לחבירו משולים לאילן שהארץ שהוא האילן
הוא קיים לעולם והפירות נלקטים בכל עת גמר ביטולם. וזהו שאמר ר"ז אגרא דפרקא רהטא
פי' הע"ה או החכמים הגדולים שאינם לריכים לגוף הדרשה שתיבאם לירי מעשה. וא"כ בתי"ת
שכר יש להם בעוה"ז כיון דכל עיקר תלמוד תורה שבשביילה אוכל פירותי' בעוה"ז הוא משום
שמביאה לירי מעשה המלות בין אדם לחבירו. והכל הא החכמים אינם לריכים להלימוד, והע"ה
אינם מבינים הדרשה ממילא לא ילמדו מזה שום דבר מעשה. ואמאי יהי' להם פירות בעוה"ז.
זהו אמר אגרא דפרקא ריהטא. דבזה שר"ים לשמוע הדרשה עושים טובה עם שארי האנשים
כמו שכתב הרמב"ם שאחרים יראו מנהגם הטוב ויתנהגו גם הם כמותם. דמהם ישאו הבינונים
ק"ו בעלמם ויחמרו ומה אלו החכמים והבורים שאין להם תועלת מהדרשה מ"מ ר"ם לשמוע
אין שיהי' לנו תועלת מהדרשה לא כ"ש. ומשום הכי יש בזה מלוה וטובה בין אדם לחבירו :
אב"ר אנוי אגרא דבלה דוחקא. פי' אם לך להם המקום והדוק להם עמידתם לשמוע הדרשה
וזכו מלך שאין להם תענוג מהדרשה אזי לא נשאר להם רק שכר הדוחק שהוא בעוה"ז
בעל גבול ותכלית :

אב"ר רבא אגרא דשמעתא סברא. פי' מה שמסבירים איש לרעהו טעם ההלכה בזה עושים
טובה איש לרעהו ובשכיל זה מקבלים שכר בעוה"ז :

יריד רב פפא אגרא דעמיא שתיקותא ופי' מהרש"א דאמרינן במ"ק אין המנחמין רשאינן
לומר דבר עד שיפתח האבל. והטעם הוא דבזה מראה להאבל שמתחבק בלערו ומבחין
שגדול הכאב מאד והוי גמ"ח עם החיים :

ה"ה ר"ש אגרא דתעניתא דקתא. ר"ל דהתענית בעלמא הוא רק בין אדם למקום אבל
הלדקה שנותן מלך שנשבר לבו בקרבנו בעת שנתמעט חלבו והמו מחמת התענית זהו
בין אדם לחבירו ובשכיל זה אוכל הפירות בעוה"ז. אגרא דהספדא דלויי. פי' לעורר לב
האוממים שיבכו גם הם וזהו פירותיו שמזכה את האחרים ומניח דעת האבלים. אבל ההספד
עלמו עושה בשכיל כבוד המת אין העוה"ז מכול שכרו רק שמור לעוה"ב. וכן אגרא דבי
מלוא מילי ששמחת חתן וכלה גדול מלוה מאד עד שאין לה מקום בעוה"ז. רק מזה שמעורר
השמחה בלב השומעים זהו פירותיו בעוה"ז :

בב א"ר חלבו אר"ה כל המתפלל אחורי ביה"כ כו'. ההוא גברא דקא מללי אחורי ביה"כ
כו' חלק אליהו אידמי ל"י כטייעא אמר ל"י כדו בר קיימת קמי מרך שלף ספסרת
וקמלי. לר"ד לכתוב מה שייך בזה שמתפלל אחורי ביה"כ לומר שמקבל עליו שתי רשויות ושיהי'
לייב מיטה ע"ז. ועוד ל"ל לאלוהו להרגו בחרב והי' די לו ברוח שפתיו להמית רשע. לכך נ"ל
לפרש דהס' בקידושין (דף ע"ב) איתא ממשמע שנאמר ופניהם קדמה כו' מה ת"ל ואחוריהם אל
סיכל ה' תלמד שהיו מפריעין עלמן כו' כלפי מעלה. ולהבין כוונתם הרשעה בזה שכנסו להיכר
התמריעו עלמן. הא כיון ששפרו ב"ה א"כ חושבין שאינו ח"ו בעולם והיאך יתכן להפריע עלמן
הגד מי שאינו בעולם כלל. אלא פי' כדוונתם הי' להראות שאינם רואים בשפע שמעטיה הקב"ה

פֶּשֶׁר בְּרִיבּוֹת פִּיא אַנְהָתָא ז

בעלמו לישראל כאמרם זיל אין מזל לישראל שישראל אינם תחת המזל רק תחת השגחה הקב"ה
בעלמו השגחה נסוי ולא כהנהגה טבעי והם רלו דוקא הנהגה טבעי שע"ס המזל וזה עבודה
סימ' שהטעם היורד ע"י המזל הוא רק חילוניות ההנהגה וההשגחה בדרך כטבע ומי שטוער
בהשגחה הכורה השגחה נסוי נקרא עומד ופניו אל המזלות ואחוריו חילוניותו אל המהבו
האמיתי וכן הוא הענין בזהב דקא מלני אחורי בייכ"ז כלומר שפנימית תפלתו פי'
למחנה הים הטבעיים ולא להמנהיג האמיתי. והוא היפוך מכוונת ישראל המתפללים בביה"כ
מקום שפע השגחה נסוי. חלף אליהו שהוא מלאך הברית. וברית הוא כמו שני דברים נפרדים
ומ"מ הם גוף א' כן ישראל עם הקב"ה הם כרוחי ברית להיותם בגוף א' להיות ההבטחה רק
ע"י הקב"ה בעלמו. אידמי לוי כטייעא סלף ספסירא וקטלי' פי' מדה כנגד מדה. דמנה לו
כסוחר ערבי שכופר ג"כ בהנהגה נסוי וכמתו של עשו ועל חרבו תחי' שנאס לא נמלא לו מחישו
ע"פ המזל בהיתר יחפשו בחרו בו אסור ואין לו קול יעקב להתפלל להקב"ה ולנפות לישועתו.
זהו סלף ספסירא הראה לו החרב מדתו של עשו. והראה לו שחיי' הם ביד הקב"ה ומאן דייב
חייא ייב' מוונא ולכן אמר ר"ג ב"י אלו דברים העומדים ברומם של עולם ובני אדם מזולתם בהם
ר"ל שני אדם חושבים שהעולם ממנה רק ע"ס הטבע וכל היום יגיעו ואין קץ לעולם הכל.
ואזכחים שהכל ביד שמים. ורשי' לא גרים חלף אליהו אלא שהוא טייעא ופי' סוחר ערבי.
וגראה דדייק מדקאמר קמי מרד ולא אמר קמי מרן :

ד"ר ור"א דאמרי תרווייהו כיון שנלך אדם לבריות פניו משתנות ככרום כו' כי אחא רב דימי
אמר עוף א' יש בכרכי הים כו' וכיון שחמה זורחת עליו מתהפך לכמה גוויין.
כ"ל לפרש דכוונת רב דימי לתרץ דברי ר"י ור"א. ולכאורה משמע מדבריהם דמי שנלך
לבריות משתנות פניו מלך שאין נותנים לו בעין יפה ובדברים טובים ויחיומים. וא"כ תיסק לך אמר
ברשיעי עסקינן. הא עיקר הלדקה הוא שיהי' בפיוסים. כאמרם והמפייסו מהצדק ב"א ברבות
ש"ב (דף ע"ו) לכן תירץ רב דימי שאין האשמה בנותן הלדקה רק דכן יסדה הטבע מנקבל הלדקה
משמתנות פניו כמו בעוף שנקרא כרום כיון שחמה זורחת עליו מתהפך לכמה גוויין והא חתמה
בדלי' אינה מכוונת לשנות פניו רק זורחת כדרכה. והעוף המקבל זריחת החמה ממילא משתנים
פניו. כן הוא האדם הנלך לבריות אע"פ שנותנים לו בעין יפה בדרך הנותן. מ"מ כיון ממילא
משתנים :

ד"א ור"א דאמרי תרווייהו כאלו נדון בלש ובמים. והוא משום דחזיל סומקא ואחי חיורא.
דמקודם נעשים פניו אדומות וזהו דינו בלש. ואח"כ מתלבנים פניו וזהו דינו במים.
ועוד אפשר לומר דאם דברי יוחאי'ם להעני. לומר הדיון שמקבל בזה שנלך לבריות כלול בו ג"כ
חסד כמ"ס יחלץ עני בעניו ודרשו חז"ל ביבמות (דף ק"ב) בשבט עניו יחללנו מדינה של גיהנם. וז"ל
כאלו נדון בלש ובמים :

בב אר"ח אר"ה לעולם יזכר אדם בתפלת המנחה שכרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה
שנאמר ויכי בעלות המנחה כו'. עניי שחרד אש מן השמים ועניי שלא יאמרו עשור
כשפים הם. וקשה לי טובא. חדא מג"ל דשעת המנחה היא עיקר שעת הרחמים דילמא התם לא
ה"ל לאליהו זמן אחר דהא נביאי' הבעל התנבאו עד לעלות המנחה. ואי משום דכתיב ויהי בעלות
המנחה וכפירש"י בשעת המנחה, א"כ הו' לנביאי' הבעל עינה דאליהו בהר לו עת רגון. והא הוא
אמר לכם בחרו לכם הפר הראשון ועשו ראשונה כי אהם הרבים והיתכן לומר שעשה זה בערמה
ועוד לר"ך לרבוין מה שהתפלל ועניי שלא יאמרו מעשי כשפים הם. הא שפך הדבה מים על הכשר
ועל העניים ועל המנחה עד שמילא כל החבלה מים. ומים מבטלין כח הכישוף בדחיתא בסמכודין
(דף כ"ז) נבי אלכבדריא של מזרים מי איכא דזבין מידי הכא ולא דבין לוי' אמיה. וא"כ למאי הו'
גריד להתפלל שלא יאמרו מעשי כשפים הם. ונ"ל דהנה ענין הכישוף מפרש ביערות דבש דף ל"ה
שמטביעין בלחשים או בהקטרת עשבים את הכר הממונה על הכה שרוצים להוריד שלא ירד כפי
המנהג הקלוזה כו' ע"פ ההנהגה הטבעית למקום המיועד רק שירד לאותו מקום שרוצה המכשף
זבמדה נפרזה. וזוה מפרש מ"ש חז"ל למה נקרא שמש כשפים שמכחישין כח פמליא של מעלה ופי'
מכחישים לשון כחוש ורזון שטושים ההשפעה הקלוזה למקום המיועד כפי הטבע כאזכר וזהו
ומשפיעים אותה תוספת למקום אחר עכ"ד. והנה אליהו לא רצה להקריב מן שלו קודם
המנחה עד עבור השקף חוס השמש כדי שלא יאמרו שכוריד רפה חוס הראש כן השמש על
המקום ההוא בכשפים. כמו שחיו עושים נביאי' הבעל. ולכן אמר לכם בחרו לכם הפר וסשו
ראשונה כי אהם הרבים ואם יש בכח הכישוף להוריד האש כורידו אחס כל מה שיש ביכולת עוף
שמשש ביום ההוא להוריד חוס ואש עד נעות השמש. ואחר עבור הלהרים ונפס השמש לנצח
התחיל

פֶּשֶׁר בְּרִבּוֹת פִּיאֵ - אֲנִידָתָא

הַסְחִיל לְהַלֵּךְ בְּהַס. כִּדִּי לְהַרְאוֹת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בָּהֶם מַמַּשׁ. וּמִ"מ נִתְּרָא שְׂמָא יֹאמְרוּ שֶׁהוּא מַכְשָׁף
גָּדוֹל מֵהֶם וְעַל כֵּיּוֹשֵׁף אֵת הָאֵשׁ שֶׁהִצְבִּיעוּ נְבִיאֵי הַבַּעַל שֶׁלֹּא יוֹסֵף עַד שֶׁעַת הַמַּנְחָה וְלֹא יוֹסֵף רַק
עַל הַמָּקוֹס שֶׁהִשְׁבִּיעַ הוּא. וְלִכֵּן לֹא יוֹכְלוּ הַמַּיִם לְבַטֵּל כַּח הַכִּיּוֹשֵׁף שֶׁלֹּא יִכּוֹן שֶׁהָאֵשׁ כָּבֵד מוֹכֵן וְסוֹמֵד
לִירָד וּבַעַל כּוֹרְחִי לְרִיד לִירֵד הַיּוֹם דִּהְשַׁמַּשׁ לֹא יִשְׁנֶה תַּפְקִידוֹ וּמוֹכֵר לְהַשְׁפִּיעַ חֹסֶם וְהָאֵשׁ הַקְּלוּב
לְאוֹתוֹ יוֹם. וְעוֹד נִתְּרָא שְׂמָא יֹאמְרוּ דִּהְמִיִּים גִּ"כ אֵין מְקוּמוֹן כִּאֵין רַק בְּחַחֲוִים עֵינִים אִו
בְּבִיבּוֹת דְּמַה רִגְמָה לְאוֹתוֹ מַשְׁפָּכוֹ. לִכְךָ הִי לְרִיד לְהַתְּפַלֵּל שֶׁלֹּא יִאֲמְרוּ מַעֲשֵׂי כַּפְּסִים
הֵם וּבִזָּה יִנְחָא לְאוֹן הַס. דְּעַל יִרְדָּתָא הָאֵשׁ לְבַד הִי לֹא לְאֲמַר מַעֲשֵׂה כַּפְּסִים הִיא. וּמִדְקָאֲמַר
מַעֲשֵׂי כַּפְּסִים הֵם, מַשְׁמַע דְקָאֵי עַל כֹּל הַעֲנִינִים הַיִּינוּ שְׁפִיכַת הַמַּיִם וְעִלְמִית הָאֵשׁ דְּנִבְיָאֵי
הַבַּעַל וְיִרְדָּתָא הָאֵשׁ שֶׁלֹּא שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁהִכֵּל עָשָׂה בְּכִיּוֹשֵׁף. וְעַתָּה לְרִיד לְהַבִּין מִנִּיל לְרִ"ה לְדַרְשׁ
מִיִּתְרוֹן הַיְהִיבָה עֲנִי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַעֲשֵׂי כַּפְּסִים הֵם. הִיכֵן הוּא בְּשִׁמְעָה הַכְּמוּב. וְגַ"ל דְּרִישׁ
מַסִּיפָא דְקָרָא שְׂאֲמַר אֵלִיהוּ וַיִּדְעוּ כִי אֲתָה הוּא הִי לְבַדְךָ וְאַתָּה הַסִּיבּוֹת אֵת לְבַס אַחֲוִרִיתִי .
נִמְלָא שְׂאֵלִיהוּ וְהִתִּיב דְּרִישׁ כַּלְפֵי מַעֲלָה. וְרִ"ה לֹא רִנָּה לומר עַל אֵלִיהוּ שֶׁהִתִּיב דְּרִישׁ כַּלְפֵי מַעֲלָה
דְּמַלְמַל לְאוֹן וְאַתָּה הַסִּיבּוֹת מַשְׁמַע דְקָאֵי אֲדַלְעִיל. וַיִּדְעוּ כִי אֲתָה הוּא הִי לְבַדְךָ וְאַתָּה הַסִּיבּוֹת
אֵת לְבַס אַחֲוִרִיתִי. כְּלוֹמַר בִּזָּה שְׂמִירָתוֹ אֵשׁ וַיּוֹדוּ שֶׁלֹּא מַעֲשֵׂי כַּפְּסִים הֵם בִּזָּה יִדְעוּ שֶׁאַתָּה הוּא
הִי לְבַדְךָ שֶׁאֵין כַּח בְּכִיּוֹשֵׁף נִגְדֵי רָאוֹן סִיבַת כֹּל הַסִּיבּוֹת . כַּדְרִישׁ ר' הֵינָא אֵין עוֹד מְלַבְדוּ וְאִפִּי
כַּפְּסִים, וַיִּדְעוּ עוֹד שֶׁאַתָּה הַסִּיבּוֹת אֵת לְבַס אַחֲוִרִיתִי. כְּלוֹמַר דְּמָה שֶׁפָּעִלוּ תַּמִּיד נְבִיאֵי הַבַּעַל
בְּכַפְּסִיִּים נִגְדֵי רָאוֹן הִי הוּא גִ"כ מִמֵּנו ית' כְּדַכְתִּיב כִי יָקוּס בְּקִרְבֶּךָ נִבְיָא כו' וְנָתַן לך אֹת או
מוֹפֵת וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת כו' כִי מִנְּסָה הִי אֲלֵהִיכֶם אֲתַכֶּם וְגו'. אִ"כ לְרִיד אֲמוּנָה וְחִיּוּק
שֶׁלֹּא לְהִאֲמִין בְּנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. וְהוּא שְׂכַחוּב וַיְהִי צַעֲלוֹת הַמַּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיהוּ וְגו'. כְּלוֹמַר מַנְחָה הוּא
לְאוֹן נִדְבָה כַּמִּי"ם מַנְחָה לְעַשׂו אֲחִיו וְהַמַּנְחָה דְקִרְבָּנוֹת הִיא מִקְמַח לְרַמּוֹ שֶׁלֹּא יוֹסֵף אֵישׁ לְהַתְּקַרֵּב
אֵל הִי אֵם לֹא יִעָזֵן כֹּל מְדוּמִיו הַסְּפוּדִים כִּדְגֵן וַיִּשְׁשֶׂה מִהֵן קַמַּח שְׂוֹכְלוּ לְהַתְּעַרֵּב יַחַד שִׂיחוֹ
נִילוּשִׁים לְעִיסָה אֲחַת. וְעַ"ז אֲמָרוּ אֵם אֵין קַמַח אֵין תּוֹרָה. כְּלוֹמַר אֵם אֵין אֲחָדוֹת בְּיִשְׂרָאֵל כִּמוֹ
הַקַּמַח אֵין תּוֹרָה. וְהִנֵּה יִשְׂרָאֵל הִיוּ צַעֲתָה הִיא בְּאַחָדוֹת וְלִכֵּן הִלְלִיחוּ כַּמִּי"ם חֲבוֹר עֲנִינִים
אֲפִיסִים הִנֵּה לוֹ פִי אֲפִרִים הוּא חֲבוֹר בְּאַחָדוֹת לִכֵּן אֲפִי עוֹבֵד עֲנִינִים הִנֵּה לוֹ. וְאֵלִיהוּ קָאֵל
קָאֵתָה הִי וְרָנָה שִׂיחֵי הָאַחָדוֹת לְעַבּוּדָתָה הִי וְלֹא קָשֶׁר בּוֹגֵדִים. וְכִיוֹן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנְּבִיאֵי הַבַּעַל
לֹא נִעְנוּ בְּאֵשׁ כִּפְרוּ תִּיבָק בְּעִיבּוֹ"ם וְאֲמַר מִר דְּכֹל הַכּוֹפֵר בְּעִיבּוֹ"ם כְּמוֹדָה בְּכֹל הַתּוֹרָה כּוֹלָה
(חֻלוּן דָּף ה' ע"ה) . וְהוּא וַיְהִי צַעֲלוֹת הַמַּנְחָה כְּלוֹמַר צַעֲלוֹת כֹּל הָאַחָדוֹת שְׂבַלְבֵס לְכִיל לִיָּה
וַיִּגַּשׁ אֵלִיהוּ בְּחֻקָה לְהוֹרִיד אֵשׁ מִן שָׁמַיִם כְּלוֹמַר לְהַמְשִׁיךְ לְבַבֶּס רִשְׁפֵי אֵשׁ שְׂלֵהֲבַת יָה . כִּיוֹן
דְּכַבֵּר עַלֵּה הַמַּנְחָה כְּלוֹמַר דִּהֲתַנְדְּבוּ בְּכֹל כְּחוֹמֵיהֶם שֶׁלֹּא לְהִאֲמִין בְּבַעַל וּבְנְבִיאָיו הַשֶּׁקֶר. וְעִנּוּן
שֶׁעַת הַמַּנְחָה הוּא כְּנִיל שֶׁהוּא צַעֲתָה שְׂחָף וְעַבֵּר תּוֹקֵף חוּס הַשְּׁמַשׁ. כֵּן הָאֵדָם כְּשִׁחּוֹף וְעוֹבֵר מְלַבְדוּ
הָאֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא לִיָּה הוּא אִו כְּזָה נּוֹפֵל זֶה קָם וּנְתַחִיל הַיְהוּזֵן אֲלֵיהִי לְבַעִיר בְּקִרְבֵּנוּ לְכוּ לְשׁוֹב
אֵל הִי . וְכֵן הוּא בְּצַעֲלוֹת הָאֵדָם . בְּיַמֵּי בְּחִירוֹתָהּ שֶׁהוּא שֶׁעַת הַבּוֹקֵר מִתְּנַבֵּר בְּקִרְבוֹ חוּס הַתְּאוּרוֹת
וְקָסָה לוֹ לְהַסְדֵּר מֵהֶם אֲבָל בְּחִמְלָע שְׂמִיתוֹ שֶׁהוּא שֶׁעַת הַמַּנְחָה כְּשִׁחּוֹלְפִים אֵין הַבְּחִירוֹת וְנִעֲשֶׂה
מִתּוֹן אֲתוֹן אִו עַכ"פ עַת לְעִשׂוֹת לִיָּה כַּמִּי"ם אֲשֶׁרִי אֵישׁ יִרָא אֵת הִי פִי אֲשֶׁרִי מִי שִׁירָא אֵת
הִי בְּעוֹדָה אֵישׁ בְּחַסֵּם וּבְגוֹרָתוֹ וְלֹא לְעַתְּזָקְתוֹ וּבְשִׁחְלָשׁוֹ כְּחוֹתוֹן נִגְמָרִי. וְחֹס כְּוֹנֵת רִ"ה לְעוֹלָם
יִזְקֵךְ אֲדָם בְּתַפְלַת הַמַּנְחָה. תַּפְלָה הוּא לְשׁוֹן חֲבוֹר כַּמִּי"ם נְפִחְוֵי אֲלֵהִים נְפִתְלִיתִי כְּלוֹמַר שִׁיחֵר
לְהַתְּחַבֵּר לִיָּה בְּשֶׁעַת הַמַּנְחָה שֶׁהוּא לְאַחַר הַלְּהִירִים כְּשֶׁעוֹבֵר חוּס הַבְּחִירוֹת וְלֹא יִמְעִין לְשׁוֹב אֵל הִי
עַד זְקֵנָה וְשִׁיבָה וְכִי"ם בְּתַפְלַת שְׂחִרִית אֵם נוֹהֵר לְהַתְּחַבֵּר אֵל הִי בְּיַמֵּי הַבְּחִירוֹת מֵה עוֹב :
כִּה וְאֲר"ה אֲר"ה כֹּל אֲדָם שִׁי"ם בּו יִרְאֵת שְׂמִיִם דְּבִרְוֵי נְשִׁעִים שְׂאֲמַר סוֹף דְּכֵר הַכֵּל נִשְׁמַע
וְגו'. כִּ"ל דְּרִישׁ קִרְבֵי אֵת הִי סוֹף דְּכֵר הוּא תְּכַלִּית כֹּל דְּכֵר . כְּלוֹמַר כֹּל מִי שְׂמַדְבֵּר
דְּבִרְוֵי לִזְחִיָּה תְּכַלִּית שֶׁל קִימָא דְקָרִיָּה הֵסֶם נִשְׁמַעִים וְיִ"ם כֹּל אֲדָם שִׁי"ם בּו יִרְאֵת שְׂמִיִם הַכֵּל
יִדְעִים שְׂכֵל דְּבִרְוֵי וְעִלְמוֹתוֹ הֵם בְּלִי פְּסוּיֹת רַק לְשֵׁם שְׂמִיִם וְלִכְךָ נִשְׁמַעִים . מֵאִי זֶה כֹּל הָאֵדָם
כְּלוֹמַר הֵא הִ"ל לְכַתּוּב כִי אֵלֵה כֹּל הָאֵדָם דְקָאֵי עַל הִירְחָה וְהַמְנוֹת וְהַלֵּל בְּשִׁחוֹן רִבִּים אֲלֵה .
לִכְךָ שִׁירֵם כֹּל הַעוֹלָם לֹא יִבְרָא אֲלֵם בְּצִבִּיל זֶה וְאִ"כ כֹּל דְּבִרְוֵי הֵם בְּצִבִּיל עֲלֵמוֹ וּבְדוּאֵי מִישַׁךְ
לְטוֹבָה כְּלִרֵם הַעוֹשֶׂה בְּשׁוֹל . רִ"ה בִּ"כ אֲמַר שְׂקוֹל זֶה כִּנְגַד כֹּל הַעוֹלָם וְאִ"כ כֹּל דְּבִרְוֵי הֵם בְּחַמְמָה
אֲמִיתִית. רִ"ש בִּ"ע אֲמַר כֹּל הַעוֹלָם בּוֹלוֹ לֹא יִבְרָא אֲלֵם לְלוֹת לֹזֶה וְאִ"כ כְּשֶׁעוֹשִׂים רְלוּגוֹ

וְעִמְיָעִים דְּבִרְוֵי עוֹשִׂים כְּפִי רְלוּגוֹ שֶׁל מָקוֹס מַמַּשׁ :
כו [דף ז'] א"ר יוחנן משום רבי ציון מנין שהקב"ה מתפלל בו מאין מלני אמר רבא יכי
רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי בו. ונריך להבין היך שייך על הקב"ה
לומר שהוא מתפלל למי הוא מתפלל. ומי מוחה בידו לעשות רלונו. וכל לפרש דהנה אמרו
חז"ל

פטר ברכות פ"א - אגרתא ח

ח"ל לדיק מושל יראת אלהים מי מושל בידיק. לדיק גזור והקב"ה מקיים כו'. ולכאורה לא יתכן לומר שיגזור לדיק נגד רצון הקב"ה או שיבטל הלדיק רצון הקב"ה. אלא הענין הוא כענין למשל אדם רואה את בנו הקטן מתעסק בדברים קטנים מעשי ילדות מחקק בשגרי כלי חרס הלא לא עוב הדבר בעיניו כי יומר ה' מתענג את ה' עוסק בדבר שיש בו ממש וחכמים. ומ"מ כיון שיועד שיש לו להבין תענוג מחזק זה לא יפריע אותו מזה ולא יכעוס עליו מלך שחרחה על בנו ויודע שדעמו קלרה וילעזר הרבה מהעדר השגרי כלי חרס אשר כל ששעויו צדק. כן הוא בישראל המבקשים מהקב"ה ענינים גשמיים מקולר דעתם שאינם מבינים התכלית האמיתית ה' כועס הקב"ה עליהם ח"ו. ע"ו מללי כלומר מעשה ומשפיל עלמו דאע"פ ללאו אורחה דמלכא למשתעי במילי הדדיוטא מ"מ אומר יבי רצון מלפני כלומר שישראל יכירויו רצוני שיכבשו רחמי את כעסי שחרחה על בני ולא אכעוס עליהם רק שאשפיע להם ענינים גשמיים הדדושים להם לפי דעתם הקלרה :

הג"א ח"ר ישמעאל בן אלישע פסם ח' נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל כו' ואמר לי ישמעאל בני ברכני אחרתי לפניו יחי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' ונענע לי בראשו. פי' הדברים כ"ל. דהנה יש בעולם ושנה וכפש מרכז הפנימי שמתנו הוהטו השאר. ובעולם הוא מקום קדשי קדשים כמ"ש אבן שתי' שמתנה הושת העולם. וכשה הוא יוס כפור שבו עומת חוהם הקב"ה שנה עוובה על כל ישראל ועל כל העולם. וכנפש הוא הכהן גדול שהוא מוכתר המין האנושי. וכשתחזרים אלו הג' מרכיבים הכ"ג בקדשי קדשים ציו"כ ובעבודה המוכרתת שהיא הקטורת. או מתעורר על הכ"ג בשעה זו ובמקום שהוא רוח ממרום קדשו להשיג כל ההשגות הקדושים. וזהו שאמר ריביא פסם ח' נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל כו' כלומר שכנסתי עם העבודה המוכרתת במקום המוכרת ציוס המוכרת לכן השגתי ברא"י שכלית כמו ברא"י חושיית כל הנהגות הקב"ה ששכילים נקרא בשמות אלו אכתריאל וכו' עד לבאות אות הוא כלבא שלו ונתערה עלי רוח ממרום קדשו כאלו שמתחי מפיו ימי שרלונו להסתפק ולהמשיך חסד לישראל אף בעינים גשמיים. כאמרו ז"ל נתארה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. וע"ו מרמזו הקטורת שהיא מדברים דוממים ומעורב בה הלכנה לרמז שאפי' פושעי ישראל נמנים ומתאחדים בתוך כלל ישראל. לכן אחרתי לפני יחי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' כ"ל שחרחה ולא תכעוס על שמתאחים לדברים קטנים כגשמיים כמו הילדים הקטנים אלא שחשפיע להם ברכה בגשמיים. וראיתי ברא"י שכלית כמו ברא"י חושיית כאלו נענע לי בראשו. או מלך שהיתה תפלות שגורה בפיו הנין שנתקבלה תפלתו לרצון והודה לו הקב"ה :

בה וא"ר יוחנן משום ר"י ב"ו מנין שאין מרזין לו לאדם בשעה כעסו כו' וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחד מה' רבוא וח' אלפים וח' מאות ופ"ה בשעה ואין כל ברי' יכולה לכונן אותה השעה הוד מבלעם הרשע כו' וכמה זעמו רגע וכמה רגע ח"ר אבין כו' רגע כמימרי' כו'. לכאורה שיעור דר' אבין סותר לשיעור דר"י לר"י הוא שיעור קטן מאד ולר"א שיעור הרגע הוא כמימרי'. והדברי ר"א יתכן שזרעו כו' ה' יכול בלעם לקלל כמ"ש התוס' שתי' יכול לומר כלם שהיא היבנה בת ג' אותיות כמו רגע שהיא ג"כ היבנה בת ג' אותיות. אבל בשיעור דר"י אי אפשר אפי' לבעה אות אחת וכ"ש היבנה שלימה. לכך נלמד ד הפרש דר"י חשיב השיעור כמו שהוא למעלה ור' אבין חשיב השיעור כמו שהוא למטה. רצוני לומר דר"י חשיב חלק משעה זמנית שלמטה חלק משעה זמנית שלמעלה השעה הרבה יותר משעה למטה כמו שאנו רואים בסיבוב הגלגלים ששעה שמתגלגל גלגל גדול פסם ח' מתגלגל גלגל קטן הרבה פעמים. והנה הזמן מסתפק מסיבוב המקום שסיבוב גלגל היומי נעשה זמן יום וכסיבובו ס"ה פעמים נעשה שנה. וידוע דגלגל חמה גדול הרבה מאד יותר מכור הדרך וגלגלי הכוכבים עוד יותר גדולים מגלגל חמה. ח"כ בשעה שמתסובב גלגל שלמעלה פסם ח' מתסובב גלגל היומי הרבה פעמים. וכיון שהשינוי הוא בתנועת גלגל החמה לכועס שהחמה זורחת וכל מלכי מורה ומערב מניחים עמרותיהם בראשיתה ומשתחיים לחמה מיד כבעה הקב"ה וכעסו הוא על החמה שמקבלת העמרות ההוא. וכיון שהקב"ה כועס על החמה ברגע הוא עומדת בלי תנועה וחסך קצת אורה. וזהו שהתרגלו מרגיש כדרכו להרגיש בשינוי חוס חריתה השמש ומה נעשה כרבלי' חיוורא וקאי אחד כרע". לכך חשיב ר"י השיעור כמו שהוא בפעולת החמה למעלה. ור' אבין חשיב השיעור כפי שמרגיש התרגול השינוי למטה. והא דסבא אמר סבני שעות האשמות מלכי מורה ומערב הולכים ומשתחיים לחמה. ולעיל אמר שדוד המט"ה אמר שכל מלכי מורה ומערב ישיט עד ג' שעות. ו"ל דיטנים לאו דוקא אלא גם הסולק

מִשַׁר בְּרִיתֵי-פֶּאֶ אֲנָרְתָּא

הַבּוֹלֵק כֶּעַל כִּי־שָׁן דְּמִי וְכַמוּ שְׁאִין כּוֹ לֹא דַעַת וְלֹא חֲכָמָה כּוֹ הֵס דְּרִיל :
בְּטָ וְאֲרִי מִשּׁוֹס רִי' סוֹבָה מִרְדּוֹת אַחַת לְבָבוּ שֶׁל אֲדָם יוֹתֵר מְכַמֵּה מְלִיקוֹת שְׂנֵאמֵר וְרַדְפָּה
אֶת מֵאֲהֻבָּיהָ כּוֹ' וְאֲסוּבָה אֶל אִישִׁי הָרֶאֱשׁוֹן וְגוֹ' . וְרִיל אֲמַר יוֹתֵר מֵאֹה מְלִיקוֹת
שְׂנֵאמֵר תַּחַת גַּעֲרָה בְּמִבְּיֵן מִכְּבוֹת כְּסוּל מֵאֵה . לְרִיד לְהִבְיֵן פְּלוֹנְתֵיִיכוּ דְרִי' וְרִיל . וְמֵה מֵאֹה מְסַפֵּר
הַמֵּאֵה מְלִיקוֹת דְּאֲמַר רִיל דְּאֵשֶׁיג דְּרִיל יִלִּיף לֵהּ מִקְרָא . מִ"מ בְּשֵׁלֵמָה בְּקֶרֶת נוֹכַח לְזֹמֵר דְּנֶקֶט
בְּלִשׁוֹן גּוֹזֵמָה כְּדֹחִיתָא בְּרִישׁ עִירּוּבִין וְתַנִּי בַר קֶפְרָא עַד ק' אֲמַה וּפְרִיד בְּגִמְרָא בְּשֵׁלֵמָה לְבַר
קֶפְרָא גּוֹזֵמָה . אֲבָל לְרִיל לֹא מִזִּינוּ לְמִימֵר דְּנֶקֶט מֵאֵה מְלִיקוֹת לְגוֹזֵמָה דְּאֵ"כ בְּמֵאִי פְּלִיג עִס רִי' .
זֶה־עַל רִי' נֶקֶט גִּי"כ מְכַמֵּה מְלִיקוֹת . וְרִיל לְפָרֵשׁ בְּהַקְדָּים לְפָרֵשׁ מִמֵּאִי יִלִּיף לֵהּ רִי' מוֹרְדֵפָה אֶת
מֵאֲהֻבָּי וְגוֹ' דְּטוֹבָה הַכְּנֵסָה מְכַמֵּה מְלִיקוֹת . דְּלִכְאֹרֵה מֵאִי הַכְּנֵסָה הִיא זֶו כִּיּוֹן שְׂאֵמֵרָה כִּי טוֹב
לִי אִזּוּ מַעֲשֵׂה מֵאֵה שְׂמַנְקֶשׁת אֶת טוֹב לֵהּ אֲלֵה דְּמִקּוֹדֵם הִיוּ עוֹבִים לֵהּ מֵאֲהֻבָּיהָ וְאֵ"כ כְּשִׁנְגֵדוּ
בָּהּ מֵאֲהֻבָּיהָ שֶׁבָּה אֶל זְעַל עֵינֵיהֶּ . הַלֵּה יִתְּבֵן לְקֶרֶת הַכְּנֵסָה . אֲלֵה עִ"כ דְּרִיִּק מִדְּאֲמַרָּה בְּלִשׁוֹן
אִישִׁי . וְאֲסוּבָה אֶל אִישִׁי וְלֹא אֲמַרָּה וְאֲסוּבָה אֶל זְעַלִי קִוָּה נְרָאָה הַכְּנֵסָה שֶׁלֵּה . דְּבַעַל מִשְׁמַע
בְּהִכְרָת וְאִישׁ מִשְׁמַע אֲדוֹן בְּרִלּוֹן . כְּמוֹ אִישִׁי כִּכֵּן גְּדוּל שְׂבִיּוּמָא וְכַמִּי"ש וְהִ' בְּיוֹם הַהוּא תְּקַרְאִי
לִי אִישִׁי וְלֹא תְּקַרְאִי לִי עוֹד זְעַלִי . רַק דְּמִ"מ תְּקַשִּׁי עַל הַקְרָא גּוֹפֵא הִיאֵךְ תְּקַרְאִי לוֹ אִישִׁי וְהִיא
מִבְּקֶשֶׁת רַק טוֹב לֵהּ . וְלֹא כֵן הִיא הַחֲשֵׁה הַכּוֹרֶתֶת בְּרִית לְבַעַל עֵינֵיהֶּ . וְטַב לְמִיתֵב עֵין 17 . לִכְך
רִיל לְפָרֵשׁ עִ"פ מַעַל לְעִיר אַחַת שְׂהִיתָה עוֹמֶדֶת בְּמַגּוֹר מֵאֲזוּב וְשֶׁר הַעִיר רָאָה לְלַכּוֹד אֶת הַאֲזוּב
בְּרֶשֶׁת וְשִׂמָּה זֶו עֵמֶן לוֹ שְׂחַפֵּר הַפִּירָה אַחַת בְּקֶסֶה הַעִיר וְכֶסֶה אֲוֹתָהּ בְּחַבֵּן . וְכַחֲלוֹ וְעֵשֶׂה בְּמַחֲשָׁךְ
מַעֲשֵׂהוּ שֶׁלֵּה יִדְעוּ גַם בְּנֵי הַעִיר כְּדִי שֶׁלֵּה יִחַדְעַת מוֹזֵה לְהַאֲזוּב . וְלַמַּעַן לֹא יִפְלוּ בְּנֵי הַעִיר בְּשַׂחַת זֶו
הַעֲמִיד לְפָנֶיהָ בְּחֵרֶת הַבְּתוּם אֶל הַשֶּׁר הַקְּרוֹב אֶל הַשַּׁחַת הִיא . וְכַשְׁהוּלֵךְ שֶׁ א' מְנַי הַעִיר
מֵרִישׁ עֵלֶיהָ הַלּוֹפֵה קוֹל בָּלֵא שׁוֹם דְּיֹבֵר . וְהִנֵּה אִישׁ הַבְּנוּן מִבְּיֵן מִמְּקוֹל הַהוּא שְׂהַדֵּךְ הַזֶּה לֹא
טוֹב הוּא . אֲוֹלֵם הַכְּסוּל אִינוּ מִבְּיֵן בְּנַעֲרָה הַהִיא . וּמוֹכֶרֶת הַלּוֹפֵה לְכַתּוּב לְבָבוּ שֶׁלֵּה וְלַנְרָשׁוּ מִשֵּׁס
בְּכִי"מ מִנְּסָה הַכְּסוּל עוֹד שַׁעַם אַחֵר לִינְךְ שִׁמָּה עַד שְׂשׁוּפְכִים עֵלֶיךָ מִיֵּס סְרוּחִים וְכַי"ז אִינוּ
מִבְּיֵן שְׂהַדֵּךְ הַהוּא הוֹלֵךְ לְרִשָּׁה וּמִנְּסָה עוֹד הַפֶּעַס לִינְךְ בְּדֶרֶךְ זֶה עַד שְׂמַשְׁלִיכִים עֵלֶיךָ מִבֵּית
הַשֶּׁר אֲנִישׁים וּפּוֹלְטִים אֲוֹתוֹ וְשֶׂאֵר עוֹמֵד וּמַשְׂתַּחֲוֶה וּזוֹעֵף לְבוֹ עַל אֲדוֹן הַבֵּית . וְהַנְּשֵׁל הוּא
הָאֲדָם הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַרְגֵלוֹ וְאִינוּ יוֹדַע אֲשֶׁר בְּדֶרֶךְ זֶו עֵמֶן לוֹ הַיֵּזֶר רֶשֶׁת לְרַגְלָיו . וְכֵלֵל הָאֲדָם
מֵהַיֵּזֶר אִזּוּ נוֹפֵל הַיֵּזֶר בְּרֶשֶׁת זֶו עֵמֶן לוֹ כְּאֲמַרְם ז"ל יִשָּׁב אֲדָם וְלֹא עֲבַר עֲבִירָה נֶחֱשָׁב לוֹ כְּעוֹסֵם
מַלּוּה . וְכַאֲשֶׁר הָאֲדָם הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב מִקְּדוּל הַבַּת קוֹל מַשְׁנֵתוֹ וְאֲוֹמֵר שׂוֹבוּ בְּנֵים שׂוֹכִים
שׂוֹה בְּכַ"ק קִשְׁמַע כְּכֵל עֵין בְּכֵל הַאֲדָם שְׂנוֹפֵלִים בְּכֵלֵהוּ הַרְבּוּרִי מְשׁוּבָה וְהוּא אִינוּ מִבְּיֵן הַקּוֹל מֵה
זֶה יִדְאָב לְבוֹ וְחוֹשֵׁב אֲשֶׁר אֵךְ חוֹלֶמֶת הַלֵּב הִיא זֶו . לֹא כֵן הַמִּבְּיֵן שֶׁב תִּיבֵךְ אֶל ה' . אֲבָל הַכְּסוּל
מִתְּחַק לְבוֹ בְּאִכְלִיהָ וְשִׂמָּה' וְהוֹלֵךְ לְדַרְכוֹ עוֹד . וְהַגַּם הַקְּבִ"ה שׁוֹלֵת עֵלֶיךָ יִסּוּרֵין לְעוֹרָרוֹ וְלַהֲקִיּוֹ
מִתְּחַמֵּת אֲוֹלָתוֹ . יִחַשְׁבוּ אֲשֶׁר רַק מִקְרָה הוּא . וּמִבְּקֶשׁ תְּחַבּוּלוֹת לְהִיטִיב לוֹ . וְהַגַּם הַקְּבִ"ה
מִסְּכַל עֲלָמוֹ וּמִהֲרַם תְּחַבּוּלוֹתָיו יִחַשְׁבוּ שֶׁגַם כֵּל אֱלֹהִים בָּאוּ בְּמִקְרָה . וְזֶהוּ כּוֹנֵת הַכְּתוּב וְהַשְׂכַּחֲתִי
כֵּל מַשׁוּשָׁה כּוֹ' וְהַשְׂמוּתִי בְּפִנֵּה כּוֹ' . וְכֵלֵל אֱלֹהִים וְרַדְפָּה אֶת מֵאֲהֻבָּיהָ שְׂמַנְקֶשׁת אֲוֹתָם בְּחֻשְׁבָּה
שְׂהִיסוּרֵין כּוֹ' רַק בְּמִקְרָה וְלֹא בְּהַנְּשָׂחָה פְּרִשִׁים . עַד שְׂמַתְעוֹרֶרֶת מִשִּׁינֵת כְּסוּלוֹתָהּ וְאֲמַרָּה אֲלֵכֶה
וְאֲסוּבָה אֶל אִישִׁי הָרֶאֱשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אִזּוּ מַעֲשֵׂה . כְּלוֹמֵר שְׂחֵיִר שְׂבַה־שְׂבַחָה בְּכָל עֵלִי' הַיִּסּוּרֵין .
וְהִרְאִי' כִּי טוֹב לִי אִזּוּ מַעֲשֵׂה אִזּוּ כְּהַלְכַתִּי בְּדֶרֶךְ ה' מַעֲשֵׂה כְּסֵאֵי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רֶשֶׁת . וְהַשְׂתַּח
שְׂפִיר יִלִּיף טוֹבָה מִרְדּוֹת אַחַת . הַכְּנֵסָה אַחַת . בְּכֵלֵהוּ שֶׁל אֲדָם שִׂיבִיר שֶׁכֵּל בָּהּ בְּהַשְׂגָּחָה מְכַמֵּה מְלִיקוֹת
אֵם חוֹשֵׁב שְׂרַק בְּמִקְרָה בָּאוּ . וְרִיל הַשִּׁיב מְסַפֵּר מֵאֵה מְלִיקוֹת . דְּמַסְפֵּר מֵאֵה מוֹרָה עַל הַמַּחֲשָׁבָה
כְּמוֹ שְׂכַחְתִּי לְעִיל הַדְּמַעֲשָׂה לְגַדּוֹר הַדְּנוּר לְחַלֵּק עֲשִׂירֵי נֶחֱשָׁבָה . דְּכֵל מֵה שְׂאֲדָם מְזִיִּיר אִישׁים בְּיֵין
בְּמַחֲךְ עֲשָׂרָה שְׂעוֹת יִזְכֵּר בְּשַׁעַת אַחַת . וְהַדְּבוּר נֶגַד מַחֲשָׁבָה גִי"כ חֵלֶק עֲשִׂירֵי . דְּכֵל מֵה שִׂדְבַר
בְּעֶשֶׂר שְׂעוֹת יִחַשְׁבוּ בְּשַׁעַת אַחַת וְחֵזְבוּ שְׂאֲמֵר יוֹתֵר מֵאֵה מְלִיקוֹת . כְּלוֹמֵר אֲעִ"פ שְׂהִפִּיר ה' כֵּל
מִתְּחַבּוּלוֹתָיו וְתַחְבּוּלוֹתָיו מִ"מ עוֹמֵד עֵדִיִן בְּמִרְדּוֹ אֲבָל הַמִּבְּיֵן אַחַת כּוֹ נַעֲרָה אַחַת כְּלוֹמֵר הַרְבּוּר
מְשׁוּבָה ה' . וְכֵב אֶל ה' וְרַפְּאֵל :

לְ וְאֲרִי מִשּׁוֹס רִי' שֶׁשֶׁה דְּנִרִים בִּיקֶשׁ מִשָּׁה מְלַפְנֵי הַקְּבִ"ה כּוֹ' בִּיקֶשׁ שֶׁלֵּה תְּשַׁרֵּה שְׂכִינָה עַל
עִיִּא וְנִתֵּן לוֹ שְׂנֵאמֵר וּפְסוּלֵינוּ אֲנִי וְעַמְךָ וְגוֹ' . וְקֶשֶׁה לְכַאֲרֵה הֵא כְּתוּב וְלֹא קֵס עוֹד
כְּכִיִּא בִּישְׂרָאֵל כְּמַשֵּׁה וְרַדְפָּה חִזַּל בִּישְׂרָאֵל הוּא דֵּלֵה קֵס אֲבָל בְּאֹהֵי"ע קֵס וּמִנוּ בְּלֶעֶס . וְיִ"ל
עִי"פ מֵאִי דְּחֵיבִיב בְּבִלְעֵס נוֹפֵל וּלְגוֹי עֵינִים מַעַל לְמַלְךְ כְּשֵׁרוּלָה לְדַבֵּר עִס שֶׁר א' נִכְסֵס לְבֵית
הַשֶּׁר וּמְדַבֵּר עִמּוֹ . מֵאֵד שֶׁגַם בֵּית הַשֶּׁר נָקִי הוּא וּמְפּוֹאֵר כְּכֵל מִינֵי פֶאֶר וְהַיְדוּר וְלֹא יְבוֹשׁ הַמַּלְךְ
לְבַתֵּת שֶׁם כְּמוֹ בְּכִימוֹ . לֹא כֵן כְּשֵׁרוּלָה לְדַבֵּר עִס אַחֵר מֵהַכְּרִים אֲשֶׁר בֵּיתוֹ מְלוֹכֵךְ כְּכֵל מִינֵי
עִי"פ הֵלֵךְ לֹא יִכְנוּס הַמַּלְךְ לְבֵית הַהוּא . רַק קוֹרֵא אֶת הַאֲכֵר לְאַת מְהִבִּים הַחֲזֵלָה וּמְדַבֵּר עִמּוֹ .

פֶּשֶׁר בְּרִכּוֹת פִּא אַגְרָתָא ט

והנמשל הוא משה שגופו עקור וכן שאר נביא ישראל בגופו מזוקך. מדבר עמו הקב"ה בהיות נשמתו בגופו ועומד על רגליו. לא כן כשדבר עם בלעם הרשע בגופו ה' עמא ומתועב בכל מיני עבירות מזוהמות. ה' קורא את נפשו אליו שחלף מגופו לנשמה הריא ואז ה' נוסף וגלוי עינים. וזהו שבקש משה מלפני הקב"ה שלא תשרה שכינתו על עכו"ם בהיות נשמתו בגופו רק שיהי' נוסף עד שלא יהי' בגופו העמא שום הרגשה מהשפעת הנבואה. (שמעתי) :

לא ויאמר לא תוכל לראות את פני מלא משמי' דר"י בן קרחא ח"ל הקב"ה למשה כשראיתי לא ראיית עכשיו שאתה רואה איני רואה. ופליגא דר"ב ב"נ ח"ר יונתן דאמר כו' :

בשכר ג' זכה לג' בשכר ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים בשכר כי ירא זכה לו ייראהו מגשת אליו בשכר מהביט זכה לוחמנת ה' יביט כו'. להבין פלוגמתייהו בפרושי דקראי. ועוד להבין דברי ר"י ב"ק שאמר לדבר כל הראה זו הקב"ה פניו מחמת שלא ראה משה לראותו בבהו וזה עמא קאמר ל"ה הקב"ה כי לא יראהו בהאדם וחי. ח"כ לא ה' אפשר לו כלל לראות פניו לא בבהו ולא כאן. ועוד מאי דארשב"י בשכר ג' זכה לג' בשכר ויסתר כו' בשכר כי ירא כו' בשכר מהביט כו' אמאי חלק הענין לג' דברים הא ענין אחד הוא דבר ועממו, ויסתר משה פניו ומפני מה כי ירא מהביט. והמאי חשבם לג' דברים. ונלע"ד לפרש דר"י ב"ק אמר שמה שקש מלפני הקב"ה הודיעני כל את דרך מפני מה לדיק וטוב לו לדיק ורע לו. וא"ל הקב"ה לא תוכל לראות את פני כלומר פני הנהגתי את עולמי פנימיית ראוני וטעמי הכמוס שבו. ואמר דמשה לא זכה לזה מלא כששנגלה עליו הקב"ה בבהו, מטעם את מי אשכחן שלא דתא כו' חתי דכל, ועוד אש"פ דבסנה הוא אילן שאינו עושה פירות מ"מ שורה עליו השכינה, לבראות לו שיש רשע וטוב לו. דיש להקב"ה בזה עטם כמוס, ומשה הסתיר פניו כלומר פנימיית שכלו והשגתו שלא ראה להסתכל ולהשיג עטם הכמוס של הקב"ה כי ירא מהביט מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור שם פנימיית ראוני של הקב"ה בתחלת הבריאה ותענוגו ית' בסוף ותכלית הבריאה.

התענוג מהלדיקים וחוק של הקב"ה לבי"ע עם הרשעים. לכך גם עכשיו כשראה משה לידע דרכיו של הקב"ה ופנימיית הנהגתו לא ראה הקב"ה לגלות לו. ור' יונתן דריש עטם התגלותו של הקב"ה למשה בבהו שהוא רק מטעם עמו אנכי בלתי. והא דהסתיר משה פניו פ"י שהסתיר פנימייתו של עממו כלומר אש"פ שבקרבנו צברה אש האהבה ל"ה מ"מ הסתיר זה מלך ענוותנותו. כי ירא האי כי משמש בשלון אלא כלומר אלא ירא. שלא התראה רק במדת היראה, וממה ה' יראתו מהביט אל האלהים. כלומר מן ההבטה. והבטה הוא מרחוק, ור"ל שהכיר שפלותו וריחוקו מהאלהים. נמצא שיש כאן ג' דברים ממש, א' שהסתיר פניו ולא התראה במדת אהבתו העמומה להקב"ה. ב' שה' תמיד במדת היראה, ג' שהכיר שפלותו וריחוקו מהאלקות. לכך זכה לג' דברים. וזהו שאמר לקמן ח"ל הקב"ה איני באתי לבראות לך פנים, כלומר לקבל צדקתו האהבה פא"פ. וחלקו של כבוד והסתרת פניו כלומר שהראית שאתה מכיר שפלותך ורוממותי ושאיך כדאי להקרות אהבה של מלך רק להיות כאחד מעבדי המלך. חייך שאתה עתיד להיות אללי בזה ארבעים יום, כלומר כמו בן ארבעים לבינה שתבין גם העטם הכמוס שלי פנימיית ראוני והנהגתי :

לב [ע"ב] א"ר יוחנן משוס רשב"י מיום שצרה הקב"ה את העולם לא ה' אדם שקראו להקב"ה לדון עד שצא אברהם וקראו לדון. פ"י לא ה' אדם שהכיר בעולם הדמותו ית' שהוא האדון והשליט על הכל ובידו לשנות את העצב ולשדד המערכת עד שצא אברהם ובראה זאת בחי' לכל העולם :

לג ואר"י משוס רשב"י מיום שצרה הקב"ה את העולם לא ה' אדם שהודה להקב"ה עד שבאת לאה והודתו שאמר הפעם אודה כו'. פ"י לא ה' אדם שהודה להקב"ה בהודה בלי הכרת עטם ודעת. רק כולם היו מתפלספים ורצו לידע עטם הנהגת כל דבר ועבנו. ולמה לא חיפשה בעלמא שזכות שיהי' לה ד' בנים ורחל עקרה. רק שהודית ל"ה שקך הוא ראוני ית' ומי יאמר לו מה תעשה :

לה ואר"י משוס רשב"י קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג כו'. פ"י קשה אויב היושב בפנים מאויב שמבחוץ. וכן הוא קשה אויב שמבפנים הוא רוע המדות וזהו המדינה ממלחמת אויב מבחוץ. וכן הוא נפש קשה אויב שמבפנים הוא רוע המדות וזהו תרבות רעה בתוך ביתו של אדם, ביתו הוא גופו, יותר ממלחמת גוג ומגוג כלומר ממלחמת האויב שמבחוץ שכן רע או חבר רע. וכדאימת באבות אמר לכם לאלו וראו אינו דרך רעה שיתרחק ממנה האדם כו' ר' יהושע אומר חזר רע ר' יוסי אומר שכן רע כו' ר' אלעזר אומר לך רע אמר לכם רואה איני את דברי אלעזר כו' :

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא

מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו מזמור לדוד קינה לדוד מיביעיא לוי. אמר רשב"י למהר"ד
לאדם שילא עליו שט"ח קודם שפרעו עלב לאחר שפרעו שמה. אף כאל דוד כו' אמר
שמה עבד או ממזר כו' כיון דחזא דאבשלום הוא שמה אמר סתם ברא דרחים על אבא. ופי'
מהרש"א גם שלא מלינו בקרא שטי' חס על אביו כו' מ"מ דוד הי' חושב כן כו' עכ"ל. ודוחק
הוא וכלע"ד דהא לא אמר סתם ברא דרחים על אבא או דרחים לוי לאבא. אלא אמר סתם ברא
דרחים על אבא. והכי פירושו סתם בן הוא אהוב על אביו שאביו אהובו. וכיונא בזה שדו
הי' רואה למסור לאבשלום המלוכה מרלונו הטוב ומתחלה אמר שמה עבד או ממזר יקום
עליו ויהי קשה לו למסור המלוכה בידו אבל כיון דחזא דאבשלום הוא שמה שנקל לו למסור
לו המלוכה. ולא יאמרו עליו שהוא חלש ופחדן או חוטא לכן מסר המלוכה לרודפו. דהכל
יודעים דסתם בן אביו אהובו ורואה בטובתו. כדאמרינן בכל אדם מתקאים חוץ מבנו. ובה
יחייב הטוב המשל לאדם שילא עליו שט"ח כו' :

לו ואר"י משום רשב"י ומתר להתגרות ברשעים בעוה"ס שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע וגו'.
ולכאורה הדברים תמוהים דקאמר מותר להתגרות ברשעים אלא שאלן בזה לא
חוב ולא מלוא. ובמאי עסקין אס ברשעים שעוברים על ד"ת הא כתיב ביה וכוה מוכיח ואמרו
חז"ל עד הכאה ש"מ דחוב הוא להוכיח ואס בעוברים על איסורי דרבנן ויודע שלא ישמעו לו
הא אמרו מוטב שיהיו שוגגים כו' וכתיב אל תוכח לך גו' ש"מ דיש בזה איסור להוכיח. ועוד
דקאמר להתגרות ברשעים בעוה"ס, וכי תעלה על דעתך להתגרות בעוה"ס. לך נ"ל דה"פ אס
רואה אתה בני אדם שמהללים את הרשע ודרכו הללחתו תדע שגם הם רשעים ומותר לרבו עליהם.
ולא תאמר מי יודע כוונתם ומחשבתם בזה. ע"ז אמר שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע. כלומר
והעוזבים את התורה הם מהללים את הרשע לכן וסומרי תורה יתגרו בס' פי' בהעוזבי התורה
ומהללים את הרשע. ואס לחשך אדם לומר והכתיב אל תתחר במרעים. פי' אס לחשך ילמד לך
באזניך כמו שמגלה לך סוד הלשון בלבו ואלא ישמעו אחיהם כלומר אס יאמר לך המהלל את
הרשע בסתר לאמר גם אני שונא את הרשע אבל מה אעשה והכתיב אל תתחר במרעים. אמר
לו מי שלבו נוקפו אומר כן. פי' מי שיש בו נקיפת הלב כמו האיש הירא ורך הלבב ודרשו
חז"ל הירא מעצירות שבירו. הוא מפרש כן הפסוק. דאל תתחר ואל תקנא יש בהם ב' פירושים
א' אל תתחר אל תגרה ואל תקנא לא תקנא קנאת הי' לבאות. ב' אל תתחר אל תתעבר ואל
תקנא לא תקנא בהם כמו בכל אדם מתקנא. וזה שאמר מי שלבו נוקפו מפרש הפסוק כפי'
הא'. אבל מי שאין בידו עצירות מפרש הכתוב כפי' הכי והוא האמת. וע"ז מיייתי עוד קרא
ואומר אל יקנא לך בחטאים וגו'. כלומר תדע דאל תקנא הוא פי' כלשון בני אדם שלא
תקנא בהם ובעובתם, ולא שלא תכעוס עליהם כפי' הא'. דהכתיב אל יקנא לך בחטאים.
ואס מפרש אל תקנא שלא תכעוס על החטאים ח"וך אמר עוד בסופא דקרא כי אס ביראת
הי' כל היום. משמע דביראי הי' הכעוס. אלא ע"כ דפי' אל תקנא הוא כפי' הכי וכלשון בני
אדם. אינו והכרי' אס ראיית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו כו'. אל קשיא הא דבמילי
דידי' והא דבמילי דשמית. פי' הא דבמילי דידי' במעשי הרשע ואלא אסור לרבי ולהתוכח עמו
כיון דהשעה משחקת לו ודבריו נשענים תגרום עוד שיתבו אחרים אחריו. הא דבמילי דשמית
כלומר באותם שאומרים דמעשי הרשע הם מיילי דשמית שכן הוא רלונו ח"ו. עם אותם אנשים
מותר להתגרות. ואב"א כו' ולא קשיא הא ברשע שהשעה משחקת לו והא כו'. פי' ואפשר
דגם לרבי עם האנשים שההללים את הרשע ג"כ אסור. אלא כאלן ברשע שהשעה משחקת לו.
כלומר אס הרשע המהלל מעשי הרשע ג"כ השעה משחקת לו אל תרבו עמו. ואב"א הא והא
ברשע שהשעה משחקת לו ול"ק הא בלדיק גמור והא בלדיק שאינו גמור. כלומר ואפשר דגם
מהלל את הרשע מותר לרבי אפי' אס השעה משחקת לו להמהלל ג"כ ומ"מ לא קשיא בלדיק
גמור שאין לו לירא משום איש שבעולם. דכתיב הי' לא יעזבו בירו וגו' כו'. ואב"א שעה משחקת
לו שאני. פי' אס הלדיק משחקת לו השעה אז אפי' אינו לדיק גמור מותר לו לרבי עם המהלל
את הרשע. ובה יוחא דלא אמר רשע שהשעה משחקת לו שאני. ועוד דהא כבר תירץ לעיל
חילוק זה בין הרשע שהשעה משחקת לו ובין רשע שאין השעה משחקת לו. אלא ע"כ דכפרישית
דקאי על הלדיק ואפי' שאינו גמור. ואס תאמר דהלשון שעה משחקת לו לא יתכן לפרש על לדיק
אלא על רשע. ו"ל דהנה העיל אפי' ב"ז שהקב"ה הודיע דרכו למשה לדיק וזה לו הוא
לדיק שאינו גמור. וא"כ אס הלדיק שאינו גמור עוב לו בודאי הוא רכי לפי שעה. ורעו להשעה
משחקת לו. אס לא שישוב להיות לדיק גמור: דר"י"א מקשה אלן דלעיל אמר מי שלבו נוקפו
אומר כן ומפרש דאל תתחר ואל תקנא הוא שלא תתגרה ברשעים וכאלן מסיק דהאמת כן הוא
דבמילי

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיא אֲנֶרְתָּא

דבמיילי דידי' למירון האי' ובשעה משחקת לו למי' הכי' ובזדיק שא"ג למי' הכי' אסור להמנות
א"כ פי' הקרה הוא באמת כמו שלחך אדם. וה"ל לומר אלא לא קשיא. ללא מסקינן דלעיל.
וגשאר הר"ף ב"ע. ולע"ד נראה דלא קשיא דבאמת הקרה אל תמחר במרעים וגו' א"כ כלל
לפרש אל תמנהר אלך רק אל תתערב ואפילו להתירושים שבמסקנא, דהא בקרה כתיב אל
תמחר במרעים כו' בעושי עולה. ולא אמר אל תמחר ברשעים ולא תקנה בהם. אלא ע"כ דכוונתו
מרעים הוא ריעות רעים חברת רעים. ואל תקנה בעושי עולה פי' במאספי הון בעולה. והא
דמתוך הגמרא בני חלוקים הוא רק לתוך דברי ר' יחזק על פסוק יחילו דרכיו בכל עת וגו'.

כלל הפסוק אל תמחר במרעים האמת הוא גם לפי המסקנא כדדריש רשב"י:
לזו ואר"י משום רשב"י גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה שנאמר הים פה אלישע כו'
אשר יק מים ע"י אליהו, למד לא נאמר כו' מלמד גדולה שמושה כו'. ופירש"י

שימושה ש"ת הוא הגמרא התלוי בסברה כו' ע"כ, וקשה א"כ מאי הוא יותר מלימודה הא גם
זה הוא לימוד. ולכן י"ל דמימחר הוא הלימוד כפי מה שזומע בלי שום סברה, כמו למיגמר
והדר למיסבר. וכן כוונתו גם כאן גדולה שימושה ש"ת כלומר הסברה שזומע מרבו יומר
מלימודה שהיא הגמרא בעלמה. ומהרש"א פי' שימושה כמשמעו שבהיותו משמש ת"ח יראה
הלכה למעשה וזה עדיף משמש הלכות מרבו ואפשר שאינם הלכה למעשה. ע"כ. ולפירושו
תיקשי א"כ ה"ל גדול שימוש ת"ח יותר מלימוד התורה. ואפ"ל דאם הו' אומר גדול שימוש
ת"ח הייתי אומר דמיירי אפי' כשאינו שומע משיו ד"ת ואינו רואה הלכה למעשה רק לשמו
בעלמא. וזה לא יתכן דהא אסור לשמש בשונה הלכות, לכך קאמר גדולה שימושה ש"ת כלומר
גדול המשמש ת"ח בזיות שומע ד"ת, ואיזה שימוש יש קבוע שמיצת ד"ת. וזה בעת
שגמרה הלכה למעשה דלא מלוא אותו רבו לבדוק את מי שנלמד או לחקור הדבר. ואז יראה
הלכה למעשה מה שא"ל לו לשמוע באינו רק לראות בעיניו. ורשב"י דריש הפסוק אשר יק מים
ע"י אליהו שלא כפשוטו. אלא מים כוונתו היא התורה כמ"ש הו"ל כל אמא לכו למים וגו'. כלומר
שיק התורה וביררה בסברות כפירש"י או שראה הלכה למעשה כפי' מהרש"א, ע"י אליהו
כלומר על ידו וממנו למד והבין :

ל"ט [דף ח'] א"ר לוי כו' אמרו לי' לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו יומיכם
כו' על האדמה כתיב אכל בה"ל לא. כיון דאמר' לי' מקדמי ומחשבי לבי

כנישתא אמר היינו דאמרי להו כו'. נלע"ד כוונת המאמר דהנה יש מי שחי בעולם הרבה שנים
ובשעה לעולם הדיו והאמת מראין לו חשבון שנותיו שעדיין נער קטון הוא, דכתיב הלא אכל אכל
ילאנוש עלי ארץ וגו' שאנשמה ירדה לעולם על מספר ימים ושנים קלובים כפי השיעור הנועד
לה שתוכל לתקן מה שזמול עליה. לכך אינם נכנסים בחשבון זמיו אלא אלו שעשה בהם בחייו
לתיקון נפשו ואתרי הימים לא נכנסו כלל בחשבון ואבדו בתוהו. ובמ"ש ואברהם זקן נא בימים
וגו'. לכך שאמרו לו לר' איכא סבי בבבל כלומר שיש זקנים באים בימים שלא אבדו ימיהם
בתוהו כלל תמה ואמר למען ירבו יומיכם כו' על האדמה כתיב דמשמע דלמי שאינו דר בא"י
לא תיקן כל ימיו. והטעם הוא דבא"י כתיב ארץ אשר ה' אליהך דורש אותה וגו' דכל ההנהגה
ושפעה הוא מידו ית' שלא ע"פ דרך העבד ומפני זה אוירא דא"י מחכים. אבל אויר דח"ל
במעמא את המוח שאינם רואים בעין השכל ההנהגה הנסיי והכל עישים ויגיעים לבקש מחיתם
בסתבולות שונות ע"פ דרך העבד ואינם זוכרים כי ה' הוא הנותן כח לעשות חיל. נמלא אוברים
דיון שנותיהם בתוהו. לכך תמה. כיון דאל' מקדמי ומחשבי לבי כנישתא. שמתבירים מדת יום
בלילה ומדת לילה ביום. כלומר בעת שמאיר להם היום וטוב להם זיכורו שיש ביכולת הקב"ה
להחשיך להם את עולמם, ובעת שעולם חשך בעדם אינם נעדרי התקוה שביכולת הקב"ה להאיר
לם ולהיטיב אחריהם, ולכן מקדמי ומחשבי לבי כנישתא. כלומר להודות ל'ה על כל טוב אשר
גמלם ולהתפלל אלו על כל חושך אשר יפגסם. ויודעים שהוא ית' מנשה עתים. אמר היינו דאמרי
להו שלא אבדו ימיהם ואורינו יומי שלא נפסקו ימי חייהם כלל :

א"ר חסדא לעולם יכנס אדם ב' פתחים בביהכ"נ כו' אלא אימא שיעור ב' פתחים ואח"כ
יתפלל. ופירש"י שלא יבט סמוך לפתח דנראה עליו כמשאו ע"כ ופירושו דחוק דא"כ
לא ה"ל ב' פתחים אלא לא יבט סמוך לפתח. לכך נלע"ד דכוונתו שיכניס בלבו וישער בדעתו
שיש ב' פתחים פתח העוה"ז ופתח העוה"ב. ושעוה"ב הוא העיקר והסתכלת כמ"ש למה
העוה"ז דומה בפני העוה"ב כפרודור בפני הערקלין התקן עלמך בפרודור כדי שתכנס לערקלין
ובזה יכוין דעתו לתפלתו שתי' באמת :

ב' על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מלוא. א"ר הניחא לעת מלוא זו אשה כו'. להבין מה
דחק

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא

דחק להם להאמוראים להוֹיֵא הקרא מפשוטו שיפלא לעת שימלא עלמו נכון לתפלה. וכי
דייקי סיפא דקרא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, ולשון רק משמע דעת מלא הוא
דבר הכרחי וא"א שלא ימלא רק שיכולה להמלא בשטף מים רבים כלומר בלרות רבות ורעות -
וע"ז יתפלל החסיד שלעת שימלא לו הדבר ההוא לא יגיע אליו שטף מים רבים. וא"כ מהו
העת מלאו הכרחי. ה"ר חנינא דבבא מליאת האשה שיש בה מלא ומולא. מלא אשה מלא טוב.
ומולא חני מר ממות את האשה, כח"ש זכה נעשה לו עור לא זכה נעשה לו כנודו. ר'
נתן אומר זו מליאת התורה כאמרס יגעת ומלאת תאמין, רק דיש בה תנאי ומולאי מלא
חיים, שבחס שמיגיע למלאו דרך ה' ימלא חיים, כאמרס ז"ל זכה נעשה לו סס חיים לא זכה
כו'. ר"ה אמר שעת מלאו זו מיתה, שהיא דבר הכרחי כח"ש סוף כל אדם למות רק דיש מיתה
קלה שהיא מיתה נשיקה ויש מיתה מרה כמו הסכרא. ובצרייתא המשילו הסכרא לחיורא אנבבא
דעמרא דלאחורי גברא ופירש"י כענפי סירין הנסבכים בגינת הלמר כשהרס נותק בחוקק
ומשליך לאחוריו ה"א שלא ינתק הלמר עמה, הרי המשילו מיתה הסכרא להנפש שאין בה אורך
לגמרי, רק העיקר הוא הגוף, והוא כמכל הקוליס מהלמר שאין לו שום אורך בהקוליס לכן
משליכס לאחוריו בחוקק ומפני כך ינתק גם הלמר הדבר שיש בו אורך. ובנמשל הוא על רשעים
כאלה אשר אין שום אורך בנפשם שלא פעלו בחייהם כלום בהלך הנפשי. לכן מוויאחיס נפשם
בזעם ומשליכיס אותם לאחוריהם ואז גם גופו עליו תאבל. ואיכא דאמרי כפיטורי נפי
והט ופירש"י בחבליס התחובים בלוחות הספינה לקשרם יחד. והנמשל הוא לאותן נפשות
שנקשרו ונלמדו בעבודות ההכבדה לדברי' הגופני' מהלך. ומימי' יש בנפשות ג"כ אורך כמו
החבליס שבספינה, והיינו שאינם רשעים כ"כ כמו במשל הראשון ומימי' מיתתם מיתה הסכרא
דקשה מהלך לנפשם להפחד מהגוף מהלך שהיו קשורים ודבוקים מהלך. אבל מיתה נשיקה המשילו
למשל בניתא מהלכא. והמשל הוא דהלב עם הנימא חייס קשורים כלל יחד לכן בנקל להוילאו
כן הוא בנמשל לדבוק חייס שבפשו חייס קשורה לתלות גופו, וארץ וזלול תכלי. לכן מוויאחין
ממנו בנקל את נפשו. ר' יהנן אמר לעת מלאו זו קבורה, כי דין הקבר שנקרא חיבוב
הקבר הוא דין קשה מהלך כח"ש וזריתו על פניכס פרש הגיכס, פי' מי שהי' כל ימיו חניס
רק לתלות גופו שמה לא נחווה שום טוב בעולם רק פרש, אזי בקבר מפזרים אותו הפרש
על פניו כלומר גם הט מקשרים אותו בכל מחשבותיו רק לדברי' הכל בהס. ואיך כזה אינו מולא
קבר כי נדמה לו כמו בלא נקבר כלל וכל רעיוניו משוטטים כמה ששקס בזה העולם. אבל
מי שלא הי' מקובר בחייו לתלות גופו ישישו כי ימלאו קבר ושפחותיהם דובנות בקבר דברי'
זורחם שבחייהם. מר ועברא אמר לעת מלאו זו ביה"כ כו' כלומר כמו בית הכסא הוא מקום
שזרקין שם הפסולת מגופו ומובנת המאכל מתהווה ממנו דס שהוא הנפש. כן הנמשל שכל אדם
לריך לעשות יום יום חשבון הנפש מכל דיבוריו ומעשיו ומחשבותיו. ולאותם שהיו לעבודת הבורא
הס חיי נפשו אבל כל המעשים והדברים ומחשבות אשר לא ליה כמה יתהרס עליהם ויזרקם
בחולה. והנה בעת החשבון הנפש יוכל ג"כ הילך להתערב ולהפילו בעלבות או לאמר נושא ח"ו
שאיין עוד תיקון לנפשו וזכו רק ענת הילך. לכן ע"ז יתפלל כל חסיד שיבי' אללו חשבון דק
שלא יעשה ח"ע ולא יפול בעלבות ובייאוש. ומפני כזה דבר הנלמד בכל יום קודם התפלה

וקודם השינה לכן אמרו במערכת דהא עדיפא מכולה:
בא א"ל רבא לפרס ליה מר מהני מינו מעלייתא כו' בנינו דכינשתא. ח"ל
הכי ח"ר הסדא מ"ד אוהב ה' שערי ליון כו' אוהב ה' שערים המזויינים בהלכה
יותר מבכ"ו ובמ"ד. ולכאורה מנ"ל להוֹיֵא הכתוב מפשוטו. ועוד דהא רבא ביקס ממנו
שיאמר לו עילי מעלייתא דבי כינשתא בחשיבות נמי כינסיות והוא ח"ל להיפוך שבכ"ו ובמ"ד
אין להם חשיבות נגד שערי הלכה. לכן נ"ל דקשה לוי' לרב הסדא הא דבכתוב זה כתיב מכל
משכנות יעקב וכו' בלא כתיב מה טובו אהליו יעקב משכנותיו ישראל. הרי דבתורה יש על
במשכנות ישראל וכתבליס ויחס המשכנות ליעקב. לכן חילק דבתורה מיירי כשישראל הם על
אדמתם וקראו ישראל ליון שר כי שרית עם אלהים ועם אהלים ותובל. אז מה טובו -
וקראו משכנותיו ישראל שהם שלך. אבל בזמן שאין ביהמ"ק קיים נקרא יעקב ע"ש וידו
לוחות בעקב עשו. וכיון דכתוב זה אוהב ה' שערי ליון מיירי בזמן שאין ביהמ"ק קיים ח"כ
ח"א לפרש הכתוב בפשוטו. אלא ע"כ דשערי ליון הם המזויינים בהלכה. דה"א של הלכה
קונות לו בכל מקום. והואיל ואתא הפסוק לידיו נפרש כל הפרשה על דרך זה. והוא לבני
קרא ממזמר שיר. זה המזמר שרו בזמן שאין ביהמ"ק קיים. יסודתו בבררי קדש. כלומר
יסודו של הקב"ה הוא רק בבררי קדש נה"י וצירושלים. אוהב ה' שערי ליון מכל משכנות
יעקב

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיא אֲנֵרְתָא יא

יעקב כדדריש הכא. וכבדות מדובר בך עיר וגו' כלומר ומה שמדובר וכבדות בתורה נבכ"י
וזמ"ד דתיב מה טובו והליך יעקב משכנותיך וגו' הוא רק בך עיר האלהים סלה כלומר נבכ"י
וזמ"ד העומדים בעיר האלהים תמיד, דתמיד הם שלג. אזכיר רהב ובבל ליודעי, כלומר
אזכירך מה שהי' עמך במלרים ובבבל. דרהב הוא מלרים כדרשו חז"ל אשר לא פנה אל
רבים זה יוסף שלא נטח במלרים. ורהב הוא שר של מלרים. דהנה ידוע כשהיו ישראל
במלרים הו' מקודם טוב להם מאד כמ"ס ובני ישראל פרו כו' וירבו ויעלמו במאד מאד
וגו' ולא רנו ללאת ממלרים עד שהקים עליהם הקב"ה מלך חדש וענה אותם בחומר ובלבנים
וזבל עבודה בשרה שנחשבו עד ככהמות, עד שלעקו אל ה' שיויאם ממלרים, ובהיותם בבבל
ניתן להם כל חופש וכל השרים הגדולים שבהיכלי מלך היו מישראל לכך לא רנו לעלות מבבל
רק העניים והפחותים שבהם. כן הוא הנה פלשת ולור עם כוש, כלומר הנה כמוכן ממש הוא
גם עתה פלשת ולור. פלשת היא ארץ פלשתים שהופשה ניתן לה לבנות ולנעו. ובאיים שמה
רק הפחותים והשפלים, כמו שהי' בבבל שהמיוחסים אמרו אם הי' לא יבנה בית שאו עמלו
בניו בו. ולור הוא כמ"ס לא נתמלאה לור הלא מחורבנה ל' ירושלים שנאמר תמלאה החרבה
והוא כמו שהי' לישראל במלרים שאין להם שום חופש וככהמות נחשבו. עם כוש כלומר שחורי
פנים שהשך משחור הארץ. א"כ זה יולד עם סלה כלומר שהי' כל ראוץ רק ללרץ מולדתה.
וליון יאמר איש ואיש יולד בה כלומר שיאמרו על ליון למה תרצו בליון הלא בה נולדו גם
אתה גם הערביים וכולם דרים עם ואולי יהיו הם לך לראש, ע"ז אמר והוא יכוננה עליון
כלומר שהוא ית' יתגד עליון כו', ואימתי הי' יספור בכחוב עמיס. כלומר כשיספור הי' כל
מעשי העמים אז יאמר זה יולד עם, כלומר עם ישראל יולד עם. ושרים כחוללים וגו' פי'
כמו חוללים במחול ומרקדים הא כן הוא הדרך שכל מחולל יואל ממקומו ומתקד שבי
סביב העגול והורו למקומו שילא משם. כן יהיו המסוררים כעת על אדמת נכר ומחשבים
שלהם הארץ ירקדו ויחוללו עד שלבסוף מ"מ ישובו למקומם הראשון ששם יאלו. ולכן טוב
טוב שהי' כל מעיני בך כלומר לחשוב לעולם בטובת העיר הקדושה :

טב רב ביני בר אביי סבר לאשלימינהו לפרשייתא דכולי שתא במציעי יומא דכיפורה תנא
לי' הייח בר רב מדיפתא וענייתא וגו'. י"ל דכוונת הענין דרב ביני סבר דמצלת
התורה גדולה מההכנה ליום כפור דבתורה יתקן כל הפגמים והחטאות. כהמרס ז"ל חש
בראשו יעשו בתורה, כלומר אם יש לו לאדם דעות נכסדות בראשו יעסוק בתורה ויתוקנו
הדעות, חש בכל גופו יעסוק בתורה כלומר אפי' מי שפגם בכל אברי גופו יעסוק בתורה
ויתרפא. תנא לי' הייח בר רב מדיפתא כתיב וענייתא את נפשתיכס בתשעה וגו' אלמא דת'
התשובה גדול כ"כ עד שאפי' האכילה בעינ"כ בשביל הכנה להתענות ביו"כ תשיב כאלו
התענה תשיעי ועשירי :

בג אמר להו רבא לבני' פשחתי חותכים בשר אל תחטבו ע"ג היד כו' ואל תשבו על
מטה ארמית ואל תעברו אחורי גיבהי' בששם שהלבוש מתפללין. להבין השייכות
של אלו הג' דברים להדרי. הנה כתיב אולם היום תסלף דרכו ועל הי' וגו'. כלומר אפי'
שאיין אדם נוקף אלבשו מלמטה הא"כ מכריזין עליו מלמעלה לא יאמר אדם מה לי לעיין
בדרכים ולהשמר מסכנה, אם הכריזו עליו טוב לא תאונה אלי רעה. לא כן הדבר דכל אדם
מחוייב להשמר מדבר העלול לרדי סכנה. ואם לא ישמור א"כ יופול בסכנה יזעף לבו אל הי'
זיהא בעלמו מתחייב בכפשו מחמת אולתו. ואפי' ההולך לדבר מלוא ושלוחי מלוא הוא אינן
יזווקין מ"מ האמר שמואל הגביא איך אלך ושמע שאלו הרבני דהיבא דשכיח היזקא שאני.
זיהו שא"ל רבא לבני'. כשאתם חותכין בשר בתוך הסעודה, אפי' ששהולחן שלכם הוא כמו
שולחנו של מקום שאתם אומרים עליו דברי תורה ואפי' אם יהי' להכנסת אורחים ות"ח
מ"מ אל תחטבו ע"ג היד דהיבא דשכיח היזקא שאני. והיבא דאמרי משום קלקול סעודה
שאפי' בחבורה קטנה שאין בה סכנה תגרמו לכם היוק גדול שימאסו המסובין בהסעודה
שהיא נחשבת כקרבת ואתם תהיו חייבים ואשמים בזה. ואל תשבו על מטה ארמית. איבא
דאמרי אל תגנו בלא ק"מ, ר"ל אפי' ת"ח דאמרינן ב"י דמצינא למימר רק חד פסוקא דרתמי
בידך אפקיד רוחי וגו' מ"מ כוונתו בזה הוא ג"כ כוונת ק"ס שהיא אחרת ללקות דלכאורה
הכתוב מתחיל בלאשן עמיד בידך אפקיד רוחי, ומסיים בלאשן עבר פדית אותי וגו'. אלא
ע"כ דה"פ בידך אפקיד רוחי ובטוח אני בך שלא יבהלני חלומות רעים והרהורים רעים,
עאחר דגם לשעבר פדית אותי וגו'. אתה ית' פדיתני תמיד שאלמלא הקב"ה עזרו לא יכול
לו. נמלא שמהשבה כוונת פסוק זה היא היא כמו כוונת ק"ס. ואיבא דאמרי דלא תנסבו
גירחא

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיא אֲגֵדְתָּא

גְּיֹרְתָא. דְּכִיּוֹן שְׂהִיא גְּיֹרְתָא תַּחֲשׁוּב בְּעַת הַזְּיוּג מַחֲשָׁבוֹת רַעוּת מַחֲשָׁבוֹת בְּהַעֲיֹפָה שְׂיֹרְדָתָּ
מִתְמַחֵז וּמִמְשִׁיךְ נֶפֶשׁ כּוֹזֵה שִׂיבִי בּוֹ מַחֲשָׁבוֹת רַעוּת. וְתַגְּרוּמוֹ רַעִי לֹלֵד שִׂיבִי בְּזֶלְר מַמְנָה
לִכְךָ תַּקְחוּ אִשָּׁה בַת עֹבִיבִים כְּמוֹתְכֶם, שִׂיבִי מַחֲשָׁבוֹת שִׂיבִים בְּקֹדֶשֶׁה. וְאֵל תַּעֲבֵרוּ אַחֲרַי.
בִּיבִיכָנְיָ בְּשַׁעֲהָ שְׂהַלְבֹר מַחֲפֻלָּיִים. כְּלוֹמַר אַעֲיֵפְ שְׂחַתָּה תַּחֲפֻלְלָתָה כְּבַר מִ"מ יַשְׁחֻרְכֶם בְּמִנְרִית.
עַלְמֵי מִנְיָהִיכָנְיָ וְהַחֹשֶׁךְ בְּכַשְׂרִים לֹקֵה בְּגוֹפּוֹ וְכֹל מִי שִׁמְעֵינִים חֲבִירוֹ עַל יְדוֹ אִין מַכְנִישִׁין.
אֹתוֹ בְּמַחֲלֵמוֹ שֶׁל הַקְּבִ"ה. נִמְלָא שְׂחַתָּה בְּעַלְמַכֶּם תַּגְּרוּמוֹ לִכְךָ הִיִּק. וְזִכּוֹ הַשִּׂיבוֹת שֶׁל אֲנִי
הַדְּבָרִים לְהַדְדִי שְׂחָה תְּהִיו בְּעַלְמַכֶּם הַגְּרוּמִים :

מִדְ תַּגְּיָא אֲרִי עֻקִּיבָה בְּנֵי דְבָרִים אֹהֵב אִנִּי אֵת הַמְדִיִּים כּוֹי. כּוֹנְתוֹ גִּיכְ כְּלַעֲיֵל שְׂאִין
גְּרוּמִין לְהַם בְּעַלְמֵם הִיִּק, כְּשׁוֹתְכִין בְּשַׁר כּוֹי הוּא מַעֲטֵם הַגִּיל. וְאַעֲיֵפְ שְׂחַמְדִיִּים.
מִשְׁמַע אֹמְנָה הַמְדִי וְלֹא יִשְׂרָאֵל הַדְּרִים שֶׁם כְּרַמְי ר"ג בְּנֵי דְבָרִים אֹהֵב אִנִּי אֵת הַפְּרַסְיִים.
וְשֶׁם בְּזוּלָי כּוֹנְתוֹ עַל אֹמְנָה הַפְּרַסְיִי הַדָּא עֲלֵה תַנִּי רְבִי יוֹסֵף אִנִּי זְיֹתִי לְמַקְוֵדִישִׁי אֲלוֹ הַפְּרַסְיִים.
הַמְקוּדִים וּמוֹמֵינִים לְגִינְסָה, וְאִיכְ אִין שִׁיךְ בְּאֹמְנָה הַמְדִי טַעַם דְּלַעֲיֵל דְּבַשְׁרִי הַסְּעוּדָה הִיא
כְּקַרְבֵּן. מִ"מ שִׁיךְ הַטַּעַם דְּכַפִּירָשׁ"י שֶׁם כְּשֶׁסְּעוּדָה תְּהִיב נִמְלָאָתָה עַל הַמַּסְבִּיבִין וִיבִיבִי בְּיֹוֹ
אֹחֻבִין וְגַם הַמַּסְבִּיבִין יִשְׁנָאוּ אֹתוֹ תַּחַת אֲהַבְתּוֹ. וְכַשְׁנֹשְׁקִין אִין נֹשְׁקִין אֲלָה עִ"ג הִיד הִיא
גִּיכְ מַעֲטֵם זֶה דָּאֵם יִשְׁקַע עִ"ג הַפָּה יִמָּאֵם בּוֹ הַמְנוֹשֵׁק וְתַחַת אֲהַבְתּוֹ יִשְׁנָאָהוּ. וְכַשְׁעוֹלֵין אִין
יִעֲלִין אֲלָה בְּשַׁדָּה כּוֹי מַעֲטֵם דָּאֵם יִתְיַעֵץ עִם אֹהֵבּוֹ בְּבִית וְאִזְנִים לְכֹחַל יִשְׁמַע אַחַר הַסּוּד
וְיִמְגַלֵּה הַדְּבַר הַזֶּה וְהוּא יַחֲשׁוּב עַל אֹהֵבּוֹ שְׂהוּא גֵלָה הַסּוּד וְהוּא הוֹלֵךְ רַכִּיל מְגַלֵּה סוּד וְיִשְׁנָאָהוּ
חַסֵּם וִיבִיבִי כְּפּוֹי עוֹבָה :

[דף ע"ו] דְּבַר נָה בְּאִזְנֵי הַטַּעַם וְגוֹי אַחְרֵי דְבִי ר"י כּוֹי אִי"ל הַקְּבִ"ה לְמַשָּׁה לֵךְ וְאֹמַר לְהַם
בְּבַקְשָׁה מַכֶּם שְׂחָלוּ מַמְלָרִים כְּלִי כֶּסֶף כּוֹי יִיאַמַר אֹתוֹ לְדִיק וְעַבְדוֹם וְעַנְיָ

אֹתָם קִיִּים בְּהַם וְאַחֲכִי יִלְאוּ בְּרֻכּוֹת גְּדוֹל לֹא קִיִּים שְׂחָה כּוֹי. וְקַשָּׁה לְכַלּוֹרָה לְמַה הִיא
לְרַמּוֹת אֵת מַלְרִים וּלְבַקֵּשׁ מֵהֶם בְּלִשׁוֹן שְׂחָלָה, וְכִי לֹא הִיוּ נוֹתֵמִים אֵת כֹּל רְכוּשָׁם מַלְרִים
הַעוֹב לְיִשְׂרָאֵל לְחַלּוּטִין וְהֵלֵךְ כֹּל אֲשֶׁר לְהַם יִתְנוּ בְּעַד נֶפֶשׁ. אֲלָה עִ"כְ דַּעֲטֵם הַשְּׂחָלָה הִיא
כְּדִי שִׁירְדָפוּ מַלְרִים אַחְרֵיהֶם דִּיחֻסוֹ עַל כֶּסֶפֶם וְזַהֲבָם דְּבִ"ג כְּרַגַּע עַל פַּחוֹת מַסּוּה פְּרוּטָם
וּמַכִּי"ש עַל רְכוּשׁ גְּדוֹל וְיִסְבִּיעֵם בֵּימֵי אִי"כ לֹא הִיִּינוּ עַמְמָא שְׂחָה יִיאַמַר אֹתוֹ לְדִיק וְעַבְדוֹם
כוֹי. לִכְךָ כִּי"ל דְּבִי הַעֲמֵינִים אֲמַת וְהַדָּא תְּלִיֵה בְּחִבִירוֹ לְכַלּוֹרָה קַשָּׁה דְּכַתִּיב וְנִלְלַתָּם אֵת מַלְרִים
וְיִנְלִלוּ אֵת מַלְרִים, שַׁעֲשֻׂאוֹה כַּמְלוּלָה שְׂאִין בַּה דְּגִים מִשְׁמַע שְׂשִׁאֲרוֹ הַמְלָרִים רִיק מַכֵּל כֶּסֶפֶם
וְרְכוּשָׁם בְּעַת שִׁילָאוּ מַמְלָרִים, וְהֵא בְּאֲמַם בִּיזַת הִים וְהֵא בְּרַבָּה מֵאֵד מִבִּיזַת מַלְרִים כִּידוּעַ
בְּכַתִּיב דּוּכַפִּי, וּבְאֲמַת בִּיזַת מַלְרִים לֹא כְּתִיב אֲלָה וְשְׂחָלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בִּיזַת כּוֹי
וְשַׁמְתָּה עַל בְּנֵיכֶם וְעַל בְּנוֹתֵיכֶם. הִרִי דָּלָה שְׂחָלוֹ אֲלָה מִהַשְׁכַּנּוֹת וְלֹא מִהַרְחוּקִים מֵהֶם וְלֹא
שְׂחָלוֹ אֲלָה מֵה שִׂיכְלוֹ לְשׁוֹם עַל בְּנֵיהֶם וְעַל בְּנוֹתֵיהֶם לְהַתְקַשֵּׁת בְּהֶם עַל יוֹם הַחַג, וְלֹא לְקַחוּ
מֵאֹמְנָה לְכוֹבִיל עַל סוּסִים וְחַמּוּרִים, וְזִכּוֹ הִיא חַתְּמָה שְׂחָלָה עַל הִים כֶּסֶפֶם וְזַהֲבָם הֵא
כֹּל עֵיבָר לְקִיּהַתָּם אֲחַם בְּמַלְחָמָה רְכוּשָׁה הִיא תְּמִיד כְּדִי שְׂחָכְבִי הַחִיל יִמְסְרוּ נֶפֶשָׁם עַל מַמוֹנִם
שְׂחָבִיב עֲלֵיהֶם הַגּוֹפֶם וְלֹא יִסְגּוּ אַחֲרוֹר מַפְנִי כֹּל, וְכִיּוֹן דְּכֹל כֶּסֶפֶם וְזַהֲבָם שְׂחָלוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּמַלְרִים אִי"כ יִמְסְרוּ נֶפֶשָׁם עִ"ג בְּלֹא חֲבִי וְלִמָּה הִיא לְהַם עוֹד לְקַחַת אֲחַם מִזְחַר כֶּסֶפֶם
וְזַהֲבָם אֲלָה עִ"כְ כְּדַפְרִישִׁית דְּבַחְמָה לֹא לְקַחוּ מַמְלָרִים אֲלָה מַעֲטֵם מֵה שְׂמַעַם עַל בְּנֵיהֶם וְעַל
בְּנוֹתֵיהֶם וְאִף גַם זֹאת רַק מִהַשְׁכַּנּוֹת וְלֹא מִהַרְחוּקִים. לִכְךָ כְּשִׁרְדָפוּ הַמַּלְרִים אַחְרֵיהֶם לְקַחַת
אֲחַם הַכֹּל כֹּל כֶּסֶפֶם וְזַהֲבָם וְרְכוּשָׁה. כְּדִי שְׂחָכֵל יִמְסְרוּ נֶפֶשָׁם עַל מַמוֹנִם. וְאִי"כ תִּיקְשִׁי לֵךְ
מֵאִי דְכַתִּיב בְּבִיזַת מַלְרִים וְנִלְלַתָּם אֵת מַלְרִים. הֵא אִז לֹא עֲשֻׂאוֹה כֹּל כַּמְלוּלָה שְׂאִין בַּה דְּגִים
כִּי"ל. אֲלָה עִ"כְ לֵ"ל דְּכִי פִירוּשׁוֹ. כִּךְ אִי"ל הַקְּבִ"ה שְׂחָלָה שִׂישְׂחָלוֹ מַמְלָרִים מַעֲטֵם כְּלִי כֶּסֶף.
וְזַהֲבָה מִהַשְׁכַּנּוֹת יִגְרוּמוֹ לְהִיּוֹת וְנִלְלַתָּם אֵת מַלְרִים, דְּחַמְתָּה זֶה יִרְדָּפוּ אַחְרֵיהֶם, וְזֹה עַל הִים.
יִנְלִלוּ אֵת מַלְרִים לְגַמְרִי. וְכִדִי שְׂחָה יִירָאוּ הַמַּלְרִים מִנֶּפֶשָׁם לְרֹדוֹף אַחְרֵי יִשְׂרָאֵל הַבּוֹכַח לְהִיּוֹת
בְּדִיק שְׂחָלָה, דְּמַה שְׂבַקְשׁוּ בְּלִשׁוֹן שְׂחָלָה עַוֹ לְאֲמַר שְׂהַקְּבִ"ה לֹא הוּא לְקַחַת מֵאֲחַם כֶּסֶפֶם
וְזַהֲבָם, דָּאֵם הִיא עִ"ג לְיוֹי מִפִּי הַקְּבִ"ה הִיא אֹמַר לְהַם עִ"ג מַשָּׁה שִׁתְנוּ כְּמוֹ שְׂחָמַר לְהַם גַּם.
אֲמַת תַּחַן כִּידִינוּ וְזַחִים וְעוֹלוֹת וְגוֹי וְהִיוּ נוֹתֵמִים בְּעִ"כְ וּמְדַלָּא אֲמַר לְהַם מַשָּׁה שִׁמֵּי שִׂישְׂרָאֵל
מִדַּעֲמָם שְׂחָלוֹ בְּרַמְאוֹת וְרוּיִים. לְגַזוֹל וְיוֹדְעִים שְׂהַקְּבִ"ה שׁוּגָה גוֹל וְזִכּוֹ בְּטַחוֹ שִׂילִיחַ לְהַם
כְּרִדִיפָה וְהַמְלַחְמָה. וְהוּא שְׂחָכּוֹב וְשְׂחָלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּה כּוֹי וְנִלְלַתָּם אֵת מַלְרִים, סִי עִ"ג
שְׂחָבְשׁוּ בְּלִשׁוֹן שְׂחָלָה יִגְרוּם לְהִיּוֹת וְנִלְלַתָּם אֵת מַלְרִים. וְהִיא נַחַן אֵת חַן הַטַּעַם בְּעֵינֵי מַלְרִים
וְיִשְׂחָלוּ. כְּלוֹמַר אַעֲיֵפְ שְׂחָכְנוּ שְׂחָה לֹזֵה עִ"ג כְּקְבִ"ה מִ"מ הַשְּׂחָלוּם מַחְמַת מִלִּיאוֹת חַן
וְיִנְלִלוּ אֵת מַלְרִים קַחִי עַל בִּיזַת הִים כְּלוֹמַר זֶה גַּרְם לְהַם וְיִנְלִלוּ אֵת מַלְרִים. וְכִיּוֹן דּוֹכַרְתָּ
לוֹמַר

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיא אַגְרָתָא יב

לומר להם הטעם ולכך יבקשו ממלרים בלשון שאלה כדי שירדפו אחריהם. הוכרח לומר להם הליוי בלשון בקשה, דבר נח בלאוי העם. בבקשה מכס. כדי שלא יאמר אותו לדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואח"כ יאלו ברכוש גדול לא קיים בהם. דבלא זה לא היו ישראל רואים לבקש ממלרים השאלה דהיו אומרים לא מעוקלך ולא מדובשך. והיולאה ברכוש גדול לא היו יכול להיות באופן אחר. דאם היו נוהגים להם כל רכושם במלרים מפחד המכות היו כמו גזל אבל כיון שרדפו אחריהם להלחם אחס, היו ביזת מלחמה וזה מותר. ובהו אחי שפיר המשל לאדם שהיו חבוש בבת האסורים והיו אומרים לו בני אדם למחר מוליאין אותך מנית האסורים ונותנים לך ממון הרבה ואומר להם בבקשה מכס הוליאום מיד ואינו בבקשה כלום והגמול הוא כיון ששמתו שהגאולה אינה עדיין שלימה דהמלרים ירדפו אחריהם בשביל ממנס ומה יהיו תועלת שיהיו להם הרבה ביזת הים, היו אומרים מוטב שיהיו היום הגאולה שלימה שלא ירדפו המלרים אחריו ואין אנו מבקשים כלום. לכך הוכרח הקב"ה לומר להם בלשון בקשה. ובהכי ניחא דלכאורה אין המשל דומה לנמשל דבמשל הוא שאמר למחר מוליאין אותך ונותנין לך ממון הרבה, והוא אינו רוצה להמתין עד למחר בשביל הממון ומבקש מהם שיוליאוהו היום בלי שום ממון. ובמשל לא היו כן, דהא לא התעכבו ישראל כלום במלרים בשביל הממון. אלא ע"כ כדפירשתי שלא היו רואים לא בבזות הים ולא בהמלחמה שעל הים: מן [ע"ב] מבדרי האי יהיו לרזון אמרי פי משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינן למימר מאי טעמא חקינן רבנן לאחר שמ"ע לימרו מעיקרא. וקשה לכאורה הא דוד המע"ה נמי אמרו בסוף פרשה י"ט, ומאי קשה לוי לימרו מעיקרא. וכל דהמקשה ידע מימרא דר"י בר"י דרשב"פ שהביא לקמן דמאה ושלש פרשיות אמר דוד כו', והא מאה וארבע הוויין, אלא ע"כ דשתי פרשיות חרף הן. ובגזר המקשה דפרשה י"ט ופרשה כ"ה הם חדא פרשתא דהא בפרשה י"ט ליכא אלא כיפור שבחו של מקום רק פסוק אחד של רחמים יש שם, גם מזדים חשון עבדך וגו'. ולא שייך התם לומר יהיו לרזון אמרי פי וגו' דקאי על תפלה. אלא ע"כ דפרשה השמים מספרים ופרשה יענד ה' ביום לרה, והתחיל בהשמים מספרים כדי לרזון אמרי פי הוא התחלת התפלה דיענד ה' ביום לרה הם החדא פרשתא ואל"כ היו לסדר החלה שבחו של מקום ואח"כ להתפלל. וא"כ שפיר מקשה דהו' לנו ג"כ לומר יהיו לרזון וגו' קודם התפלה כמאמר דוד, ע"ז השיב הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמ"ע פרשיות דאשרי ולמה רגשו החדא פרשתא היא. אבל השמים מספרים ויענד ה' ביום לרה שתי פרשיות הן. ומייתי ראי' מדאר"י בר"י דרשב"פ מאה ושלש פרשיות אמר דוד כו' א"כ ע"כ דאשרי דמייתי ראי' לדבריו מדברי עלמו דאמר מאה ושלש פרשיות אמר דוד כו' א"כ ע"כ דאשרי ולמה רגשו החדא פרשתא היא וא"כ יהיו לרזון וגו' הוא לאחר שמ"ע ברכות. לימא שאמר דוד מאה וארבע פרשיות הוא חיקי פי' כלום ולא יבוא ראי' לדבריו. ועוד דלמא באתם השמים מספרים ויענד ה' ביום לרה החדא פרשתא היא. אלא ע"כ נ"ל דכל ראייתו היא מדאר"ש ב"ג א"ר יונתן כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים באשרי כו' וא"כ ע"כ דאשרי ולמה רגשו החדא פרשה היא, וא"כ אין כאן עד הללויה רק מאה וגי' פרשיות. א"כ חיקי פי' לך ד"ל להביא ראי' רק מדברי ר"ש ב"ג ולא מדבריו דר"י דרשב"פ לכך נ"ל דמתחלה לריך להבין טעם הדבר שלא אמר דוד הללויה עד שראה במפלתן של רשעים והכראה שמוס דכתיב כי יד על כס יה מלחמה ל"ה בעמלק וגו' ודרשו חז"ל אין השם שלם כו' עד שימחו זרעו של עמלק. וי"ש שלא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים. כלומר במתיחת זרעו של עמלק ואז הללו יה, כלומר יאיר שם י"ה בניה דהללו הוא מלשון דבלו נרו על ראשי. וא"כ לכאורה קשה הא בפרשה למה רגשו ראה במפלת גוג ומגוג שהוא זרעו של עמלק. אלא ע"כ דאשרי האיש ולמה רגשו החדא פרשתא היא. וא"כ אינו מספר התם אלא בשבחן של אותם האנשים שלא הלכו בעלת גוג ומגוג אבל עיקר מפלתן לא ראה עד שאמר יתמו חטאים מן הארץ וגו' ואז אמר הללויה, כמלא דגם מדברי ר"י דרשב"פ גופא יש ג"כ ראי' להדיא דאשרי ולמה רגשו החדא פרשתא היא. וא"כ יהיו לרזון אמרי פי הוא לאחר שמ"ע ברכות:

ג א"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה וטורת חסד וגו' כנגד מי אמר שלמה מקרא זה כו' אלא כנגד דוד אביו שדר בה' עולמות ואמר שירה כו'. ולריך להבין מנ"ל דמקרא זה אמרו כנגד דוד אביו. ומנ"ל דדוד אמר שירה כנגד מה שדר בה' עולמות. ונ"ל דדריש מדכתיב פיה פתחה בחכמה מתחיל בפה ומסיים בלשון וטורת חסד על לשונה. אלא ע"כ לומר דכלל ה' מולאות הפה דברה הדבר הזה. דפיה פתחה כרי

פֶּסֶחַ בְּרֻכּוֹת פִּיא אֲנֵרְתָא

יש כאלו מולא השפתיים והשיניים כמו האדם הפותח פיו נראה שפתייו ושיניו. ותורת חסד על לשונה. תורת חסד הוא מולא הגרון כמ"ס קרא בגרון וגו' דעיקר קול הדבור הוא מהגרון. ועל לשונה יש כאלו מולא הלשון והחך שממעל להלשון, הרי יש כאלו בכתוב כל ה' מולאות הפה. וה' מולאות הפה באים ויכרים בלדס בה' זמנים. וכן ה' חושי הנפש ג"כ אינם ניכרים ממש בבני אדם אלא בה' זמנים. כמו שהתפצחות היות הנפש מתפשט ומיכר בלדס ממש מעט בה' זמנים חיוו חיוו. וכיון שהם כנגד ה' זמני ימי חיוו של האדם שזכו כוונתו של ה' עולמות. לכן לא יתכן זה אלא על דרך הדרה היו כל זמני ימי חיוו שזים כמ"ס חסד ומשפט אשירה פי' בין כשאתה משפיע לי חסד ובין כשאתה מתנהג עמי במשפט בכל הזמנים אשירה לך בשוק, וכמו האדם שלריך לדור בה' עולמות, דאי"ל לו להיות אדם גדול אם לא יהי' תהלה במעי אמו. כן א"ל לאדם להגיע לזמן העוב והחסד אם לא יהי' תהלה בזמן המשפט. כמ"ס והי' ראשיתך מנער ואחריתך ישנה וגו'. וזכו פיה שפחה בחכמה שהתחכם והבין בכל דרכי ה' ומדותיו לכן ותורת חסד על לשונה כלומר הבין שכל התורה היא חסד אפי' המשפט והדיון שבה. ועתה נבאר איך ה' מולאות הפה וה' חושים הם בה' זמנים לפי ערך התפשטות החיות שבגשם מעט מעט. והוא דמולא הגרון הוא תהלה כל המולאות כמו שאנו רואים כשיראה אדם לדבר חייה דבר יולא מפיו כמו אות ה"א ולכן נקרא בזוה"ק אות ה' אחא קלילא דלית ב'י משבא. ואם ה' יולא בפתיחת הפה בחוקה נשמע כמו אות ה' או אות ע'. וכשיולא בחוקה יותר נשמע כמו אות ח' וכמו שהאשכנזים מביטים אות ה' שהוא כמו ח' ולא כמו שאנו מביטים אות ה' כמו אות הכ' דבאמת שזים הם זה מזה דאות ח' הוא ממולא הגרון ואות כ' הוא ממולא החך. וכיון דאותיות אה"ע הם ממולא הראשון והקודם לכל המולאות לכן הם יותר קלים לנשא משארי האותיות דגם בקול תיטוק בן יומיו נשמעים אלו האותיות. ולכן הם כנגד חוש המישוש שהוא ג"כ הקודם והפשוט מלאי החושים עד שגם בתיטוק ואפי' עובר במעי האם ישנו בו חוש המישוש מה שהוא צקרו בקרבו המזון ממה שאמו אוכלת. והתפשטות חיי הנפש בו אז מעט דמעט. ומולא השפתיים הם אותיות בומ"ף נרגשים בקול התיטוק בימי יניקתו ערס שמתחיל לדבר שארי האותיות לבד אה"ע. דאה"ע הם מקוריה הדבור כמו שהגרון הוא מקור לכל כלי המבטא. דמהגרון יולא הבל הלב ומתחלק ע"י כלי המבטא לאותיות חלוקות. ואותיות בומ"ף הם ג"כ קלים לנשא כמו בלדס הנח מניעמו יולא מפיו אות פ' רפה בלי שום מחשבה נזה. וכן אות ב' או ו' או מ' יולאים לפעמים מדאנה גדולה ואנחה. והם האותיות בומ"ף הם כנגד חוש השמיעה שגאה בלדס ג"כ בימי יניקתו מה שמתפעל בשמיעתו איזה שיר שיש לו ירו. או שנבנת מקול גערה. ואחריו הוא מולא הלשון דאותיות דעלג"ת מבטא ג"כ התיטוק גם קודם שיכול ללרף שארי אותיות הדבור רק דמבטא אותם כשיגדל מעט ומתהווה אללו מהבטא מה ושכל קלת. רק שעדיין אין שכלו חזק כ"כ שיוכל ללרף כל האותיות. ולכן נקרא בעל הגיון בעל הלשון. וכן המבטא לה"ר נקרא בעל הלשון מלך שהדבור שלו אם גם הם אותיות פורחות מ"מ תוכס רלף מכוון ושכל מה. ומשולים לחוש הראי' שבעין ניכר השכל כמו עיני העדה. עיניך יניס. ואחריו הוא מולא השיניים דאותיות ז"ס שר"ך נשמעין רק כשים להתטוק שיניים. ומשולה לחוש הריח דמנו הריח אע"פ שאינו נכנס למעי האדם ויזון ממנו מ"מ האדם נהנה ממנו מאד ומשיב את נפשו. והשכל ההוא שלמעלה משכל הפשוט נקרא בגשם ריח כמ"ס והריחו ביראת ה'. כן הוא מולא השיניים כמו שריקה פ"יפשוט הוא ממולא השיניים. ואף שאין שם שום דבור מ"מ כמנום בו מכוון חזק ועושה רושם גדול כמו שרקו ויחרקו טן. ואחריו הוא מולא החך ומשולה לחוש הטעם כמ"ס חך אוכל יעטם לו. ואע"פ שהתיטוק ממחר לנשא אותיות ניכ"ק גם בערס יבטא אותיות זסר"ך ובומ"ף רק זכו מעטם שהחך קרוב להגרון ויש להם שייכות והתחברות להדי דהחך מרגיש שהחך הלב ויבטא הגרון כמ"ס דבק לשון יונק אל חכו בלמא. והלב נסעד ויזון ממה שהחך עוטם עטם טוב. ולכן כשאתה לושם איזה מאכל ונדבק ממנו עטם בחך מסעידו שלים. וכן אלו רואים בחוש המישוש שהוא מקורב ומחויבר לחוש הטעם. שיש לו תענוג ועטם בדבר הממשש בו. ואע"פ שחוש המישוש הוא מנוטש ודבר מעשוי והתענוג והטעם הוא ראשון לגילויי הנפש ורוחני מאד מ"מ הם מחויברים לאחדים. וכיון דנשון תחלתן ככופין וכופין בתחלתן לכן מולא החך ממחר לפעול פעולתו בהתיטוק כמו בגרון. אמנם מ"מ אינם ניכרים לאותיות עד שמתגדל ומבין מה שאומר, אז האותיות ניכ"ק בגשם אותיות יקראו ועד שיתגדל ויתחכם מעט אינם אותיות אלא הכרה בעלמא בלי שום

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיא אַנְדֵּתָא יַן

טעם ודעת, וכן אלו רואים בימי העיבור הדולד יש לו חוש המישוש מה שאוב בקרבן טעם המאכל ממה שאמו אוכלת הלא שאוב הוא טעם המובחר שבמאכל ולא נשמיות המאכל דאם הי' ניזון מנשמיות המאכל הי' נלרך לו לרחות הפסולת לחון ולהיכה אמו ממה מרחויו הפסולת. ולכן גוף הולד וריחו ונצנו נעשים כמו המאכל שאמו אוכלת כיוצא, מה שלא נהווה בן ממאכל עלמו שהארס אוכל. נמצא שיש בו חוש המישוש המעורב עם חוש הטעם רק בני חוש טעם ודעת ובלי הרגש, משא"כ חוש הטעם בעלמו הוא בהרגש ובדעת. וזהו שרוד הי' דר ב' עולמות, דר במשי אמו ואמר שירה שהי' בו חוש המישוש להיות ניזון ממה שאמו אוכלת וחי' בעון סופו בתחלתו כגיל ויש בזה כוונה עמוקה בחיות הנפש ואמר שירה ברבי נפשי את הי' וכל קרבי וגו' הדבחה הזה מורה על הזמן ההוא והפעולה ההיא. ולא לאויר העולם ובהתכלל בכבדים ומזלות. פי' שנתהווה בו התפעלות וחוש השמיעה "א דער הער", אמר שירה ברכו הי' מלאכיו כו' עושי דברו שנתהווה או בו מעט מעט הדבור. יק משרי אמו ונעשו בו מעט הבנה וחוש הראוי ראוי להכמה. ואמר שירה ברבי נפשי את הי' ואל תשכחי כל גמוליו כדאמר ר' אבהו. ראה במפתחן של רשעים שנתהווה בו חוש היות להחריק מן הרע והרשעים שריחם מבלתי. ואמר שירה יתמו חטאים ורשעים עוד איום. פי' שנס עכשיו שיטנם עוד איום דרשעים בחייהם קרויים מחוס. נסתכל ביום המיתה שאו תשוב נפשו אל הי' ותתענג ממורה ומלות שסיגל בזה העולם ואמר שירה ברבי נפשי כו' הוד והדר לבשת שהס לבושי המלות. ועוד בזה מילין לכוון דעת בענין התפעלות חיי הנפש ב' חקיים ב' זמנים. כמ"ש בזה"ק זכה יבצין לוי רוח זכה יתור יבצין לוי נשמה כו' וד"ל :

נא א"ר המנוח מן הכהנים ומי יודע פשר דבר מי הכק"ה שידע לעשות פסרה בין ב' ליקים בין חוקיבו לישעיו כו'. עיין בהכתב עין יעקב שלמד זכות על המלך ועל הנביא שלא רדפו אחרי כבוד המדומה. רק שחלקו בדין שחוקיבו סבר מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, וזהו לדקו דברי ישעיו מחוקי מלכד שלא יתכן ואין ראוי לנביא לזלל בכבודו לכת לבית המלך להוכיחו על דבר מה לא נלעווה על כך כדאמר פרטי, ומזאת הפסרה נלמד כי קפידת הנביא היתה יומר לודקה ולכן חלה המלך והנביא לא נלעזר כלל עכ"ל. וקשה לי הא באמת הדין עם חוקי שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ורב שמחל על כבודו כבודו מחול, ועוד מאי שייך בזה לשון פסרה. הא פסרה היא הכרעה לא הכל כדברי זה ולא הכל כדברי זה אלא דבר ממוצע כמו מים פושרין שאינן חמין ואינן קרין, וכיון שהראה הקב"ה שהדין עם ישעיו אין זה פסרה אלא חיתוך הדין. ועיין בהרי"ף שפרשם מי שהכנס קאי על הקב"ה ומי יודע פשר דבר קאי על חוקיבו וישעיו כדאמר שפ"י וישעיו לא ידע פשר דבר חולי חוקיבו עד שאמר לו לו לבינתך וגו', ולא ידע שנחלה רק בשביל הפסרה ע"כ. וקשה לי הא באמת הייתה גזרה מאת הי' שימות חוקיבו, וישעיו אמר לו כה אמר הי' לו לבינתך כי מת אחת וגו', והיאך אמר שישיעו טעה בזה. לכך נ"ל דבכא הוו פליגי חוקיבו וישעיו. דהנה מן אלג דברים שארס אוכל פירוטיס בעוה"ז כו' כיבוד אב ואם והכנסת אורחים ובקור חולים כו' ותלמוד תורה כנגד כולם ופי' כנגד כולם נוכל לפרש על ב' אופנים, ואופן הא' שבמזה שחפשי לעשותה ע"י אחרים אין מבטלין ת"ת בשביל המלוה, אבל במלוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים מבטלין ת"ת בשבילה, ולא שאני לן בין ת"ת שגורחו ואומנתו ובין ת"ת שאין תורתו אומנתו, דדמי לק"ש דתני מפסיקין לק"ש ופירשו בגמרא חבירים העוסקים בתורה ואפי' מי שגורחו אומנתו כדמסיק שם מפסיקין לק"ש שהיא מדאורייתא וה"א לעשותה ע"י אחרים. ועוד נוכל לחלק בין מלוה שבין אדם למקום ובין מלוה שבין אדם לחבירו שבמלוה שבין אדם למקום הוא דבמלוה דרבנן אין מפסיקין מדברי תורה אבל במלוה שבין אדם לחבירו אפי' דרבנן מפסיקין מד"ת, ולכן שנו חכמים במשנתנו מלות שאינן מפורשין בתורה רק שיש להם סמך מקרא, כמו הכנסת אורחים ושאר מלות. ולכן לא שאני לן במשנתנו איזה ת"ת היא כנגד כולם דאין שום חילוק בין תורתו אומנתו או לא ובין ת"ת דמשה לת"ת דרביס. דבמשנתנו מיירי כשהמלוה אפשר לעשותה ע"י אחרים. והא דוקא ת"ת כנגד כולם. אבל המלוה שא"ה עיי"א בכ"ע קודמת. ואופן הב' דתלמוד תורה כנגד כולם פי' שיש בתלמוד תורה אופנים שמבטלין כל המלות הללו בשבילה, והיינו במי שגורחו אומנתו אומנתו דרבנן א"ל להפסיק בשביל המלוה אפי' אם אי אפשר לעשותה ע"י אחרים. והא דמטיי חבירים העוסקים בתורה מפסיקין לק"ש אפי' מי שגורחו אומנתו זהו דוקא בק"ש מלך קבלת עומ"ש ובת"ת של

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּא אַנְדְּתָא

של מינוקות של בית רבן הא חיחא במס' שבת (דף ק"ט ע"ב) בשם ר"ל משמיי דר"י נשיאה
דאין מבעלין מינוקות של בית רבן אפי' לזניין בית המקדש. וכ"פ פסו"ש יו"ד סי' רמ"ה
פס"י י"ג. אש"פ שבבביל לרבי רביס מבעלין אפי' ק"ש כדאיחא בירושלמי ברכות וכ"פ באו"ה
סי' ע' ס"ד. אלא ש"מ דת"ת דרביס בשביל מינוקות עדיפא וחמירא אפי' מק"ש, וכן בנה
דקי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ורב שמחל על כבודו כבודו מחול יש ג"כ ב'
פירושים ולכאורה הא מאן מלכי רבנן. ומאי שנא בין מלך לרב. אלא ע"כ ל"ל דלרין
מחילת כבודם אינם חשובים כמלכים. או אפשר לחלק בין רב לרב, דרב שחורפו אומנתו
חזק ויושב בישיבה הוא דומה למלך שאין כבודו מחול. וכי אמרינן דרב שמחל על כבודו כבודו
מחול הוא דוקא כשאינו חופס ישיבה ואין חורפו אומנתו. אש"ג דרבו הוא מ"מ כיון דלגבי
אחריני אין כבודו דומה למלך לכ"י יכול למחול כבודו אפי' למלמדו. והנה להקביל פני ת"ח
מזה ולהקביל פני רבו הובה. אש"פ להקביל פני ת"ח שאין בזה אלא מזה, יכול אפי' הכשיח
להקביל אש"פ שכשיח אין כבודו מחול, כדאיחא בחגיגה (דף ה') דר' ור"ח ממו להאי מתא
אמרי אי איכא לורבא מרבנן הכא ניזיל ונקבל אפייה כו' אל"ל ר"ח לרבי מיב את הכא ולא
סולול בשחיאתך כו' חקפיי ואזיל כדד' כו', אלמא דרבי אש"פ שהי' נשיא מ"מ מחל על
כבודו ואזיל להקביל פני ת"ח וא"כ כ"ש אס' הי' רבו בודאי הי' חוב עליו להקביל פניו.
ואפי' מי שחורפו אומנתו, דהא רבי בודאי היחא חורפו אומנתו, כדאיחא שא"ל ר"ח לרב על
רבי שכשעה שמעביר ידיו על עיניו מקבל עליו עומ"ש. ולא חס לסמיכות גאולה לחפלה.
אלא ע"כ דר"י חורפו אומנתו ופטור מחפלה. ומ"מ הי' יכול למחול על כבודו בשביל מזה
זו, אלא דמ"מ אין מזה ראי' שיהי' מותר לזבל ת"ח דרביס בשביל מזה זו. והתם כ"י לא היו
בני שיבתו אללו. והשתא נחזור לעניינינו דכחא היו פליגי חוקים וישיעו. חוקי' סבר שמוזה
שא"ל לעשותה ע"י אחרים מבעלין בשבילה אפי' ת"ח דרביס ואפי' מי שחורפו אומנתו.
וראיית פני מלך מזהו היא, ומלך שמחל על כבודו אפי' להקביל פני רבו אין כבודו מחול.
וסבר שיטעיי' לר"ך ליתך אליו לקבל עליו טול מלכותו דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע
ואריכה קבלת עול על כל עבדו כמו ק"ש שמבעלין בשבילה אפי' ת"ח דרביס. וישיעו סבר
דת"ח שחורפו אומנתו וכ"ש ת"ח דרביס אין מבעלין אפי' בשביל מזה שא"ל לעשותה ע"י
אחרים, לכך לא ר"ה ליתך אל חוקיהו, מה עשה הקב"ה הביא יסורין על חוקיה כלומר שהי'
רק יסורין בעלמא ולא חולי אשר ימות בו דהא לא הי' בו אלא שחין כדכתיב ויחמר ישעיהו
ישאו דבת כו' על השחין ויחמי, והכחו בשחין להראות לו שיש בו מדת הגאווה ושר"ד
לכשפיל א"ש. כדאיחא בפס"ה (דף ה') כשר כתיב בו ונרפא אדם לא כתיב בו ונרפא כלומר
מי שהזא רך כבשר כתיב עליו וכשר כי יחי' בו שחין ונרפא, וכיון שלא חזר בו חוקיהו שלא
הקב"ה אליו ישעיהו הנביא לבקרו. וישיעו אמר לו לו לניתך כי מת אחת מחולי זה אש"פ
שאין בו כדי להמית, כדדריש ר' עיורא בפס"ה שם כל אדם שיש בו נפות הרוח לסוף מתמטע
כו' יכול ישנו בעולם ת"ל ואיננו ואם חוזר בו נאסף מן העולם בזמנו כו'. ולפ"ז פשו
שניהם חוקיהו וישיעו, דגם ישעיהו טעה דהא דתנן ותלמוד חורה כנגד כולם הוא דוקא בשביל
שאפשר לעשותה ע"י אחרים, אבל לא במזה שא"ל לעשותה ע"י אחרים כגון ביקור חולים
דחוקי' ע"י ישעיהו דוקא, דאם יבא אדם גדול לבקר את החולה יגמול יותר חסד עם החולם
מאשר יבא איש הדיוט. והשתא נחיא הפסרה ששעה הקב"ה בין שתי סברותיהם :

אמר ל"י כבר נגזרה עליך גזרה. וקשה הא בעירובין (דף כ"ו) איחא ישיעי' מאו בעי
התם הרבנ"ה אריי' מלמד שחלה חוקיהו ונא ישעיהו להושיב ישיבה על פתחו. ופירשי'
שלא יהי' רשות למלאך המות להכנס שם. וכיון דלדעת ישעיהו כבר נגזרה גזרה ומאי
יעיל אס' לא יכנס בשעה זו או בשער זה המלאך המות. הא סוף כל סוף כבר נגזרה
עליו גזרה. וי"ל דאחרי שאמר לו חוקיה כך מקובלני כו' אפי' חרב חדה מונחת על אזווארו
של אדם. כלומר אפי' יאלה ישעיהו גזרה ע"י נביא, אל ימנע אדם עלמו עם הרחמים. דאין לך
דבר שעומד בפני החשונה ועוד דשערי נעוה לא נעטלו. ולכך בין חוקיהו ככי גדול
הדר קיבלה מיני' ישעיהו. והלך לשיעו לבטל הגזרה. ועוד אפשר לומר שישיעו לא הלך
לעבור כפר מלאך המות בכדי שלא ימות כלל. אלא כדי שלא ימות ע"י מלאך המות כי אס'
בשקיה. מכיון שעשה תשובה והתחרט וקיבל עליו לישא אשה כדאמר ל"י השתא הב לי
בתך. אי"כ אותה הגזרה שלא הי' בטו"כ בודאי נתבטלה ע"י התשובה ויכול למות ע"י נשיקה :
ג"ל בן אמוז כלה נבואתך ולא. לכאורה הדבר תמוה שיגרש את הנביא מביחו על אשר
בא אליו בשם ה'. וי"ל דהנה המפרשים פירשו דכל המעשים שעשו הנביאים בשם

נביאותם

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא יֵד

נבואתם כמו כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף, ועוד שארי נביאים שעשו מעשים לרמז דברי נבואתם. ה"י בכדי להוליא הנבואה מכה אל הפועל. דבלא המעשה יוכל הדבור להשאר בכה ובהעלם מבלי שיומשך למעשה. וזהו שחזקיהו נתירא שמה ישעה ישעיהו שום מעשה להוליא את הגזרה מכה אל הפועל ואז לא יוכל לבטלה. לכך א"ל כלה נבואתך ולא שלא מעשה ע"ז מעשה :

לסוף יהב ל"י ברת"י נפיק מינייהו מנשה ורבשקה וימא חדא רבנינו אכתפי' לאמטויינהו לבי מדרשא אמר חד מינייהו חזי רישא דאבא למטוי ב"י גלדתי וחד אמר כו' לקרובי עלי' קרבנא לעכו"ס. חבטינהו בארעא כו' מנשה חיה. לכאורה תמוה שלא המית אח"כ גם את מנשה דהא ה"י מורד במלכות בדברו לאביו דבריה כאלה. וי"ל דה"פ דחזקי' נשא אותם לביהמ"ד בכדי שזמאור התורה תחזירם למוטב. והם אמרו לו שדרכה שיחכמו כ"כ עד שיהפכו גם חכמת אביהם להתיר חזיר ולעבודת אליילים. וז"ש חזי רישא דאבא למטוי ב"י גלדתי כלומר ראוי שכל שבראש אבי להתיר חזיר. וחד אמר שראוי שכל שבראש אבי להתיר תקרובת ע"א. לכך חבטינהו בארעא. אבל לדומם מיתה אי אפשר דהא יוכלו למרד דבריהם שלא אמרו רק שיש ביכולת החכמה להתיר דבר הפשוט בתורה לאיסור. כמו ר"מ ה"י יוכל לטהר את השרץ בק"ן טעמים. אבל לא להורות הלכה למעשה :

גג [ע"ב] נעשה נח עליית קיר קטנה. רב ושמואל חד אמר עליה פרושה היתה וקיריה. וח"א אכסדרה גדולה היתה וחילקוה לשינים. לכאורה באיזה ענין פליגי מאי דכיה הוה. ולי' דבהא פליגי דאיתא לקמן בפ' אין עומדין א"ר הכנא חליף עלי אף דמלוי בנקמא. ופירש"י בנקעה ששכחא במקום זניעות חלה עליו אומת המלך ולבו נשבר ע"כ ומכרש"א פי' דלעיל אר"ח אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות כו' וטעמי' הוא דלא כפירש"י שם דפי' כדי שיסתכל כנגד השמים ולבו נכנע אלא דאם יהי' מקום סתום לא תעלה משם התפלה כמ"ש סכות בענן לך כו'. והיית אומר שלהתפלל בנקעה במקום היותר פרושה מותר בודאי. ע"ז אמר חליף עלי מאן דמלוי בנקעה ע"כ. ונפקא מינה בין רש"י למהרש"א לדינא. דלרש"י הא דאמר ר"ח אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות דוקא קאמר חלונות, אבל בעלי' פרושה מלמעלה אסור להתפלל. וטעמי' משום דכשמתפלל בחלונות יכור שהקב"ה משגיח מן החלונות. פי' בזמן שאין ביהמ"ק קיים וישראל הם בגלות הקב"ה משגיח מן החלונות ומביט כאדם המביט בחלון ומצפה לאור היום או על בנו ויחידו שישוב אליו. והמהרש"א סובר דחלונות לאו דוקא אלא שלא יהי' בית סתום. וא"כ בעלי' פרושה מלמעלה מותר להתפלל. וטעמי' דכתיב שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה כו'. ולכן כשמתפלל בללא השמים נעשו מוחו ולבו פתוחים לעבודת הבורא. אבל כשהמקום סתום נעשו מוחו ולבו מטומטמים. וזהו סכות בענן לך כלומר כמו הענן מסתיר על לבה השמים כן הלך מסתיר מעבור תפלה. אבל בעלי' פרושה שגראים לבא השמים מלמעלה מותר להתפלל. אלא דבנקעה מלד שכולה פרושה אסור להתפלל ולבו פונה לכל הרחוקות שבעולם. כלומר לכל עיני העולם. ולפ"ז בבה פליגי נמי רב ושמואל חד אמר עלי' פרושה היתה והי' אסור להתפלל בה כרש"י, ולכן קיריה ועשו בה חלונות. וח"א אכסדרה גדולה היתה. והי' אסור להתפלל בה מלד שממנה הולכים אל הדרי הבית והמתפלל שם יהי' דעתו לעיני הבית. ולכן חלקוה לשינים. אבל אם היתה עלי' פרושה הי' מותר להתפלל שם אפי' בלא קירוי ובלא חלונות כמהרש"א :

עובר עלינו תמיד. אריב"ח כו' כל המארח ת"ח בתוך ביתו ומהנהנו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב תמידיו. י"ל דדייק מדכתיב תמיד דשמעט לכאורה שעינה לרה ח"ו כמה שהוא עובר עליהם תמיד. לכך מפרש דאמרה שמה שזכור עלינו הוא כקרבן תמיד. תנן התם אמר להם הממונה כו' אמר מר וקורין עשרת הדברות כו' אר"י אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בעולם מפני תרעומת המינין. ופירש"י שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת תדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה ושמעו מפיו כפיני עכ"ל. ולשון תרעומת לא נהירא לפירושו לכאורה, דלשון תרעומת משמע כדי שלא יתרעמו. לכך כ"ל דה"פ שלא יתרעמו על מה שאנו מחזיקין אותם בכופרים. ואנו בעלמנו קורין רק עשרת הדברות. ואם יתרעמו כפיני עמי הארץ לא ידעו להשיב להם שבעשרת הדברות נכללו כל התרי"ג מצוות :

גו [דף י"ב] אמר רבה בר חיננא סבא משמי' דרב. כל מי שלא אמר אמת וליצי שחרית ואמת ואמונה ערבים לא ילא ידי חובתו. שנאמר להניד בנקר חסדך ואמונתך

בשר ברכות פ"א אגדתא

ואמונתך בלילות . ופירש"י אמת וי"ב ברכת אמת וי"ב כמו שתקנוה וכן אמת ואמונה
ערבית ע"כ . ור"ל דלא קאי על כל הברכה דזה פשיטא דאם לא אמר כל הברכה דאמת
וי"ב דלא י"א ידי חובתו כיון דתיקנוה . אלא קאי על לשון הברכה דאם לא אמר בלשון
שתקנוה דהיינו בלשון אמת וי"ב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא י"א ידי חובתו . שנאמר
להגיד בבקר חסדך וכדכתבו הח"ס' דבבקר קאי על גאולת מצרים . ואמונתך בלילות בגלות
האמונה על גאולה העתידה . ולריך להבין למה דוקא בעינן למימר תיבת ואמונה . הא בעינן
הברכה משמע האמונה . והו' משום דקרא כתיב ואמונתך בלילות . ה"כ אמאי אין אלו מזכירים
בבוקר תיבת חסד כדכתיב להגיד בבקר חסדך . לכך נ"ל בהקדים לפרש מאי דכתיב והאמין
בה' ויחשבה לו לזקה . והוא תמוה איזו לזקה יש לו בזה שהאמין בה' מה שממע מפיו
ית' . ונ"ל דה"פ כשהוליו הקב"ה את אברהם החולה ואמר לו שפור הכוכבים ואמר לו כה
יחי' זרעך כמו הכוכבים . תמה אברהם דה"כ בלחיה זכות יגאלו בניו מגלות המר דהו' בשלמא
ה"כ היו בניו בעשר הדרך כמו שזכרו ה' מקודם . ובעצם העפר להתדבק יחד ע"י מים .
וכן היו ישראל ג"כ באתדות . וממילא היו נותנים לזקה לעניים והיו מחזיקים ידי המצוים .
כמו שהדס נותן מאכל לפיו להשביט את לבבו הרעב . או עושה אמצעי לרגליו לרפאות חולי
שבראשו והוא מלך שהוא גוף אחד וכל האברים שייכים להדי ותלויים זה בזה . כמו כן
היו נותנים לזקה בלב שלם כמו שנותנים מזון לעזמם ולגופם והיו נפדים בזכות הלזקה .
כמ"ס ליון במשפט תפדה ושביה בלזקה . אבל כיון שאמר לו הקב"ה שבניו יהיו כמו הכוכבים
שהם נפרדים זה מזה ואין להם התאחדות . ה"כ לא יחי' בזה מדת הלזקה ובמה יגאלו .
ע"י הבעיה לו הקב"ה סבה' בגלותו לא האמונה בלב ישראל ובזכות האמונה יגאלו כמו בלזקה .
דאמר ונ"ל בל' התקו והעמיתו על אמת ולדיק בלמונתו וחי' . וז"ש והאמין בה' כלומר שבע
בקרבו ובקרב רצו מדת האמונה ויחשבה לו לזקה . שחשב לו ה' האמונה לזקה שבזכותה
יגאלו . וכן ביעקב שהבטיחו הקב"ה על גאולת מצרים ועל גאולה העתידה כמ"ס ואנכי אעלך
גם עלה . ואמר לבניו לפני מותו האספו ואגידה לכם כו' הקב"ה ושמעו כו' ושמעו אל
ישראל אביכם . ויש בזה הרבה כפלי לשון במלות שונות . ונ"ל דה"פ . אמר להם האספו ואגידה
לכם כו' כלומר אם תהיו כמו בעת אסופה להטיען ברבר מה שאין דעותיכם שוות זה
אומר בכה וזה אומר בכה . איזו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים . כלומר דברים
קשים כגידים יקרא אתכם באחרית הימים . לכן העלה הישועה הקב"ה ושמעו בני יעקב . כלומר
שתהיו בקיבוץ ה' ובעדה אמת . ואם לא איזו לכל הפחות ושמעו אל ישראל אביכם שתקראו
שמע ישראל ויחי' לכם אמונה שלימה . ובזכות זה תגאלו . ובהכי אתי שפיר המימרא כאן .

כל מי שלא אמר אמת וי"ב שחרית כו' שנאמר להגיד בבקר חסדך ונ"ל כלומר בבוקר קאי
על גאולת מצרים שהיתה קודם מתן תורה רק בזכות האבות כמ"ס תתן אמת ליעקב חסד
לאברהם . ע"י אלו אומרים שחרית אמת וי"ב . פי' וי"ב כמו קמה חלומתי וגם נלכה שוכות
אבות קמה וגם נלכה לנו . דהי' קודם נתן תורה . אבל בערבית בגלות החסדך היה נלך
לומר אמת ואמונה כלומר שתי העולות שנתן יעקב היינו האחדות שהוא כפי האמת . והאמונה
בה' שאע"פ שימתהמה חכה לו כי בוא יבא :

גו [ע"כ] א"ר אבהו ב"ז אר"י ב"י צקו לקבוע פרשת בלק ק"ס כו' מ"ט כו' אלא אר"י
בר אבין משום דכתיב ב"י כרע שכב כו' מי יקימו . ופירש"י הדמי לובשכך

ובקומך שהקב"ה שומרו בשכבנו ובקומנו עכ"ל . ולכאורה קשה דמקרא זה לא משמע רק
דשכיבה תהי' בשנה שלא יחי' מי שיקימו ולהפיר מנחתו . לכך נ"ל לפרש הכתוב כרע
שכב כארי כלומר ישראל כהם שוכנים אינם שוכנים אלא כארי שהוא כורע תחלה ואח"כ שוכב
קד ישראל קרין את שמע ומתפללים ערבית ואח"כ שוכנים . מי יקימו כלומר בקומו זיכור
מי ברא אלה וזה יקימו . שיחגבר כארי . דהפסוק שאו מרום עיניכם וראו מ"י ברא אלה
יקימו כארי להתגבר לעבודת הבורא . וא"ש דקאי על ק"ס של שחרית ועל ק"ס של ערבית :

היה קורא פרק ב'

ס [דף י"ג ע"ב] תניא סומכוס אומר המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו . ולכאורה היאך
היא מדה כנגד מדה . דזכו רק לשון נופל על לשון . אבל באמת לא דמיין
להדי דהאריכות באחד הוא להמשיך האותיות ולא שיאמר רוב פעמים אחד . ואריכות ימים
הוא רוב ימים ושנים . ולא שימשכו הימים כל יום ביהי' ארוך . לכך נ"ל לפרש . דהמאריך
באחד

פֶּשֶׁר בְּרִכּוֹת פ"ב אגרתא טו

באחד הוא שמאמין באמונה שלימה דגם בדלי"ת כלומר בד' רוחות העולם שהם בגבול ותכלית יש עם האל"ף שהוא אחד האמת הכלתי בעל גבול ותכלית, לכך מארכיזין לו ימיו ושנותיו שלא יהיו ג"כ בגבול ותכלית וד"ל :

סא [דף ע"ו ע"ב] אמר עולה כל הקורא ק"ש בלא תפילין כו' ור"ח ב"א אר"י כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזכה בלא נסכים, ופירש"י כמו שבעולה חייבו הכתוב להקריב עמה מנחה אף זה הקורא בלא תפילין אינו גומר את המזות, עכ"ל. ופירושו סתום וסתום דאי משום דבלא תפילין אינו גומר את המזות הל"ל שהוא כאלו נחא את העולה ולא הקריבה או משל אחר ששייך כשלא גמר את המזות שהתחיל. לכך נ"ל דענין הק"ש ותפילין הם ממש כמו עולה ומנחה או כמו זבח ונסכים, דק"ש מקשר כל מחשבתו ונפשו לאחדות הבורא ית' והוא בלא זבח ותפילין ממשך שגם הקב"ה מניח תפילין וכתבי בהם ומי כעמד ישראל גוי אחד וגו' והוא כמו מנחה הנאכלת לכהנים ג"כ, או נוכל לומר שבק"ש ממשך קדושתו ית' למטה ומראה שיעקר מלכותו ית' הוא למטה בד' רוחות העולם ובתפילין מקשר מוחו ולבו לעבודת הבורא, והיו כמו זבח ונסכים, דהזבח נאכל לכהנים ולכזבים ג"כ, ונסכים כולם ל"ה :

ואר"י ב"א אר"י כל הנפשה וכוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו זכה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר ארחץ בנקיון כפי וגו'. ולכאורה מנ"ל מקרא זה כל הדרשה הא שם לא משמע רק רחיצת כפים וסביב מזבח. ונלע"ד דה"פ כל הנפשה כלומר כל מי שיש לו חשבון הנפש לזרז הפסולת לחוץ ר"ל לעזוב ולהשליך כל המגעשים ודבורים ומחשבות אשר לא ל"ה המה. וכוטל ידיו כלומר שמגביה עיניו למעלה מראשו כמו האדם בשמעו דבר שנוגע לו עד הנפש. ור"ל דנגעה עד נפשו שרע ומר עזבו את ה'. ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל, כלומר שמקשר ומשעבד מוחו ולבו ומחשבתו ודבורו ל"ה הוא כאלו זכה מזבח אדמה, כלומר עשה מגופו שהוא מיסוד העפר כלי להקרבת קרבן ל"ה לשרוף נפשו הבהמית כלומר רעונו הבהמית ותאוות זרות, וילין זה מדכתוב ארחץ בנקיון כפי כלומר בנקיון לאחר שאינקה עלמי מכל סיג ופסולת שמלך הנה"ב או ארחץ כפי ואפרו אתם בטורה ואסובבה את מזבחך ה', ומדכתוב מזבחך ה' ולא כתיב סתם מזבח. ש"מ דקאי על לב נשבר שהוא מזבח ה'. כמ"ס זכתי אלהים רוח נשברה וגו'. תדע דסמיך ל"ה לשמע בקול תודה ולא אמר להקריב תודה, ומכו קול התודה, אלא ע"כ דקאי על רוח נשברה והוא הקול היוצא מהתודה שהוא לעקת פנימיות הלב :

סב אמר חמא ב"א כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מלינין לו גיהנם, שנאמר בפרש שדי וגו' ופירש"י אם תפרש שדי ותבדיל תיבולת של מלכות שמים מלכות בנה התורה אשר בה מלכים וימלוכו תשלג ותלגן לך את כל המות עכ"ל. והא דפירש"י מהתורה תלגן בללמן וכהן מיירי בק"ש. י"ל דקורא ק"ש בעונתה לא גרע מקורא בתורה כדאמר ר' מני לעיל [דף י' ע"ב] דקורא ק"ש בעונתה גדול מקורא בתורה. אלא דקשה לי אמאי אינה מללת לגמרי מדינה של גיהנם ורק שמלגניס לו גיהנם. לכך נ"ל דהכא מיירי בקורא ק"ש בלא כוונת הלב בראפי אש האהבה ל"ה אלא שמדקדק באותיותיה לאומרה מלה במלה. ולכן יורד לגיהנם של שלג. וזהו שמלגניס לו גיהנם. דהנה כתיב אורך ימים בימינה וגו' כלומר אם לומר התורה לשמה, ואורייתא וקוב"ה כולא חד והקב"ה הוא בלתי בעל גבול וגם התורה ארוכה מארך מדה וגו' לכך נוחל ג"כ אורך ימים, אבל בשמאלה עובר וכבוד כלומר אם לומר התורה שלא לשמה רק שבזיל שום פני' שהיא בגבול ותכלית אזי נוחל רק עושר וכבוד שגם ג"כ בגבול ותכלית. ו"ס מימינו אשרת לנו. כלומר אם לומר התורה לשמה שהוא מימינו שהי' התורה אש ששורף כל האשים אפי' האש של גיהנם. אבל כשלומד שלא לשמה בקרירות אזי מלגנת לו הגיהנם בנפלו שם ולא ינלא מגיהנם לגמרי. דהנה ענין גיהנם הוא ככור של אורף וזהו שמלרפין בו הזהב מהסיגים והוא כשמלגך בזהב עופרת וטבע העופרת לבלוע את החושט שהם סיגי הזהב וככור בולע את העופרת אחרי בלעו את החושט. כך הוא בנפש היודרת לגיהנם להתארף שם מחלאתה וזוהמתה שהם הסיגים והחושט שמלך הנפש, על דרך מ"ס לללו כעופרת במים אדירים דטבע העופרת מלך כזבה ליפול בעומק והעופרת מושך אחריה את הנפש שהיא סיגי הנפש ויושלכו במלכות ים כל העאמתי', אולם אם הנפש שמתלגש בלבושים קדושים כמו דבור הק"ש והתורה שאינם סיגי נחושט שאינם מלך הנפש, אלא שהיו מלך אינו פני', הוי רק כמו הזהב המלוכלך מבחון ועלתה בו חלודה. דתקנת' לגררו בספיך קר וחלק ולשפשו מבחון ואז נעשה הזהב עהור כמו שהי', כך הוא בנפש זהו גיהנם של

פֶּסֶחַ בְּרֻכּוֹת פִּיב אֲגֵדָתָא

שֶׁלג שֶׁמֶשְׁפָּסִים בָּה אֵת הַפֶּסֶחַ מִנְחוֹן מַחֲלוּנוֹת לְבוּשֵׁי. וְזֶה שֵׁלִיף לֵה מִכְתוּב זֶה בְּפֶרֶשׁ שְׂדֵי שֶׁ שְׂדֵי הוּא שְׂאֵמֶר לְעוֹלָמוֹ דִּי, וְהוּא מוֹרֶה עַל בְּרִיאַת הַגְּבוּל וְהַתְּכֵלִית בְּעוֹלָמוֹ. וְר"ל בְּקִרְאוֹ שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקְּבָ"ה רַק בְּשִׁבְלֵי פִינִי גְבוּלִי וְתַכְלִיתִי, אֲלֵא דַמִּימְדוּקָה בְּאוֹתוֹתַי וְשִׁיבִי הַדְּבוּר עוֹרֵר אֶף הַדְּכוּוּנָה הִיא לֹא כְדִיאוֹת, מַלְכִים בָּה הַתּוֹרָה שְׂכָתוּב בָּה בִּי מַלְכִים יִמְלוּכוֹ, כְּלוֹמֵר כְּדַחֲמִיב בְּשִׁמְלָה עוֹשֵׁר וְכַבּוֹד. דְּעוֹשֵׁר וְכַבּוֹד נִקְרָא בְּשֵׁם מְלוּכָה כְּמוֹ בְּר"פִּי מִי שֶׁהִשְׁחִיד דְּרָשׁוּ וְכַבּוֹד מַלְכִים חֲקוֹר דְּבַר שְׁאֵין לְכַסּוֹת דְּבַר בְּשִׁבְלֵי עוֹשֵׁר אֲדַם וְהַשִּׁיבוֹתוֹ כְּדִפְרִישׁ"י שֶׁס. תְּשַׁלַּג בְּלִמְנוֹן יִבִּי בְּגִיבָסִים שֶׁל שֶׁלַג, וְזֶה מִזְנֵינִן לוֹ גִּיבָסִים, כְּלוֹמֵר בְּלִי הַיְתוֹךְ הַפֶּסֶחַ רַק לְגִרְרָה וְלִשְׁפָּסֶפֶה מִנְחוֹן מִלְּמוֹת שֶׁהוּא לֹל הַמּוֹת הַמִּסְתִּיר עַל אֹרֶחַ הָאֱלֹהִים שֶׁכֹּהֲתוֹרָה הוּא ק"ס :

[דף ע"ו ע"ב] ר' אמי ור' אסי היו קטרי גננא לר' אלעזר אמר להו אדהכי והכי אמיז ואשמע מלחא דבי מדרשא ואיימי ואימא לכו אזיל אשכחי לתנא דתני קמי

דר"י קרא וטעה כו' א"ל ר"י לא שנו אלא דלא פתח בלמען ירבו ימיכם אבל פתח כו' סרכי' נקיע ואתאי, אתא ואמר להו, אמרו לי' אילו לא באנו אלא לשמוע דבר זה דיינו. ולכאורה הדברים תמוהים שאמרו אלו לא באנו אלא לשמוע דבר זה דיינו דמשמע שיש בדבר זה כדאי להתבטל כל היום מתלמוד תורה. לכך כ"ל לפרש דהם דלנו אם מותר לבעל ת"ת בשביל תיקון החופה וכששמעו לימוד זה שמחו שעשו כהוגן, והוא דהנה תנן בריש קידושין האשה נקנית בג' דרכים בכסף בשער ובביאה. ושם (בדף ה' ע"א) א"ר הונא חופה קונה מק"ו כו' קמר רבא שתי תשובות כדבר חזא דשלם תנן ד' לא תנן ועוד כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין כו' וא"ל אביו כו' רב הונא גמי הכי קאמר כו' חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה. הרי דחופה אינו קונה רק שגומרת הקנין. וכיון דחופה אינו קונה א"כ לא זהו עיקר הנישואין והקנין, ואפשר שאסור לבעל ממת' בשביל זה, וכיון ששמעו מה שאמר ר"י על הא דתנא קרא וטעה יחזור כו' לא שנו אלא שלא פתח בלמען ירבו אבל פתח כו' סרכי' נקיע ואתאי, אמרו שעכשו די להם כמה שצאו לעשות החופה ואינם דואגים עוד מניסול ת"ת. דהנה הקנינים שהאשה נקנית בהם, כסף אחרתה אכולי עמא אע"פ שהוליאה כבר הכסף וגם לא נתיחד עמה כלל מ"מ אסורה לכל העולם. שער ג"כ אע"פ שלא נתייחד עמה מ"מ זוכרת האותיות שהיו כתובים בשער הרי איתמקודשת לי. והדברים האלה הם תמיד לנגד עיני' לזכרון לכל תשעה אחרי איש אחר, וביאה הא נתיחד עמה והיו לבשר אחד, והחופה גומרת אלה הקנינים, דכיון שהקנינים עמו לחופה נשאר בה הרושם לזכרון תמיד שלא תעלה לשום אחר בעולם. והנה באבות שנינו על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמלות חסדים. דהאשה שהיא כנסת ישראל נקנית להקב"ה בג' דרכים, בכסף הוא לְדָקָה ונגמ"ת. ושער הוא אומיות התפלה וביאה הוא יחוד התורה כמ"ש ביום חתונתו זה מ"ת, או דשער הוא תורה שכתב. וביאה היא תפלה שצאה במקום קרבנות כמ"ש וביום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק. והנה איש הישראלי מקיים שלשתן בכל יום, כמו ר' אלעזר יבן פרושה לעני והדר מללי אמר אני בלדק אחזה פניך, הרי גמ"ת, וק"ש היא תורה ותפלה היא עבודה, והחופה היא משל הדברי חיבה והתקרבות שאחר התפלה תפלה לדוד וקדושה דסידרה. שגומרת כל הקנינים דק"ש ותפלה והלדקה שקודם התפלה, שפועלים בו גם לאחר התפלה רשימה למזכרת על כל היום גם כשהולך בעסקיו. והנה ר' אמי ור' אסי סברו מקודם שיעקר המקשר בג' עמודים הנ"ל הוא עמוד התורה שהוא עמוד התוך. וכן כתיב והגית בה יומם ולינה, וכיון דשמעו דאפי' ק"ש אם ה"י שלא ככוונה דהא טעה ואינו יודע להיכן טעה וכיון שפתח בלמען ירבו ימיכם אחרנין דסרכי' נקיע ואתאי ואוליגן אחר הרגל הלשון, אלמא דזכרון הדברים בדרך רשימה ג"כ סגי, וא"כ החופה שהיא גמר הקנין היא העיקר מחמת שעל ידה נשאר הרושם והזכרון מאהבה הקודמת שהיו קשורים ומקופים בה, וכיון שהיא גמר הקנין ושעקר שפיר עבדי שביטלו ת"ת בשביל עשיית החופה. ואפשר לומר דרמיזא באגדתא זו בג' עשרים שפיר עבדי שביטלו ת"ת בשביל עשיית החופה. וא"כ אמר דבור מלשון אמינא לימא. והוא דבור התורה, אפי' הוא רפואה ולדקה, בלדקה יבופר עון, ואלעזר הוא תפלה להתפלל לאל שיהי' בעזרו. כן יש לפרש בדרך אפשר, והרחמן הוא יולני משניאות :

סד אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיסתכל באלו עשאו כמה שנאמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה בנפשו וכו'. עיין במהרש"א ובר"ף שדחוקו מאד בפירושו הדברים והגראה לענין דקשה לי לרב הכתוב חדלו לכם מן האדם בה"א הידיעה, דה"ל חדלו לכם מן אדם, ועוד ממי הוא אשר נשמה בנפשו, וכי יש לך אדם שאין נשמה בנפשו בעוה"ז, ועוד ממי דכתיב כי כמה נחשב הוא, האומנם אין לאדם שום חשיבות, הא שינו בנכות והיו שפל

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיב אֲגֵרְתָא מִז

ידוע בפני כל אדם, לכך דרוש לוי לקרוא הכי גדלו לכם מן האדם, שנקרא אדם בעבור
שלוהק מן האדמה ועפר יסודו, אשר נשמה בלשו כלומר שאין לו חשיבות רק מלד הנשמה
שבלשו, ובגופו אין שום חשיבות דעפר בעלמא הוא. כי במה נחשב הוא כלומר כי אם
תחשבנו מחמת גופו הלא תחשבונו לבמה אשר מקריבים עליו הבעל חי, כן תחשוב את הגוף
לבמת אדמה ומקריב עליו נשמתו להמשך אחר תאוות הכבוד המדומה :

פה א"ר יונה א"ר זירא כל הלך שבעה לילות בלא חלום נקרא רע שנאמר ושבע ילין בל
יפקד רע כו'. ולריך להבין מנ"ל להוליא הקרא מפשונו ולומר אל תיקרי ושבע

בוי מאי דוחקי ומימר אל תיקרי. ונ"ל דקשה לוי לפי פשוטו דמשמע שבאס ילין כשהוא

שבע בל יפקד רע. ורע נקרא עון קרי כמ"ש צוהר ובר"ה שער הקדושה פי' י"ז דמפני
כך נקראו ער ואונן רע בעיני ה'. וא"כ הא חזינן להיפוך ממש דאכילה מרובה מביאה לירי

קרי ח"ו. ואם כפי פשוטו ה' לריך לכתוב רעה דלא יפקד רעה. אבל רע משמע דקאי על
האדם שהוא רע. אלא ע"כ ל"ל דאם שבע ילין בל יפקד הוא רע, וא"כ תיקשי לך דאדרבה

אם לא נפקד בעומאה אע"פ שלן כשהוא שבע הא נקרא קדוש כדאימא בלתישע הנביא לעיל
קדוש הוא מנה ידעה ומשנין סדין של פשתן הליעה לו על משתו ולא ראה עליו קרי. אלא

ע"כ ל"ל דבל יפקד הוא בחלומות ולא בעומאת קרי. וא"כ תיקשי לך הא זהו נגד הטבע
דדוקא אם ישן אדם כשהוא שבע אזי נופלים בו חלומות והרהורים. לכך הוכרח להוליא הכתוב

מפשונו ולדרוש אל תיקרי אלא ושבע. דכל מי שלן שבע לילות ולא נפקד בחלומות
נקרא רע. וטעמי' הוא דהנה"ח החלומות" באין ע"פ הרוב מהמחשבות שאדם חושב בשעת

אכילה דאז עולה אד וקיעור מהלב אל עורקי המוח וגרשמים שם הרעיונות שחושב. ואח"כ
כשישן ורעיוניו "מתקבלים ושועטים בלא סדרים כי אינו אז בשכלו לסדר המחשבות בסדר

נכון, מזה נהוו החלומות שגוים. והאדם שאוכל ואינו מחשב שום מחשבה בשעת אכילתו
מלד שהוא רעבתן וכל מחשבתו ומעיינו הם בהאכילה שלפניו, אינו חולם בלילה שום חלומות.

דהא לא חשב בדבר מה. ואם לן שבע לילות רגופות בלא חלום ובשבע לילות על כרחך ה'י
גם ליל שבת. ממא דגם בשבת לא חשב שום מחשבה קדושה רק שחשב בתאוות האכילה זהו

נקרא רע. דהאדם לריך לחשוב מחשבות טובות השייכים לנפשו אז. דאורח טוב מהו אומר
כל מה שערב בעה"ב (זה הקב"ה) לא ערב אלא בשבילו ולריך להודות להקב"ה על הכל :

[דף ע"ז ב] ר"א בטר דסיים ללותי' אמר הכי יהי רצון כו' שתשכן בפורנו אהבה ואחובה
שלוה ורעיות כו'. נלע"ד דלריך לכך משום דאימא בתענית (דף ד') האי

צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דמרתח לוי. ומ"מ לא טובה היא מדה זו. לכן התפלל
שאחר הק"ש והתפלה ברשפי אש דהוה ג"כ כמו התורה שהיא אש דת ומרתח את האדם.

לא יהיה בו מרתח בעס. אלא שתשכן בפורנו אהבה ואחובה כו' :
ר' יוחנן בטר דסיים ללותי' כו'. התפלל שבעה לשונות של תפלה שתעלה תפלתו בשבעה
רקיעים לרצון לפניו ית' :

ר' זירא התפלל שלא נחשו ולא נבוש כו' דלא ה'י בטוח כ"כ בתפלתו שתעשה בו רושם גם
לאחר התפלה שישאר דבוק ומקושר להקב"ה. ואלמלא להקב"ה עוזרו כו' :

ור' חייל התפלל שמה תורתך אומנתינו והיא תילינו מכל הטע ואון :
רב בטר ללותי' אמר הכי. י"א פעמים חיים כנגד י"א מדות טובות שהזכיר דוד המע"ה

בתהלים פרשה פ"ו הולך תמים ופועל לרק כו' וסיים עושה אלה לא ימוט לעולם.
והי"א פטרול טובות ההם מכוונים ממש כנגד הי"א פעמים חיים שהזכיר רב בתפלתו זו :

רבי הזכיר בתפלתו עשרה דברים כנגד עשר כחות הנפש, והרבה חשיבות יש במספר עשרה :
רב ספרא התפלל שכל תפלתינו על למיחת קרן דוד ועל בנין ביהמ"ק יפעלו שיהי' מתוך

השלוה ולא מתוך מלחמה כמ"ש אין בן דוד בא אלא מתוך השלוה, ואז לא יהי'
גם קטיגוריא בין תלמידי חכמים :

דבי אלכסנדר ר' התפלל שיעמידנו בקרן אורה. פי' קרן הוא המחבר שני כתלים למשל או
שתי רוחות כמו קרן דרומית מזרחית הוא המקצוע שמחבר כותל דרום עם

כותל מזרח, והתפלל שיחבר אותנו אור ועוב ומחמת הטובה נתאחד, ולא שיחבר אותנו ח"ו
חושך ולרות שיכריחו אותנו להתאחד :

ר' אלכסנדראי התפלל שיעזור לנו ה' על פנימיות הרצון לעבודתו, וזה יביא לירי רצון
המוחלט, דהית רצון שהשכל עומד לנגדו ומבעלו. ובהכי ניחא התגלות

שלו משאור שבעיפה ותפלתו על הכנעת הילך שהוא לכאורה נגד הבחירה והא הכל ביד
שמים

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיב אֲנֵרְתָא

שמים חוץ מיראת שמים. הלא שמבקש עזר ה' על המשכת פנימית הרגון של נפשו. שלא יוכל שכל זר לבטלו :

ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי סוף אדם למוט וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה עומדין אשרי אדם שגדל בתורה ועמלו בתורה וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב ועליו אמר שלמה בהכמתו טוב שם משמן טוב וגו'. ופירש"י כי הוה מסיים ספר איוב ע"ש שאיוב נפטר בשם טוב. ועיין במהרש"א, והפירושים דהקוים מהר. וגלגל"ד דה"פ ר' יוחנן אמר דאחרי כל הויכוחים שהיו לרעו איוב עמו לקבל היסורין באהבה ולא יכלו לו. אמר שיש ויכוח עוד אחר על כולם שאם היו אומרים לו זה כבר הוא מנוחה. והוא סוף אדם למוט וסוף בהמה לשחיטה והכל כו'. ר"ל הלא נעיין על סוף ותכלית כל דבר ונדע למאי הוא עיקר ותכלית בריאותו בעולם, והנה סוף ותכלית האדם הוא למוט דלא רוח האדם העולה הוא למעלה אחרי אשר יטלים חוקו הקדושה לו במספר שניו לעשות ותקן מה שמועל עליו. חדע דאם מת אדם כמות כל האדם אם נער ואם זקן מתנחמן עליו ואומרים שכן היו מספר שניו קדושים, אולם אם נהרג אדם לארך לא יכופר לרמו וגו', מלך שהמיתוהו בלא עתו דה"י יכול לעשות עוד מה שה' מוטל עליו. ור"ל כיון דתכלית האדם הוא בסוף ימיו כשעולה רוחו ותשוב אל האלוקים אשר נתנה, מאי חיבת ל' אם ימי חייו שעברו היו טובים או רעים. והוא כמו למשל אדם הטועט ליום השוק לקנות סחורה בלא כך הוא דרכו להתאכסן קרוב במסוק במקום שיראה כל הסחורות הנדרשות לו וימלאם בקל אף אם בית המלון אינו לפי טעמו וכבודו, ולא יתאכסן באכסניא נאה ומקודשת ורחוקה מהסוק כיון דלא זו היא עיקר דירתו רק מלון נבד ובית אולר מנחמו לפי טעמו. כך הוא העובד"ז הוא רק מלון ובית אולר לאסוף בו מעשים טובים להעלותם עם רוחו וכמתו אליו ית' יאסוף. ומה בכך אם לפי טעמו זו טוב לו או לא. ואם תאמר הלא האדם נברא בגוף, וכיון שגם הגוף הוא מעשי דתו ית' למה ירע ויחבל מעשי דתו, ור"ל מהרה"ו שייטיב גם להגוף. ע"ז אמר וסוף בהמה לשחיטה, ע"י הלא תכלית הבהמה היא לשחיטה לנאכל האדם, ואם מתה הבהמה היא כבלה והוא הפסד לאדם, ולכן רואה האדם התכלית הדרוש להבהמה שתי' ראויה למאכלו. עתה מפסד אותה ומעמידה ברפת טוב, ושעם מונע ממנה מאכל ומרעיבה כדי שתאכל אח"כ יותר ותי' שמינה ובריאה. ואינו מבנה כלל על עובתה ורלוטה בחיים. רק שתי' טוב לו אחר השחיטה. כך הגוף אינו דרוש רק לעובת הכשמה. לכן לפעמים נרדף שיהי' הגוף בריא וזמן לעזור להשמה להשענע על ה', ושעם נרדף להכחיש את הגוף כדאיתא בנז"ק גולש"א דבוסא חוקפת דשמתא. ואם תאמר כל מה שאסף האדם הון ורכוש נחלות שדה וכרם הוא מאכדם בענין רע כפי שתי' בריאות ופסול אה, ותשוב טבה, אך לא ידע האדם על מה שנתן לו ה' וצדקה ממנו בענין רע. ע"ז אמר בשם משה אל יתעלז ולא ירום על אבריו כזה דהכל למיתה הם עומדים. ע"י מיתה הוא כליון הדבר ואיבוד נורתו או מהותו לגמרי. דאין לך דבר גשמי בעולם שיהי' לו קיום נצחי, רק סוף סוף יש לו כליון או איבוד אורה בכל מיני מתכות או איבוד מהותו גמרי בשארי דברים שאינם מיני מתכות. וכיון שסוף סוף יש להדבר כליון, ונבול שם הקב"ה להתכוותו מי יודע אולי בעת זא קלו להתכוותו או לגורמו ומקומו ועל מה תלוננו, לכן אשרי אדם שגדל בתורה מלונותו ועמלו בתורה כל ימי חייו כי התורה היא נחתי וקיים לעד, ועמל בתורה אין לו לעול כליון והפסד. ואם תאמר כיון שהאדם עמל בתורה ועובד עבודת ית' מפני מה אינו מעניק גם טוב גם להגוף בשם עמלו כיון כיסוף הלא יכול לעבד בעד עמלו ע"ז אמר וטובה נחת רוח ליוצרו ע"י הא חיובו בעבד נאמן להדוני הלא כך הוא דרכו לעשות כל מה שיש לאדוניו נחת רוח מזה, דנעבור ילך למדבר שמה. ולפעמים יתחשב לעובת אדוניו בנדיים קרועים ומשולאים ויתחשב במקום אסל וברעב ובצמא רק להשיג הדבר הנדרש לאדוניו. כך הוא האדם נרדף שיהיו כל מעשיו רק לעשות נחת רוח ליוצרו. וכיון שכן הוא דרכה של תורה שח במלך תאכל כו' והיי' נער תחי' ובתורה אמה עמל א"כ בן הוא הנחת רוח ליוצרו, ובלא זה לא נקרא עבד נאמן. ואם תאמר אם עיקר תכלית האדם היא התורה למה נברא הלא גם קודם שנגדל למדע הכשמה תורה בהיותה נחת כפא כבודו ית' ואינה יתרון יש לה בדתה בחוד הגוף החשוך. ע"ז אמר וגדל בשם טוב, ע"י זהו היתרון שיש להכשמה בזה העולם השם טוב, כמו למשל מלך נבחר ואדיר בשנתו בעיר מלכותו ומכיני את מלכותו בלדק ומשפט, אם גם טוב וישר הוא מ"מ אינו נחל מזה שם טוב בעולם כ"כ. אולם אם יאל תמקומו למקום שבת פרחים אבירי לב אורכי בגע מעשקות, ולוחם עמם ומכניעם תחת ממלתו ומכריחם להתנהג ע"פ דת האלק והיושר

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיב אֲגַרְתָּא יז

אזי הוא נוחל שם טוב בכל העולם ומתגדל שמו. כך היא השמחה בהיותה בחיק אביה המלך ממ"ה הקב"ה ולמדה תורתו לא הי' לה מזה שם טוב כ"כ בכל העולמות, אבל כשיוֹרֶדֶת בְּנוֹךְ הַגּוֹף עיר פרא הלוטע אחרי כל התאוות אס בהיתר ואס באיסור והיא נלחמת עם הגוף ומכניעו להתנהג ע"פ החורה אזי נוחלת שם טוב בכל העולמות. ועוד יתרון לה ונפטר בשם טוב, שהכל למדין ממנה מדותי' הטובים בשמעם מה שמספרים אחרי מעלתו, ועליו אמר שלמה בחכמתו טוב שם משמנו טוב, פי' שמן הטוב נהיין ממנו רק הקרובים אליו ולא הרחוקים, אבל שם טוב נהיין ממנו אף הרחוקים ממנו השומעים את שמעו הטוב הולך בכל המדינות:

מי שמתו פרק ג'

[דף י"ח] תניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת צורופו וקורא, ואס עושה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו. ופי' בתוס' הוא הדין שאפי' בלא ס"ת אין לו לקרות בביה"ק משום לועג לרש כו' וברא"ש כתב אלא דאורחא דמלתא נקמ, וז"ל רבינו יונה לא יהלך אדם כו' ור"ל לא יהלך בתפילין וגם לא יקרא וגם לא יתפלל משום דבכולהו איכא משום לועג לרש, ודוק בתפילין או בשאר מלות כיוולא בהן אסור אבל בליטות שהוא חובת מנא מותר אלו לטעור המלבוש שלובש בשעה שהולך בביה"ק. וראי' לדבר מדרי' חייל ור' יונתן בסמוך דהו סקלי' ואזלי בביה"ק והו קא שריא תכלתי' דר' יונתן ח"ל ר' חייל דליי' שלא יאמרו למחר באין אלילינו ועכשיו מחרפין אותנו אלמא מדחוינן שלא חששו אלא שלא יטליכס על הקברים שמעינן שמתו לנכשו אלא שיס' לזוהר בשעה שמהלך בביה"ק שידלה הליטות, מיהו אפשר לומר דדוקא בליטות שמטיל במלבוש שלובש לנודך עלמו כו' אמרינן דמותר וסגי ור' דלוי' אבל בטליתות שאינם מכוונים בהם למלבוש אלא לקיום המלוה כו' יש לו לזוהר שלא יהלך בביה"ק משום לועג לרש כו' עכ"ל. ולכאורה קשה דלפי פי' התוס' דר"ה למחר שכתבו שגם בטליתות המתים בדורותם היו מטיילס לילית רק דמ"מ מביישים אותם במה שהחיים מלווים והמתים אינם מלווים וגדול המלוה ועושה כו' עכ"ל, אין מכאן שום ראי' לדברי רבינו יונה לחלק בין לילית שבמלבוש לילית שבטלית של מלוה, דהא דהי' מותר ליך לביה"ק מלבוש בליטות הוא משום שגם המתים היו מלובשים בליטות וליכא חשש רק אי קא משריי' הליטות על הקברות דכראה כמבייש אותם שפטורים ממלות וכמו שפי' ר"ה בסמוך דליטות עולה למנין תרי"ג כו' ונראה כאלו החיים מקיימים כל המלות והמתים פטורים מכל המלות, אבל עכשיו שאין מלבישים את המת בליטות כשרים אפשר דאפי' אין הליטות נגדרי' גי' אסור. ואין כ"מ כלל באיזה עליה, ומאי ראי' מייתי ר' יונה מזה. וז"ל דהתוס' גורסים בגמרא ועכשיו מלטיינים אותנו, ורבינו יונה גורס כמו שהוא בש"ס שלנו ועכשיו מחרפים אותנו ע"ש. והחילוק בין לעג לחרפה הוא דלעג הוא דרך לחוק עושה דבר שמרמו בו הקמנת והשפלת חבירו. וחרפה היא שמחרף אותו להדיא. לכך כתבו התוס' שהיו מלובשים בליטות גם המתים בדורותם, ואין כאן במה שהליטות של החיים נגדרי' על הקברות משום חרפה להדיא אלא משום לעג בעלמא דמרמו להם בזה שהם פטורים ממלות ומקטין אותם, אבל ר' יונה גרס ועכשיו מחרפין אותנו ע"כ ז"ל שלא היו המתים מלובשים בליטות ויש בזה חרפה להם להדיא במה שהחיים מלובשים בליטות, וזה דוקא אסור לתרף אותם להדיא, א"כ ספיר מדייק ר' יונה דבדרך מלבוש מותר אלא לזריך לרלותם. אלא דקשה לי אמאי לא אמר לי' כ' חייל ר' יונה דעובר בזה משום לועג לרש כו'. ודוחק לומר דעדיפא מיני' ח"ל ר"ה דלא די שיס' בזה משום לעג אלא דאפי' חרפה להדיא היא. וזה דוחק הדא דלועג לרש בודאי גרע דיס' בו משום חרף עושהו, ועוד דא"כ לפי גירסת התוס' ועכשיו מלטיינן אותנו במאי יתורץ הקושיא אמאי לא ח"ל דעובר משום לועג לרש כו'. לכך נ"ל לפרש הענין ע"פ דרכנו. ותחלה נפרש הפסוק לועג לרש חרף עושהו מאי דכתיב חרף עושהו ולא כתיב חרף יולרו או בוראו. אלא דפי' עושהו מתקנו כמו אשר ברא אלהים לעשות ודרשו חז"ל לעשות לתקן דתיקון הדבר הוא גמר עשייתו, ופי' הדברים נמתיק בדרך משל, לאומן עושה כלים גדולים וקטנים. מדרך האומן ההבס לעשות כלי קטן מחומר דק וקלוג אשר אס יעשה מחומר כזה כלי גדול הלא במהרה יסבר. וכיון שיס' לו כלים גדולים ונדרש לו בשבילם שיהיו גם כלים קטנים לכן עושה מחומר דק כלים קטנים. ומי פתי יסור הנה לאמר להאומן מדוע עשית כלים קטנים מחומר דק וקלוג. כך הוא העולם לריך לעשירים ולעניים מ"ש כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. ויש עינים שגושש אינם יכולים לקבל רוב עושה שלא ישמן ויבטע

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא

ויספיד לורתו שהיא נשמתו. ויש עניים שמדרשים לעובת העשירים שיתקנו על ידיהם, והלועב לרש הוא חרף עושהו ומתקנו בזה כאלו לא הי' ביד העושה ית' ח"ו לתקנו בהיותו עשיר. ומלעיג על מותו ית'. וכן הדבר במתים הוא כמו למשל באומן אם רואה שהכלים מתקונים לגמרי יקחם לבית חולרו. ואם נפסד לורתם שזכרם, ואם הם ממניי מתכות מתיבס ועושה אותם מחדש שהחומר שלהם ראוי לקבל לורה כדילאות. ואם הם ממניי עלים שורף את השכרים ומתחמם לאורם והנהגה מאפרם, ואם הם שברי כלי זכוכית משליכם אל מקום שלא ידרכו בו כף רגל איש שלא יתקו בזה. כך הוא במין האדם יש מהם שנמנר לורתם בזהיים ותיקנו זה שהי' מוטל עליהם אותם הקב"ה מהעולם לבית נמיו. וגם באלו יש חילוק, כמו בחנוך דכתיב עליו ואינו כי לקח אותו חלקים. יש דורשין אותו לשבח ויש דורשין לגנאי. יש דורשין כי לקח אותו חלקים בחיים והוא המלאך מעטרו"ן, ועמיייהו הוא כמו למשל הפקיד בבית מסחור האדון שעושה כל מה שלרך לעובת העסק בשעה אחת אח"כ הוא פנוי ויושב בהיכל אדונו ומשתמש עמו, לא כן השמרתים הנבערים מדעת עושים מלאכתם כל היום ובכל זאת לא ילאו ידי חובת העסק. כך הוא בחנוך שהי' לדיק גדול ועשה בזהי ימיו כל מה שהי' מוטל עליו לעשות בכל ימיו לכן לקח אותו הקב"ה בחיים להיכלו להשתמש עמו, ויש דורשין לגנאי שהקב"ה הי' מתיירא פן יתקלקל שחמת שבני דורו היו רשעים לכן מת בלש עמו. ויש מהמתים שהפסידו לורתם ולא תיקנו מה שמוטל עליהם, וגם באלה יש חילוק באל הפסידו גם גופם לגמרי בכל התאוות איסור אזי אין להם תקנה אלא כמו שביר כלי עץ כמ"ס ועסותם רשעים כי יהיו אפר פחת כפות רגלי לדיקים. או לפעמים הם כמו שביר כלי זכוכית דהיינו שיוכלו להזיק לבני אדם או ללמד רע, לכן נועלם הקב"ה קודם זמנם ומשליכם במקום שלא ירווך כף רגל איש. ויש מהם שהחומר שלהם ראוי עוד לקבל לורה ככנון, אותם מתיבס מחדש בסוד הגלגול, והנה בבבות שנינו והיו דן את כל האדם לקב זכות. וקשה ל"ל לומר האדם בה"א הידיעה הל"ל והיו דן את כל אדם לכ"ו. אלא פירושו דף האדם כי ימות באלה תדין ג"כ לקב זכות, וכ"ס האדם הצי אש הוא עני חשוב כמת בודאי הוא דן אותו לקב זכות, ובשארית רש אביון לא תדין אותו לקב חוב לאמר שמעשיו גרמו לו העניות או שידוע בו הקב"ה שאם הי' עשיר הי' בועט בו. אלא היו דן אותו לכ"ו לאמר שמוכרה הוא לתקן את העשיר ושיש בזה טעם כמ"ס להקב"ה. וכן אם תראה מי שמת בזהי ימיו אל הדינהו לקב חוב לאמר שעוד לא השלים חוקו והוא מכת שפסד לורתה, אלא היו דן אותו לכ"ו שכבר השלים כל חוקו או לכ"ס שהיו בני דורו זכאים לכן לוקח מהעולם קודם זמנו, ובאם תדינהו לקב חוב ולמחר תבא לעלמא דקשטו ומראה האמת אשר דברת על לדיק עתק וחרפת אותו חנם הלא תכלם ואנה תוליד חרפתך. ובזה יתפרש הענין כאן דבשאר מצות אסור לילך לבית"ק משום לויב לרש. דעה חובת גברא וכל יום ויום, דף אש עשה כבר פעם א' המלוה כתיקונה מ"מ חייב גם למחר עוד במלוה זו, כמו תפילין דחייב אדם בכל יום להניח תפילין אע"פ שאתמול הניח תפילין כדילאות בכל ההידורים מ"מ חייב גם היום, א"כ יש בזה לעג להמתים דהם פעורים היום מהמלות. אבל לילית החובת מנא הם ורק פעם א' מחוייב כל אדם לקיים מצוה זו, ואח"כ אם אין לו מלבוש בת ד' כנפות פטור מלילית. א"כ אין בזה משום לעג למתים. אלא"כ היו הלילית נגדרים ע"ג הקברות, דאז מראה שיש בלילית טעם אחר והוא ורליחת אותו וחרתם את כל מצוה הי' לעשות אותם, ומחוייב להשוב בנפש שצדין לא התחיל לקיים שום מצוה כתיקונה כמ"ס ואפי' כל העולם אומרים לך לדיק אתה הי' צעניך כרשע, א"כ יש בזה משום לעג למתים, וכן בטלית של מצוה דהעיתוף בטלית הוא ג"כ לשעבר כל גופו למצוה הי' יש בזה משום לעג למתים. אלא בדורות הראשונים לפי' המוס' היו המתים ג"כ מלובשים בלילית, א"כ אין בזה משום לעג אלא"כ היו הלילית נגדרים על הקברות כנ"ל, ואם המתים אינם מלובשים בלילית אז אפי' אין הלילית נגדרים אסור. דיש בזה משום חרפה דעלית של מצוה חובת גברא הוא, להזכירו על קיום המלות ושעוד לא קיים שום מצוה כתיקונה כנ"ל, והמתים אלו מחוייבים לדונם לכ"ו שכבר השלימו כל תיקונם, ובהכי ייחא דמה לאמר ר"ת למחר באין אללינו ועכשיו מחרפין אותנו הוא הפי' של לועב לרש חרף עושהו דהוא טעמו דקרא וכנ"ל :

ע [דף י"ט] אריב"ל כל המספר אחרי מפתן של מ"ח נופל בניהם שגמר והמטים עקלקלותם כו' שלום על ישראל. אפי' בשעה שלום על ישראל ויליכס הי' את פועלי האון. ופירש"י דלעיל מיני' כתיב הטיבה הי' לעובים וסמך ל"י והמטים עקלקלותם והמכריעים את חובתם יותר. על זכותם להמותם לקב חובה כו' עכ"ל. ולא הירא דלפירש"י משמע דוקא חס

פֶּשֶׁר בְּרֻבּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא יח

אִם מְכַרֵּעַ חֻבּוֹתָם יוֹתֵר עַל זְכוּתָם וּפְלֵג בְּגִיּהָם הֵא אִם מַסְפֵּר אַחֲרֵי מַעַת ת"ח לומר
שֵׁשׁ כּוּ מִקְלַת חֻבּוֹת שְׁפִיר דְּמִי. וְזֶה חֵינּוּ דְּאִפִּי לְדַבֵּר בְּגוֹת חֲבִירוֹ חַי אֶסּוּר וְאִפִּי לְסַפֵּר
בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ אֶסּוּר שְׁמַתוֹךְ שִׁבְחוֹ בֵּאל לִידֵי גִּוְתוֹ (סוּמָה דף ט"ז) וּפִירְשִׁי שֶׁס שְׁמַתוֹךְ כִּךְ
פּוֹתַח אַחֵר וְאוֹמֵר מִדָּה רַעַה פְּלוּנִית בּוּ. אֲלֵמָא דְּאִפִּי אִם יִסְחָף מִשְׁבָּחוֹ סִיפּוֹר שֶׁל אַחֵר
עַל חֲבִירוֹ לִגְנָוִי אִפִּי כְּמִדָּה אַחַת נֶגְדַּ כֵּל מְדוּתוֹ הַטּוֹבִים מִ"ם אֶסּוּר. וְקִי"ו וְכ"ש בְּת"ח אַחֲרֵי
מַעַתוֹ וְלִסְפֵּר בְּעַלְמוֹ עַל הַת"ח שֶׁס חוֹב אִפִּי נֶגְדַּ זְכוּת מְרוּבִים בּוֹדֵאֵי אֶסּוּר. וְעוֹד דְּמַדְבְּרִי
רִיב"ל מִשְׁמַע דְּלִיף לֵה מַשְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל וְלֵה מִקְרָא לְדַעֲלֵי מִינֵי כְּדִפְרִישׁ. לִכְךָ כ"ל דְּמִיירִי
בְּאִם יוֹדַע שְׁהַת"ח עֵבֶר אִינּוּ עֵבֶר מִ"ם אִל יִסְפֵּר מִזֶּה אַחֲרֵי מַעַתוֹ בּוֹדֵאֵי עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה
כְּדַתְנָא דְּבִי ר"י אִם רְחִית ת"ח שְׁעֵבֶר עֵבֶר בְּלִילָה אִל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בְּיוֹם שִׁמְאָ עֵשֶׂה
תְּשׁוּבָה. וְהִנֵּמ"ם בִּין רִיב"ל לְתַנָּא דְּבִי ר"י הוּא, דְּרִיב"ל אֲמַר דְּאֶסּוּר לְסַפֵּר בְּשׁוֹם עֵבֶר שְׁעֵשֶׂה
ת"ח וְדוֹקָא לְאַחַר מוּתוֹ דְּקוֹדֵס מוּתוֹ בּוֹדֵאֵי עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה וְתַנָּא דְּבִי ר"י אֲמַר דְּאִפִּי כְּשֶׁהַת"ח
בְּחַיִּים אֶסּוּר לְהַרְהֵר אַחֲרָיו שֶׁלֵּה עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה בּוֹדֵאֵי עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה. וְאִפְשָׁר לומר דְּמַר אֲמַר
חֲדָא וְמַר אֲמַר חֲדָא וְלֵה פְּלִיגִי. רִיב"ל מִיירִי בְּעוֹנֵשׁ הַמְּנִיעַ עַל הַמַּסְפֵּר אַחֲרֵי מַעַת שֶׁל ת"ח
שְׁנוּפֵל בְּגִיּהָם, וְזֶה דוֹקָא לְאַחַר מוּתוֹ הַת"ח כְּדִלִיף לֵה מִקְרָא הַיְטִיבָה ה' לְעוֹבִים. עוֹבִים
הֵינּוּ לְדִיקִים גְּמוּרִים, וְלִישְׂרִים בְּלָבוֹת יִשְׂרִים הֵינּוּ בְּעַלֵי תְּשׁוּבָה. בְּלָבוֹת פִּי אִף אִם לֵה
דְּאִינוּ שְׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה אִלֵּה דְּלִמְרִינָן שְׁהַרְהוּ תְּשׁוּבָה בְּלָבָם. וְהַמְטִים עַקְלָלוֹתָם פִּי הַמְטִים
לומר שֶׁלֵּה שְׁבוּ כֵּלֵּל מֵאַרְחוֹת עַקְלָלוֹתָם, וְלִיכֵם ה' אֵת פּוֹעֲלֵי הָאוֹן לְמַקּוֹמָם וְהוּא לְגִיּהָם,
שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל אִפִּי בְּשַׁעַה שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל. פִּי דְּמִיתָת לְדִיקִים מְכַפְרָת עַל עוֹן הַדּוֹר
כְּדִלְתִּיחָא בְּמִ"ק (דף כ"ח ע"א) מֵה פֵּרָה מְכַפְרָת וּמֵה בְּגֵדֵי כְּהוֹנֵה מְכַפְרִים אִף מִיתָת לְדִיקִים
מְכַפְרָת וּפִירְשִׁי שֶׁס עַל אֲוִתוֹ הַדּוֹר. הִרִי דְּמוּכָה מִקְרָא דְּמִיירִי לְאַחַר מִיתָת הַת"ח אִזּוּ מִיַּע
לְהַמְסַפֵּר עוֹנֵשׁ כּוֹה. וְתַנָּא דְּבִי ר"י מִיירִי בְּהַאִסּוּר וְלֵה בְּעוֹנֵשׁ, וְהַאִסּוּר הוּא לְדַבֵּר אוֹ לְהַרְהֵר
עַל ת"ח אִפִּי בְּחַיִּי אִפִּי אִם רָאָה שְׁעֵבֶר עֵבֶר, בּוֹדֵאֵי עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה, דְּתַנָּן הַמְקַדֵּשׁ אֵת הַשֵּׁשֶׁה
עִ"ם שִׁאֵי לְדִיק גְּמוּר הִ"ז מְקוֹדֶשֶׁת שִׁמְאָ הַרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּלָבוּ, וְר"ל אִפִּי אִם יוֹדַע שְׁהוֹרַשְׁעַ
מִ"ם יִכּוֹל לְהִיּוֹת שְׁבַהֲהוֹר אִף תְּשׁוּבָה בְּלָבוּ נְעִשָׂה לְדִיק גְּמוּר וְלִכְן אֶסּוּר לְהַרְהֵר עֲלוֹ :
תַּנָּא דְּבִי ר"י אִם רְחִית ת"ח שְׁעֵבֶר עֵבֶר בְּלִילָה אִל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בְּיוֹם. לְרִיךְ לְפָרֵשׁ מֵהוּ
שִׁאֲמַר אִם עֵבֶר עֵבֶר בְּלִילָה אֶסּוּר לְהַרְהֵר אַחֲרָיו בְּיוֹם דוֹקָא. וְכִ"ל דְּה"פ אִם הַת"ח
עֵבֶר עֵבֶר בְּלִילָה שְׁהוּא בְּלִילָה אִזּוּ אֶסּוּר לְהַרְהֵר אַחֲרָיו אִזּוּ אִם עֵבֶר עֵבֶר בְּיוֹם כְּפִרְהֵסִיא
הוּי חִילוּל הַסֵּם וְלִרְיָךְ לְעוֹשֵׂת תְּשׁוּבָה בְּרִבִּים וְאִינוּ יוֹלָא בְּהַרְהוּר וְהַאִסּוּר בְּלָבוּ. וְגַם אִל עֵבֶר
עֵבֶר בְּלָעֵשׂ אִינְךְ מְחֻיִּיב לְדוֹנֵי שְׁבּוֹדֵאֵי עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה אִלֵּה כְּשֶׁעֵבֶר עֲלוֹ הַלִּילָה בּוֹדֵאֵי לֵה
לֵן בֵּלֵה תְּשׁוּבָה שֶׁלֵּה תְּכַתֵּב הַעֲבִירָה בְּסַפֵּר הַזְּכָרוֹת. וּפְרִיךְ בְּגַמְרָא שִׁמְאָ עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה ס' ד' כו'.
וְנִכְאוּרָה מֵאִי פִירְכָה הִיא זוּ אִזּוּ אִי אִפְשָׁר לְהִיּוֹת שֶׁלֵּה עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה. הִרִי לְפִינְךְ יוֹחֵן כֵּהֵן
בְּדוּל וְאִלִּישַׁע אַחַר. אִלֵּה דְּהִכִּי פְּרִיךְ הַגְּמָרָא דְּתַנָּא דְּבִי ר"י נוֹתֵן עַעֵס לְסַתּוֹר דְּבִרְיוֹ, דְּאֲמַר
אִם רְחִית ת"ח שְׁעֵבֶר עֵבֶר, הִרִי שְׂרָאָה בְּעִינָיו שְׁעֵבֶר עֵבֶר בְּיָה אִ"כ אֲמַאי אִל תְּהַרְהֵר אִלֵּה
עִ"כ דְּאֶסּוּר לְהַרְהֵר אִם עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה אוֹ לֵה. וְאוֹמֵר הַעֵס שִׁמְאָ עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה, אִ"כ אֲמַאי
אֶסּוּר לְהַרְהֵר כִּיּוֹן שִׁחַתָּה מְסוּפֵק שִׁמְאָ עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה וְזֶה גּוֹפֵא שְׁמַהֲרַרָה שִׁמְאָ עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה
וְשִׁמְאָ לֵה עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה, וְתִרְיָךְ אִלֵּה אִימָא וְדִאי עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה, כְּלוֹמֵר דְּהִכִּי קִאֲמַר תַּנָּא דְּבִי ר"י
אִל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בְּיוֹם שִׁמְאָ עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה ר"ל שֶׁלֵּה סַחְתַּפֵּק כֵּלֵּל אִם עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה, אִלֵּה אִימָא
בּוֹדֵאֵי עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה, פִּי דְּהַמְקַשָּׁן סַבֵּר דְּמֵה שִׁאֲמַר תַּנָּא דְּבִי ר"י שִׁמְאָ עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה הוּא עַעֵס
לְדַבְּרִי דְּלִכְן אִל תְּהַרְהֵר. וְהַתְּרַנָּן תִּירָךְ דְּלֵהוּ כְּחִיכָה עַעֵס הוּא אִלֵּה דְּשִׁמְאָ עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה קִאי
עַל אִל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו. אֲמַר רַבָּה לֵה אֲמַרְן אִלֵּה דְּבִרִים שְׁבּוּפוֹ אִזּוּ בְּמַמּוֹנָה עַד דְּמַהֲדֵר
מַמּוֹנָה לְמַאֲרִי. וְלִכְאוּרָה מֵאִי קַמִּ"ל פְּשִׁיעוֹת דְּכִיּוֹן שֶׁלֵּה הַשִּׁבֵּי אֵת הַגְּזוּלָה אֲשֶׁר גָּזַל הֵא לֵה עֵשֶׂה
גְּדִינָן תְּשׁוּבָה. וְכִ"ל דְּה"פ דְּאִפִּי עַל הַעֲבִירָה שֵׁשׁ בּוֹה בִּין אֲרַם לְמַקּוֹם כְּמוֹ הַלִּי"ת דְּלֵה תַּגּוּל
אִינְךְ מְחֻיִּיב לְחַשׁוֹב שְׁעֵשֶׂה תְּשׁוּבָה אִם לֵה הַשִּׁבֵּי מְקוֹדֵשׁ אֵת הַמַּמּוֹן לְבַעֲלֵיהֵ, כְּדַתְנָן בְּסוּף יוֹמָא
עֲבִירוֹת שְׁבִין אֲדַם לְחִבְרִי אִין יוה"כ מְכַפֵּר עַד שִׁירְלָה אֵת חֲבִירוֹ, וְר"ל אִפִּי אִם עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה
דְּיוה"כ אִינוּ מְכַפֵּר בֵּלֵה תְּשׁוּבָה אִלִּיבָא דְּרַבְנָן, וּמִ"ם אִינֵה מְכַפְרָת הַשְּׁבִירוֹ עַד שִׁירְלָה אֵת
חֲבִירוֹ, וְז"ש רַבָּה ג"כ בְּדַמּוֹנָה יֵשׁ ב' חַטָּאִים שְׁחַטָּא לְמַקּוֹם וְחַטָּא לְחִבְרִי, וְאִין הַשְּׁבִירוֹ
מְכַפְרָת עַד שִׁירְלָה אֵת חֲבִירוֹ, מִמִּילָא אִינְךְ מְחֻיִּיב לְחַשׁוֹב שְׁעֵשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל חַטָּא שְׁבִינוּ לְמַקּוֹם
עַד דְּמַהֲדֵר מַמּוֹנָה לְמַר' :

ע"א [דף כ"א] א"ל ר"פ לאבני מ"ס קמאי דמתרחיש להו ניסא כו' אי משום תנויי כו' ואילי רב
יכודי כי שלף חד מסאגא אחי מטרא ואגן קא מלערין נפשין כו' וליה דמשגח בן .
לכאורה

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיג אֲגֵרְתָא

לכאורה תמוה הלשון ולית דמשגח בן. דהל"ל ואין הקב"ה משגח בן. לכן כ"ל דה"פ ולית מאן דינינו דמשגח ע"י, כלומר אין איש שם על לב שמעשינו אינם טובים ולכן אין לנו נענים. ואל"ז זהו מקור עבודה דאין לא מסרין נפשין אקדושת השם וקמאי הוו מסרי נפשיהו אקדושת השם :

עב רב גדל הוה רגיל דהוה קא חזיל ויחזי חשערי עבילה אמר הכי עבולו והכי עבולו, ח"ל לא מסתפי מר מינה"ר, ח"ל דמיינן באפי כי קאקי חיוררי. להבין למה המשיל הכהנים לאוזנות לבנות. וי"ל דהכי אמר להו אין אשה לנוי אלא לבנים. וא"כ העיקר שתי"י לנעוה במעשיה ומיפיה אין שום נפקא מינה כמו שאין נפקא מינה באוזנות אם הם לבנות או שחורות, ולא כמו באשרי בעלי חיים י"מ בעורות שלהם אם הם לבנות או שחורות או צנינת למר שלהם :

ר' יוחנן הוה רגיל דהוה איל ויחזי בשערי עבילה אמר כי סלקן צנות ישראל מן נהרא ליסתכלן בי דליהוי להו זרעא שפירי כוותי ח"ל לא מסתפי מר מעינא בישא. ח"ל אגא מורע"י דיוסף קא אחינא בוי. וקשה הא לעיל (דף ט"ז ע"ב) איתא אין קורין אבות אלא לג' ומקשו עלה מ"ע אלימא משום דלא ידעינן אי מרחובן קא אחינן אי משמעון קא אחינן אמרות נמי לא ידעינן אי מלאה קא אחינן אי מרחל בוי אלאה דלא ידעינן מאיחא שבט קא אחינן ומנא ידע ר' יוחנן דמורע"י דיוסף קא אחא. והר"ף הקשה אמאי לא ח"ל כמו לרב גדל לא מסתפי מר מינה"ר, ותיך דר"י היו שערות גבות עיניו שוככות כדאמרין בעובדא דרב כהנא שאמר הגביהו לי שערות עיני כדי להסתכל בו וא"כ לא היה יכול להסתכל בנשים עכ"ל. ודוחק הוא לומר שיהי' מותר אפי' לסומא להסתכל במצמד שנים כשעולות מן הרחבה. לכן נלע"ד לפרש בהקדים לפרש ענין עין הרע מהו. והוא כמו ענין הסגורים שנקרא בלשון התלמוד אחיות עינים דעיניו שאוחז עיני הרוחה ביסוד האש שבעיניו הנקרא עלעקטריע ומעטתו דמיינן כזה, והוא מלך שיסוד האש שצדאם יותר גובר בהעינים כפי שצדארתו לעיל בענין החסול שעיניה נוצרות צלילה, והיסוד האש כמו חוק כ"כ שיוכל להמשיך אליו כח יסוד האש שבעיני הרוחים להסותו לרגונו ולהעשותו בדבר הגרלה לו. דיסוד האש בוקע דרך האויר ומתחבר עם יסוד האש שבעיני הרוחים, ולכן נקרא אחת עינים כלומר העינים של הרוחה ושל הגרלה נאחזים יחד, וכן הוא ענין פין הרע שמסתכל ביסוד האש שבעיניו ביסוד האש שבחבירו או שבדבר שהוא שמיץ בו ונלמא מזה רסא. לכל דבר שבטולם מעורב בו טוב ורע, הטוב הוא מיסוד המים שבו והרע הוא מיסוד האש שבו, טבע האש שטורף ומכלה והאדם הטוב בטבע הוא מלך התגברות יסוד המים לכן נמשך כמים להספג ולעשות חסד תמיד, והאדם הרע בטבע הוא מלך התגברות יסוד האש שבו שבטעו לעלות למעלה ולכלות הכל כל מה שיטבע בו. וזהו שכתוב וחשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף, דלכאורה ה"ל לפתוב על יוסף, אלא דפי' ותשא אינו לשון הרמה אלא לשון משא והוא שנאשה יסוד האש שבעיניה אל יוסף לפעול בו ג"כ התגברות יסוד האש, אלא שיוסף לא הי' מערובת יסוד האש רק מעט דמעט ולכן לא הסתכל בדבר שאינו שלו. ובזה ניחא המאמר כאן דר' יוחנן אמר כי סלקי צנות ישראל מן נהרא ליסתכלן בי כלומר בטוב שלי ויהיו להן בני שפירי כוותי כלומר בנים טובים כמותי, מלך שיחשבו רק בטוב וחסד. ואמרו לי' לא מסתפי מר מעינא בישא, כלומר שמא יסתכלו כך בלד הרע שבהם ויתחברו שתי יסודות הרעות יחד. ע"י השיב להם אלא מורע"י דיוסף קא אחינא כלומר שבני הוא כמו טבע של יוסף הלדיק שלא ראה לזון עיניו ממה שאינו שלו מלך טבעו הטוב, וזהו הפי' שהיו לר' יוחנן שערות גבות עיניו ארוכות שלא הי' יכול שבטעו להסתכל על שום אדם לרעה אלא כשהיו מגביהין אותן כלומר כשהכריחוהו לזה, ולכן הי' צער ויפה מראה מלך מחמת שלא הי' בו שום לך קנאה וזמירות רק כולו טוב, ובהו א"ש מה שלא אמרו לו לא מסתפי מר מינה"ר, דהם ידעו טבעו שאינו מסתכל לעולם בדבר שאינו שלו :

עב [דף כ"ד] התולדה תפיליו יתלו לו חייו. דורשי חמורות אמרו והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפיליו. ופירש"י שהתורה חיוו של אדם ורמו לך הכתוב שימלו חייו עכ"ל. ופירש"י הוא רק רמו בקרא וא"כ הי' ל"ל דורשי רמזים. לכן נלע"ד דדרשו כפול לשון הקרא דכתיב והיו חייך תלואים לך מנגד פי' שתי"י מסופק בחיך מפחד האויב סגופל לנגדך, ולמאי כתב עוד ופחדת בוי ולא תאמין בחיך. הא ביחא ביה. לכן דרשו והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפיליו דהתפילין הם חיי ישראל וכל התולה אותם דרך מיון הוה פוגל חיי נפשו מנגד ובעבור זה ופחדת בוי ולא תאמין בחיך בחיים גופי

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיגְ אַנְדְּתָא יִשׁ

גופייהו דחיי הגוף תלוים בחיי נפשיה וכששומר חיי נשמתו הקב"ה שומר חיי גופו :
[ע"כ] ר' אבא הוה קא משתמיט מיני' דרב יהודה דהוה בעי למיסק לארץ ישראל דאר"י כל
העולה מבבל לא"י עובר בעשה כו'. אמר אחיל ואשמע מיני' מתחא ואתי
אזיל אשכחי' לתנא דחיי קמי דר"י ה' עומד בתפלה ונתעטש כו'. איכא דאמרי ה' עומד
בתפלה ובקט להפעטש מרחיק לאחוריו ד' אמות ומפעטש כו' וחוזר ואומר כו' גלוי וידוע
לפינד חרפתינו וכלימתינו בחיינו ובאחריתנו רמה ותולעה כו' אל חילו לא אחתי אלא לשמוע
דבר זה דיי'. ולכאורה אין לדון הוה שום שייכות עם מה שהי' ראונו לעלות לא"י ור"י אוסר.
וגם להבין מה שאומר גלוי וידוע לפינד חרפתינו כו' הא גם לפינו הוה גלוי וידוע והא
דתיקנו בצרכא אשר יר' גלוי וידוע לפני כסא כבודך קאי על נקבים חלולים שהם גלוי וידוע
לפני כסא כבודך כלומר שנעשו לפי ערך הנשמה החלובה מתחת כסא כבודו ית'. אבל כאן
לא שייך לומר כן. ועוד דאחריתנו רמה הוה לא בכל האדם. דמוכח בשבת (דף ק"ג) במעשה
דהנכו קפולאי דא"ל ר' אחא בר יאשיה לר"י כל מי שאין בו קאהה אין עלמותו מקריבין.
לכן נ"ל לפרש בהקדים לפרש המאמרים דכתובות (דף ק"י ודף ק"יא) כל הדר בא"י דומה
כמי שיש לו אלוה וכל הדר בח"ל דומה כו' אר"א כל הדר בא"י שרוי בלא עון כו' אר"י כל
הדר בבבל כאלו דר בא"י כל הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח כו' אמר אביי נקיטינן
בבל לא חזייה חבלי דמשיח כו' וקרו ל' קרנא דשיזבתא, הרי דר' אלעזר ושאריו רבנן מנו כל
הני שבחים בא"י דוקא ור' יהודה אמר בדרך כלל הדר בבבל כאלו דר בא"י ואביי הוסיף
דבבל עריף מא"י דלא חזייה חבלי דמשיח. ולהבין סברות פלוגתתא. הגה כתיב ארץ אשר ה'
אלהיך דורש אותה וגו' וזה כתיב על הארץ קודם בוא ישראל לארץ. אלמא דארמת ארץ ישראל
קודם היא בעלמא ולא מלך ישראל יושבים עליה. והוא משום דהיא מרכז כל העולם כמ"ש
על מקום קדש הקדשים אכן שתייה שממנה הושט העולם, וכמו למשל בית שבו הרבה חדרים
וסביב לבית עוד הרבה בנינים לפתמייהו הבית. הגה עיקר היריה של ארון הבית הוה בחדר
פנימי והחדרים שסביב החדר הפנימי כל הקרוב הקרוב יותר לחדר הפנימי מיוחד יותר
לפתמייהו הארון עלמא וכל הרחוק אינו מיוחד לפתמייהו עלמא אלא בשביל אורחיה, ושאריו הבנינים
שסביב לבית הם בשביל הבית כמו רפת הבקר והעלים וכו'. והמשל מובן אשר מקום קדש
הקדשים הוה המרכז שממנו הושט העולם ושם כחו ית' בעלמא המנהיג ומשפיע והוה חדר
הפנימי השראת שכינתו ית', וירושלים ושאר ארץ ישראל הם כמו החדרים הקרובים והרחוקים
שבבית שסביב להחדר הפנימי. אבל ח"ל היא כמו הבנינים שסביב לבית. ובהבנינים האם
משתמיטת רק עבדי הארון ומשבתו ע"פ ליווי ופקידת הארון. כן בא"י בהנהגה היא מהמט
ית' בעלמא, תמיד עיני ה' אלהיך בה, ובח"ל בהנהגה היא ע"פ השרים העליונים במלות ופקודות
ה' ית'. ופקדא מינה בין הנהגתו ית' בעלמא ובין הנהגה שלו ע"י שריו, הוה דהנהגתו
בעלמא היא שלא ע"פ דרך הטבע ונקראת הנהגה נסיי או פלא. וע"ז נאמר לעושה נפלאות
גדולות לבדו כלומר לבדו עושה נפלאות ולא ע"י השרים דהוה ית' למעלה מהזמן והמקום
אבל כל זבא השמים הם תחת הזמן והמקום ויש להם תהלה ותכלה, וכל דבר שהוא תחת
הזמן והמקום סיבוכו הוה ע"פ דרך הטבע וזאת כשעולה ברזונו ית' לפי שעה להפך הטבע
אז משדר מערכת השמים, וכיון דזבא השמים סיבוכם ע"פ דרך הטבע בזמן ומקום ממילא
כל אותה וזמן וכל ארץ וארץ עומדים תחת מזל א' ושר א' השייך להנהגתו. ולכן עלייתם
ויירידתם הוה כמו המזל הקבוע בגגול צבת שעולה המזל למעלה עולה עמו גם הארץ ההיא
ואומה ההיא ובעת שיורד יורדים עמו. אבל לישראל אין מזל דכל הנהגתו ושפעם הוה מאתו
ית' בהנהגה נסיי'. ולכן א"ל משה להקב"ה אם אין פינד הולכים אל תעלנו מזה הלא בלכתך
עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר ע"פ האדמה, דאם ילך לפנינו מלאך כמו בכל העם
אשר ע"פ האדמה, אזי הארץ היא איננה ארץ ישראל, דאם היא בהנהגת ית' בעלמא, ולכן
אמרו כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה דאין לו שום השפעה רק על ידו ית' בעלמא, וכל
הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח מלך שהיא מרכז פנימית ראונו ית' בעלמא והנפש היא
מרכז פנימית ראונו ית' בחיות העולמות. וכשמתאחדים שם הנפש עם האדמה הוה כמו מזבח
שעולה משם הנפש החיוני לראון וריח ניחוח לפנינו ית', וגם בביתם בחיים כל הדר בא"י
שרוי בלא עון דאויורא דא"י מהכים. ור' יהודה סבר דכל הני מעלות אינתוהו בבבל ועעמי' דא
דישראל עומדים במרכז פנימית ראונו ית' הוה רק מלך קבלתם התורה וקיומם אותה לשמה,
וצימי חכמי הס"ם עיקור לימוד התורה לשמה ה' בבבל, לכן אמר אביי נקיטינן בבל לא
חזייה חבלי דמשיח. דהנה חבלי משיח הם כמו חבלי לידה שנאים מלך התפסות הולך, דכשהי'

פֶּשֶׁר בְּרִכּוֹת פִּיג' אֲנֵרְתָא

במקום השוה במצי אמו הי' ראשו ורגליו מקופלים יחד שלא הי' ניכר בו מהו ראשו מלד
שלא הי' בו לא דעת ולא תבונה וכשיואל לאויר העולם לריד לילך בראשו תחלה, ואם יאל
ברגליו גם הוא גם אמו מסוכנים ולכן לריד להתהפך. כך הוא לחבלי משיה. ועכשיו
בחוץ גולות אין לנו ראש ומוח ושכל. ורובם הולכים רגליהם למעלה בעקבות
אבותיהם מלות חכמים מלומדה ורביהם להתהפך לעמוד בראשיהם למעלה להיות ומלאה
הארץ דעה את הי'. אבל בבבל גם עכשיו עומדים וראשיהם למעלה שכל מעיינים בתורת הי'.
אי"כ לא ימרכו לחבלי משיה, ולכן קרו לחבלי משיה קרנא דשיזבתא שהם הם המנילים
כדפירשתי, ולכן הי' ר' אבא משתמים מיני' דרב יהודה דלא הי' נידו במה להכריע סברת
רב יהודה, כיון דאשכחי' לתנא דתני קמי' דרי' הי' עומד בתפלה ונתעטש ממתין עד שיכלה
הריח וחוזר ומתפלל וא"ל לזוז ממקומו אי"כ הי' סברת ר' יהודה בענין בבל וא"י נכונה,
דהא חזינן דבבל המקום עומד בקדושה אפי' אם המקום הוא לא ספור אי"ל לזוז ממקומו
כיון דכבר התחיל להמשיך במקום ההוא קדושה, וכן נמי בבבל שהיו שם הניצורים ואשתי
כנה"ג והתנאים, אי"כ אפי' שח"כ נתמעטו הלצבות, מ"מ אין לזוז משם. וזהו לפי ליטא
קמא, אבל לאיכא דאמרי לא ניחא בהא, דהם עמד בתפלה ונתעטש סימן רע הוא לו, שהמקום
ההוא גרם לו שאין תפלתו מקובלת לרזון. אלא אי תני הכי תני הי' עומד בתפלה ובקש
להתעטש מרחיק לאחוריו ד' אמות ולא יתעטש במקום התפלה כו' וחוזר ומתפלל ואומר
רבש"ע ירתנו נקבים חלולים חלולים, כלומר כיון שיירתנו כך הוכרחתי שלא לעבור
על כל תשקו את נפשתיכם, והא דנאיתי לידך כך הוא מפסוס שגליו ידוע לפיך חרפתינו
כו' כלומר שהמקום גרמה לנו שנתמעטה קדושתנו, וזהו חרפתינו שגליו. ומלימתינו
שנתרחקנו מאור פניו ית', ובשתינו שאין אמתו יודע עד מה התרחקנו ולא עוד אלא שגם
באחרייתנו רמה מלד שגליו מארלנו, ורק כל הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח דשם לא
הסריח צמר הקדש מעולם, וכיון ששמע ר' אבא כך אמר אינו לא נאיתי אלא לשמע. דבר
זה דיי, והוא תנא דמסייע לי לסברתי שטוב וככון לעלות לארץ ישראל :

תפלת השחר פרק ד'

ע"ה [דף כ"ז ע"ב] תניא ר' ה'יעזר אומר המתפלל אחורי רבו כו' גורם לשכינה שתסתלק
מישראל. ופירש"י משום יוהרא. וקשה לכאורה אם הוא חטא כל
ישראל מה חטאו. והא שגינו כל המהיר כופל בגיהנם, אלמא דהעונש הוא עליו לבד. והא
דאמרו כאלו דוחק רגלי השכינה הוא ג"כ שדוחק רגלי השכינה מעל ראשו לבד ולא מעל
כל ישראל. ונלע"ד דעממי' דשאני הכא דהתלמיד שאינו נוהג כבוד ברבו, גורם לבנות כבוד
התורה בעיני כל ההמון וממנו יראו וכן יעשו לבנות ת"ת, וכל המבזה ת"ת הוא אפיקורס
כדאיתא פי' חלק (דף ל"ט) וזהו שגורס לשכינה שתסתלק מישראל :

ת"ר מעשה בתלמיד א' שבא לפני ר' יהושע אי"ל רבי תפלת ערבית רשות או חובה כו'
עמד השאל ושאל כו' אי"ל ר"ג חובה אי"ל ר"ג לתכיים כלום יש אדם שחולק עלי
דבר זה אי"ל ר' יהושע לאו. וכתב מהרש"א ח"ל בפי' כי"ם המוקדשין פירש"י וחזורני בי
וכתבו החוס' שם דהכא אי"ל לפרש כך שהרי פסקו הלכה כמותו. עוד כתבו שם עמוד
על רגליך ויעידו כך לא גרסינן לוי' הכא, עכ"ל. והמעייין בחוס' שם יראה דתוס' לא
כתבו אלא דלא גרסינן ויעידו כך דמה עדות שייך הכא עדות שייך רק בטהרה דין כמו
במקשה דינאי המלך, עכ"ל. ושם בחוס' ד"ה היאך החי פירשו כלומר סבור הייתי להעלים
ואיני יכול עכ"ל. וקשה כיון שלא חזר בו ר' יהושע מדבריו דהא פסקו הלכה כמותו איך
אי"ל שאין שום אדם שחולק ע"ז. ואפי' לפי' החוס' לא יתכן הכוזה העלמה, הא הודם
לו בפני כל. וכתב מדבר שקר תרחק. ועוד מאי דאמר ר"י אלמלא אני חי כו' עכשיו שאני
חי וזכא חי היאך יכול החי להכחיש את החי, קשה האומנם לא יוכל החי להכחיש את החי
והא מעשים בכל יום שמכחישים איש את רעהו. לכך נלע"ד לפרש דהנה לעיל (דף ד'
ע"ב) אי"ל יוחנן איזבו בן עוב"ב זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית. וכתבו שם בחוס'
ד"ה אי"ל יוחנן ח"ל ומיבו בסדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדים בין גאולה לתפלה
ש"ם לאשפתין דלא בעינן מיסמך גאולה לתפלה דערבית משום דתפלת ערבית רשות. ולא
יבא דאי"כ ר' יוחנן סתם ערבית חובה כו' ורב ר' יוחנן הלכה כר"י. וכתבו להחמיר
משפ"ר בינתיים. ואי סימא קטיא הלכתא אהלכתא דקי"ל תפלת ערבית רשות והב"ה
פסקין

פֶּשֶׁר בְּרִכּוֹת פִּיד אֲנֻדָּתָא ב

פסקינן כר' יוחנן. ליל דלפאי' אי סובר רמי' כרב דאמר רשות היא מ"מ מחוייב לסמוך.
א"כ גם לנו יש לסמוך. עכ"ל. הרי דלרב עמרם לא יתכן דבר רמי' שאמר חיזבו בן עוה"ב
זה הסומך גאולה לתפלה ש"ע אלא דוקא אי ס"ל תפלת ערבית חובה. ולהתוס' אפי' אי
נימא דרמי' ס"ל כדפסקינן דתפלת ערבית רשות מ"מ הסומך גאולה לתפלת ערבית הוא בן
עוה"ב. והנה הרמב"ם באגדתא ד"ה רמי' בר"ח אומר תפלות אבות תקנוס כהב זו"ל ונלמי' ד
דפליגי בהאי פלוגמא אי תפלת ערבית הוי רשות או חובה, ומ"ד אבות תקנוס סבר דהוי
חובה ולא"ד כנגד תמידין תקנוס הוי רשות שהרי תפלת ערבית הוי כנגד אברים ופדריס
שלא נתעבלו ע"ג המזבח, עכ"ל. ולפי דבריו מ"ד תפלת ערבית רשות היא רשות גמור לכאורה
דכמו אברים ופדריס לאו מלואן דוקא להקטירין בלילה אלא אם לא נתעבלו ביום מלואן
להקטיר בלילה, ובתפלת ערבית ליכא למימר הכי דאם לא התפלל ביום מלואת בלילה, דהא
ביום אסור להתפלל תפלת ערבית אלא ע"כ דרשות גמור היא. אמנס בתוס' ר"פ תפלה"ש
ד"ה טעה כתבו זו"ל וא"ת והאמר רב לקמן תפלת ערבית רשות וקו"ל כוותי' באיסורי כו'
ויו"ל הא דאמרינן תפלת ערבית רשות לגבי מלוא אחרת והיא עוברת כו' עכ"ל. וכ"כ (ברך
ש"א ע"ב) ג"ד"ה הלכה. ובמעדני י"ט פ' תפלת השחר סי' ב' אורח כ' כתב זו"ל אינו ברך
ש"א ירצה לא יתפלל אותה כלל אלא ר"ל באינה חובה כמו יולר וממנה אכל מלוא איכא
דמלוא לגבי חובה רשות קרי ל' עכ"ל. וכן משמע מלשון המשנה דמתן בקשר הלבים ואברים
מלואן עד שיעלה עמוד השחר. ולא מני מותר עד שיעלה עמוד השחר, אלמא דיש מלוא
בהקטרות בלילה. ובלאו הכי לא הי' יכול כלל להיות באופן אחר דא"א בשום אופן להיות
שיתעבלו כל האברים ופדריס עד הלילה. והשתא כיון דלפאי' למ"ד תפלת ערבית רשות מ"מ
עכ"פ מלוא היא, א"כ ניחא דלפאי' אי תפלת ערבית רשות מ"מ כל הסומך גאולה לתפלה
ש"ע הוא בן עוה"ב דמלוא היא. ולריכוס אנו לקבלה תיכף אחר הגאולה כמ"ש אנו הי'
להליך אשר הולאחתיך מארץ מצרים, פי' כמ"ש במד"ר כיון שהולאחתיך מארץ מצרים מחוייב אתה
לקבלי' לאלוה ולקיים כל מצותי, אלא דנפקא מינה למ"ד תפלת ערבית חובה אסור להפסיק
בקדיש ופסוקים ולמ"ד תפלת ערבית רשות מותר להפסיק בפסוקים וקדיש כדכתבו התוס' (דף
כ"ז ע"ב) ג"ד"ה והלכתא. אבל בסיפור דברים בעלמא אסור להפסיק אפי' אי תפלת ערבית
רשות. וזהו שכתבו התוס' ג"ד"ה א"ר יוחנן דלא נהירא כרב עמרם. דלרב עמרם למ"ד תפלת
ערבית רשות לא בעינן כלל למיסמך גאולה לתפלת ערבית. ויהי' קשה הלכתא אהלכתא.
וכשתא נחזור לעניינו דר"ג הי' לו קבלה זו ג"כ הא דרמי' חיזבו בן עוה"ב זה הסומך גאולה
לתפלה של ערבית וסבר כרב עמרם דטעמא הוא דתפלת ערבית חובה. וכיון שר' יהושע
אמר להשאל תפלת ערבית רשות א"כ לא בעי לסמוך גאולה לתפלת ערבית. ויפסידוהו
עוה"ב. והוי ממש כמו שהמית נפש מישראל. כמו שאמר ישיבו לחזקיה כי מת אתה בעוה"ז
ולא תחיה לעוה"ב. אלמא דמי שאין לו עוה"ב אינו חי. וכיון ששאל השואל בביהמ"ד וא"ל ר"ג
חובה ואמר טעמו דמי שיאמר לו רשות יפסידו חלקו בעוה"ב. לכך א"ל ר' יהושע שעכשו אין
חולק שום אדם עליו בדבר הזה. דתנן בפ"ד דפנהדרין מ"ב דיני ממונות הטהרות והטומאות
מתחילין מן הגדול דיני נפשות מתחילין מן החד. ושם בגמרא (דף ל"ו ע"א) מנה"מ ארי"א
ב"ם אמר קרא לא תענה על ריב לא תענה על רב כו'. ופירש"י לא תענה על מופלא שבב"ד ולנעות
מדבריו. ע"ז א"ל ר"ג עמוד על רגליך ויעידו בך שאתה אבדת נפש מישראל כמה שהורית לו
תפלת ערבית רשות וא"ל לסמוך גאולה לת"ע. ובזה ניחא דלא תימשי עוד קושיית התוס' מה
עדות' שייך כהן, ולפ"ד ר"ג יש כאן עדות ודיני נפשות. ע"ז הדיב לו ר' יהושע אלמלא אני
חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת. כלומר מה זה כל החרדה הא לא עשה כדברי אלא
ששאל ממך וסמך גאולה לתפלה. אלמלא הוא מת כלומר בשלמא אם הי' עושה כדברי והי'
מת עי"ז בעוה"ב. הייתי יכול להכחשו, כלומר לעשותו כחוש מלשון בהמה כחושה. דהייתי
אומר דבלאו הכי לא הי' בן עוה"ב דאם הי' לדיק וכן עוה"ב הא כתיב לא יאונה לדיק כל
און. עכשו שאני חי והוא חי. כלומר שנינו בני עוה"ב. הויאך החי יכול להכחיש את החי,
כלומר היאך יכול לדיק חי' להפסיד את חבירו עוה"ב וכל לא ליה ולא ליה לא יארע תקלה.
ובזה ניחא פירש"י דחזר בו ר' יהושע דגם הוא לא ידע אז דלפאי' אי תפלת ערבית רשות מ"מ
בעינן למיסמך גאולה לתפלה. ונמלא דלין כאן קושיית התוס' כלל ממאי דפסקינן תפלת
ערבית רשות דלין מזה שום סמירה אליבא דאמת. וכן בבכורות בעובדא דר' לוקו שסמך
לו ר' יהושע ע"פ עדותו הבכור דאיבוע שיפתי' שלפ"ד ר"ג הוא בכור תס ויש בו חיוב כרת.
לכך א"ל עמוד על רגליך ויעידו בך שאבדת נפש מישראל. וע"ז ריננו כל העם אחריו דכיון
שלדמטו

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיד אַגְדָּתָא

שְׁלֵשֶׁתוּ טוֹבַע הַדָּבָר בְּדִלְיָי נִפְשׁוֹת הִ"ל לְהַתְחִיל מִן הַכֹּד וְלֹא מִן הַגְּדוֹל שֶׁלֹא יוֹכְלוּ לְחַלּוֹק עֵלָיו. וְקִיּוֹן שֶׁהִ"ז זֶה פֶּעַם שֵׁנִי דָּנוּ אוֹתוֹ לְפִסּוּעַ וְעֵינֵיכֶרֶסוּ. כְּדֹאִיתָא בְּנִמְסִי בִּילָה (דָּף ע"ו ע"ב) כְּהִהוּא כְּמִיּוּ דְלֹא אוֹתִיב עִירוּב תְּבַשְׁלִין, פֶּעַם רֵאשׁוֹן אֲ"ל מִר שְׁמוּאֵל סְמוּךְ אֲדִידִי לְשֵׁנָה שִׁכַּח עוֹד לְאוֹתִיב עִירוּב תְּבַשְׁלִין אֲ"ל פּוֹטַע אֶת כּו'. וְכַמִּי"כ הִכָּא אֲמַרְו אֲשַׁקְּדָא לְמַעֲשֵׂה דְבְּכּוֹרוֹת לְעִרְיָי שֶׁלֹא הַתְחִיל מִן הַכֹּד וְהִשְׁתָּחֵם נְמִי קָא מְלַעַר לִי אֲ"כ מִיּוֹד הוּא לִבְךָ עִיבְרוּהוּ :

אמרי מאן נוקים כו' אלא נוקים לר"ה ב"ע דהוא חכם כו' דהי מקשי מפרכ לוי. הוא עשיר דהי מפנה לבי קיסר איהו נמי מני מפנה כוותי כו'. לכאורה פי' מפנה לבי קיסר הוא לקבול עליו בני קיסר להעבירו. וזה לא יתכן לומר על לדיקים גדולים כמוהם. כדאיתא ביבמות (דף ס"א ע"א) על הא דמיניה המלך ליהושע בן גמלא ב"ג וא"ר יוסף קטיר קא חינא הכא ופירש"י קשר של רשעים אני רואה כאן שנתן ממון ומינוהו עכ"ל. לכך כ"ל לפרש דידעו שהמון העם אלהים את ר"ג ולא יניחו לעשות נשיא אחר במקומו. לכן אמרו דגם רחב"ע ימלא חן בעיניהם דמלך חכמת ר"ג רחב"ע נמי חכם. ואי משום שר"ג הולך תמיד לבי קיסר ופועל עובת העם. רחב"ע נמי מני לפועל כמותו. ופי' משום שיראו שמה יענישו רובת האם ונתנו עשירי לעזרה ואית לוי זכום אבות :

אתו ואמרי לוי ניחא לוי למר למיהוי ריש מתיבתא. א"ל איזיל ואמליך בדביתו. פי' דרחב"ע הי' מתיירא שמה י' ש בו מדת הקפדנות וכעס. לפי שהי' כהן וכהני קפדיני נינהו. וכל הכועס אפי' פוסקין לו גדולה מן השמים מורידין אותו (פסחים ס"ו ע"ב) לכן אמר איזיל ואמליך בדביתו. דאיתא בסוטה (דף מ"ז) האי מאן דמתיביר אפי' אלינשי ביתי לא מתקבל לכך שאל את אשתו אם מתקבל אלינשי ביתי :

[דף כ"ח] **תנא** אותו היום סלקוהו לשומר הפתח כו' שהי' ר"ג מכריז ואומר כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לביתו כו' ורחב"ע אומר הי'מ היכא דקיס לן שאינו הגון כו'. ופי' מהרש"א שאין תוכו כברו שיש בו תורה ואין בו יראת שמים. וקשה לדבריו א"כ קיס לן שאינו הגון ואם ר"ל שהוא כבוע א"כ לא הל"ל שיש בו תורה ולא ה"ל לפרש כלום. וזה פשוט בלשון שאין תוכו כברו. לכך כ"ל לפרש דר"ל שיש בו מדת הנאווה קלת. דר"ג סבר כר"ג בר יתק בסוטה (דף ה') דאמר לא מיני' ולא מקלתי' מי זוסר מאי דכתיב ב' תועבת ה' כל גבה לב. לכך הולך לשומר הפתח להבחין על ידו שאם יהי' לאיזה תלמיד שום גלוה אפי' עגד שומר הפתח לא יכנסו לביהמ"ד. ורחב"ע סבר כר"ג דאמר ת"ח ת"ח לריך שיהא בו שמיני שבשמינות גלוה כו' לכך סלקוהו לשומר הפתח דאין ממנו שום ראי' אם יתגלה איזה תלמיד עליו דאפשר שפסי ערכם הוא רק שמיני שבשמינות גלוה :

אמר ר"ג איכא תשחא איזיל ואפייסי' לריי אול כי מטא לביתי' חנהו לאשיתא. דביתי' דמשחרן כו' א"ל אזי לרור שאתה פרנסו ואוי לספינה שאתה קברניטא שאין אתה יודע בלעזרן של ת"ח כו'. וקשה לכאורה על ר"י שיבזה כ"כ את ר"ג בביתו. ועוד קשה דה"ל להקדים המשל אוי לספינה שאתה קברניטא להנמשל אוי לרור שאתה פרנסו. והוא הקדים הנמשל למשל. לכך כ"ל לפרש דר"י לא ביזה כלל בזה את ר"ג. רק דאמר לו ע"ד מה דאיתא בתענית (דף כ"א) שבבתי' דרב לא הוות דברתא סברו משום זכותא דרב הוא איחתי' להו בתלמא' ו' והא מלתא זותרתא היא לרב כו'. ופי' צברני נחל פי' קרה ובלק כו' הי' פחיתות הכבוד לרב לומר עליו שזכותו הועיל בעניני עוה"ז כי באתם נתעלה במדרגתו מה העולם לכן זותרתא היא לגבי' ו' והא שיגין זכותו בזה עכ"ל. וזה ג"כ א"ל ר"י לר"ג אוי לרור שאתה פרנסו. שמחמת קדושתך ולדקתך לא איכפת לך בזה העולם שיתפרנסו בני דורך בהרחבה. והכו לשון פרנס דפרנסה היא העדפה על מזונות להתפרנס בהרחבה. כדאיתא בגיטין (דף י"ב ע"ב) א"ה אמאי ניזון מן הכדקה ומשני להעדפה ופרוך א"ה ניזון מתפרנס מיבעיא לו. ופירש"י ניזון משמע מזונות כדי חייו פרנסה היינו כל שאר לרכיו עכ"ל. ואח"כ א"ל ר"י בלשון לא זו אף זו ואוי לספינה שאתה קברניטא כלומר שאפי' על מזונות כדי חייהם לא איכפת לך מזה שאיך כלל בזה העולם. והכו המשל מקברניטא שבספינה שענין רב החובל להליל ממות את בני הספינה ולהשנית על חייהם :

שלח ר' יוחנן לביהמ"ד מאן דלביש מדא ילבוש מדא ומאן דלא לביש מדא יימר למאן דלביש מדא שלח מדיין ואנא אלבישי' כו'. ופירש"י הרגיל בנשיאות יהי' נשיא. וקשה איזה רגילות נלמד לנשיאות. ומהרש"א פי' כי המדא הוא בגד חשוב שלובשין המלכים כו' ולפי שר"ג הי' מבני הנשיאים ומלכים מבני יהודה ולא כן רחב"ע שהי' כהן ואין ראוי להיות מלך נשיא אלא מבני יהודה כו' וזהו בא ר"י לומר דמדינת תחזור הנשיאות לר"ג וכמ"ש שנתעשו מלכי

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיד אֲנֵרְתָא כֵּא

מלכי השמונאי שהיו כהנים על שנתנו להם מלכות השייך לזרע דוד עכ"ל. וקשה לפירושו הא שמעיי ואבטליון היו בני גרים ומ"מ הי' שמעיי נשיא ואבטליון אב"ד. ועוד אם באתה הדין כך להנשיא לריך להיות דוקא מזרע דוד אי"כ אמאי לא קיבלו צביהמ"ד טענה זו. לכך נ"ל פתח מדא הוא בנר כהונה כמ"ש ולבש הכהן מדו כד. והנה בגדי כהונה ניסנו ליהנות מהם וכני מילי כשהי' מלוכש בהם בתחלה לנורך עבודה, אבל ללבשם לתחלה לנורך עלמא אסור כדאיסתא בקידושין (דף י"ד ע"א) ומשתמינו בכתובות כהונה שלא בלו הואיל ומתנו ליהנות בהן לפי שלא נתנה תורה למלאכי השרת. ופירש"י שלך הוקדשו מתחלתן ליהנות בהם שזוגים רק שלא יתכוין לתלסם שלא ניתנה תורה למלאכי השרת שהיו הכהנים זרזים כמלאכים ליהנות בהם. ונמשך בגמר עבודה ולא יסחום עליהם אחר העבודה כהרף עין. עכ"ל. והכי שלא להו ר"י ומאן דלביש מדא יבזש מדא. הכהן שהי' מלוכש במדא הכהונה מותר לו להיות מלוכש בו מעט זמן אחר העבודה ומאן דלא לביש מדא כו' כלומר אבל הכהן שלא הי' מלוכש בכתובות כהונה יאמר להכפן שעבד העבודה הפשט כותנתך ואני אלבישכה ליהנות ממנו זהו בודאי אסור. והנמשל הוא ר"ג שהי' נוהג נישואותו בנחת וזירח"ה הי' אע"פ שבחור כך נכשל בקל"ת השתרות לא ניתנה תורה למלאכי השרת. אבל רב"ע שלא הי' עדיין נשיא מעולם יאמר לר"ג תן לי הנשיאות לנורך הנאתי. וטענה זו לא קיבלו צביהמ"ד, חדא משום שחשבו ר"ג למיזד ולא לשונג כנ"ל. ושנית

דלא חשדו לרב"ע שירצה הנשיאות בשביל הנאתו עלמא :
אזל ר' יהושע ואמר להם מזה בן מזה יזה ומי שאינו לא מזה ולא בן מזה ייער למזה בן מזה מימך מי מערה ואפרך אפר מקלה. עיין בפ"י מהרש"א והוא דחוק לפירושו יהי' במשל זה כוונה אחת עם המשל דלעיל, ולמה ל"י משל זה, ועוד דהא לא קיבלו הנמשל מהמשל ההוא. ומה יועיל המשל השני למשל א'. לכך נ"ל לפרש דהנה מי חתומה מעהרים את העמאים ומעמאים את העהורים. ואם אירע לכהן המזה טעימא טהור א' בעת שהזה על הטמא האם יעזירוהו מלהיות עוד מזה, דהא מ"מ הוא רגיל בהוי' זה אירע לו משגל שנפל חזייתו על הטהור, ואם יקלו כהן אחר להיות מזה והוא רגיל בהוי' ימנא לעולם את העהורים דלא יוכל להזהר הוא ר"ג והנמשל הוא ר"ג שהוא רגיל בנשיאות אע"פ שאירע לו שפגע בכבוד ת"ח מ"מ הרבה ת"ח בנשיאותו, אבל רב"ע אינו עדיין בנשיאות ולא ירבה ת"ח. וכי תאמרו הא בנאותו יוס נתרבו צביהמ"ד הרבה ת"ח ודוקא בשביל רב"ע. ע"י א"ל שהדבר לא כן והבינם במשל ייער למזה בן מזה מימך מי מערה ואפרך אפר מקלה דהנה מי חתומה מעהרים מעומאת את שהוא אבי אבות העומאה. ומי מערה מעהרים רק מעומאת שרן שהיא אב העומאה. ואפר חתומה יתן לשמה את האדם שמעלה מעומאה לטהרה, ואפר מקלה מעניב את האדם דנותנים אפר בראש חתניו ולנשיא בתענית. והנמשל הוא היתכן שיאמר רב"ע לר"ג שאתה אינך יכול לטהר את התלמידים שאין חוסר כבודם דמגופה היא ע"י שהיא אבי אבות העומאה, ואני הנחתי כל התלמידים לכונום לביהמ"ד שאני אטרה את כולם, וכן שיאמר לו לר"ג אתה לא היית יכול לנהוג נשיאותך רק לנרוק מרה בתלמידים ולהעניבם, ואני אוכל לשמחם ולנהגם בנחת, ומאין לו לרב"ע כל זה הא לא הי' נשיא ולא בן נשיא. וטענה זו קיבלו צביהמ"ד דתשובה נלחת היא :

ר' זירא כי הוה חליש מגירסא הוה אמר איזל ותיבת אפיתחא דבי ר"ב אמר כי חלפי רבנן אקוס מקמייהו ואקבל גארה. לכאורה משמע דהא דאמר כי חלפי רבנן אקוס מקמייהו הוא לקיים מלות מפני שיהי תקום, וקשה אי"כ איך אמר ואקבל גארה הא תנן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס, וי"ל דכוונתו לקום אפי' מפני רבנן כאלה שאין מחוייב לקום מפניהם, אלא מחמת שהוא מוקיר כל רבנן בכלל. ואיסתא בשבת (דף כ"ג ע"ב) דמוקיר רבנן הוה ל"י חתומתא רבנן, ובשביל שזר כזה מותר להיות עובד, דהיי"ג מזה :

עו [דף כ"ח ע"ב] ת"ר בשתלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו רבינו למדנו אורחות חיים וזוכה בהם לחיי עוה"ב כו'. יש לדקדק בזה הרבה חדא וכי עד השתא לא למדס ר"א אורחות חיים. ב' הלשון למדנו אינו נופל על אורחות אלא הל"ל הורנו אורחות חיים כמ"ס והורית להם הרדך ילכו בה. ג' מה שאמרו אורחות חיים ולא אמרו דרכי חיים. ובלשון רבים אורחות חיים ולא אמרו בלשון יחיד אורח חיים כמ"ס אורח חיים פן תפלים וגו'. ד' אמרס וזוכה בהם לחיי עוה"ב הא תנן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס. ונ"ל לפרש דיש ב' מיני חיים חיי עולם ומיני שעה, כדאיסתא בשבת (דף י" ע"א) רבא חזי"י לרב המנונא דקא מאריך בללותי אמר מניחין חיי עולם ועוסקין

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיד אֲגֵדָתָא

ועוסקין בחיי שעה, דתורה נקרא חיי עולם ותפלה חיי שעה. וכמעט לזה דכמו למשל האכילה שאדם אוכל לחוק בריאותו הוא דוקא בזמן שהוא תאבד לאכילה ורק כדי שבעו, אבל אם מפליג בספינה בים הגדול על זמן רב הלא יכין לו מזון ויזרה לדרך כפי כמו וכפי אשר תוכל הספינה לשאת. כך הדבר תפלה היא רק כח לעמוד נגד היצ"ר בלתי יוס לכן יש לו זמן מוגבל ושעור אבל בתורה היא מזון הנפש לעוה"ב ליום שכולו ארוך לכן כל המבנה הרי זה משונה. ויש אורחות חיים בלשון דברים ר"ל אורח חיי עולם ואורח חיי שעה. והנה יש דרך זה האורח דרך הוא הישרה והסלולה שהיא ידועה לכל, ואורח הוא שכל קצר שאין הכל בקיאות בו, שבקפי בו ימחר לבא בו למחוז חפלו, והאינו בקי יתעה מני הדרך ולא יגיע לעולם למקומו וכן הוא בחורה ותפלה יש דרכים שהם ללמוד תורה לשמה ולהתפלל בזוונה, אלה הדרכים ידועים לכל אשר בהם יגיע למקום חיים האמיתיים. ויש אורחות התורה והתפלה שהם הקילור באיזה דברים ע"ד השליכה, ובהם ועל ידם יגיע מהר לחיים אמיתיים, וזהו שאמרנו לו ר"ל רבי למדנו כלומר הדריכונו והגילינו לשון מלמד בבקר. באורחות חיים הנעלמות. רק שלא נתעה בהן אלא שזכה בהן לחיי עוה"ב. כלומר שכבו זכרונו לחיי עוה"ב שלא נתעה מני הדרך. ע"ז אמר להם הזכירו בכבוד חזיריכם וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים כלומר אלה הדברים המביאים לידי חיי שעה שהיא התפלה. הזכירו בכבוד חזיריכם כלומר הזכירו שלא לדרוש כבוד מהחזיריכם דלא דוקא תכיו בחדות, ומ"מ אל תכיו נכזים בעיניכם דאדרבה חייב אדם לומר בשבילי נגרא בעולם, לכן וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים, כלומר דעו שתפלהכס עולה לפנימי רלונו ית', דירחל עלו במחשבה בפנימיית רלונו ית'. והאי"כ למד אותם אורח חיי עולם והוא מנעו בניכם מן הכניון והושיבם בין דברי ת"ח, ופירש"י שלא הרגילם במקרא יותר מדאי משום דמשאכל לישאל אחריתא משיחת הילדים. ובערוך פי' בערך הג שפותרין פסוק כלורתו כו' ע"כ. ור"ל כשחמנעו בניכם מן הכניון אז תוכלו להושיבם בין דברי ת"ח שיהאבדו בעפר רגליהם. ופי' הדברים נמתיק ע"פ משל לאדם שהי' לו בן רך ויחיד ולא עלבו לבניו מימיו לאמר מדוע ככה עשית. והלך בשרירות לבו בכל התועבות שבעולם, אז התחיל לבניו ליכרתו במכות נמרזות עד שגרה מפניו ונעשה שודד ורועה. פסע א' פגע בבניו ויכירו ואביו לא הכירו, ויקח את לביו היערה וילוח עליו לכוון עקב קטן רך על האבנו ויטש בו, אח"כ לכוו לכוון עקב עב וייגע מאד עד שכפרו מעט. ואח"כ לכוו לכוון את האילן עלמו ולעשות ממנו ענבה, א"ל לבניו ואיך אפשר לעשות זה הלא האילן הוא זקן עב וקשה. ויטענו הבן עתה ראה נא אתי בנהגתך עמי בכוונתי בימי עולמי רך כעקב קטן ובייתי מעל להעוטי לכל אשר תחפוץ לא בהגחת עלי, וכשנגדלתי מעט ובייתי יכול אז לכה"פ לתקן מעל המעוות שבקרבי, וגם אז לא שמת את לבך עלי, ורק כאשר גדלתי כמו האילן הזה עלה בדעמך לעשות ממני ענבת טוב, הרעות אשר עשית. והמשל מובן שאם חמנעו בניכם מן הכניון שלא ילמדו מקרא יותר מדאי המתמיד לבס למלילות וזכרים וימנעו משיחות הילדים מהיפורי מעשיות ואלא יפרכו הפסוקים כפשתן רק שיאמינו בדרשות חז"ל, אזי תוכלו להושיבם בין דברי ת"ח. כלומר שיכיו כפויים ופוחחים לתלמידי חכמים ובשביל כך תזכו לחיי עוה"ב. פי' ובשביל כך ובאורח הזה, אם תלכו באורחות אלו תכיו זכאים לחיי עוה"ב :

ובשהלה ר' יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לזכרו כיון שראה אותם התחיל לזכות אמרו לו רבינו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החוק מפני מה אתה בוכה, אמר להם אינו לפני מלך צבר והם היו מוליכין אותו שהיום כאן ומחר בקבר שאם כעס עלי איך כעסו כעס עולם ואם אוסרני איך אוסרו איסור עולם ואם ימיתני איך מיתחו מיתת עולם ואני יכול לשוחדו בדברים ובממונו והטפ"כ כיייתי בוכה עכשו שמוליכין אותי לפני מלך מבי"ט הקב"ה שהוא חי וקיים כו' ולא עוד אלא שיש לפני שתי דרכים אחת לג"ע ואחת לגיבסם ואיני יודע באיזו מוליכין אותי ולא אבכה. ולריך לבין למה הפליגו כ"כ בשבחיו הא מקלם שנתנו אל אדם אומרון צפוני, ולמה להריך ריב"ז כי"כ בשבחיו דרבי הודיע כמעט לכל. ועוד מלא דאמר ולא עוד אלא שיש לפני שתי דרכים כו'. משמע דלא זו בלבד אלא שיש עוד דבר ביותר גרוע הא כבר אמר שאם יאסרני איסורו איסור עולם ואם ימיתני מיתחו מיתת עולם. והוא מאסר הגיבסם ואבדן הנפש, ומאי הוא ולא עוד. ועוד דנקיע כיון שראה אותם התחיל לזכות מבעד דבכיהי"ה רק בשבילם, וממה שהשיב להם משמע דבכיהי"ה היה רק בשביל עצמו. לכן כ"ל לפרש דהם שאלוהו הא מניח מתמורו הככי סימן מע כוח לו (כמכות ק"ג ע"ג) וכיון שאתה רבינו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החוק כלומר

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיר אַגְרָתָא כֶּב

כלומר שקיימת כל הג' דברים שעליהם העולם עומד תורה ועבודה וגמ"ח, נר ישראל הוא כינוי על הגמ"ח, דגמ"ח כוללים כל המצות כמ"ש הרמב"ם בריש מס' פאה. ועוד ולדקה כוללת כל המצות כמ"ש ואלה הם כל המצוות. עמוד הימיני הוא עבודה שכלל הנקרא ימין נר מצוה, וזהו נר ישראל שקיימת כל המצוות. עמוד הימני הוא עבודה שכלל הנקרא ימין שהכין את לבו לעבודת הבורא. ופטיש החוק הוא כינוי על התורה כמ"ש אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד אם אכן הוא ימוח ואם ברזל מתפוצץ. וכיון שכל אלה קיימת ואיך חסר כלום מפני מה אחת בוכה, והיא הבכ"י סימן רע הוא שלבו אומר לו שלא ידק דביתו. אמר להם שחסר בכל אלה כיון שהוא כשר לפני המלך והכנה המשיח יהטף לאשמת העם. כלומר שהוא נתפס על עוונות בני דורו. והמשיל להם משל ע"ז. אילו לפני מלך בוד"ד היו מוליכים אותו כו'. ע"מ אלל מלך בוד"ד ג' שרים שר הפנימי המשיח על הכהנת המדינה שיהי' ע"פ חוקי המלך לפי כבודו, ואם השר יעלים עינו ויגרשו חוק א' מחוקי המלך ויפגעו בכבודו הלא יכעוס המלך על השר ולא יוסף להראות לו פנים. ואם השר בעלמו יעבור איזה חק ויפגע בכבוד המלך שמוה יוכל להסתעף שכל העם יפירו חוקי המלך הלא יאשרבו המלך במאסר. ויש שר הלצה הממונה לשמור את עיר המלוכה מהאויב האורב לה. ואם יעלים עינו ויכנס האויב בעיר המלוכה הלא ימית המלך את השר. ויש שר המכס באם יעלים עינו ויגרשו מם המלך הלא ידרוש המלך את המס מן השר, וזה יכול לשחדו דבזרים ובממון כלומר שיבטיחוהו שיגבה המס החסר או שישלם לו מכיסו. והנמשל הוא לכבוד הבורא והתורה הוא קיום מצות התורה והמס חוקי התורה לאשמת העם ויגרשו מן פנים הדור ומ"ש אם בעלמו יבטל איזה חק הלא יחלל בזה השם. וע"ז אמר אם יכעוס עלי כעסו כעס עולם. הכעס הוא על העלמת עינו מבני המדינה, ואם יאשרני איסורו איסור עולם וזה אם בעלמו ביטל איזה חק. אח"כ אמר על ביטול העבודה שהיא השמירה מהאויב האורב ורובה לכוון בלבות בני האדם, שאם פרינס הדור לא יביגה על בני דורו ולא יוכיחם ומתוך כך מלא האויב היתה"ל מקום לכנוס נקדושה פנימה הלא ימיתוהו המלך העליון מיתת עולם. ואח"כ אמר על ביטול הגמ"ח ממש שהוא אש המלך העליון הדרה שנותנים לעיניו, וברמזך הזמן אינו יודע למי להשיב את הגולה אשר גזל מהענייניו, ועוד כיון שמתם כל לא יבן דקה כבר נפשו. וזהו אומרם ואינו יכול לשחדו דבזרים ובממון, ולא אכזה אולי הועיל הבכ"י והכנעה לכפר העוונות, ועוד כדי שחראו ותקחו מוכר והועילו לי. ולא עוד אלל שיש לפני שתי דרכים כו' כלומר הלא הטוב שבשנושים הוא הגיהנם, אולם יש עוד עושים העומדים על דרך הגיהנם שהם הרבה גרוע מניהם והם חיבוט הקבר, כף הקלע וגלגול. ואפי' דרך הג' שהוא דרך הטוב הנמור יש בו ג"כ הרבה הרפתקאות דערו על הנפש עד אשר יבא אל מקומו, וזהו אומרם ולא עוד אלל שיש לפני שתי דרכים, דמתירא מהדרכים יוהר מהגיהנם עלמו. ולזה החתיל

לבכות כשנכנסו תלמידיו כדי לעוררם בתשובה:

עוד [דף כ"ט] ת"ר שמעון הפקולי הסדיר י"ח זכרות לפני ר"ג על הסדר דיבנה. אמר להם ר"ג לחכמים כלום יש אדם שידוע להקן זכרת המיניס ירד שמואל הקטן ותיקנה, לשנה האחרת שכהה והבקיף בה ב' וג' שעות ולא בעצרוהו כו'. וקשה לי הא כיון שתיקנה שמואל הקטן היו אומרים אותה ג' פעמים בכל יום והיאך שכהה, והא אפי' בשמים פעמים לענין משיב הרוח ומוריד הגשם כהז הסור בשם הר"מ מרופוונכורג וכ"פ בש"ע בל"ח סי' קי"ד ב"ט דאפי' אם אינו זוכר אם אמרה אמריון דמסתמא הספלא כפי ההרגל שהורגל בשלשים יום שהוא ג' פעמים. ועוד מהו הלשון והבקיף בה ולא אמר ועיין בהל' מהו ב' וג' שעות ולא אמר ב' או ג' שעות. ונל"ד לפרש בהקדים להבין מה שמעון הפקולי הסדיר י"ח זכרות והא י"ח זכרות אנשי כה"ג תיקונו. ועוד יש דיוק קלת למה הזכיר עסק של זכרות כהי' פקולי מוכר אמר גפן. לכך נ"ל לפרש דנהה הי"ח זכרות הם כנגד ח"י חוליות השדרה שענינים ופקולתם הוא לקשר הראש עם האברים הפנימים והרגלים, וזיניהם יש חוט השדרה ההולך מהמוח עד השוקים. וכן ח"י זכרות התפלה הם לקשר המוח עם כת המעשה ומנועת הרגלים ושיהי' המוח שליט על הלב שיהי' בכל דרכיך דעהו. ונפסק חוט השדרה ערפה שאם אין המוח שליט על הלב ועל המעשים הוא ערפה. והנה כמו בחוליות השדרה יש מהם השייכים להיות קרובים אל הראש ויש מהם הזריכים להיות באמצע ויש שארשיכים להיות קרובים אל הרגלים. והכל לפי העלמות והמוח שבהם, וההכס בהכמת הניתוח יודע סדרם וענינם, כך בח"י זכרות הבקי בניתוח הנפש יודע סדרם וענינם, ולכן שמעון הפקולי שיהי' מוכר אמר גפן כו' בקי בניתוח הנפש, דענין למר גפן שהוא אינו כלאיסלל בלמר ולא

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּד אֲנֵתָא

וְלֹא בַּפְּסָחוֹ, מֵחַד שֶׁמְעוּרָב בּוֹ ב' הַדְּבָרִים יַחַד שֶׁהוּא לֹמַר כְּמוֹ הַלֹּמֵר מִבְּעֵלֵי חַי וְגַדל בְּקוּפָה כְּמוֹ פְּשָׁתֵי הַעֵד, כִּן יֵשׁ בְּמִין הָאֵדָם, הָאִישׁ שִׁיכּוֹל לְהִיּוֹת מְעוּרָב בֵּין הַבְּרִיּוֹת מֵחַד שִׁיּוּדַע וּמְכִיר לְהוֹקִיר כָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה שֵׁשׁ בְּחִבְרֹו. יוֹדַע שֶׁל אֶחָד בְּרָאָם לְכָל הָאֲנָשִׁים וְכוּלָם נִרְשִׁים לְהִסְתַּגְּתוּ ית' אֵת הַעוֹלָמוֹת, וְזֶה הַחֲכָם הִבְקִי בְּנִיחּוֹת הַנֶּפֶשׁ וּמִקְשֵׁר הָרֹאשׁ עִם הָרַגְלִים, וּמֵחַד זֶה הוּא בְּשִׁמְעוֹן הַמְּסַדֵּר הַכִּל וְלִכְן נִקְרָא הַפְּקוּלֵי שֶׁהוּא יוֹדַע בְּעֵיב הַלֹּמֵר גַּפְן וְהוּא מַשֵּׁל לִדְרֵיעָתוֹ בְּעִלְמוֹת הַחֹלִיּוֹת הַמִּתְחַבְּרִים עִם הָרֹאשׁ וְהָרַגְלִים. וְלִכְן הַסְּדִיר ית' בְּרֻכּוֹת עַל הַסֵּדֵר שֶׁהֵבִין לִרְגֵו וְתַלְמִידָיו הֵעֵס מֵהַסֵּדֵר שֶׁל חַי בְּרֻכּוֹת אִיךְ שֶׁעַל יָדָם מִתְחַבֵּר הַמְּהַיָּג ית' עִם עוֹלָמוֹ הַזֶּה הַשֶּׁפֶל, וְהֵנָּה יֵשׁ עִלְמֵי אֵל בְּסוּף הַשְּׂדֵרָה הַתְּקוּעָה כְּבוֹכָה בְּאִסְתִּיחָא וְהוּא הַמְּחַבֵּר הַשְּׂדֵרָה עִם הַשּׁוֹקִים. וְכַנְגְדוּ חֲקָנוּ בְּרֻכָה הוּא שֶׁהֵיא בְּרֻכַת הַמַּיִינִים, לְזֶה נִתְרַבּוּ הַמַּיִינִים שֶׁכִּפְרוּ בְּהִסְתַּגְּתוֹ ית' אֵת הַעוֹלָם הַשֶּׁפֶל וְאִמְרוּ עוֹבֵד הוּא אֵת הָאֲרֶץ, וְהִיוּ לְרִיבִים לְלִדְקֵי אֵל שִׁיכּוֹל לְבַעַל כַּח הַמַּיִינִים בְּבִרְכָתוֹ, וְעַמֵּד שְׂמוּאֵל הַקָּטָן וְתִיקְנָה. שֶׁבּוֹ הוּא כַּח זֶה מֵחַד קִטְנוֹתוֹ וְעִנּוּתוֹתוֹ הוּא יְכוֹל לְעַמּוֹד עַגְד הַמִּין הַחוֹשֵׁב עַלְמוֹ לֹרֵם עַל כָּל רֵמִים לְאִמֵּר אֵינִי וְאִשְׁתִּי עוֹד, לְשֶׁנֶּה הַחֲמִירָת שַׁחֲהָ. כְּלוֹמֵר שֶׁבִּשְׂנֵה הַחֲמִירָת חֹזֵר כַּח הַבִּיטוּל הוּא לְקַדְמוֹתוֹ וְשִׁכְחָה, שֶׁנִּתְגַּבֵּר מִחֵדָשׁ כַּח הַמַּיִינִים, וְהַשְּׂקִיף בָּהּ שְׂמוּאֵל הַקָּטָן ב' וְגו' שְׁעוֹת, פִּי הַשְּׂקִיף וְהִבִּיעַ לְמַעֲלָה וּלְמַטָּה לְהִתְחַקֵּת עַל הַשׁוֹרֵשׁ וְהַסִּיבָה מֵהַ שֶׁנִּתְגַּבֵּר כַּח הַמַּיִינִים. שִׁיכּוֹל לְהִיּוֹת מֵאֵל מַשְׁנֵי דְבָרִים אִו מֵאֲשֵׁר שְׁעוֹ וְהַפְּסוּ יִשְׂרָאֵל מִקְדוּשָׁתָם אִו מֵחַד תְּגִבּוּרָת כַּח הַשְּׂמוּאֵל שֶׁשְׁעוֹ וּכְפָנוּ אֵלָיו הַמַּיִינִים. וְזֶה ב' וְגו' שְׁעוֹת, שְׂעָה הוּא לְשׁוֹן פְּנִיָה וְהַמִּיָּה כְּמִיָּשׁ וְאֵל קִין וְאֵל מִנְחֵמוֹ לֹא שְׂעָה, וְהֵנָּה בְּזֵד הַקְּדוּשָׁה יֵשׁ ב' שְׁעוֹת כְּמוֹ הַסְּגוּל דִּישׁ מֵחַד הַמְּמוּלְעָת הַמְּכַרְעָת כְּמוֹ מֵדָת הַרְחָמִים, וְכַזֵּד הַשְּׂמוּאֵל יֵשׁ רַק ב' שְׁעוֹת וְסִימָנָךְ וְאֵת הַחֲזִיר כִּי מִפְּרִים פִּרְסָה הוּא. דִּלִּין בְּרָא מֵחַד מְמוּלְעָת אֵלָּא אִו לְשִׁנּוֹת אֵת הַכָּל וְעַל חֲרַבְךָ חֲתִיבָה אִו לְאִכּוֹב דְּבַר הָאֲשׁוּר וְהוּא יְהוּי פִּרְסָה אֲדָם. וְזֶה לְרַעֲמֵי מַה שֶׁאִמֵּר בְּרָא (הוֹלִין דָּף מ"ו ע"ה) מִיָּו אִוִּי אִוִּי לֵב הַקְּדוּשָׁה מִלְּתַח מִימִינָהּ וּמִרְחֵי מִשְׁמָלָה. וְהִדְרִיכָה אִוִּי מִשְׁבֵּת הוּא הַלֵּב וּמִקְרִירָה וְיֵשׁ בָּהּ מִימִין מֵחַד הַקְּדוּשָׁה תְּלַת אִוִּי וּמִשְׁמָלָה מֵחַד הַשְּׂמוּאֵל מִרְחֵי אִוִּי. וְלִכְן נִקְטַן הַשְּׂקִיף בָּהּ ב' וְגו' שְׁעוֹת, דִּהִשְׁקִיפָה הוּא מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה כְּמִיָּשׁ וְיִשְׁקֵף ע"פ סְדוּם וְגַם מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה כְּמִיָּשׁ הַשְּׂקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשָׁךְ וְגו' וְהַשְּׂקִיף הֵיכָן הוּא הַפְּסָג הֵאֵם לְמַעֲלָה בְּגו' שְׁעוֹת אִו לְמַטָּה בְּגו' שְׁעוֹת וְכִלְיָ וְד"ל:

[פ"ב] ר' יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קלה ואומר הושע ה' את עמך כו' בכל פרשת העבור כו', מאי פרשת העבור אר"ח אמר מר עוקבא אפי' בשעה שאתה מתמלא עיניהם עברה כלשה עוברה יהיו לרכיהם לפניהם. ולהבין המשל שהמשיל כעם הקב"ה ח"ו כלשה עוברה. ולגמ' דהכא כתיב פועל אדם ישלם לו וכן כתיב מפי עליון לא סוף הרעות וגו'. ולבאורה הא אין לך דבר שיוכל להתהוות בלא כח ה'. אלא המשל הוא ללשה עוברה שמתעברת מכה האיש רק שדרך בה עובר העובר ומתגדל בקרבה במשך זמן סיפור, ובכן הוא כח ואון האב, כך המעשה אשר יעשה האדם עולה למעלה ומתגדל שם עד שת פקודתה או תרד על הכפש שפעלה בריבוי ותוקף עו, וזכו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כלשה עוברה כלומר בשעה שמתגב עולויה לאור העולם הפעולה הרעה ששמו בני האדם ולסוריד הרע הוא בריבוי ושפע, יהיו לרכיהם לפניהם לעבור בעד העובר ההוא אלו יפלו: פ א"ל אליה לרב יהודה אחוה רבב סוף חסידא לא תרתח ולא תחשח לא סריו ולא תחשח ובשאתה יולל לדרך המלך בקונך ולא. מאי המלך בקונך אר"ח יעקב אר"ח זו תפלת הדרך. להבין שייכות הג' ענינים להדרי, ועוד מאי שייך המלך בקונך הא המלכה והמיישנות שייך רק עם בשר ודם שיטמע מפיו עלתה, ועוד מאי שייך תפלת הדרך ליישוב הדעת של הדרך הא אינו שואל שום עילה רק שמבקש שיוליכנו ה' לשלום כו'. ועוד מאי דאמר המלך עם קונך ולא אמר עם צורחך או יולרך. לכך ג"ל לפרש דה"ק. ג' דברים הם אינם ברשותו של אדם. ואלו הם הכעס רביון שכונס אינו ברשותו כלל, והשכרות רביון שאדם משתכר ביינו אינו ברשותו עו, והדרך ג"כ אינו ברשותו, דכל הדרכים בחוקת סכנה, רק הנפקא מינה בין אלה הג' דברים הא דאריס הראשונים אין בזה שום ג' עובד רק לעולם יבואוך לידו תפא לכן חלה מעט לא סרחה ולא תחשח לא סריו וכל תחשח. אבל השלישי שהוא הדרך המלך בקונך הוא עובד ולפעמים רע, יש דרך ישר ועובד ויש דרך רע, לכן בשאתה יולל לדרך המלך בקונך ולא. כלומר מדע שאיך ארון לעלמך אלא יש ארון הכל שקנאה, ואין לך רשות לילך בשום דרך שלא ברשותו, לכן המיישב בלך אם הדרך שאתה רואה ללכת בה יהי' מזה שום פעולה טובה לקונך לא ואם לא חלה. ומ"ן אמר מאי המלך בקונך דמשמע המלך בקונך באיזה דבור ולא סגי בתחשבה בעלמא. אר"ח

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיד אֲנֵרְתָא כֵּן

מאורעות ופגעים רעים, לכן אם ירט הדרך לנגד קונך תחלה :
[דף ל' ע"ב] כמח יסהה בין תפלה לתפלה רב הונא ור"ה חד אמר כדי שתתחונן דעתו
עליו וח"א כדי שתתחולל דעתו עליו. ופירש"י שתתחונן שתהיה דעתו מיושבת
לערוך דבריו בלשון תהנה, שתתחולל לשון חילוי והיא אלא בלישון בעלמא פליגי עכ"ל.
ולענ"ד נראה דפליגי, והוא דהנה כתיב כי האלהים בשמים ואתה כו' ע"כ יהיו דבריו מעטים.
ויתפרש בני אופנים, א' כי האלהים בשמים ואתה על הארץ ח"כ אם דקת מה תמן לו,
ע"כ יהיו דבריו מעטים אלא תבקש מהקב"ה שבר פעולתך שלא פעלת לו כלום רק לעמך
אלא תבקש ממנו דבר מועט כדי חייד כמו המבקש מחבירו מתנת חנם. וכן נמי פי' ואתחנן
הוא לשון חנינה ומתנת חנם, ולכן כתיב לאמר, דאם הי' הפי' לשון תהנה לא הי' לכתוב
לאמר. ופי' ב' כי האלהים בשמים כלומר גדול ומחולל מאד ואתה על הארץ כלומר שפל
וגבוה ע"כ יהיו דבריו מעטים, שתשקול כל דבריו כקף מאזנים כמו המדבר לפני מלך גדול,
וזהו שכתוב ויחל משה כו' ויאמר למה ה' וגו' ויחל הוא לשון חיל והלחלה מהסתבונותו בגדלותו
של הקב"ה לחזותו חיל ורעדה, לכך כתיב ויאמר דאם הי' לשון אחלי אוחילה לא הי' לכתוב
ויהאמר, ובלאו הפירושים פליגי ר"ה ור"ה ח"א שיסהה בין תפלה לתפלה כדי שתתחונן דעתו
עליו שידבר בלשון חנינה לבקש מתנת חנם והביא רא' מלשון ואתחנן, וח"א כדי שתתחולל
דעתו שיאחזהו חיל ורעדה ויחשוב היטב מה להתפלל. והביא רא' מויחל משה וכנ"ל :

אין עומדין פרק ה'

פא [דף ל"א] אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש. ת"ר אין עומדין להתפלל לא מתוך
עצבות כו' וכן לא יפטור אדם מחבירו לא מתוך שיחה כו' אלא מתוך
דבר הלכה כו' כי הא דרב כהנא אלוויי' לרב שימי בר אשי מפוס נראה עד לניתיא דבבל כי
מטא להם א"ל מר ודאן דאמרי אינשי הכי לניתיא דבבל איתנהו מהרס הראשון ועד השתא.
א"ל אדכרתן מלתא דריב"ח דאמר ריב"ח מ"ד בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם כו' אלא
לומר לך שכל ארץ שגזל עלי' אדם הראשון ליישוב נתישבה כו'. וקשה לי שהביא רא' שלא
יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה מרב כהנא ור' שימי בר אשי שספרו מהני לניתיא
דבבל איזה דבר הלכה יש בה. ותו לכאורה הי' אסור לספר מזה כדאיתן ההולך בדרך וזונה
ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה חילן זה כו' הי' מתחייב בנפשו, ופי' הרע"ב אעפ"י ע"כ
מבדק ברוך שכלה לו בעולמו מ"מ אסור ומתחייב בנפשו. לכך נ"ל לפרש שדיברו בדין אם
מותר לפנות מבבל לארץ ישראל, דרב יהודה אומר וטעמי' כדפירשתי לעיל דכל הני קדושות
דא"י ישנם בבבל, לכך אמר הכא ר"כ ודאי דאמרי אינשי הכי לניתיא דבבל איתנהו מאדה"ר
ועד השתא וא"כ הא חילין שהמקום הזה בחר בו ה' מתחלה לשבת בני תורה שיהי' מוכן להם
דקלים ותאנים. וא"כ הלכה כרב יהודה. א"ל אדכרתן מלתא דריב"ח דאמר מ"ד בארץ וגו'
ללמדך שכל ארץ שגזר עלי' אדה"ר ליישוב נתישבה כו'. דהרבה לו הקב"ה לאדה"ר דור ודור
והורשיה כדאיתא במד"ר, לכך גזר על המקומות שאין שם תורה שיהי' שממה ויהי' למורש
קפוד ומזיקין ובמקומות שיש שם תורה יהי' יישוב ולכן איתנהו שם להני לניתיא. וא"כ אין
מה רא' לדברי ר' יהודה דלאו דוקא בבל אלא גם כל מקום שיש שם תורה :

פב מר כרי' דריב"ח עבד הלולא לברי' חזניהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא אייתי כסא דמוקרא
בת ת' זוזי ותבר קמיהו ואיעליבו. פי' הדברים שרמז להם שיש הרבה דברים שיש
בהם גופא א"ל שכולו טוב ויש א"ל שכולו רע. כמו כוס, יש כוס ישועות ויש כוס פורעניות
יש ת' שכולו טוב ויש ת' שכולו רע כדאיתא בשבת (דף ק"ד ע"ב) א"ל הקב"ה לנביראל
לך רשום על מלחן של דיקים תיין של דיו ועל מלחן של רשעים תיין של דם. ע"כ. ויש
זוזי כולן טוב ויש זוזי כולן רע, המשמש בזוים לדבר מזה ולדקדק כולן טוב והמשמש
בהם לשום רעה לנפשו או לחבירו כולן רע, וא"כ גם ענין השמחה כמותה אם היא שמחה
של מלה כולה טוב ואם היא שמחה של הוללות כולה רע, לכך איעליבו. ועוד אפשר לומר
שרמז להם חורבן בית שני, שלא עמד הבית רק תיך שנים ומהם עשרים שנה שעסקו
בבנין הבית ועת החורבן שלא הי' להם בשנים האלו מנוחה ושלוה, נשאר רק ת' שנים,
וזהו שגזר בפניהם כוס יקר בת ת' זוזי לרמז על הבית וחורבנו. ומזה נעלבו. כמ"ש אם
לא אפלה את ירושלים על ראש שמחתי :

רב אשי עבד הלולא לברי' חזניהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא אייתי כסא דזוגיתא חיוורתא
ותבר

פֶּסַח בְּרִכּוֹת פִּיָּה אֲנִידָתָא

פֶּסַח קַמִּיָּה וְאִיעִיבּוּ. פִּי שַׁרְטוּ לֵהֶם שַׁמִּיָּה מַשׁוּלִים לְכָל זִכּוּכִים לְבָן שְׁאִין נִדְבַק בָּהֶם לְחִלּוּטִין שׁוֹם דְּבַר מֵאֹס דְּהָא מַהֲכִי לְהוּ שְׁפִיפָה וּמְרִיקָה. וְעוֹד שְׁמוּכָם כְּבָרָם וְכַגְגָּד זֶה מַשׁוּלִים גַּ"כ לְכָל זִכּוּכִים דְּכַמוּ הַכְּלִי זִכּוּכִים עֲלוּלִים הֵם לְהַשְׁכֵּר וְהַפְסָדָם גְּדוּלָּה לְכָן לְרִיכִים שְׁמִירָה יִתְרֵהּ, כֵּן הַתִּיָּח כֵּל הַגְּדוּל מַחֲבִירו יֵאָרֶז גְּדוּל הַיִּמְנו וְלָרִיךְ שְׁמִירָה יִתְרֵהּ וְהַפְסָדָם גְּדוּל, דַּעֲוֹן תִּיָּח חֵן חִילּוּל הַגָּס. וְשַׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זְדוּן. וְשֵׁנָה וְפִירָשׁ קֶשֶׁה מְכֹלֵס. לְכָן לְרִיכִים שְׁמִירָה מַעֲלִייתָא. וְיִזְהָרוּ מִקְלוֹת רֵאֵשׁ. וּמֵאֹס הֲכִי אִיעִיבּוּ :

אֲמַרו לִי רַבְנָן לְרַב הַמְנוּחָה זֹסָא בְּהַלּוּלָה דְּמַר בְּרִי' דְּרַבִּינָא לִישְׁרִי לָן מַר. חֵלֵל וּוִי לָן דְּמִיתָן וּוִי לָן דְּמִיתָן חֵלֵל אֲנִי מַה נַּעֲשִׂי אֲבַתְרָךְ חֵלֵל הִי תוֹרָה וְהִי מֵלֹא דַמְגִנוּ עֲלָן. עֵינִין בְּמַהֲרָשׁא שְׁפִי כַּפֵּל הַשִּׁיר וּוִי לָן דְּמִיתָן אִי לְנֹחַ אֵת הַיְהוָה רַ' כְּמִשׁ וְהֵם לֹא יִזְכּוּר לֹא יוֹם הַמִּיתָה וְכִי עַ"פ מִשׁ שׁוֹב יוֹם אֶחָד לְפָנֵי מִיתָתָךְ עַ"ש. וּפִירוּשׁוֹ דְּחֹק דְּלִ"כ שְׁמִי הַזִּכִּירוּת הַלְלוּ הֵן רַק חֲדָא, דְּמִיתָן הֵן לְנֹחַ אֵת הַיְהוָה בְּרִאֵשׁ. לְכַךְ כִּי לְפָרֵשׁ דְּהֵנָּה רַשָּׁעִים בְּחִיבִים קְרוּיִים אִתִּי וְלִדְעִי לֹא דוּקָא רַשָּׁעִים מַעֲשֵׂ. דְּלִ"כ לֹא הִי מַשְׁבַּחִים אֵת בְּנֵיֵהוּ עַ"כ הַיְהוָה שְׁפִי בְּן אִתִּי חֵן כְּדַרְדְּרוּ חֲזַ"ל. אֲמַר אֵם לֹא הִי רַשָּׁע הִי שְׂמַח גְּדוּל, אֲלֵא עַ"כ דְּכַל מִי שְׁאִין מוֹחוּ שְׁלִיט עַל לְבוֹ אִינוּ נִקְרָא מִי דְּהוּא כְּמִי שְׁאִין לֹא רֵאֵשׁ וְעוֹד שְׁנַפְסָד לֹרְתוֹ וְנִאֲכַד מֵהוּסוּ שְׁאִינוּ עוֹד מִמִּין הָאֲדָם אֲלֵא כְּנַחֲמָה נַחֲשָׁב. וְכַל דְּבַר שְׁנֵאֲכַד מֵהוּסוּ אִוּ נַפְסָד לֹרְתוֹ מֵת קִרְיָן לִי, דְּשִׁבְרֵתוֹ וְאִיבּוּד לֹרְתוֹ זֶהוּ מִיתָתוֹ, וְהֵנָּה הֵא שְׁאִין הַמוּח שְׁלִיט עַל הַלֵּב אֲלֵא הוּא בְּרַשׁוּת לְבוֹ מַסְתַּעֵף מִשְׁנֵי דְבָרִים. אִי מַעֲבָדוּ וְדַמְיָן מַשְׁעָה שְׂנוּלָה, וְעַ"ז כְּתִיב לְפַתַח חַטָּאת רוּבֵן. וְכִי מַהֲרַגְלוּ וְלִימּוּדוֹ וּמַחֲבֵר רַע וּשְׁכַרְרַע. וְהֵנָּה נִגְדַּד הַטַּעַם וְחוּס הַדְּמִים יֵשְׁנָה בְּתוֹרָה כְּמִשׁ בְּרִאֵשׁ יִהְיֶה בְּרִאֵשׁ הַתּוֹרָה תַּבְלִין כּו', וְנִגְדַּד הַהֲרַגַל יִשְׁנָה הַמְלֹחַת שִׁירְגִיל חֵ"ע בְּתוֹלָת הִי. וְזֶה הִי כּוֹנֵת רַ"ב הַמְנוּחָה זֹסָא לְשׁוֹרֵר שִׁיר בְּמַעֲלוֹת הַתּוֹרָה וְהַמְלֹחַת, וְהַחֲמִיל לְשׁוֹרֵר בְּדַבַּר הַהֲכַרָח וְהַהֲלָלָה עַ"י מַהֲרָה וְהַלְלוּ. וְאֲמַר וּוִי לָן דְּמִיתָן שְׁאִין מוֹח שְׁלֵנוּ שְׁלִיט עַל הַלֵּב מַחֲמָם הַטַּעַם וְחוּס הַדְּמִים, וּוִי לָן דְּמִיתָן מֵלֵד הַהֲרַגַל. וְכִוּוִן שְׁמַעְנוּ רַבְנָן שְׂרַב הַמְנוּחָה אֲמַר וּוִי וְכַמְסוּפָק שְׁאִין לַעֲמוּד נִגְדַּד שְׁמִי אֲלֹו הַמְלַחְמוֹת, אֲמַרו לִי אֲנִי מַה נַּעֲשִׂי אֲבַתְרָךְ, כְּלוּמַר חֵ"כ מַה נַּעֲשָׂה אֲנוּ הַקְטָנִים וְהַשְּׂפִילִים. אֵם בְּאֲרִוּים נִפְלֵה שְׁלֵבָתָה וְמַה יַעֲשׂוּ אֲזוּבֵי קִיר. עַ"ז הַשִּׁיב לֵהֶם הִי תוֹרָה וְהִי מֵלֹא דַמְגִנוּ עֲלָן. הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְמַלְכוּת יִלְלַל מַהֵם :

פַּד וְתִדְרַךְ נִדְרַת וְתִאֲמַר וְגו', מֵאִי זַרְע אֲנָשִׁים כּו' וְרַבְנָן אֲמַרִי זַרְע שְׂמוּבְלַע בִּין אֲנָשִׁים וּפִירֵשׁ רַב דִּמִּי מַפְרָשׁ לֵה לֹא אֲרוּךְ וְלֹא גוֹן לֹא לָחוּר וְלֹא גִיחוּר כּו'. וְקֶשֶׁה עַל דְּקַת ז' שְׁחַתְּפֵלל שִׁיבּוֹ לֵה בְּנִים בְּחוּרָר וּבְמִרְחָה הַשִּׁיב לְגוֹן. וְהֵא כֵּן כּוֹנֵתָה הִי לְשֵׁם שְׁמִים. וְזִ"ל לְפָרֵשׁ דְּאֲרוּךְ הוּא שְׂרָאֲשׁוּ רַחוּק יוֹתֵר מֵדָאִי מַרְגְּלִיו כְּלוּמַר שְׁמַעְשִׂין רַחוּקִים מַחֲכַמְתּוֹ. וְגוֹן הוּא שְׂרָאֲשׁוּ קְרוֹב יוֹתֵר מֵדָאִי לְרַגְלֵיו כְּלוּמַר שְׁאִין חֲכַמְתּוֹ אֲלֵא בְּעִינֵי מַעֲשִׂי לְבַד, וְאִין בּוֹ חֲכַמָּה אֲלֵקִיָּת כֻּלָּל. לָחוּר הוּא שְׁחוּר וְהוּא מֵלֵד שִׁים בּוֹ יִסוּד הָאֵשׁ בְּתַבְנוּרָתָהּ. וְלִכְךָ הַמְלָרִיִּים הַכּוֹשִׁיִּים הֵם שְׁטוּפֵי זְמַה. וְגִיחוּר הוּא לְבָן יוֹתֵר מֵדָאִי שְׁאִין בּוֹ רוּב דְּמִים וְהוּא מְקוּרֵר יוֹתֵר מֵדָאִי וְיִכּוּל לִישׁוּל בְּעִבְרוֹת וּבַעֲלָלוֹת, אֲלֵא שִׁיבֵי מוּבְלַע בִּין אֲנָשִׁים פִּי שִׁיבֵי עַל דֵּךְ הַמְנוּחָה :

פַּח [דף ל"ב] בְּבִלְתֵּי יִכּוּלֵהּ יִי כּוֹל הִי מִיבְעִיָּה לִי אֲמַר רַ' אֲמַר מַשָּׁה לְפָנֵי הַקְּבִיָּה רַבִּישׁ עַכְשִׁי יִאֲמָרוּ הַאֲמוּמֹת תַּשֵּׁשׁ כְּחוֹ כְּנַקְבָה וְאִינוּ יִכּוּל לְהִלָּס, חֵלֵל הַקְּבִיָּה בֵּן עַמְרָם וְהֵלָא כְּבַר רַאוּ נָסִים שְׁעִשִׂיתִי לָהֶם עַל הֵים אֲמַר לַפְנֵי רַבִּישׁ עַכְשִׁי יִאֲמָרוּ לְפָנֵי מֶלֶךְ אִי יִכּוּל לַעֲמוּד לְפָנֵי לִיא מַלְכִים אִינוּ יִכּוּל לַעֲמוּד. וְפִי' מַהֲרָשׁא תַשֵּׁשׁ בְּחוֹ כְּנַקְבָה דְּהַקְּבִיָּה יֵשׁ עֲלֵי' מוֹשֵׁל אֲחַר שְׂהוּא הַזְּכֹר וְעַ"כ אִין לֹא יִכּוּלֵהּ נִגְדַּד לִיא מַלְכִים זִי יֵשׁ עֲלֵיו מוֹשֵׁל בְּעֲלוּיִים עַכְשִׁי. וְחִימָה אֵם יִאֲמָרוּ שִׁים מוֹשֵׁל עַל הַקְּבִיָּה בְּעֲלוּיִים אִיךְ עַמֵּד בְּלֹא רְשׁוּתָהּ נִגְדַּד מֶלֶךְ אִי, וְהֵם נַעַל מַמְנוּ רְשׁוּת אֲלִיכָּ כְּמִי יִכּוּל לִישׁוּל מַמְנוּ דְּרָשׁוּ לַעֲמוּד נִגְדַּד לִיא מַלְכִים, וְעוֹד דְּרַעֲשׁ נַפְסָדָת כּוֹ לֹא יִתְכַן כֻּלָּל שְׁמַחִי בְּשׁוֹם שׁוֹעֵה שְׁעוֹלָם שִׁיבֵי מוֹשֵׁל עַל בּוֹרָא עוֹלָם. דְּהַכְּפִירָה נּוֹפֶלֶת בְּאִי מַשְׁחִי דְּעוֹשׁ נַפְסָדוֹת אִוּ שְׂאִוְמִרִים שׁוֹב הִי אֵת הָאֲרֶץ. אִוּ מַשְׁכַּחִישִׁים בְּבוֹרָא עוֹלָם וְאִוְמִרִים שְׁהַעוֹלָם קְדָמוֹן. אֲבָל שִׁיאֲמָרוּ שִׁים בּוֹרָא עוֹלָם וְשִׁיבֵי מַהֲבִיג הַעוֹלָם עַ"פ מַמְשַׁלָּת וּפְקוּדָת נְבִרָא לֹא יִתְכַן כֻּלָּל אֲשִׁי בְּאֲוִטִים שְׁעוֹלָם. לְכַךְ כִּי לְפָנֵי תַשֵּׁשׁ כְּחוֹ כְּנַקְבָה הוּא דְּהַקְּבִיָּה אִיבָה עוֹשָׂה חֲדָשׁוֹת רַק דְּרִיךְ בַּה עוֹבֵר הוֹלֵד הַחֲדָשׁ. כִּךְ הֵם הַעוֹלָמוֹת מַשׁוּלִים לְנַקְבָה שְׁדִיךְ בַּם עוֹבְרַת הַהֲגִיבָה וְהַשְּׁפַעֲפָה מֵאֲתוֹ יֵת אֲבָל כְּחוֹ יֵת בְּהַקְּבִיָּה אֵת יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִי' זְכַר שְׁמַכְחוּ נוֹלַד וְנַתְּהוּבָה בְּרִיאָה חֲדָשָׁה בְּהַקְּבִיָּה הִיא נְסִיָּה וְעַכְשִׁי יִאֲמָרוּ הַאֲמוּמֹת שְׂנֵם כְּחוֹ בְּהַקְּבִיָּה אֵת יִשְׂרָאֵל תַּשֵּׁשׁ כְּנַקְבָה כְּלוּמַר

פֶּשֶׁר בְּרִכּוֹת פִּיהַ אֲנִדְתָּא כֵּר

בלומר שגם הם תחת המזל. ע"ז אמר לו הקב"ה והלא כבר ראו נסים שעשיתי להם על הים, אל משה עכשיו יאמרו שגם הנסים על הים ה' ע"פ מזל, שישראל עמדו צרום המזל והמלכים עמדו במזלם בשל המלכ. והראוי שכנגד מלך א' יכול לעמוד ונגד ל"א מלכים אינו יכול לעמוד. והוא מלך שא"ל שכל הל"א מלכים יעמדו במזליותם בדיוטא התחתונה, ואם ה' יכול ה' לשדד המערכה ה' מהפך כל גלגלי המזלות של כל הל"א מלכים למטה, וא"כ עתה יגדל נא כח ה' להראות שידוד המערכה ע"י ההפך את ישראל בהנהגה נסיו: פמ [ע"ב] דרש ר' שמלאי כו' ואיר אלעזר מיום שחרב ביהמ"ק נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאזכיהם שבשמים שנאמר ואתה קח לך מחבת ברזל וגו'. לענין נראה לפרש דחומת ברזל פי' בנין היל"ר המשול לברזל כאמרס ז"ל אם ברזל הוא מתפוצץ, ומה שנמשל לברזל הוא משום דענב הברזל ובריאתו הוא להשחית ולכלות ומפרק הרים ומשבר סלעים, ועוד להברזל חס מקלות חס כולה. וכן להיפוך כשמתקרב קרירותו הוא כלין ערוך נגד שאר דוממים, וכן הוא ענין היל"ר בכל הפרטים. והנה בעת שה' ביהמ"ק קיים היו מקריבים עולות תמיד והיו מתכפרים עוונותיהם. ועכשו עבירה גוררת עבירה עד שנעשה לבנין ברזל כמו חומת הסדורה מברכה לבנים, שנאמר ואתה קח לך מחבת ברזל. בלומר כלי חמה מקלחה והיא מתחמם כולה, ונתת אותה קיר ברזל בין וזבין העיר, כלומר עד שהיה לקיר ברזל בין ברזל ביוני אלא שמדבר בלשון כינוי כמ"ש מהרש"א, ובין העיר זה הגוף של אדם. כאמרס ז"ל עיר קטנה ואנשים בה מעט זה הגוף של אדם כו', ור"ל שהחומת ברזל מפסקת רק בין עיני הגוף לאזכיהם שבשמים, אבל בעיני הנפש בקדושה וברכו וכה"ג הא אמרינן דאפי' מחילה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאזכיהם שבשמים כדפי' מהרש"א ז"ל:

צא [ע"ב] ותאמר ליון עוזבי ה' כו'. אמרה ז"ל: לפני הקב"ה אדם נושא אשה על אשתו הראשונה וזכר מעשה הראשונה ואתה עוזבתי ושכחתי. השכחה אשה עולה וגו' אמר לה הקב"ה בתי שמים עשרה מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל כו' ועל כל גיטערא וגיטערא תליתי בה שס"ה אלפי רבוא ככבים כנגד ימות החמה וכולם לא בראתי אלא בשביל ישראל ואת אמרת עוזבתי ושכחתי, ולכאורה קשה מה שאמרה כפי' לפני הקב"ה המשל מאדם הנושא אשה על אשתו הראשונה הא הקב"ה ה' עם ישראל לא שייך כלל המשל הזה. דאף כתיב איזה ספר כרתות אמרס וגו'. וכתיב וז' המירד היום וגו'. ודרשו חז"ל כבר נשבע לנו הקב"ה שאתם גמירנו בלומה אחרת (פ' הניזקין דף כ"ז ע"ב). ועוד מהו שהשיב להם בברכות כ"כ ובלא ראי' מפורשת. ויותר טוב הי"ל להראות להם ראי' מפורשת ממ"ש בראשית ברא אליהם את השמים וגו' בשביל ישראל שנקראו ראשית, והם ראשית ותכלית כל הבריאה והעונג שלו ית' שהביאה לידו רצון לבנות העולם השפל, ומאי ראי' מיימי מהמזלות אשר ערבך ערבא צריך הא העכו"ם אומרים שהכל נבראו בשבילם. לכך נ"ל לפרש דלשון וכינוי אשה לאיזה עם נברא, שהיא כמו פלג גופו של הקב"ה כמו האשה היא פלג גופו של אדם, שעל ידה נראה הנהגת האים בפלג גופו השייך לעסקיו והבה שלו בהנהגת הבית. ולא בפלג גופו העליון שהוא חכמתו וזכותו, כך הוא הקב"ה ברא את העולם בחכמתו לכבודו שיהי' נראה הנהגתו את עולמו ע"י בראויו. ודוקא בענין האדם. נמצא דמין האדם נמשל לאשה לבני הקב"ה שהוא פלג גופו התחתון כביכול. שעל ידי האדם ניכר ונראה הנהגתו ית'. רק דאם האדם שמה ופניו מאירות בעת שהקב"ה שמה ומתענג מבריותיו ובעת שפני הקב"ה זועפות ממעשי בני האדם אזי גם הוא פניו זועפות, אדם כזה נמשל לאשה ראשונה הכוררת ברים עם בעל נעוריה, כאמרס ז"ל אין האשה כוררת ברים אלא למי שעשה כלי, ואמרו עוד אין אדם מולא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה. אבל האדם שאין נוגעו רצון ה' ותענוגו כלל ופניו לעולם לזהות אף בעת שהכינה ח"ו שריו' בלצר, איש כזה נמשל לאשה שני' שלא כרתה ברים לבעלה ופניה מאירות תמיד אף בעת שפני בעלה זועפות. והנה ישראל מונין ללבושה שאינה מאירה רק בעת שמקבלת אור מהשמש. ונמשלו ג"כ לכוכבים שאינם מאירים למטה רק בזוהר מעט אף שבמקורם הם גדולים מאד ואורם עלום במקורם גם יותר מהשמש, בכל זאת יפן הם עומדים במקום גבוה מאד לכן לא נראה זיווס ואורם רק מעט, וכן הם ישראל שעומדים במקורם עליון מאד לכן לא נראה זיווס ואורם העלום רק לפניהם ובעו"ז קטון יעקב ודל, אבל האומות מונין לחמה וכשחמה לוקח סימן רע להם גביהו מזל שמקבלים אור ושפע בלי הפסק כמו החמה שמאיר תמיד אם לא בעת שלוקח.

ולכן

פֶּשֶׁר בְּרִכּוֹת פִּיָּה אֲגֵרְתָּא

ולכן היו האומות הקדמונים עובדי חמה כדי שיהי' אורה ושפעם בלי הפסקה, ונמשלו לאשה שני' שפניה מאירות תמיד אף בעת שפני בעלה זועפות. והנה ישראל כל זמן שלא רדפו אחרי טוב עוה"ז אלא כדי חייהם וכל עיקר עבודתם ועמלם הי' רק בשביל חיי עוה"ב. היו משוליס להקב"ה לאשה הראשונה וללכנה ולכוכבים כנ"ל. אבל כשהתחילו גם הם לקטר לשמש ולהשפיע להם כל טוב עוה"ז אף אם לא לפי מעשיהם, נהיו גם הם כמו אשה השני' בלא כריחת ברית. והנה כמו האיש כיוון שאשתו הראשונה מפרת בריתה עמו ותלחיל פניה גם בעת שפניו זועפות, הלא יאמר לה אי"כ טוב עובד לי אשתי השני' שפניה מאירות תמיד, וככ"ז לפעמים זוכר מעשי הראשונה איך שחשכו פניה מהעדר ריון צלה ושעשועיו. כך אמר הקב"ה וזכרתי לך חסד נעוריי כו' לכתך אחרי ממדבר וגו'. שהיו פניך השוכות ולא רדפת אחרי טוב עוה"ז. והנה שאמרה כנ"ל ג"כ לפני הקב"ה אדם נושא אשה על אשתו הראשונה זוכר מעשי הראשונה ואחיה עוזבתי ומשפיע כל עונתך לאשה השני' ושכחתי ולא חזכור גם מעשי הראשונים. ע"ז השיב לה הקב"ה לא עוזבתך כלל ומכל שכן שלא שכחתיך. וכל טוב שאני משפיע לנזבדי חמה הוא רק למענך שגם אחיה תקבל ותניק מהטוב ההוא. הדע דכל שפע היורד ע"י המזלות היא רק לפי חשבון ומספר שלך. דהמזלות שבראשית ברקיע הם שמים עשרה כנגד י"ב שבטיו יח. וכל מספר החילות שהם השרים העליונים מרום המעלות עד השרים התחתונים שנקראו גימטריא הם במספר שלשים כנגד מספר החודש שלך ומהלך הלבנה. ובסוף כולם השרים התחתונים הם במספר ששים אלא רבוה כנגד ימות החמה והם הכוכבים שאתה נמשל להם. הרי דגם עתה לא נשתנו סדרי בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית וכל שפעם ועובד הוא רק בשבילך. ואיך לא תאמינו שיהי' אור הלבנה כאור החמה ואת אמרת עוזבתי ושכחתי :

צג ת"ר מעשה בחסיד אי' שהי' מתפלל בדרך ובא הגמון אי' ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום. כו'. לאחר שסיים תפלתו אי"ל ריקא והלא כתיב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך מאד וגו' אי' חתכתי את ראשך בסייף מי טובב דמך מידו כו'. [דף ל"ג] אי"ל אלו לפני מלך בודד היית עומד כו' ואם היית מחזיר לו שלום כו' אי"ל היו דוחקין את ראשי בסייף כו'. ולריך להבין הדיוק שאמר לו את חתכתי את ראשך בסייף. וכן אם הי' הוא מחזיר שלום היו דוחקין את ראשו בסייף. ולא אמר בקיצור אם הייתי הורגך. וכן היו הורגין אותי. ונלע"ד דהגמון אמר לו שהוא מורד במלכות במה שאינו חולק כבוד להגמון שנתמנה ע"י המלך, ומורד במלכות חייב מיתה בסייף. ונמלא שמחתייב בנפשו. אי"ל ומטובך כיוון שאתה מודה שכל גדולתך אינה רק מחמת שנתמנת ע"י המלך אבל בלא זה מה גבר בגוברין הלא אמר כשר ודם כמוני. ואי"כ כבודך חיידי בידי המלך. ועתה נעזבה ונראה הלא המלך הבשר ודם מה גבר בגוברין הלא גם הוא בשר ודם כמוני אלא משום דמרי לבי שהקב"ה המליכו למלך אי"כ גם כבודו וחיייו הם בידי הקב"ה. נמלא שהמלך שהמליך המלך שלך הוא הקב"ה ואני עומד לפניו בנשע זו בתפלה. ואם הייתי חולק לך כבוד ולא לו ואתה עבד לעבדו הלא בודאי הייתי מורד במלכות. וזוה נתפיים :

ת"ר מעשה במקום אי' שהי' בן ערווד והי' מוזיק את הבריות בלו והודיעו לרשב"ד כו' והניח עקבו על פתחו וילא וגשכו ומת אותו ערווד כו' אמר להם בני ראו שאין ערווד ממיית אלא החסד ממיית כו'. להבין למאי אמרו שהניח עקבו על פתחו. ולא אמר סתם שמעמ על חורו. וכל דבא לפרש בזה מאי דכתיב לפתח חטאת רובן. דפי' רובן הוא כמו החי' רובלת ואורבת לשרף, כן היתה"ר רובן ואורב מתי יפתח לו האדם פתח בלבן ואז יחי' ערף לפיו, וכתיב על הכתש ואתה תשופנו עקב. כלומר אם רק יעבור האדם על עונות שדש בעקביו, אז תשופנו ויהי' כולו שלך, אולם אם יסקול כל מעשיו בחמתו ובמוחו יסלוט הוא על היתה"ר, כמיש הוא יסופך ראש כלומר אם הוא ראש שכל מעשיו בשכל וכמות אי' הוא יסופך, לכך אמרו שהניח רשב"ד עקבו על פתח הערווד להראות שהי' מזהר מעונות שאדם דש בעקביו ולא הכיח פתח לנחש הקדמוני :

צג [ע"ב] אי"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. כו' אטו יראה מלתא זו וטרחת היא ואי"ר חנינא משום רשב"י אין לו להקב"ה בניות גזיו אלא אורז של יראת שמים. כו'. לכאורה משמע מהלשון אין לו להקב"ה בניות גזיו כו' הוא שהיראת שמים גזוה באורו של הקב"ה, וקשה דאי"כ עדיפא מיני' הי"ל להקשות דידו' אידיו' דכאן אמר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שהוא ביד האדם, ומשום רשב"י אמר דיראת שמים גזוה באורו של הקב"ה, ועוד היאך אמר שאין לו להקב"ה אלא אורז של יראת שמים והא

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיהָ אֵגֶד

והא הרבה אולרות יש לו כידוע. לכך ניל לפרש דה"ק שאין דבר חשוב לפני הקב"ה שיגנוז אותו בבית גמיו אלא מה שהאדם אומר יראת שמים, דהו דבר שאינו בידו שמים, רק בידו האדם, ולכן הוא דבר יקר מאד בעיני הקב"ה וגו' אותו, אבל שארי אולרות שהם בידו של הקב"ה ובכחו לבד אינם יקרים כ"כ בעיניו שיגמסם בבית גמיו, כמו האדם אינו גומו בבית גמיו רק דבר שאין בכחו לעשות בעלמו אלא שהשיג מאחרים :

[דף ל"ד] ת"ר ג' רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן שאור מלח וסרכנות. ולהבין השייכות דג' הדברים להדדי ותו בדודאי לא אחא לאשמעיני ענין השאור והמלח, דזה יודעין כל הנשים האופות. ונ"ל דלפי שאמר ר' אלעזר הקפר באבות הקנאה והתאוה והכבוד מולחין את האדם מן העולם, באו כאן רבנן ואמרו שרובן קשה ומיעוטן יפה. והשאור ומלח וסרכנות רומיזים על הקנאה והתאוה והכבוד, דכמו השאור עכשו להגביה את העיסה ואף דהשאור עלמו אינו ראוי למאכל אדם מ"מ כשמעריבים מעט ממנו בעיסה מתוספת בריבוי ונעשית טוב ויפה, כך קנאת סופרים חרבה חכמה, ואם לא יהי' באדם שום קנאה כלל ויהי' שפל בעיניו נבזה לגמרי ולא יתקנה בחבריו הגדולים בתורה לא יתרבה לעולם חכמתו רק ישאר סכל. וא"כ מיעוט דקנאה היא טוב. ומלח רומז על ביטול התאוה דעכש המלח להפליט הדם מהבשר. וכל חמימות התאוה הוא מהדמים. וכמו המלח אם ממליח את הבשר הרבה נעשה כעץ בעלמא, לכך מולחין רק מעט להמתיק את הבשר, כך בתאוה אם יסגף אדם את גופו הרבה יוכל להתקדר בעבודת ה' ויפול בעצמות ובעללות, וכמ"ש הרמב"ם בח' פרכיו. והסרכנות הוא כנגד הכבוד, דאין הכוונה להיות בזוי אלא שלא להיות רודף אחרי הכבוד, וכמ"ש כי טוב אמר לך עלה הנה וגו'. פי' הסרכנות תועיל לך שיאמרו לך עלה הנה ולא שתאמר בזוי בני כבוד כלל. וכן כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו ומשיגו: צדח מנדה"מ כו'. פי' מעשה ותהי' בנו של ר"ג ושגר ד' ח"ח אלל רחב"ד לבקש רחמים עליו. כיון שראה אותם עלה לעליה וביקש רחמים עליו. בירדותו אחרי להם

לכו שכבר חללנו חמה כו'. וזבז מעשה ברחב"ד שהלך ללמוד תורה אלל ריב"ז וחלה בנו של ריב"ז אלל הניח בני בקש עליו רחמים ויחיה, הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה. אמר ריב"ז אלמלא העיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום לא השגיחו עליו. אלל אשתו וכי הוא גדול ממך, אלל לאו אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואחי דומה כשר לפני המלך. ופירש"י כעבד בן בית נכנס ויואל בלא רשות כשר לפני המלך שאינו רגיל לבא לפניו. ע"כ. וקשה לי מ"מ אמאי לא היו משגיחים על ריב"ז אפי' אם אינו רגיל לבא לפני המלך מ"מ אטו רחמיך את השר לבא לפני המלך אפי' פסע א' ביום. ואמאי לא היו משגיחים עליו אפי' הניח ראשו בין ברכיו כל היום. ועוד לר"ך להבין למאי הו' רחב"ד לר"ך להניח ראשו בין ברכיו לבקש רחמים בעד בנו של ריב"ז ובעד בנו של ר"ג לא הו' נלך לזה רק עלה לעלי' וביקש עליו רחמים. ונלע"ד דלכך הו' לר"ך להניח ראשו בין ברכיו בשביל בנו של ריב"ז שהו' נלך לפעול בתפלתו שיומשך לו חיים חדשים לגמרי. דלכך אלל ריב"ז בני בקש עליו רחמים ויחי' ובבנו של ר"ג לא נקט אלא בקש עליו רחמים סתם, וכן הו' כאן בבנו של ריב"ז שביקש עליו רחמים וחי'. מוכח דבן ריב"ז לא הו' סתם חולה כמו בנו של ר"ג שהו' די לבקש עליו רחמים כמו על שארי חולים אלא שהו' מיואש מן החיים ובמתים נדרש גם, לפיכך אלל ריב"ז בקש עליו רחמים וחי'. כלומר חיים חדשים למעלה מדרך הטבע כדרך נפש, ולפיכך הניח ראשו בין ברכיו. פי' שנתענג שלא ע"פ סדר הילוך האדם שראשו למעלה וברכיו למטה כדרך הטבע שהאלהים עשה את האדם ישר, אבל כשמייח ראשו בין ברכיו נעשה כמו עגול שאין בו מעלה ומטה וזה רומז על בקשת רחמים בשביל הנהגה נסיו של מעלה מהמקום ומהזמן ולמעלה מדרך הטבע, ולכך אמר ריב"ז לאשתו שרחב"ד דומה כעבד לפני המלך. שדרך העבד לבקש לפעמים דבר מהמלך מה שאין בדרך המלוכה לעשות וחזן לעבד, ובשביל איזה יחיד מאוהבי המלך, משא"כ השר היווע בעיב התנהגות המלוכה לא יבקש מהמלך דבר לשנות מעבד וימוס המלוכה בשביל יחיד, וזהו שאמר ריב"ז שאם הו' משיח ראשו בין ברכיו כל היום לא השגיחו עליו שהיו עונים לו והלא אתה כשר לפני המלך ויודע אתה עיב הנהגת המלוכה שיהא רק ע"פ דרך הטבע. ומה שהקב"ה מתנהג עם ישראל בהנהגה נסיו הוא רק בשביל כלל ישראל ולא בפרט ה' מישאל וזהו וזבז יתיישב קושיית החוס' בשבת (דף קנ"ו) בנ"ה אין מול לישראל שהקשו הא אמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלמא אלא בזמון תליא מלמא דיש מול לישראל. וכן בר"א ז"פ אלל הקב"ה אולי תיברי כשעתא דמזוני אלמא בהנהגתו אפי' עם לדיק כר"א הוא

פֶּסֶחַ בְּרֻכּוֹת פִּי אֲגִדְתָּא

ע"פ המול והוא לפי הזמן והטבע. ולפי מה שפירשתי כאן יוחא דהא דאין מול לישראל הוא לכלל ישראל וההכנה בכלל ישראל היא נסוי ולא ע"פ המול. אבל בפרט בכל א' מישראל יש לו מול ומתנהג עמו הקב"ה ע"פ הטבע. ועיין שם בשבת מ"ג שם :

ביצד מברכין פרק ו'.

קב [דף ל"ה ע"ב] ר' חנינא ב"פ רמי כתיב ולקחתי דגני צמחו וכתביז ואספת דגנך וגו' לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין ראונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רש"מ, והקשו בתוס' והא' לקמן מוקמינן דקרא ואספת דגנך הוא כשאין ישראל עושין רש"מ, ותירלו דמייירי והאי שעושין ראונו אבל אין עושין ראונו כ"כ דאינס לדיקום גמורים כו' עכ"ל. וקשה לכאורה דמ"מ כיון שאינס לדיקום כ"כ היאך נקראו עושין ראונו של מקום. לכך נ"ל לפרש דהכא כוונתו בלשון עשי' כפשוטו עשי' ממס', וא"כ כיון דקרא ואספת דגנך כתיב בזה"ה אס שמע תשמעו אל מלואי וגו' א"כ הוא בזמן שישראל עושין ראונו ש"מ. ולקמן כוונתו בלשון עשי' פי' כפיה שכושין כביכול את ראונו של מקום, ופי' עושין ראונו שעושין סיהי' ראונו של מקום כראונם והוה דוקא בלדיק גמור שגזר והקב"ה מקיים ואס הקב"ה גוזר הלדיק מצטל. לכך אמר לקמן דקרא דואספת דגנך דכתיב שם ולעבדו כל לבצבס ובכל נפשכם ולא כתיב ובכל מארדך לכך נקראו אינס עושין ראונו ש"מ. דאינס לדיקום גמורים. ומוכרחים לעמוד ולעבוד האדמה בעלמא :

[דף ל"ו ע"ב] דר' אומר ממשמע שנאמר וערלתם ערלתו את פרוי איני יודע שעך מאכל הוא אלא מה ת"ל עך מאכל להביא עך שפעם עלו ופרויו שוה ואיזהו זה פלפלין כו' וללמדך שאין א"י חסרה כלום שנאמר לרוב כו' לא תחסר לך בה. ולריך להבין היכי דייק מהא שיש בל"י פלפלין דאין א"י חסרה לרוב הא' אפשר שחסרה מין אחר. ונלמד דהנה המפרשים פירשו דלכך נתקללה האדמה בחטא אדם הראשון מפני שהאדמה גרמה להחטא שאכל מעץ הדעת. דאלו קיימה האדמה מלואת ית' שאמר תולא הארץ עך פרוי סיהי' טעם העץ ופרויו שוה לא הי' אוכל אדם הראשון רק מהעץ והקב"ה לא אסר עליו אלא הפרי מעץ הדעת שנאמר ומפרי העץ אשר בנחך הניג אמר אלהים לא תאכלו וגו'. וקשה לי ע"ז היאך שייך לומר שהאדמה לא עשתה כפי יצויה ה', בשלמא במלך בשר ודם יתכן שימרו את פיו ולא יעשו כמלואו, והמעשה נעשה ע"י המלאה רק במלואו, אבל בהתהוות הבריאה שלא נעשה שום דבר רק בדבר ה' שהכל נהיה בדברו, היאך יתכן שהאדמה שינמט מליוויו. לכך נ"ל דהנה הקב"ה אמר תולא הארץ עך פרוי ולא עני פרוי. ואע"ג דעך משמע כל המין כמו קרא הגבר וכמו ויהי לי שור וחמור דמשמעו המין, מ"מ דבידורו לא הי' רק עך אחד פרטי וכיון שנתהווה מדיבורו לא נעשה רק עך אחד פרטי מכל המין סיהי' טעם עלו ופרויו שוה ואיזהו זה פלפלין, אבל במחשבתו ית' הי' כל המין סיהיו כל העלמים טעם עלו ופרויו שוה, והשר של הארץ שהוא כה' ה' בהתהוות הארץ לא קיים דבורו ית' רק כפי הדבור ולא כפי המחשבה, ואולי משום שע"פ השכל הפשוט והנגלה אין נכון סיהיו כל העלמים טעמם ופרוים שוה דל"כ היו בני האדם אוכלים את העלמים ממס' ובהמשך הזמן הי' נפסד כל מיני העץ אבל עכשיו אוכלים רק הפרי והמין קיים ונתקיימה בהמשכה בנפלין שאינו מאכל בפני עצמו רק לתכלין, ואינו נדרש רק מעט. לכן אין מפסדין העץ. אמנם כיון שהי' במחשבתו ית' ובחכמתו הסתומה סיהיו כל העלמים טעמם ופרוים שוה, מוכרח שיקיים זה לעתיד כשיתוקנו כל הקלוקלים. ואע"פ דכתיב אין כל חדש תחת השמש, וכיון דכתיב לעולם ה' דברך נצב בשמים שהדבור שממנו נתהווה כל דבר בעולם עומד ומקיים ומתהווה הדבר לישולם. והיאך ישמנה לעתיד. אולם כיון שיש גם עכשיו בהתהוות איזה פרט שנעשה כפי מחשבתו ית' מלד שהי' כך בדבורו א"כ אינו דבר חדש שיקיים לעתיד כפי המחשבה בשלימות. וזהו טעם שאמרו בשבת [דף ל"ז] עתידים לילנות שמוציאים פירות בכל יום, עמידה א"י שתוציא גבוסקאות וכלי מילת, נגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש וגו' נפס אחיו ל"י לך וכתבין ופטריות וכו', פי' דאחיו ל"י שיש מין פרטי גם עכשיו שנעשה כפי מחשבתו ית' ממילא אינו דבר חדש מה שיקיים לעתיד רק כפי מחשבתו ית'. וע"ש מה שפירשתי שם באריכות. והוה שדייק ר"מ מקרא דכתיב לא תחסר לך בה, פי' דקאי על הארץ שהארץ לא תחסר כל והוא לעמיד כלשון לא תחסר דמשמעו לעתיד, ולא כפשוטו דקאי על ישראל, דהא יוגמן מרגס ארעא דלא בתוסרנא תיכלון בה לחמא לא תחסר כל מדעם בה. הרי דתרגם תאכל

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵדְתָא כּו

יִתְחַלֵּל דְקָאֵי עַל יִשְׂרָאֵל וְלִכְּן תְּרַגְּסַם תִּיְכַלּוּן בְּלִשׁוֹן רִבִּים וְלֹא תַחֲסַר תְּרַגְּסַם בְּלִשׁוֹן יְחִיד כְּפִי אֲכַתּוּב דְקָאֵי עַל הָאֵרֶץ. וְכֵן גִּירָה מְנַעַל הַטּוֹרִים דְכַתְּבַן מְסוּרָה תַּחֲסַר ג' דִּין וְאִידך וְלִפְתַּח הַשְּׁמַן לֹא תַחֲסַר. וְנִטְן רְשָׁעִים תַּחֲסַר, וְאִם הִי' כֹּאֵן כְּפִי כְּפִשׁוּטוֹ הוּא לְנוֹכַח וְהַטְּסַם בְּלִפְתַּח הַשְּׁמַן וְנִטְן רְשָׁעִים הֵם בְּלִשׁוֹן כְּסַר דְקָאֵי עַל הַלְּפַתַּח וְהַנְּטוֹן לֹא הִי' הַמְסוּרָה שׁוּבָה. אֲלֵא עַיִן דְגַם כֹּאֵן פִּירוּשׁוֹ לֹא תַחֲסַר הָאֵרֶץ. וְז"ש ר"מ לְלַמֵּד שְׂאִין א"י חֲסַרָה כְּלוֹם, פִּי לַעֲמִיד לֹא תַחֲסַר כְּלוֹם מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ ית' בְּא"י :

[דף מ] א"ר ב"ש מַשְׁמִי דר' חִיִּיא אַחַר כָּל אֲכִילְתָּךְ אֲכוּל מַלְּחָה וְאַחַר כָּל שְׁתִּייתָךְ שַׁסְּתָּ מַיִם וְאִי אַתָּה נִיזוּק. מַתְּנָה כּו', תִּינֵא חִידָךְ אֲכַל כָּל מֵאֲכַל וְלֹא אֲכַל מַלְּחָה שְׁתָּה כָּל מַשְׁקִין וְלֹא שְׁתָּה מַיִם בְּיוֹם יִדְאָג מִפְּנֵי רִיחַ הַפֶּה וְזִבְלִיָּה מִפְּנֵי אֲסַכְרָה. לְהַבִּין מַה שְּׁבַבְרִיתָתָּה רֵאשׁוּנָה אֲמַרוּ סַמֵּס וְאִי אַתָּה נִיזוּק וְלֹא פִירְשׁוּ מִכּוּ הַנּוֹק, וְזִבְאִידך דְּבִרְיִיתָתָּה פִירְשׁוּ שְׁבִיּוֹם יִדְאָג מִפְּנֵי רִיחַ הַפֶּה וְזִבְלִיָּה מִפְּנֵי אֲסַכְרָה. וְלַעֲמִיד ע"פ פְּשׁוּט דְּבִרְיִיתָתָּה רֵאשׁוּנָה לְמַדּוּן דְּרַךְ אֶרֶץ וְנִתְּנוּ לְפַתְחֵי עֵרְמָה וְדַעַת שְׁלֵא יְהִי' אֲדַם מְזוּלָּי בְּשַׂר וְסוּאֲבֵי יוּן לְהַתְּאוּת רַק תְּאוּת הַאֲכִילָה וְעַמְמָה לְהַשְׂאֵר בְּחִידך וְנִפְּסוּ. ע"ז הִרְאוּ לָנוּ לְדַעַת שְׁלֵא יִמְלֵא הָאֲדַם בּוֹהַ תּוֹעֵלָה, וְאֲדַרְבֵּה יוֹכַל לְהַנּוֹק אִם לֹא יִתְחַדַּק הַטַּעַם מִהַאֲכִילָה בְּמַלְּחָה וְהַטַּעַם הַשְּׁתִי בְּמַיִם. וְזִבְאִידך דְּבִרְיִיתָתָּה מִפְּרַשׁ אֲוִפֵּן הַנּוֹק בְּעִנְיֵן אַחַר. דַּהֲכָה מִי שְׁמַעְדָּן עֲלַמּוֹ בְּמֵאֲכִילִים עֲרַבִּים וְכַמְשַׁקְלוֹת טוֹבִים כּוֹונָה לְתוֹעֵלַת אַחַת מִשְׁתִּים אֲו לִפּוֹת הַגּוֹף אֲו כְּבִדֵי שְׁתִּיבָה שְׁתִּיבָה עֲרַבָה לֹא יִתְחַדַּק גּוֹפוֹ. וְע"ז הִרְאוּ לָנוּ חו"ל לְדַעַת הַהִפּוּךְ מֵאֲלֵה שְׁנֵי הַדְּבָרִים, דְּהִינּוּ בְּיוֹם שְׁכּוּנָתוֹ לִפּוֹת הַגּוֹף וְלִהְיוֹת בְּפִנִּים לְוֵהִלִּים בְּפִנֵי הַבְּרִיּוֹת, אִם לֹא יִאֲכַל אַח"כ מַלְּחָה וְיִשְׁתָּה מַיִם יִדְאָג מִפְּנֵי רִיחַ הַפֶּה, וְפִי' רִיחַ הַפֶּה שִׁיבָה' רִיחַ הַאֲכִילָה נוֹדֵף מִפְּנֵי זְמוּזָה יוֹכַל לְהַסְתַּעֵף לֹא נוֹק שִׁיבִירוֹ בִּזְרָמֵי אִם מֵהַאֲכִילָה אֲו שְׁתָּה וְיִכְלֹו לְבִיתוֹ וְיִאֲמַרוּ הַסִּימָן וְיִקְחוּ מִמּוֹנוֹ. כַּמֵּי"ש חו"ל מִיִּם אַחֲרוֹנִים הִרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ (יּוֹמָא דף פ"ג) דְּר"מ וְר"י הוּוּ קָא אֲזִיל בְּאֲוֹרְחָא וְמִטּוֹ לְאֹשְׁפִיּוֹא דְשִׁמִּי' כִּידוּר וְר"מ וְר"י אֲשִׁלְּמוּ לִי כִּיִּסְיִיכוֹ וְלִמְחַר ח"ל לְהַדִּימ'. לְבַסּוּף עֵינְלוֹהוּ לְחַנוּתָא וְחַזוּ סְלוּפְחֵי דְבִיקֵי' אֲזִילו וְיִהְיֹוּ סִימְנָא לְדִבְרֵיהוֹ אֲשִׁקְלֵי לִיבִישְׁבוּ. אֲזִילו וְיִהְיֹוּ וְקַטְלָא לְחַתְמֵי'. וְזִבְלִיָּה יִדְאָג מִפְּנֵי אֲסַכְרָה. כְּלוֹמַר בְּלִילָה דְּכוּונָתוֹ בְּמֵאֲכִילִים עֲרַבִּים וְמַשְׁקִים עוֹבִים לְהַרְבּוֹת בְּשִׁיבָה, יוֹכַל לִהְיוֹת בְּהִפּוּךְ שִׁסְתַּכְּן בְּאֲסַכְרָה הַבֵּאָה מִחַמַּת עֵילוּר בְּנֵי מַעִים. וְמֵאִי תַקְנֵיהִי מַלְּחָה וְמַיִם. וְכִיּוֹן דְּכָל עֵיקַר הַעֲמֵדָה וְקוּיֹם הַגּוֹף וְשִׁמְרָתוֹ הוּא מַלְּחָה וְמַיִם, שְׁהֵם אֵינִם נִרְשָׁים רַק מַעַע וְאִין בְּהֵם תְּאוּבָה. כְּמוֹ כֵן יֵדַע הָאֲדַם שְׂאִין הַעֵיקַר שְׁלֹו תְּאוּת הַאֲכִילָה וְשְׁתִּיבָה :

א"ר מרי א"ר יוחנן הרגיש בעדשים א' ל' יום מונע אסכרה מביטו. אבל כל יומא לא מא'ט משום דהקשה לריח הפה. נלע"ד כוונתו. דעדישים הוא מאכל אבליים. ואמר הרגיל להתאסוף על חורבן הבית ועל שפלות ישראל א' ל' יום כלומר צנת מיעוט בירח שהוא א' ל' יום וישראל מוהין ללכנה ומשום הכי יש להם ג"כ עליות וירידות. והאבילות ע"ז מונע אסכרה כלומר תאוות רעות הבאות מאכילה כ"ל. מביטו כלומר מנופו. אבל בכל יומא אם יתאבל יותר מדאי יוכל ליפול בעצבות, וקשה לריח הפה כלומר שלא יהיו דיבוריו בתורה ובתפלה בשמחה ובטוב לבב. ותכלית המכוון הוא שבכל ערב יהי מותר: הרגיל בחרל א' ל' יום מונע חלאים מביטו. נלע"ד כוונתו ע"פ מה דאיתא בבב"מ (דף פ"ג) גבי אברהם דכתיב ויקח בן בקר רך וטוב אמר ר"י א"ר בן בקר א' רך ב' וטוב ג' ופרך בגמרא ולמה לי לתא חסני בחד א"ר חנן בר רבא כדי להאכילו ג' לשנות בחרל. והכוונה בזה לרעתי הוא. דהנה באור החיים פ"י דאברהם ידע שהם מלאכים ע"ש. ולפ"ז אמינא דבין אברהם שהם הולכים באויר שליחות לרעה. דאם הי' לטובה לא היו מכחידיים ממנו. ועלה בדעתו להמליץ לפני הקב"ה לבעל הרעה. והי' ירא מהמלאכים שלא יקטרו. לכך האכילם ג' לשנות בחרל. כלומר הבינים שהלשון רריך להיות רך ומתוק. ולכן כתיב וילכו משם האנשים וישקפו על פני קדוש. השקפה זו לטובה כמ"ש השקפה ממעון קדשך וגו'. על פני קדוש כלומר על פניה בחיוליותה ולא בפנימיותה שיש לפעמים מעשים טובים בעיר אשר פנימיות כוונתם לא טובה. ומ"מ כיון דחיוליות המעשים הי' לטובה הי' מגין עליהם. ואברהם הולך עמם לשלחם כלומר מזה הענין לגמרי שלא ילכו להמקום ההוא כלל. שחשב שבתפלתו ייל אה עביר לגמרי. היולא משה דענין הלשון בחרל הוא לעזור בעד הלשון שלא ילשין ולא ידבר רע וז"ש כאן הרגיל בחרל כלומר הרגיל לחשות ולדום. א' ל' יום כוונתו כשהוא בן שלשים לכה. מונע חלאים מביטו כלומר כל תחלוטי הנפש כמ"ש שומר פיו ולשונו שומר מלרות נפשו. אבל בכל יומא לא משום דקשה לחולסא

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵתָא

לחולש' דלנא כלומר לפעמים לריך האדה להשיח לרותיו ודאגותיו לאחרים כמ"ס דגהב.
בלב איש ישיחה. ואם ישב תמיד וידום יהי' לו מחלה לב :

הרגיל דגנים קטנים אינו בא לידו חולי מעים כו'. כ"ל כוונתו דהנה הורה הורה לחבול
מבהמות ועופות רק אלו המינים הנרדפים ולא הורדפים ודורסים. מטעם
שהמכל מוליד בחדם טבע כמותו. ואיתא במס' ב"ק (דף ל"ג) לעולם יהא אדם מן הנרדפין
ולא מן הרודפין שאין לך נרדף יותר מחורים ובני יונה והכשרין לגבי מזבח. והנה דגנים
טבע הדגים הגדולים לבלוע את הקטנים, והקטנים נרדפים מהגדולים. לכך אמר הכא
הרגיל דגנים קטנים כלומר שיהי' נרדף ולא רודף אפי' לגבי אנשים שלא יזיק להם כי כ
ברדיפתו. כמו הדגים הקטנים שאע"פ שהם נרדפים מהגדולים מ"מ הם מתרבים לאין
שיעור יותר מגדולים. כמ"ס לא יתחבז האדם אם אפי' רודף לקפח פרנסה של אחר שידוע
שלא יזיק לו כי כ"כ העדר פרנסה זו כי יש לו רב לבד זו. לא יאמר כן, ואדרבה טוב לו
שיהי' נרדף ואז יפרה וירבה בכה ובמון. וז"ס ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין
גופו של אדם :

הרגיל בקלח אינו בא לידו כאב לב. כ"ל כוונתו דקלח אומיות נחש. ור"ל הרגיל בחחוק
שיהי' טוב לב ומסתה ושמחה תמיד אינו בא לידו כאב לב. איתבי' רשב"ג
אומר קלח אי' מס' סמני מות והיסן במורה גורנו דמו בראשו. כלומר שהחוק הוא סס
המות לאחד מס' מדות נפשו. והמשתקע וישן בחמימות הלחוק המרובה כמו גורן מחייב
בנפשו. ומשני לא קשיא הא בריתו והא בטעמו. כלומר לחוק שאין בו ממש כמו ריח הוא
סס המות אבל לחוק שיש בו ממש כמו הטעם וכמו הקלח שנתן טעם במכלל אינו מפיג
טעמו לעולם וזה טוב. וכדאיתא בשבת (דף ל' ע"ב) כתוב טוב כעס משחוק ומפיג
ולשחוק אמרתי מהולל. לא קשיא טוב כעס שכוונת הקב"ה על הדיקים בעוה"ז משחוק
שמשחק הקב"ה עם הרשעים בעוה"ז. ולשחוק אמרתי מהולל זה שחוק שמשחק הקב"ה עם
הדיקים בעוה"ב. והנה שחוק העוה"ז הוא שחוק טוב וראין בו ממש וממשל לריח שחולף
ועובר, שחוק זה הוא סס המות. אבל שחוק העוה"ב שהוא מלד שמחה של מלזה בעוה"ז
הוא נלחיי ויש בו טעם נעים ותענוג נפלא לעד, לחוק כזה הוא טוב מאד ומגיל מכאב לב
הן ברותיות והן בגשמיות :

קו [דף מ"א ע"ב] רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודה איתבי לקמיהו תמרי ורימוני שקל
רב המנונא בריך אתמרי ברישא כו' אל ר"ח מאן יהיב לן נגרי דפרזלי
וכשמעיק. ונריך להבין מאי דאמר ר"ח מאן יהיב לן נגרי דפרזלי ליקד אחרי רב המנונא
למסו וכי רב המנונא הי' לו רגלי ברזל והא גם הוא הלך ברגליו או על החמור וכמ"כ
הי' יכול ר"ח ליקד אתו או ברגליו או לרכוב על החמור. ונלע"ד דר"ח אמר שהי' רובה
ללמוד מרב המנונא דיני ברכות הנהנין הלכה למעשה. ובהם הרבה דינים מחולקים וכדאיתא
לקמן (דף מ"ב) דא"ר אדה בר אבה נה נפשי' דרב וברכת מוזני לא גמרינן משום דהרבה
דינים מחולקין יש בברכות הנהנין. ואם הי' הולך ר"ה עם רב המנונא דהרבה לא הי'
יכול ללמוד ממנו ברכות הנהנין. דרב חסדא הי' חשיב עפי מרב המנונא, מדע דהכל קא
חשיב לר"ח ברישא קודם רב המנונא. ואי חיקלעו לאושפזיו הסמוכין יכבדו את רב חסדא
לברך וכל מה שאומר בעה"ב עשה. ועוד דר"י אמר ג' דברים מקלרים ימיו של אדם כו'
מי שנותנים לו כוס לברך ואינו מברך (לקמן דף כ"ה) וא"ל רב לחייא בר"י ברי חנן וברך
(לקמן דף ג') א"כ לא יוכל לכבד את רב המנונא ולא יוכל ללמוד ממנו הלכה למעשה.
וע"כ נריך ליקד אחריו למקום שאין מכירין אותו ובהו ידע הבעה"ב מי הוא החשוב לכבדו
בברכה מי שהוא רוכב על החמור הוא הגדול ומי שהוא הולך ברגליו הוא משרתו. וז"ס
מאן יהיב לן נגרי דפרזלי וכשמעיק כלומר שאתה תהי' רוכב על החמור ואני אהלך ברגלי
למקום שאין מכירין אותו ממילא הייתי לומר ממך ברכות הנהנין :

קו [דף מ"ב] א"ר חייא ב"א אמר רב ג' תכופות הן תיבך לפיכך שחיעה תיבך
לגאולה חפלה תיבך לנע"י ברכה. ופירש"י לנע"י דמים אחרונים
בברכת המזון. אמר חיי' אף אנו נאמר תיבך לת"ח ברכה (במעשה ודוקה) ופירש"י ברכה
בביתו : שאלת ויברכני הי' בנלך, ואכ"א מהכל ויברך הי' את בית המלרי בנלל יוסף.
וכתב מהרש"א וז"ל רש"י בחומש פי' שעל ידך בא לי ברכה כשגאת לבאן לא היו לי בנים
כו' ואין להאריך בדחוקיהם. דמתוך סוגיא דשמעתין לא משמע כן אלא על אלנו שהי' מעט
מתרבה אמר שנתברך תיבך ומיר בריאתו כו' ויברך הי' אותך לרגלי כפי' הראב"ע שנתברכת

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא כּוּ

מַעֲשֵׂה שְׂבָחָה רַגְלֵי בְּנֵיךָ כּוּ עִכְ"ל . וְלִכְאוּרָה מִיָּלַד לְמַהֲרָשׁ לְמִידֻקַּת מַסּוּנֵיָה דְשַׁמְעוּתִין דְהַבְּרָכָה לֹא קָאֵי עַל הַבְּנִים כְּפִירְשֵׁי אֵלֶּה עַל הַלָּאן . וְגַ"ל דְמַהֲרָשׁ גֵּוֹרֵם הַכָּל בְּשַׁמְעוּתִין סִיבָּךְ לְתִ"ח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂה יְדִיכֶם . וְזוֹה מוֹכַח דְקָאֵי עַל הַלָּאן שִׁהִי יַעֲקֹב רוּעָה וְזוֹה מַעֲשֵׂי יָדָיו . וְזוֹה שְׂנֵרְאָה לּוֹ לְמַהֲרָשׁ גֵּוֹרֵם אֵלֶּה הוּא מִשּׁוֹם דְלֹא יִתְכֵן שִׁהִי בְּרַכָּה בְּנֵיחַ שְׂמַחֲתֵכֶן שֶׁסְּתַתְּעֵבְדוּ בִיעֲקֹב וְבוֹיּוֹסָף לֹא יִתְכֵן שִׁהִי בְּרַכָּה עִי"ן בְּנֵיחַם רַק יִתְכֵן שִׁהִי בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂי יְדִיכֶם שֶׁל יַעֲקֹב וְבוֹיּוֹסָף גּוֹפִיּוּיָהוּ כַּמַּ"שׁ וְעַמְדוֹ זָרִים וְרַעְוָה לֹאֲכַסֵּם . וְרַשִׁי לֹא גֵוֹרֵם הַכָּל בְּמַעֲשֵׂה יְדִיכֶם וְפִירֵשׁ תִּיבָּךְ לְתִ"ח בְּרַכָּה בְּנֵיחַו . לַכֹּךְ פִּירֵשׁ שְׂפִיר בְּחֻמְשׁ דְהַבְּרָכָה קָאֵי עַל הַבְּנִים דְזִבּוּ בְּנֵיחַו . וְלֹא נִיחַא לִי לְרַשִׁי הַגֵּוֹרֵם בְּמַעֲשֵׂי יְדִיכֶם , דְחָד דְהָא הַגְּמֵרָא בְּלִישְׁנָא בְּתַרְחַל לִיבָּךְ לֵה מְדַבְּרֵי וְיִבְרַךְ הִ' אֶת בְּנֵי הַמְּזֵרִי בְּגַלְל יוֹסֵף . אֲלַמַּח דְהַבְּרָכָה הִ' תִּיבָּךְ בְּנֵיחַ . וְחַמְ"כ כְּחִיב וְיִהִי בְּרַכָּה הִ' בְּכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ בְּנֵיחַ וְצַדִּיקָה . וְעוֹד דְלִי נִימַח דְהַבְּרָכָה הִיא בְּמַעֲשֵׂי יְדִיכֶם חַ"כ לֹא יִהְיוּ שׁוֹיִם כָּל הַדִּ' תְּכִיפּוֹת לְהַדְדִי דְבַגִּ' תְּכִיפּוֹת שְׁחִשִּׁיב רַח"ב בְּרַשִׁי שִׁינָךְ לּוֹמֵר שְׂתִיבָּךְ כְּשִׁינְאֵין מְכַלְל רַעִיָה וְקַלְלָה בְּאִים זִבּוּה לְכַלְל עוֹבֵדָה וְזַרְכָּה , דְעַמְסַם תִּיבָּךְ לְסַמְכִיכָה שְׁחִימָה הוּא , דְזַבּוּה שְׂמוּמָךְ עַל קַרְבְּנֵי וּמְתוּדָה עֵלְיוֹ מְכּוּפֵר לוֹ הַעוֹן . לַכֹּךְ לִרְיָךְ שִׁהִי בְּרַכָּה וְלֹא יִסִּיחַ דַּעְמוֹ מִזֵּה , דְתִיבָּךְ כְּשִׁינְאֵין מְכַחֲטָא שׁוֹרָה עֵלְיוֹ הַקְּדוּשָׁה . וְתִיבָּךְ לְנַעֲמֵי בְּרַכָּה פִּירֵשִׁי דְקָאֵי עַל מִים אֲחֵרוּנִים שְׂהֵם לְהַעֲבִיר זֹהֲמַת הַסֵּטֶ"א וְלִיתָן לוֹ חֵלְקוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַרֵב בְּרַבְמִ"ן . הוּא גַ"כ תִּיבָּךְ כְּשִׁינְאֵין מְהוּמְמָחָה וְסִטֵ"א בָּה לְכַלְל בְּרַכָּה וְקְדוּשָׁה בְּבִרְכַת הַמּוֹזֵן . וְכֵן תִּיבָּךְ לְגַחְלוּתָה תְּפִלָּה דְתִיבָּךְ שִׁינְאֵינוֹ מְמַזְרִים מַמַּ"ט שְׁעָרֵי צוּמְמָחָה שְׂמַחֲתֵכֶן לְהִ' ית' . וְכַל דוֹר וְדוֹר חִיבֵי אֲדָם לְרַחוּת אֶת עַלְמָו כְּאֵלּוֹ הוּא יֹאֵל מְמַזְרִים . כְּלוֹמֵר מְמַזְרִים וְגַבּוּלִים שֶׁל תַּחוּת הַיָּרֵךְ . וְתִיבָּךְ שִׁינְאֵים מְהַמְזְרִים לְרִיכִים אֲחֵנְהוֹ לְהַסְפֵּל וְלְהַתְּחַבֵּר לְהִ' . וְאִי נִימַח דְמָה שְׂחָמֵר אֲבִי תִיבָּךְ לְתִ"ח בְּרַכָּה הוּא בְּמַעֲשֵׂה יְדִיכֶם לֹא יִהִי דְמִי לְהִנִּי דְלַעֲוִיל דְאִפְשָׁר שְׂגַם מְקוּדֵם לֹא הִי לֹא קַלְלָה וְלֹא בְּרַכָּה . לַכֹּךְ הוֹכַרְתָּ לְעַמְסַם דְהַבְּרָכָה הִיא בְּנֵיחַו . וְזִבּוּה שְׂפִיר יִתְכֵן לּוֹמֵר דְעַד בִּיחַת הַסֵּטֶ"א הִי קַלְלָה בְּנֵיחַ הַבְּעִי"ב כְּפִירֵשׁ מִי שִׁשׁ לוֹ בְּנֵיחַ וְאִין לוֹ בְּנִים הוּא קַלְלָה כְּדֹאִיתָא בְּקִדּוּשֵׁין (דָּף פ"ב) אִ"ל אֵלּוֹם בְּלֹא זְכָרִים וְנִבְחָה נְקֻבּוֹת אֲשֶׁרִי מִי שְׂבִינּוֹ זְכָרִים וְאִין לוֹ לְמִי שְׂבִינּוֹ נְקֻבּוֹת . וְכִיּוֹן דְאִין לוֹ לְמִי שְׂבִינּוֹ נְקֻבּוֹת יִתְכֵן שְׂפִיר לּוֹמֵר שְׂבִיחַת הַסֵּטֶ"א יֹאֵל מְכַלְל קַלְלָה לְזַרְכָּה שִׁהִיוּ לוֹ בְּנִים זְכָרִים . לַכֹּךְ פִּירֵשִׁי בְּחֻמְשׁ שְׂעַד זִבּוּה בְּנֵיחַ לְבָן לֹא הִי לוֹ בְּנִים זְכָרִים . אֲבָל בְּלָאן אֵס הִי לוֹ לְבָנִין מְקוּדֵם מַעַע אֵלּוֹן וְצַבּוּא יַעֲקֹב נִתְבָּרַךְ וּפְרִיךְ הַלָּאן לְרֹבֵז זִבּוּה רַק בְּרַכָּה אֲבָל לֹא יִתְכֵן לּוֹמֵר שְׂמְקוּדֵם הִי בְּכַלְל קַלְלָה וְיֹאֵל מְקַלְלָה לְזַרְכָּה :

קַח [דָּף מ"ג ע"ב] וְאֵרִי"ן בִּנְע" אִרְ"ר כּוּ מִנְיָ דְכְּחִיב אֶת הַכֵּל עֵשֶׂה יִפֶּה בְּעַתּוֹ מְלַמֵּד שְׂכַל אֲחֵד וְאֲחֵד יִפֶּה לוֹ הַקְּבִי"ה אֲוִמְנַתּוֹ בְּפִיּוֹ . אִרְ"ר פִּסָּא הִינּוּ דְאֲמַרִי אִינְשֵׁי תַלְי לִי קוֹרֵת לְדַבֵּר אֲחֵר וְאִיהוּ דִידִי עֲבִיד . לִכְאוּרָה הַמְשַׁל מְדַבֵּר אֲחֵר לְאוּמָן שִׁיפֶה לוֹ אֲוִמְנַתּוֹ הוּא תְּמוּהָ . וְלַעֲוִ"ד דְרַב סַבֵּר כִּי נְהוּרָאֵי דְאֲמַר בְּקִדּוּשֵׁין (דָּף פ"ב ע"א) מִנִּיחַ אִנִּי כָּל אֲוִמְנַת שְׂבַעֲוֹלִם וְאִינוּ מְלַמֵּד אֶת בְּנֵי אֵלֶּה תּוֹרָה שְׂאֵדָם אֲוֹכֵל מְשַׁכְרָה בְּעוֹבִ"ו וְהַקְּרָן קִיּוּמָת לוֹ לְעוֹבִ"ב הַתּוֹרָה מְשַׁמְרַתּוֹ מְכַל רַע בְּנַעֲרֹתָו וְנֹתַתּוֹ לוֹ אֲחֵרִית וְתַקּוּה בְּזַקְנוֹתָו כּוּ . וְזוֹ רַב כֵּל אִ' וְאִ' יִיפֶה לוֹ הַקְּבִי"ה אֲוִמְנַתּוֹ בְּפִיּוֹ . כְּלוֹמֵר כָּל הַאֲוִמְנַת שְׂבַעֲוֹלִם אִינְס יִפִּים מֵהַד עֲלַמְסַם לְבַד הַתּוֹרָה , אֵלֶּה שְׂהַקְּבִי"ה יִיפֶה לְהַאֲוָן אֶת אֲוִמְנַתּוֹ וּמְלַמְדָה לְבָנוֹ . וְמוֹלָא עַמְסַם לִזְה כְּדִי שְׂבַאוּמְנַתּוֹ יִתִּיחַ וְלֹא יִגְבוּז וְלֹא יִלְעַסֵּם אֶת הַבְּרִיּוֹת . עִי"ו הַמְשִׁיל ר"ל תַּלְי לִי קוֹרֵת לְדַבֵּר אֲחֵר וְאִיהוּ דִידִי עֲבִיד כְּלוֹמֵר שְׂתָן לוֹ הַקְּבִי"ה כֵּן דָּן וְטוֹב שִׁהִי יִכּוֹל לְשַׁמְרוֹ בְּזַקְנֵיכֶם כְּפִים וְצַבּוּרָה שְׂגַם בְּשַׂמְחָלָה עוֹשֵׁר וְכַבּוֹד . וְרִשִׁי דִידִי עֲבִיד שְׂמַלְכֵךְ אֶת בְּנֵי בְּאוּמְנַת שִׁשׁ בַּה גַ"כ גּוֹל וְאוֹנָחָה כִידּוּעַ וְגַם עֵנִיּוֹת לְפַעֲמִים . וְלִזְה סַמְךָ רִ"ז בִּנְע" מַשְׁמִי" דְרַב שְׂאֲמַרוֹ נּוֹחַ לוֹ לְאֲדָם שִׁפִּיל עַלְמָו לְתוֹךְ כְּבִשָּׁן הָאֵס וְאֵל יִבְיִין פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים . לּוֹמֵר דְמַ"מ אֵל יִבְיִישׁ פְּנֵי הַאֲוִמְנִים לְקַרוּסַם דְבָרִים אֲחֵרִים דְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים אִין לוֹ חֵלְק לְעוֹבִ"ב . דְעוֹחַ לוֹ לְאֲדָם לְהַפִּיל עַלְמָו לְתוֹךְ כְּבִשָּׁן הָאֵס וְאֵל יִבְיִין פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים , כְּלוֹמֵר אַע"פ שְׂהַמְפִּיל עַלְמָו לְתוֹךְ כְּבִשָּׁן הָאֵס הוּא מֵאֲבַד עַלְמָו לְדַעַת וְאִין לוֹ גַ"כ חֵלְק לְעוֹבִ"ב , מַ"מ כָּל הַפְּחוּת לֹא עֵשֶׂה לְרַעְוָה רַעִיָה אֵלֶּה עַלְמָו . וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים חֲטָאוּ בְּכַפְּלִים :

קַמַּת תִּיר שְׂהֵ דְבָרִים גְּנָאֵי לוֹ לְתִ"ח כּוּ וְיֹ"א אֵל יִפְסִיעַ פְּסִיעָה גַּסָּה כּוּ דְאֲמַר מַר פְּסִיעָה גַּסָּה נּוֹטֵלַת אֲחֵד מַחַ"ק מִמְּאֹר שִׁינּוֹ שֶׁל אֲדָם . וּמִאִי תַקְנִיתִי לְכַדֵּר לִי בְּקִדּוּשָׁא דְבִי שִׁמְעָא כּוּ וּפִירֵשִׁי שְׂשׂוּתָה כּוֹס שֶׁל קִידּוּשׁ בְּלִילָס בְּשַׁבַּת . וְלַהֲבִין מְסַפֵּר אִ' מַחַ"ק מִמְּאֹר שִׁינּוֹ וְהַתְּקַנָּה לִזְה בְּשַׁתִּית כּוֹס שֶׁל קִידּוּשׁ לְנַעֲ"ד דְהִנֵּה אֲחֵרוֹ זֵל מִן הַאֲרֵץ עַד לְרַקִּיעַ : מְהַלֵּךְ

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פּוֹי אֲנֶרְתָּא

האֵלֶּךְ ת"ק שָׁנָה וְעוֹבֵי הַרְקִיעַ מֵהֶלֶךְ ת"ק שָׁנָה. וּפּוֹי הַדְּבָרִים לַעֲנִיד הוּא לומר שָׁמָּה שׂוֹכֵל
הַיָּהוּדִים לְהַשִּׁיב בִּימֵי חַיִּין בְּעִבְדוֹתוֹ שִׁיבִי נְדָמָה כְּמֵלָכִים הַעוֹמְדִים בְּרֻקִים הוּא מֵהֶלֶךְ ת"ק שָׁנָה.
וְלִהְיוֹת בְּמַדְרַגָּה גְבוּהָ מֵמֵלָכִים כְּמֵשׁ וְנִחְמִי לֶךְ מֵהַלְכִים בֵּין הַעוֹמְדִים הֵלָלָה הוּא מֵהֶלֶךְ
עוֹד ת"ק שָׁנָה. וְזֶהוּ עוֹבֵי הַרְקִיעַ כְּלוֹמַר כָּל שַׁח מַדְרַגָּת הַמֵּלָכִים. כִּךְ הֵכֵל הוּא אֵלֶּף שָׁנִים
וּפּוֹי אֵלֶּף שָׁנִים הוּא שִׁיבֵינוּ כָּל מַעֲשׂוֹי רִיבּוּרֵינוּ וְחִשְׁבוֹנוֹ וְחִכְמָנוּ רַק לֵה' לְבָדוּ. מִתְחַלְתָּ
לְהַרְגִיל עֲלָמּוֹ בְּעִבְדוֹת אֵף אִם בִּלָּא כּוֹנֵנָה כְּדִיאוֹת שֶׁהָיָה רַק פֶּלַג הַעֲבֹדָה וְעוֹלָה רַק לְמַסְפֵּר
ת"ק מ"מ יָגִיעַ עַד לְרֻקִיעַ וְחִכְ"כ פֶּלַג הַעֲלִיּוֹן שֶׁהִיא הַכּוֹנֵנָה כְּדִיאוֹת יֵהֶלֶךְ כָּל עוֹבֵי הַרְקִיעַ
וְיָגִיעַ לְמַדְרַגָּה גְבוּהָ מֵהַמֵּלָכִים. וְחִשְׁבוֹן אֵלֶּף שָׁנִים הוּא דַּמְעָשָׁה הוּא יְחִידוֹת וְדַבּוֹר עֲשִׂירִיּוֹת
וּמִחֲשָׁבָה מֵאוֹת וְשֹׁכֵל אֵלֶּף. וְכִדְרֵיחָא בְּשַׁבַּת (דף ק"ג ע"ב) אֵלֶּף בֵּית אֵלֶּף חֲמֵמָה בֵּית בֵּינָה.
וְהֵנָּה סֹדֵר הַעֲבֹדָה לְרִדֵּךְ הַיְהוּדִים בְּהַדְרַגָּה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה כְּמוֹ שְׁעוּלִין בְּכֹסֶס וְלֹא לְדַלֵּג שׂוֹר.
וְזֶהוּ הַמַּפְסִיעַ פְּסִיעָה גָּסָה כְּלוֹמַר שְׂעוּלָה שְׁתֵּי שְׁלִיבוֹת הַכּוֹסֶס בְּשֶׁסֶס א' וְנִשְׁלַת אַחַד מֵת"ק
מִמְאֹר עֵינָיו. כְּלוֹמַר חֲסֵד לְמַדְרַגָּה אַחַת מֵהַת"ק מַדְרַגּוֹת מֵמֵאִירִים עֵינָיו. וְתַקְנֵיתָ לְהַדֵּר
לִי בְּקִדּוּשָׁא דְלֵיל שַׁבַּת שְׁאוּמְרִים עַל כְּבוֹס וְיִכְוֹלוּ הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' וְתַרְגַּם אֲוִנְקֶלֶס וְשִׁחְכְּלוּ כוֹ'
כְּלוֹמַר שִׁחְכְּלוּ וְנִחְמָזוּן. מֵאֵד שְׁחֹרְוֹכֵל הַפְּרָעִים לִיְהוּת כָּלֵל א'. וְכִלְלָה מֵמֵאִירִים כָּל הַפְּרָעִים
מִמִּילָא כְּשִׁיבָא אֵל הַכָּלֵל יֵאִירוּ בּוֹ כָּל הַפְּרָעִים. וְמֵה שְׁאֲמֵר דּוֹקָא כְּבוֹס שֶׁל קִידוּשׁ. הוּא
אֲלִיבָא דְמִיד עַן הַדַּעַת גַּפֵּן הִי' וְתִיקּוּנוֹ הוּא כְּבוֹס יוֹן שֶׁל קִידוּשׁ. וְזֶהוּ יוֹגֵבָה קוּמַת הָאֵדֶם.
שְׁנַפְשַׁל בַּחֲטָא עַה"ד וְד"ל:

[דף מ"ד] כִּי אַחַר רַב דִּימֵי אַחַר עֲרִי אַחַת הֵיחָה לוֹ לִיְגֵאִי הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא מוֹלִיאוֹן
מִמֵּנָה ס' רְבוּא עֲרִי עֲרִי לְקוֹלָי תֵּאֲרִים מַעֲשֵׁשׁ לַעֲשֵׁשׁ. וּפִירְשֵׁי לְמֵאֲכַל
פּוֹעֲלִים שְׁקוֹלָיִים תֵּאֲרִים וְהוּוּ מַרְבּוּיָן עַד שֶׁכָּל אֶלֶּה נִרְיִיכוּן לְהַם לְמַחְלָס. וְאִמְרַשׁ"א פּוֹי דְרֵיחִית
זֶהוּ דְבַר הַמְּלוּחָ לְהַשִּׁיב לֵב הַקּוֹלָיִים תֵּאֲרִים שְׁנַחֲלָשׁ לְבַם מִתּוֹךְ מִתִּיקַת הַפִּירוֹת כוֹ' עַכ"ל.
וְלִכְאוּרָה קָשָׁה לְפִירְשֵׁי שֶׁהַסִּיפּוֹר הוּא לְהַפְּלִיא רִיבּוּיֵי הַפּוֹעֲלִים הִי' לוֹ לְפִרְשׁ מַסְפֵּר הַפּוֹעֲלִים
כְּדִיאָא וּלְפִירוֹשׁ מֵהַרְשֵׁ"א שֶׁהוּא לְהַפְּלִיא מִתִּיקַת הַפִּירוֹת הִי' לוֹ לְסַפֵּר בְּפִירוֹשׁ מִתִּיקַת
הַפִּירוֹת. וְיֵשׁ לִישֵׁב דְרַב דִּימֵי אַחַר לְאַשְׁמֵיעִין דְרַךְ מֵרַת הַלְדָּקָה. דֹּאֵס דְרַךְ הַעֲנִי שֶׁלֹּא יִסְעוּד
זָרִינּוּ תֵּאֲרִי לְלֵחַם אִם לֹא יִשְׁתָּה מִקּוֹדֶס לְנִלְנֵת יוֹן אִו עַד שִׁאֲכַל דָּג מִלּוּחַ דְּמַגְרִיר גְּרִיר מִמְשִׁיךְ
הַלֵּב לְדַחַף אֲכִילָה לֹא יֵאִמֵר הַעֲשִׂיר דְּמַדְרַכּוֹ לְהַשְׁבִּיעַ הַרְעוּבִים וְלֹא לְהַרְעִיב הַשְּׁבָעִים
וְדוּן בְּלָא יוֹן אִו בְּלָא דָּג מִלּוּחַ הוּא שְׁבַע א"כ לְמֵאִי יִרְעִיבוּ. וְכִמוּ הַבּוּא דֹאֲתָא לְקַמֵּי דְרַבָּא
וְח"ל שֶׁהָיָה סוּעַד אֵלֶּף בְּתַרְנַנְגוֹלָה פְּעוּמָה וְיוֹן יֵשׁ. שֶׁהָיָה יֵשׁ מַגְרַר הַלֵּב קוֹדֶס הַסְּעוּדָה.
וּמִחֲתָךְ הַמֵּאֲכַל הַשָּׁמֶן וְהַמְרוּבָה אַחַר הַסְּעוּדָה, לֹא יֵאִמֵר הַעֲשִׂיר מַדְרַכִּי לְהַסְּעִיד לֵב הַעֲנִיִּים
וְלְהַשִּׁיב נַפְשָׁם וְלֹא לִישָׁן לְהַם דְּבַר הַמִּזִּיק לְהַם וְלְהַלְרִיכָם לִישָׁן לְרַפּוּאָה. וְזֶהוּ תְּשׁוּבַת
הַבֵּינִי. וְזִמְתָּ הַרְיָבוֹת הוּא לִישָׁן לְהַעֲנִיִּים כְּפִי הַרְגֵּלָם. וְהַבּוּא מַעֲשָׂה דְעִיר אַחַת הֵיחָה לוֹ
לִיְגֵאִי הַמֶּלֶךְ בְּהַר הַמֶּלֶךְ וְהוּא מֵשֶׁל לְמִי יַעֲלֵה בְּהַר ה'. כְּלוֹמַר שֶׁהוּוּ דִיבּוּס כ"כ עַד שֶׁהָיָה
נִחְמָסִים לְהַפּוֹעֲלִים הַקּוֹלָיִים דְּגִיָּים מְלוּחִים, לְפִירְשֵׁי הוּא קוֹדֶס הַסְּעוּדָה כְּשִׁבִיל
תְּחֹלַת אֲכִילָה וְלִפּוֹי מֵהַרְשֵׁ"א הוּא אַחַר הַסְּעוּדָה שֶׁלֹּא יִזּוֹק לְהַם הַרְיָבוּי אֲכִילָה וּמִתְחַתּוֹת
הַפִּירוֹת. אַחֲמַס לִפּוֹי תִּיקְשֵׁי מַסְפֵּר ס' רְבוּא דְנִקְטָא. וְעוֹד דִּלָּא יִתְגַּן כָּלֵל שִׁיבִי מַסְפֵּר
הַפּוֹעֲלִים וּמִשְׁךְ הַמֵּלָכָה וְתֵאֲרִים הַטְרִית שׁוֹה כָּלֵל שְׁבָע וְשְׁבָע. וְלִשָׁן מַעֲשֵׁשׁ לַעֲשֵׁשׁ מִשְׁמַע
שִׁיבִי כָּלֵל שְׁבָע. לְכַךְ נ"ל לְפִרְשׁ שֶׁהוּא רִמּוֹ בְּדִרְךְ מֵשֶׁל וּמְלִילָה לְעַנּוּן אַחְדוֹת בִּישְׂרָאֵל.
דְּעִינֵן קוֹלָי תֵּאֲרִים הוּא שְׁקוֹלָיִין תֵּאֲרִים הַלְחִים וְעוֹשִׂים מֵהַם עֲגוּלֵי דְבִלָּה. וְאִין לֶךְ כָּלֵל
פִירוֹת הָאִילִין שׂוֹכְלוּ לְהַתְּחַדֵּךְ כ"כ עַד שִׁיבִי מֵהַרְבָּה מֵהַם פִּלְחָ אַחַד וְנִשְׁסֵם מִיּוֹדָה זוֹלַת
הַתְּחַלְתִּים מֵתְּחַלְתִּים הַרְבָּה מֵהַם וְנַעֲשִׂים גּוֹף אַחַד וְנִקְרָא בְּשֵׁם מִיּוֹדָה פִּלְחָ דְבִלָּה אִו עוֹלָה
דְבִלָּה. וְהַמֵּשֶׁל הוּא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ גּוֹי אַחַד שְׁרִירִים לִיְהוּת בְּאַחְדוֹת גְּמוּר לֵב עִיר וְעִיר
כְּמוֹ גּוֹף אַחַד כְּאִישׁ אַחַד חִבּוּרִים. וְלֹא נִקְרָאוּ בְּשֵׁם יִחִיד אִדָּם אִתְּס. דְּלִשָׁה אִדָּם אִין לוֹ
מַסְפֵּר רִבִּים כְּמוֹ שִׁישׁ לְשִׁמּוֹת אִישׁ אִחוּשׁ וְגַבַּר שֶׁהַמַּסְפֵּר רִבִּים שֶׁלֵּהַם אִישִׁים, אֲנָשִׁים, גְּבָרִים
וְלִשָׁה אִדָּם אִין לוֹ מַסְפֵּר רִבִּים. וְזֶהוּ שְׁאֲמֵר הַבּוּא וְחֵתְנָה לְאִנִּי לֹאֵן מַרְעִיתִי, אִימְתִי אִם
אִדָּם אִתְּס. אִם אִתְּס בְּאַחְדוֹת גְּמוּר עַד שִׁתְּכֵן לְקִירוֹת אִתְּכֵם בְּשֵׁם אִדָּם. וְגוֹי אַחַד. וְלִכְּ
נִקְטָא מַסְפֵּר ס' רְבוּא כְּמֵשׁ לְקַמֵּן הַרְוָאה אֲוִכְלָא יִשְׂרָאֵל פ"ס' רְבוּא מִנְרַךְ בְּרוּךְ חֲמַס הַרִיִם.
וּפִירְשֵׁי מַשׁוֹס שְׁאִין דְּעוֹתֵיהֶם שׁוֹת. וּסְפִילֵי טְרִית דְּנִקְטָא הוּא שִׁישְׂרָאֵל נִמְשָׁלוּ לְגִיָּים דְּכִמוּ
הַדְּגִים הַבְּדוּל בּוֹלַע הַקָּטָן מִמֵּנוּ וּמ"מ הַם פְּרִים וְרִבִּים ע"י הַמִּים עַד שֶׁהַדְּגִים לְגִיָּים רִבִּים
וְעוֹלָמִים מֵאֵד כִּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל אַע"פ שֶׁהֵם נִרְדָּפִים מ"מ רִבִּים וְעוֹלָמִים ע"י הַמִּים שׁוֹת
הַטְרָה הַתְּשׁוּלָה לְמִים. וּמַעֲשֵׁשׁ לַעֲשֵׁשׁ דְּנִקְטָא לְפִי שֶׁלֹּא זָמַן הַקִּיבוּץ. דְּכָל יְמוֹת הַחוּל הַכָּל
מַפְּזוּרִים

מפוררים ומפורדים כל אחד פונה לעסקיו או בכל עבודה נשדה, ובע"ש הכל מתקבלים ביחד לבתי מדרשות ושלוש ואחדות ביניהם. והמשך המאמר הוא כך. עיר אחת הוא גוף אחד היתה לו לינאי המלך בבר המלך הוא כינוי לבר ה'. פי' שינאי המלך פעל בעמו ישראל להיותם גוף אחד וזוה יעלו לבר ה'. ובמה פעל זאת, אמר שהיו מוליחין ממנה ס' רבוא ספלי עריות לקוללי תלמידי, פי' שהיו מוליח מכם המדה הרעה להיות כמו אוכלתא של ס' רבוא שאין דעותיהם שוות וכמו הדגים שהגדול בולע הקטן ממנו. אלא שיהיו כמו קליפת התלמיים שמתאחדים להיות גוף אחד ובשם אחד ומיוחד. ואימתי פעל זאת מע"ש לע"ש. דלא הוא וזמן הקיבוץ כנ"ל :

בי אחת רבין אמר אילן אחד הו' לו לינאי המלך בבר המלך שהיו מורידין ממנו מ' סאה גזולות מג' זריכות לחדש. ענין הגזומא וסכום מ' סאה דנקט נראה לי דהוא ג"כ בדרך משל. דהאדם נמשל לאילן כמ"ש כי האדם עץ השדה וגו'. ובר המלך הוא כינוי לבר ה' כגיל ומ' סאה הוא משל למקוב. מים מ' סאה. וכונתו מקוב ישראל ה' מה מקוב מספר את העמאים אף הקב"ה מטרה את ישראל (משנה ט' פ"ו דיומא). וגזולות הם בני יונה שישראל משוליים ליונה כמ"ש אחת היא יונתי וגו'. וזהו הסיפור דרב דימי שהי' מקום אחד לינאי המלך שהיו זה לדיקים המשוליים לבני יונה שהיו גדורים מגזול עריות כמו היונה. ולכך עלו לבר המלך שהוא בר ב'. והיו עהורים כמו העולה ממקוב מ' סאה. מג' זריכות לחדש פירש"י ג' פעמים בחדש מורידין ממנו כך עכ"ל. והנמשל הוא שיש ג' זמנים בחדש. תחלת החדש שמולד הלבנה קטן. ואמצע החדש שהלבנה במילואה. וסוף החדש שהלבנה קפנה מאד ונחסך אורה. וישראל נמשלו ללבנה. ויש להם ג"כ עליות וירידות. ופי' הדברים שבכל עת וזמן שאירע להם בין שהיו במדרגה שפלה ובין שהיו בתחלת עליה ובין שהיו במדרגה גבוהה מאד היו עהורים ולדיקים.

בי אחת ר' יחזק נחמתי אחת היתה בארץ ישראל וגופית שמה שהיו זה פ' זוגות אחים כהנים כשוליים לפ' זוגות אחיות כהנות כו'. ופי' מהרש"א שהיו מדקדקים כ"כ ביחוס שכהן ישא כהנת כדאמרין פ' אלו עוברין בת כהנת לישראל אין זיווגן עולה יפה ואפשר שלכך נקרא העיר גופית ע"ש אשחך כגפן פוריה וגו' כענבי הגפן כגפן. עכ"ל. וקשה לפירושו דל"כ היל"ל סתם שלא היו משיחין כי אם כהנות לכהנים ולמאי נקט פ' זוגות אחים כהנים ופי' זוגות אחיות כהנות. לכך נלע"ד לפרש דהנה באבות בנינו בן עשר למשנה כו' בן עשרים לרדוף בן שלשים לכח כו' בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה כו' בן מאה כאלו מת ועבר ובעל מן העולם. הרי דחילק שנות האדם שנת כלל מבין עשרים שמיים בעושים בודי שמים עד מאה שנים לעשר שנים. והוא כמו המ"ש דרך נטר בשמים פי' דרך נטר שעולה בו לאט לאט עד לשמים. ובכל עבר שנים דרך הנכר לעוף למקום גבוה וחס מאד עד ששטרים הם נוולות כנפיו מחמת החום ונתחדש בנוולות חדשות. וע"ז נאמר תתחדש כנשר עעוריו. פי' כמו הנכר מתחדש בכל עבר שנים בנוולות חדשות מלך שבכל עבר שנים יגביה עוף למקום גבוה יותר מבעבר שנים הקודמים. עד שבעשר שנים האחרונים כיון שהגיע הנכר לבן מאה שנים דרכו לעלות למקום גבוה וחס מאד מאד כנגד הים ונוטרים הם כל נוולות גופו וכנפיו לגמרי ונופל לים ונעבט שם. דלא כנו לו שנותיו ועליותיו לגמרי. כך איש הישראלי יכולים לעלות במדרגתם עד בן מאה שנים וזו נחשב כאלו מת ועבר ובעל מן העולם. דאם לא תיקן מה שנידך לו עד מאה שנים טוב לא יתקן כלום. וימי שנות אדם בנינו שיקרא לו שיבה טובה הוא במלאת לו שבעים שנה דתיקן הע' מדות שלו. ואם בגבורות שמיים שנה פי' הזוכה לבינה בעולם באחדות ה' וגבורותיו הוא בגבורות שמיים שנה כידוע ל"ח. והנה הכהנים נריכים להיות בגבורות גבורי כח עושי דברו. ולכך מוכין אותם מבין שלשים שנה ולא מבין עשרים כישראל. משום דבן שלשים לכת. וזהו הסיפור של ר' יחזק עיר אחת היתה בא"י וגופית שמה. כלומר כמו הגפן שאינו מקבל שום הרכבה מאילן שאינו מינו. והיו זה שמיים זוגות כהנים כלומר שהיו הכהנים במדרגתם כליאת להם עד בגבורות שהם שמיים מאד שלא מדרונו רק עם כהנות בכדי שיהיו כל מחשבותם קדושות ונקראו אחים להקב"ה :

[ע"ב] א"ר ינאי כל שהוא כבינה בינה טובה הימנה. נלע"ד דנקט בדרך משל להקל כוונת היסורין מן האדם ולקבלם בשמחה. דהנה כתיב טוב ללכת אל בית אבל מלכת וגו'. והבינה היא שמבדיל את האבל לרמו על האבילות שהיא נלגל החוזר בעולם ועוד שאין לה פה כמו האבל אין לו פה. ויש כל שהיא כבינה כלומר אפי' בית המשמה בית חמונה שנתק

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא

שנתקן ג"כ מלד המיתה שנגזרה על אדרי"ר, שהיו עירי הינומא וחילוק קליות לידע אס
כתובתה מאתים כבתולה או מנה כאלמנה. מ"מ טוב ללכת אל בית האכל דס בודאי יזכור
סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. מלכת לבית המשחה דס יכול לשכוח על יום המיתה.
ו"ש צילה שהיא הברכה האכל טובה הימנה. מהשמה שצבית המשחה :

בי אחא רבין אמר טבא ביעתא מגולגלתא משיחא קייסי סולתא. לדעתא אפסר שנתכוין
ג"כ לדברי ר' ינאי כנ"ל אלא שהלבים הדברים במשל אחר. ביעתא מגולגלתא הוא עיין
הברכה האכל מחמת גלגל החזור כנ"ל. ושיחא קייסי סולתא כוונתו ששה מדות סולת אליבא
דמ"ד עץ הדעת טוב ורע חטא היטה. כלומר מששה מדות המעורבים טוב ברע, והוא משל
לששה ברכות גשואין, שמלד הטוב הנשמי והשמה יוכלו לשכוח על הרע והמות. ויכול הרע
הרוחני להתגבר על הטוב הרוחני :

בי אחא רב דימי אמר טבא ביעתא מגולגלתא משיחא . מטייחא מד' . מבוסלתא כל שהיא
כצילה צילה טובה הימנה לבר מבישרא . פי' אס מקבל היסורין בזהבה ויודע שהוא
גלגל החזור טבא מששה מדות דמגיע על ידן לדעת. ומטייחא פי' אס אין מקבלן בזהבה
רק מתחמת מזה א"כ חסר ממנו שתי המדות שאין מקבל דין בזהבה לבר טבא מד' .
ומבוסלתא פי' אס טובה דמתעב מים תרד עינו אזי הוא בקטנות הדעת ואין לו אלא מירוק
היסורין ו"ש כל שהיא כצילה טובה הימנה דלא כשאר בידו אלא זכות מירוק העונות
בהיסורין אבל לא בא לכלל דעת. לבר מבישרא פי' לבר מת"ח האוכל בשר לללוי דעתי'
כמ"ס רב נתן עד דלא חילגא בשרא דתורה לא ללילא דעתיא. כלומר שהת"ח אין לריך לכל
אלה דבאכילת בשר מתקן הדעת שלו . או אפשר לפרש בדרך אחר. טבא ביעתא מגולגלתא
משיחא קייסי סולתא . פי' טוב להכניע את הילר ע"י זכירת יום המיתה. משיחא קייסי
הסולתא ו"ש מנשטה סדרי משניות . כאמרס ז"ל לעולם ירגיו אדם יל"ט על יל"ט נלחו
מוטב ואס לא ילמוד תורה כו' נלחו מוטב ואס לא יזכור לו יום המיתה. אלמלא דאף אס
יזרו ממתגר עליו כל כך דע שלא יוכל לנלחו בתורה מ"מ בזכרו יום המיתה בודאי ינלחו .
מעוויחא מד' . כלומר אס אינו מקבל היסורין בזהבה ולבו חס בקרבו כנ"ל אזי חסר לו חכמה
ודעת שסס סדרי קדשים וטהרות שאין בו קדושה וטהרה. מבוסלתא כל שהיא כצילה צילה
טובה הימנה. כלומר ואס חס לבו בקרבו וזוכה דמתעב שליט על יסורין שלו. אי"כ לא הכניע
יזרו ולכן כל שהיא כצילה כלומר אס היסורין חס עניות דעני חשוב כמת. צילה טובה
הימנה. דעניות מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו . אבל מיחה מ"מ מכפרת
העונות. לבר מבישרא כלומר לבר ממי שנעשה רך כבשר ע"י יסורי עוני, לזה יש תועלת
גדולה במשניות. כדאיחא בבוטא (דף ה') אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אלא"כ
משס עלמו כבשר כו' א"ר זירא בשר כתיב ב'י ונרשא אדם לא כתיב ב'י ונרשא לבר אס
משס עלמו כבשר מתרשא מהיסורין ותפלתו נשמעת . ת"ר עחול יפה לשינים וקסה לבני
מעים כרישין קשין לשינים ויפס לבני מעים כו' . לענ"ד כוונת המחבר הוא ללמד שכל דבר
שברא הקב"ה בעולמו יש בו לך טוב ולך רע. ואס נראה לך הדבר לטוב לא תדמה שכלל לך
הוא טוב . וכן להפוך אס נראה לך שום דבר לרע לא תחשוב שכולו רע רק שיש בו גם לך
טוב . וע"ז הביא ראי' מעחול שהוא יפה לשינים וקסה לבני מעים, ולהיפוך הכרישין אס קשים
לשינים אבל יפס להם לבני מעים . כל ירק חי מוריק אפי"פ שירק הוא טוב להמשין תחולת אכילה
כדלמר רב הירש אלא בעניות לא אכלא ירקא משום דמיגמר גריה, מ"מ כשאלובים ירק
חי מוריק הפינה. וכל קרוב לנפש משיב את הנפש. פי' האוכל ממקום בית השחיטה כדפי'
מהרש"א. אפי"פ שבשר האוורר הוא חלק הגרוע בטעם משאר בשר מ"מ יש בו לך טוב
שמשיב את הנפש. וכן כל נפש כמו הדגים קטנים אפי"פ שכל קטן מקטין מ"מ אס נתגדלו
כל לרכן כמו הדגים קטנים שלעולם הם קטנים משיב את הנפש. כרוב למון אפי"פ שקסה
לרפואה בולקמן מ"מ מיון זיין. ומרדין לרפואה אפי"פ שהוא קסה למון . אוי לו לבית
שהלפת עוברת בחוכו . אפי"פ שהלפת מלפת את הפת מיון זיין מ"מ קסה הוא לברס
ועוד יש לפרש דקטן נופל על לשון ואחי לאשמעינן לדייק בשמא . כמ"ס באו"ח הלכות
ר"ה לאכול כרתי שיכרתי שונאינו . ו"ש עחול יפה לשינים וקסה לבני מעים . דס עחול מורה
על שהוא פח הלב . כלומר אופס הלב והבני מעים. כדאיחא גבי אדוניהו ותמשים איש רליס
לפינו ודרשו חז"ל שהיו כולם נטולי עחול ופירש"י שהעחול מכביד על האדם מלד טבעו
שאוטס חוסי וכחות הלב וכמ"ע. וכרישין הוא נומריקון כרתי טן שטרמים השינים. ירק
נקרא ע"ש שהוא מוריק . וכן כולם :

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲגֵדְתָּא כֵּט

שְׁלֹשָׁה שֶׁאֵכְלוּ סֶדֶק ז

[דף מ"ז] ת"ר אין עונין לא אמן חטופה כו'. וכל המאריך באמן מארכין לו ימיו ונותניו. כ"ל דעטס הדבר דאמן הוא נוטריקון אל מלך נאמן. ולכך היחיד יולא בעניית אמן אחר ברכת אהבה להשלים מנין רמ"ה תיבות. כדאיתא בנ"ח סי' ס"א סעיף ג'. ושירושו אל הוא חסד ומלך הוא דין כמ"ס מלך במשפט יצמיד ארץ, כלומר הן בחסד וכן במשפט נאמן הוא. ואמן גימט' ל"א כמספר שמות הוי"ה אדנ"י. הוי"ה הוא רחמים ואדני הוא מלכות ודין כלומר שהוא רחום בדין. לכך המאריך באמן שמתכוין ומאמין באמונה שלימה בכל אלה מארכין לו ימיו ושנותיו שאשפיע לו הקב"ה מלמעלה מהעטעב רחמים ברינו: **קיא א"ר** אמר קטן ה' יודע למי מצרכין מוזמנין עליו. אב"י ורבא הוו יתבי קמי דרבה א"ל רבה למי מצרכין אמרו ל' לרחמנא ורחמנא היכא יתבי רבא אחוי לשמי עללא ופירש"י נג אב"י נפק לברא אחוי כלפי שמיא א"ל רבה תרוויכו רבנן הוייתו כו'. משמע דאב"י ורבא לדבר א' נתכוונו לבראות כלפי מרוס. א"כ קשה מ"מ נפק אב"י לברא. ועוד מהו הפליאות חכמה שראה בהם רבה שהראו שהקב"ה יושב בשמים, והלא כל חינוקות של בית רבן יודעין פסוק זה יושב בשמים וגו'. לכך נלע"ד לפרש דרבה לא שאל מהם ורחמנא היכא הוא דע"ז הוי משיבין לו וכי אן אחר דלית' תמן. הא מלא כל הארץ כבודו. את השמים ואת הארץ אני מלא כתיב. אלא ששאל מהם ורחמנא היכא יתבי. כלומר היכן הוא ישיבתו להתעכב ולעייין היטב במעשי האדם. רבא אחוי לשמי עללא סי' להעומדים במדרגה גבוהה שהם הדיקים שמהם מתדקק הקב"ה כחות השערה. ואב"י נפק לברא ואחוי כלפי שמיא. כלומר שהקב"ה מתדקק עם גבא מרוס בדין. ולכך א"ל רבה תרוויכו רבנן הוייתו. דהביטו מהו שאלתו כמה שאמר בגשון היכא יתבי. דכוונתו הסכבה ועיין בדין. על דרך מ"ס נלב לריב ה' וגו' ופירש"י נלב לריב של ישראל מעומד שלא לדקדק בדינם. ועומד לדון עמים מתעכב ומאריך בדינם. עמידה זו לשון עכבה עכ"ל. הרידכשהקב"ה אינו מעיין היטב בדין ואינו מתדקק כ"כ במעשי האדם הוא נלב ועומד. וכשמדקק עם מי שיהי' בדין יושב ומתעכב. כאדם היושב ומעיין בחשבון היטב. ולכאורה הוא שלא משורת הדין וכי משאז פנים יש בדבר שלריב של ישראל נלב מעומד שלא לדקדק בדינם ולדין עמים ע"א יושב ומתעכב ומאריך בדינם. אלא ע"כ היינו טעמא דכתיב יפקוד ה' על גבא המרוס בפרוס וגו' כלומר שיפקוד ה' על גבא המרוס שהם שרי העמים ע"א בדין ואז על גבא האדמה באדמה, דכשילאו הכבא מרוס חייבין בדין ממילא יפקדו מלכי האדמה. וזהו משורת הדין לדקדק היטב עם גבא מרוס דהם בלא יל"ה. ואח"כ כשיכשל עוזר ממילא ונפל עוזר. והיינו מה שהראה אב"י כלפי שמיא כלומר נגד גבא מרוס ככ"ל. ומה הכיר רבה דתרוויכו יהיו רבנן. וזוהי ניחא מה שלא השיבוהו בפייהם רק הראו באלגציהס. דרבא לא ראה לומר בפ"י שהקב"ה מתדקק עם הדיקים שלא ישתגעו כוונתו על רבה. לכך הראה כלפי שמי עללא. ואב"י נתירא פסוק לדבר דבריו לכך נפק לברא והראה כלפי שמיא. ובמקום אחר פירשתי הענין באופן אחר. דשאלתו ותשובתם ה' עלדרך הפלוגתא דכ"ס וב"ה וחכמים בענין אס שמים קרמו לארץ או ארץ קדמה:

קיד [דף כ"א] א"ר יוחנן כל המברך על כוס מלא כותבין לו כחלה בלא מלרים שלאמר ומלא ברכת ה' ים ודרוס ירשה. ריב"ה אמר זוכה ונותל שני עולמים העוה"ז והעוה"ב. ופי' בתום ריב"ה יליף לה ג"כ מפסוק ומלא כו' ים ודרוס ירשה דה"ל לכתוב רש וכתוב ירשה ביו"ד בתחלה ובה"א לבסוף הרי י"ה יתירה לרמו על ב' עולמים כי ב"ה נבראו ב' עולמות. ומתה"א פי' דיליף לה מים ודרוס שמרמזים על עוה"ז ועוה"ב דים כינוי לעסקי עוה"ז כדאמרינן פי' כילד מצברין לא מצבר לים היא לא תמלא תורה לא בסחרנין ולא בתגרניס ודרוס רומז על עסקי עוה"ב שהיא התורה כמ"ס הרו"ה שיחכים ירדים. וקאמר שזה המברך זוכה שאפשר שיתקיימו בו שני הפסוקים אלו כו' עכ"ל. ולא ניחא ל' למתה"א בפ"י התום' משני פעמים א' מתקאמר ריב"ה זוכה ונותל ור' יוחנן לא אמר זוכה משמע ריב"ה אמר שזוכה לשני דברים הפסוקים. ב' דמשמע ל' למתה"א דריב"ה יליף לה דרשתו מתיבות אלו גופא שיליף לה ר' יוחנן דרשתו. דא"כ עיקר חסד מן הספר, ולפ"ז יהי' קשה פי' התום'. ועוד לריך להבין מפני מה זוכה לכל אלה במה שמברך על כוס מלא. ונלע"ד דקאי אליבא דמ"ד עין הרעת גפן ה'. והנה מחתא עה"ד נתקבל האדם בזפת אשך תאכל לחם. ואיתא לעיל (דף מ"ח ע"א) א"ר נחמן תתה מיקן ברכת הון בשעה שירד המן לישראל. ועממי' כ"ל דכשעה שירד המן והי' לישראל לחם בלא יגיעה ועמל

ועמל א"כ נתקן חטא עב"ד. לכן תיקן ברכת הו"ן את העולם כולו בטובו כחן וכחסד כו"ן.
 על דרך מ"ש רש"י בחומש ר"ס בראשית מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדה"ד
 ראה שאין העולם מתקיים שיהיה עמו מדה"ר שנאמר ביום עשות ה' אלהים עכ"ל. דעם
 אלהים הוא דין ושבס הו"יה הוא רחמים. ופי' הדברים דאלהים גנימט' הטבע, ור"ל שעלה
 במחשבתו ית' שלא יתראה בעולם רק הטבע. והנה במדת הדין בהכונה טבעית, כשארם
 חורש וזורע וקולר ית' לו לחם ואם לא לא. והמטר לנמיחה ושלא תשתדק התבואה ברוחות
 ולהכלל משארי הרפתקאות זה ית' תלוי במעשה האדם, כמ"ש כי פועל אדם ישלם לו. אבל
 הכל ע"פ דרך הטבע ולא בהכנה נפיו, ראה שאין העולם מתקיים, דאם לא יראה האדם
 שום הכנה נפיו ישכח לגמרי על הבורא ולא יאמין כי פועל אדם ישלם לו. לכך יתקף עמו
 מדה"ר, כלומר הכנה נפיו שהיא ע"י שם הו"יה, שבאם יעשו ראונו של מקום אזי יקויים
 בס ועמדו זדים ורעו לאנכס. וכן ירידת המן היא הכנה נפיו מלך שעשו ראונו ש"מ ותיקנו
 פגם אה"ר שעבר על ראונו, לכן תיקן משה ברכת הו"ן לברך ולאמשיך שם הו"יה באלהים
 כלומר הכנה מלמעלה מהטבע בחוד הטבע, והוא הו"יה הו"ן את העולם כולו בטובו כחן
 כו"ן כלומר שלא ע"פ הדין והטבע. וז"ש ר"י המברך על כוס מלא שממלא הפגם שנעשה
 בין מהטא אה"ר, וכו"ס גנימט' אלהים. כלומר שממלא שם אלקים במה שממשיך בו שם
 הו"ן. והוא אזהרה שמתקן את הי"ן בזה שמברך עליו את הו"יה להיות אלקינו שיהי' הכנה
 נפיו בחוד הטבע. בשביל כך זוכה לנחלה בלא מזרים כלומר שיהי' לו השפעה בלי גבול כמו
 שם הו"יה שהוא בלתי בעל גבול כ"י והוא ויהי' כאחד והוא למעלה מהזמן ומזמן מסתעף
 ממקום מסיבוב הגבולים. וכיון שהוא למעלה מהזמן ממילא הוא למעלה מן המקום א"כ הוא
 בלתי בע"ג. וע"ז מורה שם הו"יה. וילוף לה שנאמר ומלא ברכת ה' וגו', ור"ל דלעיל
 מיני' כתיב וכתלי טבע ראונו פי' כשהוא טבע ראונו ה' שטובה ראונו ומלא ברכת ה' שמילא
 את העולם בברכה כ"י אזי יס ודרוס ירשה כלומר שירש את הגבולים, דמי שמושפע לו
 טובה ונחלה בדרך הטבע יש לו גבולים עד פה הבא ולא תוסף. ולא יוכל לעבור את הגבול
 אבל מי שנחלה לו בשפעה נפיו מלמעלה מהטבע אזי הגבולים שלו ועובר את הגבולים, והוא
 יס ודרוס שהם הגבולים ירשה והם שלו, בהנהלה שלו הוא בלא מזרים. וריב"ח אמר זוכה
 וגו' ב' פולמים הטוב"ז והטוב"ב, כלומר זוכה במה שהמשיך שם הו"יה מדה כנגד מדה
 שנוהל ב' עולמים שנבראו בשם י"ה וכדפי' החוס' וילוף לה דרשתו מים ודרוס דעם עוה"ז
 ועוה"ב כדפי' מברש"א. וא"כ בזה אתי ספיר דהחוס' לא פירשו אלא במה זוכה וילוף לה
 מתובת ירשה שיש בה י"ה יתירים, ועיקר דרשתו דקא"ל על עוה"ז ועוה"ב הוא כמ"ש מברש"א.
 וז"ש הכל על כהן :

קמו תניא ר' נתן אומר מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש
 שנאמר כו"ן, עולה איקלע לבי רב נהמן כריך ריפתא וברוך ברכת מונא ויביב
 ל"י כסא דברכתא א"ל ר"נ לשדר מר ככא דברכתא ליתאח א"ל הכי א"ר יוחנן אין פרי
 בטנה של אשה מתברך אלא כו"ן אדכתי שמעיה יתא קמה בזיכרא ועלתה לביחמרא ותברה
 ת' דני דהמרא כו"ן. והדברים המהוים לומר שדרכת כו"ס הנשבור במתה ת' דני דהמרא. גם
 להבין מה שא"ל ר"נ כשדר לה מר ככא אחרינא היא הכוס ההוא לא יחי' כוס של ברכה
 והיא רתה רק ביום של ברכה ולא בשתיית יין בעלמא. ועוד מהו ששלח לה כל כי היא
 כנגד ככא דברכתא היא, ופירש"י כל יין שבהיות ככוס של ברכה היא שתי ממנו עכ"ל
 לא יתכן שילחק בה עולה, ועוד מהו ששלחה ל"י ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי, היתכן
 שכיוונה לבזות ת"ה גדול בעולה. לכך נלע"ד דקאי אליבא דמ"ד ע"ז הדעת גפן ה"י והנה
 מהטא עב"ד התקלה חוה בעצב תלדי בניס. וסברה ילחא דהתיקון שלה היא בשתייתם
 ככוס של ברכה והוא המתקן הטא חוה בשתיה יין מע"ז הדעת שלא בראונו של מקום -
 והכוס של ברכה הוא ראונו ש"מ. ור' יוחנן אמר שאין פרי בטנה של אשה נשתברך אלא
 מפרי בטנו של איש. שהוא המתקן הטא והקלה הכל לכך לא ראה עולה לשלוח לה כוס
 של ברכה. וכשמעיה ילחא קמה בזיכרא כלומר קמה בעלמה על ארם הנחש שהעיל זוכמא
 בחוה, ותברה ת' דני דהמרא. כלומר שברה ת"יו של דם שגרם הנחש וכה התאוה ל"יין
 שמ"ד הנחש, ואפסר שבזירה ח"ע מן היין. ולכן ראה ר"נ לכפר לה מרה ואמר לעולה
 נשדר לה מר ככא אחרינא וילוח עלי' לשחוח, שלא לה עולה כל כי היא נבגא כסא דברכתא
 היא. כלומר שזכולי גם בברכת ככ"ג בלא כוס כל ברכה לתקן החטא. כמ"ש לעיל כתיב
 בשמים כו"ן והארץ נתן לבני אדם וכתוב ל"י הארץ ומלואה ומשני לא קשיא כאן קודם ברכה
 כאן

כאן לאחר ברכה. הרי דלאחר הברכה הארץ והפירות הם של האדם והומר האיבור של עה"ד וכו' נתקן החטא. ע"ז שלחה ל"י ממדוריו מילי ומסמרטוטי כלמי דאינס אלא פטומי מילי דפסי רש"י ומרש"א, ור"ל דמחמת שאתה חדיר מהדר בדרך ואיך מזוי ממיד אלא ר' יוחנן לשי' לז על דבריו ועוד שמא חזר בו ר' יוחנן, לכן שיבסת השמעותו ששמעת כמ"ש ביבמות (דף ס"ד ע"ב) אבין דבמכא יחזק סומקא לאך נר סמכא אבין ישנו בחזרה יחזק סומקא אינו בחזרה. ופירש"י אינו מזוי לפני ר' יוחנן ופטומים ששמע דבר מר"י ולמחר חזר בו ר"י והוא אינו יודע עכ"ל. וזהו שאתרה ממדוריו מילי, והוא כעין לא פסרמיסין ולא פסרמיטיין (כתובות דף י"ז) ופירש"י פסרמיסין מסרסו הלכות בהיפוך פעמיין. ומסמרטוטי כלמי הוא על דרך ולא מסרמיטיין ופירש"י לשון כמרטוטי, כלומר הדברים שאינם מתקיימים כמו כלמי שאין בהם עולם ואינם מתקיימים י"ב חודש כך אתה אומר דברים מסורסים ושאינם מתקיימים. ואפשר לומר שכך אתרה ל"י ממדוריו מילי ומסמרטוטי כלמי כלומר לדעתך שהאינס בעלמו מתקן כל החטא בכוס של ברכה, א"כ אמאי לריך להיות עוד ממדוריו מילי ומסמרטוטי כלמי, דעיין מה שהביאנו נע ודא ומחר במקומות רבים הוא מ"ש מ"ש מלעדי מ"ש גבר כווננו וגו' דיש שם כפל לשון כיון דמלעדי גבר כווננו א"כ למאי אמר עוד ודרכו יחפך. אלא דפירושו לדעתו הוא דלכן כווננו מה' מלעדי גבר להיות ממדוריו הוא מחמת ודרכו יחפך שיש לו ית' חפך ופנימיית רלון בדרכו שידבר שם מילי דאורייתא. והוא תיקון האדם כמ"ש ויגרש את האדם לעבוד את האדמה אשר לוקח משס. והעבודה היא לאו דוקא עבודת האדמה ממש אלא לעבדה ולתקנה כעין עיבוד עורות ממה שתקללה ע"י חטא עה"ד, וזמא יתקנה בחזרה שילמוד בדרך. וזהו ממדוריו מילי. ופ"י מסמרטוטי כלמי הוא מה ששולט עוד הקללה צומת אפך תאלל לחס. ומחזיעה נולדו כלמי המלויים בהמרטוטי של פהדורי, אלא דגם האיש אינו מתקן בכוס של ברכה כל החטא ולריך עוד תיקויים, וכיון דאם עלמו לא תיקן איך יתכן שמתקן גם חטא האשה :

קמז דה"ר ר"מ אומר מנין שאפי' עוברין שבמטיי אמן אמרו שירה על הים שנאמר במקלות ברכו כו' ממקור ישראל. אפשר לומר שכוונתו ע"ד וכל קרב וכליות זימרו לשמך ור"ל שהעובדות אמרו שירה ברגשות הלב בכל קרביהן עד שגם העוברין שבמטייבן נדנדו כמו רקדו, וזא לומר דלא תימא מדכתוב ותען להם מרים שירו לה' וגו' אלא דלא התעוררו מעלמן, וא"כ תוקשי מאי דיתתא רתתה שפה על הים מה שלא ראה יחזקאל אלא דהנשים התפעלו כ"כ עד שלא יכלו לדבר דבר עד שהתחילה מרים וענו אחריה. והכי מפרש ל"י לקרא דכתוב במקלות ברכו וגו' ולא כתוב בקלות ועוד דכתוב ברכו אלקים אדני. אלא ע"כ דה"פ אף במקלות אע"פ שמרים הקבילה אהבן ולא מעלמן נקבלו, ומרים אתרה לכן ברכו אלקים. מ"מ אדני ממקור ישראל שאפי' העוברין במטייבן נדנדו כמו רקדו ואמרו שירה: אר"י בן אליעזר אל הטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלגש כו' מפני כו' מלאכי חבלה יושבין ומנפין לו לאדם ואומרים אימתי יבא אדם לירי אחד מהדברים הללו וילכד. נלע"ד שייכות אלו הדברים להדדי דחד טעמא להו. והוא דככל אלה גורם לחבירו שיבא לירי איבור או סכנה, וכל מי שנענש חבירו על ידו אין מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה. ולשון במחילתו זה עשה האלהים. וכל מי שנענש במחילתו של הקב"ה וזין כחות הטומאה, כי את זה לעומת זה עשה האלהים. והנה הטול חלוקך שחרית מיד השמש כשהוא שוכב ערום ולבוש, ממילא רואה אותו השמש כשהוא ערום, ואכור לראות את רבו כשהוא ערום. נמלא דגורם לו לשמש איבור. וכן כשנוטל ידיו ממי שלא נטל ידיו גורם לו לחבירו להשקות עליו רוח הטומאה עד שיטול הוא ידיו תחלה, ולא עוד אלא שרוח הטומאה העובר מידו בנטילתו מהדיבק בחבירו שלא נטל ידיו עדיין דמלא מין את מינו, הרי דגורם לחבירו לזלל לירי איבור או סכנתא. וכן בכוס איספרנוס שהוא דבר שיש בו קיוהא, דלכן אס לא רק אחרינו לוקח ורוקק אפי' בפני המלך דאם יבלע הרקיקה שנתקבץ בפיו מהקיוהא יכתבן, וכהואו גברא דלני רימוני קמי הווא חיתתא ובלעה כל מיא דמלערי לה עד דגנ. ע"ש (יבמות דף ס"א) לכן יחירו למי שנתנו לו הדוא כבר הכינו והורגלו בו ולא יכתבן ממנו. ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המטה. ופירש"י משום דמלאך המות מרקד ביניהם ע"כ. נלע"ד עיין הריקוד שלו מהו. דהנה לעיל אר"ל לעולם יריגו אדם יל"ט על יל"ר כו' נלחו מוטב ואם לא יקרא ק"ש כו' נלחו מוטב ואם לא יזכור לו יום המיתה, הרי דזכיר כמא שגולות לניחוח הילר והאחרון שכלולס הוא זכירת יום המיתה, וגם זכירה זו אינה שגולס בדוקא

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּז אֲנֵתָא

בדוקה רק בראות המות לנגד עיניו, כמ"ס עוב ללכת אל בית האבל כו' באשר כיו זה סוף כל האדם והיה יתן אל לבו. והנה כמו למשל החולה כל זמן שהרופא לא ניסה ליתן לו רפואה הבחינה האחרונה עוד לא יאמר לו נואש. וכיון שגמ' לו הבחינה האחרונה שברפואות ואינה מועלת לו אז מתייאש ממנו, כך הילך שהוא השטן והוא המקטרג כשעולה למרום לקטרג על האדם שלא עמד בנלחמו לא בתורה ולא בק"ס, הלא יענוהו במרום כי עוד לא נבחן האדם שהוא בבחינה האחרונה בזכרון יום המיתה ודוקא בראותו המות לנגד עיניו, אבל בעת הלוי' המה ויש לך אדם שמתכל אז בנשים, אז ירקד המלאך המות וישמה שינלח בעורו דזו היא הבחינה האחרונה והחולה הזה לא עלתה לו ארוכה לחולי נפשו, ואם גם הוא לא יכשל בהטא כזה מ"מ שמה יפול ברשת הערבות, דכל ישראל ערבים זה בזה, בראות הדבר ואינו מוכיחו:

אלו דברים פרק ח'

ק"ז [דף כ"ג ע"ב] הנהו תרי תלמידי חד עביד בשוגג כב"ש ואשכח ארנקא דהבנא וחד עביד במזיד כב"ש ואכלי' אריא. ולריך להבין הלשון שאמר ואשכח ארנקא דהבנא משמע שמלא כים של זכב ולא כים עם זכב, דא"כ הל"ל ארנקא עם דהבנא. והוא רחוק המליאות שיהי' כים של זכב דכים הוא דבר רך. הלא ע"כ דפירושו כים של זכב שאין מחזיקין בו שום דבר וזאת זכב. ולאורה זכב בלא כים יומר יקר מהכים, וכאן משמע דהארנקא דהבנא היא מליאות יקרה מאד. ועוד מהו השכר מדה כנגד מדה. ועוד לריך להבין בההוא דעביר במזיד כב"ש ואכלי' אריא לך הוא העונש מדה כנגד מדה. וכלע"ד דהנה אמרו ז"ל הרוגה שיתעשר ילפין וסימך שולחן בלפון (ב"ב דף כ"ה), ולאורה ה"ל להביא סימן אחר דכתיב מלפון זכב יאתה. דהא אמר הרוגה שיתעשר, ועשירות הוא זכב אבל על השולחן לא הי' רק לחם. ואין זה עשירות לכאורה. ומהו הסימן לעשירות משולחן שהוא בלפון. וע"ש במהרש"א. ולע"ד נראה, משום דעל השולחן היה לחם תמיד וזהו עשירות שיהי' לו לחם תמיד דהרבה עשירות אין גוח לו לאדם. כמו שאמר שלמה המע"ה ריש ועושר אל תהי' לי. דגם העושר יוכל להעביר את האדם מדעת קונו, הלא העריפיני לחם חוקי. כלומר שיהי' הלחם לך נתן ולא יעבור. וזהו יחא המאמר כאן בההוא דעביר בשוגג כב"ש שהחמיר ע"ע כב"ש לשון לשולחן למקום שאכל ולבדך כדי שיהי' שולחנו שולחן של מקום, לכך אשכח ארנקא דהבנא סי' כים שבו זכב תמיד. כלומר זכה לעשירות תמיד והעשירות ההוא להיות תמיד שבע בלחם. וביאור הדברים דמתחלה ל"ל המאמר ה"ל הרוגה שיתעשר ילפין. וכי כזה שיפסח בתפלתו ללד לפון יתעשר. וכל דפי' לפון וימין הוא ע"ש חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא. והכי פירושו הרוגה שיחכים ידריס יפנה בתפלתו ללד ימין כלומר יתפלל בההנה סהי' חסד, והרוגה שיתעשר ילפין יפנה ללד שמאל כלומר יתפלל בגבורה ודמעות. וז"ש וסימך שולחן בלפון ומורה בדרום. כלומר העובר בגבורות זוכה לשולחן של זכב שבו לחם תמיד והמתפלל בההנה הוא חכם שהוא מלך גדלות הדעת ואינו חסר שמן על ראשו. וזהו הסימן ממורה בדרום. ולפי' המחמיר על עצמו כב"ש שהם היו מלך הגבורות חריפי עפי סי' כסבינא חריפא שלא הקלו בשום דבר מלך שהיו יראים וקפדיים שמה חסרו שני' דבר מעבורת ה', מחמיר כזה זוכה לארנקא דהבנא שהוא מלך לפון דמלך פחדו מהי' תמיד זוכה שלא יהי' לו פחד פן יחסר לתמו. וחד עביד במזיד כב"ש סי' שנעקר ממקומו ומשולחנו לברך במקום אחר במזיד, כב"ש שהתיר לך בשוגג נמי שאכל וטבח ולא בירך במקומו, דהתירו לו לזה לברך במקום שזכר. אבל לכתחלה סבריגס ביה דלריך לברך על שולחנו במקום שאכל, לכך אכלי' אריא. והעובר על דברי חכמים חייב מיתה. ומה שאכלי' אריא ורקא, הוא משום שולחן שאין עליו דברי תורה שהם עכ"פ ברכת המזון הוא כמו זכחי מתיס כדאיחא באבות. והוא מטעם שולחנו של אדם מכפר עליו כמו המזבח (הגינה דף כ"ו) וכיון שאכל ולא בירך את ה' ממילא לא נחשב שולחנו למזבח. והנה על המזבח הי' אש בדמות ארי' דאכיל קרבנין. והוא רומז למיכאל של של ישראל שניו פני ארי' כדאיחא בזה"ק ובכמה מקומות. וכיון שהארי' הזה הי' מלפני לקרבן שהוא שולחנו של אדם שברך עליו והוא נעקר ממקומו במזיד ולא בירך שם ונשאר יסורי' ההוא ברעב לכך אכלי' כלומר אכלי' אריא ממש וזהו מדה כנגד מדה. ובמקום אחר פירשתי המאמר באופן אחר:

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיחַ אֲנֵרְתָא לָא

רבב"ח הוה אזיל בשיירא אכל ואישתלי ולא בירך כו' א"ל אנערו לי דאנשאי יונה דדהבא -
הדר ואזול ובריך ואשכח יונה דדהבא . ומ"ש יונה משום דאמתיילא כניי כיוסא
שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף ונו' . וזריך להבין מאי עממא א"ל יונה דדהבא, הא בפסוק
זה נמשלו המלות לכנפי יונה נחפה בכסף והל"ל יונה דכספא. אלא דכפי' הוא כדפירשמי
שמלפון זהב יאחא . ר"ל המחמיר על עלמו שהחומרה היא מלד לפון שהוא יראה כותים לו
מלמעלה השפעת זהב, וכך יליף לה מפסוק כנפי יונה נחפה בכסף ונו' . דלכאורה קשה
קשה דהל"ל נחפים בכסף בלשון רבים דקאי על הכנפים שהם לשון רבים . ואמאי כתיב
נחפה בכסף בלשון יחיד, אלא ע"כ דקאי על מלוה אחת שיש לה ב' כנפים והיא נחפה בכסף
לכך מביאה באברותיה ירקרק חרוץ. ופי' ב' כנפים הוא דליחא בזו"ק מלוה בלא דחינו
ורחימו לא פרחא לעילא. הרי דהאכנה ויראה הס ב' כנפים שגל יריהס פורחא. המלוה
לעילא . ואין הפי' יראה כמו העבד הקל שעובד עבודתו מיראה דעבודה כזו היא כמשה
כבר, וזה אסור . אלא הפי' עבודה מיראה לירא פן יחטא המערה מלד גדולת הארון שמה
לא יעשה העבודה לפי כבודו . והעובד מיראה כזו זוכה ע"י המלוה להיות האברותיה בירקרק
חרוץ . פי' אברותיה הוא דיש ביונה כנף ואבר, כנף הוא כנולות שבאבר שפי' הנולות
פורחת ואבר הוא עלם הכנף, וכשהיונה נושאת אפרותיה או מזון לאפרותיה נושאת על
אברותיה, כמ"ש ישאבו על אברתו . כך ע"י המלות שעולים למעלה ע"י הכנפים שהם
האכנה ויראה, והיראה לא תהי' כמו יראה העבד הקל מאדונו ומשבעו . אלא שיהי' נחפה
בכסף . כסף הוא אהבה כמ"ש כי נכסוף נכספת ונו' . כלומר שיהי' היראה מופנה באהבה
וכי"ל . אז תשא המלוה באברותיה בעלמ המלוה שהיא רלונו ית' ירקרק חרוץ שהוא זכב טוב
וכי"ל שתמשיך לו שפע ברכה תמיד :

הרואה פרק ט'

ק"ח [דף כ"ד ע"ב] ת"ר הרואה מעברות הים כו' ואבן שביקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל.
כו' אמר מהנה ישראל כמה הוי תלמא פרסי אמר איזיל ואיעקר טורא
בר תלמא פרסי ואשדי עלייהו וקאטליניה אזל עקר טורא בר תלמא פרסי ואותיב' ארישי'
אייתי הקב"ה עלי' קומי וקבדו וקחית ליי' אלוחרי' בני למישלפי' משכבו שיני' להאי גיסא
ולהאי גיסא ולא מלי למישלפי' כו' . משה כמה הוי עשר אמין שקל נרגא בת' י' אמין
ושוור י' אמין ומחיי' בקרסולי' וקעלי' . עיין ברשב"א פי' הדברים . ורש"י פי' קומי' הם
נמלים . וביאור הדברים לדעתי נראה . דעיני הנמלים הכא הוא בדרך רמז . דהנה בתוב
לך אל נמלה על ונו' דמהמלה יוכל האדם ללמוד שני דברים, אי' שלא להיות עלל לסמוך
עלמו שימלא דבר מוכן אלא להכין בעלמו דבר בעתו, ב' להתרחק מהגזול כמו הנמלה שאינה
לוקחת מה ששייך לחבירתה ואוגרת מאכלה בקין ממקום הפקר . ועוג מלך הבשן אי'
בהיפוך מהנמלה בשני הדברים שבעלמו הי' רשע וביקש לגזול זכות אברהם השייך לבניו,
וגם הזכות של אברהם לא הי' מגיע לו כלל לפי כוונתו כמה שהגיד לאברהם שנשבע לו,
דלזונתו הי' שיהרג אברהם במלחמה דלא ידע שהקב"ה יעמוד לימינו, א"כ מעשיו והילוכו
ברגליו להגיד לאברהם הי' רק לפנים . ובלבו לחק על אברהם שהולך לקראת מלכים האדירים
ההם . וזהו כוונת המחמר כאן עוג שקל טורא בר ג' פרסי . הוא זכות כל ישראל . דהר
הוא זכות כמ"ש אל הדרים לא אכל ודרשו ז"ל שלא אכל בזכות אבות . וכדפי' ברשב"א .
וביקש בזכות זה לגנא את ישראל . אייתי הקב"ה עלי' קומי וקבדו . כלומר שגילה הקב"ה
כוונתו הרעה שהי' היפוך הנמלים . בני למישלפי' משכבו שיני' להאי גיסא ולהאי גיסא .
כלומר שנתגלו שיניו ר"ל שנראה החלוק שנהק אז וחרק שיניו על אברהם שיהרג והוא
יירשנו . ואח"כ מספר איך נתגלה זה ואמר שנתגלה ע"י משה שנתלתו וי"ש שקל משה
נרגא הוא משה התפלה כמ"ש נחבזי ובקשתי ות"א בללותי ובבעותי ושוור י' אמין הקפ"ה
הוא עיני התפעלות בתפלה . ומשה בעלמו הי' י' אמין . משה הוא הדעת . ור"ל הקפ"ה
והכוונה בתפלה, דהתפעלות ובכוונת הלב עולה תפלתו למעלה יותר . וכמו ובקשתי שתיא
בבעותי דכמו הקשת הורג מרחוק כך התפלה דהתפעלות ובכוונה שועלת למרחוק . וכל
אי' הי' בת' י' אמין כלומר בכל' י' כחות נפשו . וזוה מחיי' בקרסולי' שהכה והפיל כל
הזכות שהי' לו מהילוכו ברגליו להגיד לאברהם שנשבע לו :

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵרְתָא

ק"ט א"ר יהודה א"ר ארבעה לריבין להודות ואלו הן יורדי הים והולכי מדברות ומי שהי' חולה ונתרפא ומי שהי' חנוס בנבית האסורים ויאל . פיין בפרשה"א שפי' כל הפרשה יתמור גאוליו ה' והסדר שמונה דהע"ה בהפרשה אחד לאחד . והר"ן כתב וז"ל נשאל מרב האי גאון ז"ל למה לא אמר אותם כסדר שכתובין במזמור והשיב שר"ה למנות תחלה אותם שהם מסוכנים יותר שיורדי הים והולכי מדברות הם הם בסכנה יותר מהחולה שרוב החולים לרפואה וחנוס רוב פעמים הוא חנוס בעבור ממון ואין סכנתו כ"פ אבל במזמור הזכיר המלויים יותר ותחלה כו' עכ"ל . וטעמיה' טעמיה' לריך דמי' קשה מפני מה מנה במזמור המלויין יותר ובגמרא המסוכנים יותר . לכך נלע"ד לתרץ דבמזמור שאין מקרא יולא מידי פשוטו ובגמרא המלויין ביותר הם כפי המזמור . ובגמרא כוונתו אשר גאלם מיד לר הוא היאה"ר, והיאה"ר לוכד את נפש האדם ברשתו כסדר המנוי כאן בגמרא . דמתחלה ברא אלל האדם בטענה טובה תורה עם דרך ארץ ונלמד לעסוק במסחר ומראה לו דרך התורה שהוא דרך א"י בלב ים . והוא הדרך שא"י בלב ים לא מעבר לים היא ואר"י בפי כי"ד מעברין (דף כ"ד ע"ב) לא מעבר לים היא לא תמלא בסחרים ולא בתגרים, וממילא משתכח התורה, ואח"כ מוליכהו למדבר שמש מקום שאין בו שום מלות כמדבר שאינו פושה פירות, ואח"כ נעשה חולה בחולי הגפש שיסיתחו לעבירות קלות . ואח"כ נעשה חנוס אלל היאה"ר לעשות בו כרצונו ואפי' בעבירות חמורות ר"ל . והנה טוב לו לאדם להכלל ממלודת הי"ד ערס יתיישן אללו ויפול ברשתו לגמרי, לכן אמר שד' לריבין להודות פי' להתודות ולעזוב, ולכן מונה אותם כסדר הדרגת הי"ד עם האדם, והשתא א"ש דיין במזמור ודין בגמרא נקטי המלויין מקודם רק דבמזמור הוא המלויין בגוף ובגמ' נקט המלויין בגפש . ולכן נוסד כסדר האר"י לומר הארז ב"ש דאז היא זמן התשובה מעובדין דחול :

קכ"א (דף כ"ה) ואר"י א"ר ג' לריבין רחמים ואלו הן חלוס טוב . ושנה טובה ומלך טוב . וקשה דהל"ל על ג' דברים לריבין לבקש רחמים, דרש"י פי' רחמים היינו בקשת רחמים . ומדקאמר ג' דברים לריבין רחמים משמע דג' דברים אללו אע"פ שישגס כבר מ"מ לריבין רחמים והוא דלא כפרש"י שהבקשת רחמים הוא שיבאלו ה' דברים . ומהרש"א הקשה למה נקט דוקא ג' דברים הללו והא הכל בידו ימי' . ומיך שעל אללו ג' הדברים לריבין רחמים מתחלת השנה, ע"ש . וקשה לי הא ברה"ה הוא המשפט על כל הדברים . ומאי שאל הני ג' דברים . וכי תימא דהכל נכלל בכלל שנה טובה, א"כ מעיקרה מאי קושיתיה' . לכן נלע"ד דהכי קאמר ג' לריבין רחמים אע"פ שלכאורה אינן בידו של הקב"ה מ"מ ע"י בקשת רחמים יוכלו להשתנות לטוב . ואלו הן , חלוס טוב אע"פ שכל החלומות הולכין אחר הפתרון וא"כ הבחירה היא ביד המפטר חלמא אם לפתור אותו לרע או לטוב כהיא עובדה דרבה ובר הדיו בסמוך . מ"מ לריבין רחמים למאז חן בעיני הפותר לפתור אותו לטוב . ושנה טובה אע"פ שאדם נידון בכל יום א"כ הבחירה ביד האדם להשפיע לו שנה טובה לפי מעשיו . מ"מ לריבין רחמים שיעזור לו ה' לתקן מעשיו דאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו . ועוד דהקב"ה יוכל להאריך אפו בשנה זו . וכן מלך טוב אע"פ שנתמנה מלך טוב בטעמו . מ"מ לריך רחמים ולבן ביד ה' כדכתיב שלני מים לב מלך וגו' כמו שלני מים לשעמים גמריים מימייהם ולפעמים יתמעטו ולפעמים נהר יחרז ויבש . כן לב המלך ביד ה' להרבות טוב לבבו או למעט כו' לכל אשר יחפוץ יטנו לטוב :

אר"ש ב"ג א"ר יונתן בללאל ע"ש חכמתו קרא בשעה שא"ל הקב"ה למשה עשה לי משכן ארון וכלים הלך משה ואמר להיפוך עשה כלים ארון ומשכן א"ל משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואח"כ מכינים לתוכו כלים כו' א"ל בלל אל היית וידעת . ולכאורה אינם מובנים הדברים למאי אמר משה לבללאל היפוך ממה שזוהו הקב"ה . ועוד מהו הלשון בלל אל היית . ולא אמר אלל אל היית . ונלע"ד דהמשכן והארון והכלים רומזים על היראה וההתורה והמלות . שהם התורה והעבודה וגמלות חסדים . דיראה היא עבודה כמ"ס עבדו את ה' ביראה וכל המלות הם בלל גמ"ח ודקה כפי שביארתה לעיל, והמשכן רומז על היראה כמ"ס וממקדשי תיראו . והכלים רומזים על המלות דכל מלוא היא כלי להשפיר רצון ה' לזה . והארון רומז לתורה שבו מונחים הלוחות הכוללים כל התורה, והנה בסמוך א"ר יהודה א"ר יודע ה"י בללאל לרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כתיב הכא וימלא אותו כו' בחכמה ובטוביה וזדעת וכתוב בחכמה יסד ארץ כוון שמים בחכונה . בדעתו תקומת נקשט . משמע דלכן ה"י ביכולת בללאל לעשות המשכן והארון והכלים כפי רצון ה' לפי שבי' יודע לרף האותיות שנבראו בהן שמים וארץ ותהומות, דשמים רומז על התורה וארץ רומז על המלות, ומהותם

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיט אֲנֵרְתָא לֵב

זתהומות רומזים על היראה עמקי הלג, ועיין בתורה אור בפ' בראשית ב"ה השמים כסא, זל"כ בסדר הבריאה ה' הארץ שהם המלות ורלון ה' קודם, שיסדה בחכמה, ואח"כ השמים הרומזים לתורה שכונו בתבונה ואח"כ התהומות הרומזים ליראה שנבקעו בדעת. ולכן משה שה' קרוב לשמים, ולכך אמר האינו השמים, וישעיה שה' קרוב לארץ אמר שמה שמים בראשית בילקוט ראובני וכן פי' רד"ק. וכיון שמה שה' קרוב לשמים וראשן ארצה שה' קרוב לשמים כמו שהיה למעלה לכך אמר לבללל עשה כלים וארון ומשכן שהמשכן שהיו על היראה אמר באחרונה, דלגבי משה יראה מלתא זוטרתא היא דה' איש השמימי, אבל לבללל שה' רחוק מן השמים, אמר לו למשה כלים שאעשה להיכן אכניסם כדמכריז ר' ינאי אבל על דלית ל' דרתא ותרעא לדרתא עבדי, הרי דהמשיל היראה לבית, וכך אמר לבללל מהסגו של עולם אדם בונה בית תחלה כו', ולכך לעשות מקודם המשכן הרומז על היראה. וכן אמר הקב"ה למשה לעשות. כיון דתלוי במעשי האדם נלך לעשות כמו שהוא הסדר מלמעלה למעלה, ע"ז אמר משה לבללל כלל אל היית וידעת. דענין הלל הוא שלא בתמידות ולא בקביעות דלפעמים הלל הוא מלפניו ולפעמים מאחוריו. וזהו שכתוב ה' שומר ה' לך על יד ימינך, דלכאורה קשה דלל ה"ל להזכיר ה' ב' פעמים אלא דהלל ה' שומרך ולך, אלא ע"כ דלא השם השומר הוא השם הלל. כמו שאנו רואים דקליפת האילן שהיא שומר לאילן מדובק עם האילן תמיד ומקיפו מכל זד, והלל שהוא ג"כ שומר לאילן מחוס השמש, אינו אלא כשהשמש בעברה, ולא בתמידות וגם לא בקביעות במקום א'. אבל פני משה כפני חמה שהיו פניו מאירות תמיד ובקביעות. לכך הולך לבללל להקדים היראה, ועוד דכל נראה מהאדם היסוד מכפי שהוא פני ועמידת האדם, וכמו המראה הנקרא שפיגול, וכמ"ש תהפוך כחומר הים, שכמו בחותם האותיות החקוקין הם צהיפוך מכפי שהן על הכתב, כך ה' לרין לבללל לעשות מעשי שמים וארץ ותהומות למעשה שהם הארון והכלים והמשכן צהיפוך מסדרן בעת הבריאה :

קבב א"ר חסדא כל חלום ולא עוות כו'. לכאורה המאמרים אלו של ר"ח סותרים אהדדי. דכאן אמר כל חלום ולא עוות ופירש"י כל חלום יראה אדם ולא יראה חלום א' מאותן שהוא שרוי בתענית עליו שאינו טוב עכ"ל. ובסמוך אר"ח חלמא בישא עלנבותי מסתיי כו', ופירש"י די לו עלנבותי כו' מבעל את החלום וכן בחלמא עבא כו'. ומהרש"א פי' שזהו גופא פתרון החלום שמתעלב או שמת ממנו בהקילו משנתו, אי"כ אין בו לא טוב ולא רע ממש, ובסמוך אמר עוד ר"ח לא חלמא עבא מתקיים כולי' ולא חלמא בישא מתקיים כולי'. משמע דמקל החלום מתקיים ולא מתעלב ע"י העלב לו השמחה. וגם סותר למה שאמר עוד חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מתקייא ופירש"י משום שכל החלומות הולכין אחרי הפה, ולפי"ז אם המפשר פתח כל דברי החלום בשלימות כמו שפתח יוסף כל דברי החלום של פרעה מתקיים כל החלום ולא מקלתו. ובסמוך אר"ח עוד חלמא בישא קשה מנגדא כו'. וביציאות השבת (דף י"א) א"ר בר מחסיה אר"ח ג"א ר"ר יוסף תענית לחלוט כאש לנעורת וא"ר חסדא וכו' ביום. ופי' מהרש"א שם כמו שהעורת שהוא דבר הגרוע מן הפשתן נשרף בקל ע"י האש כן הרע מן החלום נחבעל מיד ע"י תענית בו ביום עכ"ל. עיין בהכתוב עין יעקב שמביא בשם החכם הפילוסוף הר"ר יוחנן ב"ר ידעיה' מפרוש מליאות החלומות, והכותב בעלמו פירש עיין החלומות בעיני אחר. ומהרש"א ז"ל פי' בדרך קרוב לפי' הע"י. והפירושים הם. בניית ע"ד הקבלה וההקירה מעוררים יחד. ע"ש. לכך נלע"ב דענין החלומות יתפרש היטב ע"פ מאמר ר' יוחנן בסמוך דאמר משום רשב"י כשם שא"ת לבר בלא תבן כך א"ת לחלוט בלא דברים בעלים. וע"פ מאמר דרבא בסמוך. דרבא רמי כתיב בחלוט אדבר בו וכתיב החלומות הוא ידברו. ומשני לא קשיא כאן ע"י מלאך כאן ע"י שד. ומתחלה נבאר המשל של ר' יוחנן שהמשיל החלוט לבר עם תבן. והוא דחלת תורה האדם, ומותר האדם מן הבהמה הוא כמה שהוא מדבר. מלך שנפשו הוא נפש אדם ויש בה אלויות הקבועים ונטועים בעלמותה ומתפשטות בכלי הגוף לחשוב בהאיותיות ולדבר. והאיותיות הם המתפשטות בכלי הגוף אינן שוות ואין להן ערך עם האיותיות הקבועין בעלם הנפש. דהאיותיות הנחשפות בכלי הגוף הנשמיי הן בעלי גבול ותחת זמן ומקום. והאיותיות שנעלם הנפש הן רוחניים מאד בלי גבול ואינן תחת זמן ומקום שאלו רואים באיותיות שום דבר חכמה. דהאיותיות הנחשפות השכל הן צריבו פריטים מוגבלים. ולקחות מעלם החכמה דשם האיותיות הן רק בדרך כלל ואינן מוגבלות כ"כ דהא יכול להבדיל את השכל בכמה מיני איותיות. ועלם השכל בדרך כלל נלקח מכת המשכיל שנפשו שבכחו להשכיל כמה

מיני השכלות ובהיפוך לגמרי מהשכל המושכל כבר. הרי דיש ג' מיני אלוטיות. אלוטיות המהשבה
 הן מוגבלות ופרטיות. ואלוטיות השכל הן כלליות ואינן מוגבלות כ"כ. ואלוטיות כה המהשכל
 שבעלם הנפש הן רוחניים לגמרי ואינן מוגבלות כלל. והן ממש כמו המשל מהכר והסבן .
 דכה הלוטמה שבהרץ הוא רוחני מאד ואינו מוגבל כלל. דאם ירעו בחרץ מינים אחרים .
 ילמחו מינים ההם, הרי דיש בכה הלוטמה להלמיה כמה מיני למחים בלי גבול פרטי. והכה
 הלוטמה יולא מהארץ ומתחבר עם הגרעין המרע ויולא ע"י התבן ומלמיה הבר ומגדלוהו .
 נמלא שסתבן הוא תחלת המליחה שבו ועל ידו מתחבר כה הלוטמה הרוחני הכלתי בעל גבול
 פרטי עם הבר שהוא בגבול פרטי וגשמי, וכמו אלוטיות השכל שהן ממוצעין שבתן ועל ידן
 מתחברו אלוטיות הנפש שהן רוחניים בלי גבול פרטי עם אלוטיות המהשבה שהן כמעט
 גשמיים שהן בכלי הגוף הגשמי ויש להן גבול פרטי . והנפאק מינה בין אלו הג' מינים
 אלוטיות הוא. דאלוטיות שנפש הן למיתיות ולא יתבטלו לעולם מלד שהן רוחניות. והאלוטיות
 שבהמה הכללית הנקרא הברקה השכלו, כל הקרוב הקרוב לאלוטיות שבעלם הם למיתיות
 וכל הרחוק יותר מאלוטיות שנפש וקרובים יותר לאלוטיות הפרטיות שבמהשבה יוכלו להיות
 כחיות . ולכן כל המעמיק יותר יכוין יותר ללמיתיות השכלו, מלד שמקשר אלוטיות חכמתו
 לעומק כה המשכיל שבו האלוטיות שנפש . ובהם המשל נבין ענין החלומות . דיש ג' מיני
 החלומות. דהחלומות הן ג' אלוטיות. ויש ג' זמנים צלילה להפשטות אלוטיות הנפש בכלי
 הגוף. בתחלת הלילה אחר חכילת העודת הערב כשהארס יאן והקישור והאדים מביטול
 המאכל בהקיבה יולא דרך הלב לעורקי המוח אז הנפש מקוסרת באומץ ועוה עם כלי הגוף
 ומתחבת כל הרעיונות שחשב בתן ביום ההוא ובפרט צבת האכילה, רק שהרעיונות הן צלח
 סדרים מלד שישן ואין בו שכל לזכר את הרעיונות ולהעמידן על סדר נכון. ואלו החלומות
 אין בתן שום ממש. דלויקן אלא מה שחשב ביום רק בהכרתו סוגות. ועל אלו אר"ה חלמא
 בישא עליבותי' ומסתייא וחלמא טבא הדוותי' מסתייא. דהם סימנא בעלמא במה חשב היום
 אם שחב בדברים טובים ומועילים חלם חלום טוב, ושמה צוה. ואם חשב מחשבות רעות
 חולם חלום רע ועליבותי' מסתייא למירוק העון על המחשבות הרעות. ובחלמא הלילה אין
 הנפש מקוסרת כ"כ עם כלי הגוף. דאלוטיות המהשבה של כל היום חלפו כמעט והכלו להם.
 אלא מלד שיש בכלי הגוף הרשימה בכה הזכרון לזכור מה שחשב בזמן מהומים שבער .
 לכן החלומות שחלם בחלמא הלילה מעורבים טוב ברע ואמת בשקר. היינו האלוטיות הולאות
 מעלם הנפש הן טובות ואלמיתיות ומתהווים ע"י הרשימה מהזכרון ממחשבותיו שבזמנים
 הקודמים הם דברים בעלים. והוא המשל מהחשן והבר. והחלומות שבסוף הלילה הן האלוטיות
 שבעלם הנפש. ותלוי בזה אם נפשו שמורה בטורה ובקדושה ועולה למקומה אזי האלוטיות
 שלה ממקום קדוש יילכוהו והוא א' מם' צנובה. מלד שהם אינם תחת גבול מקום וזמן
 שצנו אלא כמו המקום והזמן הוא למעלה. וכמ"ש כי אלקי שנים צעידך כיום אחרול .
 דבזמן שמתוכב בגלג גדול פעם א' מסתוכב בגלג קטון כמה וכמה פעמים. ולכן רואה
 הנפש את העתיד הבה כמו שנעשה עכשיו ממש. רק האלוטיות טובות . וז"ש רבא כאן
 ע"י מלאך. ר"ל דהאלוטיות הן ממקום קדוש. רק אם אין פותרין חלום כזה לא יקויים .
 דיוכל להשאר בעלמס. וכמו שהנביאים הוכרחו לעשות איוו פעולה גשמיים כדי שיקויים
 כביאותם ולא ישאר בהעלם. ואם הנפש איננה טורה נדחית ממחלתו של הקב"ה והנדקת
 בקליפות וכחות הטומאה. ואז האלוטיות הן כחיות. וז"ש רבא כאן ע"י שד. ר"ל ע"י כחות
 הטומאה, ואלו החלומות שוא ידברו . ובזם יחא כל המאמרים כשהדקדק בהם. דעירי
 בחלומות שבזמנים טובים מהלילה כנ"ל. והנה כל הדברים שבעולם מעורבים טוב ברע יש
 מהם שחלוציותו הוא רע וגימיותו טוב . ויש שפגימיותו הוא רע וחלוציותו טוב .
 וכמ"כ גם החלומות יש בהם לך טוב ולך רע. והוא ביד הפותח לפתור הטוב מהחלום
 וידעו ישאר בהעלם. ובהם יחא מה שח"ר חסדא חלמא בישא קשי מנגדא שנאמר והאלקים
 עשה שיראיו מלפניו וארבעה א"ר יוחנן זה חלום רע. דלכאורה אין הדברים מוגבים דמאי
 ראייתו של ר"ה. ועוד ר"ל לר"י לילך מפסוק זה על הלום רע ומפסוק זה כמעט אין שום
 משמעות לדרשתו הו"ל לילך מפסוק כי ברוב החלומות כו' כי את האלהים ירא . אלא ע"כ
 דה"פ דר"ה אמר חלמא בישא קשי מנגדא הוא ע"ד תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה .
 וע"ד מ"ש ר' יוחנן לעיל טובה מדרות אחת בלבו של אדם מכמה מלקיות כו'. ויליק לה
 ד"ה שנאמר והאלקים עשה שיראיו מלפניו. ופסוק זה לכאורה אין לו המשך רישא דקרא
 ע"ש סיפ'י, וארבעה א"ר יוחנן זה חלום רע. וכך אמר קהלת ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים

פסוק ברבות פ"ט אנרתא - דג

הוא שהיו לעולם. א"כ החלום האמיתי שהוא א' מס' נבואה מוכרח להתקיים. ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. והיאך אמרין יפה תענית לחלוט כלא לעצרת. או הטבת החלום בזה דליקוט קמי כהני בעידנה דפרסי ודייכו ולימא רבש"פ אי שלך והלומותי שלך כן. מאי מהני זה. ע"ז משי"ס קבלת והאלהים עשה שייראו מלפניו. דעי' תענית ותשובה ותפלה יפעול שיסחר הרע שבהחלום בהעלם ולא ילא לירי גילוי רק הסוב שבו :

קבג [דף י"ז ע"ב] שלשה מעין עוה"ב ואלו הן. שבת שמש ותשמיש. תשמיש דמאי כו' אלא תשמיש דנקבים. פי' הדברים דבעוה"ב יש ג' דברים, א' הכורר והדוחה, והוא הגיהנם המלבן ומלרף ודוחה הפסולת לחוץ, ב' המסיר המונע המעלים ומסמיר-על אור השכינה, והוא ע"י נהר דיגור ועמודא דטרא ההולך מנ"ע התחתון לג"ע העליון כמ"ס בזה"ק, ג' עלם העוה"ב התענוג והמנוחה. והמשל לאלו נמלצים בגשמיות בזה העולם. הכורר והדוחה הוא תשמיש דנקבים שהוא הגורם להם, שמש אינו זורח אלא בהסיר המונע דהיינו כפתיחת חלונות, ושבת הוא יום מנוחה ותענוג. ואפשר לומר דהשלשה הם מעין עלם עוה"ב והכי קאמר דהשלשה הם מעין עוה"ב שיש בהם תענוג ורפואה הנפש, ולא ככל הדברים שבעוה"ז שהם או תענוג או רפואה, דהרפואה תמיד אינה תענוג. אבל שבת שמש ותשמיש הם תענוג והם הם הרפואה. ועוד דכמו עוה"ב אינו שזה לכל נפש. יש נוהל עוה"ב ע"י מעשיו בפועל ממש וטרחה יתירה והוא משל של שבת, כדאמרין מי שטרח בע"ש יאכל בשבת. ויש שנוהל עוה"ב כשעה אחת ובלא טרחה כלל, והוא משל מן שמש, דהשמש זורח ממילא ונהיין מזריחתה בלא שום יגיעה. ויש שנוהל עוה"ב ע"י אינו פעולה ששועה עלמנו רק כלי מוכן לזה, והוא משל דתשמיש דנקבים :

ג' משיבין דעמו של אדם, קול מראה וריח. פי' כמו ג' דברים האלה אין בהם שום ממשות שאין נכנסין לגוף ואין הגוף נכנה מהן. מ"מ משיבין דעמו של אדם כך יש בנפש ג' דברים כאלה, ואלו הן, קול הוא הבת קול המעורר בכל יום לתשובה. מראה הוא הרואה חלוט טוב או אפי' חלוט רע, דמייבעית דאע"ג דאיכו לא חזי מזלי' חזי ובתענית ותשובה מטיבו ומשיב דעתו. וריח הוא המתקרב לתלמידי חכמים, כמו הנכנס לחדו של כשמים מריח גם ממנו ריח טוב, כך המתקרב לת"ח מקבל ריח חורה ויראת שמים :

ג' מרחיבין דעמו של אדם, דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים. פי' ג' דברים מרחיבין דעמו של אדם בעבודה. דירה נאה היא היראה כמ"ס ר' ינאי חבל על דלית לי' דרתא

ותרעא לדרתא עבדי, הרי דהמילה היראה ליריה. אשה נאה היא התורה, דהתורה משולה לאשה, תורה נזה לנו משה מורשה ואמרו ז"ל אל תיקרי מורשה אלא מאורסה לישראל. וכן אמר שלמה המע"ה אשת חיל מי ימצא ודרשו ז"ל על התורה. וכלים נאים הם המצות

דהם כלים לראון העליון :

חמשה א' מס' כו'. פי' דהם רק מעינים ודומתם, אבל בעלים הם כנגדם כענין הדבר הכעל בס' דשיערו חממים שאין בדבר המתערב בס' בנותן טעם. ואלו הן. אש אחד מס' בניהנס ר"ל שבע"פ שהמסילו הגיהנם לאש מ"מ אש הוא דבר בעל נגד גיהנם ואינו מערכו כלל. דבש א' מס' במן. דלף שכתוב במן וטעמו כלפיהית בדבש. מ"מ הדבש אין לו ערך עם המן. דהא מן הוא לחם מן השמים. אלא דהמסילו למתיקות הדבש לשבר את האוזן ומה מתוק מדבש. שבת לגבי עוה"ב אע"פ שגם הוא יום מנוחה ותענוג ואנו אומרים תזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת כו' מ"מ אין להם ערך ודמיון כלל. שינה לגבי מיתה אע"פ שגם בשינה מסתלקת הנפש ושורה עליו רוח העומאה מ"מ אין עירוב השינה לגבי מיתה. וכן חלום לגבי נבואה אע"פ דכתיב בחלום הדבר בו, מ"מ הוא רק לשבר את האוזן שאמר הקב"ה לאהרן ומרים שנבואת כל הנביאים לבד ממשלה לחלוט. אבל לא שהיו להחלוט ערך עם הנבואה. וז"ש בכל אלו א' מס'. כלומר דבעלים הם כדבר המתחבל בס'. ובאין הם נגדם :

קבג [דף י"ח ע"ב] אריב"ל הרואה את חבירו לאחר לי' יום אומר ברוך שהחינו כו'.

רצ פפא ור"ה ברי' דר' יהושע הוּו קא אזלי בהורחא פגעו ב"י ברי"ח ברי' דר' איקא א"ל כהדי דהיניק צרכינן עלך תרתי ברוך שחלק מתכמתו ליראון ושהחינו. א"ל אלא נמי כיון דחזיתו שבתון עלי כס' רבוא ישראל ובריכנא עליכו ג' הקד ב' וברוך חכם הרזים. א"ל חנימת כולי האי יתבו ב' עיניכו ושכיב. ולבאורה הדברים תמוכים מה חטא נגדם ר"ח ברי' דר' איקא שהענישוהו ושכיב. ונל"ג דהנה טעם הברכה ברוך חכם הרזים כשרואה אכולסו ישראל הוא משום שאין דעותיהם שוות. כדאימא לעיל.

רצ פפא ור"ה ברי' דר' יהושע הוּו קא אזלי בהורחא פגעו ב"י ברי"ח ברי' דר' איקא א"ל כהדי דהיניק צרכינן עלך תרתי ברוך שחלק מתכמתו ליראון ושהחינו. א"ל אלא נמי כיון דחזיתו שבתון עלי כס' רבוא ישראל ובריכנא עליכו ג' הקד ב' וברוך חכם הרזים. א"ל חנימת כולי האי יתבו ב' עיניכו ושכיב. ולבאורה הדברים תמוכים מה חטא נגדם ר"ח ברי' דר' איקא שהענישוהו ושכיב. ונל"ג דהנה טעם הברכה ברוך חכם הרזים כשרואה אכולסו ישראל הוא משום שאין דעותיהם שוות. כדאימא לעיל.

רצ פפא ור"ה ברי' דר' יהושע הוּו קא אזלי בהורחא פגעו ב"י ברי"ח ברי' דר' איקא א"ל כהדי דהיניק צרכינן עלך תרתי ברוך שחלק מתכמתו ליראון ושהחינו. א"ל אלא נמי כיון דחזיתו שבתון עלי כס' רבוא ישראל ובריכנא עליכו ג' הקד ב' וברוך חכם הרזים. א"ל חנימת כולי האי יתבו ב' עיניכו ושכיב. ולבאורה הדברים תמוכים מה חטא נגדם ר"ח ברי' דר' איקא שהענישוהו ושכיב. ונל"ג דהנה טעם הברכה ברוך חכם הרזים כשרואה אכולסו ישראל הוא משום שאין דעותיהם שוות. כדאימא לעיל.

רצ פפא ור"ה ברי' דר' יהושע הוּו קא אזלי בהורחא פגעו ב"י ברי"ח ברי' דר' איקא א"ל כהדי דהיניק צרכינן עלך תרתי ברוך שחלק מתכמתו ליראון ושהחינו. א"ל אלא נמי כיון דחזיתו שבתון עלי כס' רבוא ישראל ובריכנא עליכו ג' הקד ב' וברוך חכם הרזים. א"ל חנימת כולי האי יתבו ב' עיניכו ושכיב. ולבאורה הדברים תמוכים מה חטא נגדם ר"ח ברי' דר' איקא שהענישוהו ושכיב. ונל"ג דהנה טעם הברכה ברוך חכם הרזים כשרואה אכולסו ישראל הוא משום שאין דעותיהם שוות. כדאימא לעיל.

רצ פפא ור"ה ברי' דר' יהושע הוּו קא אזלי בהורחא פגעו ב"י ברי"ח ברי' דר' איקא א"ל כהדי דהיניק צרכינן עלך תרתי ברוך שחלק מתכמתו ליראון ושהחינו. א"ל אלא נמי כיון דחזיתו שבתון עלי כס' רבוא ישראל ובריכנא עליכו ג' הקד ב' וברוך חכם הרזים. א"ל חנימת כולי האי יתבו ב' עיניכו ושכיב. ולבאורה הדברים תמוכים מה חטא נגדם ר"ח ברי' דר' איקא שהענישוהו ושכיב. ונל"ג דהנה טעם הברכה ברוך חכם הרזים כשרואה אכולסו ישראל הוא משום שאין דעותיהם שוות. כדאימא לעיל.

רצ פפא ור"ה ברי' דר' יהושע הוּו קא אזלי בהורחא פגעו ב"י ברי"ח ברי' דר' איקא א"ל כהדי דהיניק צרכינן עלך תרתי ברוך שחלק מתכמתו ליראון ושהחינו. א"ל אלא נמי כיון דחזיתו שבתון עלי כס' רבוא ישראל ובריכנא עליכו ג' הקד ב' וברוך חכם הרזים. א"ל חנימת כולי האי יתבו ב' עיניכו ושכיב. ולבאורה הדברים תמוכים מה חטא נגדם ר"ח ברי' דר' איקא שהענישוהו ושכיב. ונל"ג דהנה טעם הברכה ברוך חכם הרזים כשרואה אכולסו ישראל הוא משום שאין דעותיהם שוות. כדאימא לעיל.

פֶּסֶחַ בְּרֵכּוֹת פִּיטְ אַנְדְּרֵא

ור"ה ברי' דר' איקא. הבין בפרטוף פניסה של ר"פ ור"ה שאין דעוטיסה בלגס שוות. לכן
אמר להם שבירך עוליהם ברוך. חכם הרזים משזכרים הם כס' רבוא שאינם יכולים להיות שוים
בדעתם ממלא שגילה סוד. וכסבי הולך רכיל מגלה סוד. ולכן הענישוהו !
קבו מאי זיקים אמר. שמואל כוכבא דשביט. ופירש"י כוכב היורה חכך ברקיע ממקום למקום
ארזך שבט שטוח יורה ונראה כמו שפוחת רקיע עכ"ל. ואמר שמואל הכירי לי שבירי דלא עבר
כסלא. ואי עבר כסלא חרוב עלמא והא קא חזינן דעבר. וזיירא הוא דעבר ומיחזי כדעבר חייהו
כו'. ופירש"י דלא עבר כסלא שאינו מעביר מזל כסיל כסהוא שביט עכ"ל. וזריך להבין חדא
מאי פירש"י על עבר כסלא מעביר מזל כסיל. הא מעביר הוא מצנין מפעיל ומשמעו מעבירו
שלא יהי' ומלאון הנגרות משמע שאם הי' עובר על כסיל. ועוד דמשמע מלאון רש"י דכסיל
הוא מזל, ובסמוך פירש"י דעקרב היינו כימה וממזל מלה הוא. וא"כ ע"כ ל"ל דגם כסיל הוא
ממזל מלה ולא מזל כסיל. דהא כתיב עושה עש כסיל וכימה. ועש הוא זכ טלה כדכנסמוך,
וכימה ג"כ ממזל טלה ע"כ כסיל הוא ג"כ ממזל טלה. ועוד דלא יתכן בלא שיהי' כסיל
מזל כסיל דהא טלה נמנה בחשבון י"ב מזלות, ועיין במהרש"א לענין עקרב מה שסקקה על
רש"י. ומתירש"א בד"ה מאי כימה פי' משום דשם כסיל מלינו מפורש מלאון מזל כמו כי
כוכבי השמים וכסיליהם אבל בשם כימה לא ידענו ע"ש מה עכ"ל. וזריך להבין דבריו. דזה
לא יתכן לומר דכסיל הוא שם העלם דא"כ לא יתכן המספר רבים וכסיליהם. ועוד דלאון
הקרא משמע וכסילי הכוכבים ואי נימא דכסיל הוא שם העלם לא שייך כלל לכתוב כוכבי
השמים וכסיליהם. כמו שאין שייך לומר האנשים והראובנים. אלא שם דשם כוכבים הוא
שם הקיבוץ כמו מין האדם קרויים אנשים, וכסיל הוא שם התואר ע"ש הפקולה. וא"כ כמו
שאין לנו יודעים הוראת הפעולה המורה בשם כימה כמ"כ אין לנו יודעים מה שמורה שם
כסיל. ומאי חילק מהרש"א ביניהם. לכן נלע"ד לפרש הענין בקדיום לפרש שלא תוקשי על
החכם שמואל שאמר דלא ידע מאי ניהו כוכבא דשביט והשתחא בדור השפל הזה רבים יתכמו
בחקמת התכונה ויודעים בכוכבא דשביט שהוא הקאמעט הידוע להם בשמו ובפעולתו. ונ"ל
דכוכבא דשביט אינו הכוכב שיש לו זכך ארזך כמו שנתן, שהוא הקאמעט הידוע, דהא רש"י
כתב שהוא יורה כחך ממקום למקום ונראה כמו שהוא פוחת ברקיע, ור"ה ברי' דר"י אמר
וילון הוא דמקרי ומיחזי נהורא דרקיע. אלא כוונתו כוכבא דשביט על מ"ש בזוה"ק שלעת
קן הימין יעמוד כוכבא דשביט ימים רבים. ואותו לא ידע שמואל מאי הוא מרמז. והוא
דכנה כפ' בל כתיב ראו. ב' פרעה נגד פניכם. ופירש"י שם ששמע מדרש אגדה דכוכב א' הוא
יש שמו רשע אמר רשע רואה אני באילטנגינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם
במדבר והוא סימן דם והריגה, וכשהתאו לישראל צעגל וצקש הקב"ה להרגם אמר משה
בשפלתו למת יאמרו מלרים לאמר ברעה הויליח זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם
מיד ויחם ה' על הרעה והפך את הדם לרש מילה עכ"ל. ורבים אומרים שלא נמלא בשום
מקום כוכב ששמו רעה, ובעיני קשה מנ"ל להמדרש הג"ל להויליח המקרא מפשטו או מפיו
שתרגם אונקלוס. ועוד דלאון ראו שאמר פרעה שראה פרעה לכו. ועוד דלא נראה לשון נגד פניכם, והל"ל
לפניכם. לכן נ"ל דכל אלו הקושיות יתורו חדא בחברתה. והוא דפרשון וגם משה ואהרן
ראו צמת ההוא כוכבא דשביט העומד בשמים ופניו למלרים ושבטו פונה לנגד המדבר, וזה
מורה על דם שיצק בחדנה, דשנת מורה על כך כמ"ש היו אשור שנת אפי, וזהו שאמר
להם פרעה ראו כי רעה כלומר הוראת הרעה של הכוכב הוא נגד פניכם, דמורה על
המדבר. ומה שדחק המדרש לפרש כך הוא משום דכתיב ראו ולא אמר דעו. ולפי פשוטו
הל"ל דעו, ולא הל"ל נגד פניכם אלא לפניכם. וכמ"כ לזמן גאולה העמידה לקן הימין יהי'
נראה ברקיע ג"כ כוכבא דשביט כמ"ש בזוה"ק ועי' אמר שמואל הכירי לי שבירי דרקיע
כשבירי דנהרדעא. כלומר כמו כשבילין שבארץ מוליכין את המהלכים למחוז חפלה והבקי
בשהבילין יודע לאיזו עיר הולך זה השביל ולאיוו עיר זה. כן השבילין דרקיע הוראת מהלך
הכוכבים אל המזל לאן פניהם מועדות. לכו מוכבא דשביט שיהי' לקן הימין לא ידע מהו
מרמז אפי' מ"ו לרעת ישראל או להיטור. ואמר וגמירי דלא עבר כסלא, ופירש"י שאינו מעביר
את מזל הכסיל, ר"ל שאינו מעבירו שלא יהי' דפיו כסיל יש לפרש כי פירושם אי' לאון
מקום כמ"ש הלא יראתך כסלף. ופירושו שיראתך הי' רק מלך מקותך לעובה, כי לאון
הבילות ופחיות. ולפי פי' הלא יתכן הא דאמר דלא עבר כסלא, שאותו כוכבא דשביט שיהי'

פֶּסֶחַ בְּרִטּוֹת פִּי אֲנֵדָתָא לָד

לא יעביר ויחא את התקוה של ישראל. דבמזל התקוה הוא רק תקומת ישראל בגלותה. ולפי פי' הכי הוא שאותו כוכבא דשביע לא יעביר את מזל ואצת הכסילים וספתאוס. דפעמים שזול נקרא חקמה כמיש בני' ק ריש פ"א ארס דרית לוי מזלנא ופירשי. שיש לו דגס לשמור את גופו. ולפי דברנו פירש מה דבסמוך רמי שזולא כתיב עושה עם שפיל וכימה וכתיב עושה כימה וכסיל, דכסיל כלל לכימה ובפסוק ב' מקדים איה לנחיל, ומשני לא אלמלא חמיה של דכסיל, לא מתקיים עלמא מפני ליתיה של צימה. ואלמלא איה של כימה לא מתקיים עלמא מפני חמיה של כסיל, ויתגן ג"כ לפי ב' פירושים הכיל דלפי כסיל מלשון תקוה. ויהי הכוונה כך אלמלא חוס התקוה לא מתקיים עלמא מפני הקרירות של המזל מההיפוך שמסתעף מזה הייאוש והקרירות לב ישראל לאביהן שבשמים, ואלמלא הקרירות של מזל כימה היו ישראל מזל חוס תקוהם עולים בחומה מגלותה והי' חריב עלמא, דהקב"ה השביע את ישראל שלא יעלו בחומה (כתובות דף י"א ע"א). ולפי פי' הכי דכסיל הוא לשון כסילות ופחיתות, יתכן שאלמלא חמיה של כסילות והגבורה מזכרותיו של יחזק ועל חשב קחי' לא הי' תקומה להם למינה של כימה המורה על מתימותו של יעקב איש עם ושב אלהים. וכן להיפוך דכשהו קם זה גופו. ואומרו לא מתקיים עלמא הוא משום דעד אשר יהפוך אל עמים שפה ברורה לעבדו שכם אחד מוכרח להיות זה לעומת זה והו דוקא קיומו של העולם. ומפני שיש לפרש מזל הכסיל על ב' אופנים ככ"ל לכך לא ידע שזולא מתי הוא מרמו כוכבא דשביע. ופריך בגמרא והא קא חזינ דעבר. כלומר הא חזינ דישאל אובדים תקוהם כמיש ביחזקאל לוי העלמות כו' בית ישראל כמה אומרים. ובשו עלמותינו אבדה תקומונו וגו'. ומשני זהירא הוא דעבר. כלומר אבדון התקוה היא רק לפנים אבל לא בענם. ור"ה בר"י דר"י אמר וילון הוא דמקרב כלומר ישראל צעט אר' להם אינם אובדים תקוהם לגמרי אלא לעוקים להי' וקורעים המסך המבדיל בינה לאברהם שבשמים, ורב אפי אמר כוכבא הוא דעקר גיטא גיטא דכסילא וחזי לוי חבדי' מהך גיטא ומיביצית ומחזי כמאן דעבר, כלומר ישראל מפני שגלומדים בלרות מתפדיים אפי' שאין הוראת הרעה עליהם אלא לאידך גיסא. ולקם תקוהם אדרבה עומד לפניהם מ"מ מתרעה להם כאלו השבע עבר עליהם ואבדה תקוהם. וכמשל המדרש לסופר שבה לבית הספר ורלוניה בידו מי מתיירא כו' דאותו תלמיד המלמד במכות כך ישראל ובאמת נהפוך הדבר לטוב :

קבו [דף כ"ט] ועל הזעזוע, מאזי זעזוע א"ר קטינא גוהא רב קטינא הוה קא אזיל באורחא כי מטא אפיסתחא דבי אובא עמיא גיח גוהא. ופירש' כלומר מדעזעה הארץ מאד. אמר מי ידע אובא עמיא האזי גוהא דננה מהו רמא לוי קא קטינא קטינא אחאלי לא ידענא בשעה שהקב"ה זוכר את בניו ששרויים בלעזר מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולם נשמע מסוף העולם ועד סופו וזכר את בניו ששרויים בלעזר מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולם נשמע מסוף העולם אנהא עתאגז שגאמר כו' ורבנן אמרי בועז ברקיע שגאמר כו' רב אחא ב"י אמר דחזק את רגליו תחת כסא הכבוד שגאמר כו'. עיין בהכותב פ"י. ופריך להבין החילוקים בין הפירושים של גוהא האמורים כאן. והוא, דהנה כתיב להבהא את ה' ולדבק ב' ואמרו חז"ל וכי היאך אפשר לדבק בהקב"ה והלא אש אובלה הוא אלא הדבק בדרכיו כו'. והנה כמו שדמם הקב"ה להשגיח ביותר על השפלים כמיש כי רס ה' ושפל יראה וגו'. את מי אשכון את דכא ושפל רות ולכן אמרו ז"ל המתפלל לר"ק טיהי' עיניו למעלה ולבו למטה. דבה עינים ורחב לבב אותו לא אובל כתיב. אי"ב המתפלל ועיניו למטה אזי עיניו מכוונות ממש עם עיני הקב"ה כביכול. דעיניו שניהם למטה. ועי' כתיב כי עין בעין יראו כו', אבל הנה עינים עיניו זולגות דמעות כמו משינים הכואבות, וכמו המסתכל באור השמש שנעשה לו מזה כאל עינים זולגות דמעות. וכתיב יעקב חבל נחלתו. שנמשל לחבל שראשו של חבל למעלה וקצהו למטה וכשמעניעים בקצה החבל שלמטה אזי נעשה אותה תנועה עלמה בראש החבל למעלה כמו פשוט העלענארח או העלענאפון, וא"כ המסתכל למעלה מחלקק ראייתו השכלית ונקרא זילוג דמעות שאין יולאות מקירות לבו אלא מחמת כח העינים בדרך משל. ומזה נעשה כן בעינים שלמעלה עיני הקב"ה כביכול שאין הקב"ה יכול לראות בו כאלו גס עיניו ית' כואבות זולגות דמעות כביכול מחמת שראיה זו היא נגד טבעו כביכול כלומר נגד ראונו ית' וזהו גוהא. כמיש בחסרתים טבעה נפשי גוה פי' מפני הנאות, ו"ש בשעה שישראל שרויין בלעזר כלומר שאינם פועלים כלום בחפלתן מפני שאין עיניהם לנטות, מוריד הקב"ה שתי דמעות כביכול, כלומר משתי עיניו, ר"ל מצינו הימני שהיא כינוי לראייתו על ישראל בפרט, ומצינו השמאלי שהיא כינוי לראייתו על העולם בכלל. ומורידן לים הגדול פי' דלא תימא שדמעות

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיט אֲגֵדָתָא

שהדמעות פועלים איזו ישועה ועזבה, אלא שמוריקן לים הגדול. ר"ל שכל מרים ומלוחים ואין עושות אום פירות כמו מי הים. ומ"מ פועלים הדמעות לעשות גבול שלא יוסיפדו לזער אותם הרבה יותר מדאי, כמ"מ חז"ל השביע הקב"ה את האמות שלא ישמעדו בישראל יותר מדאי (כתובות דף ק"י"א ע"א), ומהו תרעד הארץ וגונחת גובה גובה ב' פעמים. כלומר נגד שתי הגאותות גאותות האויבים שרולים לבלוע את ישראל ונגד גאות ישראל עצמה. ורב קסינא רידי' אמר סופק כפיו. וענין ספוק כפיים הוא כשהאדם הוא בלער גדול אר בהספעות עוומה אשר לא יכילו כלי שכלו יספוק כפיו דהאיש יוכל להרים כפיו למעלה מראשו, כלומר למעלה מכה שכלו. ור"ל כשישראל סופקים כפיהם בלי דעת, והלעקה בלי להם אינה אל ה', אז פועלים כמ"כ למעלה שהקב"ה סופק את כפיו כביכול בלי התקשרות להם. כמ"מ ודפרסכס כפיהם אעלים עיני מכם, מאי עמאח משום ידיכם דמיס מלאו כלומר ספוקן ידיכם מלאים רק דמיס עבלי התפעלות לער בעמאח ולא מהשכל סמאח ולא דעת ולא תבונה. ומהו תרעד הארץ משום דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ, וכיון דהנהגת הפולם היא שלא ע"פ החכמה רק בהתפעלות עוומה פועלת רעש הארץ. רק הפעולה היא כמו בעת שהאדם מסיג לערו בעת שסופק כפיו. כמ"כ הפעולה למעלה שלא לנלח יריב כמ"מ ונס אפי אכה כפי אל כפי והניחותי חמתי. ר' נתן אומר אנהא מחלנח שנאמר והניחותי חמתי בם והתנחמתי ופירש"י כביכול כאדם שיש לו חימה ומחלנח ומתנחם דעתו ועושה לו נחת רוח עכ"ל. ור"ל כאדם שמחלנח על זה גושא שעלה חמתו על אוכבו כמו למשל על צנו ומתנחם ע"פ דעתו ושכלו לאמר לנשפו היסכן שבביל עמשה כנוריעה לעלמו יעשוה עליו ויעשה לו עוד גדולה מזו או אף לעזבו ברעמו לכל יאח ולמי כל עמלו אום לא לבנו, וכן הדבר בישראל שנקראו בניס למקום. ומאותה אנהא כביכול שיואלת המית לבו תרעש הארץ שנבראת בשביל ישראל. ורבנן אמרי בועט ברקיע שנאמר הידד כדורכים ישנה וגו' ופי' הידד הוא קול שמחה. ור"ל בועט ברקיע שקורע המסך הנקרא רקיע כמ"מ ופי' רקיע ויפי מבדיל וגו' וכיון שקורע המסך המבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים ישנה הידד וקול שמחה אל כל יושבי הארץ. ומהתפעלות זו תרעד הארץ. ור"א ב"י אמר דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד כי לרעמי כוונתו שמגביה רגליו כביכול מהדום רגליו דוחק אותם תחת הכסא כבוד, ור"ל כמו למשל אדם נשאר היושב על כסא רגליו עומדין על שרפרף כשמגביה רגליו מהשרפרף למעלה תחת הכסא נשאר השרפרף פנוי בלא-רגליו עליהם. כך השמים כסאי והארץ הדום רגלי כתיב, כלומר סוף מעשיו ית' שהוא ראשית כוונה דסוף מעשה במחשבה תחלה, הוא הארץ. שבו ניכר כבוד הכורה כשעוין רלונו ית'. אבל כשאין עוין רלונו ח"ו איז הארץ איננה סוף מעשה דלא כך היא המתעבה תחלה. לכן דוחק רגליו תחת כסא הכבוד, כלומר שמרים על השמים כבודו והארץ נשאר בלי יסוד והשגחה לפי שעה ומזה תרעד הארץ. ובציון יעקב מביא גירסא וי"א שאג בקולו ומרשים עולמות שנאמר ה' ממרום ישאג וגו', ולא יכירא גירסא זו דא"כ הי"ל להיות ג' פעמים ביום דהא אמרו ג' משמרות היו הלילה ועל כל משמר ומשמר הקב"ה יושב ושאג כארי שנאמר ה' ממרום ישאג וגו'. ורעש הארץ הוא רק לעתות רחוקות ולא בכל מקום. אלא ע"כ דל"ג ל"י, ובאמת בש"ס שלפינו לא נמלא גירסא זו :

ועל הרעמים. מאי רעמים אמר שמואל ענני בגלגל. ופירש"י עננים מתחופפים ומתחככים בגלגל ושמע הקול עכ"ל, ורבנן אמרי ענני השפכי מים להדיד כו' רב אחא בר יעקב אמר ברקא תקיפא דכייק בעננא ומחבר גזיו דברדא. רב אחי אמר ענני תלחולי מחלנח. ואחי זיקא ומנשב אפומייהו דמי כויקא ע"פ דני. ולהבין סברותיהם ופולגותיהו. ולכאורה חקירות כל המ"ד האלו הם נגד החוש. ולפי חקירות היו הרעמים בכל עת שנמלאים ענני מער אחי' בעת הקור. ואנו רואים שהברקים והרעמים אינם אלא אחרי החימות הרבה. וחקירי רב אחא בר יעקב נראה לכאורה הישך לגמרי מהחוש. דלכברתי ה"ו הברק והרעם דוקא לאחר הקרירות כשמתהווה גזיוז דברדא מחמת הקור ואנו רואים בהוש להישוך דאחר זמן הקור חייק לא נמלא שום ברק ורעם. ועוד דנמרא אמר ומסתברא כ"י אחא בר יעקב ב' משמע לכאורה דלפי חקירת הגמרא מבריק הברק תחלה ואח"כ הרעם ואח"כ המטר והסעם אינו מעיד ע"ו. אלא הא דשמע הרעם אחר הברק הוא משום דחוש השמיניה מנחומו מלאה. אקבל השמיניה משום הראות שהוא בדרותו מקבל דבר הנראה למרחוק בהרף עין. וגם המטר בלא חקירי עוקום הברקים. לכן נלע"ד לפרש דהכל מורים שהברק והרעם באים מחמת קביעת האויר החם העלעקטריע והכו מראה הברק. וקול הרעם הוא כמו בקול

פֶּשֶׁר בְּרִכּוֹת בֵּית אֲנֶרְתָּא לְהַ

סקול גוהא שנשמע בשמיים ככה במקל באויר . רק דפליגי ממה נעשה בקיעת האויר .
דמואל סבר שנעשה ע"י מרוח הפניים והתחופותם בגלגל האויר . ורבנן סברי שנעשה
מחמת המים ששופכים העננים להדי, ור"א ב"י סבר שיואל החום שהי' נעלר בהאידים
המנושאים למעלה וי"א החום הוא מתשרין המים העליונים הנגלדים המים קרח וברד
מחמת האויר הקר דשם . שזהו הרקיע כעין הקרח הנורא, ועי' ירוו המים למעלה והוחים
את האויר החם היואל מהאידים עד שנפגש עם האויר החם העומד לצור למעלה ומפניו
גשם בגשם יולאים הברק והרעם . ועי' אמרו בגמרא דמסכתא כר"א ב"י דהא חזינן דבריק
ברקא . פלומר דלפעמים נראים ברקים בלא רעמים כלל ובלא מער ג"כ אלא מחמימות .
אלמלא דהברק הוא מהחמימות היואל מהאידים ולא מהמטר והעננים . וגם אנו רואים
דענמיה עניי בלא ברק כלל . על כרחך הוא מלך דאז נתרוקנה החמימות מהאידים לכך לא
גראה אז ברק . וגם אנו רואים דאחי מיטרא בלא ברק ובלא רעם כלל . ואי נימא דהרעם
הוא מהמטר או מהעננים היו ריכים הרעמים להיות בכל עם מטר סוף . וז"ל דבריק
ברקא ומנהמי עניי ואחי מיטרא . כוונתו לא כפעם אחת . אלא דלפעמים בריק ברקא .
ר"ל בלא רעם ומטר . ולפעמים מנהמי עניי בלא ברק . ולפעמים אחי מיטרא בלא ברק
ובלא רעם . ורב אשי אחא לפרושי מה שנמאל לפעמים דמנהמי עניי בלא ברק . שהוא משום
דעניי החמלי מתחללא ואחי זיקא ומשיב אפומייהו והמי כזיקא ע"פ דני . ורב אשי לא
פליג כלל ארב אחא בר יעקב . ובזה ניחא מה שאמר ומסכתא כר"א ב"י קודם מימרא
דרב אשי . ואם הי' רב אשי חולק ג"כ על רבאבי . הי' לוי לגמרא לסדר קודם מימרא דר"א
ואח"כ לומר ומסכתא כר"א ב"י . אלא ע"כ דרב אשי לא פליג כלל עם ר"א ב"י . וכדפירשתי .
ועי' מה שפירשתי בפלוגתא דר"א ור' יהושע בתיבתי (דף ח') כענין הגשמים . ומתבאר
שם ענין הרעמים באריכות :

קבא א"ר אלכסמדי אריב"ל לא נבראו רעמים אלא כדי לפשוט עקמומיות שבלב שנאמר
והאלהים עשה שייראו מלפניו . וקשה דמיגיל לררש מקרא זה דקאי על הרעמים .
זמרי"א ס"י משום דהרעם הוא דבר המחריד ביותר ואין ידוע בו תועלת לעולם מש"ה
קאמר דלא נבראו אלא כדי לפשוט כו' דהיינו להחריד הלככות של המינין שישובו כו' עכ"ל .
ולכאורה אינם מונעים דבריו הא המינין אינם מחמימים בשום דבר שהוא למעלה מהטבע .
וגם הרעמים הם ע"פ הטבע . ומה יפעלו הרעמים בלבם שישובו מדרכם . ואי משום חרדת
המות שיוכל להסתעף ע"י הרעם . הא רואים לפרקים פנעים רעים ומימות פתאומיות
זמרי"א ר"ל ובכ"ז אינם שבים מדרכם . ואומרים שהכל הוא מקרה וע"י הטבע . ועוד
מנ"ל מהאי קרא דקאי על המינין הא כתוב והאלהים עשה שייראו מלפניו משמע דקאי
אכולא פלמא . ואקו מי שאינו ירא ה' הוא מין . ואי"כ מאי רבותי' דיוסף שאמר את האלהים
אני ירא . היחבן להספיר שאינו מין . אלא ע"כ שיש אנשים מחסרים יראת ה' ובכ"ז
מחמימים המה רק השאור שבנייהם מצבב את יראת ה' . לכך גמ"ד . לפרט דנאחמל כל הקרא
גא קאי כלל על רעמים אלא דריב"ל אמר דהרעם הוא משל שכל ידו ואמינו באחימות בקרא
דכתוב והאלהים עשה שייראו מלפניו . והוא דשירשו דהאי קרא משרש בם' ביקר לעמים דרוש
כ' ח"ל ידעתי כיכל אשר יעשה האלהים הוא שיהי' לעולם כו' והאלהים עשה שייראו מלפניו
זהקשה אש' מלח לעולם היא כפי משמעותה לנחא . יקשה כי עם היות הוא ית' נלחוי ובלתי
צ"ה ית' אין כל פעולותיו ומעשיו כולם נלחיים וקיימים לעולם כי כמה וכמה יש
מהנבראים שכלים ונפשים . ואפי' המינים לא כל המינים ישרו בהכרח לנחא . אלא לדעמי
מלח עולם קאי על המליחות בכללו , התכל כמ"ש עולם חסד וינה . והכוונה דתכלית כל
הבריאה לא הייתה ח"ו לצורך הבורא אלא לתועלת הברואים . לזכות מהלך שלימותו ית'
הכלתי משער . וז"ל ידעתי כי מה שהוא ית' עושה בכלל אין התועלת אלא לעולם ולא
לפלגו . כי עליו אין להוסף וממנו אין לגרוע . עליו וממנו מוכבים על הבורא ית' כלומר
עליו ית' אין להוסף שום מין תוספת אחרי מליחת העולם וגם ממנו אין לגרוע ולהחסיר
אילו לא עשאוהו והיו נשדדי המליחות . אלא האלהים עשה כדי שייראו מלפניו בהגשם עולם
גדולם בוראם ועי' מורה זו המצוררת לעבדו ולעשות רצונו וישנו שלימות אשר לערכה אין
למעלה ממנה , עכ"ל בקב"ר . וכדי להאמין זה באמונה שלימה אריב"ל שיוכל גם הכלתי מאמין
ליסן אל לבו הנשל החי מהרעמים ויפשוט עקמומיות שבלבו . דהא ענין הרעמים אינם מליחת
אש חדש נחסף על סדר הבריאה התמידית רק כאשר נפגש חום האויר שבאידים המנושאים
בזמנא למעלה עם חום האויר העומד למעלה בממידות נעשה מין אש חדש חום התפרק
ברים

בשר ברכות פי"א אגדתא

הרים ומשבר שלשים, ואף שלא ניתוסף דבר ולא יגרע דבר בהאוריים, מ"מ האירו בריקס
תכל רגזה ותרעש הארץ, וכמו המטר שהוא מהמים העולים באדים כפעם בפעם ומתקבלים
עד האויר הקר והאי"כ מתפזרים וזופכים למטה, ה"ה הזיזן לאין המים העליונים מתוספים
מהמים שבאדים ואינם מתחממים הם יזקו מים לאודים הריקנים, רק מזה טבעו ותשוקת
כל דבר לעלות ולהכלל ביסודו, ואם מתגבר חיזה כח כנגד טבע הדבר ומורידו למטה
מתהווה מזה רעם ורעש, כך הענין בכל הבדיחה לא מיבעיא החאות הגופניות הלא רוח
הנבמה הורדת ה"ה למטה לארץ ואינה עולה כלל למעלה. אלא אפי' השלימות של הנבראים
ורוח האדם העולה היא למעלה מ"מ אין התועלת להבורא ית' אלא להאדם לבדו. כי אם
לדקת מה תתן לו וגו'. והאלהים עשה רק כדי שיראו מלכותו. שיכירו תכלית השלימות, דהאלהים
עשה את האדם ישר כלומר למטה כמו למעלה, שגם למטה יכיר וישיג השלימות האמתית
כמו שהוא למעלה. לאפוקי מלב המינין האומרים דכל תכלית השלימות היא בדברים של מטה
דהלא תראה מברעם טבעו ותשוקת כל דבר לעלות למעלה ולהכלל ביסודו. וזכה יופשע
העקמומיות שבלב, שהוא היפוך מאשר עשה את האדם ישר. כ"ל :

וא"ר אלכסנדר ריב"ל הוואה קסת בענין כו' אבל ברובי דהאי מברך. מאי מברך אומר
ברוך זוכר הברים כו' וגאמן בקרייתו וקיים במחמרו. ופי' מברש"א דהיינו שעי'
הקסת זוכר הברים וגאמן הוא לעשות כן שלא להביא מבול לעולם ולפי שאין כל חדש כו'
ולא נברא הקסת השתא לזכור הברים האמר שהוא קיים במחמרו שכבר נברא בשבת ימי
בראשית כמו שטינו בעשרה דברים שנבראו בע"ש והקסת עכ"ל. ובהכותב הע"י לעיל בענין
הזויות כתב וז"ל וכענין שאמרו בקסת בזמן יהודע הקסת בענין דבר ענשי יתילד באויר הלה
בשבת חור השמש אבל מפני שהש"י שמרו לאות בענין אע"פ שיתחילו בני האדם עד שיגיעו עונשם
לאבדן מן העולם ולמחוחם במבול כאשר הגיע להם בימי נח לולי שהוא ית' זוכר הברים
אמר כי בזמן שיש אנשים לריקים ארויים להגן על דורם שלא יהיה הקסת נראה בימיהם
כמ"ש בימי ריב"ל לא נראתה הקסת מעולם כו' עכ"ל. וביאור דבריו דכן אמנם הקסת
הוא כפי העובד שבהיות העננים היולקים הגשם בחני כדור הרקיע והשמש וורה כנגד בחני
כדור השני' מתראה הקסת הכדורי בגווני השמש כמו דבר המתראה במים וכמו הלה, אבל
הא יוכל להיות שלא תזרח השמש בחני כדור הרקיע מול העננים בשעה ההיא ולא יופשעו
יהי זה לעומת זה. רק שנברא כך בע"ש בין השמשות, כלומר לאחר תחילת ארבע"ה גזר הקב"ה
שכאם יתחילו בני האדם ולא יהי' לריק כדור להגן עליהם מ"מ לא יחרב העולם. וזכו לשון
ברית כמו כריתות ברית בין שני אלהים הוא שיהיו אלהים לעולם אפי' אם ירע לאזהב
אחד חיזה מעשה רע נגד חבירו מ"מ לא תנתק אהבתם כמ"כ ה' הברים כרותה בע"ש
ביהמ"ש מו' ימי בראשית בין אלהים ובין כל נפש חיה אשר על הארץ. וז"ש ה' לנח וגרלתה
הקסת בענין ויהי' לאות ברית ביני וביני כל חיה וגו', כלומר הוא האות על הברים והכרותה
כבר מו' ימי בראשית :

ע"ב מאי חדקל ח"ר אשי שמימיו חדין וקלין מאי פרט שמימיו פרין ורבין. לכאורה לא
שייך שאלה וטעם על שמות העולם. ונ"ל דהא קשה ל' דאי נימא דשם הנכרות
כאלו הם שם העולם אי"כ הי"ל לכתוב בתורה ומשם יסדר וכו' לרבע נכרות פישון ינחון
הדקל זפרת. ומדכתב ומשם יסדר ויהי לרבעה ראשים, ואח"כ כתב שם הנכר הראשון פישון
כו' ושם הנכר השלישי ושם הנכר הרביעי הוא פרת, משמע דכך אמרה תורה דנכר יולא
משדן להשקות את הגן, ואותו הנכר הוא נהר כללי שבו יש כל המעלות ומשקה את בגן,
וא"כ יש בגן ערך כל המעלות. ומשם יסדר והיה לרבעה ראשים, ד' מעלות משונות בכל
ד' רוחות שבטולם, שיש ברוח זה מעלה זו מה שאין ברוח אחר מהעולם. ויש ברוח אחר
מעלה מה שאין ברוח זה. ומאי פעמא משום דהמעלות תלויות בהנכרות, דהארץ השוטה
מסדר זה יש בה מעלה זו והארץ השוטה מנכר אחר יש בה מעלה אחרת השייך לטבע
המים דשם וז"ש ושם הנכר ההוא הכובד את המקום ההוא כך שמו. ושמו ניתן לו מפני
המעלה שהיא שיש בנכר ההוא, וזכו דקבעי בגמרא מאי חדקל ומאי פרת, אינו מעלות יש
בשמות הדקל ופרת, ומאי ניחא מה שסידר המסדר הגמרא המאמר של כתב
בסמוך ואמר דבא דהאי דרמיש בני מקווא משום דשמו מיוא דגלגל. דלכאורה ה"ה רבא ה"י
קודם רב אשי דע"כ שמת רבא נולד רב אשי ופי"כ ה"ל להקדים מאמרו של רבא. קודם מאמר
זה של רב אשי, אלא ע"כ דרב אשי נופא אמר לה ואמר רבא כו' כלומר מנא אמינא לה בע"ש
כד קראו אלו הנכרות באלו השמות דאמר רבא ה"ה דרמיש כו' אלא דמיב יעשי
הארץ

הֵאָרֵךְ תְּלוּי צְמֵי הַנְּהַר הַמְשַׁקָּה אוֹתָם :

קָל [דף ס'] ת"ר מַעֲבָה כְּהַלל הַזֶּקֶן שֶׁהוּא בֵּן בְּדֶרֶךְ וְשָׁמַע קוֹל לֹוֹחַ צֶעִיר וְאָמַר מוֹצֵתָ אֵינִי שְׂאִין זֶה בְּתוֹךְ בִּיתִי. שְׁמַעְתִּי מִפְּרָשִׁים שֶׁמֶה שְׁאָמַר הַלֵּל מוֹצֵתָהִי שְׂאִין זֶה בְּתוֹךְ בִּיתִי דִּלְכַאֲרֵי הוּא הַיּוֹפֵן עֲנוּתָנוֹתוֹ, אֲלָא מִשּׁוּם הִדְרֵגִיל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לִקְבֹּל יִסְרוּרִין בְּאֶהְבָּה וְכִיּוֹן שְׁמַע קוֹל לֹוֹחַ הוּא שְׂאִיִּם מְקַבְּלִים הַיּוֹכְרִים בְּאֶהְבָּה לְכָךְ אָמַר מוֹצֵתָהִי שְׂאִין זֶה בְּתוֹךְ בִּיתִי. דְּבִי בֵּיתִי לֹא הָיוּ לְעֵקִים אֲלָא הָיוּ מְקַבְּלִים בְּאֶהְבָּה ע"כ. וְאָמְרוּ עָלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר מִשְׁמוּעָה רַעָה לֹא יִירָא וְגו'. וְכֵן דְּלִפִּי פ' זֶה מִדְּרִישׁ הָאֵי קָרָא מְרִישֵׁי לְסִיפֵי כְּדָאֲמַר בְּסֻמוּךְ, וְהוּא מִשְׁמוּעָה רַעָה לֹא יִירָא שֶׁהֲרִגִיל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁלֹא יִירָאוּ מִשְׁמוּעָה רַעָה מ"ט מִשּׁוּם דִּנְכוּן לְבוֹ בְּטוֹחַ בְּה', כְּלוֹמַר בְּאֵלּוֹ הַדְּבָרִים הַבְּיָנִים וְהִרְגִילִם לִקְבֹּל הַכֵּל בְּאֶהְבָּה. דִּלְכַאֲרֵי יֵשׁ כֹּאֵן כִּפֵּל לָשׁוֹן בְּמֵלוֹת נִדְרָפוֹת נְכוּן לְבוֹ בְּטוֹחַ. וְהָאֵ הִלִּיל נְכוּן לְבוֹ בְּה' אִוּ בְּטוֹחַ בְּה'. אֲלָא ע"כ דְּשֵׁנִי עֲטָמִים בְּדַבְרֵי אוֹמֵר הַכְּתוּב שֶׁלֹא יִירָא מִשְׁמוּעָה רַעָה אֲשֶׁר שְׂבִיחָא שְׁמוּעָה אֲמִיתִית וְכַבֵּר בְּהָא. חָדָא דִּנְכוּן לְבוֹ שֶׁהִשְׁמוּעָה הֵינֵה לְרַעָה אֲלָא לְטוֹבָה וְכַהֲרִיב עוֹבְדָה דְּמִיִּיתִי הַגְּמָרָא בְּסֻמוּךְ בְּר"ע דְּמַטָּא לְדוֹכְתָא וְלֹא יִהְיֶוּ לִי אוֹסְפִיזִים וְכֵן דְּבַרְדָּא וְכַהֲרִיב אֲלָא לְרִישָׁא חֲמִירָא כּוֹי בִּילֵיהָ אֲתָתָא גִּיבִיחָא שְׂבִיחָא לְמַתָּא אָמַר הֵינֵה דְּאָמְרִי כֵל מַה דְּעֵבַד רַהֲמַנָּה לְטַב עֲבַד. וְשֵׁנִית בְּטוֹחַ בְּה' כְּלוֹמַר אִם אֲשֶׁי יִאֲרַע לִי נֹוֹךְ בְּפוֹ"מ בְּטוֹחַ הוּא בְּה' שִׁמְלָה לִי הַהֲסָרוּן, וְכֵאלּוֹ הַעֲטָמִים הֲרִגִיל הַלֵּל אֵת בִּבְבִּל לְבָל יִירָאוּ מִשּׁוּם רַעָה וְלֹא יִעֲשֻׂקוּ. וְלִפִּי פְּסוּטוֹ הֵי הַלֵּל בְּטוֹחַ מִמֶּשׁ שֶׁלֹא יִהְיֶוּ לְרַעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וּמִדְּרִישׁ הָאֵי קָרָא מְרִישֵׁי לְרִישֵׁי נְכוּן לְבוֹ בְּטוֹחַ בְּה' שְׁשׁוּפַע עָלָיו חֲמִיד מִדַּת הַרְחָמִים. לְכֵן מִשְׁמוּעָה רַעָה לֹא יִירָא. וְהוּוֹ שְׁאָמַר רַבָּה כֵּל הַיּוֹכֵחַ דְּרַדְשָׁת לְהָאֵי קָרָא מְרִישֵׁי לְסִיפֵי מְרִישֵׁי וּמְסִיפֵי לְרִישֵׁי מְרִישֵׁי, כְּלוֹמַר אִם תִּפְרַשׁ כּוֹוֹנֵת הַלֵּל ע"ד שְׁפִירַשְׁתָּ בְּפִי ה' מְרִישֵׁי הָאֵי קָרָא מְרִישֵׁי לְסִיפֵי, וְאִם תִּפְרַשׁ כּוֹוֹנֵתוֹ ע"ד שְׁפִירַשְׁתִּי בְּפִי הַבֵּי ע"ד הַפְּסוּט מְרִישֵׁי הָאֵי קָרָא מְסִיפֵי לְרִישֵׁי :

דְּהוּוֹא תְּלִמְיָדָה דְּבִישׁ שְׁקִיל וְאוּזִיל בְּתַרְוֵי דְרִישֵׁי בְרִישֵׁי חוּוִי דְקָא מִפְּחַד אֲלֵל חֲטָאָה אֵת כּוֹי יִהוּדָה בְּרֵן נֶתָן הוּוֹ שְׁקִיל וְאוּזִיל בְּתַרְוֵי דְרַב הַמְנוּנָה חוּוִי דְקָא מִיתְּנָה אֲלֵל יִסְרוּרִין הוּוֹ דְקִבְעֵי הַהוּוֹ גְּבַרָא לְאֲתוּוִי אֲנַפְשֵׁי כּוֹי. כֵּל דְּהַעֲנִין הוּוֹ מִשּׁוּם דְּפַעְמִים אֲדַם עוֹשֶׂה דִין לְעַלְמָו וְגוֹרָא בְּעַלְמָו בְּגוֹ"ד עָלָיו, כְּעִנִּין אֵל יִסְחָא אֲדַם פִּיו לְשַׁטְן דְּמִיִּיתִי בְּגִמְרָה בְּסֻמוּךְ רִישֵׁי ע"ז מְקָרָא דְכַתִּיב כְּסוּדוֹס הֵינֵה לְעַמּוּרָה דְּמִינֵו כּוֹי וּפְנֵי מַהֲרַשׁ"א בְּס"ק דְּכַתּוּבֹת דְּהַדְּבָר אֲשֶׁר שְׁהוּוֹ בְּדֶרֶךְ דְּמִיּוֹן כְּמוֹ שְׁאָמַר יִשְׁעִיבֵו בְּדֶרֶךְ דְּמִיּוֹן כְּסוּדוֹס הֵינֵה וְגו' מ"מ קַטְרַג מִדַּת הַדִּין מִיד לְאֲמַר שְׁהוּוֹ בְּעַלְמָו חֲדָךְ הַדִּין, וְמַה אֲהַדֵּר לְכוֹ נְבִיחָא דְּבַרְדָּא הֵי שְׁכָן נַחְתָּךְ הַדִּין גַּם לְמַעְלָה וּנְקָרְחִים מַעֲכָשֵׁי קִלְוִי סוּדוֹס. לְכֵן לֵימָא הֵינֵה הַבֵּי :

ר' אֲבָהוּ עַל לְבִי בְּנֵי אֲפַחֲתִים בֵּי בְנֵי מַתּוּרֵי אִיתְרַחֲשִׁים לִי יִיכָח קָם עַל עַמּוּדָה שִׁיב מֵאֵה וְחַד גְּבַרֵי בְּחַד אִיבְרִי כּוֹי. וְלִפִּי פְּסוּטוֹ לְבַד הַפְּלִיאָה שֶׁהוּוֹ לְמַעְלָה מִדְּרָךְ הַעֲבָה וְהַמְזִילּוֹת לְהִלֵּל כִּיכ אֲנַשִּׁים בְּחַד אִיבְרִי לֹא יִתְכֵן ג"כ מַה שְׁאָמַר אֲתַרְחִישׁ לִי יִיכָח. הָא הַכֵּס הֵי לְכוּלָם וְעוֹד מַהוּ בְּחַד אִיבְרִי וְלֹא פִירַשׁ בְּאִיזָה אֲבַר. לְכֵן נְלַע"ד דְּהִיךְ קָם עַל עַמּוּדָה. קָם ר"ל נִשְׁאֵר קִיִּים וְלֹא נַעֲבַב וּבְאִיזָה זְכוּת, וְאָמַר עַל עַמּוּדָה ר"ל עַל עַמּוּד הַתּוֹרָה, דְּבַמְרַחֵךְ הוּוֹ עָרוֹם בְּלֹא מְלוֹת וְהַמְלוֹת שְׁעָשָׂה מְקוּדָס אִינֵן מְגִינוֹת וּמְגִילוֹת בְּשַׁעַת הַסְּכָנָה צְעִידָתָא דְלֹא עִסִיק בְּהַס דְּכִיּוֹן דָּאֵי יֵשׁ רַשׁוֹת לִיכְה"ר לְהַסִּיתוֹ כְּמ"כ יֵשׁ לוֹ רַשׁוֹת לְקַטְרַג עָלָיו בְּשַׁעַת הַסְּכָנָה דְהָא דְמַלְוֵה מְגִינָה לְעוֹלָם הוּוֹ רַק מִיְסוּרִים אֲלָא דְנִשְׁאֵר קִיִּים צְבוּתוֹ עַמּוּד הַתּוֹרָה דְהַתּוֹרָה מְפַיֵר וּמְלַלֵּת אֲשֶׁי צְעִידָתָא דְלֹא עִסִיק בְּהָ וְאֲלִיבָא דְרַב יוֹסֵף בְּבֹטוֹת (דף כ"ח). אֲחִ"כ מַסְפִּיר אִיךְ יִנְלוֹל צְבוּתוֹ הַתּוֹרָה אֲחִמַר שִׁיב ר"ל הִיךְ יִנְלוֹל וְאָמַר מֵאֵה וְחַד גְּבַרֵי ר"ל מַפְנֵי שְׁנַחֲבַר וְלַמַּד מֵאֵה וְחַד פְּעִמִּים, דְּאִינֵו דוּמָה שׁוֹנֵה פְּרָקוּ מֵאֵה פְּעִמִּים לְמִי שְׁשׁוּנָה פְּרָקוּ מֵאֵה פְּעִמִּים וְאֲחַד דְּזִיבֵו דוּקָא עוֹבַד אֲלֵהִים. וְהוּוֹ בְּחַד אִיבְרִי ר"ל בְּה' מֵן הַמְלוֹת שְׁהֵן רַמ"ח כְּנַגְד רַמ"ח אִיבְרֵי הַאֲדָם. וְתַלְמוּד תּוֹרָה הֵי ג"כ מְלוֹה אֲחַת מֵהַרְמ"ח מְלוֹת. מ"מ גְּדוּל כַּהֵל לְהִלֵּל אֲשֶׁי צְעִידָתָא דְלֹא עִסִיק בְּה' :

קָלָב [דף ס"ח] בְּבַל לְבַבְךָ צְמֵי יִירֵךְ. דְרַשׁ ר"נ בְּרִישׁ מֵאֵי דְכַתִּיב וַיִּזְכֹּר ה' צְמֵי יוֹדִין בֵּי יִירֹוֹת הַלֵּלוֹ לְמַה. שְׁנֵי יִירִים בְּרַח הַקְּבִי"ה אֲחַד יִיטַע וְאֲחַד יִלְהֵ"ר. מְתַקִּיף לֵה ר"נ בֵּי אֲלָא מַעֲתָה גְבִי בְּהַמָּה דְלֹא כְּתִיב בְּהָ וַיִּזְכֹּר ה' דְלֹא שְׁלִיט בְּהָ יִלְהֵ"ר וְהָא קָא חִינֵן דְּמִשְׁמַע דְּיִהֵר אֲחַד שׁוֹלֵט בֵּין בְּגַדְס וּבֵין בְּנַהֲמָה וְקַשָּׁה הָא אֲמַרִינֵן הַדְּבָרִים אִינֵם מוֹכְנִים חֲשִׁמַע דְּיִהֵר אֲחַד שׁוֹלֵט בֵּין בְּגַדְס וּבֵין בְּנַהֲמָה וְקַשָּׁה הָא אֲמַרִינֵן עַל בִּיבֵה"ר שְׁהוּוֹ הַיֵּלֵךְ הוּוֹ הַשְּׁכָן וְהוּוֹ הַמְלַאךְ הַמּוֹת יוֹרֵד וּמְסַטֵּין עוֹלָה וּמְקַטְרַג כּוֹי (ב"ב ט"ז) וְלַגְבֵי בְּהַמָּה לֹא שִׁיךְ לֹאֵר שְׁמַהִית אֲוֹתָה הַיֵּלְהֵר לְהִיךְ כְּדִי לְקַטְרַג עָלֵיהָ . וְכַאֲמַת

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיט אֲגַרְתָּא

וצחמת כתבו המפרשים דשני ילדיו רע יס בחדס. אי כמו בצבהמה הנקרא גם בחדס נפש
 הבהמית ואחד הנקרא מלאך שהוא הטען והוא הילד'ר והוא המלאך המות. ואיכ מאי קשה
 לוי לר"ג ב"י מבהמה דלא כתיב בה ויילר דלמא ויילר דכתיב בחדס קאי על הילד'ר שיהו
 בצבהמה. ונלע"ד דאי אפשר לומר דהא דכתיב ויילר יהו קאי על הילד'ר שהוא מלאך והוא
 גוף אחר ואינו נברא בגוף האדם. וכתיב משמע שגוף הילד'ר בגוף האדם. אלא ע"כ
 דקאי על הילד'ר שהוא בחדס כמו בצבהמה שהוא עבשי. רק דלפ"י יהו קשה על ר"ס ב"פ
 דאמר מאי ויילר אוי לי מילורי אוי לי מילרי. משמע דגם בחדס אין רק ילד'ר אחד.
 לפי דבריו כמלת ויילר לא משמע רק ילד אחד. ועוד לר"ד להבין מ"ש אוי לי מילרי.
 הא כתיב מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהו מנון ודרשו חז"ל דקאי על הילד'ר דמתלה
 הוא עבדו. ואם הוא מפנק בכל התאוות נעשה לו דיון. ואיכ אם אינו מפנקו אז טוב
 לו גם מיוולרו גם מילרו. לך נלע"ד לפרש דעיני הילד'ר בחדס הוא רטונו הטבעי לפי
 חומו הטבעי או קרירותו והסם בטבע להוט אחר תאוות והקר בטבע אין בו מדת רחמנות.
 ובגוד זה ברא הקב"ה התורה סבלין וילר את האדם בחכמה לעמוד נגד הטבע ולהרגיל
 אי"ע היפוך טבעו עד אשר ההרגל נעשה אלנו טבע שני. אז נקרא לר"ד וטוב לו שאין
 בו אלא הטוב הגמור. וז"ש בזה"ק חולשא דגופא תוקפא דנשמתא. דכשמחליט הגוף בהרגילו
 אי"ע היפוך טבעו אז תחזק נשמתו ותתגבר על הנפש הבהמית. וז"ש רשב"פ אוי לי מילורי
 אוי לי מילרי. דבתחלת עבודת האדם אי אפשר להיות שיהיו הגוף והנשמה שניהם תקיפים
 ובריאים. דאם מפנק את הגוף שהוא הילד'ר אוי לי מילורי ואם מפנק את הנשמה
 מתחלת הגוף ואוי לי מילרי. רק אם ידע האדם דתכלית שלימותו ונלחיותו היא הנשמה
 והגוף נברא להיות לעבד וכשכיר להנשמה כפי שנים אשר נקלבו להיות הנשמה בזה העולם
 אז יקל לו וינעם לו עבודתו בגופו את נשמתו. וז"ש מפנק מנוער עבדו ונוי קאי על הגוף שהוא
 עבד לנשמתו שהיא עיקר האדם. ואם מפנק מנוער את העבד שהוא הגוף אחריתו יהו
 מנון. כלומר שיהו הגוף ויכריחו לעשות עול ולא במשפט השכל ואף נגד הטבע האנושי.
 אלא כחיה הדורס ומזיק כל הפוגע בו אם גם אינו עושה לו שום רעה וגם אם לא ינהג
 כלום ממה שזיקו. והיה האדם לנפש חיה, בלעומת זה, וזהו הילד'ר השני שנקרא מלאך
 דהוא כיה רוחני מלמעלה השורה על האדם אחרי שילך בצרירות לבו ומתגבר בטבעו על שכלו
 או מתגבר עליו כח מלמעלה מהטבע והדעת להיות כחיה הדורסת אף שלא בשביל הנאתה
 לגמרי. וז"ש הוא הילד'ר והוא הטען והוא המלאך המות. כלומר אם מתחלה ילך מחשבות
 לבו רק רע כל הימים. זהו גופא נלב לנפשו לקראתו להפריעו משום עבודת הכורא אפי'
 במה שזה נהנה וזה לא חסר. ואיכ הוא המלאך המות שמפריד נשמתו לגמרי מגופו.
 דאין לו נשמתו בזה העולם כלום. אבל לריקים לעולם קרויים חיים:

קלד אמר רב ילד'ר דומה לזבוב ויושב על ב' משתחי הלב שנאמר זבובי מות יבאיש
 יביע שמן רוקח ושמואל אמר דומה לחמה שנאמר לפתח חמאת רוכן. ופירש'י
 זבובי מות היינו ילד'ר. יבאיש יביע פירש'י כשהשמן מבאיש מסריח ונוחן קול כמו יביע
 אומר. כך שמעתי. פי' אחר יביע לשון אכעבועות כל משקה סרוח מעלה רחיות ואכעבועות
 עכ"ל. משמע מפירש'י ספירות כל הפסוק סייך למאמרו של רב. דלתיב אין כאן מקומו
 של פי' הפסוק. חמאת פירש'י לשון חמה דריש לוי עכ"ל. ומתירש"א פי' לזבוב כו' שהוא
 ברי' קטנה וחלושה ומבאיש דבר חשוב שמן רוקח כן הוא הילד'ר כמ"ש בתחלה דומה לחום
 פי'. עכ"ל וכתיב עוד וקאמר דיושב בין ב' משתחי הלב כדלקמן לב חכם לימוני ולב כסיל
 לשמאלו. ושמואל דמתי לוי לחסה שהוא ג"כ דבר קטן. ואולי דס"ל כמ"ד חילן שאכלל אה"ר.
 חסה היה עש"י ב"ה עכ"ל. ולר"ד להבין מאי איכפת לוי לתירש"א ולא פגי לוי בפירש"י.
 לך נלע"ד לפרש ענין המשלים דרב ושמואל ובמאי פליגי. והוא דפליגי במה מתחיל הילד'ר
 לפתח את האדם ולהכנס בו כמ"ש לפתח חמאת רוכן פי' הוא רוכן על הפתח וממתין
 עמי יספה לו האיש פתח בלבו לכנוס בו. וכן אמרו ז"ל בסוכה (דף ג"ב) בתחלה קראו
 הלך ולכסוף קראו אורה ולכסוף קראו איש. ר"ל מתחלה הולך הילד'ר עובר ושב לפני
 פתח הלב, ואיכ כשימלא פתח פתוח יכנס כאורה אשר לא יחמה דעתו בהנהגם הכיט רק
 בדרך ענה בצלמא. וכשומעין לעתו פתח פתוח ושחים אז נשים איש ובעה"כ. ונפקא מינה
 בין אורה ובין בעה"כ. דאורה לא יאמר דבר ענה אלא נעשה נגד טבעו והרגלם. אבל
 קעל הבית מזהו על בני הבית לעשות אף מה שהוא נגד הרגלם ופנעם. ואיכ הילד'ר
 שהוא מתחלה כעז אורה. לא יספה את האדם לעשות דבר נגד הרגלו, ואם האדם מורגל
מנוער

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּי אֲנֵתָא לִז

מנוער לסקוד על דלתי התורה והתפלה לא יאמר לו בלבו לעבור עברה בסוף"מ. וזמנה תהיה לפחותו. ע"ז אמר רב שדומה לזבוב ר"ל שמתחיל מדבור תחלה. רזבובים ויחושבים מן מדיבורו של אדם מהבל פיו שכלול אש מים ורוח, כדפירשתי במאמר אלמלא תנחה לעין לראות אין כל ברין יכולה לעמוד מפני המיוקין ע"ש. ומפתיהו תחלה לשיחה ובטייה ואח"כ ללינות ואח"כ לדבר עקר ורכילות ולה"ר ונבול פה ומברית לשון לברית המעור ומאן דעביד הא יאכל הא ונמלא כולו שלו. וזכו פירושו דקרא זבובי אמר שלמה איך מתהוים זבובי מות כלומר דבורים הגורמים מות. ואמר יבאיש יביט רוקה, מתחלה מבאישו ומקלקלו מעט בשיהה בעלה ואח"כ יביע שמן רוקה כלומר מן לדבר על לדיק עתק בגאזה וכו'. וכל המתגאה אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו (פס

דף ס"ו). וזכו יביע שמן רוקה. שמן רוקה הוא חכמתו העוברת כמ"ש ושמן עלה"ה אל יחסר. וזכו הב' פירושים של רש"י פ"י ח' יביע כמו יביע אומר ור"ל הולך רביע חלילה סוד. ופ"י ב' יביע מלשון אבעבועות כל משקה סרוח מעלה ריחות הוא השמל על לה"ר וניבול פה. וע"ז הוסיף מהרש"א לפרש שהיה"ר נמשל מתחלה לזבוב שהוא בריוה קטנה והנוסה ר"ל דלא תימא דהיה"ר נמשל מתחלה לזבובי מות. אלא דמתחלה דומה לזבוב קטן וחלוט. ופ"י ויושב על ב' מפתחי הלב דהוא מ"ש לפתח חטאה רובן כדפירשתי ולכן פ"י מהרש"א דיושב בין ב' מפתחי הלב כו' ר"ל כמו ההלך שלא נכנס עדיין בפתח הלב. גשמואל אמר דומה לחטא דהיה"ר מתחיל מאכילה שאין בה אפי' שום ד' איסור כמו החטא שאין בה שום ד' איסור. רק מכיון שאוכל שום דבר היתר שלא לעבוד ה' בכה החכמה מסתפק מתחלה היתר שיוכל לבא לתאות איסור. ולזה הוסיף מהרש"א לפרש שהוא כמ"ד חילין שאכל ממנו אד"ה"ר חטה היה. ולדעתי פלוגתא התנאים בענין עץ הדעת הוא. דמ"ד גפן היה ר"ל שאסר הקב"ה על האדם את הגפן דהיין מביא יללה על האדם (לעיל דף מ') ומ"ד תאנה היה ר"ל שאסר הקב"ה על האדם מותר עידון ותענוג. ומ"ד חטה היה ר"ל שאסר על האדם אפי' חטה שהוא מוון והכרה מ"מ אם אינו אוכלו כפי מלוא כבורה שהוא לעבודתו הוא אסור וקשור ביד היה"ר. ומכאן יש לפשט דהא דיתא לעיל (דף י"ב ע"ב) קדוש הוא מנא ידעה רב גשמואל ח"א שלא ראתה זבוב עובר ע"ש וח"א סדין כו' גלא ראה עליו קרי ררב הוא דאמר שלא ראתה זבוב דזבוב היינו היה"ר שפסק ממנו. וגשמואל אמר שקדוש ה' באכילה לכך לא ראה קרי ודו"ק :

קל"ה [ע"ב] תניא ר"י הגלילי אומר לדיקים יל"ט שופטן שנאמר לבי חלל בקרבי כו' ופירש"י דבהלדיק אין שולט בו אלא יל"ט והוא שופטו. לבי חלל בקרבי. יל"ט"ר הרי הוא כמת בקרבי שיש בידי לכופו ואין שולט בו אלא יל"ט והוא שופטו טכיל. עיין בספר של בינונים הנק' ס' תניא פ' י"א ח"ב י"ג. וכשמדקדק בדברי רש"י ז"ל הקלרים תמלא בלשונו הזהב שפירש ממש כמו שמבואר שם. וז"ש רש"י והוא שופטו אין כוונתו שעושה משפטו אלא שמחוי דעתו כמו השופט כמ"ש ועשית ע"פ השופט וכו'. ומ"ש שהיה"ר הוא כמת בקרבי שיש בידי לכופו כו' הוא לתרץ מה דר"י הגלילי לא אמר רק ג' חלוקים לדיקים ורשעים ובינונים. ובאמת יש בלדיקים ג"כ ב' חלוקים לדיק גמור ולדיק שאינו גמור וכן ברשעים. וא"כ יש ה' חלוקים. לכך תירץ רש"י בקולר אמריו דגם לדיקים שאינם גמורים נכללו בזה. דפ"י לבי חלל בקרבי הוא שהוא כמו חלל מת שיש בידי לכופו. ע"כ. וזכו לדיק שאינו גמור שישו עדיין הרע אלא שכפוף ובעל לבוב. כמבואר שם בתניא ולגבי לדיק גמור נלמד לפרש ולבי חלל בקרבי חלל מאש שאין הרע בחלל השמאלי לגמרי כמ"ש חז"ל שהרגו בתעניתים, ויתכן לפרש שהרגו ולא יתכן כל תלוגת מהרש"א ואיננו על מקומו עוד וכשאר מקומו חלל. וזכו לדיק גמור. וזכו סרה כל תלוגת מהרש"א וקושיותיו מרש"י :

קל"ו [דף ס"ב] א"ר תנחום בר חינלתי כל הלנוע בבית הכסא ניזול משלשה דברים מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקין. ויש אומרים אף תלומותיו מיושבין עליו. ופירש"י דמתוך לניעותו מתנהג בנחת ובשתיקה ואין הנחשים מרגישים להתקנאות בו ואף המזיקין חסין עליו, ולכך י"א אף תלומותיו מיושבין עליו שאין המזיקין מבהילין בו עכ"ל. ומהרש"א פ"י דע"י שהוא לנוע המלאכים שומרים אותו מכל דברים המזיקים האלווין בביה"כ, פשטע מפ"י מהרש"א שאין הכרח בהשתיקה אלא דסני בלנועות לכך כיון דהמלאכים שומרים אותו, וקשה הא בסמוך אמרי רב אמי ורב אסי קבלה דביה"כ לניעותא ושתיקותא אלמא דסרווייהו בעיניו, ולכך פירש"י כאן דמתוך לניעותו מתנהג בנחת ובשתיקה. ולא יתכן לומר דכלל לניעות

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיט אַנְדְּרֵא

נִישְׁוֹת כָּלֵל שְׂחִיקָה דֹא"כ לְמַה לְכוּ לְרַב אֲמִי וְרַב חֲכִי לְמַמְרִינְהוּ לְתַרְוִייהוּ, וְלֹא אֲמָרוּ
לְנִישְׁוֹתָ לְחַד. וְעוֹד לְרִיד לְהִבִּין מֵאִי דְחֲשִׁיב ר' תַּנְחוּם נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים לְשִׁי דְבָרִים, אִיזִיה
חִילּוּק יֵשׁ בְּנִיחָם דְּלִישְׁבִּינְהוּ בְּתַרְתֵּי. לְכַךְ לְעִיד לְפָרֵשׁ דְּהִנֵּה בְמַס' ע"ו (דָּף כ"ח ע"ב)
אִיתָא חֲמִינִי לְעַקְרָבָה וְקָרִירִי לְזִיבּוּרָה וְחִילּוּפָה סְכִנְתָּה. דְּהַעֲבָר עַבְרָא מִקְרָב וְדַמִּים
לְכַךְ רְפוּאָתוֹ לְחַמֵּס בְּחִמִּין וְזִיבּוּרָה הִיא כְמוֹ הַנְּחָשׁ שְׂבִכְיִכְתָּן בּוֹעַר הַחֲרָס כְּאֵשׁ וְדַמִּים
מְרוֹצֵת הַדְּמִים בְּתוֹקָף עוֹז וְרְפוּאָתוֹ לְקָרַר בְּמֵיס קָרִים, וּבְחִיגִינָה (דָּף ה') אִיתָא ר' יוֹחָן
כִּי הוּא מְטִי לְהֵאֵי קָרָה בְּכִי וְהִיבָה כִּי תַמְלָאן אֲחִוָּת רְעוּת רְבוּת וְזָרוּת אֲמַר עַבַד שְׂרַבּוּ
מִמֵּילָא לֹא רְעוּת רְבוּת וְזָרוּת תַּקְנֵה יֵשׁ לֹא. מֵאִי רְעוּת רְבוּת וְזָרוּת אֲמַר רַב רְעוּת שְׂעֵשׂוּ
לְרוּת זֹא לֹא כְגוֹן זִיבּוּרָה וְעַקְרָבָה. וְפִי"ס מְהַרְשָׁ"א וְז"ל וְהַעֲבִין מְבוּאֵר שְׂאֵמֶר כֵּן עַל עֲבוֹרֵם
כִּי אֲנִכִי הוּא מ"ע וְהַעֲבַד כו"מ עוֹבֵר עַל מ"ע דְּאֲנִכִי וְעַל ל"ת דְּלֹא יִהְיֶה לְךָ שְׂהַס מִמֵּדַת
הַמֵּיס הַמְתַּפְסְכִּים לְדוּוּסִים וְלַמְדַת אֵשׁ אֲחֻלְבָה שְׂהַס זִיבּוּרָה וְעַקְרָבָה. וְעו"ו אֲמַר כְּשִׁיבוּאוּ
הַלְרוּת עַל עֲבוּדַת כו"מ וְאֲמַר עַל כִּי אֵין אֱלֹהִי בְקָרְבִי שְׂאֵל דְּבַדְרֵי בְּהַשְׁגָּהה שְׂהַלְרוּת
אֵלּוּ בְּלוּת דְּבַדְרֵי וְהִסְפּוּכּוֹ אֲבָל יִתְלֵה דְבַר בְּמַקְרָה וְאֲנִכִי הַסְמַר אֲסַמִּיר וְגו' שְׂאֲנִכִי הוֹסִיף
לְהַסְמִיר לֹא עַל כֵּל הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פִנְהָ וְגו' שְׂהוּא הַמְתַּחִּיל לְהַסְמִיר פִּינּוּ מִמֵּנוּ עַכ"ל.
וְלִכְאוּרָה לְפִי"ס מְהַרְשָׁ"א זִיבּוּרָה וְעַקְרָבָה הוּא בְּעוֹן ע"ו אִי"ב אֲמֵאִי בְּכִי ר"י הֵא בְּיַמִּין לֵא
הִיב עֲבוּדַת כו"מ דְּבַר רַבְּנּוּ לְיִצְחָר שֶׁל עֲבוֹרֵם. וְעוֹד לְרִיד לְהִבִּין לְמֵאִי פִי"ס מְהַרְשָׁ"א
הַפְּסוּק וְאֲנִכִי הַסְמַר אֲסַמִּיר דְּלִכְאוּרָה אֵין כְּאֵן מְקוּמוֹ. לְכַךְ ז"ל לְפָרֵשׁ ע"פ מֵאִי דְּלִיתָא
בְּתַחוּבוֹת (דָּף ק"ו) כֵּל הַדָּר בְּה"ל דּוּמָה כְּעוֹבֵד כו"מ. וְפִי"ס הַדְּבָרִים דְּבִאֲרָךְ יִשְׂרָאֵל כְּתִיב אֲרָךְ
אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דּוֹרֵשׁ אֲוֹתָהּ וְגו' אֲבָל הו"ל עוֹמַדַת תַּחַת הַיְגָהת הַמְזוּלוֹת ע"פ הַשְּׂגָחַת הַבוּרָה. וְלַכֵּךְ
בְּחו"ל הַכֵּל מְסוּדָר אֲוֹתָהּ שְׂהִיָּה כְּפִי הַלּוּךְ הַמְזוּלוֹת. וְמֵ"מ אֵין מוֹל לְיִשְׂרָאֵל שְׂהַשְׂגָּהה
הַקְּבָ"ה שֶׁמִּתְנַבֵּה עַם יִשְׂרָאֵל אֲפִי"ב חֲבָלֵי הִיא הַנְּהַגָה כְּשִׁי שְׂאֵל ע"פ דְּרַךְ הַעֲבֵב. וְהַדָּר בְּחֵל
כְּלוּמַר תְּקוּבַת עִירוֹת וְהַתִּיטְבוֹת בְּלַבּוֹ בְּהַנְּהַגָה טְבַעִייתָ שְׂאִינוּ מֵאֲמִין בְּהַנְּהַגָה מִלְּמַעְלָה מִדְּרַךְ
הַעֲבֵב הָרִי הוּא כְּעוֹבֵד כו"מ. וְזִכּוֹ זִיבּוּרָה וְעַקְרָבָה הַבְּאוּת עַל הַעוֹבֵר עַל מ"ע דְּאֲנִכִי וְעַל
ל"ת דְּלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּדָפִי מְהַרְשָׁ"א. וְזִהוּ הַבְּסַתֵּר פִּינִים שְׂמֵאֲמִין רַק בְּהַנְּהַגָה טְבַעִייתָ וְלֹא
בְּהַנְּהַגָה כְּשִׁי שְׂע"ו הַקְּבָ"ה בְּעִלְמוֹ. דְּאֲמוּנָה כּוֹז בְּדַעַה נְפִסְדָּה וְכוּחַת מְקָרָו מַעֲשִׂיית מְלוֹת
עָשָׂה וּמַחֲמָמוֹ לְעוֹבֵר עַל מְלוֹת ל"ת. וְלַכֵּךְ הַעוֹשׂ ג"כ בְּמַדָּה זֹא זִיבּוּרָה וְעַקְרָבָה. נִמְלֵא
גַּם עַכְשָׁיו יִשְׁנֵס בְּמֵילּוּת זִיבּוּרָה וְעַקְרָבָה הַגִּיל. וְלַכֵּךְ בְּכִי ר' יוֹחָן. וְזִהוּ יִתְחַל הַמְּאֵמֶר
כְּאֵן כֵּל הַלְנוּע בְּזִיבֵ"כ. דְּהִנֵּה בְּזִיבֵ"כ אֲסוּר לְהַרְהֵר בְּד"ת. וְאוֹתָם מִיּוֹם שְׂחַרְבַּ בְּזִיבֵ"כ אֵין
זֹו לְהַקְבִּיָּה בְּעוֹלָמוֹ אֲלֵא ד' אֲמוּנוֹת שֶׁל הַלְכָה בְּלַבֵּד (לְעִיל דָּף ה') וְהַתּוֹרָה מְשַׁמְרָתוֹ. אֲבָל
כִּיּוֹן שְׂפַסְפִּיק מֵד"ת יוֹכֵל לְיַפּוֹל בְּדַעוֹת נְכוֹזוֹת הַגִּיל שְׂהַס הַנְּחָשִׁים וְהַעַקְרָבִים כְּגִיל אֹז
בְּמַחֲשָׁבוֹת רְעוּת לְהִזִּיק לְחִיבּוֹ וְזִהוּ הַמְזִיקוּךְ אֹז בְּהַרְהוּרִים רְעִים הַמְזִיזִים לְיַרִי הַלּוּמוֹת
רְעִים וְטוּמַאת קָרִי. וְמֵאִי תַקְנִתוֹ שִׁיבִי לְנוֹעַ בְּזִיבֵ"כ כְּפִי הַדִּין שְׂאֵל יְגַלֵּה עִלְמוֹ יוֹתֵר מִטְּפַח
וְהוּא בּוֹכְרוֹ לְדִית אֲחֵר פִּינִי מֵינִי ית', וְאֲפִי"ס בְּמַקּוֹס הַמְּטוּנָף כְּמֵ"שׁ כִּי שְׂשַׁם וּמִגֵּן הִ'
אֱלֹהִים. כְּלוּמַר כְּמוֹ הַשְּׂמֵשׁ מֵאִיר וּזוֹרַח עַל כֵּל הַמְּקוּמוֹת בְּבוּה אֲפִי"ס עַל מַקּוֹס הַמְּטוּנָף
לְגַמְרִי וְאֵין הַטְּיּוֹף מִתְדַבֵּק בּוֹרְתוֹ מֵלֵד שׁוֹרִיחַת הַשְּׂמֵשׁ הוּא דְבַר רוּחִינִי וְאִינוּ מַחֲטֵלֵס עַם
הַדָּר הַגְּשָׁמִי כִּי ד' ית' מֵלֵא כֵּל הָאֲרָךְ כְּבוֹדוֹ וְאִינוּ מַחֲטֵלֵס עִם הַגְּשָׁמִיִּים לְכַךְ יוֹכֵל
לְהַמְלֵא גַם בְּמַקּוֹס הַמְּטוּנָף. וּמִתּוֹךְ נִישְׁוֹת זֹו יִתְנַבֵּה וּבְשִׂחָה וּבְשִׂחָה כְּדִפְרִשְׁ"ו ר"ל שְׂחִיקָה
כְּהוֹדָה רְמִי שִׁידוּה לְהַקְבִּיָּה וְלַהַנְּגָחַתוֹ בְּעִלְמוֹ וּבְכַוּדוֹ וְיִגְלֵל מִן הַנְּחָשִׁים שְׂהוּא חִימוּס
הַיִּזְהָר לְעוֹבֵר עַל ל"ת דְּלֹא יִהְיֶה לְךָ. וּמִן הַעַקְרָבִים שְׂהוּא קָרִירוּת הַיִּזְהָר לְעוֹבֵר עַל מ"ע
דְּאֲנִכִי. וּמִן הַמְזִיקִין ר"ל מִן הַמַּחֲשָׁבוֹת הַמְזִיקִין לְנַפְשׁוֹ וְלַחִיבּוֹ. וְיִתְחַלֵּף מִן הַחַלּוּמוֹת,
ר"ל מְהַרְהוּרִים רְעִים הַמְזִיזִים לְיַרִי הַלּוּמוֹת רְעִים וְטוּמַאת קָרִי ר"ל. וּבְמַקּוֹס אֲחֵר
פִּירְשָׁתִי דַעֲנִין בִּי"כ הוּא הַפְּסָנָה מִדְּרַכּוֹ הַרַע וְהַפְּסוּלָה שְׂבִכְפֵּשׁ לְרִיד לְהִיּוֹת לְנוֹעַ כְּדִלְחֵא
הַלֵּךְ עַלֵּי מֵאֵן דְּמַפְרָסֵם חֲפֵאִי (לְעִיל דָּף ל"ד) וְהִיבָה כֵּל מַעֲשִׂיו בְּהַלְנוֹעַ לַת. וְהֵא דְּאֲמָרוּ
בְּע"ו וּבְחִיגִינָה זִיבּוּרָה וְעַקְרָבָה וְכֵאֵן אֲמָרוּ נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים. הוּא מַשׁוֹס דְּהַתֵּס הוּא עַל
הַשֵּׁל הַרַע הַכְּחַצַת לְכַךְ אֲמָרוּ וְעַקְרָבָה אֲמָרוּ שְׂחִיבֵס בְּזִיבֵ"כ בְּהִיטָה דַעַת. וְכֵאֵן מֵיירֵד
בְּזִיבֵ"כ מַקּוֹס שְׂאֵל נִמְלֵאִים זִיבּוּרָה לְכַךְ אֲמָרוּ נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים. וְשִׂיבֵ"ס שׁוֹן:
דְּהוּא בִּיבֵ"כ דְּבוּה בְּטַבְרִיא כִּי הוּוּ עֵינִיבִי תְרִי אֲפִי"ס בִּימַמָּה הוּוּ מִיתּוּקִיר' אֲמִי וְר' אֲסִי הוּוּ
עֵינִי בִּיבֵ"כ מִדְּלְחִי וְלֵא מַחֲזוֹן כו' אֲמָרוּ כו' קְבֵלָה דְּבוּ"כ נִישְׁוֹתָ וְשִׂחִיקוֹתָ.
פִּי הַדְּבָרִים לְעִתִּי דְּהִנֵּה אִיתָא עַל הַמְזִיקִין דְּלַשְׁלֵה אֵינֵן נְרָחַךְ כֵּלֵל וְלַחְרִי נְרָחֵן וְאֵינֵן מְזִיקִין
וְלַחְרֵן נְרָחֵן וּמְזִיקִין, וְזִי"ל שְׂהַסְלֵאִים שְׂלֵשָׁה בְּנֵי אֲדָם יִהְיֶה זֶה אֹמֵר כֵּכָה זֶה אֹמֵר כֵּכָה זֶה אֹמֵר כֵּכָה זֶה
הַשְּׂלִישִׁי

פֶּסַח בְּרֻכּוֹת פִּי שֵׁ אֲנֵרְתָא לָהּ

השלישי ומכריע ביניהם ועושה שלום ביניהם. ובמקום שיש שלום ואחדות שם לא נראה מוזיקין ואין טען ואין פגע רע. אבל כשהולכים שנים מתראים המוזיקין לפעמים שנעשה ביניהם פירוד הלצנות. ומ"מ יכול כל א' לפייס את חבירו ולהתנצל לפניו עד שלא ינוק בפ"מ. אבל אם אחד הולך לבדו יעוררוהו המוזיקין וכחות העומאה להזיק לחבירו או לפשו. אבל המהלך ועוסק בד"ת התורה משמרתו מכל רע, וז"ל שבעברית שהוא מקום מחומם מאד ולכן מימי עבריה חמים מאד היה ביה"כ שהוא מקום שאין בו ד"ת. כי הווי עיילי צי תרי אפי' זיממא מתזקו. כלומר כשהיו שם שני אנשים יחד ואפי' ציוס שביוס גובר מדת החסד על כל העולם כמ"ש יומם ילוב ה' חסדו. ועוד דביוס יש עין רואה ואזון שומעת של בני אדם ומוראה של מלכות ומ"מ היו ניוזקין, שחוס המקום והריקנות מדת גרמו להם פירוד הלצנות מאד. ור' אמרי ור' אבי עיילי אפי' חד חד ולא מתזקי. אמרי אן כו' קבלה דביה"כ לניעותא ושתיקותא. כלומר אן קבלה גמרין, אע"פ שד"ת אכור ללמוד ואפי' להרהר דביה"כ. אבל קבלה זו מותר ללמוד דביה"כ להיות לנוע מאימת המלך מה"מ הקב"ה שנמלא בכל מקום דלית אתר פטוי מינוי כ"ל וזה מביא לידי שתיקה והודאה בהשגחת הבורא ית' בעלמו כ"ל:

אביי מרביא לוי חומי' אימרא למיעל בהדי' לביה"כ. ולרביא לוי גדיא. שציר בשעיר מיחף. לפי דרכו נפרש שהוא ג"כ בדרך משל ומליצה. חומי' הוא צינתו כמ"ש אם לבנים תקרא. או אפשר שאימי' ממש למתו. אימרא הוא מדת רחמנות דקול הכבשים הוא קול צבי והתעוררות רחמים. ולכן נקראו ישראל לזן קדשים. ור"ל שהי' מרגיל ה"ע בהפנותו לעורר רחמים על נפשו. ומקשה הגמרא ולרביא לוי גדיא ר"ל ירגיל אי"ע לעמוד בכה הלחון כשציר בעל קרנים. דעוים עזין הן ומסני ברישא. ומשני שציר בשעיר מיחף. ר"ל אם יעמוד בכה הלחון נגד ה"ה"ר יעמוד גם הוא נגדו בתגבורת. ולאמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו לכן לריך להתעוררות רחמים. וזהו שפירש"י הגם שד של ביה"כ דומה לשעיר. פי' דביה"כ הוא ג"כ ענין גבורה דכל דבר שלריך להתחלק מיבודו וחיבורו אינו אלא בגבורה. ולכן גם מהאוי טמא נקרא גבורות נשמים. ולכן כח הטומאה הנמלא דביה"כ הוא מגבורות. ולכן נקרא שעיר. דשעיר מורה על גבורות, כמו אדום הן עשו אחי איש שעיר - ולזאת לריך דוקא התעוררות רחמים:

רבא מקמי דהוה רישא מקרקשא לוי בת רב חסדא אמנזח בלקנא. פירש"י נותנת אגוז בספל של נחושת ומקרקשא בו מצית והוא נפנה כנגדה מבחון עביל. ולריך להביץ למאי הי' נלך דוקא אגוז בספל של נחושת. ולא הי' די לקרקש על עבלא ביד או במקל להשמיע קול. ועוד קשה הא לעיל אמרינן קבלה דביה"כ שתיקותא. ורש"י כתב לעיל בד"ה לנוע דמתוך שמתנהג בנחת ובשתיקה אין הנחשים מרגישים בו ואף המוזיקין חסין עליו. והזחק לומר דמצית שרי להשמיע קול. דהא מ"מ כיון שנשמע הקול דביה"כ ירגישו הנחשים ולא יחוסו המוזיקין. ועוד קשה סיוס המאמר כאן בנמרא בבת דהוה רישא עבדא לוי כוותא ומנחא ידא ארישי'. דמלבד שהבדיר וזלא מגדר דרך ארץ תיקשי ומה עשה בעת שהיתה בגדושה הא אז לא הניחה ידה על רישי'. לכך כ"ל לפרש שהוא ג"כ בדרך משל ומליצה דהנה בת ר"ח ידוע שגם בעת שהיתה תינוקת נלגלה בה רוח הקודש בעת ששאלה אביה על רמי צר חמא ורבא למי מבקשת להנשא. והשיבה לשניהם. וענה רבא ואנא אבתרי' וכן היה. וזהו המאמר כאן רבא מקמי דהוה רישא ובי' מתירא פן יפול ח"ו בשום חטא בצינתו דביה"כ בלא הרהור בד"ת היתה עוזרת לו בת ר"ח בלדקתה והוות מקרקשא לוי אמנזח בלקנא. ר"ל שהראתו לדעת שישראל נמשלו לאגוז כמ"ש אל גנת אגוז ירדתי וגו'. וכמו האגוז אינו משמיע קול בלוי של נחושת אם לא כשיש עליו הקליפה הקשה. אבל הפרי בעלמה אם יגלגלה כל היום בספל נחושת לא ישמע שום קול. כך ישראל הנוף שלהם שבה מזד הנחש בתחוות לא יפעול שום התפעלות ורושם ע"י הנשמה הנמשלה לאגוז אם לא שיש עליו הקליפה הקשה ר"ל ערלת הלב. והמפחד חטאה הוא. דהוה סימן שלא נימול ערלת לבו. וכשהבינו בת ר"ח ענין זה וידע שכל דבריה דברי אלקים חיים. לכך פעלה ברבא שלא יפחד ולבחר דהוה רישא. וק"ל אין אדם עולה לגדולה אלא"כ מוחלין לו על כל עוונותיו (סנהדרין דף י"ד.) אז לא היה מתירא עוד מהרהורים רעים. ומ"מ היה מתירא מהרהור במקריים ופבועים שאינם מכוונים עם שלימות הבורא. לכך עבדא לוי כוותא. ר"ל שפעלה בלבו חלון. והוא פי"ד מה דאיתא לעיל אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות. דכתוב משגיח מן החלונות מנין מן החרכים. ר"ל בית הוא לב האדם כמ"ש בחכמה יבנה בית. ובלב כל חכם

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיט אֲנֵתָא

לֵב נִתְחַי חֲכָמָה. וְחֻלּוֹנוֹת הֵם לְרֹאוֹת עַל יְדֵיהֶם דְּבַר הַעוֹמֵד לַגְדוֹ כִּמוֹ שֶׁהוּא הַדְּבַר בְּשִׁלְמוֹת וְפִיטִים אֵל פִּיטִים. וְכֵן הָאֵדָם אֵם מִתְפַּלֵּל בְּלֵב שֶׁלֶם וּמִתְבּוֹנֵן בְּשִׁלְמוֹת הַבּוֹרָא אִיז גַּם הַקְּבִ"ה מִשְׁנִיחַ עֲלָיו מִן הַחֻלּוֹנוֹת לְמַלֵּא שְׁלִימוֹתוֹ. חֲבַל אֵם לֵב הָאֵדָם אֲשׁוּמָה וְרַק אִיזוֹ סְדָקִים מִמְּלֹאִים בְּלֵבוֹ שֶׁהִם הַרְבּוּרִי תְּשׁוּבָה וּפְתָחָה רַק כְּחוּדָה שֶׁל מַחַט אִז גַּם הַקְּבִ"ה מִנְיָן עֲלָיו מִן הַחֲרִיכִים כְּלוֹמֵר שֶׁלֹּא בְּשִׁלְמוֹת. כִּמוֹ הָאֵדָם הַמְלִיץ בְּסֶדֶק. וְזֶה דְבַת ר"ח בְּלִדְקָתָה מְלִיץ עֲלָיו בִּן חֲלוֹן בְּלֵבוֹ שִׁיּוֹכַל לְהַשִּׁיג שְׁלִימוֹת הַבּוֹרָא. וּמִנְחַח יֵדָה אֲרִישִׁי, כְּלוֹמֵר שֶׁהִכְיִינוּ וְהִכְיִינוּ בְּרַמְיּוֹת יְדָה. דְּבַרמִיּוֹת הַיּוֹד יֵשׁ שְׂכַל עֲמוֹק מֵהַ שְׁאִין הַפֶּה יִכּוֹל לְדַבֵּר. וּפְעֻלָּה בִּן עוֹמֵק הַחֲכָמָה אֲלֻקִּים. וְלִכֵּן לֹא מִחַל רַבָּא לְבַר הַיְדִיא עַל בְּרַמְי' דְּר"ח. מִפְּנֵי שֶׁהִיטָה מוֹסַפֵּת בִּן חֲכָמָה וְדַעַת אֲלֻקִּי :

ע"ב תניא עזאי אומר על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע, על כל מושב שב חוץ מן הקורה ופירש"י שמה חיונו, ועל מ"ש על כל משכב שכב לא פי' כלום. ונלע"ד לפרש דה"ק ש"ך האדם בדרך המינות, היותו שלא ישפיל עצמו יותר מדאי להיות בקרקע הידועה ולמרחם תחת כפות רגליו הכל. ולא תתמה ממאי דאמרין בסוף התפלה אלהי נלור כו' ונפשי כעצם לכל תהיה. והיא תפלת מר ברי' דר"ה לעיל (דף י"ז). הא פי' בתוס' שם דה"ק מה עפר אינו מקבל כליה לעולם כן יהי ראון שורעי לא יכלה לעולם. כמ"ש והיה זרעך כעפר הארץ עכ"ל. ומהרש"א פי' דקאי אדלעיל שלא יחוסו עלי כלל אלא שאהיה נחשב בעיניהם כעפר ולא יקללו אותי עכ"ל. הרי שלא ינחא להו לתוס' ולמהרש"א לפרש שאחשב בעיני כעפר לכל. והא דתני בברכות והיו שפל רוח בפני כל אדם, הוא שלא יתנאה על שום אדם, אבל להשפיל עצמו לגמרי להחשב כעפר לכל ג"כ אינו נכון. וז"ל על כל משכב שכב כלומר הו' שפל רוח בפני כל אדם והחשוב עומד תחת כולם. חוץ מן הקרקע כלומר מ"מ לא תחשוב עומד בקרקע לגמרי האדם לר"ך להיות ויגבה לבו בדרכי ה' ולא להיות בקרקע ודומה. ואמר עוד על כל מושב שכב. כלומר אס' וישבוך לראש תשכ, חוץ מן הקורה כלומר אס' יהי' ישיבתך נשענת על אנשים כאלה החשובים כמו קורה שהיא גם היא נשענת על כותלי הבית. ואס' ימוסו כותלי הבית תפול הקורה כך אס' אותם האנשים התומכים בידך גם הם לריכס משענת שיחמכו בדיניהם, ואס' תמוט משענתם גם אחת תמוט ותפול לא תשען עליהם. ובדרך כלל קאמר לה דלא ישען על שום אדם כמ"ש אל תבעתו כו' בנן אדם שאין לו תשועה פי' שגם תשועתו לעצמו אין בידו. אלא אשרי כו' שברו על ה' אלהיו שבידו הכל :

אמר שמואל סינה בעמוד השחר כמסעמא לפירולא יואה בעמוד השחר כמסעמא לפירולא. ופי' מהרש"א בשם רב האי גאון ח"ל ובערוך לפי ששינה של שחרית נעימה מאד כללוהו עם דברים שמוציאין את האדם מן העולם כו' שלא ילמד א"ע בכך אבל בעמוד השחר מותר עכ"ל. ואין הלשון משמע כן דכאן משמע שהשינה בעמוד השחר דבר הכרח הוא או לכל הפחות דבר הנורד לבריאת הגוף ולא סגי בזה דמותר לבר. ולאו לענין היתר קאמר לה כלל. לכך נלע"ד בדרך משל ותליה קאמר לה דבעמוד השחר שהוא זמן המתכר לילה ויום. וכמו עמוד המחבר העליה עם הקרקע, ושחר הוא שחרורית שקודם אור היום ונקרא בזה"ק קדרותא דלפרא. ובזמן ההוא ההכרח הוא לשינה ויזיאה, והנמשל הוא לזמן סוף הגלות, והוא כמ"ש למנחם על אילת השחר ודרשו חז"ל דקאי על אסתר ולא כנסת ישראל בימי המן. ובינהו בליה ובשחר לרמז על ב' דברים מה אילה רחמה לר' ובשחרות לילד הקב"ה. ומזין לה נחש ונושכה ברחמה ותלה, הרי דהנחש הוא הגורם הלידה א"ע שוונתו ופשוטו היא רק רג, כך ישראל היו מתקשים לילד תשובה ומצ"ע עד שבא המן והכריחם לכך, וכמו השחר שהוא הזמן של סוף הלילה ותחלת היום, גמר החושך והתחלת האור, כן הו' הזמן ההוא לישראל. והכא נמי דכוותי' בזמן סוף גלות ארוס שהחושך כמו קודם אור היום כפול ומפושט, ואח"כ מאור פני המזרח ונלך ללָבֹל וללָפֹת לאור היום. וכדאייתא בסוף יבמות כל גל וגל שערב עלי נעיתו לו ראשי. ח"ש שמואל סינה בעמוד השחר, כלומר בסוף הגלות השחר ההכרח להיות כישן ולסבול הכל. יואה בעמוד השחר כו' התשובה והפנות מהפסולת שנגשש בהם היתה הוא דבר המוכרח כמסעמא לפירולא :

בר קפרא הוא מוכין מיני דיגריי עד דכפנת אכול עד דלחית שתי עד דרפת קרדך שפוך קרנא קריח בדומי בר מוכין תאיני דאבוך וכוון. לפי שפארו אינם מוכינים הדברים שיחשבו לדברים יקרים להודכן בדיגריי. דאשי' פיגוקות יודעים אותם. ונלע"ד שכל הוא ע"ד משל ומילנה, ומה שאמר. הוא מוכינן מיני דיגריי כוונתו שפי' אומר דברים השייכים בין אדם לפקוס והם השוים דיגריים. והנה שקל הוא סלע בלשון הנמרס דהפרנס אונקלוס על מחלית שקל

פֶּסַח בְּרִכּוֹת פֶּסַח אֲנֵתָא לֵט

השקל פלגות שלשה, והסלע הוא ד' דינרין נמלא דמחליית השקל הוא ב' דינרים. והכוונה במחליית השקל כתבו המפרשים להביך בינה שכל א' מישראל אינו שלם אם לא ע"י חבירו המסלימו כמו העשיר נעשה שלם בנדיבת לבו ע"י העני והעני נעשה שלם בעבודת ה' ע"י העשיר המחויבו ותומכו. לכן נחתיים מחליית השקל כדי שידעו דרוקא ע"י ב' אחשיי נעשה שקל שלם. והנה מלות שבין אדם לחבירו יש בהם בכל אחת שתי פעולות עובות קיום רצון ה' וקיום נפש חבירו, ולכן במלות שבין אדם לחבירו מתן אלו דברים שחם אוכל פירותיהם בעו"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, דפירשתי במאמר אגרא דפרקא רבטא ע"ש, וכיון דמלות שבין אדם לחבירו נחשבים במחליית השקל שהוא ב' דינרים א"כ המלות שבין אדם למקום שאין בהם אלא מלוה אחת קיום רצונו ית' נחשבים לדינרים כל מלוה דינרי. וז"ש בר קפרא הוה מיזבין מילי דינרי לרמון שהדברים הם הנוגעים בין אדם למקום, או אפשר לומר דכוונתו מיזבין מילי דינרי, לומר שלא אמר רק המשלים והעלים הנמשל והמכוון. והוה ששור רק דינר א', והוא דעני מחליית השקל הוא ג"כ בזמן הבית בין אדם למקום דהיי' לורך גבוה, וא"כ הדבר שבין אדם למקום הוא נחשב בב' דינרים ומחליית הדבר הוא רק דינר א'. ועל דרך שאלתו ז"ל במגילה (דף י"ח) מלה בסלע משתוקא כפרין, ופי' משתוקא אינו שתיקה אלא לשתוק בחיי הדבור, ור"ל מלה בסלע אם האדם מדבר דבר השוה סלע משתוקא בתרין השתיקה בזה כלומר הכוונה העלמה הרלופה בדבר זה שזה שני סלעים, וא"כ כיון דהמכוון שהוא הדבר הנוגע בין אדם למקום שור ב' דינרים לפ"י המשל לבד בלא הנמשל אינו שור אלא דינר א'. ואמר מה הם המשלים עד דכפנת אכול עד דלחית שתי, הנמשל לוח הוא הדיקה בכל יום ויום בת קול יולאת ומכרות ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שובו בניי שובתיה, ואם לחשך אדם לומר מי שמע הבת קול הוה, אמור לו מי שלבו נוקפו בכל יום שובתיה ב"ק. דבכל יום נכנסין בלבות בני האדם נקיפת הלל והרכורי תשובה. ומלך שהנפש מרגשת הרעבון ללחם התורה שנאמר לבו לחמו בלחמי, והלמאון למים התשובה לקרר את הלב מחוס התאוות, נחלש לבו בשעה זו והוא היה הב"ק. אבל האדם אינו מרגיש בתשוקה ולמאון הנפש, וגדמה לו חולשת לבו לרעבון או ללמאון הנוף, וז"ש בר קפרא עד דכפנת אכול אם תרגיש רעבון אכול לחם שהנשמה ניזונית בו והוא לחם התורה, עד דלחית שתי, אם תרגיש למאון לומר דברי מוסר ואגדה המשולים למים שמקררים את חוס תאוות הלב. ואמר עוד עד דרתחא קרדך שפוך, ופירש"י משל הוא כשאתה לריך לנקודך שפוך ואל תחשה ארוב עכ"ל. ולפי דרכנו יתפרש דה"ק שלא תמתין בעשיית תשובה עד ימי הוקה שיתקדשו דמיק. אלא בעודך בבחך וברתיחות הדמים תעשה תשובה. דהוקא תשובה זו מועלת מאלד כמ"ס אשרי אשר ירא את ה' כלומר אשרי מי שהוא ירא את ה' כשהוא איש בכל בחיו. ואמר עוד קרנא קריא ברומי בר מיזבין תאיני תאיני דאבדן זבון. ופירש"י אם תשמע קול קרן ברומי הוא סימן למבקשי תאינים לקנות כו' אם אין אביך בבית הזהר אתה בני למבור תאיני בעוד שיש תובעים עכ"ל. ונלע"ד הכוונה בזה כששמע קול קרן מלחמה ברומי שהיא המערפולין לכל הארלות שבח"ל, והוא סימן למבקשי מותרות ותענוגים לכן אינם שבעים בארצם כי אם מבקשים כל אחד לכבוש ממלכות וארצות לא להם, והוא משל התאינים שהם מותרות תענוג ועידון ואינם ללחם המשקיע רעבון איש אלא רדיפת תענוגים אם הם שבעים בלחם. והוא הוה הסימן כי פקד ה' את עמו לגאלם. לכן משכסך מזרים במלרים. ולכן איש"ל אם בר מיזבין תאיני. כלומר אם יש לך בלבך גם אתה תאוות למותרות ותענוגים כנ"ל חליבה דמ"ד חלין שאלב ממנו אדה"ר תאינה הו' וכדפירשתי לעיל במאמר ינה"ר דומה לזבוב ע"ש. ואם אין אביך בבית. אביך הוא חכמה ובינה הוא הלב. ור"ל אם אין חכמה בלבך אל תמתין עד עת ומלאה הארץ דעה את ה', אלא תאיני אבדן זבון, שתאוות ורדיפות המותרות שבסלך הנבערה גרש. בעוד שיש תובעים. כלומר בעוד שאנשי המלחמה תובעים מותרות ותענוגים. כי אה"כ כשיהיה ומלאה הארץ דעה את ה' לא יועילו לך תשובה ומע"ט שתעשה אז. ור"ל. והוא על דרך מ"ס האלשיך הקדוש מאורה שיש בתנ"ך ששה פעמים חמש מיבות רלופות בנות שתי אותיות. ואלו הן. נח את ה' אם את חס. כי גם זה לא יבדן. אוי כי אה"כ רע לב. ופי' האלשיך ז"ל שהוא ויבות הילכה"ר עם היל"ע. דהילכה"ר הכות את האדם ואומר לו. נח את ה' אם את חס. כלומר עשה נחת רוח גם להיל"ע גם להילכה"ר. וכי תימא מה הגהה יש לנפש מהילכה"ר. ע"ז הענין כי גם זה לא יבדן. כלומר כי גם העבירות והשבן למנות כשתעשה תשובה דלוי יסין

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּישׁ אֲנֵדְתָא

הַיְדוּמָה יְכֻזָּבֵת . וְכִי תִימָא מִי יֵאָמֵר שְׂמוּכָל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֲרָי נִשְׁכַּח צִיד הַיְהִי"ר .
ע"ז אֲשֶׁר כִּי יָד עַל כַּס יֵה מִלְחָמָה לְהִי בְּעִמְלָק כְּלוּמַר הֵא כְּשִׁתְּהִי הַגְּבֹלָה הַסְּלִימָה
וְחַת רוּחַ הַיְהוּמָה יַעֲבִיר מִן הָאֲרֶז הַלֵּא אִז יִהְיִי לֶךְ בְּנִקָּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה . וְע"ז מִשִּׁיבו
הַיְהִי"ט עַל כֵּן לֹא בָּא אֶל שׁוֹלְתָן הַמֶּלֶךְ , כְּלוּמַר הַמַּחֲכָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אִז אַחֲרֵי הַגְּבֹלָה
הוּא לֹא יֵבֵא אֶל שׁוֹלְתָן הַמֶּלֶךְ הַעֲלִיּוֹן . כְּשִׁמְעוּ הַיְהִי"ר דְּבַר זֶה מִסִּית אֶת הָאֵדָם בְּדֶרֶךְ אַחֲרֵי
וְאוֹמֵר לַיְהִי"ט גַּם לִי גַם לֶךְ לֹא יִהְיֶה הָאֵדָם . כְּלוּמַר לֹא יַעֲשֶׂה עֲבִירוֹת וְגַם לֹא יַעֲשֶׂה מַלְאוֹת .
ע"ז מִשִּׁיבו הַיְהִי"ט אִין זֶה כִּי אֵם רַע לֵב . וְחֹזֵר נ"כ לַדְּעִיתִי כּוֹנֵנָה בַּר קֶסְרָא :

קָלוּ וְאָמַר לְהַרְגֵךְ וְתַחַס עֲלִיךְ וְאָמַר וְאָמַרְתִּי מִיִּבְעִיָא לִי וְתַחַס וְחַסְתִּי מִיִּבְעִיָא לִי אִי"ר
אֲלַעֲזַר אֶ"ל דּוּד לְשִׁאֲלוּ מִן הַתּוֹרָה רֹדֵף אַחֶה אֵלָּא לַיְעִיּוֹת הַסִּיתָה בְּךָ הַסָּה
עֲלִיךְ . וְמֵהִי לַיְעִיּוֹתָ כּוֹי לְהַסְדָךְ אֶר"א מִלְמַד סְסִיכָ עֲלָמָ כְּסוּכָה . וְפִירִש"י סְסִיכָ רַגְלִי
בְּבִגְדָיו וְעֵשֶׂה סוּכָה . ע"כ"ל . וְלִכְאוּרָה הַיֵּאָךְ שִׁיךְ לֹמֵר שִׁיבֹל ע"י לַיְעִיּוֹת מִיד בְּעַל בְּחִירָה .
וְהָא לַעֲלוּ אִי"ר תַּחְמוֹס כָּל הַלְּעוֹז בְּבוֹה"כ נִיגוֹל מִן הַנְּחָשִׁים וּמִן הַעֲקָרְבִים וּמִן הַמִּזְקִין וְלֹא
חָשִׁיב נִמְי מִן הַלְּעוֹזִים . אֲלַמָּא דְּלִגְבִי בְּעַל בְּחִירָה אִינֵה מִלְלָתָ . וְי"ל דְּבִאֲמַת לֹא שִׁאֲנִי לֵן
צִין בְּעַל בְּחִירָה וּבִין הִיכָא דְּסָכִית הַיִּזְקָא אִפְשִׁי אִינוּ בְּעַל בְּחִירָה . וְכִיוֹן דְּלַיְעִיּוֹת מִלְלָתָ אִפְשִׁי
הִיכָא דְּסָכִית הַיִּזְקָא כְּגוֹן בְּמִקּוֹס שְׁמַלְוִיין נְחָשִׁים וּמִזְקִין מִלְלָתָ אִפְשִׁי מִבְּעַל בְּחִירָה , מִדַּע
דְּבַכַל מִקּוֹס שְׁמַקְסָה הַגְּמָרָא וְהַיֵּאָר אֲלַעֲזַר שְׁלוּחֵי מַלְאוֹת אִינֵן מִיזְקִין מִשְׁנֵי הִיכָא דְּסָכִית
הַיִּזְקָא שִׁאֲנִי וְלֹא מִשְׁנֵי בְּעַל בְּחִירָה שִׁאֲנִי . וְלִפְשִׁי יוֹמָא דְּהָא דְּלֵא חָשִׁיב ר' תַּחְמוֹס מִן הַלְּעוֹסִים
דְּלַיְעִיּוֹת כְּלָלוּ בְּכָלל מִזְקִין דְּחָשִׁיב . וְחֹזֵר שֶׁא"ל דּוּד לְשִׁאֲלוּ אֶל תַּחֲמַר בְּלִבְכֶם בְּלִיחָה
נִיגוֹל . לֹא כֵן , אֵלָּא מִן הַתּוֹרָה רֹדֵף אַחֶה . וְרַק לַיְעִיּוֹת שְׂבָךְ חָסֵה עֲלִיךְ . וְעוֹד אֲפַשֵּׁר
לְפָרֵשׁ בְּךָ אֶ"ל דּוּד מִתְחַלְהֵה נְכַסְתִּי אַחֲרִיךְ לְהַרְגֵךְ לְהַרְגֵךְ רֹדֵף אַחֶה . רַק לַיְעִיּוֹת
שְׁהִיתָה בְּךָ חָסֵה עֲלִיךְ דְּבוּחַ שְׁהִי בְּגִדִיךְ נִגְרָרִים עַל הָאֲרֶז כְּסָסִיכָתָ אֲוִתָךְ בְּהַס הַיְיִתִי
יְכוּל לַעֲשׂוֹת בְּחִינָה בְּכַרְתִּי כִּנֵּף מַעֲיָלָךְ . וְכִיוֹן שְׁהַכָּה לְבַבִי אוֹתִי יַדְעִיתִי בְּצִירוֹר שְׂעוֹד לֹא הִנֵּיב
עַתָּךְ לַמּוֹת . וְאוֹתִי יִלֵּל ה' . כִּי אִין מַלְכוּת טוֹנֵנָת בְּחִבְרַתָה אִפְשִׁי כְּמַלְאָה יוֹמָא . וְהָא דִּילִיף
לֵה ר' אֲלַעֲזַר שְׁהִי לַיְעִיּוֹת בְּשִׁאֲלוּ מִלְהַסְדָךְ וְדַרְשׁ מִלְמַד סְסִיכָ עֲלָמָ כְּסוּכָה , וְלֹא סָנִי לִי בְּמֵהִי
דְּתַנָּא גַּדַר לַפְתִּים מַגְדַר וּמַעֲרָה לַפְתִּים מַמְעָרָה . וְי"ל דְּמַתְּסָה אִין רִאִי דְּאֲפַשֵּׁר שְׂבָךְ מִדַּמְן
לוּ מִמְּקוֹס . וְהַכְּתוּב מַסְפַּר אִיךְ הִי יְכוּל דּוּד לִיגְדָל לֵשׁ וְלֹא רִאוּהוּ אֲשִׁי שְׁאוּל לִבְךָ כַּחַב
שְׁהִי גְדֻרָתָ לֵאן וּמַעֲרָה . לִבְךָ וְכוּרָה ר' אֲלַעֲזַר גְּלַמּוּד זֶה מִלְהַסְדָךְ כְּדַרְשָׁתוּ זֶה מוֹרַס בּוּדְאִי
עַל לַיְעִיּוֹת :

קָלוּ אַם ה' הַסִּיתָךְ בִּי אֶר"א אֶ"ל הַסְּבִי"ה לְדוּד מִסִּית קָרִית לִי חִיךְ שִׁאֲנִי מַכְשִׁילָךְ בְּדַבַּר
שִׁאֲפִי תִינּוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ שִׁאֲמַר כִּי שִׁאֲאֵת רֵאשׁ כּוֹי וְנַתְּנוּ אִישׁ
כֶּסֶף נִכְסָו . מִיד וְיַעֲמִיד שְׁטַן כּוֹי וְכִיוֹן דְּמַנְיַנְהוּ לֹא שְׁקָל מִיִּמְיִיהוּ כּוֹפֵר כּוֹי . רַבִּים מְפָרְשִׁים
מִתְּלַבְּטִים בְּזֶה מֵהִי שִׁיבּוֹת הַס לְהַדְרִי הַסָּה זֶה עַשׂ הַסָּה זֶה . וְמֵהִי הִיךְ מִדָּה כְּנַגְדָּה מִדָּה
בְּכַשְׂבִּיל פְּקָרָה לִי מִסִּית יְכַסֵּל בְּדַבַּר שִׁאֲפִי תִינּוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ . וּמַתְּסִים
בְּעִינֵים טוֹבִים . וְלִי הַעֲנִי נְרָאָה לְפָרֵשׁ פְּהַקְדִים לְהַבִּין מֵהִי דְּאָמַר דּוּד חָס ה' הַסִּיתָךְ בִּי
יִרְה מַנְהַם . מִהוּ מַנְהַם דְּקָאָמַר וְלֹא קָאָמַר קַעֲרַת אוּ סַתָּס קַרְנֵן . לִבְךָ לְרִיךְ לְפָרֵשׁ תְּחַלְהֵה
עֲנִין קַרְבֵּן עוֹלָה וְיִוֹרֵד . דְּהַעֲשִׂיר מִבִּיָּא עַל הַטְּאִחֵי כְּשִׁבָה אוּ שְׁעִירָה לְאַשְׁכָּה , וְחָס לֹא תִנְיַע
יְדוּ דִי שֶׁה מַקְרִיב שְׁתֵּי תוֹרִים אוּ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה . וּבְדִלִי דְלוֹת מִבִּיָּא קַרְבֵּן מַנְהַם . וְהוּא דְּהַחַף
הַעֲשִׂיר מִה שֶׁלָּא בְּמַלְאָה עֲנִין הוּא הַעֲשִׂיר הַרְחֻמָּוֹת . דְּהַעֲנִי יֵשׁ בּוּ מִדַּת רַחֲמָנוּת אִךְ אִין
בִּידוּ מִה לִיבָן כְּמִ"ס יֵשׁ רוּחָה וְאִין לוּ . וְלִבְךָ הַעֲשִׂיר מִבִּיָּא לְחַטָּוֹ כְּשִׁבָה לְתַקַּן אֶת נִכְסָו
וְלַמְלֵאכָה בְּמַדַּת הַרְחֻמָּוֹת . דְּכַשְׂבִּי עֲנִין הַרְחֻמָּוֹת דְּקוֹל הַכְּבָשִׁים הוּא קוֹל הַרְחֻמָּוֹת וְכַשְׂבִּי
גַּמְוֹ זֶה יִגְלַל מִתְּלַהֲתָ . וְהַעֲנִי יֵשׁ בּוּ חַטָּא מִה שֶׁאִין בְּעִשִׂיר , גּוֹל , אוֹנְאָה וְכַתָּה . דְּעִיּוֹתוּ
גּוֹרְמָלוּ לִיִּי אֵלָּא . וְלִבְךָ מִבִּיָּא עַל קַרְבְּנוּ תוֹרִים אוּ בְנֵי יוֹנָה שְׁבַעֲמִישׁ בְּכַשְׂבִּי דְבַר שִׁאֲנִי
שִׁלְחָה . וְהַל לְגַמְרֵי דְלִהַלִּים שִׁאִין בִּידוּ מִה לְפָרוֹעַ וְלֹא טוֹב עִסְק מִה לְכַתֵּשׁ אוּ לְגוֹזֵל . יֵשׁ
בּוּ חַטָּא שְׁנַתָּה חַטָּא וְפִירוּד הַלְּבָבוֹת שְׁמוּנָה אֶת הַעֲשִׂיר וּמַתְּקָא בּוּ . וְהַקְּנָה וְהַשְׁלָחָה מִסְתַּעֲפִים
מִן גְּבוּלָה שְׁהוּא חוֹשֵׁב שְׂבָכַ הוּא רִאוּי לְהִיּוֹת עֲשִׂיר לְפִי הַכְּתוּב וְלִפִּי מַעֲשִׂיו . וְהַגְּבֹלָה מִסְתַּעֲפָה
דְּהַנְּשִׂיתָ בָּא אֶל הָאֵדָם מִרַס הִיכָּה לוּ דַּעַת לִרְעִיתָ כִּי הַגְּבֹלָה הִיכָּה כְּסָלוֹת וּפְתִימוֹת וּפְתִיחָה
לְגַאוּה . וְהַיְיִתָּה כְּאַלְהִים יוֹדְעֵי טוֹב וְרַע , וְהַגְּבֹלָה גְּרַמְתָּ פִירוּד הַלְּבָבוֹת וְהַרְגֵן קִין אֶת הַבֵּל .
וְהַקְּבִי"ה לֹא לְבַלְתִּי אֲכוּל עַה"ד שְׁהִיָּה חַטָּא כְּמוּ שְׁהִיָּה , מַחֲמַת שְׁהַחֲטִים מִלְרֵי גְבוּתָה אִינֵה
מַתְּבַקִּים יַחַד לְהִיּוֹת לְאַחֲרֵים שֶׁד שְׁעִיָּהוּ אוֹתָם לְקַמָּה . וְלִבְךָ הַטִּים אוּ שִׁאֲרֵי גְרַעֲיִים
יִבְשִׁים

מ פשר ברכות פ"ט אגרתא

יבשים אינם אלא מאכל בהמה, אבל האדם שיכול לרדף להיות באחדות עם חבירו מאכלו פת הנעשה מקמח, וזהו אם אין קמח אין תורה, ר"ל אם אין בו דעת לעהון מדומיו ולהיות באחדות עם חבירו אין תורה לאין עני אלא בדעת. ואין עני אלא בתורה. אבל העני החסר דעה ומתגאה ומתקנא והוא משלטה שהקבי"ה שונא, ולכן נאמר, ולכן קרבנו ג"כ לתקן העולו להביא מנחה מקמה בלול בשמן. דכמו הקמה מתבולל הישג בשמן כך הלבבות מתאחדות היטב ע"י חכמה המשולה לשמן. וזהו שאמר דוד אם ה' הסיפק בי לפירוד הלבבות ולקבלה ירח מנחה שהיא קרבן העני לנמרי מדעת המתגאה ומתקנא. כלומר מחוייב אתה להביא קרבן מנחה שאתה הוא עני לנמרי בדעת. ע"י א"ל הקב"ה מסית קרית לי שאני כמו הנחש חלילה להסית ולעשות פירוד הלבבות ולהפיל את האדם בגאווה וסבילות. שחייך שאני מכטיבך בדבר שאפי' תנוקות של בית רבן יודעין אותם, כלומר שיחסר לך אפי' דעת התנוקות, והוא בענין תמינת כפר. דענין הכפר נפש הוא מפני שמונין את ישראל לדעת מספר הריבוי שלהם. והריבוי הוא היסוד האחדות, דבמספר אחד אין בו ריבוי, וישראל גוי אחד בארץ. לכן נאמר שיתנו כפר נפשם מחלית השקל, בכדי שיע"י ידעו ויזכרו שאין הם ישראל עליהם בלתי אם הם גוי אחד באחדות, כמו שמחלית השקל אינה מטבע שלימה להקרא בשם שלה, אם לא בהצטרף שני חלאי שקל או הם יחד מטבע שלימה בשם שלה שהוא שקל. אבל כשלא יתנו כופר מיד מולא מדת הדיון מקום לקטרג על ישראל על פירוד הלבבות. וזהו מדה כנגד מדה כלפי מה שאמר דוד:

קמב [דף ס"ג] תניא כו' א"ר הונא בר ברכי' משום ר"א הקפר כל המשתף עם שמים בלערו כופלין לו פרנסתו ופירש"י שמבצר לו דרעה ברוד דיון האמת. א"כ שמבקש רחמים מלפניו עכ"ל. ומתהרש"א הקשה על פירש"י דאין לשון המשתף משמע כן. לכך פי' דהוא ע"פ מ"ש עמו אזכי בלרה, והיינו שמתפלל שיעשה למען שמו שהוא עמנו בלרה כו' עכ"ל. ולענין דכוננת רש"י ז"ל הוא ג"כ כמו שפי' מהרש"א. אלא דרש"י מפרש מהו המדה כנגד מדה בהא דכופלין לו פרנסתו בשכר שמתסף עם שמים בלערו. ולכן פי' דהמשתף עם שמים בלערו מלעזר משני דברים א' מעלה הדיון והרע שאורע לו וכו' על מה שמעטיו גרמו לו זאת, דבה גרם למעלה ג"כ לער בכפלים. כמו אב המוסר את בנו בזכותו, הלא ידאב לב האב בקרבנו על שני הדברים א' על ייסורי הבן וכו' על רוע מעללי הבן שהביאם לו ידיו כך. כן הקב"ה מלעזר כפיו ג"כ ביסורי ישראל על אלה שני הדברים. והנה כמו הבן המיוסר מאביו אם יודה לאביו וינתיחו לעוזב דרכו הרע ויאמר לפניו שלא על המכות ידאב לבו, דזה מגיע לו בדיון אמת רק ע"י ידוה לבו על אשר לער והקניע את אביו. הלא אז ישמה האב בכפלים. א' מבעמותו שלא יוסיף הבן להרשע עוד, וכו' שלא יוסיף עוד להכותו. ומני אז יוסיף לו האב כפלים אהבה. כך האדם אם יודה לה' שהוא דיין האמת רק שמלעזר על מעליו ועל מה שהקניע את בוראו. א"כ שמבקש רחמים מלפניו, כלומר שאינו מבקש אלא רחמים ואינה לפנים משורת הדין, אזי גורם צוה למעלה שמה בכפלים. ומתוסף לו אהבת ה' בכפלים וכופלין לו פרנסתו. ר"ש ב"ג אמר פרנסתו מעופפת לו כלפור כו'. ופי' מהרש"א שהלפור מהמת עפישתו מזויין לו מזונותיו בכל עת עכ"ל. ור"ל דהמשתף עם שמים בלערו הוא בעשותו תשובה כדפירשתי, והבעל תשובה אינו עומד במקומו ואינו הולך במהרבות כמו הלדוק אלא הוא מדרג שור למעלה במקום שאין לדוקים גמורים יכולים לעמוד. שהוא למעלה מגדר מקום. לכן מזויין לו פרנסתו בכל עת מנמנמיה מהזמן והמקום. ובמלל הלפור שמחמת עפישתו משיג פרנסתו בכל עת ובכל מקום. ולא כמו שארי בעי"א שאינם מעופפים שגשח לא ישיגו מזונותיהם בזמן שהוא באותו מקום שגמלאו אם אינם יכולים להשיג ממקום אחר באותו זמן. והיינו משום שעמידתם ויכולתם הוא בהדרגה במקום ובזמן. אבל הלפור בעפישתו יוכל להמלא בזמן א' במקומות רבים וד"ל:

קמב [ע"ב] ת"ר כשנכנסו לברם פינה כו' ודבר ה' אל משה פנים אל פנים א"ר יאחק א"ל הקב"ה למשה אני ואתה נסביר פנים בהלכה. פי' הדברים נלע"ד דאספת ההלכה כמו שהיא למעלה לפעמים אין העולם יכול לקבלה מלד רוממות ונסות העולם. והלכה הוא לשון הליך ואמרו ז"ל הליכות עולם לו אל תיקרי הליכות אלא הלכות ר"ל הלכות הן דוקא לפי הליכות עולם. כפי שהעולם יכול לקבל. ולכן הלכה כפי' מפני ששעור אינו יכול לקבל קדושת רוממות כ"ג. וה"ש הקב"ה למשה אני ואתה נסביר פנים בהלכה כלומר שנסביר פנים בדיון כפי ההלכה הליכות עולם שאלו יקח לעולם לקבלו.

פֶּשֶׁר בְּרִכּוֹת פִּיט אֲנֵרְתָא

זבזה ניחא לשון הכתוב ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. כלומר שדיבר ה' אל משה משפּע
ההלכה מלמעלה פני ה' כמו שהיא יכולה להתקבל אל פנים של משה למטה כמו שהוא בזה
העולם הנשמי :

קמה ועוד פתח ר"י בכבוד התורה ודרש הסכת ושמע ישראל היום הזה וגו' וכי אותו היום
נתנה תורה לישראל והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה אלא ללמדך שחביבה
תורה על לומדיה כיום שנתנה מהר סיני. א"ר תנחום כו' ת"צ שהרי אדם קורא ק"ש שחיות
וערבית וערב אחד לא קרא דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם. ולכאורה מאי ראי' היא זו
מק"ש לתורה. הא גדול קורא ק"ש בעונתה יותר מת"ת. ועוד דמ"ל הא. וערבך ערבא
לר"ך ולא הביא על ק"ש גופא שום ראי'. לכך נלע"ד לפרש דהנה ענין ק"ש הוא קבלת עול
מלכות שמים. וכיון דלא קרא ק"ש ערב א' במזיד דומה כמי שאינו רוצה לקבל עליו עומ"ש
והמורד במלכות דומה בודאי כמי שלא קבל עליו מלכותו מעולם וגרוץ ממנו. והסביר
נותנת כך ואין לר"ך ע"י שום ראי'. וא"כ שפיר מביא ראי' דהתורה לריבה להיות חביבה
על לומדיה בכל יום כמו שנתנה ביום זה מהר סיני. דהתורה היא הוראת משפטי המלך
וחוקיו. ואם אינה חביבה עליו ביום שלומדה כיום שנתנה מהר סיני אלא כמו המספר
סיפורי מעשיות מה שזוה הקב"ה לפני ישראל הרי הוא כמורד במלכות. והלומד התורה
בחביבות ומקבל עליו לעשות כיום קבלתו בהר סיני מקבל עליו מלכות שמים כמו אז :
הסכת עשו כמות כמות ועסקו בתורה. ופירש"י דרש הם כמו עשו. ולכאורה בחיבת הם
אין שום משמעות עשיה. אדרבה הם פירושו שתוק. ואפשר לומר שאותיות הם
מתחלפות באותיות ע"ש, דה' וט' הם מאותיות אה"ע ממולא בגרון וס' וט' הם מאותיות
זכסר"ץ ממולא השייט. לכן מתחלפות. מ"מ הוא דוחק דאין כאן רק שתי אותיות מפעל
עשה, ומגיל לדרוש עשו. ועוד לר"ך להבין מגיל להוליא הנקרא מפשטו ולדרוש הם כח
עשו כמות כמות. לכך נלע"ד דקשה ל"י דהתרגום מתרגם הסכת אליה וכן פירש"י. ולכאורה
משמע דהתרגום פ"י שהוא מלשון סכיה כמו יסכה שאמרו ז"ל שסכתה נרו"ק, והוא כמו
רהה. ולכן תרגם אליה שפירושו להיות ייית ולקבל כמו דבר הנראה לעין. א"כ תיקי
למאי אמר עוד ושמע, הא כיון שיראו בעיניהם לא יבחד הדבר בודאי, והדבר הנשמע אפשר
להכחד, לכך דריש הם כח עשו כמות. כלומר שלא ידברו כולם אלא שיעשו כמות ואחד ידבר
והשאר ישחקו וישמעו. וזהו שתרגם אונקלס ויונתן וכן פירש"י אליה, כלומר שיהיו כולם
ייית לשמוע בקול אחד שזכו כח אחת :

קמו א"ר רבין הלוי כל הדוחק את השעה השעה דוחקתו מאבשלום, וכל הנדחה מפני השעה
השעה עומדת לו מדרכה ורב יוסף כו', ופירש"י שעה עומדת לו נדחית מפניו.
ומהרש"א פ"י כל הדוחק את השעה כו' היינו דמזל שעה גרם שעה"א לאדם לדחוק את המזל
בכחו בחזקה ו' לאו כשיעמא דשמיה, וכל הנדחה מפני השעה כמו ר' יוסף הרי השעה נדחית
מפניו כו' ע"ל. ולכאורה פירושם על שעה עומדת לו השעה נדחית מפניו הוא תמוה.
דהא עומדת לאו היינו נדחית. דכיון שעומדת אינה נדחית. ועוד השעה פירושו מזל הטוב
ומאי מעליותא שנדחית מפניו. וגם הלשון בגמרא גופא אינו מוזן. דאמר כל הדוחק את
השעה כוונתו שרואה להתקרב מהר אל השעה הטובה ואמר השעה דוחקתו, ה"ל לומר השעה
מדחיקו. לכך נלע"ד לפרש דהנה אנו רואים בהגלגל החוזר בעולם. יש מי שמחלה ומתעשר
והכללחה עומדת לו ולזרעו אחריו כמה דורות. ויש שעלייתו והכללחתו הוא שלא לזמן מרובה,
ויש שעלייתו או ירידתו הם לאט לאט מעט מעט. ויש שעלייתו או ירידתו הם בזמן קצר
ועד מרום המזל או עד דיוטא התחתונה. והכל תלוי בשעת המזל אשר האדם עומד תחתיו,
אם האדם העולה עומד באמצע המזל עלייתו ממעכת זמן רב. ויבין הזמן הוא לפי ערך
רוחב שעה המזל, וכן היורד במחלף המזל. והאדם העומד בקצה המזל בזהו עלייתו וירידתו
אינו נמשכות ואינו נכרות. והעומד במינוע המזל בביסולו שבין קצהו התחתון למרום קצו
עלייתו וירידתו ניכרות, וכמו למשל הר גדול ורחב ועגול מכל רוחותיו כמו קערה הפוכה.
יש בו דה העיגול הרחב הרבה שהוא בתחתיתו ויש לו קצו מזה מה שהוא למעלה מתחתיתו
ויש לו הקצר לגמרי והוא בראשו, והסובב את הכר בתחתיתו עלייתו וירידתו יומשך זמן רב,
והסובבו למעלה מעט יומשך לפ"ע פחות זמן עלייתו וירידתו. והסובבו בקצה הכר למעלה
לגמרי עלייתו וירידתו אינו נכרות כמעט ולא יומשך שום זמן כמעט. וזהו כל הדוחק את
השעה באבשלום שרואה לעלות בשעה אחת אל מרום המזל למלך על ישראל ויעפול לעלות
אל ראש הכר. וישראל הסכימו על ידו והסביר את המזל על פי זכות של רבים שלא ע"ש

פֶּשֶׁר בְּרֻכּוֹת פִּיט אֲגֵרְתָא מֵא

דין לְדָק לְכך ירד מהכר בזמן קָרָר וְנֶהְרַג . וְזֶה הִפִּי' הַשְּׁעָה דּוּחֻקְתָּו כְּלוּמַר דּוּחֻקְתָּו לְעֵלוֹת לְמַעְלָה גְבוּהַ עַד מַרוֹם קָלוּ כַּדְי' שְׂבַשְׂעָה קְלָה ירד לְמַסָּה . וְכָל הַנְּדָחָה מִפְּנֵי הַשְּׁעָה , כְּלוּמַר שְׂמִזְלוּ שׁוֹפֵעַ עֲלֵיו מִעֲלָמוֹ מַמְרוֹס קָלוּ וְהוּא חִינּוּ רוּזָה לְעֵלוֹת כְּמוֹ רַב יוֹסֵף שְׁאִמְרוּ לוֹ כְּלִדְאֵי מַלְכַת תְּרַחֲמִין שִׁינּוּ , שִׁיעֵלָה לְגִדּוּלָה רַק עַל זְמַן קָרָר . וְלִכֵּן נִדְחָה מִפְּנֵי הַשְּׁעָה שְׁלֵא יַעֲמוּד תַּחַת הַמּוֹל בְּמַרוֹס קָלוּ אִלָּא בְּיָדוֹ אוֹ בְּתַחֲמִיתוֹ . לְכַךְ עֲשִׂרִין וְתַרְחִין שִׁינּוּ וְאִחָ"כ עֲלָה לְמַרוֹס הַמּוֹל וְתַלְךְ הַזְּמַן הַנִּקְבָּץ ע"פ הַמּוֹל . וְזֶה הִפִּי' הַשְּׁעָה עוֹמֵדָת לֹו כְּלוּמַר עוֹמֵדָת בְּמַקּוֹס אֶחָד וּמַמְתַּנַּת עֲלֵיו . וְשִׁפִּיר פִּירִשִׁי' שְׁעָה נְדָחִית מִפְּנֵיו כְּלוּמַר אֲוַתָּה שְׁעָה הִי לֹו לְעֵלוֹת אֵל מַרוֹס הַמּוֹל נְדָחִית מִפְּנֵיו וְשִׁאֲרָה בְּיָדוֹ וְלִכֵּן הִי הַלְּחַתּוֹ זְמַן רַב .

וּבְרַבְבֵי יִתְיַשֵּׁב שִׁיכּוֹת כָּל הַמַּאֲמָרִים שֶׁל ר' אֲבִין הֲלוֹי בְּכַאֵן לְהַדְרִי . מֵאֵי דֹאֲמַר עוּד מ"ד כו' יִשְׁבֵּךְ שֶׁ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב . אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְלֹא אֱלֹהֵי אֲבָרְהָם וְיִצְחָק מִכַּאֵן לְבַעַל הַקּוֹרָה שִׁיכְנֵם בְּעוֹבֵי הַקּוֹרָה . וְפִירִשִׁי' יַעֲקֹב אֲבִינוּ סָבַל עוֹל גִּידוּל כְּנִים כו' עֲלֵיו הַדְּבָר תַּלּוּ לְזִכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל . עִכְ"ל . וְהַרְשָׁ"ה כְּתִב ע"ז שֶׁהוּא דְחוּק כו' וְגַ"ל לְפִרְשׁ דֹּאֲלֵה יַעֲקֹב הוּא מִדְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְשִׁבְגַךְ בְּיוֹם לְרָה דְהֵיִינוּ בְּעוֹבֵי הַקּוֹרָה שֶׁהוּא מַקּוֹס כּוֹבֵד מִשְׁאֵל פְּכִ"ל . וְכוּוְנָתוּ דְמִדְתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִיא מִדַּת הַרְחַמִּים הַמְּמוּנָע בֵּין הַחֲסֵד וְהַדִּין . הוּא הַמַּשְׁל מְעוֹבֵי הַקּוֹרָה . דְכִמוּ שִׁשׁ בְּאֵינָן הַשְּׂרָשִׁים שֶׁסָּד דְקִים וְכֵן הַעֲנָפִים הֵם דְקִים וְאִמְנָע הַאֵינָן הוּא עֵבֶר , וְהַשְּׂבֹאֵת הַאֵינָן בְּעַל הַאֵינָן עַם עוֹזְרִים אֲחֵרִים הַדְּרָךְ הוּא שְׂבַעַל הַאֵינָן נִכְנֵם בְּאִמְנָע בְּעוֹבֵי הַאֵינָן וְהַעוֹזְרִים נוֹשָׂאִים בְּלִדְרֵיו הַדְּקִים בְּשָׂרִים וְעַנְפִּים . כֵּךְ מִדַּת הַחֲסֵד הוּא שׁוֹרֵשׁ כָּל הַמִּדּוֹת וְנִמְשַׁל לְשָׂרְשֵׁי הַאֵינָן . וְהַגְּבוּרָה וְהַדִּין נִמְשַׁל לְעַנְפֵי הַאֵינָן הַדְּקִים . וּמִדַּת הַרְחַמִּים הוּא בְּאִמְנָע . וְיִשְׂרָאֵל חִינּוּ יְכוּלִים לִקְבֹּל לֹה רֹבֵד חֲסֵד וְלֹה רֹבֵד דִּין אִלָּא רַחֲמִים . וְעוּד ח"ר אֲבִין הֲלוֹי כָּל הַנְּהַגָּה מִהַעוּדָה שִׁת"ה שְׂרׁוּי בְּחֹכְמָה כְּאֵלוֹ נֶהְגָּה מִזִּין הַשְּׂכִינָה . וְהוּא כְּשִׁיב' הַעֵיֶקֶר הַדִּי' וְהַסְּעוּדָה הַגִּשְׁמִי עַל. בְּרִיּוֹת הַתִּ"ה בְּאִמְנָע וְהוּא הַעֵיֶקֶר . כְּמוֹ שְׂבִי' מִשָּׁה בְּאִמְנָע וְאֶהְרֵן עַם זְקִנֵי יִשְׂרָאֵל מִד' ח' וְיִתְרוֹ קוֹדֵם שְׂנַתְּגִיר מִד' ב' . וְכֹלֵם חֲסֵבו לַעֵיֶקֶר הַדִּי' לְשִׁמוֹעַ מִפִּי מִשָּׁה אִזּוּ הִיא הַסְּעוּדָה כְּמוֹ זִין הַשְּׂכִינָה . הִרִי דֶה־אִמְנָעֵי הוּא הַעֵיֶקֶר . וְאִמְרַ עוּד ר' אֲבִין הַנִּפְטֵר מִחֲבִירוֹ אֵל יֹאמַר לוֹ לֵךְ בְּשִׁלוֹב אִלָּא לֵךְ לְשִׁלוֹם . דְּפִירוּכּוֹ עֲלָה וְהִלָּח . וְהַנִּפְטֵר מִן הַמַּת אֵל יֹאמַר לוֹ לֵךְ לְשִׁלוֹם אִלָּא לֵךְ בְּשִׁלוֹם . וְפִי' מִהַרְשָׁ"ה דְּפִי' לְשִׁלוֹם הוּא שִׁילָה בְּמַעֲשֵׂיו בְּכ"מ בּוֹאוֹ אֲבָל אֲחֵרֵי הַמּוֹת בְּקַבֵּר אֵין שֶׁם מַעֲשֵׂה שִׁילָח בּוֹ אִלָּא שִׁיבָא אֵל אֲבוֹתָיו בְּשִׁלוֹם . עַכְ"ד . וְכוּוְנָתוּ דֶה־אֲדָם בְּעוּדוֹ בְּחִיִּים לְרִיךְ לְהִלּוֹךְ יוֹם יוֹם רַק לְמַעְלָה וְזֶה לְשִׁלוֹם . אֲבָל כִּיּוֹן שְׂמַת גַּמַר כָּל הַלִּיכָתוֹ וְעֲלָה לְמַרוֹס קָלוּ וְזֶה בְּשִׁלוֹם . וְהוּא כְּעִנּוּן הַשְּׁעָה הַכִּ"ל . וְפִי' שְׁלוֹם הוּא הַאֲמָנָעֵי הַמַּחֲבֵר כָּל הַדְּבָרִים וְהַעֵיֶקֶר . וְלִכֵּן אִמְרַ עוּד ר' אֲבִין הַיּוֹלָא מְצִ"ה וְנִכְנֵם לְבִיבְמִ"ד וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה זֹכָה לְהַקְבִּיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה . פִּי' דִּלּוֹ יִהְיֶה גַמַר וְעֵיֶקֶר הַלִּיכָתוֹ . וְע"ז אֲר"ח ב"ח ח"ר ת"ח אֵין לְהַם מְנוּחָה לֹא בְּעוֹבִ"ז וְלֹא בְּעוֹבִ"ב כו' כְּלוּמַר שֶׁלֹא תִימָא שְׁלֵאֲחַר שְׂגַמַר כָּל הַלִּיכּוֹתָיו בְּחִיִּים גַּשָׁר מְנוּחָה כְּאֲבָן דּוּמָם אִלָּא דָגַם שֶׁם הוּא מֵהֵלֵךְ מִחִיל אֵל חִיל . רַק דְּמֵהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ שֶׁהִיו הַלִּיכּוֹתָיו בְּעוֹבִ"ז . וְע"ז אֲר"ח ח"ר ח"ר חַלְמִידֵי חַכְמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם כו' כְּלוּמַר הֵא דֹאֲמִרִין לְעִיל שֶׁחִיִּים הוֹלְכִים לְשִׁלוֹם כְּכָל מַקּוֹס מִשְׁמַע שִׁשׁ רֹבֵד שְׁלוֹם וְפִירִשׁ מִהוּ הַרֹבֵד שְׁלוֹם שֶׁהוּא הַת"ה הַעוֹסְקִים תְּמִיד בְּנִינּוֹ שֶׁל עוֹלָם שְׂזוֹן רֹבֵד שְׁלוֹם :

סְלִיקָא לֶה מַסְבַּת בְּרֻכּוֹת בְּס"ד .

יצאות השבת פרק א'

א' [דף י'] רבה בר ר"ה רמי פומקא ומללי אמר הכון לקראת כו'. רבא שדי גלימא
 ופטר ידי' ומללי אמר כעבדא קמי מאר'י. לעני' היינו טעמייהו, דרבה
 בר ר"ה חשיב עאלמו כון לפני המקום כדכתיב בניס אתס כו' והי' עבודתו במדרגת כן
 להכי רמי פומקא בדרך חשיבות ואמר הכון כו', ורבא הי' עבודתו במדרגת עבד להכי שדי
 גלימא כו' ואמר כעבדא קמי מאר'י. ומשום הכי א"ר אשי חזינא לרב כהנא כי איכא לערא
 בעלמא שדי גלימא כו' אמר כעבדא כו' כי איכא שלמא לביס כו' אמר הכון כו' דכי איכא
 לערא בעלמא מוכן שהקב"ה מתנהג בעולמו במדרגת הארון עם עבדיו ומעניסם על מעשיהם
 שמקלרים בעבודתו לכן עובד אז במדרגת עבד וכי איכא שלמא ארון עובן שהקב"ה מתנהג עם
 בריותיו במדרגת האב עם בניו אזי הוא עובד ג"כ במדרגת כן:

רבא חיי' לרב המנונא דקא מאריך בללות' אמר מתיחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה
 והוא סבר זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד. ולכאורה איכ' הא דאמרינן הלואי יתפלל
 אדם כל היום, ור"א דאמר גדולה תפלה יותר ממע"ט יהי' דלא כמאן. דהא לרבא לריך למעט
 בתפלה ולרב המנונא זמן תפלה לחוד אבל לא כל היום. וגם לא היא העיקר. ונלע"ד לפרש
 בהקדים לפרש מפני מה נקרא תפלה חיי שעה דא"ל לומר מפני הבקשות הגשמיים שבה
 דהא איכא בתפלה בקשות רוחניות כמו השיבנו סלח לנו ועוד דלאו חיי שעה הם. אלא
 דפירושו הוא ע"ד משל. יש לך אדם עשיר ויש לו מנוחה וכל טוב בביתו, הוא יסב כל היום
 בביתו, דמה חסר לו בביתו, ויש לך אדם שאין לו עושר ולא נכסים בביתו, ומוכרח להשכיר
 עאלמו לעבודה על משך זמן ביום כדי שילך עם לרור כספו לביתו וחס' בביתו ינוחוייטב לו,
 ויש לך אדם שיש לו אשה רעה בביתו ונושים הרבה איס' כזה אין לו מנוחה אלא בעת עבודתו
 אלא אדונו, ועוב לו אם הי' יושב בבית אדונו במלאכתו יומם וליילה. כך יש לך אדם שחורתו
 אומנתו, פי' כמו האומן שמרויה חיי נפשו באומנתו כן הוא כל חייו ושעשועיו הוא רק בתורה,
 הוא פסור מתפלה, דמה חסר לו אם הוא מקושר בכל נפשו לבוראו בלא שום עבודה רק
 בתענוג, ויש לך אדם שכבדי שיהי' תורתו לשמה ושגם גופו יסכים לעסק התורה ולרך
 לתפלה מקודם בכדי שעי' התפלה והעבודה יתקשר לבוראו, לזה יש לו זמן קבוע לתפלה.
 דמ"מ לא התפלה הוא עיקר חייו אלא שהיא הגורמת לעסק התורה שהיא עיקר חייו. ויש לך
 אדם שבביתו שהיא גופו יש לו אשה רעה תאוות רעות ונושים הרבה מפריעים הרבה
 מעבודת ה', אשר גם בעת שלומד תורה תורתו היא למשל כמו חמין רעים ולחים ויראת
 ה' שנקרבו היא למשל כמו חמין רעים שאין נקיים שאין מועיל לו השיעור שאמר ר"ל
 לקמן (דף ל"א) משל העירוב יראת ה' בתורה כמו קב חמין כבוד חמין, דזה השיעור הוא
 באם החמין והחמין יבאים ונקיים הם. והוא על דרך זמן התפלה הולך לתורה, אבל אם
 החמין הם רעים ולחים שחורתו הוא בפניות שונות. והחמין שהם יראת ה' ותפלתו ג"כ
 אין נקיים שאין באמת לאמת, או כמו המשל דלעיל באדם שחמין לו שום מנוחה בביתו, דהיינו
 פגם תורתו אינה מועלת להכניע תאוותיו, על איס' כזה נאמר הלואי יתפלל אדם כל היום,
 עד שיטעבד גופו לעבודת בוראו ולית' נג' במילוי רלונ' ית' :

ד' ירמיהו הוה יתיב קמי דר"ו והוו עסקי בשמעתא נגה לללויי והוה קא מטרב ר' ירמיה
 קרי עלי' ר"ו מסור אזנו כו' גם תפלתו תועבה. ולכאורה קשה הא גם רבא
 לא אמר לעיל רק התפלה היא חיי שעה עד התורה אבל לא שתקרא תועבה אם מינח
 התורה בשביל התפלה, ודוחק לומר דרב המנונא הי' עוסק אז בתפלה רק שלא הי' ממחר
 בתפלה בשביל תורה להכי לא קרי תועבה ור"י דהוה עסיק בתורה וקא מטרב בשביל
 התפלה להכי קרי לתפלתו תועבה, דמאי שנא כיון דמ"מ זמן תפלה לחוד ונגה לללויי אחמי'
 קרי לתפלתו תועבה. לך י"ל דר"ו ור"י הוו עסקי בשמעתא פי' שעשו מהתורה עסק כמ"ש
 הסי' באורח סי' מ"ו ס"ק א' דברכת התורה היא לשמק דל"ת פי' לעסוק בה בדרך משא
 ומסן. ור"ל שיהי' לו תועלת מעסק התורה כמו מעסק מו"מ. ועסק התורה היא שעל ידה
 הי' מחוברים להי' ית' והיא הממולע בינינו, כמ"ש בבוה"ק ישראל ואורייתא וקוב"ה כולל
 זה, ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה. ועסק כזה מותר לעסוק קודם התפלה.
 דאחי' אם יומשך העסק ויעבור זמן התפלה הא בעת ההיא הי' תורתו אומנתו, דהיי' לו
 עסק בתורה כה"ל, וכיון דמטרב לללויי ניכר שעסק התורה אינה אומנתו דקלה הוא בעיניו
 נגד התפלה, והוא כמו למשל נאמן אחד בהצאת אדונו אם יתיב עסק התנות וילך לבית הארון
 לעבוד

מב אגרתא שבת פ"א פשר

לעבוד סם איזו עבודה הארון הלא יכעס הארון על האמת ויאמר לו מה לך לעבודה זו והלא עבודתך הוא בעסק שכל יעשי והפני והפני תלויים בו שהיא התנוה, כך האדם שתורתו אומנתו אפי' בשעה זו, אם מניח עסק התורה בשביל תפלה לא תקובל גם תפלתו לראין. וזהו שכתוב מכיר אנוי משמוע תורה. כלומר אם שומע התורה על דרך הסכת ושמע ישראל דלא התורה היא אומנתו, לכן גם תפלתו תועבה. שמועה הוא בה:

ב בל דין דין אמת לאמתו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה בעשי ברשעית. להבין התדמות הענינים הדין עם מעשי ברשעית. הוא ע"פ מ"ש בברכות רש"י אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום. ור"ל דאם יהי' הדין דין אמת יכתתף מזה שלום בין הכעלי דינים ויחסיים העולם ויהי' שלום בכל העולם. דאם הדין אינו מכיר בטענות כוזבות של בעל דין והוא חותך הדין ע"פ טענותיו אפי' שע"פ דין תורה פסק הדין, מ"מ יאל החייב וכאי בדיון, והלדיק באמת יאל חייב ויתרעם על הדין ויקטוף על הכע"ד חבירו ולא יוסף עוד לעשות גמילות חסדים עם שום אדם ולא ליתן לכוס אדם באמנה מלד שתיירא מטענות כוזבות ורמאות, ויהי' נעיל דלת בפני לוין. משא"כ כשהדין מבין הכוזבים ובערמוניות של הכע"ד ויוליא הדין באמת לאמתו, וכמ"ס התוס' לאפוקי דין מרומה, נעשה מזה שלום אח"כ בין הכעלי דינים, ואינו מתיירא עוד להלוות את חבירו או להקפיד, ומתקיים העולם, וז"ל כאלו נעשה שותף להקב"ה בעשי ברשעית, שהקב"ה ברא את העולם והוא מקיימו:

עד מתי יושבין בדיון אר"ם עד זמן סעודה, ואר"ם מאי קרא דכתיב אי לך ארץ כו' נער כו' אשריך ארץ שמלך ב"ח ושריך בעת יאכלו בגבורה ולא בשתי בגבורה של תורה ולא בשתי של יין. לכאורה משמע דליף לה מסוף הפסוק בגבורה של תורה ולא בשתי של יין, לכך הוא זמן הדין עד זמן הסעודה ולא יותר, דכסעודה דרך האדם לשתות יין ושתי יין אסור להורות, וקשה לי ע"ז דמהנמרא משמע דקבעי עד מתי יושבין בדיון ר"ל עד מתי מחוייבין לישב בדיון, ולטעמי' דר"ם הוא עד מתי מותר לישב בדיון, ולפי דבריו ה"ל לנמרא למיבעיא מתי יושבין בדיון כלומר מתי מותר לישב בדיון, ומדקאמר עד מתי יושבין בדיון משמע דקאי רק על זמן החיוב לישב בדיון שהוא עד מתי. ועוד דהא דשתי יין אסור להורות יליף לה כג"ס מקרא אחרינא דכתיב יין ושכר אל תשת וגו' וכתיב להורות את בני ישראל וגו'. ועוד דמצ"ש"י משמע דליף לה מרישי' דקרא, ואי נימא דליף לה מגבורה ולא בשתי ה"ל לפרש דובריך בעת יאכלו קאי על דייגים ע"ס. ועוד דדיני ממונות י"ל דשתי יין מותר לדון כדאיתא בש"ע ה"ו"מ סי' ז' ס"ה ודוקא להורות באיסור והיתר אסור אם שיה רביעית יין כמ"ס שם בשמ"ע ס"ק י"א. והכא מיירי דיני ממונות דקא בעי עד מתי יושבין בדיון. לכך ל"ל לפרש דבאמת לא קא בעי הנמרא אלא עד מתי הוא החיוב לישב בדיון. דמה שאסור לישב בדיון אחר שעה ששית היא משנה ערוכה לעיל (דף ט' ע"ב) לא יב אדם לפני הספר סמוך למנהג כו' ולא לדיון כו' ומסיק בגמרא דהוא סמוך לפניה גדולה ואפי' בנמר דין כו' אחא בר יעקב, וכמ"ס בש"ע ה"ו"מ סי' ה' ס"ד אין יושבין בדיון מתחלה שעה שביעית, ובתב סם הס"ע ס"ק י"א וז"ל העטם דלא זמן המנהג כו' ע"ס. ומדקאמר הכא עד זמן סעודה משמע דכסעודה תליא מילתא ולא בזמן המנהג, דבאמת קאי על החיוב עד מתי מחוייבים דייגים לישב בדיון ואר"ם עד זמן סעודה, דזמן סעודה ת"ח הוא בשעה ששית כדאיתא בסמוך ומשם וליף הוא כוונה אכן לאמת, לכך אינם מחוייבים דייגים לישב יותר בדיון, וכ"כ הב"י בה"ו"מ סי' ה'. ועיין בשמ"ע ס"ק י'. וליף לה מדכתיב אי לך ארץ כו' אשריך ארץ במלך בן הורין וגו', וכדפרשי'. ור"ל שלא יהי' הדין נער ומשועבד להכעלי דינים שנגלגס לא יאכל בזמן סעודה אלא שיהי' בן הורין בזמן סעודה והמשך הכתוב כך הוא לפי דרשתו אי לך ארץ שדייק נער ומשועבד בכל היום להכעלי דינים דזה גורם זשריך כבוקר יאכלו ר"ל הכע"ד אחרי שידעו שהדין נער ומשועבד להם יאכלו בבוקר וישחו כוסם רויה, וילכו לדיון בגבורה של יין, ומה יאל משפט מעוקל. אשריך ארץ שדייק בן הורין ואינו משועבד להמון העם, דזה גורם שהכע"ד בעת יאכלו, הלא שידעו שזמן סעודת הדין הוא בשעת ששית, וזמן מאכל כל אדם הוא בשעה חמישית ומאכל פועלים בשעה רביעית, איכ יאכלו הכעלי דינים בעתם ולא ישתכרו ביין כיון דהדין אינו יושב אלא עד שעה ששית יתייראו סן יאחרו המועד, ואז יעשו טענותיהם בגבורה של תורה ולא בשתי של יין, וליף לה ספיר מקרא זה דפסטי' דקרא קאי על מלכות שאול ודוד, אי לך ארץ שמלך נער בימי שאול שהי' משפט בנימין שאינו ארי' אלא זאב כדכתיב בנימין זאב יטרף, והי' לריד להיות בבקר יאכל עד ולערב יחלף שלל. וכימוי' הי' להיסוף ושריך בבקר יאכלו, ר"ל שהי' משועבד להעם ושמע בקולם כמו שאמר לגמאל הנביא אשר

שמעתי בקול העם הזה, וכוונתי להעם למדו פי הכתוב תמחה את זכר עמלק כמו שלמד רבו של יואב ליואב דקאי רק על הזכרים, וע"ז השיב לו שמואל הנה שמוע מוזכר טוב, ר"ל היתכן שהי' שמוע דבר הלכה אמיתית מוזכר טוב כלומר אחרי הסעודה ושתיית יין, אשריך ארץ שמלכך בן חורין בימי דוד שהי' משפט יהודה שהוא גור ארירה, ואע"פ שארי טורף בדי גורמיו והי' נמצא להם לאכול בבקר מ"מ וברוך בעת יאכלו, שזו כפוטוס ומשעבדים אל דוד ולא אכלו אלא בעתם, והיו מדברים לפניו בנבונה של תורה ולא בשתי' של יין, ובהכי ה"ש היאך יליף לה ר"מ מפסוק זה דומן הדיון הוא עד זמן סעודה שהיא שעה ששית :

ת"ד שעה ראשונה מאלל לודים כו'. פי' שעה היא נשים מהקב"ה כמ"ס ולא קין ואלל מנחמו לא שעה, והכי קאמר שעה ראשונה נשים ראשונה מהקב"ה היא מאלל לודים, ופירש"י מוכיב אדם, ור"ל אונלו אדם בלשון הרע שלהם, שגי' מאלל ליטוס זה הנוול אכזו ואמו והוא הנהנה בלא ברכה (ברכות דף ל"ה ע"א), שלישית מאלל יורשים פי' מאלל כמו אל ההרים לא אכל ודרשו חו"ץ שלא אכל בזכות אבות, וזו מאלל יורשים ר"ל שמתפקים בזכות אבותיהם הנדיקים והם בעלמם אינם עובדים את ה', רביעית מאלל כל אדם פי' דבגה כתיב עת אשר שלט האדם באדם ועו' דים ב' מיני אדם, אדם דקדושה ואדם דכליל, וזו מאלל כל אדם ר"ל דלא איכפת לי' אם אכל בזכות אדם דקדושה אם כי או שמוכפע עליו כח ופסע מאדם דכליל שהוא הסע"א, החמישית מאלל פועלים פי' דכל עמלו לפי ונסתפק בלדקה דעובד לדקה ככל עת זה הון ומפרנס את בני ביתו כסרן קטנים, ששית מאלל ת"ח פי' שמתפקים במורה שלמד הת"ח ובעלמם אינם קובעים עתים לתורה, כל אלה השעה מינים כולם הם נשים מהקב"ה, מבין ואילך פי' אם לא איכפת לי' כלל בשום עבודה לא יעבד ולא יעשו אדמים הוא כוונת אבן לשתת, פי' משכר את נפשו באבן נגף שהוא היחז"ר או פי' שחזירה ריקנית לתקומה בלי טוב תועלת במה שירדה שלמים, אמר אביו לא אמרן אלא דלא עשים מידי בנפשא, פי' שבקומו סבור ממשו ג"כ לא עבד מאומה לכוראו, אבל עשים מידי בנפשא פי' שבקומו בבקר ממשו זכר את בוראו ועבדו מעט כפי כמו וכפי הפנאי שהי' לו לית לן בה, כלומר לא נוכל לשפוק אותו לריק מכל וכל או למואבד את נפשו, כי לא ידה ממנו ית' :

ג' [ע"ב] ואמר רבא בר מחסיה א"ר תמא בינ א"ר הניחן מתנה לחבירו צריך להודיעו שאמר לדעת כי אני ה' מקדשכם. א"ל הקב"ה לתמה מתנה טובה יש לי בכית גנוי כו' מבין ארבעה הניחן פת לחינוק צריך להודיע לאמו. וקשה לכחורה מאי ראי' מייתי ממתנת שבת לנותן מתנה לחבירו, הא הטעם דנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו פירש"י כדי שלא יחכיבם וזה שייך רק במתנת כשר ודם ולא במתנת שבת. דלוייה ביום הי' להם אם הי' נותן להם השבת בלא הודעה תהלי, ועוד קשה מאי דאמרן מבין ארבעה הניחן פת לחינוק צריך להודיע לאמו, ורשב"ג שיידי בבכור נתן הפת לחינוק והיאך למד זה מארבעת המתנה של שבת שהיתה קודם הכתיבה, הא אחר הכתיבה אין שייך עוד הטעם בלא יחכיבם, אדרבה אם הי' מתן כשטר יוצר לא הי' מתכיים, וה"ז רשי' עוד וכן אם נתנה בביתו בלא מידעו צריך להודיעו שמתן כהה לי' שמתוך כך יהא אזהרה זה הטעם בוראי לא שייך גבי הנותן פת לחינוק שמתוך כך תהא אמו אזהרה, ואולי גם אסור להודיע לאמו אם מתוך כך תהא אזהרה. לכך נלמד דה"ס רב מייתי ראי' משבת דשבת יש שני טעמים במתנה על דרך הפשט, א' כדי שהי' ליהבאל מדה הכנתון שלא יאמרו מה נאלל ביום השכנינו הן לא נודע ולא נאסף את חטאינו יבטחו בה' שיעה להם את הברכה בשבת ימות החול ועשת את הפרנסה שתפקינן גם על שבת, וכמו כמין שלקטו ביום הששי לחם יומים, ב' שהי' להם שבת יום פנוי וכלל עסקים שילכלו לזכר כל מה שעשו בימות החול ולשוב לה' מכל העשיות ודבורים ומחשבות אשר לא לה' תמה. אלה שני טעמים השעוים במתנת שבת, ועוד יש טעמים רוחניים סודות שמתקיים קדושה יחירה ונשמה יחירה, והנה אם הי' משה אומר ליהבאל ה"ו טעמים הפשוטים שכתובת שבת היו מתרפמים עליו כי הי' נראה להם שמועד אותם שאין בהם מדה הכנתון ורחוקים מה' בימות החול. לכך א"ל הקב"ה לתמה שידועים קדושה יחירה שיש בשבת לדעת פי' אני ה' מקדשכם. וכמו למשל אם אומרים לתלם הוה נעט יתרעם ויאמר הלא סורק פול חגי

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פֵּיא אֲנֵרְתָא מִן

חֲזִי, אֲבָל אִם אֹמְרִים לוֹ הוּא קְדוּשָׁה לֹא יִתְרַסַּס כֻּלָּה, כִּד אִלּוּ הִקְבִּיָה לָךְ וְהוֹדִיעַס שְׂאִי רוּחָה לְקַדְשֵׁי בְּקֻדְשֵׁי הַעֲלִיּוֹנָה. וְלִפְיֵי שְׂפִיר מִיִּיתִי רֵאִי מִזֶּה לְנוֹתָן מִתְּנָה לְחִבְרֵי שְׁלִרִיד לְהוֹדִיעוּ כִּדִּי שְׂאִי יִתְבִּיִשׁ. דְּלֹא לֹא יִכְנוּס עִמּוֹ בְּדַבְרִים יִתְרַעַס עַל הַנּוֹתָן לֹא מִתְּנָה לֹא יִתְרַעַס לֹא הֶאֱמַר לוֹ הֶאֱמַר עִינֵי אֲנִי שְׂאִתָּה נּוֹתָן לוֹ מִתְּנָה אֲבָל אִם יִכְנוּס עִמּוֹ בְּדַבְרִים וְיִתְרַעַס לֹא מִתְּנָה לֹא יִתְבִּיִשׁ זֹאִי חֲזִי לֹא יִתְבִּיִשׁ וְיִקְבֵּל מִתְּנָהוּ, וְעִיז אֲרַשְׁבִּי מִכְּאֵן הַנּוֹתָן פֶּת לְחִיּוּק לְרִיד לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ. דְּלִכְאוּרָה קְשָׁה הֵא קִיִּמְס אֲבִירוֹת אֲבִירוֹת כֻּל הַתּוֹרָה עַד שְׁלֹא נִתְּנָה, וְמִכּוֹ אֹמְרוּ מִתְּנָה עֻזְבָּה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּבוּיָה וְשֶׁבַת שְׂמֵהּ, מִשְׁמַע שְׂעֵד עֲשִׂינּוּ לֹא גִדְּרֵנוּ עֲקֻבוֹתֵי, אֲלֵא עִיז לִי דְהַאֲבוֹת לֹא קִיִּימוּ אֵת הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּרוּחֵינֵיהֶם וְלֹא בְּנִשְׁמֵינֵיהֶם הַמְּלֻמָּת. וְבִמְרָה נִשְׁטוּ יִשְׂרָאֵל עַל קְדוּשַׁת שְׁבַת בְּנִשְׁמֵינֵיהֶם מִמְּלֹא חֶפְזָךְ וְדַבֵּר דְּבַר, וְעִיז לֹא שִׁידָךְ כִּי חֲזִי ה' מִקְדַּשְׁכֶּם דְּזֵה שִׁידָךְ גַּם בְּאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים שְׁנִתְקַדְשׁוּ בְּקְדוּשַׁת רֻחֵינֵיהֶם שֶׁל שְׁבַת וְאֹמְרוּ לְדַעַת כִּי חֲזִי ה' מִקְדַּשְׁכֶּם מִשְׁמַע דְּרַק אֲחִתְּכֶם חֲזִי מִקְדַּשׁ, אֲלֵא עִיז לִי דְהִכִּי אֲמַר הִקְבִּיָה לִישְׂרָאֵל חֲזִי אִם אֲרַם מִקְדַּשׁ עִמּוֹ מִלְּמַסָּה מִשְׁעַ מִקְדַּשִּׁין אֹתוֹ מִלְּמַעְלָה בְּרַבָּה חֲזֵה לְדַעַת כִּי חֲזִי ה' מִקְדַּשְׁכֶּם, אִם אֲרַם מִקְדַּשׁוֹ עִמּוֹכֶם בְּשֶׁבַת מִמְּלֹא חֶפְזָךְ וְדַבֵּר דְּבַר בְּנִשְׁמֵינֵיהֶם יוֹפִיעַ ה' עֵינֵיכֶם אֹרֶךְ קְדוּשַׁת שְׁבַת מִהַרְחֻמֵּיהֶם שְׂבָה שְׂהִיא מִקְדוּשַׁתוֹ הַעֲלִיּוֹנָה. וְאִינְכֶם דּוּמִים לְהַאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים שְׂבִקְרַבְסֵם קְדוּשָׁה כִּי הִרְבָּה עָשׂוּ כְרַשְׁבִּי וְלֹא עֲלַתָּה בְּיַדֵּיכֶם. רַק לִמְעַן יִדְּעוּ דוֹר אַחֲרוֹן בְּנֵים יוֹלְדוּ שְׁלִרִיד לְקַדְשׁ עִמּוֹ מִתְּנָה מִשְׁעַ בְּקְדוּשַׁת שְׁבַת בְּנִשְׁמֵינֵיהֶם וְאִז חֲזִי ה' מִקְדַּשְׁכֶּם, וְכִמּוֹ הַנּוֹתָן מִתְּנָה לְחִבְרֵי הַלִּרִיד לְהוֹדִיעוּ מִשְׁעַס הַב' שְׂפִירִשׁ כִּדִּי שִׂיחָה אֹהֲבֵנוּ, שְׂעִי מִשְׁעַס הַמִּתְּנָה בְּנִשְׁמֵינֵיהֶם יִתְקַרְרוּ לְבָבָם בְּנִשְׁמֵינֵיהֶם נִפְשָׁם לְהִיֹּת אֹהֲבִים בְּאֵת אֲהֲבָה שְׂאִינָה תְּלוּיָה דְּבַר, וְעִיז שְׂפִיר מִיִּיתִי רֵאִי מִתְּנָה שְׂבַת רַבָּנִין דְּהוֹתָן פֶּת לְחִיּוּק לְרִיד לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ, כְּלוּמַר שְׂעֵדָה אִמּוֹ שְׂהוּא שְׂעֵד בְּלַחַם כֶּהֱנָן לֹא פֶת וְעֲשִׂינּוּ מוֹכֵל לִיתָן לוֹ חֲזִי מִגְּדוּתָהּ וּמְעִירוֹתָהּ וְלֹא לְחַם לְאֲכוּל. וְכִמּוֹ בְּקְדוּשַׁת שְׁבַת שְׂאִחֵי שִׁקְיֵיהֶם מִלּוֹת שְׁבַת בְּנִשְׁמֵינֵיהֶם תּוֹכְלוּ לְקַבֵּל קְדוּשָׁה יִתִּירָה שְׂבִשְׁבַת כְּעִין הַאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים. וְאֲמַר בְּגִמְרָה מֵאִי עֵבִיד לִי שְׂאִיף לִי מִשְׂחָה וְעִלִּיא לִי כּוֹחֲלָה, פִּי הַדְּבָרִים מִה עֵבִיד קוֹבָה לְמִקְדָּשֵׁי שְׁבַת, כִּד אֹתָם בְּשֶׁמֶן הַתְּכַנֵּה הַעֲלִיּוֹנָה וְאֹבֵעַ אֹתָם בְּכַחֵל שִׂיְהִינּוּ נִרְאָה יוֹפִים לְעִינֵי כָל, וְפִי כּוֹחֲלָה עִיז נִיִּשׁ בְּתוֹבוֹת (דָּף י"ז) בְּרִיז לֹא כְּחַל וְלֹא שְׂרַק וְפִירִשִׁי לֹא כְּחַל חֲזִינּוּ לְבֹעַ לְהַתְּרָאוֹת בְּפִי הַבְּרִיּוֹת, וְהִכָּה פִירוּשׁוֹ שִׂיתְרָאָה בְּפִי כָל, וְרֵאֵו כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עֲלֵי וְגו', וְאֲמַר עוֹד וְהֵאִידְנָה דְּחִישִׁינּוּ לְכַסְפִּים רַל הֵאִידְנָה לְרִיד לְמִיתָם שְׂהַקְדוּשָׁה הַנִּרְאָה לְפִי כִּד חֲזִי קְדוּשָׁה בְּאֵת, וְקְדוּשָׁתוֹ הַנִּרְאָה הִיא רַק מִשְׁעַס בְּכַסְפִּים, כְּעִין מִיִּשׁ נְגִיָּוִין (דָּף מ"ה) נְגִיָּוִי דְּרִיב הוּוּ בְּחֵשִׁי קִירְרָה בְּיַדִּי, וְעַשׂוּ כֵן כְּכִדִּי לְרִמּוֹת בְּנֵי אֲרַם שִׂיאֲמַרוּ לְקִיּוּתָהּ הֵן כְּדִפִּי מִהַרְשָׁא שֵׁם. וְעַשׂוּ זֹאת בְּמַעֲשֵׂי כְּסָפִים כְּפִי שְׂנוּדַע אֲחִיב לִרִי עֵלִישׁ כְּדִמִּיתֵי שֵׁם בְּגִמְרָה, לְכִד הֵאִידְנָה שְׂאִיף לִי מֵאוֹתוֹ הַמִּין. כְּלוּמַר מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁל קְדוּשַׁת שְׁבַת עֲלַמָּה, כְּמוֹ קְדוּשַׁת שְׁבַת בְּרוּחֵינֵיהֶם הִיא נְעֻלְמָה נִסְתָּרָה, כֵּן לְרִיד לְהִיֹּת קְדוּשַׁת מִקְדַּשׁ הַשְּׁבַת הָאִים יִשְׂרָאֵלִי כְּעֵלֶם וְנִסְתָּר בְּקְדוּשָׁתוֹ שִׂיבִי בְּקִרְבּוֹ קְדוּשָׁה וְלֹא יִרְאֵה הַחֲזֵלָה, לְכִד הֵאִידְנָה בְּנֵי עֲלִי הַקְּדוּשִׁים הֵם נִסְתָּרִים :

ד רב חסדא הוה קמים בידו, תריה מתנתה דתורת כו' ופירש"י מתנות כהונה הו' ולכאורה למאי נקט בגמרא שהיו מתנות כהונה. וז"ל דהורה בזה שהחביבו עליו שמעתי דרב יותר מקדושת מתנות כהונה, לפי שדברי רב היו קדושים באמתה של תורה. וזהו מה שא"ל רבא בר מחסיה כו' הכי אמר רב הונן מתנה לחבירו לריד להודיעו כו' דלכאורה קשה על ר"ח שאמר מאן דאמר לי שמעתה חדתא משמי' דרב היבננהו ניהלי' הא אסור לקבל שטר בעד תורה כדליתא מה אני בחכם אף אתם בחכמי, אלא ע"כ דכוונתו לקדש את האומר לו שמעתה משמי' דרב בקדושת מתנות כהונה, לכך ביאר שהם מתנות כהונה. וזהו ממש כמו המשל הנותן מתנה לחבירו לריד להודיעו שלא על דרך נדבה נותן לו רק ככדי שיתקדשו יחד. וכן הוא במלות שבת ככדי שיתקדשו ישראל ביומר, ונבכי נוחא מה שא"ל עוד חביבין עליך שמעתי דרב כולי האי היינו דאמר רב מלתא אלבישייהו יקירא. ולכאורה דבריו מתוהים מאי הוא החביבות כ"ב הא בודאי ת"ת גדול מאכילת מתנות כהונה וכ"ש שמעתה חדתא דרב. ועוד דהמשל שלו מלתא אלבישייהו יקירא משמע דא"ל שדברי רב יקרים עליו יותר ויותר מכדי שזויים, זהו סימא שיאמר על דברי רב כן, אלא משום דהנה כתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וגו' ועממי' הוא משום דהכהנים אוכלים קדשים וקא זכו משולחן גבוה לכך אין החכמים ודעתם מנושמת. וכמו דור המדבר שהיו דור דעה מלד שאכלו הפך שהי' לחם מן השמים ואיני ענשם את האוכלו. כך אכילת מתנות כהונה אינה מנשם את האדם ומתפספס בו. עכבה זכרון ב"י האכילה. וא"כ ר"ח שנתן המת"כ בצד מלתא חדתא דרב

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פֵּא אֲנֶרְתָּא

דרכ על כרחק יקרים לו דברי רב מאד עד שלא איכפת לו אם לא יתכס ולא יחזר היטב כבארי
במועות והוא משום דמלתא אלבישיהו יקירא, עד שהמורגל תמיד בכלי מילת יחליף כמה
בגדים על כלי מילת א' אע"פ שגם הבגדים הללו נכריים לו מאד. ובהא א"ש המשל :

וא"ר בנ"ח כו' א"ר לעולם אל יטנה אדם בנו בין הבנים כו'. לכאורה קשה למאי אמר בין
הבנים הא הל"ל מן הבנים, דכן נופל הלשון שינוי זה מזה, ולא זה בין זה. לנך כ"ל
דדוקא לשנות בנו בין הבנים אסור כלומר לשנות בלי שום טעם ורמז למאי הוא השינוי אסור
אבל אם נותן טעם ורמז להשינוי מותר, שלא יתקנאו בו אחיו כיון שנתן טעם ורמז לזה ידעו
שלא מאכבה יתירה לזה יותר מהם שינה אותו אלא בשביל הרמז לזה או מחמת הטעם לזה.
וכראי' הדבא חלקיה בר בר"י דחזי המעגל פליג ריפסא ויהב לינוקא קשישא חדא ולנוקרא חרת'י
וכששאלוהו רבנן מ"ס עביד הכי א"ל טעמא האי קאי בביתא והאי קאי בני כנישחא (תענית
דף כ"ג.) ועוד ראי' ממאי דאיחא במגילה (דף ט"ו) לכולם נתן לאיש תלויות שמלות ולבנימין
נתן חמש תלויות שמלות אפטר דבר שלטיצר בו אותו לדיק יבשל בו כו' א"ר בנימין בר יפת
א"ר רמז רמז לו שעתיד ללאת ממנו בן שילא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות, וקשה
לכאורה הא אין מקרא יולא מידי פשוטו וא"כ ע"כ נתן להם שמלות בפועל ממש ולא רמז
בעלמא, וא"כ מאי תירך שרמז רמז לו, סוף סוף יתקנאו בו אחיו, אלא ע"כ דאם רמז לו שום
רמז בדבר השינוי מותר דלא יגרסו בזה קנאה, וזהו שדייק כאן בלשוננו בין הבנים כלומר בלי
שום רמז או טעם לזה, דאז יש בו טעם קנאה, אבל אם נותן טעם א' רמז לזה מותר :

ה [דף י"ח] וא"ר בנ"ח כו' א"ר כל הולי ולא חולי מעשים כו'. ליל דכוונתו על חולי הנפש,
דבהה בחולין ואינין ושבת איחא בנמרה בשמא בהמסן של לדיקים אין
הקב"ה מביא תקלה על ידם לדיקים עלמן לא כ"ש, והקשו שם בתוס' מיהודה בן טבאי שהרג
עד זומם ומריב"א שקרא ובעה ותירלו דדוקא בדבר אכילה אין הקב"ה מביא תקלה
דגנאי הוא לדיק שיכנס דבר איסור לתוך מעיו. כמלא דלכילת דבר איסור יותר מנוגה אפי'
מש"ד וחילול שבת. וז"ש כל חולי ולא חולי מעשים, ר"ל כל חולי הנפש ולא חולי מעשים בנפש
שלא יכנס דבר איסור לתוך מעיו :

כל כאב ולא כאב לב כל מיהוש ולא מיהוש ראש. לנע"ד כוונתו דהנה במס' כלה איחא טעם
א' היו זקנים יושבים ושבחו ועברו לפניו שתי תינוקות כו' ואחד גלה את ראשו כו'
ר"ת אומר ממזר הוא ר"י אומר בן הגדה ר"ע אומר ממזר וכן הגדה כו', ולכאורה קשה
דא"כ דאיחא בקידושין (דף מ"ט) פסחה קבין עזות ירדה לעולם תשעה נעלה מיטן כו' ופירש"י
רובן ממזרים כדאמרי' בקידושין (דף ע"א) וביבמות (דף ר"ז), וכיון שרלו בחילוק זה עזות
שעבר לפניו בניו ראש הבינו שהוא ממזר, מ"מ מתיבין ידעו שהוא כן הגדה. ועוד דא"כ
בשאר שארי עבירות בפני ת"ח אמאי לא אמרינן שהוא ממזר או בן הגדה ולא אמרו רק
דחייב נידוי ולא לטעום אותו לממזר. לנך כ"ל דאמרו בדרך רמז, וממזר כינוי לאפיקורסת
ובן הגדה כינוי לבעל עבירה. והוא דהנה אלו רואים באיברי הגוף שלא כולם שוים בקדושת
וגפוסתם, דהיי למשל אינה לריבה שום שמירה לא מקור ולא מחוס. וזני מעשים שמורים בשאר
הבטן המכסה עליהם. והמוח שבראש שמור בכמה שמירות בקרומי המוח ועלם הגולגלת
ושערות הראש, ואלו השמירות הן מתולדה. ולפעמים צעת קור עולם או חוס עולם לנך
לכובע על הראש לפי העת והזמן פעמים כובע חמה ופעמים קרה, והיינו משום שהחומר
של היד שהוא הכשר והעצם יותר עב ומנוגס מאברים הפנימיים, לנך אינו מתיירה מחוס
וקור. ואברים הפנימיים דקים מאבר היד לריכים שימור א', והמוח שהוא היותר דק מכולם
לריך כמה שמירות. וטעם נוסדה לפי ערך לורסת. דקות החומר וגפוסתו בלוי בדותא וגפוסת
הגורה, כמו למשל אדם עובק בחממות גופו דק וחלוט מגוף האדם העמל בעבודה ובמלאכה
וכמו הכלים החומר שלהם הוא לפי הגורה. ולנך היד שגורה נבה לחין לה שום שכל או
לזון עלמיי אלא לכל אשר יספוך השכל במוח יטנה, לכן גם חומרה עב ומנוגס, ואברים
הפנימיים כח שפולתם הוא עלמיי כמו כח העיכול והמוטך והדוחה כס עלמיים מבלי נעות
אל ליווי השכל והרצון, לכן חומרת דקים החומר היד, ולורת המוח המושל על כל האברים
חומרו דק מאד ולכן לריך כיסויים ושמירות הרבה. והנה כמו שהחומר לריך שמירות רבות
שלא יוספך דק כהרע לריבה שמירה ביותר שלא תאבד ארסה, כמו ששומרים למשל שולחן
שלא יוספך ויופחד וטרטו וישאר רק החומר היינו עלי האולחן. כן יותר עקן לריכה האברים
שמירה שלא יוספך לורסת, ושמירת לורת המוח היא שלא יוספך כחו ומשלתו על כל האברים
ועל גפרת שיהי' המוח שליט על הגב שלא ילך בשרירות לבו. ולריך לזה שמירות היינו אמונה.
היסראלי

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּיא אֲנֵרְתָא מֵד

ישראל הנוטעה בקרב כל ישראל מהאבות והתורה הקדושה וחינוך הורים ומורים, ולפעמים לפי העת והזמן בעת קור גדול שנמלאים במקומו אפיקורסים המקררים את לב ישראל, או בעת חוס גדול שנמלאים חברים בעלי עבירות המחממים את לבו. לר"ך אז עוד שמירה היינו נדרים וסייגים. ועתה נחזור לענין דמס' כלה בימי ר"א ור"י ור"ע נחברו המינין דלכך תיקנו אז ברכת המינין, גזר חז"ל הרבה גזרות כבדי להתרחק מהמינין והבעלי עבירות. והוא המשל מהכובע שתיקנו שכל איש ישראל יהי' כובע על ראשו כלומר שיקבל עליו הגדרים וסייגים שלא יוספד לזרת ראשו מדעות נכזבות ונפסדות, ועבר לפניהם מנין בניגויו ראשו, כלומר שלא יקבל עליו הכובע על הראש שהם דברי חז"ל וגזרותיהם, וע"ז התחילו לדון ממה יאלו לו כפירה זו. בדרך הרופאים החכמים שמתחקים על שורש המחלה. והנה הכפירה בתורה שבט"פ לפעמים באה מחקירה מי שהוא חקרן בעצבו ואמונתו חלושה מחהוים בו דעות כוזבות ונפסדות. ולפעמים באה מריבוי תאוות ועבירות חמורות שמחמתם מתפקר וכופר באמונת החכמים, וזכו שאמר ר"א שהוא ממזר. והנה האב האב שותפים בגוף האדם לזון האב ממנו נעשה מזה ועלכובע הבן כו' ואודם האם ממנו נעשה אודם הבן דמו וכפירו כו'. לכך אמר ר"א שהוא ממזר ר"ל מזה שלו הוא מוסר בדעות כוזבות, ור"י אמר שהוא בן הכדה ר"ל דמיו מרותמים מחוס תאוות איסור, ור"ע אמר שהוא ממזר וכן הכדה דהא ובה איתא ב"י. והשתא נחזור לענינינו דכאן כל כאב ולא כאב לב פי' כל כאב בנפש רק שלא תהי' לבו כואב מחוס התאוות כל מוחש ולא ממוחש ראש שלא יהיו דעותיו כוזבות ונפסדות :

בל אשה ולא אשה רעה. כ"ל דכוונתו אשה היא התורה כמ"ש תורה לזה לנו מהל מורשה ודרשו ז"ל אל תיקרי מורשה אלא מאורשה לישראל ואשה רעה ר"ל שפול של הבל ולקנטר ח"ש כל אשה כלומר כל לימוד התורה אפי' שלא לשמה רק לנפיות עלמו ולא אשה רעה שק שלא יהי' לקנטר. כדכטבו התוס' על הא דאמרו לעולם יתמד אדם שלא לשמה כו' והקשו בתוס' הא אמרו הלומד תורה שלא לשמה נוח לו שתכפך שלייתו על פניו, ומירנו דהתם מיירי כשלומד לקנטר והכא מיירי כשלומד בשביל עובר וכבוד :

ו וא"ר במ"ח כו' א"ר אפי' כל הימים דיו כו' אין מספיקין לכתוב חללה של רשות. כ"ל דכוונתו ללמדך בזה בינה ע"פ פשוט שלא תתמה היאך הקב"ה סוקר בסקירה אחת כל מה שהיה וכו' ויהי' וידיעתו אין מכרתה לבחירה, והיאך ראה הקב"ה לאדה"ר ולמשה דור דור ודורשיו דור דור ופרנסיו. דהא אלו רואים במלך בוגד בדמחשה אחת יודע מה שבחלל כל מדינותיו עבר וכוה ועתיד ומה שיכול להיות, ומ"מ אין מכרית זה לבחירת שום אדם אע"פ שמחשבתו אמתית היא בלי שום טעות וכ"ש וק"ו בראיית הקב"ה שרואה ויודע העמיד כמו שהוא נעשה עכשיו וכמ"ש הרמב"ם :

ר' יהושע ברי' דרב אידי איקלע לבי רב אשי עבדי לוי ענגלא תלתא א"ל ליעטוס מר מידי א"ל בתעניתא יתיבנא כו'. כ"ל דכוונתו בסיפור הזה שעבדו לוי ענגלא תלתא א"ל ליעטוס מר מידי ולא א"ל ליכול מר, הוא משום דהמאכל שהנדיק אוכל ממנו מתעלה ונחשב בקרבן. והנה שירי המאכל כמו הקרבן שהורס ממנו מתנות גבוה וכמו ומתעלה שהוקטר הקומץ ונעשו השירים קודש וקא זכו כהנים משולחן גבוה כך אכילת אדם הדיק דבזמן שאין ניהמ"ק קיים שולחנו של אדם מכפר עליו כמזבח. אימתי כשהאדם אינו חושב באכילתו לשום הנאת גופו אלא לנורך גבוה. ואז מחקן ומעלה את האכילה ובעל חי שאוכלו ונחשב בקרבן. לכך בקשו ממנו שיטעוס לכה"פ מידי מהענגלא שעשו למענו, ואז יוכלו לאכול השירים בקדושתן כמו שירי קרבן. ולכך א"ל לא סבר לוי מר כו' לזה אדם תעניתו ופורע משום שיטעה חסד עמהם ועם העגל שחטו כמה שיטעוס ממנו ככ"ל, ובשביל זה מוסר לנות התענית : ז [דף י"ב ע"ב] אמר רבנ"ה כי הוה אזלינן בתרי' דר"ד לשיולו בתפיחא זימנין א"ל המקום יפקדך לשלום וזימנין ה"ל רחמנא ידכריך לשלם. כ"ל דעסם הדבר הוא עד"מ הבא אל המלך במכתב בקשה עומד בחצר החילונה ושם נמלא שר המקבל הבקשות מכל אדם, ורואה רק אם הבקשה כתובה בסדר נכון והכתב אינו מטושטש, אז מכרם את המכתב לחצר הפנימית ומנישו לשר הגדול ממנו ואותו שר רואה אם נכתב כנימוס בשבחי המלך דת וברגשות הלב אזי מכניסו לבית המלך ומנישו לשר הפנימי הקרוב אל המלך ואותו שר מסתכל בהכתב ובכוונת הבקשה אם נכון הוא להנישו אל המלך. ומ"מ אם לפעמים יודע השר שהמלך או שפירם זועפות על הבקשה או על שאר בני אדם ואם השר הוא אוהב להמקש הבקשה לא יניח אל המלך המכתב עד עת רלון מהמלך. אולם אם בא אחד אל חצר המלך ובידו בקשה הנוגע לנפשו ועיניו זולגות דמעות אזי מקבלים ממנו חיקף את המכתב ומניחים

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּיאַ אַנְדֶּתָא

עַם כְּתוּב שְׁפוּרַת שֶׁל כְּרוּל וְעִי אֲנִי הַמּוֹשֵׁךְ מִגִּישׁ תִּיבֵק הַמַּכְתֵּב לִיד הַמֶּלֶךְ בְּעִלְמוֹ. וְהַגְּמֵל
 הוּא שֶׁהַמֶּלֶכִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה הֵעִי מִקְבִּילִים אֶת הַתְּפִלָּה אִם הִיא רַק בְּלוֹפֵן שְׂאִינָה מְטוֹשֶׁשֶׁת
 בְּלוֹמַר שֶׁמִּדְרָק בְּאוֹתוֹת הַתְּפִלָּה בְּסֵפֶה כְּרוּרָה וְשֵׁלָה דִּילּוּג. אִז מִגִּישׁ אֶת הַתְּפִלָּה לְעוֹלָם
 הַעֲלוּי לְתַלְמִידֵי הַגְּדוּלִים מִמֶּנּוּ. וְהֵם רוֹאִים אֶם סִידֵר שֶׁבָחוּ אֶת הַמֶּלֶךְ קוֹדֵם הַתְּפִלָּה כְּדֵשׁ
 וְעוֹמֵד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ הַגְּדוּלִים אִז מִגִּישִׁים אֶת הַתְּפִלָּה לְעוֹלָם הַיּוֹמֵר עֲלוּי מִקּוֹם כֹּסֵף
 הַכְּבוֹד לִיד הַמֶּלֶכִּים הַעוֹמְדִים עַם כְּמִ"שׁ שְׂרִפִּים עוֹמְדִים מִנְעַל לוֹ. וְהֵם מִסְתַּכְּלִים וּמִצִּינִים
 בְּחֹזֶן כּוֹונַת הַתְּפִלָּה. וְגַם עַם לְפַעֲמִים מִתְּעַכְבֵּת הַתְּפִלָּה עַד עַת רֵאָז. זוֹלָת כִּשְׁמַתְפִּלָּה
 בְּרַמְזוֹת וְשִׁעְרֵי רַמְזוֹת לֹא נִעְלָו, אִז תְּפִלָּה לְעִי כִי יִשְׁטוֹף פִּי שְׁמַעְטוֹף וּמֵאַחַר תְּפִלוֹת
 אַחֲרָיו. דִּסִי יִשְׁטוֹף כִּינֵן מִ"שׁ וְהִי הַעֲטוּפִים לְלֶבֶן. פִּי הַמֵּאוֹחֲרִים. וּבְכֵי נִתְפָּרֵשׁ הַמֵּאֲמֵר
 כִּאֵן זִימִינֵן מִבְּקָשׁ בְּעַד הַחֹלֶה בְּשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שְׁאִין מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרָת מִכִּירִין בְּשׁוֹן אֲרַמִּים, כְּדַתְּבוּ
 הַתּוֹם לְבַד מֵלֶךְ גְּבִירָאֵל כְּמִ"שׁ לְמַד לְיוֹסֵף ע' לְשׁוֹן, וּמִכִּ"שׁ מֵלֶךְ דִּימֵאֵל. וְהֵם הַמִּצִּינִים
 כּוֹונַת הַתְּפִלָּה כְּלִיל. וְהַמְּשַׁלֵּל בְּהִי"ק עוֹלָה הַתְּפִלָּה וְהוֹלֵכֵם כְּכַר ע"י הַמֶּלֶכִּים. וְזִימִינֵן
 אִם כּוֹנֵן הַדְּבַר לְגַם וְהַחֹלֶה הוּא מִסוּכָן. וְאִין שְׂהוּת לְהַמְתִּין עַל עֲלִיַּת הַתְּפִלָּה ע"י
 מִלְּאֲכֵי. אִז הִי מִתְּפִלָּה בְּשׁוֹן אֲרַמִי, וְתְּפִלְתּוֹ הַיּוֹלָאֵת מִקִּירוֹת לְבוֹ ע"כ לֹא שְׂאֵר לְמַשֵּׁה
 וּמוֹכְרַחַת לְעוֹלָת לְפָנֵי הַקִּבְיָה :

ח [דף י"ג] תְּנַגַּד דְּבֵי אֲלִיבוֹ מַעֲשֵׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁשָּׂנֵה הִרְבֵּה כו' וְהִיתָה אֲשֶׁתּוֹ נּוֹטֶלֶת סְפָלֵיו כו'
 פֶּסֶם א' נִתְאַרְחַתִּי אֲלֵהָ כו' וְהִתְרַחַתִּי לֵה בְּתִי בְּיָמֵי נְדוּתָךְ מִכּוֹ אֲלֵיךְ כו'. וְקִסָּה
 לְכַאֲרֵיהָ לְמֵאִי הִיתָה נּוֹטֶלֶת סְפָלֵיו לְשֵׁלָה זוֹ. וְעוֹד הִיאָה עֹלָה עַל דַּעַת מִנָּה דִּיאֵל לְשֵׁאֵל
 אֲלֵהָ עַל אוֹתוֹ תַלְמִיד דְּבַר מְכוּוֹר כּוֹה. וְנִרְאֶה לִישֵׁב הִיאָה הִסֵּה נּוֹטֶלֶת סְפָלֵיו לְהַרְאוֹת
 שֵׁלָה הִסֵּה דַעַתוֹ מִעֲבֻדָּתוֹ בְּרוּלוֹ אֲפִי רַגַע אֶחָת כְּדִבְעֵי בְּתַלְמוֹת תְּפִלְיָן שֵׁלָה יִסִּיחַ דַּעַתוֹ.
 וְלֶכֶן עֹלָה עַל דַּעַת מִנָּה דִּיאֵל מִינֵן לֵה שְׂהִי חֲסִיד כ"כ כֹּל הַיּוֹם אִם לֹא שְׂהִיתָה מִלְּאֵת אֲלֵלוֹ
 יוֹמֵם וְלַיְלָה, וְאִ"כ יִכּוֹל לְכִיּוֹת שֶׁהִרְגִּילְתּוֹ לְדַבֵּר מְכוּוֹר דַּת"ח מִזּוּיָן שֵׁלָה יְהוֹ עֲזוּיָן אֲלֵל
 נְשׂוּתִיָן כְּתַרְעוּלִים. לֶכֶן שֵׁלָה מִמֶּנָּה בְּתִי בְּיָמֵי נְדוּתָךְ מִכּוֹ אֲלֵיךְ כו' :

ט [ע"ב] תְּנִי רַבָּן מִי כְּבֵד מְגַלַּת תְּשִׁיבָה אֲמִירוֹ חֲנִינְיָא וְשִׁיבָתוֹ שְׂהִיו מִתְּבַנְיָן אֶת הַלְּרוֹת. וְפִירְשִׁי
 מִתְּבַנְיָן אֶת הַלְּרוֹת שֶׁנִּגְּאָלוּ מִיָּן וְהֵם חֲבִיבֵי עֲלֵיהֶם לְהוֹכִירוֹ לְשֶׁבַחוֹ שֶׁל הַקִּבְיָה כו'
 ע"כ. וְהִתְרַחַתִּי כְּתוּב ע"ז לְשׁוֹן אֶת הַלְּרוֹת לֹא עֲשַׂמַּע בֵּן. אֲלֵהָ שְׁמַחְבִּנֵין אֶת הַלְּרוֹת מִנְעַם
 כְּדַתְּמִיָּן בִּיּוֹרִים חֲבִיבֵין עֲלֵיךְ יִסְרוּיָן כו' ע"כ. וְנִלְעִיד לְתַרְץ פִּירְשִׁי. דַּהֵנָּה בְּבִרְכוֹת
 (דף ה') אִיתָהּ סְלִינֵי בַּה ר' יַעֲקֹב בַּר אֲדִיר וְר' אֲהָרָה בַּר חֲמִישָׁה חִד אֲמַר כֹּל יִסְרוּיָן שִׁישׁ
 בֶּהֶן בִּיטוּל תּוֹרָה אִינֵן יִסְרוּיָן שֶׁל אֲהֵבָה כו' אִיל ר' אֲהָרָה כו' בְּהִי אֲרַיְחָ בִּישׁ אִיר יוֹחֵן
 אֵלוֹ וְאֵלוֹ יִסְרוּיָן שֶׁל אֲהֵבָה הֵן כו' אֲלֵהָ מַה תִּיל וְתַחֲסוּרְתָךְ תַּלְמִדְתּוֹ אִיתָהּ תַּלְמִדְתּוֹ אֲלֵהָ
 תַּלְמִדְתּוֹ בִּי קִיָּו מִנֵּן וְזִין כו' יִסְרוּיָן שְׁמַמְרָקִין כֹּל גּוֹפֵן שֶׁל אֲדָם לֹא כִישׁ כו'. וְאִי יוֹמֵם
 בְּפִי מִתְרַחַתִּי שְׂהִיו מִתְּבַנְיָן אֶת הַלְּרוֹת מִנְעַם שְׁחִבִיבֵין עֲלֵיהֶם יִסְרוּיָן עַל כְּתָרָךְ לִיל
 דַּהֵם יִסְרוּיָן שֶׁל אֲהֵבָה כְּדַתְּיָהָ עַם לְקַמֵּן ר' יוֹחֵן חֵלֶם עַל לְגַבִּי ר"ה אִיל חֲבִיבֵין עֲלֵיךְ
 יִסְרוּיָן אִיל לֹא הֵן וְלֹא שְׂכָרֵן. אֲלֵמָה דְּדוּקָא בִּיּוֹרִיָן שֶׁל אֲהֵבָה שִׁיד חֲבִיבֵין יִסְרוּיָן, וְלֹא
 בִּיּוֹרִיָן שֶׁאִינֵן שֶׁל אֲהֵבָה אֲעִיב דְּהוּן מִזְבַּח כְּפָרָה. וּמִדְּקַאמֵר הַבֵּל שְׁחֲנִיָּה בֵּן חֲזָקִי
 זִסִּיבָתוֹ הִיוּ מִתְּבַנְיָן אֶת הַלְּרוֹת, וְזִימִינֵן הִי בִּיטוּל תּוֹרָה מִחֲמַת חוּקָא הַלְּרוֹת כְּדַתְּגִירִין
 סֵבֵל בְּסַמְדָן כְּרִם זְכוּר אִשִּׁים הַרְאוּ לְטוֹב וְחֲנִינְיָא בֵּן חֲזָקִי שְׂמוֹ שֶׁאֲלַמְלָא הוּא גִבּוֹ סַפֵּר יוֹחֲקָאֵל
 שְׂהִיו דְּרִיוֹ סוֹתְרִין דְּבַר תּוֹרָה כו' הִרִי שְׂשַׁכְּחוּ אֶת הַתּוֹרָה עַד שְׁנַדְמָה לֵהֶם שְׂדַבְרֵי
 יוֹחֲקָאֵל סוֹתְרִין דִּס. וְזִימֵם הֵם יִסְרוּיָן שֶׁל אֲהֵבָה. אִ"כ לְמַה לֹא הִבִּיֵּהָ הַגְּמֵרָה מִכֵּלָּן
 דִּיאֵל מוֹכַחַת לְדַבְרֵי ר' חִיילָה בִּישׁ מַעֲשִׂי דִּרִי יוֹחֵן דִּיּוֹרִיָן שֶׁל אֲהֵבָה הֵן אֲפִי אִם יֵשׁ בְּהֵן
 בִּיטוּל תּוֹרָה. לֶכֶן פִּירְשִׁי דְּכֵאֵן לֹא חֲבִבּוֹ אֶת הַלְּרוֹת בְּעִלְמָן אֲלֵהָ טַבֵּם שְׂהִי מִחֲמַת הַלְּרוֹת
 שֶׁהִלְרוֹת הַחֲזִיר לְטוֹטֵב וְהִיוּ הַיּוֹרִיָן מִזְבַּח כְּפָרָה וְלֹא יִסְרוּיָן שֶׁל אֲהֵבָה. וְאִ"כ אִין שׁוֹם רִאִי
 מִכֵּלָּן לְדַבְרֵי רִי. וְהַמְּהַרְשֵׁי אֲסוּב דְּכֵאֵן הִיוּ יִסְרוּיָן שֶׁל אֲהֵבָה וְלֹא הִי אִיל בִּיטוּל תּוֹרָה,
 אֲלֵהָ שְׂשַׁחֲמִים הִיוּ אִז מִפִּי מַסְפָּר וּמְכַתֵּם הִי אִז אֲרַכְרַכַּ בְּחוּקָא עוֹ. חֲדַע דְּנִקַּט שְׂכַעֵלוֹ
 לוֹ לְרִיָּה בִּישׁ שִׁי גְרַבִּי שְׂמֵן לְעִלֵי כו' וְהַכּוֹוֵנָה בְּזֵה לְרַמֵּז שֶׁהֵם סִיבִיָּו לוֹ בְּחַכְמַתֵּם לְרוֹת סַפֵּר
 יוֹחֲקָאֵל דִּישִׁין מְדוּמָה לְמַלֵּת רֵאשִׁין מוֹחִין חֲזִיד וְשִׁמֵן מוֹרֵה עַל חֲכַמָּה אֲמִיתִים כְּמִ"שׁ וְשִׁמֵן
 עַל רֵאשִׁין אֵל יַחֲסֵר :

י [דף ע"ו] אֲדִיר בְּהַבְּטָא כְּשֵׁלָה רִי בְּרִי שֵׁלָה לוֹ רַבִּי אֲסוּב לַעַבְדִּי אִז גִּ' דְּבָרִים שֶׁאֲמַרְתָּ
 לֵעַם מִשּׁוֹם אֲבִיךָ שֵׁלָה לֵהֶם קִיָּם שֶׁנֵּה עַד שֵׁלָה תִרְבֵּי הַבַּיִת כו'. וְלְכַאֲרֵיהָ אִינֵן
 מוֹנֵן דַּהֵם נִיקְטוּ מִמֶּנּוּ לְוַמֵּר לֵהֶם ב' אִז גִּ' דְּבָרִים וְהוּא שֵׁלָה לֵהֶם רַק דְּבַר אִי, וְאִי יוֹמֵם
 שֶׁלָּה

פֶּסֶחַ שֶׁבֶת פִּי'א אֲנֵרְתָא מֵה

שכל השבון הוא דבר כפי' א"כ הו"ל הרבה יותר מג' דברים, ועוד לאיהו לורך טוגע להם ידיעת השבון זה איזה דין או דרשה ילמדו מזה. לכך נלמד דכיוונה בזה לפרש מה דאיתא בגמרא ויסי בן יעזר. איש לרדה ויסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו עומאה על כלי זכויות ופריך בגמרא והא רבנן דפ' שנה גזרו דאר"כ כשחלה ר"י בר"י כו', ומשני הם גזרו ולא קיבלו מהם דאיתו רבנן דפ' שנה וגזרו וקיבלו מהם, ושעם הדבר הוא דיוסי בן יעזר ויסי בן יוחנן היו תלמידי אבטיגנוס איש סוכו כדאיתא בלכות, ולדוק ובייתוס היו ג"כ תלמידיו שנתפקרו ממה שאמר אל תהיו כעבדים כו' אלא הוו כעבדים כו' שלא ע"מ לקבל פרה, אמרו אין סכר ועונש ולכך גזרו יוסי ויסי על ת"ח שלא יתערבו בין הלדוקים ובייתוסים, וזהו שגזרו עומאה על כלי זכויות, לרמוז שהתלמידי חכמים המשולים לכלי זכויות מקבלים עומאה ממגע עמאיה, וכמשלו ת"ח לכלי זכויות משום דכמו כלי זכויות תוכס ככרס ועוד שאין דבר מאוס נדבק בהם דאף כשמתלכלכים שטיפים אותם נמים ונעשים נקיים וזכים ככרשאונה ומ"מ כיון שתחלת ברייתן מן החול דמיין מנגע לכלי חרס לכן מקבלים עומאה, כמו כן תלמידי חכמים הם תוכס ככרס ואין דבר מאוס נדבק בפנימיות קדושתם. מ"מ כיון שעד שנעשים תלמידי חכמים הם מתהלכת מן החול, חולין. כשיתחברו עם הע"ה יהיו רומין לכלי חרס, כדאיתא למה ת"ח דומה כפני ע"ה כפתלה דומה לו קיתון של זכב כו' הנהה ממנו דומה לו כו' לקיתון של חרס כו' (סנהדרין דף ג"ב) ולכך מקשי בגמרא והא רבנן דפ' שנה גזרו. וזהו ה"א אחר שנעשו המינין, והלדוקים היו ק"פ שנה עד שלא חרב הבית דאז פשטה המלכות כו'. והלא הלדוקים הביאו מלכות יון לירושלים כשהלשינו על הפרושים, וא"כ היו הלדוקים ק"פ שנה עד שלא חרב הבית, ורבנן דפ' שנה גזרו עומאה כו' א"כ לא היו הגזרה פחמת הלדוקים אלא מחמת המינין, ומשני דיוסי ויסי גזרו מחמת הלדוקים ולא קיבלו מהם. ואח"כ כשיתפוספו המינין על שונאיהו הלדוקים גזרו רבנן דפ' שנה וקיבלו מהם. ועוד אמר להם מ' שנה עד שלא חרב הבית נלחנה זה סנהדרין וישנה לה בחנויות. פ"י גלתה לה ולא אמר גלו וישבו. ופ"י בחנויות. כ"ל דכיוונתו שנתמטעה וזולזה התורה כ"כ עד שלא דרשו את התורה והוכרחו הסנהדרין להגלות ממקומם ולישב בחנויות כמו החמוגי הרולה למכור סחורתו שאין עלי' קופנים, יבחר לו מקום בשוק ויבקש קונים על סחורתו, והסביבה ללגול התורה אזו ה' ג"כ מחמת שנתרבו המינין עד שאף הלל ובניו שנהגו שיאומן אזו ק' שנה עד שלא חרב הבית והיו עניוין טפי מ"מ לא הועילו להרים קרן התורה, וזהו ב' או ג' דברים. לדריגא יש כאן ב' דברים חדא דכלי זכויות שהיו קודם רבנן דפ' שנה אינם עמאים אלא לפרושים ולא לכ"ע ואידך שאין דנין דייני נפשות אלא הסנהדרין דוקא בעת שיבנו בלשכת הגזית. ולענין דרוש יש כאן ג' דברים. א' לקולו הלדוקים ב' לקולו המינין. ג' עניוין הלל ובניו שהחזיקו ק' שנה את הבית שלא יחרב :

יא [דף י"ד ע"ב] א"ר יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יתנה ב"ק ואמרה בני אם חכס לבך כו' חכס בני כו' ואשיבה חורפי דבר. ומהרש"א כתב וז"ל ובפ"ק דברכות מיייתי נמי הני קראי של בלאב בן דוד כו' פ"ט. ולענין נראה דהא בהא תליא. דהגה בברכות שם איתא שאמר דוד ולא עוד אלא שכל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי כו' יפה חייבתי כו' יפה עמאתי יפה עהרתי כו', ולכאורה קשה דמשמע מלשוננו שמואל למפיבושת אחרי שכבר הורה אם יפה הורה. דאמר יפה עמאתי כו' בלשון עבר. ולא אמר יפה אני משמא כו', וא"כ היאך הו' יכול בלאב לשנות ההוראה ולהכלים פני דוד, הא חכס שיימא אין חזירו רשאי לטער. ואע"פ שהיו רבו בחכמה מ"מ לא היו רבו בהוראה דהא הורה בפניו. אלא ע"כ ז"ל שלא פיהר מה שיימא דוד אלא שיימא מה שפיהר ולחומרא הראה לו שטעה. והיו מכלים פני דוד שתיקל יותר מדאי, וזהו ה' לריך לגדור בעל פרזותם. ולכך כשתיקן שלמה עירובין ונט"ו וגדר גדרים בעד שנת ותרומה יתנה ב"ק ואמרה בשביל דוד חכס בני כו' ואשיבה חורפי דבר. שגזר דברים ואזן וחקר ותקן תקנות רבות :

[ע"א] א"ר פרק הכות ס"ת ערום נקבר ערום כו', אלא ערום בלא אותה מלוה. ולכאורה אין ללשון נקבר ערום בלא אותה מלוה שום הבנה, אלא דלשון נופל על לשון, ואמאי לא אמר כהדיא שאין לו אותה מלוה. לכך ז"ל דר"ל רכל המלות הם לבושים להנשמה. והאזוהו ס"ת ערום נקבר ביוון ח"כ הוי המלוה ג"כ לבוש של ביוון. ואינה יכולה הנפש להתלבש בלבוש כזה בעוה"ב. וע"פ פסוק הוא על דרך מה דאיתא בירושלמי הוואה בתום קידושין (דף ל"א ע"א) ד"ה וטרדו מעשה בלאחר שהי' מאכיל לאכילו ססיוני (סירסי' ותוס') עוף שמן וחשוב ומין שליו) פעם א' א"ל אכיו מאין לך כל אלה א"ל סכא מאי איכפת לך

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּיאַ אַנְדְּרֵא

עד דסחון ואכול כלומר לעום ואכול כעין כלבים דמדשים ואוכלים כו' חשו שמאכיל לאביו לאביו פסיוני וסורדו מן העולם עכ"ל. נמלא דאיש כזה זרק כספו ומרחתו בעד אביו לריק וזה גופא עוד סורדו מן העולם. וכן הוא הענין כאן לדאוחו כס"ת. ואם ה"י מחיזק בכבודו הוא עץ חיים למחזיקים בה אבל כשאוחזה בדרך חיון ערום. נקבר ערום בלא אחזה המלוה כלומר שאין לו שטר ע"ז אדרבה עוד פנרה בידו ויאל שטרו בהפסדו:

[דף י"ז] א"ר הלל לשמאי מפני מה בזוהרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה א"ל אם תקניטני גזרתי טומאה אף על המסיקה ועלו חרב בביהמ"ד אמרו הנכנס יכנס כו' ואותו היום ה"י הלל כסוף כו' וה"י קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל כו'. וזריך להבין הדמיון לזה ממעשה העגל. וז"ל משום דמעשה העגל אמר משה לאהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה ויען אהרן אתה ידעת את העם כי ברע הוא. וקשה מה שאמר אהרן אתה ידעת את העם כו'. והא משה לא ידע כי העם רע כ"כ דאליכמה שאל. אלא ע"כ דה"פ משה ראה מן כל המתים על מעשה העגל שהם המיעוט מן כל ישראל לכך שאל מה עשה לך העם הזה כלומר מה הכריחך להטות אחרי המיעוט. ע"ז השיב לו אהרן אתה ידעת את העם כי ברע הוא. כלומר בדבר רע, הוא. כלומר באחדות כלים אחד. כי רק לדבר טוב נעשה בנייהם מחלוקת. וכך הוא הענין כאן שנתקבלו כולם בדעה אחת להיפוך מדין תורה. דהנה איתא ביבמות (דף י"ד ע"ה) איבעית אימא קודם ב"ק וכו' וכו' רובא כו' ומ"ד עשו כי אזלינן בחר רובא היכא דכי הדדי נינהו אבל הכא ב"ש מחדדי טפי אלתא דכיון דמחדדי טפי ואומרים טעמא דמסתבר הלכה למעשה כמותא אפי' נגד רובא. וכן עוד שם להדיא ביבמות (דף מ"ז ע"ה) מהו דתימא מסתבר טעמי' דר"י. ר"ל ונלך לפסוק הלכה כמותא אפי' נגד רבים. וא"כ הכא דב"ה אמרו טעמא דמסתבר וב"ש אמרו בני שום טעם וסברא אם תקניטני גזרתי טומאה אף על המסיקה. א"כ היו לריבים לפסוק הלכה כב"ה והם עמדו למנין ופסקו כב"ש לכך ה"י קשה להם לישראל כיום שנעשה בו העגל. ומשום הכי גזרו שמאי והלל ולא קיבלו מהם:

[דף י"ט] תניא א"ר ר' הונן של בית ר"ג שהיו נותנים כלי לכן לכובס ג' ימים קודם לשבת וכו' וכו' אפי' ב"ש. ומדבריהם למדנו שהכלבים קשים לכבסן יותר מן הכלבוים. ואומר אני ששיחת חוליין של ר' לודק כאן לריבים לימוד, ומדבריו למדנו שהת"ח שהוא נעלם לכלי לכן שחוכו כבדו ואינו לבוע לריך להזהר מכל דבר שמן לכלוך כי כשל ידבק בו כחם בלתי טהור ואז קשה לכבסו. כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (סוכה דף כ"ב). וקשה להמשיך עליו קדושת שבת אם לא יחכנסו בלבושי נעשו שהם מדוסינו ומתחבטו ודיבורו ומעשיו ג' ימים קודם לשבת. דשבת הוא מרוב קודה אמלצית בין ששת ימי החול. ג' ימים הראשונים שייכים לשבת העבר וג' ימים האחרונים שייכים לשבת הבא. דבג' ימים הראשונים עוד נשאר בו רשימה מקדושת שבת העבר ואח"כ נלך להמשיך עליו בג' ימים האחרונים מעט מעט קדושה והכנה לשבת הבא:

[ע"ב] יהוה תלמידא דאורי בחרתא דארגיז כר"ש שמת' רב המנונא. והא כר"ש סבירא לן באתרי' דרב הוה לא איבעי לוי למיעבד הכי. הנה הספדר אנדתא גרים כס"ה שבגמרא לא איבעי לוי למימר הכי ולא גרים לא איבעי לוי למיעבד הכי. וז"ל דלא ה"ל צפירש שהלכה כר"ש שהוא דלא כרב. ובגמ' איתא גירסא אחרת לא איבעי לוי למיעבד הכי. ור"ל שאע"פ שהלכה כר"ש מ"מ הלכה ואין מורין כן באתרי' דרב:

במה מדליקין פרק ב'.

[דף כ"ה] ולא בשמן קיק מאי שמן קיק אמר שמואל שאלתינהו לכל נחותי ימא ואמר לי עוף א' יש בכרכי הים וקיק שמו. ולכאורה לא ה"ל להגמרא למיבעי רק מאי קיק. ולמה בעי מאי שמן קיק. אלא ר"ל בהגמרא ידע כלל שכל השמנים שאין נמשכין אחד הפחילה אין מדליקין בהם להכי פריך הכא מאי שמן קיק כלומר למאי תני עוד ולא בשמן קיק. כען דתי לא בוסת ולא בשעיה אפי' דיעין טעמא דחפס קוסן ומדעך מן האש ושעיה איט נמשך אחר הפחילה. ומאי שמן קיק. מה חידוש ורבותא יש בשמן קיק. לכך אמר שמואל שאלתינהו לכל נחותי ימא. ר"ל החכמים השמים בים התעמור ואמר לי עוף א' יש ע' ר"ל דהוה מין צלל חי. אי"כ הויב במשכס ג' דברים. דעת שהוא רומם מן האדמה, שפופו שהוא מן העלמים שנקשרים בדברים והוא לומח. וקיק הוא מין חי, וכולם בין הדומם

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיבֵּי אֲנֶרְתָּא מו

הדומם ובין הלומח ובין החי נלרכים שיכיו נמשכים אחר הפתילה להדלקת הנר בשבת והכוונה בזה ע"ד דרוש. והדלקת הנר הוא שמה' הנשמה הנקרא נר כמ"ש נר ה' נשמה אדם וגו' מהי דולק ובויער לעבודת ה'. והנה בכל ימות החול איתא בזהר חולשא דגופא חקפא דנשמתא ולריך האדם לענות נפשו בסינופוס ובמיעוס תענוגי הגוף. וכדאיתא בלבוש במעלות שהתורה נקנית בהם. אבל בשבת כתיב וכבדתו ודרשו ז"ל כבדה במאכל ובמשתה כו'. וז"ש שהשמן יהי' נמשך אחר הפתילה והפתילה היא המשל להגוף. וזהו אומרים שבין הדומם ובין הלומח ובין החי, כלומר בין נפש הלומחת ובין נפש החיונית ובין נפש השכלית כולם יהיו קשורים עם הגוף רק בקדושת שבת :

ור"י אומר משחא דקאזא. פירש"י שמן שעושין מגרעיני למר גפן. ר"ל שהוא לומח. דהוא סבר ששעורה הוא דבר היוצא מן החי והדבורים עושים אותו. וא"כ השיב זפת ושעורה שהוא דומם וחי ואח"כ נקט שמן קיק שהוא לומח. ור"ל אחר קיקון דיונה. ור"ל דבחיבת קיקון דומם מורכבת קיק יונה. ואמר רבנ"ח לדידי חיי לי קיקיון דיונה כו'. פי' לדידי חיי לי, ר"ל לדידי נראה בשכלי קיקיון דיונה, וללולבינא דמי. ר"ל על דרך דאיתא במד"ר צנין האתרוג והלולב מה כפת תמרים יש בו טעם ואין בו ריח כך יש בישראל מי שיש בו תורה ואין בו מע"ט ומה עקף עץ עבות יש בו ריח ואין בו טעם כך יש בישראל שיש בו מע"ט ואין בו תורה ומה אתרוג יש בו טעם וריח כך יש ישראל דהא והא איתא ב' ומה ערבי נחל אין בהם לא טעם ולא ריח כך יש ישראל שאין בהם לא תורה ולא מע"ט. ולכך ברא ה' קיקיון מעל לראש יונה להודיעו שלא בהנם חם על נינוה. שיש בה ג"כ מכל מיני האדם הג"ל. וברא מיהן כפי טעם שיש בו הכל דמי ללולבינא שהוא איתא כמו הערבות שאין בהם לא טעם ולא ריח. ומ"מ מדפסקי רבי פירש"י בין צלני המים הוא גדל כלומר יש שם מחזיקי ידי לומדי תורה שנמשלה למים ומתגדל ביניהם. ועל פוס הטוואתא מדלין יתי' פירש"י לרית טוב. כלומר שיש בהם צלני מע"ט המשולים לרית טוב. ופרלודיהי מגרעיניו עבדי משחא. ויש בו טעם וריח. ובעפופי כייחין כל בריחי דמערבא. פי' כל החולים של א"י ינחו תחת ענפיו. ור"ל מנינוה ילמדו כל חולי ישראל בחולי הנפש לשב בששובה. ורמז לו דכיון דבנינוה יש כמו בהקיקיון כל מיני האנשים איך לא אחוס על העיר. ומשל הקיקיון דיונה כפי הלעם רבנ"ח הוא לעבודת ימי החול דסדר העבודה הוא עדין להיות מתחלה כמו אילן הורק היינו גוף כחוש וכג"ל. אבל בשבת עבודה כו' אסורה. והו שאין מדליקין בו הנר שהיא הנשמה בשבת. דבשבת נלך להיות שלום בית. בית הוא הגוף : יב [ע"ב] ת"ר מצות חנוכה כו' ב"ש אומרים יוס' א' מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יוס' א' מדליק מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פלוגי בה תרי אמוראי כו' חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסים וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים. וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה מעלין בקדש ואין מורידין. ונר חנוכה נתקן בשביל הנס של פך שמן. וג"ל כוונתם דהנה איתא על שמאי דה"י קספן כמה שהובא בנמרא המעשיות בנרים שלא קיבלם שמאי ודחפם והלל ברוב ענוותנותו קיבלם. ועוד איתא במס' ביצה (דף ט"ז) אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו הי' אוכל לכבוד שבת. אבל הלל מדה אחרת היתה לו ברוב ה' יוס' יוס', ונבאר דקפדנות של שמאי לא הי' ח"ו בדרך קפדנות ממש דהא אמריק בלבוש לא הקפדן מלמד ושמאי הא היו לו תלמידים הרבה והי' אב ב"ד. אלא ע"כ דה"פ שהי' קספן ומקדוק במעשים מאד והי' שונא ומאוס הרע בתכלית. כמ"ש על דוד המע"ה אדמוני עם יפה עינים. פי' אדמוני על הרשעים כדכתיב תכלית שנאה שנאתים וגו' ויפה עינים עם ט"ח. וכן היתה מדרשו של שמאי. ובה יחא מה שאמרו ב"ש חריפי עפי, ומ"מ החמירו ע"פ הרוב. וכיון דהו חריפי עפי הי' לכם להקל יותר דהא כה דיתירא עדיף א"כ כל מי שהוא חריף ביותר נקל למצוא לו טעם להקל, ומאי טעמא החמירו בחריפותם. אלא ע"כ דפרשיית שהיו מואסים ברע בתכלית וזהו פי' חריפי עפי, ר"ל כסכינא חריפא שחוקך ופוסק מכל וכל. והיו יראים להקל אפי' במקלם שלא ידבקו בשום שום רע כלל וכלל. ומשום כפי הי' ירא שמאי לאכול אכילת חול שלא יסול בתאוות היתר המביא לידי תאוות איסור ח"ו כמ"ש בזה"ק על פסוק ונפש כי תחטא. תוהא ע"ש, ולכך הי' אוכל כל ימיו לכבוד שבת ולא הי' מתכווין לאכילת חול כלל. אבל הלל הי' עדין ביותר ולא החזיק א"ע לקדוש כזה שיוכל להמשיך עליו בחול מקדושת שבת. וס' בה' מנחמו שימורכו שיאכל בחול רק לעבודת גורא. מהו כוונת אמרו נרוך ה' יוס'

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיב אֲנֵרְתָא

יוֹם יוֹם. ר"ל שְׁמִיךְ עַל אֲנֵרְתָא, בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יַעֲמֵם לָנוּ יִשְׁעֵינוּ וְנֹו'. כַּמֵּ"שׁ אֲלֵמְלָא
הַקְּבִי"ה עֲזָרוּ אֵין יִכּוֹל לֹו, וּמַחֲמַת רֹוב הַעֲנוּה שְׁה' יִרְא לְדַלַּג שׂוֹר וְלִהְמַשְׁיךְ עֲלֵינוּ קְדוּשָׁה
יִתִירָה וְכַן לִימַד לְתַמְדִּיו הִיו בְּנֵי מִקְלִיִּים מֵהָאֵי טַעְמָא, וּמֵזֶה ה' גַּב קִיבַל הַלַּל אֶת הַגְּרִים
אֵם גַּב מַתְחַלָּה לֹא ה' כְּוֹנֵתָם לְשֵׁם שְׁמִים. כִּי בַעַח בְּה' מְוֹשִׁיעַ אֲשֶׁר לֹאֵעַ לֹאֵעַ מַעֲט מַעֲט
יַעֲלוּ מִדְּרַגָּה אַחַר מִדְּרַגָּה וַיִּכְנָסוּ בְּמִקּוֹם קְדוּשׁ כְּדַבְעִי. וְהַשְׁמַח נַחֲזוֹר לְעֵינֵינוּ וְהִכָּח נִמְי בְּהָא
פְּלִיגֵי גַב וְבִי"ה. אֲלִיבָא דְחַד מִ"ד פְּלִיגֵי בְּהַגֵּם גּוֹפֵא אִיךְ ה' בְּסַךְ שַׁל שַׁמֶן. לְבִישׁ ה' הַגֵּם עַל
כָּל הַשְּׂמֵנָה יָמִים בְּיוֹם א' וְה' כְּלִי מוֹעֵט מַחֲזִיק אֶת הַמְּרוּבָה, אִו אֲפַשֵׁר שֶׁהַסֶּךְ ה' גְּדוֹל
שְׁה' מַחֲזִיק שַׁמֶן עַל ה' יָמִים רַק שַׁלָּא ה' בֹּו שַׁמֶן אֲלֵא עֲלֵיוֹם א' וְנַעֲשֶׂה כֵם שְׂמִתְרַבָּה בֹּו שַׁמֶן
עַל ח' יָמִים. וְלִפְיָזֶה לֹא יוֹקֵשָׁה עוֹד קוֹשִׁייתָ הַטַּ"ז רִישׁ הַל' מְנוּכָה וְכִיּוֹן שְׂרָאוּ הַגֵּם בְּיוֹם א'
שְׂמִתְרַבָּה בֹּו שַׁמֶן עַל ח' יָמִים וְבְיוֹם ב' רָאוּ שַׁלָּא נִוְתַר בֹּו רַק פֶּל ז' יָמִים וְכוּ' לִכְך לְרִיכִים
אֲזוּ שְׂמִתְרַבָּה יוֹם א' שְׂמִתְרַבָּה וּלְפַחוֹת וְלִהְלוֹךְ כִּגְגַד יָמִים הַכְּנָסִים. וְבִי"ה סְבִירֵי שֶׁהַגֵּם ה' בְּכָל
יוֹם כְּדֹאמְרֵי בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם, וּמִי"מ ה' הַגֵּם גַּם בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּמֵה שַׁלָּא כְּלֵה כָּל הַשַּׁמֶן מֵהַסֶּךְ
בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, דְּהַס ה' כְּלֵה לֹא ה' הַבְּרַכָּה שׂוֹרָה בֹּו דְּלִין הַבְּרַכָּה שׂוֹרָה בְּמִקּוֹם רִיקָן. כְּדֹאִיתָא
בְּחֵלְיוֹ וּבְחֵלְיֵיט שֵׁאֵם ה' שַׁמֶן בְּנַפְחָת וּבְחֵאֲכוּךְ ה' יִכּוֹל לְשִׁרְוֹת שֵׁם הַבְּרַכָּה וּכְדֹכַתְבָּ הַטַּ"ז בְּרִישׁ
ה' הַנוּכָה סְקִי"א וּבִמְלֵא שְׁה' הַגֵּם בְּכָל יוֹם מֵה שֶׁשְׂאֵר מַעֲט כְּדִי לְשִׁרְוֹת הַבְּרַכָּה עַל יוֹם
הַמַּחֲרָת, וְזִכּוּ כִּגְגַד יָמִים הַיּוֹזְאִים, דְּכָל יוֹם יוֹם יִדְעוּ רַק מֵהַגֵּם שְׂנַעֲשֶׂה בֹּו בְּיוֹם וְלֹא יִדְעוּ
עַד כַּמֵּה יִמְשַׁךְ הַשַּׁמֶן רַק שְׂנַעֲמָהוּ בְּה' שִׁיפִיק לְהַס הַשַּׁמֶן עַד אֲשֶׁר יִהְי' לְהַס שַׁמֶן עֲשׂוֹר. וְחַד
אֲחַר שְׂנַעֲמָה דְּב"ש כִּגְגַד פְּרִי הַחֵטָּה שְׁהִיו מַתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין. פִּי' כְּדֹאמְרוּ לְגַרְשׁ אֶת הַרַע וְלִמְעַט
עַד תְּחַלְּתוּ. וְלֹא לְרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ קְדוּשָׁה יִתִירָה בְּכַת אֲחַת וְעִי"ו מִימְלֵא חַמְעַט הַטּוֹמֵאָה
מִיעוֹם אַחַר מִיעוֹט וְלֹא לְרַבּוֹת אֲלֵא לְמַעַט עַד תְּחַלְּתָה. וְבִי"ה סְבִירֵי מַעֲלִין בְּקִדְשׁ אֲוִין מוֹרִידִין.
דְּהִנֵּה אִיתָא בְּמִדְר' שְׁלִילוּ יִדְעוּ הָאוֹמוֹת מֵה שֶׁעָשׂוּ לְעַלְמָם רַעִה בְּמֵה שֶׁהַחֲרִיבוּ אֶת בֵּיתֵימָךְ
שְׁהִיו מְקַרְבִּים עֲלֵיהֶם ע' פְּרִי הַחֵטָּה דְּע' פְּרִי הַחֵטָּה ה' בְּשִׁבְלֵי טוֹבַת הָאוֹמוֹת. וְהוּא
דְּבוֹה שְׂמִיךְ עֲלֵיהֶם וּבְשִׁבְלֵם קְדוּשָׁה בְּהַקְּרַבַּת ע' פְּרִי הַחֵטָּה מַתְמַעֲט יוֹם יוֹם מֵהַס הַרַע
וְהַטּוֹמֵאָה עַד שִׁיטוּ כּוֹלֵם לַעֲבֹדוֹ שֶׁכֵּס אַחַד. וְאִי"כ לְרַךְ בְּכָל יוֹם יוֹם לְהַפְּלוֹת יוֹתֵר הַקְּדוּשָׁה
וְכִזּוּ תַתְמַעֲט הַטּוֹמֵאָה מִימְלֵא. כְּמוֹ לְמַסַּל כְּשִׁמְכִינִים נֵר בְּמִקּוֹם הַחוּשֶׁךְ כָּל עוֹד שִׁתְרַבָּה
אֲזוּר כְּדִי יִוְדָה יוֹתֵר הַחֵטָּה מִימְלֵא. וְזִכּוּ מַעֲלִין בְּקִדְשׁ אֲוִין מוֹרִידִין. וְלֹא יַמְחִין אִישׁ בְּעַשְׂה
טוֹב עַד שִׁיכִי סוֹר מֵרַע בְּחַלְתָּ. וְזִכּוּ גַב כְּמַדְרֵטוּ עַם הַגְּרִים שְׁה' מַכְנִיטָם מַעַט מַעַט חַחַה
כַּכְפִי הַשְּׂכִינָה וּמַעֲטוּ בְּהַמְשַׁךְ הַיָּמִים גְּרִי לְדָק :

בְּאִי חֲנוּכָה דְּת"ר בְּנֵי"ה בְּכִסְלוֹ כו'. וְדִקְדַק מֵהַרְש"א חֲבִיתָת חֲנוּכָה וּפִי' ע"פ הַמְדַרְשׁ שְׁה'י
גַּמַר מִלְּאֲכַת הַמַּסְכָּן בְּנֵי"ה בְּכִסְלוֹ וְשְׁה'י חֲנוּכָת הַמְּנוּחָה שְׂבִיבָה מַתְחִיבוּ שְׂמִתְרַבָּה
הִיטָן שִׁיקָו אֲבִישׁ יוֹן ע"ש. וְקֵשָׁה לְפִירוּשׁוֹ דְּאִי"כ עֵיקַר חֲסֵר מִן הַסְּפֵר, דְּהָא כָּאן אֲחִמְרוּ רַק
שְׁה'י הַגֵּם בְּסַךְ שַׁל שַׁמֶן הַמְּנוּחָה וְלֹא הִזְכִּירוּ כָּלֵל לֹא מַמְנוּחָה שַׁל מַתְחִיבוּ וְלֹא מִמְלֵאכַת הַמַּסְכָּן.
לִכְך מַלְע"ד לְפִרְשׁ שַׁל שַׁמֶן הַחֲנוּכָה לְפִרְשׁ מֵה שֶׁקֵּשָׁה עַל מֵה שִׁסְדִּירוּ בְּעַל הַגֵּם וְהַחֲנוּכָה
בְּיָמֵי מַתְחִיבוּ כו' לְקַשׁוּ לְהַשְׂכִּיחַם מִתּוֹרַתְךָ כו' וְלֹא הִזְכִּירוּ שֶׁם כָּלֵל מַעֲטִין הַגֵּם שַׁל הַשַּׁמֶן
שֶׁבְּשִׁבְלֵיו קָבְעוּ הַעֵיקַר יָמֵי הַחֲנוּכָה. אֲלֵא ע"כ לִיל הַסֵּם מוֹזְכִּירִים אֲחִנְחוּ אֶת הַגֵּם שַׁל הַשַּׁמֶן וְהוּא
בְּמֵה שֶׁאֲנִי אֲזַמְרִים בְּקַשׁוּ לְהַשְׂכִּיחַם מִתּוֹרַתְךָ. דְּהָא שְׂאֲתֵרוּ כָּאן עֲמָאוּ כָּל הַשְּׂמִינִים שְׂבִיבִיל יֵם
בְּהַ עוֹנֵה שְׂעִימָאוּ כָּל הַחֲכִמּוֹת שַׁל יִשְׂרָאֵל הַגְּקֵרָא שַׁמֶן כַּמֵּ"שׁ וְשַׁמֶן עַל רֵאשֶׁךְ אֵל וְחֵסֵר, דְּבוֹה
שְׂבִיבִירֵחוֹם לְלַמּוֹד חֲכַמֵי יוּוֹנִית וְלַעֲזוֹב הַתּוֹרָה שִׁימָאוּ אֶת מוֹחֵם. רַק שְׂמָלָאוּ פֶךְ א' שַׁל שַׁמֶן חֲחוּס
בְּחַתְמוֹ שַׁל כִּי"ג ר"ל גִּיזָן אֲלִיקֵי שִׁישׁ בְּצוּחַ כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְהוּא חֲחוּס בְּחוֹתְמוֹ שַׁל כִּי"ג הַעֲלִיּוֹן.
שְׂאִפִי' פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אִינִים נוֹנֵשִׁים וְאִינִים מַעֲתֵמִים אֶת הַיִּזְוֹן הַהוּא מֵזַד שְׂהוּא מִיּוֹד עַם
יִחִידוֹ שַׁל עוֹלָם, וְהִרְאִי' שְׂשִׁמְנֵינִי לְקֹדֶת יְהוָהִם מוֹזְכִּירִים נַפְשָׁם עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם רַק שַׁלָּא
ה' בֹּו אֲלֵא לְהַדְּלִיק יוֹם א' שֶׁהַשְּׂמִירָתָה זֹו חוֹלַפַת וְעוֹבְרַת כְּמוֹ הַתְּשׁוּבָה שְׂבִיבֵל יוֹם
וְאֲלֵמְלָא הַקְּבִי"ה עֲזָרוּ כו' וְגַם זֹאת דוֹקָא כְּשֶׁהֲאֵרַם מַתְחַק גַּב מַעֲטָמוּ וְאִינוּ מַתְרַשֵׁל וְאִינוּ
מַחֲרִסֵם שְׂשִׁבְרַת הַבְּרוּחַ כַּמֵּ"שׁ רַשְׁאִי ה' וְהִרְפֵּא וְנֹו' פִי' אֲחַה ה' רַפְאֵלִי וְאִזּוּ גַם אֲנִי אֲרַפֵּא
עֲמָלִי, בְּמֵה שֶׁשְׂמַעַנֵּךְ בְּקוֹל הַרְעוּפָא וּבְחֵאֲרוּחִיו, וְכָלֵל זֶה לֹא יוֹמְעִי רַעוּאוֹת הַרְעוּפָא דְּהַמַּחֲלָה
תְּשׁוּבָה לְאִיטְגָה אֵם: לֹא תַשְׁמַע בְּקוֹל הַרְעוּפָא כְּמוֹ שְׁה'י בַעַת עֲרִיפָא אֲלִיבָו אֶת מוֹנַחַת ה' הַרְעוּס
וְאִמְרוּ יִתְרַשֵׁל בְּחַתְמוֹ שְׂהוּא כָּל הַרְעוּפָא כְּמוֹ שְׁה'י הוּא הַלְּחִים ב' פַּעֲמִים וּבְכִי"ז שְׂבִי לְכַסֵּם. אֲבָל בְּיָמֵי חַשְׂמוֹנָי
נַעֲשֶׂה כֵם לְהַתְחַזֵּק בְּחַתְמוֹ שְׁה'י הוּא הַלְּחִים ב' פַּעֲמִים וּבְכִי"ז שְׂבִי לְכַסֵּם. אֲבָל בְּיָמֵי חַשְׂמוֹנָי
ה' אֲשֶׁר הַשְּׂכִיחֵם יִחִידוּם וְזִכּוּ לְשׁוֹן הַחֵטָּה שֶׁאֲחַכְכוּ לְחַכְמַת הַתּוֹרָה וְלַעֲנוּתָה הַבְּרוּחָה :
אֲבִי עֲלֵי' אִיךְ כִּהְנֵה דְּהַס כִּימַעֲשִׂי. דְּרִית מֵאִי. דְּכַתִּיב וְהַבְּכוֹר רִיק אֵין כו' מִיִּם מַתְשַׁמֵּב

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיב אֲגַרְתָּא מִז

שנאמר והבור ריק כו' אלא מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ולכאורה למאי אמר נחשים ועקרבים ולא הספיק א"ע בחד מינייהו. ונלע"ד דהנה אחי יוסף דנוהו על לה"ר שסיפר עליהם לאביו. וידוע שקשה עון לה"ר יותר מע"א וג"ע וש"ד (ערכין דף ע"ו). ובני נת אזורתן זו היא מיתתן ודנו שחיוב מיתה בלי דרישה וחקירה, ולא קיבלו התנולות יוסף שעשה כן מלהבנתו אותם בכדי שיחירם אביהם למוטב, שלפי דעתו חמאו באבר מן החי ובג"ע ובזולו בני השפחות. לכך אמר להם ראובן אל תשפכו דם ר"ל הו' אהנו אין לנו יודעים מהשבתו ואם אתם בני בחירה תמיתוהו בבחירתכם ויכל היות שהוא שפיות דמים, אלא עשו בחינה זאת השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ונדע הבחינה אם יש בידו עון לה"ר יומת שם צבור. לכך מספר הכתוב והבור ריק אין בו מים. דלם הו' בו מים א"כ ימיתוהו בבחירתם דהא הם יעביעוהו. וכי תימא א"כ כמה יבחרן אם חייב מיתה בעון לה"ר. מ"ו אמר מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ויהי' הבחינה אם יש בידו עון לה"ר יומת ע"י הנחשים כמו ששלח ה' בעם במדבר נחשים בעון לה"ר שדברו באלהים ובמשה, וכמ"ס אם ישוך הנחש כו' ומה יתרון לבעל הלשון, אומרים לו לנחש הויה תועלת יש לך בנשיכתך את האדם הלא כל מאכלך אהה פועם בו רק טעם עפר כמ"ס ועפר תאכל כל ימי חייך. והוא משיב להם ומה יתרון לבעל הלשון הלא גם למספר לה"ר אין לו תועלת כמה שנהרגים על ידו ג' נחשים המקבל לה"ר ומי שמספרים עליו והמספר בעלמו. ובהכי ניחא מ"ס נחשים ועקרבים יש בו ולא הספיק א"ע לומר נחשים לבד, דנחשים לא ברי הויה, אדמתן צברות פ' א"ע ואפ"י נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, לכך אמר שגם עקרבים יש בו ועקרבים ברי הויה ויהיו כדאיתא שם בגמ' ברכות (דף ל"ג ע"א) ח"ר ששת ל"ש אלא נחש אבל עקרב פוסק. ופירש"י לפי שעקרב מוכן לעקוץ כו' :

א"ר א"ר א"ר אסור להרלות מעות כנגד נר חנוכה. הו' דאמר רק דאסור להרלות מעות ולא שחר מלאכה. ו"ל בזה שתי כוונות, א' בעין מ"ס אסור להרלות מעות מידו ליד אשה שנאמר יד ליד לא ינקה וגו'. ואפ"י יש בידו תורה כו' לא ינקה מדינה של גיהנם. (ברכות דף ס"א) דנקט החס המרלה מעות מידו לידה מטעם דבהרלות מעות אדם מעיני ביותה, כמ"כ הלא נקט אסור להרלות מעות כלומר דבר הל"ך דין ביותה, וזה"ל נמי שארי דברים הל"כים עיון היטב שלא באגב אורחא. ב' מלתא אגב אורחא קמ"ל כדפי' הרע"ב במשנה ראשונה דשבת דלהכי נקט התנא אסור הולאה והכנסה בלשון עני ועשיר מלתא אגב אורחא קמ"ל דמלוא הבאה בעצירה אסורה וחייבין עלי'. כך הענין הכל א"ע"ג דבטובה מלוא ונוהגין כן לחלק דקה לעניים בלילה, מ"מ להרלות מעות אפי' לדקה כנגד נר חנוכה אסור : יג [דף כ"ג ע"ב] א"ר הונא הרב"ל בנר הוויין לו בנים ת"ח. ופירש"י דכתיב כי נר מלוא ותורה אור ע"י נר מלוא דשבת וחנוכה בל אור דתורה ע"ל. ואומר אני שגם הסדרת נותנת כך, דהא תיקונו נר שבת משום שלום בית וכיון שיהי' לו שלום בית ולא יהי' בקטטה עם אשתו אז ימשיך בעונותו על הולד הנוצר נשמה טהורה ונבוא. ובנר חנוכה נמי כיון שיתבונן שתיקנו נר חנוכה על מה שבקשו להשכיחם מתורת ה' כנ"ל במאמר למאי חנוכה, דרק התורה היא מחוקת את האומה הישראלית ובשביל כך בקשו להשכיח את ישראל מתורת ה' כדי שעי"ז יוכלו לעקור ח"ו כל האומה הישראלית, אז בהביתו זאת יתחוק בתורה וישיים כל מעיינו בה בתורה, ועי"ז ימשיך בעונותו ג"כ נשמה השכיפת לתורה כמ"ס בזה"ק ובר"ח שער הקדושה :

הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה. פ"י כיון דיאמין ויבין כי ה' הוא הגומל לו כח לעשות חיל ולבנות בנינים או אפי' לשכור דירה וכיון שממנו הכל והוא ית' אינו לבקש מהאדם בכל ביתו שנתן לו רק מקום אחד קטן בפתח ביתו לקבוע שם שמו. לכן הזהיר במזוזה ומהדר שיהיו המזוזות מהודרים וקובעם בכל הפתחים שבביתו ומאמין אשר ה' שומר אלתו וצולו ומנכרו בביתו ובלכתו בעסקיו אז הוא זוכה לדירה נאה. משל למלך שנהאכסן בבית איש א' והאיש ההוא קיבל את המלך בכבוד גדול וריבד וריבד לפניו והסקיט ב"ב ממריבות וקולות כדי שלא להפריע מנוחת המלך, אמר לו המלך כדאי אתה לבית גדול ורחב ידים בכדי שאוכל להתאכסן תמיד אלך, וזוה לבנות לו בית גדול ומפואר, כך כשרואה הקב"ה ש'אדם מכבד המקום הקבוע לשמו כדאיתא אזי זוכה לדירה נאה בעוה"ז ובעוה"ב כי על כבוד חופה :

דביתהו דרז יוסף הוות מאחרת ומדלקה. פ"י שהיטה מדלקת הנר סמוך לשקיעת הקמה. ממה דסברה שרגא בעיהרלא למאי מהני, א"ל ר"י תנינא לא ימיש עמוד הענן כו'

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיב אגרתא

כִּי מִלְמַד שְׁעוּמָה הָאֵם מְשִׁימָה לְעִמּוּד הָעֵנָן כִּי וְכִיּוֹן דְּעִמּוּד הָעֵנָן הִי לְנַחֲתָם הַדְּרָךְ, וְלֹא הִי בִּזְדָּאֵי רַק עַד שְׁקִיעַת הַחֲמָה דְּהָא אֲרִי לְעוֹלָם יֹאֵל אֲרִים בְּכִי עוֹב וּיְכַסּוּ בְּכִי עוֹב כִּי (פְּסָחִים דָּף ב') פִּי שְׁלֵרָךְ לְבוֹא לְמִלּוֹן בְּעוֹד שְׁלֵא שְׁקִיעַת הַחֲמָה, וְאִיכּ הִי הָעִמּוּד עֵנָן רַק עַד שְׁקִיעַת הַחֲמָה וְהָעִמּוּד אֵשׁ הַשְּׁלִים לְעִמּוּד הָעֵנָן. הָרִי שְׁעִמַּד עִמּוּד הָאֵם לְהֵאִיר לְהֵם לְשִׁלּוּם בִּימֵם קוֹדֵם לְשְׁקִיעַת הַחֲמָה. וְאִיכּ הִי הַדְּלָקָה הַנֶּר שְׁהִיא מְשִׁימָה שְׁלֹסם בֵּית לָרִיךְ לְהִיּוֹת גַּב־קוֹדֵם שְׁקִיעַת הַחֲמָה :

אמר רבא דרחיס רבנן הוי ליי בנין רבנן דמוקיר רבנן הוי ליי חתנוותא רבנן כוי. החילוק בין רחיס למוקיר הוא. למשל אב אוהב את בנו הוא מוסר נפשו בשבילו. לא כן האוהב את חניו מלך יקר ערכו בעיניו אם גם לא יחוס על כספו וזהבו לעוררו כפי יכולתו מ"מ לא ימסור נפשו בעדו, ח"ש כאן דרחיס רבנן פ"י אוהבם כאב את בנו עד מס"ג ממנא, הוי ליה בנין רבנן, מדה כנגד מדה. דמוקיר רבנן ועוררם ותומכם כפי יכלתו אבל לא עד מס"ג ממנא הוי ליי חתנוותא רבנן שמש"ג בכספו חתני רבנן. דרך העולם שבשביל חתני רבנן אינם חסים על כסף רב, וצ"מ אינ מי שימסור נפשו בשביל חתני רבנן. והחיל רבנן הוי איבו גופא לורבא מרבנן כוי, והוא מחמת דחיל רבנן כדדריש ר"ע את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח (פסחים דף כ"ב) לאוריינתא וקוב"ה כולא חד. לכך הוא גופא הוי לורבא מרבנן שיעורו ה' שנס תורתו תהי' משתמרת בקרבנו, ואי לאו בר הכי הוא שאינו רגיל לעסוק בתורה, משתמען מילי' כלאורבא מרבנן. דהכל יודעין שאינו מדבר שום דבר בשביל פניות עלמנן רק ביראת ה' כל היום :

יד [דף ל'] שאיל שאלתא זו לעילא מר"ת כוי מהו לכבווי צוויגא דנורא מקמי באישא בשבתא. כוי ומסיק בסוף המאמר מוטב תכנה נרו של בשר ודם כוי, ופירש"י שם לא מהכח יליף לה חילול שבת דפקוח נפש נפקא לן מוחי בהם ולא שימות בהם אלא להטעימן הדבר באגדה טי' עכ"ל. וקשה לי איכ עיקר חסר מן הספר והי' לו לדרוש להם הכתוב דוחי בהם. לכך נלע"ד דגם השאלים ידעו הדרשה דוחי בהם שאין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש לבד מעצ' וגי'ע וט"ה, רק שהם היו מסופקים אם דוחה פיקוח נפש את השבת אפי' בכה"ג שאין הפקוח נפש באה בכו"א עם עשיית המלאכה, דלא הכיבוי הוא סיבת רפואתו רק שהיא הלכה מגרס מיתה שיבא אח"כ מאור הנר המזיק לו מעט מעט, או אפשר שזה אסור, כמו במלות עשה שדוחה את ל"ת הוא דוקא אם בעת שעובר על הל"ת הוא מקיים המורה כמו מילה בשבת או כלאים בליאת וכדומה, אבל אם אח"כ יקיים העשה אסור לעבור על הל"ת אח"ג דהשברה תגרום לקיום העשה. לכך דרש להם איך האדם החי יקר בעיני ה', ושהכשמה בהיחזה בגוף האדם נקראת נר ה' פ"י שגמאירה לאדם דרכי ה', לכן מותר אפי' בחופץ כזה לחלל שבת בפני פיקוח נפש. כמ"ש בש"ס חלל עליון שבת אחת כדי שישמור כמה שבתות ולכאורה קשה וכי אומרים לו לאדם הטוב בשביל שיזכה חניו, אלא ע"כ דיקר בעיני ה' קיום נפש האדם אפי' בשביל המלות שיקיים המתקיים להבא בשבתות אחרים :

דלא יסא אמר שלמה ושבח אני את המתים וגו'. ר"ל דהא חיונין דלא נענה משה עד שאמר זכור לאברהם ליזחק ולישראל וגו'. ולכאורה קשה הא ר' תנחום צני לדרוש להם איך שהאדם החי יקר בעיני ה' ודרים להו לכאורה איפכא שהמתים אברהם יזחק ויעקב עדיפי ומשובחים יותר מהחיים. ולנלע"ד לפרש בדבאמת דרים כך הקרא. ושבח אני את המתים מלך ב' טעמים, ה' מפני שמתים הם ולא יחטאו עוד. ב' מפני שכבר מתו כלומר המתים מדורות הראשונים שהיו גדולים מדורות אלו. מן החיים אשר המה חיים עדינה. ר"ל מן הליקים הקרויים חיים כמ"ס בן איש חי וגו'. ומאי טעמא אשר המה חיים עדינה, ד"ל דהם עוֹדֵם בְּחַיִּים וְאִין יָדוּם מִיּוֹלָד יוֹם, שְׁהָרִי יוֹחֵן כִּי־אֵשׁ בְּכַהֲנֵה גְדוּלָה שְׁמוּנִים שֶׁנֶּה וְנִבְסָף נִעְשֶׂה לְדוֹקֵי. וְזִכְרֵי יִמְיָיִשׁב אֲרִיכוֹת הַלְשׁוֹן בְּדַבְרֵי הַכְּתוּב, דְּאִיכּ הַל"ל רַק וְשָׁכַח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים מִן הַחַיִּים וְתוֹ לֹא. וְהַשְׁתָּא כִּיּוֹן דְּמוֹכְרָה מְקָרָא דְקָאֵל עַל הַמֵּתִים שְׁכַר מִתּוֹ דִּיקָא שְׂהִיּוֹ דְדוֹרוֹת הַרְאֻשׁוֹנִים, וְמִי הֵם הַמֵּתִים הָאֵם עִז' אֲמַר ר"ת שְׁהֵם אֲבֵרְהֵם יִזְחַק וְיַעֲקֹב. דְּלֹא נִעְנֶה מִשֶּׁה עַד שֶׁאֲבִיר זְכוּתָם. וְאִכּ מִשׁוֹבְחִים הֵם בְּזֻכוּתָם שְׁמִינן לְדוֹרֵי דוֹרוֹת. אֲבָל לַעֲמִין טוֹבָה טוֹב לְכָלֵב הַחַי מִן הָאֲרִיָּה הַמֵּת. דְּאִפִּי רִשְׁעִים שְׁנִקְרָאִים כְּלָבִים עֲדָת מִרְעִים כְּמִ"ס שְׁבַעֲוִים לְכָלֵב עַתָּה מִרְעִים אֲנִי, כֵּל זִמְן שְׁהֵם בְּחַיִּים אֵינִים לְשׁוֹב מְדַרְכֵם וְהַשְׁמָתָה לְדִיקָא מְרִיָּם וְלִהְיִיב לְמַקּוֹם אֲנִי לְדִיקָא שְׁמַרְרִים גְּמוּרִים אֵינִים יְכוּלִים לְעִמּוּד. וְכִי־מִי שְׁאִינוּ רִשְׁעֵי גְמוּרֵי בִּזְדָּאֵי יוֹכֵל לְזַכּוֹת מֵאֵד כֵּל זִמְן שֶׁהוּא בְּחַיִּים . וְאִכּ

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיב אֲנִדְתָּא מַח

ז"כ"י פיקוח נפשו גדול מאד ויקר בעיני ה'. ובהכי ניחא מה שאמר שלמה לענין שבת המתיס שכבר מתו ושבח אני בלשון שבת, ולענין גדולת החיים מן המתיס אמר כי לכלב החי עוב מן האריה המת, בלשון עוב. דשם קאי רק לענין שבת זכותם. וכאן קאי לענין טובתם מה שיכולים להטיב לעצמם ולתקן עוד בהיותם בחיים. והביא ע"ז ראי' מהא דשלה שלמה אבא מת מוטל בחמה וכנבים של בית אבא רעבים ושלחו לו החורן נבלה והנה לפני הכלבים. דלער בע"ה דאורייתא, ואכ"כ הנה עליו ככר או תינוק ועלטלו, אלמא דחי עדיף אפי' כלב, דכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו (אבות סוף פ"א) וכ"ש אדם חי שבידו לתקן ולהיטיב מעשיו ולזכות למעלה רמה מאד לכבוד בוראו:

מזו [דף כ"ה ע"ב] בתיב ותזנח משלוס נפשי א"ר אבהו זו הדלקת נר בשבת, ופירש"י שלא הי' לו ממה להדליק כו' עכ"ל. ותמיהני הא מגלת איכה קוננה ירמיהו לא על נפשו בלבד אלא על כלל ישראל ולא על זמן החורבן בלבד אלא על כלל הגלות שכל העינים הנאמרים שם עוד לא נתקנו. ועוד דר' אבהו לא מכאן הוא למד דהדלקת נר בשבת הוא שלום בית, אלא דמחמת דידועה הוא שהוא שלום בית לכן דרש ותזנח משלוס נפשי זו הדלקת נר בשבת, א"כ למאי הלכתא נוגע הדרשא עכשיו לענין שבת. ועוד לריך להבין במאי פליגי הני אמוראי דבסמוך בפ"י נשיתי טובה מפני מה לא ניחא להו לכל א' פירוש חבירו. לכן כלע"ד דר' אבהו קשה ל'י לזון הכחוש ותזנח משלוס נפשי, דותזנח הוא לשון עבר בוא"ה המהפך עתיד לעבר והוא פעל יוא"ה מאחרים לעלמו מבנין נפעל, כלומר נזנחה. ונשיתי טובה הוא פעל עומד מבנין פעל כמו פקדתי, כלומר שכתתי טובה בעלמא, ואמאי לא אמרם בסגנון אחר, ועוד למאי כתבם? בשתי מלות נרדפות בלשון זניחה ובלשון נשי'. ועוד דעל הזניחה אמר נפשי ועל הנשיית טובה אמר נשיתי ולא אמר נפשי. לכך דרש ר' אבהו דפ"י ותזנח משלוס נפשי זו הדלקת נר בשבת. דפ"י זניחה הוא העתק שנעשה וסרה, כמו ולא יזח החושן מעל האפוד. רק דכאן בגזרת זנח הגוי' הוא אמר הוייני, וסם בולא יזח החושן הגוי' הוא קודם הויין. דהדגש חזק שבהוייני משלים חסרון הוייני. והוא כמו ירנהו כאישון עינו. דהל"ל יגלרשו הויין קודם הוייני, וכבש יגלרשו. וכן הרבה במקרא. ולפ"ז פ"י ותזנח משלוס נפשי, נפשי נעתיקה וסרה משלוס. ולא אמר נפשי נשכחה משלוס, והוא משום דעל נפש שהיא רוחיני לא שייך לומר לשון שכתה אלא שנעתיקה. ואזיזה שלום שייך להנשמה לכך דרש זו הדלקת נר בשבת. דהנה שלום עיניו הוא שלימות האושר והשללחה. דכל זמן שחסר לאדם שום דבר אין בו שלום, כמ"ס אין שלום בעיני מפני חטאתי. ומחו שלימות האושר והשללחה של הנשמה הוא כשנשלמת בעבודתן דחול ומקבלת בשבת הנשמה יתירה. שהוא כח עליון מעלם הנשמה שאינו מתפשט בכלי הגוף בימות החול וכשהנשמה משנת בשבת הכח האור ההוא אז היא שלימות האושר והשללחה. וזהו שדר ראיוב אושרו והללחה בימי עיבורו באמרו בימי נרה על ראשי, ודרש ר' שמלאי בנה (ל' ד') בעיני הולד במעי אמו שגר דלוק על ראשו ונפשה מאוך העולם ועד סופו. דפ"י נר דלוק על ראשו היינו הנשמה מאירה ממעל לראשו מה שאינה מתפשטת בכלי המוח. וזהו ענין הדלקת נר בשבת. ואמר שנעתיקה כח הנשמה יתירה מנפשי, ואמר מפני מה נעתיקה הכח ההוא מפני שאני בעלמא גרמתי לזה כי נשיתי טובה, ויהי' אמרו נשיתי טובה ששם לדבריו הקודמים ותזנח משלוס נפשי. כלומר מפני מה זנחה משלוס נפשי כי נשיתי טובה. ובהא פליגי האמוראים איזה דבר חסרנו בעלמנו שגרמנו לזה מהו נשיתי טובה. א"ר ירמיהו זו בית המרחץ. ר"ל שלא רחלנו ערמנו בש"ס מטומאת זוהמת הגוף, כמו ויתר דב פירעה לרחוץ ודרשא חז"ל לרחוץ מגולוי בית אביה. ור' יוחנן לא ניחא ל'י בתיב, דכל הכשרים שנישראל רוחלים בש"ס זוהמת גופם. ואהא נתקן מנהג הספרדים לומר בע"ה הודו כו' יאמרו גאולי ה' וגו' מענין הארבעה שזריכין להודות. דקאי על מה שנילוולים מתחבולות הילך כדפירשתי בזכרות במאמר ארבעה זריכין להודות ע"ש. לכך א"ר יוחנן זו רחילת ידים ורגלים בחמין, פ"י ידים הוא מעשים דחול ורגלים הוא הילוך דחול, כמו שכתוב וכבדו מעשות דרכיך וגו' פ"י שכתבד בשבת מעשי דרכיך שלא יהיו ע"ד עשיית הדרכים בחול. ולכך כתיב מעשות דרכיך ולא מעשיך, דעשיית מלאכה בשבת הוא חיוב סקילה ולא שייך ע"ז לשון כיבוד. אלא הכוונה שלא יהיו מעשי דרכיך והילוך רגליך ע"ד מעשים והילוכים דחול שהם ממלוא חפניך. אלא שיהיו רק חפני שמים. והאחרות ידים ורגלים בחמין פ"י כפי התורה בהתלהבות. והבלא מפיך הבלא. דע"ז מי דתורה בהתלהבות יאל המתימות מהגוף הבעור להבלי העולם, ובהעדר רחילת ידים ורגלים בחמין כנ"ל גורם זניחת השלום מהנפש שהיא הארת הנשמה יתירה כנ"ל. ור' ינחק נפחא לא ניחא

משך שבת פיב אנרתא

לי גם צהאי דהכשרים שבישראל זכירים הם נמלות וכדברו מעשות דרכיך ואם תשיב משבת רגליך. אלא אמר זו מטה נאה וכלים נאים שעליה, כלומר הפנס הוא אם המטה אינה נאה במחשבות והרכורים וחלומות רעים, המשולים למטה וכלים שעליה. ור' אבה לא ניהא לי גם צהאי, דהכשרים שבישראל זכירים ממחשבות והרכורים רעים ובפרט בשבת, לכך אמר זו מטה מולעת ואשה מקושטת לח"ה, כלומר אם היתה מסבג את גופו ויושב בתענית. זהו שמסר לעלמו מטה מולעת ואשה מקושטת, דפי' אשה היא הנוף שהוא כמו אשה להכשמה שעל ידי הנוף מולידה הכשמה מע"ט. ומטה מולעת היא מנוחת הנוף ממנו. דהת"ה בלאת הוא מי שפועל בו אור התורה ואינו לריך לסבג את גופו על מפתו וגופו נאה ומקושט. אבל מי שאינו פועל בו אור התורה לריך לסבג את גופו ולמנוח בתענוגים, כמ"ש בזה"ק חולשה גופא חוקפה דנשמתא. ולא סגי לי' צמה שהתורה מתעטת כחה של אדם דבליעל. וא"ר ששה בתענית (דף י"א) האי בר בי רב דיתבי בתעניתא ליכול כלבה שירותי. פי' כיון דיושב בתענית ש"מ דהאכילה מזקת לנפשו, והוא מלד שאין אור הגשמה מאיר בו בסוקף לכן מתגברים כחות גופו והמוזן שאוכל מקשר רק נפשו החיונית עם גופו ולא הכשמה. ולכן ליכול כלבה שירותי. על דרך שאמר דוד הלינה כו' מיד כלב יחדתי. ר"ל שיאיר בו הכשמה יתירה. נמלא דהאמוראים האלו פליגי בהפנס הפוגם לאור הכשמה יתירה. ר' ירמיה אמר שהפנס הוא במעשה גופו. ור' יוחנן אמר שהפנס הוא בדבור, אמלוא חשך ודבר דבר, ור' יתכן נפחא אמר שהפנס הוא במחשבה והרכורים, ור' אבה אמר שהפנס הוא בחכמתו, ובשדחא מתקן כל אלה אזי מאיר בו הכשמה יתירה שהיא הדלקת הנר בשבת. א"ר יהודה אמר רב כן ה"י מנהגו של ר' יהודה ב"ר אלעי ע"ש מביאין לו עריבה מלאה חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו ומתעטף בסדינין המלוויין ודומה למלאך ה' לבאות. פי' הדברים עריבה היא כלי עגולה שרוחלים ומכבדים ומנקים בה הדברים המלוכלכים. והנמשל הוא מאור התורה, ומאור הוא פנימית ועלמית התורה כמ"ש המאור שבה מחזירו למוצב, ולא אמר האור שבה כמ"ש ותורה אור דבלאת התורה בזיוגיותה אמרו ז"ל עלי' זכה נשנית לו סם היים לא זכה נשנית לו סם מיתה (יומא דף ע"ב) לכך נקט המאור שבה כלומר עלם התורה הגקרה מאור מחזירו למוצב. ומלד שהמאור הוא דבר עגול ועלמיי שאינו מתחלק ואין בו מעלה ומטה כלך נמשל לעריבה. ואומרו מביאין לו עריבה כו' ר"ל שמתשיבין עליו מלמעלה המאור התורה שהיא משולה לעריבה מלאה חמין. כלומר שלפולם היא מלאה בחמין. דמאור התורה אין לו סוף וגבול ומחמם תמיד את הנפש. ורוחץ פניו ידיו ורגליו. כלומר כל חושיו וכחותיו, ומתעטף ויושב בסדינין המלוויין כלומר במלות ורלון ה', כמו מלות זינים שכוללת כל התרי"ג מלות כידוע ולכן מקיפין בהם כל הנוף הכלול מרמ"ח אברים ושס"ה גידים. שהם תרי"ג. ודומה למלאך ה' לבאות, פי' כמלאך חין בו חומר הנוף שהוא שכל נבדל מחומר לגמרי, כן ה"י ר' יהודה צריח לעת קבלת שבת מופשט מחומר לגמרי :

ת"ר חיובו עשיר כל שיש לו נחת רוח בעשרו דברי ר"מ. ולכאורה קשה אמאי לא אמר בלוחו לשון שאמר רבי חיובו עשיר השמח בחלקו. ונלע"ד דהכא אמרו חיובו עשיר בדעתה, דבמדרים (דף מ"א) אמר אביי נקיעין אין עמי אלא בדעה, וע"ז אמר ר"מ כל שיש לו נחת רוח בעשרו, פי' שיש לו התיישבות בדעתו, ור"ל מי שיש בו מדעת קונו יש לו התיישבות ונחת רוח מהדעת, אבל בדעת במיני דעלמא כתיב יוסף דעת יוסף מכאוב :

ור' טרפון אמר כל שיש לו ק' כרמים וק' שרות וק' עבדים שעובדין בהם. פי' כרמים הם מחשבות שפ"פ הדעת, ונמשלו לכרמים דכמו היין הוא קמון ועלם בתוך הענבים כך המחשבה היא עמוקה ונעלמה בתוך הדבור או המעשה, ופי' שות הוא הדבור דכמו השדות מוליחים הם הלוואח מן הארץ מהעלם לגילוי כך הדבור מוליח מחשבתו מהעלם לגילוי, ופי' עבדים הם המעשים, דכמו העבד אינו מחובר לגוף הארון אלא נפרד ממנו, כך התעשה היא דבר נפרד ונבדל מהעושה. ור"ל שיהיו מחשבתו ודבורו ומעשיו כולם ע"פ הדעת. ומספר המלות שמתן ר"ס לכל א', הוא כוונתו שיהיו בכל כחות נפשו בהתכללותם בחכמה שהוא מספר מלאה כפי שנבאר בכמה מקומות :

ר"ע אומר כל שיש לו אשה נאה במעשי. פי' לבד הסי' הפשוט דהאשה הנאה במעשי לא חלבר את עצלה בנקשת מותרות ויהי' לו הרחבת הדעת, אפשר עוד לומר ע"פ מ"ש לעיל דאשה היא מעל הנוף להכשמה וה"ק כל מי שהנוף שלו נכבשו וחשויו נאים שאינו מחומם ואינו מלונן יוסר מדאי והולך בדרך המיועז איש כזה יוכל להיות התיישבות בדעתו :

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּי אַנְדְּרֵאָה מִמַּט

ר' יוסי אמר כל שזכה"ם סמך לשולחנו : פי' סמך קודם לשולחנו ואזנה ור"ל שקודם שיחלל יטנה מקודם מכל פירי חומריה נופו אשר לא לה' המה ושקול חי'ט במאזנים אם ראוי הוא לטעמו על דבר הכהמה ולאכלה דחינו בהם שאוכל לעובדה צוראו . ואם אינו אוכל רק לתאוות גופו איז נמשל כחיה כסורפת נדמה . ולכן ע"ה יאסרו לו לאכול דבר (פסחים דף מ"ט) . ואם יחיה חילת האדם בדרך זה איז הוא נדעם שלימה ומיושבת כהדם :

[דף כ"ו] הדין המתא דכזה סניחה אמהרה לה זיל איקשיט במשתחא דאפרסתא אזלה היקשיט כי אחאי ח"ל זיל איתלי שרגא אזלא איתלי שרגא אינפת בה נורא ואכלתה . לנע"ד כוונת הכיפור שהוא למשל לחמימות הגוף ותאוות היתר . דכמו הכלה הכיח לא הבינה שאין מדרך חמותה לאהוב אותה ולדרוש טובתה כמאמר הכתוב את הדור גדי עם נמר מדור כלה עם חמותה . ולכן תנן דאינה נאמנת לומר מה בעלך . כך אל יאמין אדם לילרו ולחוס תאוותו שזכו טובתו . כי ילך לב האדם רע . מנעוריו ואינו דורש טובתו לעולם :

יח [דף ל' ע"ב] ואף ספר משלי בקשו לנגזו כו' כפיז אל תען כסיל כאלותו . וכתיב ענה כסיל כאלותו לא קשיא הא בדת' והא במילי דעלמא . כי הא דבהוא דתתא לקמי דבני ח"ל אשתד אשתי ובניך בני ח"ל ר' לונך ששתתה כוס של יין שחה ופקע . ופי' מהרש"א דהם היה רבי עונה לו היה משה בניו ממזרים וכדאמר ר' חייא בסמוך אהני לי' ללוסי' לרבי דלא לישווי' בניו ממזרים עב"ל . משמע מפירושו דהי' אפסח במלאות שעי' דבריו ופשה בני רבי ממזרים וקשה אמו אדם יבא משוגע או דשע ויאמר עב"דני דבי שרם ממזרים וממט יאמרו לו . ועוד הא אין אדם משיס עלמו רשע ויח"ר הי' נאמן על עדותו . וז"ל דהי' הוהמת דאם הי' רבי משיב לו איז ב' באפשרי לטווי' בניו ממזרים . דאם הי' משיב לו איך נאמן האין אדם משיס עלמו רשע . היה משיב אהנים בני בליעל כמותו זכיו מעידים עליו בזה . לכך ח"ל רבי הן וא"כ מחותני אשה ר' לונך ששתתה כוס של יין שחה ופקע . דהי' אפשר לומר שפקע מחמת לרת עינו של רבי . כדאיתא בבב"ב (דף ח') שאמר איז לי שנתתי פתי לעם הארץ . ופשיטא על כוס יין לרשע גמור הי' רבי דחלי לר עין בזה . ולכן היקו ופקע . לכך קאמר ר' חייא דלא כן . אלא אהני לי' ללוסי' לרבי דלא לישווי' בניו ממזרים . ומנא ידע לה ר' חייא הוא מעובדא דנפשי' דבהוא דתתא לקמי' דר' חייא ח"ל אשתד אשתי ואת בני ח"ל ר' לונך ששתתה כוס של יין שחה ופקע . ומאי אהני לי' לרדיו' . אלא ע"כ משום דר' חייא ג"כ לוי' ללוסי' דרבי דתלמידו הי' . ובהכי מתורן הקושיא של הכותב הע"י דהי' להגמרא לסדר מאמרו של ר' ח' דאיהני לי' ללוסי' לרבי דבר עובדא . הראשונה שהי' עם רבי ולא דבר עובדא השני' . ומחמת קושיא זאת גריס בעובדא השני' ג"כ לקמי דרבי ולא לקמי דר"ה . ולפי פירושו איש . דללוסה זו אהני לנו לתרעויסו לרבי ולר"ה . ור' חייא ידע זה מעובדא דר"ה . לכך סידר הגמרא עובדא דר"ה קודם מאמרו אהני לי' ללוסי' כו' . ומהרש"א פי' דר' חייא אהני דלא לישווי' ממזר הוא משום גדולים מעשי חייא . ור"ל דלדקתו עמדה לו . וקשה לי מני'ל הא לומר שלדקתו של ר"ה הי' גדולה מלדקות רבי . שאדרבה רבי נקרא רבינו הקדוש . ולא נהנה אפילו באלבטו הקטנה בעוה"ז אפי' מתורתו כמו שאמר בעלמו קודם פסירתו . (כתובות דף ק"ד:) ואי משום דר' אמר גדולים מעשי חייא . הא לא אמר אלא לגבי ר' חנינא (בבא מציעא דף פ"ה) ויש ליישב דברי מהרש"א בזה דא"ל אליבו (רבי) דדוגמת האבות הוא ר' חייא ובניו וכשירד ר"ה לפי התיבה אמר משיב הרוח נשב זיקא אמר ומוריד הגשם אשתד מיפרא כו' (בבא מציעא סג) וטעם הדבר שזכה לזה הוא משום גדולים מעשיו . דא"ל לר' חנינא אנה עבידנא דלא ששתתה תורה מישראל דאזלינא וסדינא כינתא כו' וע"י שהי' מגדיל תורה ומאדיר בפסולות גמטיות לכך לא הסתיר העולם הגמטני בעד תפלתו . וזכה הי' מעשיו גדולים ממעשי רבי , אבל בניו למקום הי' רבי רבינו הקדוש ועינו מכל אדם כדתנן בסוטה (דף מ"ט) משמת רבי בשלה עמוה ויראת הטא . ועוד יש בזה הרבה מילין ואין כאן מקומן להאריך :

בד"ת מאי היא כי הא דתיב ר"ג וקדריש עתירה אשה שתלד בכל יום שנאמר הרה ויולדת יחידו . לגבל עליו אותה תלמיד אמר אין כל חדש תחת השמש . ח"ל טא ואראך דוגמתו בעוה"ז נפק אחוי לי' תרנגולת . ופירש"י הרה ויולדת יחידו כיום שהרה זה יולדת ולר אחר כמו תרנגולת וכיון שמשמשת בכל יום נמאלת יולדת בכל יום דהכי

פשת שבת פ"ב אגרתא

משמע קרא ככל עת שהיא מתעברת יולדת שמתעברת לגמור לורת הולד לזמן מועט ע"ל.
משמע ללאור מדברי רש"י שהתרגולות מתעברת בכל יום. ומהרש"א כתב וז"ל עיין
פירש"י אבל לא שכיח. הריון והלידה ליום ח' דזה בתרגולות נמי אינו דאמרין צפ"ק
דבכורות תרגולות לבי"א יום. ופירש"י שם לאחר שנתעברה מן התרגולות שזה בילתה לגמור
עד אחר כ"א יום כו' עכ"ל. משמע מדברי מהרש"א שלומד גם דבברי רש"י שאין התרגולות
מתעברת בכל יום. ובאמת מוכרחים אנו לומר שהתרגולות עונות כ"א יום מתחלה כל הביולות
שמתעברת עמהם צפ"ק ח' והח"כ מולידה אחת אחת בכל יום. עד שגומרת לילד כל
הטעינה. כדאיתא צפ"ק ח' ודא"כ מולידה אחת אחת בכל יום. עד שגומרת לילד כל
הטעינה קמח משהיזן לכו ח' הדרה וטעינה שריין. וכ"כ הט"ו ביו"ד ס"י פ"ו ס"ג ח"ל לפיכך
עוף שהוא ספק ערסה משהיזן אותו עד שיטיל כל ביולו שטוען כבר אם יעטון פעם אחת
כשרה. ונדע זה כשהתהה בין סוף לידה לתחלת לידה כ"א יום שלימים כי כן זמן עיבורה
כו' עכ"ל. ומלשון רש"י ללאור לא משמע כן. ועוד דא"כ לריבוי אנו לומר דגם הריון
האשה לעתיד יהי ג"כ על כל הולדות שגלד בכל יום עד גמר לידת כל ההריון שמתעברת.
צפ"ק אחת ולא שמתעבר בכל יום. ולשון הכתוב לא משמע כן, דכתיב הרה ויולדת יחיד.
משמע דבכל עת שמתעברת מלד, כדפירש"י. לכך נלמד"ל לפרש בנקודים קושא ח' וחת על מה
שלגלג אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש עד שהוכרח ר"ג להראות לו דוגמתייהו
בעוביו. הא אין כאן חדשות כלל דהא דאמר שלמה אין כל חדש וגו', ר"ל שאין הקב"ה בורא
כעת חדשות מה שלא הי' במציאות כלל מזה המין והסוג בעת בריאת העולם. אבל הא
דדריש ר"ג הי' כבר לפולמים בעת הבריאה. דהא קודם שחשח אד"כ ילדה חוה ביזם
הריונה גופא דהא קין והבל נולדו באותו יום שנברא אדם וחוה. כאמרו ז"ל ששהשמינית
עלו למטה שנים וירדו ארבעה (סנהדרין דף ל"ח). והולאת הארץ גלוסקאות וכלי מילת ג"כ
הי' קודם חטא אד"כ, למ"ד שאין שאלו ממנו אד"כ חטא הי' משמע דאכלו חטא זה
מאכל המד, ולא יתכן שהיתה החטא כמו שהיו עכשיו דעכשיו החטים לבוסס כמות שהם
אינם מאכל אדם. אלא ע"כ שהיו אז החטים כמו גלוסקא שחלפית והי' מאכל נחמד. וכלי
מילת הי' ג"כ שהעלים מהאילנות קודם שנתקללה האדמה היו בריאים וחזקים עד שהיו
ראויים לעשות מהם מלבושים, כדכתיב ויתפרו עלי חלנה ויעשו להם תגורות. אי"כ בודאי
לא היו העלים אז כמו העלים עכשיו דעכשיו ח"א כלל לתפור עליהם ולעשות מהם תגורות.
ומה שפירש"י אילנות שזולתו פירות בכל יום אפשר דהי' ג"כ בעת הבריאה כד'. רק כיון
שאד"כ חטא בלוחו יום גופא שגולד בו, כדחילקו שם ח"ל בסנהדרין כל היום שנברא בו
אד"כ לאשעת משעה ח' שזכר פסדו עד שעה שנתגרת שם ח"ל. לכן לא ערע כעת בריאה
שבע בראו האילנות. וא"כ הי' לריב להשיב לאותו תלמיד שלא דבר חדש הוא כלל, דהא כן
הי' בעת הבריאה רק שאד"כ נתקללה הבריאה והעבד מהמת הקללה בעבור חטא אד"כ,
וא"כ לעתיד כשיחוקן כל החטא עה"ד לא תחול עוד הקללה וישוב הכל לכמו שהי' בעת
הבריאה. אלא ע"כ ל"ל דא"כ שבעת הבריאה הי' ככל הלידה בכל יום ושמינת פירות בכל
יום ויולדת גלוסקאות וכלי מילת מן הארץ. מ"מ כיון שנתקללו ונתקלקלו העבטיים, אין
הקב"ה בורא עכשיו. פעם חדשה, ועי' כתיב אין כל חדש תחת השמש. תדע דבזמן המבול
זוה הקב"ה נחם לברוא אמו אל התיבה שנים שנים מכל מין ומין, דאם הי' נכלה לגמרי
איזה מין לא הי' נברא עוד אותו המין. וכן אנו רואים בדברי הנשכח מזכרון האדם, אם
נשאר איזה רשימה יוכל לזכור את הדבר ע"י יגיעת המוח, ואם לא נשאר גם רשימה לא
יזכור הדבר בשום אופן. ולכן נלמד עליו אותו תלמיד, ובאמת עונת כפיל הוא, דבאמת עבד
העולם מתהווה לפי ההנבט האדם. וא"כ לאחר הברירה והחיקון לכל החטא משום העבד
להיות כמו שהייה קודם החטא והקלול כפי שאבאר לקמן. רק ר"ג השיבו כאלוהו לפי
שענתו גופא, והראיה שנשאר בעולם גם עכשיו זכר ורשימה מכל הדברים ההם. ואחיו ליי
תרגולות ל"ק במהיזן ופטריות ונברא בר קורא. ולהבין חקירת הדברים. הנה אמרו ז"ל דבכורות
(דף ק"א) ויבן ח"ר הברא. ואמרי לה בנתינתא תנא ממלך שנבאה הקב"ה לרוח כנגין או"ר
מה אור זה רחב מלמטה וק"ר מלמעלה כדי לקבל את הפירות חף אשה רחבה מלמטה וק"ר
מלמעלה כדי לקבל את הולד. והנה ממה שאנו רואים שכל דבר שיש בו הרכבת יסוד הרחב
ביותר הוא קל שצפ"ו ביותר ומתגלגל יותר בגובה למעלה. כמו אילן הארץ. שמלד
קלותו ק"ל הוא ע"פ המים ומתגלגל למעלה בגובה. ואילן "הדוב" יש בו יותר רכנת יסוד
כעפר מיסוד הרחב לכן אינו ק"ל ע"פ המים. ומתגלגל יותר שצפ"ו מנגובה. מובן מזה

שֶׁהָאֵשׁ מִתְחִילָה וְלַמָּסָה גּוֹפֵה מוֹרֵכֵב יוֹתֵר מִיִּסּוּד הַעֶפֶר וְלִכְּנֵס עֲלֵנְיוֹת הֵן . דַּעֲלוֹת
 הֵיא מִיִּסּוּד הַעֶפֶר . וּמִתְחִילָה זְלַמְעֵלָה גּוֹפֵה מוֹרֵכֵב יוֹתֵר מִיִּסּוּד הָרוּחַ , וְלִכְּנֵס הַגְּשִׁים הֵן קָלִי
 הַדַּמָּה . וְהִנֵּה אֵיתָא בְּדָהּ (דָּף 'ל"א ע"א) תִּירַת שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים רִאשׁוֹנִים וְלֵד דַּר בְּמִדּוֹר הַתַּחְתּוֹן
 אֲמַלְעִים וְלֵד דַּר בְּמִדּוֹר הָאֲמַלְעִי אַחֲרָיוֹם וְלֵד דַּר בְּמִדּוֹר הָעֲלִיּוֹן וְכִיּוֹן שְׁבִיעֵי זְמָנָא לְלֵאת
 מִתְהַפֵּךְ וְיִוְלָא וְזִכּוּ חֲבָלֵי אֶשֶׁת עִיב . וְעִינֵי דִירַת הוֹלֵךְ בְּנֵי מִדּוֹרִים הוּא דְמַקּוֹדֵס נוֹרָא מִתְהַפֵּסָה
 שְׁהִיא מִיס בַּעֲלָמָא . וּמַעֲבָה הַמִּים לְמַשְׁךְ חֲלִיבָהּ עֶפֶר . לִכְּנֵס בְּנֵי חֲדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים מִתַּחְבֵּרַת
 הַעֶפֶה עִם יִסּוּד הַעֶפֶר שְׁבַמְדוֹר הַתַּחְתּוֹן עַל הָאֵשׁ . וְבְנֵי חֲדָשִׁים הָאֲמַלְעִים עוֹלָה הוֹלֵךְ לְמִדּוֹר
 הָאֲמַלְעִי דָּשֵׁם הוּא יוֹתֵר יִסּוּד הָאֵשׁ בְּקִרְבָּתָהּ גּוֹפֵה . דַּעֲדָה דָּשֵׁם מִתְבַּטֵּל וּמִתְעַכֵּל הַמּוֹן בְּמִיעוּס .
 וְהוּא מֵלֵךְ שֶׁהִסְפִּיף אִו הוֹלֵךְ נַעֲשֵׂה מוֹרֵכֵב מִיִּסּוּד הַעֶפֶר וְטַבַּע יִסּוּד הַעֶפֶר לְהַתְחַבֵּר בִּיִּסּוּד
 הָאֵשׁ מֵלֵךְ יִבְכָּשֶׁת שְׁבִיעִיבָהּ . דִּיִּסּוּד הָאֵשׁ הוּא חַס וְיִבְשׁ וְיִסּוּד הַעֶפֶר הוּא קָר וְיִבֵּשׁ . וְאַחֲרֵי
 אֲשֶׁר בְּנֵי חֲדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים נִגְמַר הִרְכַּבְתָּ יִסּוּד הַעֶפֶר וְנַעֲשֵׂה מוֹכֵן לְקַבֵּל מִתַּחְתּוֹ יִסּוּד הָאֵשׁ
 לְהִרְכַּבְתָּ , לִכְּנֵס עוֹלָה לְמִדּוֹר הָאֲמַלְעִי מִתַּחַת הַתַּחֲלַת הִרְכַּבְתָּ יִסּוּד הָאֵשׁ וְטַבַּע יִסּוּד הָאֵשׁ
 לְעוֹלָה לְמַעְלָה . וְבַכְּלוֹת הֵן חֲדָשִׁים הָאֲמַלְעִים וְנִגְמַר הִרְכַּבְתָּ יִסּוּד הָאֵשׁ אִו עוֹלָה לְמִדּוֹר
 הָעֲלִיּוֹן שֶׁשֶׁם גּוֹף הָאֵשׁ מוֹרֵכֵב יוֹתֵר מִיִּסּוּד הָרוּחַ כְּנֵ"ל . וּמִתְחִיל לְקַבֵּל הִרְכַּבְתָּ יִסּוּד הָרוּחַ ,
 וְכַשֵּׁנִגְמַר הִרְכַּבְתָּ יִסּוּד הָרוּחַ אִו מִתְחַבֵּר אֲלַל הוֹלֵךְ כַּח הַתְּנוּעָה כְּטַבַּע הָרוּחַ וּמִתְהַפֵּךְ וְיִוְלָא
 לְאַחֵיר הַעוֹלָם . וּמַפְסִי זֶה הֵם הַחֲבָלִי לִידָה . וְהִנֵּה הַחֲבָלִי לִידָה נִתְחַבֵּר בְּאֵשׁ לְאַחַר חֲטָא עֵיִדִּי .
 דְּהֵא בַּחַת תִּתְקַלְלֵה חוּהַ בְּעַכְבַּ תְּלִידֵי בְּיָסִי . אֲבָל קוֹדֵם הַחֲטָא לֹא הָיוּ חֲבָלֵי לִידָה , אִ"כ ע"כ
 זִ"ל דְּקוֹדֵם הַחֲטָא לֹא הָיוּ לְרִיךְ הוֹלֵךְ לְהַתְהַפֵּךְ , דְּהוֹלֵךְ הָיוּ נִגְמַר בְּלוֹרְתוֹ דּוֹקָא בְּמִדּוֹר הַתַּחְתּוֹן
 כְּמוֹ בִּילַת הַתְּרַנְגוּלָה דְּהַבְּלִיָּים כְּשֶׁשֶׁם מַעֲרֻזַת בְּגִידֵין הֵם בְּמִדּוֹר הָעֲלִיּוֹן וְאַחֲרֵי יוֹרְדִים לְמַעְלָה
 לְמִדּוֹר הַתַּחְתּוֹן וְנַעֲשֵׂה עֲלֵיהֶם קְלִיפָה לְבַנְהוּ וְאַחֲרֵי קְלִיפָה הַקְּשָׁה וְנוֹדֵיָם . וְהוּא מֵלֵךְ שְׁבַמְרַנְגוּלַת
 גַּם חֲלִי גּוֹפֵה הַתַּחְתּוֹן מוֹרֵכֵב בִּיִּסּוּד הָרוּחַ יוֹתֵר דְּהִיא קָלָה לְעוֹף בְּלוֹרֵי . וְלִכְּנֵס מוֹלַדַת בְּלָא
 לַעַר . וְכִיּוֹן דְּזָכַר וְרַשִׁימָה שִׁיבֵי הִרְכַּבְתָּ יִסּוּד הָרוּחַ נִקְבְּהָ גַם בְּחֲלִיָה הַתַּחְתּוֹן יִשְׁנו בְּעוֹלָם ,
 מִזֶּה יִתְפַּשֵּׁט הַדְּבַר גַּם בְּמִין הָאֲדָם כְּשִׁיבְרָר וְיִהִי בּוֹ רוּחַ הָאֲדָם הַעוֹלָה הוּא לְמַעְלָה וְלֹא רוּחַ
 הַבְּהֵמָה הַיּוֹרֵדַת לְמַעְלָה . וְיִתְפַּשֵּׁט רוּחַ הָאֲדָם אֶף בְּחֲלִי גּוֹפּוֹ הַתַּחְתּוֹן אֲשֶׁר תַּחַת חֵלֶךְ הַכַּבֵּד
 הַמַּפְסִיק בֵּין אֲיִבְרֵי הַגְּשִׁימָה לְאֲיִבְרֵי הַמּוֹן . כְּלוֹמַר דְּאֶף בְּאֲבְרֵי הַמּוֹן יִהִי רוּחַ הָאֲדָם הַעוֹלָה
 לְמַעְלָה שְׁנֵם אֲרִילְתוֹ יַעֲלֵה כְּלוֹ כְּלִיל לְרוֹנוֹן לֵהִי . וּמִתַּחַת זֶה יִתְקַוּוּ גַם הַיּוֹסוּדוֹת וְהַכַּחוֹת
 הַעֲבָשִׁים וְהַגְּשִׁימִים . וְיִהִי גַם בְּמִדּוֹר הַתַּחְתּוֹן יִסּוּד הָרוּחַ עַד שִׁיּוֹבֵל הוֹלֵךְ לְהִיּוֹת נִגְמַר
 בְּמִדּוֹר הַתַּחְתּוֹן מְבַלֵּי שִׁלְטוֹךְ לְעוֹלָה לְמִדּוֹר הָעֲלִיּוֹן שְׁבִיל הִרְכַּבְתָּ יִסּוּד הָרוּחַ . וּמִמִּילָא תּוֹכֵל
 הָאֵשׁ לְלֵאת אֶף אִם יִהְיוּ בַּח בְּמִדּוֹר הָעֲלִיּוֹן וְלִדוֹת שְׁלֹא נִגְמְרוּ עֲדִיין וְהוֹלֵךְ שִׁיּוֹגְמַר לְמַחְרָתוֹ
 תּוֹלִיד לְמַחַר וְכֵן כֻּלָּ יוֹס , כְּמוֹ תְּרַנְגוּלַת מַמַּשׁ , מִשְׁאֲכֵי עַכְשָׁיו שְׁהוֹלֵךְ כְּמֵלֵךְ בְּנֵי חֲדָשִׁים הָאֲחֵרִינוּם
 בְּמִדּוֹר הָעֲלִיּוֹן וְאִם הָיוּ בְּקִרְבָּה עוֹד וְלִדוֹת שְׁלֹא נִגְמְרוּ עֲדִיין בְּמִדּוֹר הַתַּחְתּוֹן , הִיָּה הוֹלֵךְ
 הַנִּגְמַר זִיּוֹלָא לְתוֹן דְּחַסָה אֵת הוֹלְדוֹת שְׁלֹא נִגְמְרוּ עֲדִיין וְנִמְלָאִים בְּמִדּוֹר הַתַּחְתּוֹן , וְלִפִּי יִהִי
 הִפִּי הָרָה וְיוֹלַדַת יַחֲדוּ . פִּי יַחֲדוּ בְּמַקּוֹס אֲחָד , כְּמוֹ לִשְׁבַת יַחֲדוּ , וְלֹא בּוֹזֵן אֲחָד , וְרִילִי שִׁיבֵי
 הַרְרִיין וְהַלִּידָה בְּמַקּוֹס אֲחָד בְּמִדּוֹר הַתַּחְתּוֹן וְלֹא כְּמוֹ שְׁהוּא עַכְשָׁיו דְּהַרְרִיין הוּא בְּמִדּוֹר
 הַתַּחְתּוֹן וְהַלִּידָה הִיא בְּמִדּוֹר הָעֲלִיּוֹן . וְרַשִׁי רוֹלָה לִישַׁב פִּי יַחֲדוּ עַל הַזְּמַן וְלִכְּנֵס כַּתֵּב
 הָרָה וְיוֹלַדַת יַחֲדוּ בְּיוֹם שְׁהָרָה זֶה יוֹלַדַת וְלֵךְ אֲחֵר כְּמוֹ תְּרַנְגוּלַת כּוֹי . דְּגַם זֶה אֲמַת דְּהַתְּרַנְגוּלַת
 מִתְעַבְרַת כֻּלָּ יוֹס וּמוֹלַדַת כֻּלָּ יוֹס . רַק שִׁיּוֹלַדַת מַטְעִינָה הָרִאשׁוֹנָה שְׁטַענָה כִּ"א יוֹס כְּבַר ,
 וּמִתְעַבְרַת טַעֲנִיָה אֲמַרְתָּ , וְאִ"כ בְּיוֹם אִי הָרָה וְיוֹלַדַת רַק לֹא בִּילָה זֶו שְׁנַתְעַבְרָה יוֹלַדַת
 בְּאוֹתוֹ יוֹס . וְכַמִּי"כ הָאֵשׁ שְׁתַּלֵּךְ כֻּלָּ יוֹס מַעֲיּוֹר הַרְאָשׁוֹן וּבְאוֹתוֹ יוֹס גּוֹפֵה מִתְעַבֵּר עוֹד
 עִיבּוֹר חֲדָשׁ . נִמְלָא הָרָה וְיוֹלַדַת יַחֲדוּ אֲפִי בּוֹזֵן אֲחָד . וְשִׁנְיָה אֲמַת דִּיהִי יַחֲדוּ גַם בּוֹזֵן
 גַם בְּמַקּוֹס וְכַמוֹ הַתְּרַנְגוּלַת מַמַּשׁ :

וְכֵן הוּא הַעֲנִין בְּמָה שִׁיבֵי רִיב וְקוֹדֵרִים עוֹד עַתִּיּוֹן אֲלִינוּת שְׁבִא"י שִׁיּוֹלָאוּ פִירוֹת כֻּלָּ
 יוֹס כּוֹי וְאַחֲוִי לִי לֶלֶךְ . דְּהִנֵּה מִתַּחַת חֲטָא אֲרֵי"ר נִתְקַלְלָה הָאֲדָמָה כַּמִּשׁ אֲרוּרָה
 הָאֲדָמָה בְּעַבְרָךְ בְּעַלְבוֹן תַּחְלָנְהָ גּוֹי . וְלִכְאוּרָה קִשָּׁה הִיא הָאֲדָמָה הִיא דּוֹמֵם וּמְאִיל אִיכַפַּת
 לֵה אִם לֹא תִמֵן אֵת יְבוּלָה אֲלֹא דְהַקְלָלָה הִיא לְאָדָם , וּמִהוּ אֲזַמְרוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה . וְעוֹד
 אֲזַמְרוּ בְּעַלְבוֹן תַּחְלָנְהָ מַשְׁמַע שִׁאֲכַל אֵת הָאֲדָמָה . הוֹלֵל בְּעַלְבוֹן תַּחְלָל מִמֶּנָּה . אֲלֹא ע"כ
 דְּאֲדָמָה בְּעַלְמָה נִתְקַלְלָה . וְזֶה גּוֹרֵם לְעַלְבוֹן הָאָדָם . וְהוּא שְׁאִין בַּח עַכְשָׁיו יִסּוּד הָרוּחַ
 מִשּׁוֹם דִּיִּסּוּד הַעֶפֶר אִינוּ מִתְחַבֵּר עִם יִסּוּד הָרוּחַ עַכְשָׁיו מִתַּחַת הַיּוֹפֵךְ טַבַּע . דִּיִּסּוּד הַעֶפֶר
 הוּא קָר וְיִבֵּשׁ וְיִסּוּד הָרוּחַ הוּא חַס וְלֹא מִתְנַגְדִּים הֵם זֶה לָזֶה מְכַל קְלוֹתָם . וְלִכְּנֵס אֲזַו
 רוֹאִים שְׁבַחְפִּירַת הָאֶרֶץ בְּעוֹמָק אִין בּוֹ שׁוֹם אֲוִיר . וְלִכְּנֵס בּוֹר הַעֲמוּק עַשְׂרֵה עַפְחִים מִזִּיק
 בְּהַבְּלִי

כבולו כדליתא זמתי ב"ק (דף נ"א ע"ב) ובנושטי חומי"ם מ"י, וכינן דבעפר אין סס יסוד כרוח לכן הוריעה שפרעה בלדמה לזנחת עם ומתגלות רק בשרשים כמו הולך במערי אמו ואינה מתגדלת למעלה עד שפוליא כחרך למהה ומקבלת צלילה הרבנית יסוד הרוח אז מתגדל המצויה למעלה. ומה שזכרנו אינו מקבל העפר לברכתו את יסוד הרוח הוא ג"כ מחמת חסד אה"ר, משום שנתפחה לעלת הנחש לנפשות סאווה כמו הכהמה ואבד רוח האדם. וגרס בזה פירוד הלכנוס. דכנה ג' עיני אכנה הם. אכנה העצמיות, ההרגלי והשכלי. כעצמיות היא כמו אכנה האב לבנו וכדומה. וההרגלי היא כמו אכנה אכנים שנתגדלו יחד כמ"ט טוב שכן קרוב מאח רחוק. והשכלי היא מה ששכל מחייב להחוב את הדומה לו. ולכן מלך השכל מחייב כל אדם לאכוב את כל האדם בלתי מין אדם הוא. ובחשד אה"ר נתהווה שגלות חסד, ושגלות כהס. וכל אומן שזנה אשר אומנותו וצמצמותו האדם שחלקו שבניות הניסודים שאין מתאבדות אלא אל הדומים להן עמם ולא יתחברו מלך התדמות מין שכולם עיני יסודות לבר. אבל לאחר הבידוד בשיעור רוח האדם בקרבו לאיתנו, ומלך הרוחניות אין שום פירוד לכן יהי' שלום בלחך וגר זאב עם כבש וגו'. וימוקנו העצמיות והיסודות, וממילא כשימבונס ויתחבר בלדמה ג"כ יסוד הרוח לא תתעכב. כלמיתחב בלחך כי מתגדל שך. כל לרעה ותהי' מוכרחת ללאת לאויר העולם. וא"כ יוילאו האילנות פירות בכל יום כנ"ל. וע"ז אחוי ל"י לך שום גם עכשיו זכר כזה בשרי אחם צנולם שחיתת למיתחת וגידולה לגמרי ;

ובן הדבר כזה דעמיה א"י שפוליא גלוסקאות וכלי עינת, הוא ג"כ במעס הב"ל מלך שיתהווה בלדמה יסוד ברוח יהיו נגמרים החטים בביותם בקרקע. ובאופן שהחטים יהיו ראויים לאכילה כמו שהם מבלי עמינה ואפיה, ולא כמו עכשיו דבזיעת אפים מתהווה לחם מחטים, וכן העלים מהפירות יהיו שדים וחזקים כמו כגד ארוב גמם עד שיכו ראויים לתפור מהם צנדים, וכמו שהי' קודם סטא אה"ר. וענין מה שיכו החטים ראויים לאכילה בלי אפים ויהיו כמו גלוסקאות אפיות הוא מלך שהשמש יפעול פעולתו בלדק, כמ"ט ורחבה לכה יראי שמי שמש לרקה וגו'. כמו בלדקה הנושטים לעני בעת הלורך כן יהי' זריחת השמש אז רק בעת הלורך וכפי הלורך והכל יהי' לברכה. ובמ"ט עם חלב כליות חפה. כלומר שהחטים יהיו גדולים כמו כליות. והנה גלוסקאות. וע"ז אחוי ל"י כמתיין ופטריות שהם כמו גלוסקאות ומוכנים לראויים לאכילה בלי שום כבדה חמרה. ועל כלי מילת אחוי ל"י נכרח בר קורא שצנבו וחזק שלו וחוזרו הוא כמו כלי מילת. וכינן שיש זכר מזה גם עכשיו איננו עוד דבר חדש ;

יב [דף נ"א] ת"ר לעולם יהא ארס ענתות כהלל ואל יכא קפדן כשמתי ב". ולכאורה קשה היאך יסכן לומר על שמתי שהי' קפדן. והתכן בלבות ולא הקפדן מלמד גלשמתי היו הרבה תלמידים. ועוד חמרה לעולם יהא ארס ענותות כהלל. מי יכול להביע למדרגת עוה כמותו. והוא לא מלינו גם בחמתי הש"ם במוהו. לך כ"ל לפרש דנה אחרו ז"ל בסוף ברכות אל פיקרי בניך אלא בוניך. פי' שס"ט בוני עולם הם. וכנה דלומטיס הבנאים יש ג' מינים. יש בגלי רך בטבע וקר הדמים ובדעיה מיושבת. ולכן בשאירע לו בין האבנים המוכנים להבנין. אכן א' שמלך עקמוניתו וגדלו אינו ראוי לקבוע אותו צננין. והוא קשה לחוב אוטו ולכרות כדרי ליישרו. מ"מ אינו מקפיד הבנאי ואינו משליכו הלאה אלא מיישרו בקורסן קטן ומחליקו בפעים עד שיקטן מעט ויהי' ראוי לקבוע אותו כמותל בנין. והבנאי קשה בטבע ומרוחם הדמים אינו יכול בטבעו להתעסק הרבה בלחן כו. ומקפיד עליו ומשליכו הלאה ואינו קובעו צננין. ואם יתחיל להכות אותו וליישרו יתפוצץ לגמרי. והנמשל הוא שכל ישראל צידת נקראו בנין א' עולם שלם. רק שמנו בבנינו יש כמה מני אבנים. יש אבנים גדולות וחזקים שקובצין אותן ליישר הבנין ויש אבנים חלשות ומ"מ הם יפוס בתחמס ובמראה ועופרים לפאר הבנין ויש אבנים שאינם ראויים רק לקבוע בלמלע בנין הנקרא "בומ" ומ"מ גם הם מחזקים הבנין והאבנים החלשים נסתמים עליהם כך ישראל יש מהם ס"ח שהם יסודי הבנין ויש מהם נכבדים ופרהסים פאר הדור. ויש מהם אים גם בעמלם מלך מוחם ולבם אין כהם שום תופלת מ"מ הם תמכ דאורייתא. ובכלל מטולם כנה בנין העולם, ע"י הבנאים שהם גדולי הדור. והי' מדרך שמתי שהי' בלתי ברמיתם הדמים ר"ל שהי' עזרתו להי' ברשפי חש ובהסלחות והיה ירא חסד פן יתביא המטרם מנגדום ה'. ולכן כשהי' בא אליו כדרי שהי' רולה להתקרב אל החומה שישראלית ולחסות תחת כנפי השכינה, ואם הי' שמתי רוחה שהקטומות שבלבו גדולה מאד

מִשְׁרַר שֶׁבַת פֶּבֶר אֲנֵדָאָה נֵא

מֵאֵל אוֹ שְׁגוּלוֹתוֹ וְנִחְוֹתוֹ עֲלוּמָה וְהוּא קָשָׁה בְּעַבְדָּה עַד שֶׁלֶבֶד זְמַן רַב לְיִשְׂרָאֵל וְלִהְיֵיתוּ וְלִהְקַטִּיט וּפְנֵי זְחָלִי וְאֶפְסָר שִׁתְּפוּצָן לְגַמְרִי. שְׁלֹא יִזְכֵּל לְקַבֵּל דֵּינִי וּמִנְהַי יִשְׂרָאֵל. עִי"פ חוֹרֵר שְׁנַעֲי"פ . לֹא חו"י. מִקְבָּלוֹ . וְלֹכַן כִּשְׁבָה אֲלוֹהֵי רֹאשָׁאן וְאֲלֵי גֵיירֵי עִי"פ שְׁחַלְמֵי תוֹרָה שֶׁנִּכְתַּב וְשִׁבְעִי"פ אֲלוֹהֵי מִאֲמִיקֵךְ גַּעֲבֵיב וְנִזְוִילֹ בְּעֵינֵיכֶם . וְשִׁבְצָאוֹ גַּמִּים . הַאֲחָרִים אֶחָד חו"י צַעַל נִשְׁכַּח כּוֹה שֶׁחֲשַׁב כֵּל שְׁלֹמוֹ לְחֶסֶד גְּדוֹל כִּיכ פֶּר שֶׁשֶׁלְמַעֲזֵב רַק יִסְדֵּר הַסּוֹרֶה עַל מַה הוּא בְּנוֹי וְיִזְוֵי מַה בְּעַלְמֵי כֵל הַתּוֹרָה כּוֹה , וְהַשְׁנִי חו"י רֹגֵז לְהַתְגַּיֵּר עִי"פ שִׁיחֵי כ"ג . וְבַעֲלֵי גֵאוֹה כִּאלֹהֵי אִינֵס רֵאֲוִיִּים לְעֵינֵי שֶׁל עֲלָם בְּאִמְרֵם ז"ל כֵּל אֶרֶץ שֵׁיט בּוֹ גִּסּוֹת הַרוּחַ אֲמַר הַקְּבִ"ה אֵין אֲנִי וְהוּא יִכּוֹלִים לְדוֹר בְּעוֹלָם (פּוֹטֵס דָּף ס"ו) וּמַעֲלָה יִשְׂרָאֵל כּוֹה הַשְּׁפֹלוֹת וְעַמּוּהָ כְּמִ"ש כִּי קָמָן יַעֲקֹב וְדָלָה לְבָן דַּחֲפֵס שְׁמֵאֵל בְּחַמַּת הַבְּנִין שְׁבִידוֹ , כְּלוּמַר אֵין אֲחַת רֵאוּי . לְקַבּוֹעַ אֲחַת בְּכַנִּיטוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵלֶּה שֶׁאֲפָסֵר שֶׁחֶסֶד אֲחַר מִקּוֹר הַדְּמִיִּים יִתְעַסֵּק בְּךָ הַרְבֵּה וּיְקַיִּינֵכֶם וּיְקַבְּעֵכֶם בְּנִינֵן . וְהֵלֵל מִדֵּה הָאֲחַת הֵיחָה לוֹ שֶׁחֵי מִלְּקוֹן וְרַק בְּעַבְדָּה וְיִדַּע שְׂבוּן שְׂמֵדָתוֹ לִידוֹ אֲבֵינִים כִּאלֹהֵי שְׂבוּן לֹא הַבְּעִי"ב לְקַבְּעֵם בְּנִינֵן . בְּלוּמַר וְהַלְכִיּוֹם אֶחָד לִידוֹ . הַאֲשִׁיחֵי כִּאלֹהֵי שְׂרוּיִים לְהַדְרוּג לְאוּמָה הַיִּשְׂרָאֵלִית . קִיבְלִים וְכַסְטִינִים לֹאֵט לֹאֵט עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה גַרֵי לְדָק . וְכֵן בְּעוֹבָדָה לְעֵיל בְּאֶחָד שֶׁהִמְרָה עִם חֲבִירוֹ לְהַקְטִיט אֶת הֵלֵל וְכֵן אֲלוֹהֵי עִי"פ שֶׁשְׁלֹחוֹתוֹ בְּמִילֵי דַעֲלָמָה . וְהֵלֵל בְּרוּב עֲנוּתוֹנוֹת וְדִבְרוֹ לְכַף זִכּוֹת שְׁטוֹלֵל ד"ת . וְכַדְפִּי עֵרְשִׁי"ל ז"ל לְכַף קִרְאוֹ בְּנֵי דַעֲי"פ שֶׁכִּסִּיל הוּא בְּד"ת וְאִינוּ יוֹדַע גַּם בְּעֵיב דַּרְךְ . אֶרֶץ חֵידֵךְ לְהַסְכִּיב עִם נְשִׂיֵי יִשְׂרָאֵל . וְכֵן לְשִׁאוֹל דְּבַר שֶׁל צַעֲמוֹ מִ"מ קִרְאוֹ בְּנֵי . כְּדַרְךְ הַקְּבִ"ה שְׁקוֹרָה כִּלְלֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִים . וּמִדַּת עַמּוּהָ כּוֹז לְדוֹן אֶת כֵּל הָאֵרֶץ לְכַף זִכּוֹת וּלְמַלּוֹחַ כִּלְלֵי אֲחֵי שֶׁבְּחַוֹת שֶׁבְּפִחוֹתֵים שֶׁבְּפִחוֹתֵים מַעֲלָה שְׂאִינֵה שְׂעֵלְמוֹ . אֵה יִזְכֵּל כֵּל אֶרֶץ אֵם יִשְׂרָאֵל עַל עַלְמוֹ וְעַל אֲחָרִים בְּעֵינֵי פִקְחָה . וְח"ס לְעוֹלָם יֵהָ אֵה אֶרֶץ עֲנוּתוֹן כִּהֵלֵל וְאֵל יֵהָ קִפְדֵן כְּשִׁמְאֵי שֶׁאֵם יִרְאֶה שׁוֹם אֶרֶץ שְׂאִינוֹ שֶׁלם ב"כ בְּמַעֲלוֹת כִּיֵּאוֹת אֵל יִחְלִיט לְאֲמַר עֵלֵינוּ נוֹאֵשׁ שְׂאִינוֹ כְּדֹאֵי לְהַתְעַרֵּב בִּישְׂרָאֵל . וְכַרְאֵי מַחֲלֻבְנָה שְׁהוּא בּוֹשֵׁם שְׂרִיחוֹ רַע וּמִ"מ הֵיחָ מִסְּמַמֵּי הַקְּסֵרֶת וּבִשְׁלֵל הַבְּלָן הַעֲקוּמָה וְקָשָׁה שְׂמ"מ מִיֵּחִיִּים אֲחַת בְּנִינֵן :

כב על שלם עבירות נשים מִתּוֹם בְּשַׁעַת לִידָתוֹן . עַל שְׂאִינֵן זְכוּרוֹת בְּנֵיהֶן וּבַחֲבֵל וּבַהֲדַקָּת כֵּנֵר כּו"י . נִדֵּה מֵאֵי עַמְעָם כּו"י . וְמֵאֵי שֶׁנֶּה בְּשַׁעַת לִידָתוֹן אֲמַר רַבֵּה נִפְלֵ תוֹרָה חָדָד לְסִכִּינָה . אֲבִי אֲמַר תְּפוֹסֵ תִירוֹם אֲחַתָּה כְּחַד מַחֲטָרָה לִיְהוִי . רַב הַסְדָּא אֲמַר שְׂבָקֵי לְרוּיֵא דְּמִנְפִּשֵׁי נִפְלֵ . מַר עוֹקְבָא אֲמַר רֵיחַ חֲמָרָה וְעִי רֵבֶטָן לִבְבֵי חוּטְרָה מִילֵי וְאֲבִי דְרָה חוּטְבָּנָה . רַב פִּפְא אֲמַר אֲבָב חוּטְרָה נִפְשֵׁי אֲחֵי וּמִרְחַמֵי אֲבָב בְּיוֹנֵי לֹא אֲחֵי וְלֹא מִרְחַמֵי . וְרִידֵךְ לְהַבִּין מֵאֵי בְּיִטְוִיָה מִפְּנֵי מַה לֹא נִיחָא לְהוֹ חַד בְּמַשֵּׁל דְּחֲבֵרֵי . וְנַעֲלֵ"ךְ דְּלֵהָ הַחֲמַשָּׁה מַשְׁלִים שִׁיכִים כֵּל חַד וְחַד לְחַדָּה עֵבִירָה . דִּישׁ חֲמֵשׁ עֵבִירוֹת שְׂעִיבֵן נָשִׁים מִתּוֹם בְּשַׁעַת לִידָתוֹן . דְּכֵאֵן בְּמַשְׁנֵה שְׂבִיב ג' עֵבִירוֹת נִדֵּה חֵלֶה וְהַדְּלָקָת הֵנֵר . וּבְסַמּוֹךְ אִיחָה תִירֵ עַל שֶׁלֵּם עֵבִירוֹת נָשִׁים מִתּוֹם יוֹלְדוֹת כּו"י ר' . אֲחַת אֲזַמְרֵ בְּעַנְן שֶׁבְּכַפְּפוֹס לְאוֹתָם בְּנֵיבֵם בְּשַׁעַת וּי"א עַל שְׁקוּרִין לְאֶרְזוֹן הַקֶּדֶשׁ אֲרַנְא . הֵרִי דְלֵר' אֲחַת וּי"א יֵשׁ עַד ב' . עֵבִירוֹת . בְּפִלָּא דִישׁ ה' עֵבִירוֹת הֵי ג' דְּמַתְּנִיתוֹן יוֹב' דְּבִרְיִיתָהּ . וְעַלֵּאלוֹ הַחֲמֵשׁ עֵבִירוֹת הַמֵּשִׁילֵי חֲמַשָּׁה מַשְׁלִים . וְהוּא דִּהְגֵּה יֵשׁ חֲמֵשׁ מִיתוֹת יוֹב' מִיתָה בִידֵי אֶדֶם . וְאֵלוֹ פֵן . בְּרַת וּמִיתָה בִידֵי שְׂמִים . אֵלוֹ הַשְׁתִּי מִיתוֹת כְּתוּבוֹת בְּתוֹרָה . וְג' מִיתוֹת נִזְכָּרוֹת בְּדִבְרֵי רַבֵּן . נַח נִפְשִׁי , פִּקְעֵ . וְגַל שֶׁל עֲלָמוֹת . וְלִהְבִּין עֵינֵים , דְּלִכְאוּרָה הֵא יֵשׁ כְּמַה וְכַמֵּה שְׂעִבְרוֹ עֵבִירוֹת חִיּוּבֵי כְרִיתוֹת אוֹ מִיתָה בִידֵי שְׂמִים אוֹ חִיּוּבֵי מִיתָה מִדְּרַבָּן . וּמִ"מ הֵם חִיּוּבֵי וּמִאֲרִיכִים יַעִים וְגַם בְּלֹא תְּשׁוּבָה . וְאֵיֵה לּוֹמַר כְּתִירוֹסֵם שֶׁל מִפְרָשִׁים שְׂאוּמֵרִים דְּדוּקָא כְּשֵׁבוֹ יִשְׂרָאֵל עַל אֲדַמְתָּה ה' מַתְקִיִּים בְּהַם הַעוֹנֵשׁ הַכְּתוּב . אֲכַל כְּשִׁאיִן יִשְׂרָאֵל שְׂרוּיִים עַל אֲדַמְתָּה אֲפָסֵר שֶׁלֵּם יִסְקִיִים הַעוֹנֵשׁ הַכְּתוּב . דִּהָ תְּתוֹרָה הֵיחָ נִלְחִי וְגַם נִלְחָ יִשְׂרָאֵל לֹא יִסְקֵר . נַעוֹד דִּהָ כְּמִ"ק (דָּף כ"ח) אִיחָה רַב יוֹסֵף כִּי הוּהוּ בַר שְׁתִּין שְׁתִּין עַבְדָּ לֵהוֹ יוּמָה עַבָּה לְרִבָּן אֲמַר נִפְקִי לוֹ מִכְרַת כּו"י . אֲלַמָּה דִּלְפִי בְּכַלל וְזִמְתָן הוּוֹ יֵשׁ עוֹשֵׂה כֵּרֵת . וְהַפִּי כְרַת דְּיוּמֵי אֵה פִּנַּע בְּחִיּוּבֵי כְרִיתוֹת רֵבִים . אֲלַם עִי"כ לְעוֹלָם הַעוֹשֵׂה מְקוּיִים כְּכַתּוּב . וְאֲפָסֵר דְּגַם הַמִּפְרָשִׁים לֹא כִיּוּנוֹ אֵלֶּה לּוֹמַר דְּבִזְמַן יִשְׂרָאֵל אִינֵס שְׂרוּיִים עַל אֲדַמְתָּה אֲפָסֵר שֶׁלֵּם יִקְוִיִים הַעוֹנֵשׁ בְּגוֹף כְּפִשְׁעוֹ . אֲכַל בְּנַפְשׁ מַתְקִיִים הַעוֹשֵׂה בְּכ"מ . וְהֵנֶה בְּמִיתָה כְרַת כְּחֵיב וְנִכְרַסֵּה הַנֶּפֶשׁ . פִּי . שֶׁבַּגֶּשׁ נִכְרַסֵּה מַשְׁרָשָׁה שְׁהוּא הַרוּחַ רוּחַ הָאֶדֶם . כְּלוּמַר שְׂאִין בְּהַעוֹד הַרְגֵם וְהַשְּׁפֹלוֹת וְאֵף אֵם עוֹשֶׂה שׁוֹם מְלוּהֵ אֵין בְּהַ שׁוֹם חִיוֹת וְהַרְגֵשָׁה רַק כְּמַלּוֹת אֲשִׁימֵם מְלֻמְדֵם אוֹ בְּדַרְךְ הַכְרַת . וּמוֹתָה בִידֵי שְׂמִים הֵיחָ שֶׁאֲכַד לּוֹרֵת הָאֶדֶם וְהוּא רוּחַ הָאֶדֶם מַחֲמַם שֶׁנִּפְרַד מִהַשְּׂמַיָּה וְאֵם גַּם עוֹשֶׂה שׁוֹם מְלוּהֵ בְרַגֵּשׁ וּבְהַשְּׁפֹלוֹת יֵהָ רַק דְּמִיּוֹן בְּעַלְמָה . וְאֵין בּוֹ דְּיוֹת חִיִּים אֲמִימֵם . כְּמוֹ הַמַּחֲמֵם שֶׁהַרְגֵשָׁה שֶׁהֵם הֵיחָ בְּדַרְךְ דְּמִיּוֹן . עִי"כ כְּחֵיב מַשְׁמַתֵם אֵלוֹהֵי יִתְבָּרוֹ . פִּי יֵהָבְרוֹ מַהֲגַשְׁמַה שֶׁהֵיחָ הַבְּנֵה וְהַשְּׁהָה הַאֲמִיתִית . כְּמ"ט

פסח שבת פיב אנרתא

כח"ט והמתה שרי תבנים, אלל המחוייב מיתה בדי שמים לא יוכל לכון מחשבתו ולקשרה
בחלקים חיים. ומה שמשיב טוס כוונה היא רק בדרך דמיון. כי הסנה נקרא מה שהוא
שלו כמ"ט כי תשיב יד. וזה אינו שלו אלא כמחשבו בדבר זר ואינה פועלת בו שום הוזה
מעלמותו ומהותו. ומיתה מדרבנן כנ"ל נח נפשי. היא שנה נפש המשכלת שלו שנקרא
בשמה שהיא נח הבינה והחכמה מחמת שנקראה מנח המשכיל מקור בהשכלה הנקרא חיה.
ואין בו עוד כח להשכיל על דבר אמת ולהמיתו שכל חדש אמתיו. ומיתה מדרבנן מדרגה
ב"י הנקרא פקע. היא שנגער ממנו כח התענוג שהוא מקור הגעש ועלמותה, ואינו מתענג
עוד משום מלוה או חכמה חלקית. מחמת שאורש בשמתו הנקרא חיה נפחד מעלמות ומקור
הגשמה הנקרא יחידה המיוחדת ביחודו של עולם. ולכן נקראת בלשון פקע. כמו פקעו
הלמדים ש"י היו מחוננים יחד. ומדרגה הג' מיתה מדרבנן הנקרא ג' של עלמות היא שלא
שאר בו שום לחות ושום מוח בעלמותיו. שאפי' הנקודה יחידה שבו שהוא הגיון חלקי
שנגשפו הנקרא יחידה ככה ג"כ לגמרי, ונעשה כמו ג' של עלמות יבשות שאין בהם שום
מוח ולחות. וכמ"ט מיד כלב יחידות. כלומר היחידה כשהיא נופלת ביד הכלב זבחה ומולית
פמנה כל לחותה עד שנעשה ג' של עזמות. כמו הכלב הכלב גוף המת לא ייזה נה רק
העלמות היבשות. והשאר חוזר לעמינו דבשון נדה חייבת כרת שנקרת הגעש ונאבד
רביעית דם הגעש שבלב כדדריש הווא גלילה. וכדפירשתי, לכן המשיל רבה המשל שלו נפל
תורא חדר לפכינא. המשילה לבהמה שאין בה רוח האדם. רק דכמו הבהמה כל זמן שלא
נפלה חובל להמלט מהמות מלך נפשה החיונית. אבל כשנפלה אזי חדר לפכינא. כך בשון
נדה כל זמן שאינה יולדת תוכל להנלל אפי' במזות שעושה בדרך הכרת כבהמה. אבל כשהיא
בסכנה ולריבה לפרקליטין גדולים אזי לא יומילו לה מות כללו. כי פרקליטין גדולים הם
דוקא מעשים טובים ודאי שיש בהם טעמים טוב וחיית וקורטסה. ובשון הלה חייבת מיתה בדי
שמים שם התורה. וכדפירשתי שנקרא ההרגש שהוא הרוח מהמתענה והשכל שנקרא בשמה
ולא נשאר כי אם כח הדמיון. וכוא כדדריש הקיא גלילה ראשית קראתי אחכס על עסקי
ראשית הוכרתי אחכס. דבשכיל ישראל שנקראו ראשית ובשכיל התורה שנקראת ראשית נברא
העולם כמ"ט בראשית ברא אלהים וגו' וכידוע. כלומר ישראל קראו ראשית מלך התקשורות
בתורה שנק' ראשית. ומלך כל ראשית אשר יתנו לה'. כמו נכורות, כבורים, ראשית הגז
וכדומה, וכן ראשית עריסותיכם, וע"ז זה הראשית מתקבר ראשית גילוי הגעש שהיא החכמה
ברוח האדם ובהעדר נתינת הראשית לה' יעדר גם הראשית הגעש כגילוי. ולכן המשיל אבני
התשל של תפוש תירוש אמתא בחד מחטרא להו, כמו השפחה שמרבה לזכר בדברי
הכל וריק. כמ"ט בקיזשין (דף מ"ח ע"ב) עשרה קבין סיחה ירדו לעולם תשעה נעלו נשים
דו'. וכמ"ט שכתשים דבריות הן. וכ"ט השפחה הקלה דעשת דתמן בלנות מרבה שפחות
מרבה זימה. והנמשל הוא האשה שהתחילה בחטא עכ"ל בהשפעות של מרעית ודברי
הכל, ואינה מתקנת חטא זה בהפרשת הלב, ואח"כ מתפעלת ממקרי לידתה ומדברת דברים
לא כן. בחד מחטרא ליהו. כלומר תפוש בעונת א', ע"י החוטא הגדל ג"כ מיסוד הרוח.
וכנמשל הוא הלידה הבאה ג"כ מיסוד הרוח, כדפירשתי במאמר עתידה אשה שגלר גילוי יוס.
זמל שקלקלה ברוח, לכן נעשה ג"כ ברות. והיא מיתה בדי שמים כדפירשתי. ובעל הדלקת
ג' בשבת חייבת מיתה מדרבנן שהיא פירוד הגשמה ממקורה שהוא כח המשכיל כנ"ל, מלך
שמענה שלום בית וגורמת קטטה וכעס לבעלה. וכל הכועס אם חכם הוא חכמתו משתלקת
ממנו (פסחים דף ס"ו). ושבת הוא שכל עליו נבדל מחומר לגמרי, כמ"ט ושמתה את
השבת כי קדש הוא. פי' קדש הוא דבר נבדל. ובהעדר קלקת כהר נעשה נרנן מפרוד
אלוף. אלוף הוא חכם ממקור החכמה הנק' פלאות חכמה שהוא כח המשכיל. והיא הגשמה
יתירה שבשבת היא הנקראת נר ה'. כדדריש הווא גלילה. ובהעדר הדלקת כהר בשבת
גרימה העדר כשלוש והכמתבות חלק הגשמה יתירה עם חלק הגשמה שזנחו עלי הגוף.
לכן מתבלת פונש כזה ערה כנגד ערה. וע"ז המשיל רב חלק המשל כמו שנק' לרוח'
דמכפשי נטיל. דכמו השכור מופל מלך נבלח מוחו. ואין לך דבר שמביא יללה על האדם
אלא יין (ברכות דף ט'). כך הוא העדר דלקת כהר. אוקיות כהר בניסוח אמוון רכה.
זרמה הוא לאון מריכה בגרינה מקומות בתקרא. ובשון שמככות לוחת נתיב בשבת חייבות
מיתה שורבן מדרגה ב"י הנק' פקע. שהיא העדר תענוג בשום דבר שנקורטה כדפירשתי.
זכוא מלך שאין תשענות בשבת. וקרא כחיי וקראת לכתה עם. ונכיופוך אמוון פגן היא
נג. שהלכות נד' כל פגד עלמים ונעדר התענוג. ונקס דוקא מלאכת כירום לוחת

פֶּסֶחַ שֶׁבַת פִּיבַּ אַגְרָתָא נב

גִּיחַן בַּפֶּחַח מִשּׁוּם דַּחְטָא זֶה הוּא רִגִיל וּמִלּוֹי בֵּין הַנְּשִׁים . וְעוֹד - אֲפָקָר לֹאמֵר דְּלוּכְתּוּ
שֶׁהַנְּשִׁים אֵינָן מַחֲיִיקוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת בְּקֻדְשׁוֹתָא דַּשֶּׁבֶת קִדְשָׁא הוּא וְאֵין צוּ שְׁוֹם פְּסוּלָא וְלִכְּ-
אֲמַרו כְּבִדְקוּ מַחֲבָל וּמִשְׁתָּה כו' . וְהַמְכַסְּוֹת לֹאֲחַת כִּיֵּינן בַּשֶּׁבֶת . כְּלוּמַר שֶׁמִּלְּמִדּוֹת אֶת
בִּיחַן לֹאמֵר שֶׁנֶּשֶׁת בַּשֶּׁבֶת יֵשׁ פְּסוּלָתָא כְּמוֹ בַּחֹל , מַחֲלֹלוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ מַעַל וְחוּלִין .
וְהִיא כְּפִירָה בְּכָלִיּוֹת מִלְּמִוֹת . לִכְּן נִפְרֶדֶת מִשְׁתָּה מִמְּקוֹרָה הַעֲלֵמִי וְאֵינָה מַחֲטֵנַת עוֹד
בַּשּׁוּם דְּכַר שְׁבֻדָּשָׁה . וְעוֹי הַמִּשְׁלֵל מִר עוֹקֵבָא כַּמִּשַׁל שְׁלו רֵיעָא תַּגְרָא וְעוֹי רַהֲטוּן אֲבָב
חוּטְרָא מִיָּלִי וְאֲבִי דְרָא חוּטְבָנָא . פִּי' כְּמוֹ כְּרוּעָה הַחֲגֵר מֵאֵד שְׁאֵין צוֹ הַעֲמַדָּת הַגּוֹף עַל
רַגְלָיו אִי אֲפָקָר לוֹ לְהַשִּׁיב הַעֲזִים הַרְלִים מִפְּנֵיו וְרוּעִים בְּמַרְעָה שְׁאֵינָה שְׁלֵכֵן . לִכְךָ מִרְאָה
לְהַס חוּטְרָא שְׁלו שְׁהוּא הַעֲנֵף הַנִּכְרַת מִחֲאֵילִין . וּמִבְּעִיָּה לְהַס אֲבִי דְרָא חוּטְבָנָא . כִּשְׂבִיאוֹ
לְמִקּוּם לֹר אִי יַעֲשֶׂה עִמָּהֶם הַשְּׁבוֹן עַל פְּשִׁיעֵיהֶם . כִּךָ כּוֹא מִיִּתְּהָ הַנֶּקֶ' פִּקַּע שֶׁנִּכְרַתָּה
הַנְּשִׁמָּה מִהַיְזוּלִין אֲלֵיקָי שְׁוֹרֵשׁ עַלֵּם הַנְּשִׁמָּה , וְחִיתוֹתָ הוּא מִמְּקוּם אַחַר שְׁלֹא מִקְדוּשָׁה . וְכַשְׁמַנְעַת
לְמִקּוּם לֹר שְׁבֻדָּר לְהַמְשַׁכַּת חַיִּים מִמְּקוֹר אִז נַעֲשֶׂה עִמָּה הַשְּׁבוֹן . וְצִעוּן שְׁקוּרִין לְאֵרוֹן
הַקֹּדֶשׁ אֲרַנָּה חַיִּיבִין מִיִּתְּהָ הַנֶּקֶ' גַּל שֶׁל עֲלָמוֹת , שְׁהוּא צִיד כְּלָב יְחִידָתָה כְּכֹל . וְאֵין לָהּ שְׁוֹם
נְקוּדָה יְהִדִית . כִּיּוֹן שֶׁמִּבְּנֹוֹת מִקּוֹר הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ וְקוּרִין אוֹתוֹ בְּלִשׁוֹן צִיּוֹן
וְחֹל אֲרַנָּה כְּמוֹ הַתִּיבָה הַמּוֹנַח בַּה כְּלֵי חוֹל וְדַבְרִים הַדְּיוּטִים . וְהִיא כְּפִירָה בְּצִיבָר . וְיִי'
הַמִּשְׁלֵל רַב פְּפֹא הַמִּשַׁל שְׁלו אֲבָב הַנּוֹאֲחָא נְפִישֵׁי אֲהִי וּמִרְחַמִּי אֲבָב צִיּוּנִי לָא אֲהִי וְלָא
מִרְחַמִּי . פִּי' אִם תַּחֲזִיק הַתּוֹרָה כְּמוֹ מַנוֹת שֶׁאֲתָה מַשִּׁיב בַּה כֵּל לְרִכִּיךְ בֵּן מַזּוֹנוֹת וְהֵן
לְבוֹשִׁים וְהֵן רְפוּאוֹת . דְּהַתּוֹרָה נְקִר' לְהַס כְּמִ"שׁ לְכוּ לְחַמוּ בְּלַחְמֵי . וְנִקְרָ' לְבוֹשׁ כְּמִ"שׁ כִּי
לִיִּת חֵן הַס לְרַאשְׁךָ וְגו' וְנִקְ' רְפוּאָה כְּמִ"שׁ וְלִכְל כְּצִרוֹן מִרְפָּא . אִז הִיא לֵךְ גִּיב כְּמוֹ מַנוֹת
דְּנְפִישֵׁי שֶׁס אֲחִי וּמִרְחַמִּי . פִּי' שֶׁנִּקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל אֲחִים לְקַבְּ"ה אֲחִים לְמַעַן אֲהִי וְרַעֲי וְגו' .
וְאֲבָב צִיּוּנִי כְּשִׁמְצוּרָה אֶת הַתּוֹרָה לָא אֲחִי וְלָא מִרְחַמִּי אֵינִים נְקִרָאִים לָא אֲחִים וְלָא רַעֲיִם
לְקוּבָ"ה . וְפִי' אֲחִים הַס מֵאֵב אַחַד . שְׁעַלֵּם הַנְּשִׁמָּה הִיא הַיְזוּלִין אֲלֵיקָי הַיְחִידָה הַמִּיּוּחָדָה בִּיחִיד
יִת' . שְׁמִיּוּדָה נְקִרָאִים יִשְׂרָאֵל אֲחִים וְרַעֲיִים לְקַבְּ"ה :

כג [דף ל"ב] אר"י בר"י דר"י לעולם כו' תני דבי ר"י כי יפול הנופל ממנו רה"י זה יפול
מששת ימי בראשית שהרי לא נפל והכחוב קראו נופל אלא שמגלגלין
זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב. ולריך להבין מהו דאמר מששת ימי בראשית, הא כוונתו
שהוא הוי' חייב מיתה. כדאמרין דין ארבע מיתה לא צטלו מי שנחייב סקילה או נופל
מן הגג כו' (כתובות דף ל"ב) וכמ"ס והאלהים הגג לידו. ודפירש"י שם. וא"כ בל"ל רה"י
הוא בעולו יפול, ואמאי אמר מששת ימי בראשית. לכך נלמד דה"פ דבששת ימי בראשית
ברא הקב"ה את כל העולם ותיקונו בכל פרטיוהו מה שה' ומה שיהי' עד כל ימי העולם,
וכמופל היה נגזר תיקונו מששת ימי"כ בנפילה מן הגג. דכל המסובבים הם בסיבוב אחד
מהסיבה הראשונה ית' בששת ימי בראשית, כאמרם ז"ל שית אלפי שני הוי עלמא כו'. ומנא
דיעו ז"ל רלונו של הקב"ה בעולמו לעתיד, אלא הכשבון מדוייק ממ"ס כי אלף שנים בעיניך
כיום אחמול, ופירושו כפשוטו, כמו האדם המסובב גלגל אחד, אם הכיבוב הוא בכה שלש
יסובב ע"י כה הכול פעם או שנים אבל אם כה הכיבוב הוא כה חוק יסובב כמה וכמה
פעמים בכה כיבוב הראשון לפי ערך הכה. כך בכה הכיבוב מסיבה הראשונה יתעלה מה
שמוסובבים כיום א' מסובב בעולם אלף שנים. אולם אין המשל דומה לגמל דכמשל הגלגל
המסובב ע"י האדם הוא מסובב גם אחר שהסיר המסובב ידו ממנו. וכאן בעולם יד המסובב
ית' לא הוסר ובהסירו ידו ית' מלסובב יחזור העולם לתכו וצכו. אלא כמו למשל במאשין עד
שהגלגל הגדול הקרוב אלל כה הכיבוב הראשון, מתנועע ומסובב פעם אחת. הגלגל הקטון
היותר אחרון המסובב ע"י הגלגלים האמצעיים המסובבים מכה גלגל הראשון, מסובב
כמה וכמה פעמים בעת שהגלגל הראשון מסובב עדיין פעם הראשון. וכחכם בתכונת המאשין
ובמדידת הגלגלים יוכל לשער מכון ממש לפי מסכר כיבובי הגלגל האחרון אם הכיבוב
מהגלגל הראשון הוא עדיין פעם ראשון בכה ראשון. כך הוא בעולם שכל הששת אלפי שנים
הם מסובבים עדיין מסיבה הראשונה מסובב הכיבוב הראשונה ית' בששת אלפי שנים
משש. ומנא דשית אלפי שני למטה הם שית יומין מסיבה הראשונה. והם מרומים בששת
ימי בראשית. שבהם היו כלולים כל מעשי העולם כל ימי היותו עד גמירא ודו"ק :

ת"ר מי שחלה כו' ואלו הן פרקליטין של אדם חסובה ומע"ס ואפ"י תהקב"ט מלמדים
עליו טובה ואחד מלמד עליו זכות ניזול כו' ר"א צנו. של ריה"ג אומר אש"י תהקב"ט
באמו מלאך לחובה ואחד לזכות ניזול שנאמר אחד מני אלף. ולכאורה קשה פתח בתשובה
ומע"ט

פסד שבת פ"ב אגרתא

ומצא וסיים במלאך מליך. וכתב מהרש"א מה נראה כדעת חכמי האמת שכל מצוה שאדם
עושה בדרך הקב"ה לו מלאך מליך ופרקליט טוב וכן בהיפוך בעושה מצוה רע בדרך לו
מלאך רע וקטיוגור. ומיהו קלם רחוק לפיו לר"ח דאפי' מתקל"ט באתו מלאך למוכס היאך
אפשר דבעשה א' יהי' מתקל"ט פנים לחובה ואחד לחובת ויש ליישב עכ"ל. ונלפיד לבד
היש ליישב שכתב מהרש"א, וכוננו היא דבאם האדם עושה המצוה לפניות עצמו לכבודו
או בשאר ענינים שאינם קדושים, אזי באתו המלאך שגברא מהמלוכה הכיה יתכן שיהיו
מתקל"ט פנים לחובה ואחד לחובת. וביאור הענין. דהנה כתיב בנב"ק רמ"ח פקודין רמ"ח
איברים דמלכא. שכל מצוה שהאדם עושה מתקשר להקב"ה באתו אבר כביכול, זהבין
הדברים היאך יתכן שיחבר האדם הגופני עם הקב"ה שהוא אש אובלה. והיאך שיד לומר
שים בו רמ"ח איברים הו' אין לו גוף ולא דמות הגוף, אלא ע"כ דה"פ שבהאדם עושה מצוה
אזי מתקשר רצון הנפש של האדם עם הרצון של הקב"ה המלוכב בהמצוה הכיה. וה"פ גם
זאת לא יתכן אלא ככה ממוצע דאפי' רצון הנפש אס גם הוא רוחני מ"מ אינו בערך דרמיון
לרצונו של הקב"ה המלוכב בהמצוה שיתכן לומר שיתקשרו ויתחברו לאחדים. אלא ע"י כח
ממוצע מאתו ית' הגברא וזה גופא מתקבל מעשה המלוכה לרצון ולנחת רוח לפעו ית'. והוא
הוא המלאך ושליח השפע מאתו ית' בשכר המצוה, ולכן נקראים איברים דמלכא, עד"מ לשכר
את האזוין, כמו איברי האדם שכל אבר ואבר הוא כלי לפעולה מיוחדת מרלון, והשפעות
הנפש וכן כל מצוה ומצוה הוא כלי לפעולה מיוחדת מהמחשבה השפע מהקב"ה לעושי רצונו,
ולהיפוך ח"ו בעושה מעשה רע יש ג"כ כחות ממועזים המתקשרים רצון נפשו ללד העומאה
הנקרא בנב"ק סט"א ל' בהיפוך שלעומת הקדושה, ואפי' אס המעשה שעושה היא איננה
רע ולא טוב, שהוא דבר המותר ואין בו ל' קדושה, מתקשר ברצונו לסט"א שהוא ל' שאינו
קדוש וגם אינו טמא, רק עומד בקרן זיוות הנוטה אל ב' הררכים דרך הקדושה ודרך הטומאה.
ותלוי אח"כ במעשה האדם אס להטותו אל דרך הקדושה או להיפוך כידוע בספרי יריאים.
ולפ"ו הכה מתקשר רצון הנפש עם מקור הדבר הנעשה ברצונו אס היא רע נגמרי נקרא
הכה מלאך מחבל וקטיוגור שעל ידו יורד השפע על הנפש הכיה מלד הטומאה, ואס אינו
מעשה רע נגמרי אלא לפניות עצמו. אותו המלאך והכה המתקשר ברצון נפשו אין בו ג"כ
ל' קדושה אלא המעשה ללד שהיה טוב, וזהו שאמר ר"ח בנו של ריה"ב שאפי' במעשה מצוה
כוו ג"כ ניטול דל"ל. ודו"ק :

בד [ע"ב] אמר ר"ל כל הזכיר בלילות זוהה ומשמין לו צ' אלפים ותית' עבדים שגאמר כו'.
נלע"ד דכוונתו שכל עשר כחות נפשו המלוכבים בנפשו יהיו עבדים ושרים לתשומת
הנפש האלקית, כן השמנו ובינתו וכן השמנה כחות הנפש המלוכבים בלב, וזהו מספר ב'
אלפים ותית', ב' אלפים הוא ע"ד מ"ש האלפך חמנה האלפך בינה. וכמו אמרם ז"ל אלפים
שנה קדמה התורה לעולם שנאמר ואהי' אללו שעשועים יום יום כו'. ולכאורה היאך יתכן
לומר מספר שנים קודם זריאת העולם. והא' זריאת המאורות כתיב והיו למועדים וימים
ושנים, אלא מה קודם שנבראו המאורות לא הי' מספר ימים ושנים. אלא דפי' אלפים שנה
קדמה התורה לעולם, הוא קדמה במדרגה. דהעולם נברא במדת החסד במ"ש כי אמרתי
עולם חסד יבנה. והתורה היא בחכמתו ובינתו ית'. שנה אלפים שנה האלפך חמנה האלפך
בינה, וכמו כן הכה נמי צ' אלפים עבדים פי' שחכמתו ובינתו של הזכיר בלילות יהיו מאועזים
לנפש האלקית, ותית' עבדים כח שמה כחות הנפש שללד האדם שמשנה שללד שהיה מספר
מאה כפי שזכרתי במס' ברכות במאמר פסיעה גסה נועלת א' מת"ק מאור עיניו של אדם
יש"ט, כולם יהיו לו עבדים וישמשו לו רק לרצון הנפש האלקית ולא לרצון הגוף וילכ"ד.
ותעמא מאי הוא משום דלילות שקולה כנגד כל המצות שנאמר למען תזכרו ועשייתם את
כל מצותי וגו', ועוד דשמששף בלילות מתעשף כל גופו ברצון ב"ית :

ה' [דף ע"ב] בעון נבלות הפה לרות רבות וגזרות קשות מתחדשות ובחורו שובאי ישראל
מתים ויתומים ואלמנות לועקים ואינם נענים שלאמר ע"כ על בחוריו
ל' יתמה כו' ואת יתומיו כו' כי כולו חקף ומרע וכל פה דובר נבלה ככיו לא שב כו'.
ועד ידו וגו'. והקשה מהרש"א אחי חנה הכל נבול פה וזה הנוסף ומרע נמי כתיב
בכאי קרא כו' וי"ל דמשמע לי' סיפא דקרא כו' ועוד דו' עוויה לא קאי דק אבול פה
עכ"ל. ולי' הפס' נראה לפרש דהגמרא דייק מייחורה פינת וכל פה דקרא. דכיון דכתיב
די כולו חקף ומרע לא פליג דק דובר נבלה דהא כתיב כי שולן חס"כ דהכתוב
היאס לפני פנייהו. לל' אקרא יס בו שתי השמעות. א' על בחוריו לא ישתה בתימות.
בתיים

בחסם ולכן מחים. ובי לא ישמה במותם עמהם שלא ישמשע עמהם ועם כשמתם אלה ועוד ידו נטויה עליהם הכל המגבל את פיו אפי' נגזר עליו עי' שנים לנזנה נקפח עליו לרעה. ולכאורה כיון דירחם שבעון זה ימותו בהיותם בחורים, א"כ לא יחיו כלל עי' שנים פע"כ שמרמו הקבוקו שיחיו עי' שנים בגלגול אחר רק ברעה שיחיו חיי רעים, ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם יש. בזה ג"כ ב' פירושים. א' לא ירחם ה'. ובי' הבריות לא ירחמו עליהם ופי' לא ירחם הוא מבנין משפיל, שלא יפעיל בלב הבריות רחמנות עליהם. ומדלא כתב ועל יתומיו ואלמנותיו לא ירחם דברחמנות נופל לשון על, וכתב ואת יתומיו פו', ש"מ דה"ק ואת יתומיו כו' לא יעשה אותם בתין שיפלו עליהם רחמנות הבריות. ואלו שתי משמעות הקרא באים בעון התגופה ומרע ובעון נבול פה. ולכן חילקם הכתוב וכתב בשתיים בכל א' חובתו כל, כי כולו חקף ומרע. וכל פה דובר נבלה, ולא כללם יחד משום הדינם שוים לא בהתעל ולא בהעונם. והתגופה הוא רק רע בכלי המחשבה אבל בכלי הדבור הוא טוב, אבל הנבול פה הוא כולו רע כן בהחשבה וכן בדבור. ולכן על עון התגופה ומרע אפי' שהבריות שמחים בזה דמתרחש לפניהם כאלוהב נאמן וחושבים אותו לבחור בחשבים כלומר לבחור שבאשמים, אבל היודע מחשבות לא ישבח בחבורים כאלה ולא ירחם על יתומיו ואלמנותיו מלך שהשיטו בהם מדות רעות כמוהם. ועל עון נבול פה קאי פי' ה' ע"כ על בחורים לא ישמח במוסם, שלא יהי' מיתתם כפרתם. אלא ועוד ידו נטויה ברמו. כמו למשל אב המכה את בנו ולאחר הכאתו מטה ידו עליו ומזרז לו ברמו לאחר ברמו עוד בדי שבע אפי' יסורד יוסר מזה. כך בעון נבול פה מרמז לו ג"כ עונם הגלגול. דסוד הגלגול אינו כתוב מפורש בקרא אלא ברמזים, וזהו אומרם הכל יודעים למה כלה נכנסת לחופה ומרמזים להם למה נכנסו לחופה. אבל המגבל את פיו לבטא בשפתים אינו הולך בדרך כל הארץ. לכן מרמז לו הקרא שגם במותו לא ילך בדרך כל הארץ אלא שישב עוד להיות בחיים עד מלאת לו עי' שנים כפי שהי' נגזר עליו רק שיחי' אותן שלם חיי רעים. ואמר ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם פי' הוא עלמנו לא ירחם אותם מלך שלא ישע. בניו ואשתו בגלגול ראשון, וזהו שהלרות והגרות מתחדשות, ר"ל הגרות והלרות ישמעות שנגזרו עליו מקודם רק. שמת קודם זמנו ולא סבל אותם. לכן יתחדשו שיסבול אותן בהיותו בגלגול שני. ובה נוחא דלא תיקשי לך הא כתיב לא תקום פעמים דרה אלא משום דאינו לרות שבאו פעם שני אלא כן הן הקודמות. ובהכי יתיישב דלא תיקשי לך מג"ל לדרוש מקרא דבחורי שונאי ישראל מתים הא בקרא לא כתיב אלא על בחוריו לא ישמה ה' ומג"ל דמתים. וגם מג"ל דיתומים ואלמנות לוועקין ואינו נשקין. הא בקרא כתיב ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם, ופי' ה' לא ירחם. ומג"ל לדרוש שגם הבריות לא ירחמו עליהן. ובמה שפירשתי יתיישב הכל. הרחמן הוא ימלא שנותינו בטוב ובנעימים:

בו ת"ר ג' מני כו' חזו ההוא סנה דהוה נקיע טרי מדאני אסא ורביע ביה"ש אמרו ל' הני למה לך אמר להו לכבוד שבת ומסגי לך בחד חד כנגד זכור וחד כנגד שמור כו'. ולכאורה קשה דהנה האריז"ל יסד בזמירות לליל שבת ומדאני אסא לארום וארוסה להקפשא חלשין, פי' לארום וארוסה הם קוב"ה וכנסת ישראל ונקראו חלשין על שם עמו אנכי ברה. וכאן אמרו ז"ל דמדאני אסא הם חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. ובלע"ז לפרש דהיא היא ונקדים לפרש מה שיסד ה"ר שלמה הלוי בזמר לכה דודי שמור חכור גדבור אחד השמיענו אל המיוסד. דלכאורה קשה הא בגמרא אמרו זכור ושמור גדבור אחד נאמרו. ובאמת ה' לריך לסקדים זכור לשמור זכור נאמר בדברות הראשונות ושמור נאמר בדברות האחרונות. ולמה הקדים ה"ר שלמה שמור זכור. והעולם מתרשים לדיק יסד שמור זכור ולא זכור ושמור כו' בבדי שיסיו ראשי התרוויס שמו שלמה הלוי, ואי כזה כתב זכור ושמור בדבור א' כו' לא ה' תמלתו התרוו בש"ין. אמנם זהו דוחק גדול דאמו כשביל להאי שמו בראשי התרוויס יחליף הענין מסדר האמיתי. ועוד דהי' יכול ליסד שמוע השמיענו אל המיוסד. זכור ושמור בדבור אחד. והי' ג"כ ש"ין בראש החרח. לכן מג"ל לפרש בהקדים לבאר מאי. דאמרו ז"ל זכור ושמור בדבור אחד נאמרו. דא"כ אמאי לא נאמרו בשתי הדברות שניהם זכור ושמור כיון דבדבור אחד נאמרו, ואמאי נאמר בדברות הראשונות וזכור לבד בדברות האחרונות ושמור לבד, אלא ע"כ ל"ל דהנה בירושלמי אמרו שקולה שבת כנגד פל המות שנאמר למען תזכרו ועשיכם את כל מצוותי וכשנת נאמר זכור את יום השבת לקדשו. הרי דלהירושלמי כדבור זכור כללות כל התרי"ג מצות. נמהרש"א בחי' כשנושות

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיבַּ אֲנִיחָא

בשבעות (דף כ"ז ע"ב) זריה זכור כו' כחג בשם הרמב"ן זכור הוא כללות מי"ע ושמו"ר
הוא כללות מלות ל"ת. ולישב זאת לרדך להבין מחלה מאי דאיתא לקמן (דף ס"ה ע"ב)
אמר ריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השבת לפני הקב"ה מה לילד אבי
בינינו טו' א"ל אחוה בכה"כ שלי והחזר להם השונה אמר לפניו רבש"ע תורה כו' מה כתיב
בה כו' לא יהי' לך כו' לא תרנח כו' כלום קנאה יש ביניכם ויכ"ר יש בכם מיד הודו לו
לשקב"ה כו', וקשה הא דבמעמד הר סיני פסק הילכ"ר מישראל דאיתא במדרש שנעשה
חירות מילכ"ר ובזוה"ק פ' יתרו דף ל"א כתוב דאסתלק הילכ"ר וכ"כ בזוה"ק פ' משל דף
קל"ג וז"ל ת"ח עד לא חטא אדם כו' כיון דחטא כו' ולא הו' יכלין למיקם ב"י, כנוונא דא
עד לא חלבו ישראל בשעתא דקיימו על טורא דסיני אהעבר מינייהו זוהמא דה"א חויה
ד"ן ביטול ית"ר הו' מעלמא ודחו ל"י מינייהו כו' כיון דחטאו בעגלא אהעברו מינייהו
כל חינון דרגין כו' ואמשיכו עלייהו חויה ביטא כמלקדמין כו' עכ"ל. וזה ולקמן (דף קמ"ו)
ובע"ז (דף כ"ב) וביבמות (דף ק"ג) משמע דבמעמד הר סיני פסקו זוהמין רק ע"ד
ואבדיל אחכס מן העמים כו' ולא מכל וכל. אפשר דפליגי המדרש והזוה"ק עם הגמרות
ככס דבע"ז (דף ה') פליגי בזה ע"ס. וא"כ לפי דברייהם הדרא קושיית המלאכים אשר
פנה כורך על השמים לדוכתה, דהא גם מישראל תכבול הילכ"ר. ומה יעשו ישראל במלות
ל"ת כיון שאין להם ית"ר. לכך נ"ל לתרץ שאם לא ה"י חטא העגל היו המלות ע"ד שבי
בזריה קודם החטא ל"ת, ויטחיהו בג"ע לעבדה ולשמרה ודחו ח"ל לעבדה אלו מי"ע
ולשמרה אלו מלות ל"ת, וקשה ויח"ך כו' שייך מלות ל"ת קודם החטא שלא ה"י בו ית"ר
כלל, אלא ע"כ נ"ל ע"פ מ"ש בזוה"ק דמריבויו אור שהמשיך דה"ר בקיום מלות עשה (בקדושה
יתירה) ה"י דוחה הכורך של המלות ל"ת לגמרי, כמו אור האבוקה הגדולה דוחה הדכה
כמוטף למרחוק. וז"ש לעבדה ואח"כ לשמרה, דשיקר עבודתו ה"י בקיום המ"ע ושמירת
כל"ת ה"י ממילא ומאליו כ"ל. וכן ה"י מדרגת ישראל אם לא חטאו בעגל. ולכן בדברות
כראשונות נאמר זכור דקא"י על כלל המ"ע דכפ"י הרמב"ן, וכן איתא בזוה"ק פ' יתרו (דף
ל"ב) וז"ל אכ"י ולא יהי' לך כו', וזה איכו זכור ושמו"ר עכ"ל. וע"ז אמרו זכור ושמו"ר
דברא אחד דאמר, כלומר דבדבור זכור ה"י נשמע מעללו גם שמו"ר. דבקיום המ"ע ה"י
שמירת המלות ל"ת ממילא ומאליו, ולאחר שהטאו בעגל וזכור אליהם הילכ"ר והולכין
עקודם להיות טור מרע ואח"כ ועשה טוב, לכן כתיב בדברות האחרונות שמו"ר בנילו
ודבור זכור ה"י נשמע מעללו, דכוכך האדם לגמרי מרע, ממילא נמשך עליו קדושה והשגת
לב, לקיים מלות עש"ק. ומכוס הכי נפ' יתרו בדברות הראשונות כתיב רק לבין ראיה וכל
בכס רואים את הקולות ובדברות האחרונות נפ' ואסתק כתיב רק לשון שמיעה וי"י
בשמעכם את הקול וגו', לא אוכף לשמור את קול וגו', והחילוק בין ראיה לשמיעה הוא דדבר
המראה לעינים אין שום ככל והקריה יכול להכחיש כמו כתיב שמו"ר רואים בעינינו שהוא
לבן הא הכי' אם יבואו כל ההמנים שבעולם ויראו לנו ע"פ הקירח חכמם שהי"ר הוא
שגור, הלא לשוטים יתכנו בעינינו. כך בדברות הראשונות לא ה"י ביכולת שום מחשבה
ואבל לכפריע את ישראל מטעודה ה'. אבל בדברות האחרונות ה"י רק שמיעה. כמו מי
ששמע שיש מצאחם ני"ר והוא לבן ולא ראה מימיו ני"ר לבן הלא יוכל חכם א' להאמינו
בחקירכו שני"ר ה"א כלל להיות לבן ויוכחם האמת. כך היא פעולת הילכ"ר להכחיש
האמת. וז"ש טעמו וראו כי טוב ה' וגו' ולכאורה היאך נופל על הטעם לשון ראיה.
אלא מגד שיטתו וראה בראייה חושית כפי האמת. כמו בטעם מין הווקער שהוא מתוק
כה אפי' אם יבואו כל חכמי עמרה ומערב ויראו לו בחקירהם שבווקער מוכרח להיות
עב. לו המון הלא יעורר בהם לאמר הכרי דעת אחס. וז"ש בזוה"ק זכור לדכורא ושמו"ר
לעקבא. וע"פ פשוט הוא דזכור יש לו דעת ולא יתפחה להיכוך מן האמת. אבל הנקבה
בכל המפעלים לכיפוך האמת ולריכה שמירה. וזהו סיכוד ר' שלמה הלוי שמו"ר וזכור בדבור
ל"ת כשפ"טו טו' בקאי על הדברות האחרונות שכי' אז רק בדרך שמיעה כ"ל ואז ה"י
שמו"ר בנילו ונחזר. כבעלם וכנ"ל. ופי' תיקפי לך לכחוב זכור ושמו"ר כו' ולכתוב הראנו אלא
דל"ת. בדרך האמת פ"י. וזכור ה"ל זכור לדכורא ושמו"ר לנוקבא, הוא זכור ליום שבת ושמו"ר
לגיל שבת. דבגבת בקדושה ולכרע אנו אומרים דא ה"י כשהוא שבווקער שתיקא קדושה. וכלל
שבת וגו' אומרים. דא ב"ה טעודה דחלק ספוחין קדישין דקאי על כנסת ישראל כידוע ל"ת
אזבו זכור לדכורא. דהוא בקב"ה בשמו"ר לנוקבא כתיב ככ"י. וכסמא א"ש דמה שיסוד
באריז"ל במומר בכתבין, ומדאי אכא לארום וארחה כו' ר"ל לקוב"ה וככ"י. ומה שאמר

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיב אַנְדְּתָא נַד

כאן הכוה סנה דתרו מדלני אסא. כס חד כנגד זכור וחד כנגד שמיר עולין כסגנון אחד - דזכור הוא לזכורא ושמיר לזכורא וכפירשתי ודוק :

[דף ל"ד] שלשה דברים לריך ארס לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה כו' מה"מ ארי"ב ז"ל אמר קרא וידעת כי שלום אהלך וגו' עיין מהרש"א . ולענד"ג לפרש

דבאלו הג' דברים יזכיר בתוך ביתו החמשה דברים שעליהם נשים מתות בשעת לידתן . וזה חלה, הדלקת הנר, כיבוס לואת בניהם בשבת, וקריאת לארון הקדש ארנא . דלא קמצי הכא עשה דברים לריך ארס לומר לאשתו עשרת ערבת הדליקי את הגר . והוא משום דלא בכל עת מוכל אשתו לעשר תרומה ומעשר דפעמים שהיא טמאה גדה . ולכן אומר בתוך ביתו עישרתם, וממילא ישיב מי שעושר אני עישרתי וידע אז בזה אם אשתו עוברה היא . וזה ידע ג"כ אם הפרישו חלה, דחלה היא ג"כ תרומה . כמי"ש ראשית עריסותיכם חלה חרימו תרומה וגו' . ותרומה היא בכלל מעשר, דמעשר קאי על כל הרמח שנה . ואפי' מי שאין לו פירות לעשר או בזמן . ובמקום שאין המעשר נוגע . לריך ג"כ לשאלו עשרתם על הפרשת חלה . ובשאלת ערבתם יזכיר בתוך ביתו קדושת שבת וקדושת ארון הקדש . דמלך קדושת שבת תיקא כחבמים ז"ל עירובין, דעירובין מדרבנן . וקדושת החכמים היא מלך שבהם נמלא תורה . דבמרינן הזכרו בזמן ששכח תלמודו מחמת אונסו דלוחות ושברי לוחות . מונחים בארון (ברכות דף ח') נמלא דבשאלת עירבתם יזכירם קדושת שבת וממילא יזכרו מביבוס לואת בניהם בשבת ומלקרות לארון הקדש ארנא בשם זול ותול . מקל ותומר מקדושת החכמים שהם ג"כ ארון הקדש, ומוכרח להזכיר בהשם על ככה משום דבשבת לביב"כ בשבת ורואין שפוחתין את ארון הקדש קורין לו ארנא . וכדליקו את הנר הוא כמשתמעו . ודעתא ניחא מה דליקף לה ריב"ל מקרא דוידעת כי שלום אהלך וגו' . דלפי שפוטו ה"ל לכתוב וידעת כי שלום אהלך . דעל אהל ממש לא שייך לשון שלום . אלא שלום באהול - אלא ע"כ להלך פ"י אשך כמי"ש שבו לכס להחליכם וידוע דרשת חז"ל בזה . ופ"י וידעת הוא ליווי שזריך אתה לידע, וכי הוא לשון אה . דפיכת כי משמש בד' לשונות, ור"ל וידעת לריך אתה לידע אם שלום אהלך זו אשך, אם היא שלימה בכל החמשה דברים . כשייכים לה . הנוגעים לה' חלקי הכפש כדפירשתי לעיל, ואז ופקדת נך ולא פתחא . לא תחבר כמו לא יתעא המטרה . ור"ל שיהי' לך ממנה בנים לריקים ושלמים :

[דף ל"ה] א"ר חייא הרוה"ה לראות בארה של מרים ועלה לראש הכרמל וינפה ויראה כמין כברה בים זו היא בארה של מרים . פ"י הדברים הרוה"ה לראות לאו היינו

ראוי' ממש . דבארה של מרים הי' במדבר ובר הכרמל הוא בזמרון, אלא הרוה"ה לראות הוא על דרך הראיני פרכיים א"ל דומים להיילות של בית דוד הראיני חבין א"ל דומין למלאכי חבלה (קידושין דף ע"ב) ופירש"י הראיני פרכיים בעל משלים ודומיות הי' לוי וקאל"רבי משול לוי פרכיים למה הן דומין עכ"ל . ור"ל הראיני משל טעם מעשיהם ומכנהם . כמו כן הכא פ"י הרוה"ה לראות בארה של מרים, לראות משל עניני הגארה, דהגה בהבאר היו שני נסים, א' שהי' נותן מים, וב' שהי' מתגלגל עם ישראל בכל מקומות מסעם ובחתייתם אתה ג"כ ושה ק"ה הוהן מימיו . ושמע אביהם האלו הי' בזכותה הי' בזכותה של מרים . בזכות שאמרה לעמרם אביה שזרמך קשה משל פרעה אביה בקולה ובחזיר את יוכנב אשתו וילדה לו אז את משה שעל ידו ניתנה התורה המשולה למים בלוחות האבן, ואתה שעל ידה יוליא הסלע מים . ובזכות שעל הים לקחה התוף בידה ואחריה ילאו כל הנשים בתוסים ובמתולות וזרו שירת הים, ואתה שיחגלגל הסלע עם ישראל וישראל ישרו שירת הבאר . ובהה כל הנשים שכבדיה עושה אע"פ שהם למעלה מדרך הטבע מ"מ מלבישם בטבע, כידוע, וכמו דבובים דאלישע דהר אמר כס בתוך נס לא דובים ולא יער הי' (סוטה דף מ"ו) ולכאורה למאי הוצרך להתהוות היער כ"י לו להקב"ה לברוא דובים ע"פ השדה . אלא משום דהנחם הי' לריך להיות מלוכב בטבע, ועבע הדובים להמלא ביער ולא ע"פ השדה, לכן נעשה נס בתוך נס כדי להלביש הדבר בטבע . דטבע השדה שיההוה זה יער ועבע היער שיההוה בו דובים רק דבהתהוות האלו הן בשהיות זמן רב הברה שנים . וע"י הפלה אלישע נההו כפחה פחאוס, ומ"מ הליבישם בדרך הטבע, כמו כן בבארה של מרים נמי על כרחך היו מלוכשים שני הנסים בטבע . ובהה טבע האבן שנמלא אלל מעין שגאס הסלע מנוקב כבברה או יולאים המים מהמעין דרך נקבי האבן עד שמתראה כאלו המים נובעים מן האבן ממש, אולם אם האבן קשה וחלק בלא נקבים אזו יולאים המים בלידי האבן או מתחיתו . וא"כ ע"כ לריכים אזו לומר שהסלע כהוא בלרה של מרים הי' מנוקב כבברה ככדי שיהי' הכס מלוכב בטבע שכלל מקום חנייתו נפתח התהות

פֶּסַח שַׁבַּת פֶּיֶב אֲנִתָא

מתחמתו והיו נובעים מגידי הארץ דרך נקבי הסלע הרבה מים כמו מן התהום. וכן הגם שהי' מתגלגל ע"כ ליל שהי' עגול ככדור וסבע הכדור להתגלגל, רק שכל כדור לריק לגלגלו בידים בכל פעם אם לא למקום גבוה למקום נמוך, ובזאתה של מרים הי' מתגלגל עם ישראל מעלתו. מי' הוא מלושם בסבע שהי' עגול ככדור והי' יכולת עבדו להתגלגל. ויש יעלה לראש הכרמל, הר הכרמל הוא גבוה ועומד על שפת הים כדפירסיי, ודרך הלופים בים לראות האבנים שנתוך הים עוליה למקום גבוה ומשם יוכלו לראות האבנים כמו שהן מגז. וילפה ויראה כמין כברה בים. ופירסיי סלע עגול ושזוי ככברה, כלומר עגול ככדור ומנוקב ככברה וזו המשל של בזרה של מרים, שהי' ג"כ עגול ככדור ומנוקב ככברה. דלילו הא' גי'ם שאינן בעומק הים אינן כמליאות שיהיו עגולים כ"כ ומנוקבים מלד האויר והחום, משא"כ בים. ובהי ניהא מאי דאמר רב בסמוך מעין המיטלטל עהור וזו היא בזרה של מרים. דלכאורה למאי הלכתא דאמר רב דהיו עם בזרה של מרים הא שם הי' משח רבינו וייע ההלכה בודאי, הלכתא למשיחא. וזויו נפקא מינה לן מדין זה כיון שאלגינו לא נמלא בזר בזה. ועוד דאם הי' כונת רב על בזרה של מרים ממש הי"ל לומר בזרה של מרים סהור מפני שהוא מעין המיטלטל, ומדאמר מעין המיטלטל עהור כו' ש"מ שאמר דין השייך לנו. אלא ע"כ דפי' מעין המיטלטל הוא כמו שוקת יבוא שהיתה בירושלים (מקואות פ"ד מ"ה ויבמות דף ט"ז ע"א) ופירסיי ביבמות שם שוקת אכן הלולה שחתה לנוור המקלת מים מן ההר כו' עכ"ל. והכל במעין המיטלטל נמי פירשו אכן הלולה ומנוקבת ככברה שמעמידים במקום המעין או אחת המים כדי שפי' דרך נקבי אבן יבוא המים, אחת אכן עהור הוא. שאם שאינה נקראת כלי כיון שהוא מנוקב ככברה והמים בכפסין ויולחין דרך הנקבים, ולכך ג"כ המים שבו אינם שאובים, וזו היא בזרה של מרים פי' הדיו הזה ילפינן לה מבזרה של מרים, שהיו הנשים והעמאי מתים טובלין בו, דאנשי המדבר היו עמאי מתים כדאיתא ביבמות (דף ע"א ע"ב) ערל מקבל הואה שכן מלינו באבותינו כו' שנאמר והעם עלו מן הירדן בעשור וגו' הואה אימת עבד להו, ופירסיי למותא מת שעליהם שרוב אבד עמאי מתים היו שטמאו באבותיהם דכל יולחי מלרים מתו בעדבר ואלו הן בימה כו' עכ"ל. וכיון שהיו עמאי מתים היו שטמאין את הבאר אלא פי' דלא הי' מקבל שומאה והמים שבו לא היו שאובין. וטעמא משום שהי' מנוקב ככברה אי' שטמא מינה דכל מעין המיטלטל שהוא אכן מנוקב עהור :

בירה פרק ג

בז [דף מ"א] תניא אכל ולא פתה אכילתו דס כו'. לכאורה הא עיקר האכילה הוא בשביל להרבות הדם בגוף, וא"כ מה נזק שאכילתו דס. לכך נ"ל לפרש דה"ק אכילתו דס לבד בלא מוינת מים, ואם הדם יחסר המזג מתערבות המים המוליך את הדם בהאיברים והגידים ויכל להסתעף מזה אשתא למורתא. והנה לן הענין דכאן הוא מש' לענינים רוחניים, דהנה התורה נמשלה ללחם כמ"ש לנו לחמו בלחמי ונתשלה גם למים כמ"ש הוי כל גמח לנו למים. והוא דגוי' התורה ההלכות שבה הוא כמו לחם המזיח את הגוף ומקשרו עם הגפס. ופנימית התורה האגדה שבה היא כמו מים המשיב נפש הלאמה והשוקקה כמ"ש כמים קרים על נפש שיפה. דאם הגפס היא עיפה ואין עיף אלא מרזיחה או מתאוות רעות כמ"ש ויבא עשו מן השדה והוא עיף, ואיתא בביב (דף ט"ז ע"ב) אררי חמש עבירות עבר אותו רעע באותו היוז כו' כרג את הגפס כתיב ככא עיף וכתיב כי עיפה נפשי להורגים כו', והסגולה לבטל רתיחות הדמים מרזיחה ותאוות רעות היא מים מי התורה שהיא האגדה שבה, וזה אכל ולא פתה, כלומר הלומד התורה רק בשביל פלפול אוינו לומר האגדות שבה שהוא המסור שנתורה או אכילתו דס, כלומר לא תועיל התורה לקשר ילדיו עם אביו הפגש שבה הרמית מנות שנגדר רמיה איברי הגוף, ולא תוליד הדם בהגידים כלומר שלא יהי' זכיר בהגיה מלת לית המלומים כנגד ספ"ה גידי הדם שבגוף. כמ"ש וזה נעשה לו סם חיים לא וזה כו' פי' וזה הוא לשון זיכור. כלומר אם זיכר את הפגש במי התורה בזרה ובמספר חובת הלכות נשיות לו התורה שהיא ההלכות גופי תורה סם חיים מוזן ורפואת הגפס : אבל וזו ה"ק לריב חמות אכילתו מרקבת וזוה תחלת ריח רע. פי' כמו האוכל וישן מיד ולא ה"ק דא כשיזכור עמוד המאכל לאינוצומכא התחנותה מקום ביטול האכילה כו' האכילה אינה מתבטלת אלא מרקבת מפני שאכילה אינה מונחת בקיבה כנגד הכבד אלא כנגד הלך והיראה שאינם בלי השיכול והביטול. כך הוא בעבודת ה' אם לא תורה שהיא

פֶּסַח שֶׁבֶת פֶּתַח אֲנֵרְתָא נַה

שהיה אכילת הלחם כדלעיל, ולא הלך ארבע אמות. פי' שלא יאלץ מרשותו שהיה בתחלה דארבע אמות הוא רשותו של אדם ולכן קונות לו ד' אמותיו. ואם לא יאלץ מרשותו לבו שהי' בזה קודם הלימוד כמ"ס רשעים הם ברושם לבם. או אכילתו מרקבת - פי' שלא יהי' לו מתורה זו מזון לנפשו. וכמ"ס לעיל (דף ל"א) משל לאדם שאמר לשטחו העלה לי כור חטים לעליה כו' א"ל עייבת בו קב חומטין א"ל לאו א"ל מוטב אם לא העליה. וזהו יראת ה' היא אולרו. דבלא יראת ה' מרקבת התורה שלמד אפי' כל השעה סורים - ומחלע כמשל החטים בלא חומטין. וזהו ממש הכוונה גם כאן. ואומרו וזהו תפלת ריח רע פי' דבלימוד התורה עם יראת ה' או כתיב וריח אפק כתפוחים, כמו התפוח שיש בו ה' חדרים ובתוכם עשרה גרעינים ולכן בעבעו שיש בו טעם וריח, כמ"כ האדם אם יש בו ה' חומשי התורה עם העשרת הדברות שהם כללות כל המצוות אז הוא נתון ריח טוב. כלומר שמו הולך לארחוק, כמ"ס שמן תורק שמך, ואם התורה היא בלא יראת שמים אז נוהל לו שם רע יותר מהבדיוטים :

הנצרך לנקבו ואלו דומה למנור שהסיקוהו ע"ג אפרו וזהו תפלת ריח וזוהמא. ופירש"י כל גופו מזוהם בזיעה תמיד, ועיניו בעבודה הוא כמו הסקת התנור פועלת פועלת לחם את התנור בנ' יסודות שבעלי הסקה, האש והרוח והמים, אבל יסוד המנור ע"ג האפר מהם ונעשה ארץ ואין להתנור שום פעולה מהאפר, אלא אדרבה כשיסיקו התנור ע"ג האפר לא יועיל הסיק ולא יאפה הלחם שבתנור. כך הוא בכל אכילת הנפש מתברר וגופל הדשן ומתחלק מייסודות הנפש, כלומר שהעליות והעללות שמיסוד העפר שבהאדם עפל ומתחלק בלי שום פעולה, ולריך להרים את הדשן שלא יהי' עוד שום עללות ועלגות. וזהו ג"כ הדרך לנקבו פי' מי שנלמד לברר הפסולת שנגפשו שאינה ראוי' לניזון בהנפש, ולא בירר ואכל פי' שלמד עוד תורה בעוד הפסולת היא בקרבו. אזי יהי' רק מתורתו להג הרבה ויגיעת עשר ויהי' תמיד בזיעה מחמת חוס והבל בדברים חילונים. כמו התנור שהסיקוהו ע"ג אפרו שאינו מתחמם רק כותלי התנור ולא מקום מגב הלחם :

רחץ בחמין ולא שמה מהן דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים. פי' משל הוא עלבל תלמיד שאין תוכו כבוד ופשוט :

רחץ בחמין ולא נשתטף בזון דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו ללון. ופירש"י שהלון מחזיק את הברזל ע"כ, והמשל הוא דכמו הברזל מצד קשיותו א"ל לעשות ממנו שום כלי בלתי אם יכניסוהו מקודם לאור לרככו, אבל מ"מ אין הכלי ראוי' למלאכה מבדול המרוכך ולריך להכניס הכלי לאחר שנגמר בזון להקשותו, כך הוא בעבודה בחשבון הנפש שבהאדם הוא ממארי דחושבנא ומתמרמר מאד מריחוקו מ"כ אין בעבודה בחשבון ח"ו בעלזות זו אלא בכל ע"כ יהי' מותר. ולריך אח"כ להתחוק ללאת כגבור נגד י"רו שרולה להשליכו בעלזות ולהתמשל בכל דבר שבקדושה. וז"ש רחץ בחמין לרכך קשיות ערפו ולבבו ולא נשתטף בזון להתחוק ולהיות ע"כ כגמר וגבור פארי לרזון ה' אינו נקרא כלי מוכן לעבודת הבורא. כמו כלי הברזל שהכניסוהו לאור ולא נשתטף בזון :

רחץ ולא סך דומה למים ע"ג חביות. ענינו בעבודה שאחר התפלה בהתלבוות וכן אחר לימוד ספרי מוסר נריך ללמוד תורה שבע"פ המשולה לשמן כמ"ס לריח שמניך טובים כו' ולעיל מיני' בסמוך כתיב כי טובים דודיך מיין ודרשו חז"ל ערבים עלי דברי סופרים יוסר מינה של תורה אלמא דדברי סופרים משולים לשמן. וכשלומה רבנית התורה שבע"פ אז מתקיימים בה התורה והמוסר יחד וז"ש בקרא ומהל כמים בקרבו ותמוסו בעלמיו. דהמים נכנסין בקרב הגשר והשמן נכנס בתוך העלמות ומרבה בהם מות, וא"כ מוסר התורה הנמשל למים מרכך הגוף והבשר. וחכמת התורה המשולה לשמן מוסיף מנה בעלמות איבריו שהם הרמ"ח מלות שיששום כהגון :

במה טובינין פרק ד'.

בח (דף מ"ט) א"ר ינאי תפילין לריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים כו' ואמאי קרי לוי בעל כנפים שפעם א' גזרה המלכות כו' והי' אלישע מניחם ויולא לשוק ראהו קסדור א' רך מפניו ורך אחריו וכיון שהגיע אללו נעלן מראשו ואחון בידו א"ל מה זה בידך א"ל כנפי יונה פשע את ידו ונמלאו כנפי יונה כו' ומ"ס כנפי יונה כו' משום דאמתיל כנפי ליונה שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף וגו' מה יונה כנפיה מגינות עליה אף ישראל מלות מגינות עליהן

פסוקי שבת פיר אנרתא

עלין . ופירש' כנפיה מנינות עליה מן הינה ומכל עוף ואדם הבא עליה היא נלחמת ומלת בראש נפיה משתיב בשאר עופות עכ"ל . ובתוספות לתבנוז'ל אור'י דאמרין במדרש כל העופות כשהן יגשין ליהחין ע"כ סגל והיונה בעטה סתיה ינעה פורחת בלחת ונינוחת בלחת עכ"ל . והנין פי' דברי המדרש והתוס' והשייכות מה לכני ומלות . ומאי דלא יחא לכו לתוס' פירש' . דהא בלחת בעבע היונה תרווייהו איתנהו מ"ש במדרש ובתוס' אמ"ש רש"י , דהא בברכות (דף כ"ג) בעובדא דרבנ"ה אמרין בנמי להדיא מה יונה אינה ילולת אלא בצנפי' כו' , וכ"ש הכא שפיר שפי המשל מעבציות היונה שכתב רש"י . דהכא בהלל מירי . ונלמד דמשל המדרש שהביאו התוס' הוא בנמשל כשארין ח"ו נזרה על ישראל שלא יקיימו מצוה אחת שבחורה פורחים ועולים להקב"ה במצוה אחת אבל לעולם לא נתבטלו ח"ו מכל המצוות . כמו היונה כשהיא ינעה אינה מפסקת מלפרוח אל בן זונה אלא פורחת בלחת מכנפיה . והתוס' הביאו דוקא זה המשל לכאן בכדי לתרן קושיא אחת דהא מצוות אינן מנינות ומלילות אלא בעידנא דעסיק בה וא"כ כשהסיר סתפילין מראשו במאי ניזול אלא דבלחת אלישע בודאי הו' מניה תפילין שעל היד ג"כ ואותן התפילין כשאר על ידו . ומהא דקתינו שעל מראשו כ"י מוכח שרק התפילין שבראשו נעל מראשו והתפילין של יד ששאר על ידו . ונעשה גם שלא ראה אותן התפילין שהיו קשורין על ידו . והנה התפילין של יד והתפילין של ראש שני מצוות הן . דהא אפי' בני שאין לו זרוע דפטור משתפילין של יד מימ' כתב בשלח אר"י פי' ל"ד דחייב בתפילין של ראש אפי' דבתפילין של ראש כתיב והיו למספת בין עיניך ע"ש . וכן בני שאין לו אלא תפלה אחת כתב העור וזו"ע אר"ה סי' כ"ו וז"ל אם אינן לו אלא תפלה אחת מניה אותה שיש לו ומברך עליה שכל אחת מצוה בפ"ע , וה"ה אם יש לו שתיהם ויש לו שום אונס שאינו יכול להניח אלא אחת מניה אותה שימול עכ"ל , הרי דאפי' מחמת שום אונס יכול להניח תפלה אחת . נמצא דאלישע כשחלק התפילין ש"ר נשאר מ"מ במצוות תפילין בתפלה ש"י . וחזו משל המדרש מיונה דפורחת בלחת מכנפיה . ולכך הביאו התוס' כאן משל של המדרש . ולפי' לא פליגי התוס' כלל בפירוטם מס רש"י אלא הוסיפו בשל זה לבאר ענין טעם ההלכה כאן . וכוה מתיישב ג"כ עוד קושיא דהגם בעובדא דרבנ"ה שם בברכות (דף כ"ג ע"א) דלכל ואשטלי ולא בירך אמר לבני ישיבתי' אנטרו לי דלשתי' יונה דהבא כו' ואמרין שם בנמרא ומ"ש יונה משום דלחמילא כני' כיונה שנאמר כנפי יונה כו' . הרי דקרי רבנ"ה והנמרא למצוה יונה . וזכא אמר אלישע כנפי יונה זלא יונה עצמה . אבל לפי דבריו דכאן יש ב' מצוות תפילין ש"י ותפילין ש"ר , לכך אמר כנפי יונה זלא יונה עצמה דהוה משמע דאינן אלא מצוה אחת . ועוד אפשר לתרן באופנים אחרים קושיא זו , א"ה דהתם ברבנ"ה שהי' לביד שמתנינו עליו בני השיירה הוכרח לומר דבר ששכח דבר יקר לכך אמר יונה דהבא . דכן הוא דרך הפוסל שעושין דמות יונה מהבכ ולא ככף יונה של זהב לבד , לכך שינה מלשון הכתוב דכתיב כנפי יונה . אבל הכא באלישע לא הו' לו הכרח לשנות מלשון הכתוב לכך אמר כנפי יונה דכתיב . ועוד דהתם ברבנ"ה הו' מחשב דעתו שבאם יתרחיש ל"י ניסא כדי שלא יאמרו עליו בדאי הוא , וישכח יונה דהבא , לא יגזלו ממנו בני השיירה דישראלים היו . והכא אי הוה אמר יונה דהבא או אפי' יונה דכספא והו' נמנא כן הו' הקדמור גזולה ממנו . ובודאי הניכ' נקשה כאן רק לפי ששה שגראה בעיני הקדמור לכנפי יונה שהוכה בסגורים לפי שעה . ואי הוה אמר לו שבדיו יונה הו' גזולה ממנו ואח"כ הו' רואה שאינא אלא תפילין . לכך איל כנפי יונה דבר שאין שוה בעיניו הקדמור לבלום . ועוד אפשר לומר דשניהם , סין אלישע זין רבנ"ה , לא סמכו כלל על נפיה , אלא דרבנ"ה אמר להם דאשתי יונה דהבא אשב דעתו כשחיחור מסס וישאלוהו בני השיירה היכן היא היונה יאמר להם הכוונה האמיתית שכניי ומלות כמשלו ליונה והוא שכה מלברך . והכא באלישע חשב דעתו לומר לו האמת שהמצוות הם כנפי יונה דכשימלא הקדמור בידו תפילין וישאלוהו הלא כתיב בתורתכס וכשיתחם מאד לנפשותיכם כמו ששאל ההגמון לאותו חסיד שלא החזיר לו שלום בעת תפלתו (ברכות דף ל"ב ע"ב) הו' משיב לו שכן כתיב בקרא כנפי יונה שהמלות מנינות ומלילות , דהא דרן מפניו הוא משום דהיבא דשכיח היזקא שאני , וכן הו' בלחת . דכן משמע בנמרא שהקדמור לא ראה כלל התפילין בראשו , רק שראה שרץ מפניו לכן רן אחריו וכשהשיגו ונטל אלישע התפילין מראשו גם אז לא ראה הקדמור מה נעל מראשו , דהא אמר לו מה זה בידך ולא אמר מה זה הו' על ראשך . רק שאלישע לא המך עלמו על גם , לכך רן מפניו :

ל [דף כ"ג ע"ב] ת"ר מעשה באחד שמתה אשתו והייתה בן לינק ולא הי' לו שכר מייניקה
 ילימ ונעשה לו כס ונפתחו לו דרין כב' דרי אשה והניק את בנו
 כו' א"ר יסודה בוא ורלא כמה קשין מוונותיו של אדם כו' אר"כ תדע דמתרחיש ניסא ולא
 איברי מווי. ופירש"י כמה גרוע אדם זה שנשמתו עליו סדרי בראשית ולא זכה לפתח לו שערי
 שפה ור' יהודה סבר נמי כלבני גרועותא הוא שנשמתו סדרי בראשית רק דלא סבר כלבני
 דאדם-הסוף גרוע הוא אלא מעטם שקשין מוונותיו של אדם. ואהא קאמר ר"י תדע דקשין
 דמתרחיש ניסא ולא איברי מווי פירש"י דמתרחיש ניסא לכמה הללות לנפשות אדם, ולא איברי
 מווי פי' אין כס זה רגיל שיבראו מוונות לגריקים בבייתם שימלאו חטים גדלים בחלורומיהם
 ע"ל. ולכאורה קשה הא הכא איברי מווי שנפתחו לו דרין כדדי אשה, דהוא ממט כמו גידול
 חטים בחלורות וארץ לא זרועה, ומתרג"ל ד"ה נשמתו כתב ו"ל גם כי בודאי הי' לו זכות
 שנעשה לו כס כזה מ"מ גרוע הוא שנגבין לו מוונותיו כו' ונראה דלא שייך בזה לומר דהא
 אין כל חדש תחת השמש כו' דאיכא למימר כיון דהדיים יש בואים כמו בנאשה הרי זה אין חדש
 דסוה מיהת בכה אלא שהפעולה נחשדה, וז"ל דלא איברי מווי כפירש"י שימלאו חטים
 גדלים בחלורומיהם, והיינו משום דאין זה בכה ושייך ב"י אין כל חדש ע"ל. ולא זכיתי
 להבין דבריו הא דררבה הקרקע שבתחתית האולר יותר יש לה בכה להלמיה חטים מדדי
 איש להניק, דהא בקרקע יש בה בודאי כח הזומח וגם מלמחת איוו מיני למחיס בלא זריעה
 כלל, ודדי איש הוא להיוסף שאין בהם כלל שום כח הנקה. דהא אפי' בנאשה כל זמן שלא
 ילדה אין בה כח הנקה ולאחר שילדה מתהוה בה כח הנקה כמ"ש מי מלא אברהם הייניק
 בניו שרה. (ואע"ג דרא"י זו יש לדחות אליבא דגמרא דשרה אמנו חילוית היתה, אמנם
 מ"מ הדבר ברור ופשוט וא"ל רא"י כלל). ורס נעבר ונעשה חלב. לכן ל"ל לפרש הענין בהקדים
 לפרש לשון המאמר של רב יהודה כמה קשין מוונותיו של אדם שנשמתו עליו סדרי בראשית
 דמלת קשין על מי קאי, אי נימא דקאי על קוב"ה המשפיע מוונות, וכי יש דבר קשה לפני
 הקב"ה, וכך ה"ל כמה מוכרחין מוונותיו של אדם שנשמתו עליהם סדרי בראשית, דעל דבר
 שאין בו לך הכרח גדול אין הקב"ה משנה סדרי בראשית אלא מתנהג ע"פ דרך הטבע,
 ולמה אמר לשון קשין. אלא ע"כ ל"ל דמלת קשין קאי על כל האדם וה"ק כמה קשין לאדם מוונותיו
 שמיים שקלל הקב"ה את האדם בועת אשך תאכל לחם מוכרח כל אדם להשיג לחמו בעמל
 ויגיעה והרא"י שנשמתו עליו סדרי בראשית להניק את בנו בדמו שנעבר ונעשה חלב ולא תאכל
 שום מליאה או אולר שהוא יותר מלוי ובדרך הטבע והי' לו ננקל לשלם שכר מייניקה, אלא
 משום דהאדם לריך להשיג מוונותיו ביגיעה ועמל, וע"ז אר"כ תדע דמתרחיש ניסא, פי'
 דמתרחיש ניסא לשאריו בני אדם לכמה הללות נפשות, ולא איברי מווי אפי' בשביל הללת
 נפשות אש"פ שהוא כמעט בדרך הטבע, דהא האדעס יש בה כח הזומת. אלא ע"כ דהטעם
 הוא משום דקשין מוונותיו של אדם שהאדם לריך להשיג לחמו בועת אפסו בעמל ויגיעה. וזהו
 כוונת רש"י לפי דעתו :

לז [דף נ"ו ע"ב] ארשב"ג א"ר יונתן כל האומר שלמה חטא אינו אלא עושה שנאמר ולא
 הי' לבבו שלם כו' כלבב דוד אביו, כלבב דוד אביו הוא דלא
 הוה מחטא נמי לא חטא כו'. א"ר יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד
 גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נכסה כרך גדול של רומי ופירש"י נעץ קנה
 ושירטון מדובק בו עד שנוסף והולך וגדל. שירטון חול ורפש ועייט שהיס גורם כו' ע"ל.
 ולכאורה מימרא דשמואל סותר לדברי ר' יונתן דאמר כל האומר שלמה חטא אינו אלא
 עושה, והכא מוכח שחטא ומחמת חטא זה נעץ גבריאל קנה בים ונכסה שם כרך גדול שמינר
 לישראל אלמלא דפליגי. ונלע"ד דלא פליגי ושמואל לפרושי מילתי דר' יונתן אחא. דה"ק
 רשב"ג משום ר' יונתן כל האומר שלמה חטא אינו. כלומר אינו כך אלא עושה, כלומר רק
 שטעה שלמה, ואחא שמואל וביאר דבריו. ששלמה עשה בפירוש דברי התורה דכתיב לא ירבה
 לו נשים ולא יסו את לבבו, וסבר דקרא טעם קאמר מה טעם לא ירבה לו נשים גזרה שמה
 יעו את לבבו, לכן אמר אמי ארבה נשים ולא יעו את לבבי, שדע בעלמו שאין בו שום רע
 וכבר גירס את הילכ"ר מקרבנו. כמ"ש בזה"ק בימי שלמה קיימא סיבה בשלימותא, פי' סיבה
 כנסת ישראל, לא הי' בהם שום פגם וחסרון. ואע"ג דתנן ואל תאמין בעלמך עד יום מותך
 מ"מ מלינו שייחד הקב"ה על יחמך אביו שמו בחייו מחמת שהי' סומא ולא הי' בו עוד ילכה,
 כאמרו

כאמר ז"ל. וכן הא דכתיב לא ירבה לו חסוים ולא יסיב את העם מזרימה וכו' עשה שלמה וסבר דקרא עטס קאמר כ"ל, ובזמנת גזרת הכתוב הוא וה"ק קרא לא ירבה לו חסוים אז ולא יסו את לבבו, הא את ירבה יסו בודאי את לבבו אף את י"ה ל"ק גמור ומדל. וכיחן שפעה שלמה ביה ונשא את בת פרעה ממלרים והרבה לו חסוים ממלרים. ירד נבריאח ונעץ קנה בים, פ"י ב"ד נבריאח הוודע מהשבות ויודע ע"י לשון כ"מ"ש בתום"י לעיל (דף י"ב ע"ב) ד"ה שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי וכתבו ע"ז לנד נבריאח שיודע ע"י לשון כ"מ"ש ונעץ פ"י אלו נאמרין כו' עכ"ל. ופ"י הדברים שנבריאח הוא שר על כל הע' שריס מע"י האומות. לכן יודע בע"י לשון. ולכן נקרא בעל חלומות כדאיחא במד"ר פ' מקד, דהוא יודע מהשבות ואין מראין לו לאדם אלא מהכרוזי לבו, והחלוס האמיתי כמו חלומות המלכים מראה להם מפני שהוא שר על השר שלהם, וזכאי יחא מ"ש בברכות (דף י' ע"ב) אר"י חפ"י בעל החלומות אומר לו לאדם כו' אל יתגע עלמו מן הרחמים, דלכאורה מאי רבותי מחלוס שהוא רק ח"י חמ"י בנבואה ננד דברי הנביא חשיבו בעלמו דמייירי להם, אלא פ"י משום דהוא מלאך נבריאח. וכיון שנבריאח יודע מהשבות ומניד עמידות והוא שר על פ"י האומות לכן ב"ה ונעץ קנה בים כו' כלומר ב"ה להורות טעותו של שלמה שלפי דעתו מלות אהלך הם חיים מלות מיוחדות מתרי"ג מלות התורה, אלא גדרים וסייגים פמו החול שהוא נבול לים שלא יעבור הים וישפוק את הארץ, כך אלו המלות הן רק נבולים שלא יעבור על ים התורה ים החכמה, ובזמנת אינו כן אלא אלו המלות הן באמלצ' הים, דהם עיקרי מלות התורה. מתספר התרי"ג מלות. והעובר ע"ז מעלה שירטון בתוך הים, וכמו הקנה בתוך הים עושה שירטון קטן וכוסף ומתדבק אליו חול ורשע וטיט כדפירש"י, כן העובר על מלות וז מתדבקים אלו לעשות נפשות כל ישראל המשולים לחול הים ואליהם המתדבקים רשע א"וים שיטמאו ויטמאו בנבנות אל נכר, שהתורה מנרשם. ובזה יגדומו שיבנה כרד גדול שלשע"ד את ישראל ותשל הקנה שנעץ. הוא כמו הקלה שקלל אחיה השילוני את ישראל והכה ה' את ישראל כל אשר יודע הקנה במים (מלכים א' י"ד), ואיחא בתענית (דף כ') ח"ר יהודה אמר רב לזרבה דארי"ש ב"ג ח"ר יונתן מ"ד נאמנים שלפי אובב וכו' טובה קלה שקלל אחיה השילוני את ישראל ויתר מברכה שברכן בלעם הרשע. אחיה השילוני קללן בקנה כו' מה קנה זה עומד במקום מים וגזמו מחליף ושרטון מרובין ואפ"י כל הרוחות שבעולם באות וטונות זו אין לחיון אותו מתקומו אלא הולך ובה עמחן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו. כך ישראל עומדים במים התורה כו'. אבל בלעם הרשע שברכן בארץ כו', ולכאורה הי"ך שייך לומר שבלעם הרשע שברכן, הא דכתיב וישם ה' דבר בפי בלעם וכו'. אלא דכיון שבלעם אינו פלי שעל ידו טוב גמור דקבעו רע, לכן קברכה שנמשך ע"י פיו אינו טובה גמורה אלא בהסתעפות רע, אבל אחיה השילוני שהוא איש טוב ואינו כלי שעל ידו יומשך רע גמור, לכן אפ"י הקלה שקלל שמתסכה בנבואה ע"י פיו אינו רע גמור אלא בהסתעפות טוב. כך המלאך נבריאח חפ"י שהוא מלך הנבורה מ"מ הוא קדוש וטוב גמור, לכן אי אפשר שיהי' שליח השפער רע, אלא שעל ידו ירד חסד גמור המלוכב כבלי הדיון, כמו האב המכה את בנו שבהתגלות ונחמטויות הוא דיו גמור אבל תוכו רעף אכבה וחסד לבנו כמ"ש ואוהבו שחרו מוסר, כך הדיו והגבורה שיועד ע"י המלאך נבריאח עם שגרה לדין גמור מ"מ בזמנת לללל עם החסד הגמור, ודפירשתי כמה שנבריאח שט העולם ב"י טיסות בזמנת גדול מה שנאמר במיכאל (ברכות דף ד' י'): לכן נעץ קנה ולא ארז לרמו על קללת אחיה השילוני. וזה דאמר רב שהוא לזרבה לנבואה אינו מונן דהא ר' יונתן אמר שהיא קלה רק שהיא טובה מברכה בלעם הרשע ובזמנת הא הנדוד בגלות והלרות המשולים לקנה בים היא קלה, אלא ע"כ דיו היא הטובה שהקנה עומד בים גזרם שינוי הטבע בחול שבים, דטבע החול שחינו אלו כל התדבק כמו העפר והחול מסודר איש מרעהו, אבל אם יתדבק אל החול רשע וטיט כמו שפירשן שאלו הקנה אינו ע"י הרשע וטיט מתחברים ומתדבקים גם החול להיות לאחדים כמו גזם שפ"ל, כך ישראל המשולים לחול הים מלך טבעט אינם יכולים להיות באחדות ובפרט משיעבוד הגלות ומדת פרעה: אלא כנבזרים עליהם אויבים איז מתקבלים יחד בלב אחד והיו לאגודה אחת וישקו י"ל, ה' ב"ר לכם ויושיעם ויקס כערה לרממה ויעמדו על מקומם מקום התורה :

במה אשה פרק ו' .

לט (דף ס"ג) אמר רחבה ח"ר יהודה ע"י ירושלים של קינמון היו ובשעה שהיו מסיקין מהן

מהן ריחו נודף בכל א"י ומשחרבה ירושלים נגזו ולא נשחיר אלא בשעורה ובשחכה בגוואי דלמחמי מלכתא ,
 ופירשי כך שמה . ומהרש"א כתב וז"ל וכפרוך ערך אם הביא לשון הפסיקתא בשעורה ושראל על הר סיני היו
 מלמנמין עמון ככלה כו' ופי' מקשטין עכ"ל וה"נ י"ל דמשחכה בגוואי דהייט בלוגר מהלך מקשטין כו' המלכתא
 ולא שימש אחר כמו שהיו משתמשין בו בירושלים עכ"ל . וזריך להבין הא הקמון והכוסס הרכב אלהי וחיט
 כ"כ י"ך המזיאות לגמרי . ועוד מ"ש עני ירושלים של קינמון היו . וכי לא היו בירושלים עניס אחרים אלא עני
 קינמון . ועוד מ"ש והי' ריחו נודף בכל א"י , הוא דבר חזן לדרך הטבע . ועוד מ"ש ומשחרבה ירושלים נגזו ולא
 נשחיר אלא בשעורה א"כ היאך הוא מספיק לקטע בו המלכה . לכך נלע"ד לפרש בהקדים לפרש מ"ש בשמן
 המשחה כפ' תשא מר דרור חמש מאות וקנמן כסם מחליתו חמשים ומאתים וגו' . ואמרו חז"ל בכריתות (דף ה')
 שהקנמן כסם הי' ג"כ חמש מאות רק שהיו שוקלין אותו . לחלפין מחליתו חמשים ומאתים ועוד מחלה חמשים
 ומאתים ולמה היו שוקלין לחלפין כדי ליתן שתי הכרעות וגזרת הכתוב הוא פ"כ . וזריך להבין ענין המשקל של
 קנמן כסם לחלפין ושתי ההכרעות שאמרו ז"ל שם עליהם והקב"ה חודש בהכרעות , ולע"ד בדרך אפשר שנין
 משקל חמש מאות הוא ע"ד מה שאמרו ז"ל מן הארץ עד לקריע מהלך ת"ק שנה עוני הרקיע מהלך ת"ק שנה
 וכן בין רקיע לרקיע כו' איך אלעזר מלאך ה' שהוא עומד בארץ וראשו מגיע בין החיות במתיחתו חני סנדלשון
 שמו ונבזה מחביריו מהלך ת"ק שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו , ופי' שם כתום מחפלתן של
 זדיקים עושה עטרות (תניגה י"ג) וזריך להבין מי מדד בשעלו המהלך של כולם . ולמאי שיערו חז"ל המהלך
 בזמן השנים ולא במדה . וז"ל לע"ד כפי שפירשתי בנרכות (דף מ"ב) כמאמר ת"ר ששה דברים גנאי לת"כ כו' .
 דר"ל דכל חרס יוכל להשיג כימי חייו כבודו להיות כמלאכים העומדים ברקיע במהלך ת"ק שנה ולהיות יותר
 גבוה ממדרגת המלאכים הוא כמלהך עוד ת"ק שנה . ונה במדרגת המלאכים בשעלו כסלל ברקיע התחתון
 וכן להשיג עוד מדרגה יותר גבוה כמלאכים העומדים ברקיע העליון מהה ברקיע וזהו כן בין כל רקיע לרקיע
 עד הו' רקיעים . נגמה לכדי שיוכל האדם להגיע כבודו עד הקב"ה בעלמו שזכב ברקיע השביעי לערך
 לזה זמן ו' אלפי שנין , ואי תתקיי לך מי גבר יתיה ו' אלפי שנין לכך חירצו מלאך ה' יש ברקיע שהוא עומד
 בארץ וראשו מגיע לבין החיות כו' ונבזה מחביריו מהלך ת"ק שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים
 לקונו . ור"ל דבזה יתישב לך היאך יוכל האדם כימי חייו להגיע עד רקיע השביעי , והוא דלכאורה קשה כיון
 שהמלאך עומד בארץ שהוא תחת רקיע התחתון וראשו מגיע לבין החיות שהוא עולם כסא הכבוד כדכתיב והחיות
 נוספות את הכסא ועומד אחורי המרכבה מקום הרשעים העומדים ממעל לו וכו' . והוא ברקיע השביעי ,
 כדליתא בחגיגה שם דברקיע השביעי שהוא ערבות שם אופנים וחיות ושרפים ומלאכי השרת וכו"כ זמלך אל
 חי רם ושם שוכן עליהם שנאמר סולו לרוכב בערבות וגו' ע"כ , א"כ היאך אמרינן שהוא המלאך סנדלשון
 גבוה מחביריו רק מהלך חמש מאות שנה . הא המלאכים העומדים ברקיע התחתון על כרחק מהלכס
 רק חמש מאות שנה דכל עוני הרקיע הוא מהלך חמש מאות שנה . ואם כן כשהוא גבוה מחביריו רק
 מהלך חמש מאות שנה . על כרחק אינו פגיע רק עד הרקיע השני . והיאך הוא אומר שראשו מגיע לבין
 החיות שם ברקיע השביעי , אלא על כרחק דכל הסבבון הסמם גאות שנים הנוכרים אינם לדידהו אלא
 לדידן . אלא דמדרגת עבודת אותו המלאך ושעולתו לדידן הוא גבוה מחביריו מהלך חמש מאות שנה , והיינו
 שהמלאך ההוא עומד בארץ לקבל תפלות הזדיקים מסיסה וקושר מהם כתרים לקונו פי' שתקשר כוונתם
 ורצונם בהכנותו ורצונו של הקדוש ברוך הוא כניכול . וזהו שהוא גבוה יותר מחביריו מהלך חמש מאות
 שנה , דחביריו הם שארי מלאכים שמעיית תפלה לפני הקדוש ברוך הוא . שהם אינם שומעים רק
 דבור ואותיות התפלה אבל הוא מעלה גם כוונת התפלה . שהכוונה היא מהלך חמש מאות שנה .
 כלומר חמש כחות הנפש הכלולים ממאה שהם מעשה (פקימת שפתיו היא מעשה) ודבור ומשחכה כפ'
 שיבארתי בנרכות במאמר הנ"ל . והוא עומד אחורי המרכבה , ר"ל הוא משלל תפלות הסייכים לחיוביות
 הנהגתו ויתברך את עולמו . על דרך וראית את אחורי ופני לא יראו . (פיין במאמר ויאמר לא
 חובל לראות את פני בנרכות שם) , וכוונתי אם הבדס מחסלל בכל המש כחותיו
 בשביל דברים-הסייכים לטוב והחיוביות העולם , דאליו התפלה הולך לנשמות ישראל ולגמיית
 העולמות , על זה יש מלאך מיכאל שר של ישראל שהוא ארי דלכיל קורבנין ומקריבין נשמותיהן
 של ישראל , דנשמות הן פנימיאל רצונו ית' ומלאכים ועולמות כן חיוביות רצונו ית' . וכמו
 למשל כן מלך שיש להמלך שרים ומשרתים ועבדים שמהם מלמדים כן המלך בכל מיני חכמות

וליומדים ולסוגות. ומהם משונים על הכנת כל המצרכות בן המלך השייכים לנוסו. וכולם מוכרחים לספר לפני המלך יום יום מאיכות בנו ורשטותיו ואם עבודתם רצויה אללו. ובהיות הכל על סדר נכון מקבל המלך נחת רוח מבנו ומשתעשע עמו וסם כל שריו ופכדיו. כי כולם אינם נלרכים למלך אלא בשביל בנו. כך ישראל דכתיב בני ככריו ישראל וכל המלאכים הם רק שלוהי השפע לכל אחד לפי מדרגתו ועבודתו וכו"ס העולם כמ"ס בראשית כרא אלהים את השמים וגו'. וידוע דרשת מ"ל בזה. היואל מזה דת"ק שנה הוא המלה כל השלימות. ויתכן שפיר שיוכל האדם לפלות בשעה אחת כל המהלך ו' אלפי שנין שהוא עד רקיע השביעי שממס הוא הנהגתו ית' והשפעתו לעולמו. דהמלה ישראל אם היא בשלימות מנפת עד כסא הכבוד. רק דאם התפלה היא לדברים השייכים לעולם היא מנפת אחורי המרכבה ואם היא לדברים השייכים לנשמתו אז מנפת לפני המרכבה וכדפירש"י. וכמו כן בכל מלה יש פנימיות וחיצוניות. פנימיות המלה היא הכוונה שבה החיצוניות המלה היא עגם המעשה. וכל א' היא בחשבון ת"ק וכנ"ל. ואפשר לומר דלכן נלשו בני נח שבע מלות כדי שפ"י קיומם אחת בשלימות ויכלו נ"כ לפלות כל המדרגות הנ"ל עד רקיע השביעי. כד' שלא יהא להם פתחון פה ור"ל. והנה גם בחיצוניות המלה יש שני חלצין כמו קלף של חשילין שהיא חיצוניות המלה הנה הקלף כעגמו הוא חציו התחתון דהא יכול להשתמש לדבר שאין בו קדושה. אולם כשנכתב עליו פרשה שבת"ל אין אז הוא קודש. כמו כן קטורת ושמן המשחה הם הממנים הם בעצמם חול אלא כשמפעמן לקטורת או מרקחן לשמן המשחה נעשו קודש, וזה שכתוב בקטורת ממולה טהור קודש. פי מעורב טהור עם קודש, דהממנים בעצמם לריכים להיות טהור וזהו חציו התחתון וכשנעשו לשם קדושת קטורת אזי מתערב בהם הלי העליון שהוא קודש, והשחא אחי שפיר מה שהי' הקנמן בשם מחציתו הממס ומחציתו שהיו שוקלין התמש מלות לפני חלצין, ר"ל החציו התחתון לכד שיהי' טהור שיעלו עד חיצוניות ההנהגו ית' והחציו העליון לכד שיהי' קודש ויעלה עד פנימיות הנהגתו ית' וכנ"ל, ובין כולם יהי' משקל חמש מלות ושתי הכרשות המרמוס לפני קולין של יו"ד קוץ העליון וקוץ התחתון שהם מקור שמות ישראל ומקור חיות העולמות ור"ל. ח"ס בכבודות שם (דף ה' ע"א) והקב"ה יודע בהכרעות. ומה שהי' זה הענין רק בקנמן כסם ולא כמר דרור וקדה. הוא משום דמר דרור הוא מירא לכיא הרומו לתשובה וכל"ק מר דרור לשון מרות שמהמרידות ויבוא לירי דרור ומירות מ"ה"ל. וקדה הוא רומו להודאה דקירה היא על אשים. ושני הסנינים הן התשובה והן ההודאה לא [ש"ך] בהם חילוקים פנימיות וחיצוניות שהם בדרך דילוג שלא בהדרגה. ולכן משקלם חמש מלות שלא לחצין, אבל הקנמן בשם שהבסם הוא רק מהקליפה של העץ כדפירש"י בחומש לכך הוכרחו לשקלו בנ"י משקלות (ואפשר לומר דלכך הוצרך להיות בקטורת קנמן חשעה כדי שיהיה מספרו אחת. דאח"ה במספר קטן שהוא מספר הכללי עולה חשעה. דחשבון ט' אין לו הספק בח"א כמה בשמים שתכפלה יעלה רק ט' בח"ק, וכן אחת אין לו הספק וקיס לעד). וזהו יתישב המחבר כאלו עצי ירושלים של קינמון היו. פי' עצי ירושלים כל האדם שצירובלים, והוא מלך שהיו צירובלים, ירושלים היא יראת שלם. דמספר דין במספר דל"ן. ולכך נקראת ירושלים דמתהלה היה שמה שלם כמ"ס ומלכו נדק מלך שלם ואח"כ נקראת ירושלים, דשם הוא הר המוריה מקום המקדש הר היראה שלימה. וכשהיו מסיקין מהן היה ריחו נודף בכל א"י. פי' אפי' הכל פיהם היואל מדבורם כמו העשן מהתנור. גרם ליתן ריח טוב בכל א"י, דאח"ה דא"י מחכים. והיו שם כל הכתמים בכל השבע חממות ובשחרכה ירושלים ונחייבש היראה השלימה, עגנו ולא נשתייר אלא כשעורה. ר"ל נעלם הקליפה של בשמים דלא נחטו עוד בחיצוניותם ריח טוב בדבורם. אלא כשעורה, ר"ל שעורה הוא מאלל בהמה. כלומר אם האדם משיס עלמו כבהמה כמו שכתב אדם ובהמה חושיע ה' ואר"י אלו בני אדם שהם פרומים בדעת כלדם ומשימים עלמם כבהמה (חולין דף ה' ע"ב) ומשחכה בגוואי דנחמאחי מלכתא, פי' בדבור בתורה שבעל פה דנקרא מלכתא כמ"ס ששים המה מלכות אלו משניות. וכמ"ס מלכות פה תורה שבעל פה קריין לה. ור"ל דלא כל הדבורים הם בריח טוב אלא רק הדבור שכתורה שבעל פה ובפרט במשניות שנקיור לשון התנאים הקדושים נכלל כל הנמרא והאגדות הכלולים מבל החכמות שבעולם וממנמנים בהם כמו שכתב לב מלכים אין חקר ור"ל :

מה [דף ס"ז ע"ב] אב"ר אחי אמר לי אם לאישתא בת יומא לשקול זוזא חיוורתא וליוול למלחחא

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּי אֲנֵרְתָא נח

חתא כו' ואי לא ליטיב אפרשת דריכס כו'. ואי לא לטקול כוזא חדתא כו'. פי' הדברים זה לענ"ד ע"ד הכלל שכתב מהרש"א ז"ל לקמן במאמר ר' יוחנן ע"פ מ"ש הרמב"ם בח' ערקיו דרפואת הנפש הם כעין רפואות הגוף ונרפואת הנפש מעויל ממילא לרפואת הגוף ע"ש. והנה איתא בדרבנא (דף ה') אמר רבא ואיתומא ח"ר חסדא אה רואה ארס סיפורין באין עליו יפספס במעשיו כו' שפספס ולא מלא יתלה בביטול תורה. והנה בביטול תורה יש ג' אופנים. אופן הא' הלומד תורה בשקידה עלומה יומא וליה רק שכל לימודו הוא רק בפסול התורה ולא בפנימיות התורה האגדה והמוסר שבה. איש כזה אצ"פ שהוא כלי יקר המיואזם מ"מ בקל נוח להסגר ולהפסיד לורחו כמו כלי זכוכית לבנה. דעל חילוניות התורה אמרו ז"ל זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה (יומא ע"ב) ולתורה זכה כלומר לזך נפשו לרדך ללמוד בכל יום חובות הלבבות שהוא המוסר והאגדה שבתורה והמבטל מזה יגרום לו אישתא בת יומא נפש כלומר גרוה מעט ולאבד עלמו. ומחולי הנפש מתפשט בגוף ג"כ חולי זו אישתא בת יומא ממש, ולכן הסגולה לזה שיקח כלי זכוכית לבן לרוף וחדש הרומו על מהות אותו האדם כג"ל ולזל למחא מקום שורפין המים מהים למלא וליתקול מתקלי מלחא, כלומר להראות שהמלא יקר ממנו, ור"ל דמלא הוא פנימיות התורה כמ"ש באלישע שרישא את מים הרעים דירחו בגלותו ומלאה שוקא את הדם ומפלטו, כך פנימיות התורה מבטל תאוות הגוף ונים הרעים והזדוניים שבנפש. (עיין בלק"ט בהוספות בקינור ע"פ ולא תשבית מלח, ותמלא סל ח"ך שגלה רומן לפנימיות התורה) וליטריי בחללא דבי לורא בירא ברקא. פי' לקשור בחלא החלוק כנגד הלואה בליא של שער הדפוס"י. ור"ל יקשר דיבורו בפנימיות התורה בתגרות ובנקטת רחמים שהוא המלא של שער כידוע דשערות רומזים לגבורות כשמשון הנצור ע"י שערותיו וי"ג תיקוני דיקנא הם י"ג מדות הרחמים וכו' הסגולה לביטול תורה אופן הא' הנ"ל. ואי לא ליטיב אפרשת דריכס כו' פי' ואי לא אה לא הועיל זה שמע מינה דלא צוה פסח בביטול תורה האל באופן כו', והוא שהענין ממש ללמוד תורה והי' ביטול תורה ממש, לכן תקנתו' שיטב אפרשת דריכס להזכיר אצ"פ שכל הפורש מדברי תורה הוא פורש מדרך החיים, וכי חיי שומשמא גמלא דדרי מידי לישקלי, כלומר שכיראה הנמלה נושאת דבר מה יקה לו מוסר ללמוד מהנמלה כמ"ש לך אל נמלה עלל וגו' דזמן חיים ששה חדשים וזמ"מ תכין בך קול התצה על שנים הרבה גדולתה במד"ר פי' דברים ובינקוט משלה וכ"ש האדם שרדך לכסין מזון לנפשו עד עולמי עה, ולישד"י בנובת דנחשא כלומר להסליך כל עיניו הבלי עוה"ז צבור של הנחש שמתדוץ על לו הביטול תורה דהוא הנחש הוא היס"ר. (ולכן הכוונת הוא סיני ככסף והואב יד"ל) וליתממי באברה. ע"ד מ"ש ללבו כעופרת, ועוד ששפד טבצו לשאוף הנחשת בכור אמרף וליחממי' בשתן גושפנקי כלומר לקבל עליו לימוד ששים מסבתות ולאו דוקא ששים וכדפירש"ה, אלא ללימוד הרבה ויהי' התורה לרוד ותחוס בלבו וזהו הרבה תמימות. וכו' סגולה הב' לאופן הב' לביטול תורה, ואי לא כלומר אם גם זה לא הועיל, ש"מ הביטול תורה שלו הוא על אופן הב'. והוא שמתרסל להעמיק ולהבין אפי' הדרך רעע המעט שלמד רק שלימודו הוא מן השפה ולאון, וח"כ נמאל לגמרי לכלי הדם שאינו שוה כלום וגם בקל ישגר ולכך תקנתו' לישקול כוזא חדתא כלי חרס קטון חדש כפי מהותו כפי שיכיר מהותו ויושפל גאותו, ולזל לנהרף פי' מקום תורה ולימא לי' נהרף נהרף אופן כוזא דמיה, כלומר הלוני מעט חכמה דיקלע לי חורחא, כלומר דעד הנה נמדמן לי דרך רע. ולהרע שזמני על רישי' כלומר יחזור היעב על לימודו ויעמיק בתורה, ואו יחי' תלמיד המצחיק את רבו, ויובל לומר נהרף נהרף עול מיתך. ולישד"י לחאורי' כלומר שלא יתשוב עוד כמה שערב כדי שלא יפול בעצבות. ויימא דאורחא דיקלע לי ביומי' אחא וביומי' אזיל פי' הדרך רעע שהלכתי בו עד כה חלף והלך לו בחדש עליון. והנה אם גם הסגולה והלחש הם ממש כפאטוס, מ"ש עיקר הכוונה לענ"ד היא בודאי רפואת הנפש שהיא לחשוב כל המבואר בעת עשיית הסגולה ואחירת הלחש :

א"ר הונא לאשתא תילתא ליימי ז' סילוג פירש"י ענינים קטנים, מוז' דיקלה וז' ליבי מוז' כסורי, וז' סיכי מוז' נשורי, וז' קטימי מוז' תגורי, וז' עברי מוז' סיכרי, פי' קברים כנירסת הערוך, וז' כופרי מוז' ארבי וז' בוני כנווני' וז' בוני מדיקנא דכלבא סבא וליטרייכוו בחללא דבי לורא בירא ברקא. פי' הדברים נלע"ד דהנה אישתא תילתא היא חולי הבחא מג' ימים לג' ימים כדפירש"י ממילא הוא הלש ממנה כל ימי השבוע, דג' ימים לדרך לנות מהשפעת שערב עליו עד שישוב לאיתמו ועד שלא שב לאיתמו מהשפעת ביעת ויחשך ושאר

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּי אֲנֵרְתָא

עוד על ג' ימים בלא מנוחה. והענין בחולי הנפש הוא העדר מנוחה ועונג שבת, דשבת
היא מרכז השבוע שפני ההנהגה ומעשיו ביום השבת כן נותנת בו כח להחזיק בו ימים
שלאחר השבת. וכפי שיחזיק בו ימים קודם השבת כן יתנהג לפי ערך שבתה, והנה עמי
הארץ והבורים חושבים שכל עיקר השבת המתנה טובה שנתן ה' לישראל הוא שינוחו מעמלם
בכל ימי השבוע ולהתענג כל היום באכילה ושתייה ושינה ואינם שמין על לב דכיון דשבת
הוא הנותן כח על ימי השבוע בודאי לרדך ללמוד או לשמוע דברי תורה בשבת כדי שימתנהג
כך בימות החול לקבוע עתים לתורה, ולכן לאשתא חילתא יתלה בביטול תורה בשבת ומאי
תקמתי יבוא ז' ענבים קטנים מז' דקלים, מהפך הו' הוא לרמו על יום השביעי ולרמו כי
האדם הוא עץ השדה ולרדך להיות עץ עושה פרי למעלה, וז' יבוי מז' כסורי, לרמו דלס
לא יעשה פירות אפי' העץ אינו רחוי רק לעשות ממנו קורה ולחשוב ממנו קיסמין, וז' סיני
מז' גשורי לרמו שבהרגו שלא להתעסק בתורה בשבת אזי לבסוף לא יהיו רחוי אפי' לקורת.
בנין אלא ליתדות גשרים המועילים שעל ידם יוכלו אנשים לעבור המים והגמל הוא שעל
ידי האיש ההוא יעברו אהרים המים הזדונים ולא יעטבו בהם, והוא בראותם אותו עושה
שלא כהוגן ימאסו מלכת בדרכו, דכל דרך איש ישר בעיניו אולם אם רואה את חזירו הולך
בדרך לא טוב יכיר תיפק כי דרך רע הוא ויכור ממנה. וז' קיסמי מז' תנורי, לרמו
שח"כ ברחם הזמן לא יהיו רחוי אלא כמו האפר, כמ"ס ועסותם רעיים כי יהיו אפר חמת
כפות רגלי הדלוקים. דבעלה מביא לידו שיעמוס. וז' עפרי מז' קיברי לרמו שיכור על סופו
שישוב לעפר מחמת קנאה שאינה של קדושה כמ"ס ורקב עלמות קנאה וכדלקמן (דף קכ"ב)
במה שאמר ר' יאשיה לר"ג ע"ס. וז' כופרי מז' ארבי לרמו שאחרי אשר יתמרמר מחד על
אבדן נפש ישיב אל לבו וינחם עלמו לאמר הן אמת שריחי הרע נודף כמו זפת, מ"מ הא
גם הופת רחוי לתיקון שבו כופרים את הפסיעה, כך גם אני רחוי עוד לתקן את עלמי שלא
אשבע במים הזדונים. וז' בוני כמותי לרמו שיחשוב בנפשו שעוד יוכל ליתן ריח טוב בתורה
כמו הכמותן שנותן ריח טוב בלחם. וז' בוני מדיקנא דלכלא סנא לרמו שילוי מיד כלב ויהדות.
וליידיהו בכלל דבי טורא בנירא ברקא לרמו שבהתבוננותו בכל אלה ישוב להנות בתורה
בתגבורת ובבקשת רחמי ה' לעזור לו שזכו המלך מיירא ברקא כ"ל. והנה חשיב כאן ע'
דברים עם נירא ברקא, והוא דחומתו של הקב"ה אמת ואמת במספר קטון ט' דמספר הטי'
הוא קיים לעד, כפי שכתבתי לעיל, ושבת הוא ג"כ במספר קטון ט'. והתורה היא אמת
כמ"ס אמת קנה ואל תמכור ואין אמת אלא תורה כדתן באבות ובחשבו זאת ישוב בתשובה
שלימה לתורת ה'.

א"ר יוחנן לאשתא למירתא לשקול סכינא דכולא פרולא וליוול להיכא דאיכא וורדינא וליקטיר
ב"י נירא ברקא יומא קמא ליהדוק ב"י פורתא ולימא וירא כו' למחר ליהדוק
ב"י פורתא ולימא ויאמר ונו' כו' וכי פסקת ל"י ליתתי וליפסקי ולימא הכי הסנה הסנה
לאו משום דנביחא מכל חילגי אשרי הקב"ה שכינתו עליך, וכי היכא דחמייתא חישתא לחנניה
מו"ע ועריקת מן קדמיהו כן תחמיני חישתא לפ"ס ותיערוק מן קדמויה. פי' הדברים נלע"ד
דהנה אשתא למירתא הוא חולי השחפת בתגבורת עזום עד שמוח החולה מתבלבל ומדבר דברי
הבאי ומעורבבים, ובחולי הנפש היא הגאווה הענומה הבאה מיסוד האש עד שמתפאר מאד
ומתנשא ובהתפארותו והתנשאותו דבברי רוח באים מיסוד הרוח, וידוע דהגאווה היא מקור
משחת לכל העבירות, ומאי תקמתי לישקול סכינא דכולא פרולא דהכרזל הוא דומם מיסוד
העפר ולכן הוא כבד מאד, דעפר אינן בו יסוד הרוח לגמרי כמעט, דיסוד העפר ויסוד הרוח
אינם יכוים להתערב ולהתחבר יחד מלך התגדושתם זה לזה בשתי הקאות בטבעם שישוד
הרוח הוא חם ולח וישוד העפר הוא קר ויבש, ולכן לבעל התגבורות יסוד הרוח שנתקרב
יקח הסכין של ברזל שהוא מיסוד העפר הדיפוך מיסוד הרוח, והמת שהתגאה, עכשיו לייזל
להיכא דאיכא וורדינא, כהה כדפי"ש, שרומז לשפלות וקטנות שאינו עושה פירות והוא נמוך
וליקטיר ב"י נירא ברקא, פי' לילא של שער, והוא התגבורות ובקשת רחמים רבים כ"ל. וימא
קמא ליהדק ב"י פורתא כלומר שירגיל עצמו מעט מעט בכל יום לסור מדרך הגאווה עד יום
השלישי ע"ד מ"ס יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה ונו'. וכי פסקת ל"י ליתתי
והיפסקי כלומר לבסוף ישפיל עצמו לגמרי ויפסוק כל הגאווה שנתקרב. ולימא הכי הסנה
הסנה לאו משום דנביחא מכל חילגי אשרי הקב"ה שכינתו עליך דכן כתיב את מי אשכחון
את דכא ושלל רוח, ויחליט בדעתו להיות שפל ועניו ואז יהי' שייך לתורה שנתנה מסיני.
וכי היכא דחמייתא אשתא לחמו"ע ועריקת מן קדמיהו מלך שלא נגאלו בפת בג המלך
והכפיקו

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּי אֲנֵרְתָא נֶשֶׁת

וְהַסְפִּיקוּ עֲלֵמָם בְּרַעֲיוֹנִים וְלֹא הָיָה בָהֶם שׁוֹם גְּאוּהָ שֶׁהִיא בְּעֲלָמָה עַ"ז כְּמַ"שׁ תּוֹעֵבֵת הִיא כֹּל גְּבַהּ לָבָּ, לֶכֶךְ לֹא פִלְחוּ לְלַמָּה שֶׁל נְבוֹכַדְנֶצַּר וַיִּזְלוּ מִן הָאֵשׁ. וְכִיּוֹן דְּפִכְ"פּ עֲשֵׂה ג"כ תְּשׁוּבָה מְגֻאֲוֹתוֹ תִּיעָרֹק אִישׁתָּא מִן קִדְמוֹהֵי ג"כ :

לְסִימְטָא פִּירְשִׁי שַׁחִין. לִימָא הַבֵּי בּוֹבוּיָה מִסְמַסְיָה כּו' אֵילִין מְלֹאכִי דְאַשְׁתַּלְחוּ מֵאַרְעָא דְסָדוּם כּו', וּפִירְשִׁי מֵאַרְעָא דְסָדוּם כִּךְ הוּא הַלְחָשׁ וְלֹא מֵאַרְץ סָדוּם בָּלוּ עֵינָי, וְקָסָה לְפִירוּשׁוֹ דְא"כ לְמֵאִי קָבְעוּ זֶה בְּהַלְחָשׁ. לֶכֶךְ נִלְעַ"ד לְפָרֵשׁ לְפִי שֶׁהַשַּׁחִין וְנִגְעִים בָּחוּן לְאָדָם עַל עִבְרֹת שִׁבּוּן אָדָם לְחִבְרֹת כְּמַ"שׁ בְּעִירְכִין (דָּף ע"ו) כֹּל הַמְסַפֵּר לֵה"ר נִגְעִים בָּאִים עִלּוּ, זֶה הִיא הַשְׁתַּחֲוֹת סָדוּם רַעִים בְּנוֹפֵס וְחַטָּאִים בְּמִמוּנָם פִּי' שֶׁהָיוּ רַעִים בְּנוֹפֵס שְׁלֹמֶה וּבְמִמוּנָם בְּעֲלָמָה וְלֹא בְּנוֹי וּמִמוּנֵי חִבְרֵיהֶם. וְר"ל שֶׁהָיוּ לְרִי עֵין מֵאַדְ כְּמַ"שׁ בְּאֲבוֹת הָאֲמֹרָה שְׁלֵי שְׁלֵי וְשֶׁלךְ שֶׁלךְ יִ"א זִכְרוּ מֵדַת סָדוּם, וְלֶכֶךְ אֲוֹתָם הַמְּלֹאכִים שְׁלוּחֵי הָיוּן עַל לְרֹתוֹ עֵין וְרַע לְבְרִיּוֹת אֲשֶׁתַּלְחוּ מֵאַרְעָא דְסָדוּם. עַ"ד מַ"שׁ שֶׁמַּעַז דְבַר ה' קִלְיוֹי סָדוּם וְשֵׁם נֹאמַר עַל אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם. וּבְכוּוּנָה זֶה מְרוּמֵן כֹּל הַלְחָשׁ לִימָן אֵל לְבוּ כֹּל עוֹלָם הַחַטָּא וְהַסְתַּעֲפּוֹת וְדוּ"ק :

לְכִיפָה לִימָא הַכִּי חָרַב שְׁלוֹפָה וְקַלְעָ נְעוּשָׂה כּו'. וּפִירְשִׁי בְּשֵׁם רִיב"ס לְכִיפָה אֲבַעְבוּעוֹת. שֶׁהִיא ג"כ מַחְלָה לְדַעֲיֵל דְשַׁחִין, כְּמַ"שׁ שַׁחִין פּוֹרַח אֲבַעְבוּעוֹת, וְלֶכֶךְ הַלְחָשׁ שְׁלוּ חָרַב שְׁלוֹפָה וְקַלְעָ נְעוּשָׂה עַ"שׁ הַפְּסוּק חָרַב פִּתְחוּ רַעֲשִׁים וְדַרְכוּ קָשְׁתָּם לְהַפִּיל עֵינִי וְאֲבִיוֹן, דִּהְחָרַב הוּא הַמְּלַחְמָה פִּינִים אֵל פִּינִים וְהַקְּשָׁתָה אִו הַקְּלַע הוּא מְרַחֵק. כְּלֹאמַר שֶׁאִינֶם חָסִים עַל קְרוֹבֵיהֶם הַעֲנִיִים וְאֲל"ל עַל הַרְחוּקִים וְהַקְּשָׁתָה. זִכּוּ פִי' רִיב"ס. אֲבַל רַשִׁי' פִּי' בְּשֵׁם רְבוּמוֹי לְכִיפָה לְמִי שְׁכּוֹפְסוּ שֶׁד לְלֹא נִיחָא לִי' בְּפִי' רִיב"ס דְּלִי תִימָא דְכִיפָה הֵיינו אֲבַעְבוּעוֹת א"כ הֵיינו סִימְטָא דְנִקְטָא לְעִיל, וְאַמְאִי נִקְטָא הַכָּא לְחַשׁ אַחֲרָי, לֶכֶךְ פִּירֵשׁ לְמִי שְׁכּוֹפְסוּ שֶׁד. וְעֵינֵינוּ הוּא דִישׁ לְרִי עֵין שֶׁהִיא בְּעֲלָמָה אִינֶם בְּעִלְיִם וְאֲדוּנִים עַל מִמוּנָם אֲלֵא הַכֹּל תַּחַת רַשׁוֹת הַשָּׂדִים שֶׁהִיא כְּחוֹת הַטּוֹמַחָה הַמֵּינִיָּאִים אֲוֹתוֹ מְלִיגַע בְּכַסְפּוֹ וּשְׁלֹטוֹ בּוֹ, וְהִם שׁוֹדְדִים כֹּל רְכוּשׁוֹ וְרַשׁוֹתוֹ, וְלֶכֶךְ לֶשׁוֹן הַלְחָשׁ חָרַב שְׁלוֹפָה וְקַלְעָ נְעוּשָׂה. כְּלֹאמַר שְׁלוֹפָה מְמִילָא וּמְאִלְיָהּ וְלֹא מְדַעְתּוֹ דְּלִיּוֹן אֲדוּן כֹּלל לֹא עַל עֲלָמוֹ וְלֹא עַל רְכוּשׁוֹ ר"ל :

לְשִׁידָא לִימָא הַכִּי הוּיָת דְּפִקִּיק כּו'. פִּי' לְמַחְלָה הַבָּאָה מֵאֵד. דְּהַשָּׂדִים אִינֶם מְלוּיִים אֲלֵא בְּמִדְבָרוֹת וּבְמִקְוֹת שָׁמַיִם, וּבְנֶפֶשׁ הִיא דַעַת בְּעַלְמָה אִו מַחוּסַר אֲמוּנָה אִו מַשְׁפֵּלוֹת יוֹמֵר מֵדְלִי וְהַתְּגַבְּרוֹת הַמֵּרָה שְׁחוֹרָה, וְשִׁמּוֹת הַשָּׂדִי הַהוּא בֵּר שִׁיט בֵּר עֲמָא בֵּר טִינָא. פִּי' מִתְחַלְהֵי מַשְׁפִּילוֹ לְעַפְרָא כְּמוֹ חוֹמֵר חוֹלֹת זִכְרוּ בֵּר טִיט, וְאַח"כּ יוֹנֵק כְּלֵמָוֶה עֲלֻמוֹתוֹי כְּלֹאמַר כֹּל קְדוּשָׁתוֹ וְזִכְרוּ בֵּר טִינָא, עֲמִיָּא תְּרַגְמוֹת שֶׁל עֲלָמוֹת, וְאַח"כּ פּוֹעֵל בּוֹ שְׂגָה לְגַמְרִי לְבַעֲלֵי דַת וְהַלְמוּנָה וְזִכְרוּ בֵּר טִינָא, כְּעֵין מַ"שׁ טִינָא הִיָּתָה בְּלָבוּ. אִו פִּי' מִתְחַלְהֵי מִדְבִּיקוֹ לְגַד הַטּוֹמַחָה כְּמוֹ טִיט וְאַח"כּ נִעֲשֶׂה עֲמוּ עֵלְם אַחֲרָי, וְאַח"כּ כִּדְבַךְ בּוֹ עַד שֶׁאִינוּ יוֹכֵל לְחַיּוֹת בְּלַעְדוֹ. וְזִכְרוּ בֵּר טִינָא כְּמוֹ הַעֲלֵה טִינָא בְּלָבוּ, וְאִינוּ יוֹכֵל לְגַרֵּשׁ כֹּה הַטּוֹמַחָה הַזֶּה אֲלֵא בְּקָלְלוֹת יִגְדוּ וְשִׁמְחָה :

לְשִׁידָא דְבִידָה"ב. פִּי' הוּא כֹּה הַטּוֹמַחָה הַמְּשַׁפִּיל אֵת הַלְחָשׁ לְחָצוֹ עֲלָמוֹ רַק לְפַסְלוֹת שַׁחִין בּוֹ שׁוֹם לָד קְדוּשָׁה וְאַח"כּ מִתְלוֹאֵךְ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁמַּעֲנֵה אֵת גּוֹפּוֹ יוֹמֵר מֵדְלִי עַד שַׁחִין בּוֹ כֹּה לְעַבּוֹד אֵת ה' כִּדְכַתֵּב הַרְמַב"ם בְּח' פִּרְקוּי זִכְרוּ פְּעוּלַת הַיְלֵכָה"ר, לֶכֶךְ הַלְחָשׁ לִזְה אֲרַקְרָפִי דְרֵאִי וְאַחוּסֵי דְגוֹרִייתָא כּו' כְּלֹאמַר רְלוֹן הַטּוֹמַחָה לְשׁוֹט עַל רֵאשׁ הָאֵרִי וְלִיכְנֶם בְּחוּטֵם הַלְבִיָּא, דִּישְׂרָאֵל נִמְשָׁלוּ לְאֵרִי וְלִבְיָא, כְּמַ"שׁ כִּרְעַ שֶׁכֶּן כִּאֲרִי וְכִלְבִיָּא וְגו', וְיִשְׂרָאֵל לִי רֵאשׁ, וְעוֹשִׂים רִיחַ נִיחּוּחַ לְבִי. יִשְׁיֵמוּ קַטּוּרָה בְּאַפְךָ, א"כ אֵין לְמַעְלָה מִקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל, וְכַשִּׁיתְבוּן בּוֹה יִגְבַּהּ לְבוּ בְּדַרְכֵי ה' וּבְכָל עֶלְבַּן יִהְיִי מוֹתֵר וְיַעֲבֹד אֵת ה' בְּשִׂמְחָה. בְּמִישְׂרָא וְלִכְרַתִּי חֲנֻטִי בְּלוֹעֵי דַחְמָרָא חֲטָרְתִּי. פִּי' הוּא רֵיחַ לְגוֹזַל מִמֶּנּוּ כֹּל לְרִבֵּי גּוֹפֵי לְהַתְּעוֹת וְכַהֲסַתְּקָא מִבְּאֵל כְּרִישִׁין וְשֵׁלָא יִהְיִי פִי' זֶה כְּלֵי וְיִין לְהַלְחָשׁ נִגְדוּ מִמֶּנּוּ שֶׁשְׁבוּ הַפְּלִשְׁתִּים לְיִשְׂרָאֵל, לֶכֶךְ שֶׁם גּוֹפֵס בְּמִישְׂרָא דְכִרְתָּא דְכִרְתָּא וְכִמְנוּ שֶׁהִכָּה שֶׁמִּשּׁוֹן אֵת הַפְּלִשְׁתִּים בְּלַחֲמוֹ הַחֲמוּר בֵּן הַכִּיתִי אֵת כֹּה הַשָּׂדִי הַמֵּבִיָּא לִי דַעַת הַחֲמוּר וְהוּא כְּמוֹ הַפְּלִשְׁתִּים לִינִי הַדוֹר מִבְּנוֹי הַמְּפֹלֵשׁ. ר"ל :

מו [דָּף ס"ז ע"ב] מַעֲשֵׂה בְרִי עֲקִיבָה שֶׁעָשָׂה מַסְתָּה לְבָנוּ וְעַל כֹּס וְכּוֹס שֶׁהִבִּיא אֲמַר חֲמָרָא וְחִי לְפּוֹס רְבַנְן חִי וְחֲמָרָא לְפּוֹס רְבַנְן וְלְפּוֹס תְּלַמְדֵיהוֹן. וְכַתֵּב מֵהַרש"א ז"ל וְז"ל עַ"פ מַ"שׁ בְּפ' ח"ה בְּרַאשׁ כֹּל חִי אֲנָח חֲמַר וְהֵיינו אִם יִשְׁתַּחוּוּ בְּמֵדָה וּבְשִׁיעוֹר וּבְדִפְרִישִׁי שֶׁם כּו' וְהִ"ג הַכִּי קַא"ל ר"ע לְרַבְּנָן חֲמָרָא וְחִי אִם יִשְׁתַּחוּ לְפִי מֵדָה שֶׁמֵּבִיא שְׂחִית חֲמָרָא אֵת הַחִיִּים וְאַמַר אִם גַּם יִשְׁתַּחוּ רְבַנְן אֲוֹתוֹ יוֹמֵר מִן הַמְּדָה בָּא ר"ע לְבָרְכֶם שְׂחִי וְיִבְאוּ לִי כִי שֶׁכְּנֵה וְלֶכֶךְ הַפֶּךְ הַדָּבָר חִי וְחֲמָרָא וְהַקְּדִים הַחִיִּים לְחֲמָרָא שִׁיְהוּ חִיִּים וְקִימִים עֲלֹמָם כְּמוֹ קוֹדֵם שִׁיְשֵׁמוּ אֲוֹתוֹ יוֹמֵר מֵדְלִי וּמִמֵּיִם בּוֹו הַתְּלוּקָה גַם לְפּוֹס תְּלַמְדֵיהוֹן לְפִי שֶׁמְדַרְכֶּם בְּיוֹמֵר לְשִׁמּוֹת טַפִּי מֵהַמְּדָה וְהַשִּׁיעוֹר עֵבְלִי, וְלֹא זְכִינִי לְהַבִּין דְּבִרְיוֹ דְּכִי תְּמוּהִים בְּעֵינֵי

פֶּסַח שַׁבַּת פִּי אֲנִתָא

צעינא, האו מה סביבא מפי ח"ה בראש כל חיי אלא חמר, הא כן כתבו סבי דרומאי ואיתא
 שם גרס סבי דיוכודאי אמרי גרים כל אסוון אלא חמר ע"ש, וסיאך יאמר ר"ע כפי סבי
 דרומאי ולא כפי סבי דיוכודאי וכפי דרומאי בעלמס הודו טעמו. ועוד דהא ר"ע הוא המביא
 להם היין לשחות ובידו הוא גרלותו מרבה ובריתו ממעט, ולמאי לרד לזהירם שישתו
 צמדה ובשיעור. ובלאו הכי אין זה מדרך הרץ כלל שיאמר בעל השמחה לקרואוי אפי' בלסון
 רמו שישתו לפי המדה והשיעור ולא ירבו לשחות, ועוד מאי דכתב שמדך התלמידים ציומר
 לשחות עפי מהמדה והשיעור דהוק הוא מאה, דאטו צשופעמי עסקינן, והא הכל הוו תלמיד
 חכמים, ועוד דהדרבה התלמידים רגילים לשחות פחות מברבן, כדאיחא עד ארבעין סנין
 מיכלא מעלי מכתן ואיך מישחא מעי' (לקמן דף קנ"ב). יכן כמדונה לי שחיס דברי
 קדשו של המהרש"א ז"ל ואולי איזה תלמיד טועה כתבם על שמו, וביהו לדי פירוש דהוק
 זה משום דרש"י כ"ו חמרא וחי כמזוגנין כוס ונהנין אומר כן לברכה בעלמא עכ"ל. וזה
 הוא לפרש מכו הברכה בזה, ובלמלא לה נתנין רש"י לוח בלא. אלא דרש"י כתב דלא תימא
 דזכו להם חמרא וחי כ"ו כהני דלעיל, לכן כתב שאינו להם אלא לברכה בעלמא אומר כן,
 וענין הברכה בזה הוא ע"ש מה דאמר רבא חמרא רבא וריהי פקחין (בבבבב דף ע"ג) ופי'
 שהיין מתיבס ודוקא כשחמרו מוגז ואינו חזק כ"ל, כפי' מהרש"א שם, וכתיב החכמה פחיה
 את בעליה, ור"ש רש"י כשהיין מוזנין כוס ונהנין אומר כ"ו כלומר דבורה אותם לדעת
 שהמויגה מוכרחה בלא מויעה. אין היין מתיבס וממילא אינו מתיבס, וזכו לברכה שברכס
 שהיין יתיבס ויהיה אותם. והדוק רש"י לפרש דבעת המויעה אומר כן, מדקאמר ועל כל
 כוס וכוס שהביא אומר כ"ו ולא אומר וזו כל כוס וכוס ששאו אומר כ"ו שימ דהאמירא שיך
 דוקא למזוגינא, לומר היינו חמרא וחי לפוס רבנן לפי שהוא מוגז ונהנין ויחיה אותם
 והח"ג אומר חיי וחמרא לפוס רבנן ולכוס תלמידיון ר"ל בזה בשינוי הרבנים בעלערים
 והתלמידים שחכמתם שיהיה חמרא הוא השחוקה ורק ישמענו מפי הרבנן סבאי מה שידבר
 הם, כמ"ש סייג להכמה שחוקה דחשט שלא יתגבר היין על התלמידים ויאמרו דבר הלכה
 בפני רבם. ע"ד שאמר רבי אנדרו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרי מלתא. ואיתא בעירובין
 (דף ס"ג ע"ה) כל המורה הלכה בפני רבו רלוי להכישו נחש, מאן דמוטיב מלה קמי רבי'
 אייל לכתול בלא ולה. לכך הוכיחם שהייהם קודמין לחמרא שלא יגרומו ע"י היין חיוב מיתה.
 והולי ה"ו מוגז להם יין יותר חלוט משל רבנן כדי שלא ישכרו וכדי שלא יחשבו שהוא
 מטיל קנאה בסעודה לכך אמר להם חיי וחמרא, דכן נכרך להם שבביל חיייהם. וברך הלכה
 קרוב לפשט אפשר לומר דלפי שיש כוס שאינו של חיים שהיין מסקין צב"ד את המומתיין כוס
 של עיקרין כדי שחטרף דעתם, ולכך אנו אומרים על כל כוס וכוס לחיים, כלומר כוס זה
 יהי לחיים. וכנה כוס הראשון שנתן לגדול שבבולס שיבי' הוא המנכך והאחרים ילאו צברכתו
 אחר עליו חמרא וחי לפוס רבנן, להורות שיברך קודם על היין ולטעום מעט ואח"כ יאמר
 לחיים. ועל אהרי הכוסות שהביא לאחר המכובין אמר חיי וחמרא, להורות שיאמרו תחלה
 לחיים ואח"כ לשחות היין המנכך אסור לו להפסיק בין הברכה לשתייה אבל השומעים הברכה
 מותרים להפסיק וזכו לפי דעת הרוב שהביא ב"י בלוח"ס סי' קס"ו והב"ח הביא ראיה
 לדבריו מפירש"י על טול ברוך כמ"ש רש"י שם ס"ק ח', ובמ"א שם סי' ק"ע כתב דה"ל כתב
 דהתוס' סברי כהרובא, וזו ז"ל כתב דהתוס' לא סילך כל הלא דאפי' בדיעבד ה"ל הפסק
 אס המכובין הפסיקו בין ברכה לטעימה וכ"ה דעת הט"ז שם. ולדבריהם ז"ל דר' עקיבא
 אמר חיי וחמרא כדי שלא יאמרו המכובין ולא יפסיקו :

בלל גדול פרק ז'.

סז [דף ע"ה] ארשב"פ אריב"ל משום בר קפרא כל היודע לחשוב בתקופות ומזלות ואימר
 מוצב עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו וגו'. ארשב"כ
 א"ר יוחנן מנין שמהוה על אדם לחשוב תקופות ומזלות שנאמר ושמהם ועשיתם כי היא
 המעבסה ובינתכם לעיני העמים וגו' אינו היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר
 זה החשב תקופות ומזלות. וכתב מהרש"א ז"ל ואין זה שיך בחשבון הלכנה שאינו אלא
 לקביעת המועדים אלא כפירש"י שאומר שנה זו גשומה שנה זו שחונה, והוא כן שכל העמים
 לפי החמה במזלותיה ומזלותיה במזל תלוי והכל לפי השעה המתחלת לשמש בכניסת החמה
 בצאת מזל כ"ו וי"ל מכל לפון הקרא יביטו וראו. כי תלוי בראייה שכלית גם בראייה

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּיז'ה אֲנֵרְתָא ס

חֹשִׁית בְּכָלִים מִיּוֹחָדִים שְׁעוֹסִים הַתּוֹכְיִים לְרֵאוֹת ע"י מַהֲלָךְ הַחֲמֵה וְהַמְּזוּלֹת עכ"ל. אֲנֵסִים
בְּמֵה יִתּוֹרֵךְ לִפִּי מַהֲרֵש"א הַסִּינִי לָשׁוֹן בְּקֶרֶף דְּכַתִּיב וְחַת פּוֹעֵל ה' לֹא יִבְיֹטוּ בְּלָשׁוֹן עֲתִיד
וּמַעֲשֵׂי יָדָיו לֹא רָאוּ בְּלָשׁוֹן עֵבֶר. לִכְךָ כ"ל לִפְרֵשׁ בְּהַקְדָּמָה מִה שֶׁלְרִיד לְהַבִּין עוֹד לְדַלְכָּאוֹרָה
מִשְׁמַע דְּפִלְגִי דְרַשְׁב"פ אֲמַר דְּמִי שְׁאִינוּ חוֹשֵׁב בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת יֵשׁ אִיסוּר וְעִלְיוֹ הַכְּתוּב
אֹמֵר וְחַת פּוֹעֵל ה' לֹא יִבְיֹטוּ וְגו' וְרַשְׁב"נ אֲמַר שְׁמֵלוֹה עַל כָּל אֲדָם לְחַשׁוֹב בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת
וְיִלְיָף לֵה מִקְרָא אַחַר מִשְׁמַע דְּרֵאִינָה אֲלֵא מַלּוֹה אֲבָל לֹא שִׁיבִי הַעֵל בְּמִי שְׁאִינוּ חוֹשֵׁב. וְעוֹד
מִשְׁמַע דְּרַשְׁב"פ אֲמַר רַק עַל כָּל יְהוּדַע לְחַשׁוֹב בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת וְרֵאִינוּ חוֹשֵׁב, אֲבָל לֹא שִׁיבִי
מַלּוֹה עַל כָּל אֲדָם לִידַע וּלְחַשׁוֹב בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת וְרַשְׁב"נ אֲמַר שְׁמֵלוֹה עַל כָּל אֲדָם לְחַשׁוֹב
תַּקְפוֹת וּמְזוּלֹת. גַּם כִּי לְדַקְדָּק בְּלִישָׁא דְרַשְׁב"פ אֲמַר כָּל יְהוּדַע לְחַשׁוֹב בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת כִּי
וְרַשְׁב"נ אֲמַר לְחַשׁוֹב תַּקְפוֹת וּמְזוּלֹת וְלֹא אֲמַר בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת. וְעוֹד לְמַאי נִקְטַר רַשְׁב"פ כָּל
הַקְרָא עַד סִיּוּמוֹ וְחַת פּוֹעֵל ה' לֹא יִבְיֹטוּ וּמַעֲשֵׂי יָדָיו לֹא רָאוּ, וְלֹא הַסְפִּיק בְּזֶה דְּכַתִּיב וְחַת
פּוֹעֵל ה' לֹא יִבְיֹטוּ לְחוֹד. וְלִדְעִיתִי זֶהוּ שֶׁהַבִּין מַהֲרֵש"א דְרַשְׁב"פ יִלְיָף לֵה מִכְּפָל הַלָּשׁוֹן דְּקֶרֶף
יִבְיֹטוּ וְרָאוּ לִכְךָ נִקְטַר רַשְׁב"פ כָּל הַקְרָא עַד סִיּוּמוֹ. וְלַעֲבֹד"כ דְרַשְׁב"פ כָּל יְהוּדַע לְחַשׁוֹב
בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת כְּלוֹמַר יְהוּדַע נִקְטַר עֲנִינִי הַעֲבַד וְכַדֵּר פִּזְנָן וּמְאֹרְעִין לִפִּי חֲשׁוֹן הַתַּקְפוֹת
וְהַלְיוֹךְ הַמְּזוּלֹת וְרֵאִינוּ חוֹשֵׁב, וְחַת"כ כְּשֶׁרֹאֵה שִׁנּוּי הַטֵּבַע וְהַתְּחַלְּפוֹת הַזְּמָן, וְהַסִּינִי הוּא שֶׁשֶׁתִּיב
מִכְּפִי שִׁבִי לְרִיד לְהִיטֵב ע"פ חֲשׁוֹן מַהֲלָךְ הַמְּזוּלֹת מְקוּדָה, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא חֲשַׁב מְקוּדָה מִכֵּד
הַמְּזוּלֹת לִידַע אִידֵךְ הִי' לְרִיד לְהִיטֵב ע"פ סֵדֶר הַטֵּבַע ה"כ לֹא יִרְגִישׁ כָּלֵל וְלֹא יִבְיֹט אֵל פְּעוּלֹת
ה' שֶׁשִּׁינֵה הַטֵּבַע וְשֶׁהוּא ית' מַשְׁנֵה עֵתִים וּנְחַלִּיף אֶת הַזְּמָנִים. עִלּוֹ הַכְּתוּב אֹמֵר וְחַת פּוֹעֵל
ה' לֹא יִבְיֹטוּ וּמַעֲשֵׂי יָדָיו לֹא רָאוּ וְדִרִישׁ לִי הַקְרָא כִּי וְחַת פּוֹעֵל ה' לֹא יִבְיֹטוּ פִּי' לֹא יִרְגִישׁוּ
וְלֹא יִבְיֹטוּ שֶׁפֶעַל ה' הַדְּהוּת, מִה עֵבֶר מַפְנִי כִי וּמַעֲשֵׂי יָדָיו לֹא רָאוּ, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא רָאוּ מְקוּדָה
אִידֵךְ הִי' לְרִיד לְהִיטֵב וְחוֹשְׁבִים שֶׁכָּךְ הוּא הַטֵּבַע לִפִּי סֵדֶר הַטֵּבַע לֵה מְקוּדָה. וְזֶהוּ דוּקָא
יְהוּדַע לְחַשׁוֹב בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת כְּלוֹמַר הַהֲקֵרֵן בְּטַבַּע, זֶה יוֹכֵל לְעִשׂוֹת מַלְד שְׂאֵמוֹנָתוֹ נֹסְדָה
רַק עַל כֵּד הַתְּקִירָה, אֲבָל שְׂאֵרֵי אֲשֵׁרִים תְּמִימִים וְנִחְמִימִים בְּנֵי מִתְּמִימִים בְּנֵי מִתְּמִימִים לְרִיבּוֹת אֵלֶּה,
דְּמִתְּמִימִים שֶׁהֵבִי מַשְׁנֵה עֵתִים כָּלֵל יוֹם וְאִין בְּעַל הַגֵּם מְכִיר בִּינְסוֹ. וְלִכְךָ דִּיּוּק רַשְׁב"פ
בְּלִישָׁנֵי וְאֲמַר בְּתַקְפוֹת וּמְזוּלֹת. כְּלוֹמַר בְּהַפְּעוּלָה שִׁבִי לִפִּי סֵדֶר תַּקְפוֹת וּמְזוּלֹת, וְרַשְׁב"נ
אֲמַר שְׁמֵלוֹה עַל כָּל אֲדָם לְחַשׁוֹב תַּקְפוֹת וּמְזוּלֹת כְּלוֹמַר סֵדֶר מַהֲלָכֵם לְבַד, וְלֹא עִינֵן פְּעוּלֹתֵם
בְּכַדֵי שִׁיכֵל לְהִרְאוֹת חֲכַמְתּוֹ וּבִינְתּוֹ לְעִינֵי הַעַמִּים וְכַדֵּי' מַהֲרֵש"א שְׁאִין לֵהֵם חֲכַמְתַּת הַתּוֹרָה
רַק חֲכַמָה זֶה יוֹדְעִים. וְעִינֵן מַלּוֹה זֶה הוּא לְהִרְאוֹת לֵהֵם שֶׁתּוֹרָה הוּא מְקוּר כָּל הַחֲכַמּוֹת
כַּמ"ש הַלְבָּה עֲמוּדִים שְׂבַע. פִּי' שֶׁכָּל הַשָּׂרֵף הַכְּמוֹת לִקְחוֹ וּנְחַלְּבוּ מִתּוֹרָה וּבִלָּא זֶה לֹא יִחְמִטוּ
שֶׁתּוֹרָה הוּא אֵל כָּל הַחֲנֻמֹּת :

דְּמוּצִיא פֶּרֶךְ ה'

מוֹח [דף ע"ז ע"ב] א"ר יְהוּדָה אֲמַר רַב כָּל מַה שֶׁבִּרְאָה הַקְּבִי"ה בְּעוֹלָמוֹ לֹא בִּרְאָה דְבַר אֵי'
לְבַטְלָה כו'. ר"ל הַכָּל נִבְרָא בְּבִטּוֹל הַבְּרֵא אִם לְאוֹרֵךְ מְזוּנֹתָיו
וּמְלַבְּזוֹתָיו אִם לְאוֹרֵךְ רְפוּאָתוֹ, נִמְלָא כִי כָל פֶּעַל ה' לְמַעַבְהוֹ, ר"ל שֶׁפֶעַל הַכָּל בְּבִטּוֹל הַבְּרֵא
כִּדִי שִׁיכֵל וְיִשְׁבַח אֱתֵי ה' :

תִּיר ה' אִיּוֹמֹת הֵן אִיּוֹמֹת חֵלֶס עַל גְּבוּרַת אִיּוֹמֹת מַפְגִּיעַ עַל אֵרִי כו'. וְלַעֲבֹד"כ כּוֹנֵת הַמֵּאֲמַר
שֶׁלֹּא יִחַשְׁבוּ הָאָדָם אִידֵךְ יוֹכֵל לְהַתְּגַבֵּר עַל יָדָיו וְכֹחַ מִלֵּךְ זָקֵן לִכְךָ הִרְאוּ חו"ל לְעִשָׂת
שִׁישׁ ה' אִיּוֹמֹת אִיּוֹמֹת חֵלֶס עַל גְּבוּרָה, וְהָךְ אֲתֵי אֵל תְּמַתֵּל אִידֵךְ תּוֹכֵל לְהַתְּגַבֵּר עַל יָדָךְ .
וְהַדָּר מִפְּרֵשׁ אִידֵךְ הוּא הַהַתְּגַבְּרוֹת וְהַכְּטִילֵת אִיּוֹמֵה עַל הַיִּלְהָר וְאֲמַר אִיּוֹמֹת מַפְגִּיעַ עַל אֵרִי
וּפִירֵשׁ"י מַפְגִּיעַ הוּא קִטְנָה וְקוֹלָה גְּדוֹל וְהָאֵרִי שׁוֹמֵעַ וִירָא שְׂחָהָ בְּרִיחַ גְּדוֹלָה וְגוֹרַח עכ"ל.
וּמִלְּפָנוּ מִבְּהַמּוֹת הָאֵרֵךְ שֶׁמִּמֶּנָּה יִרְאֵה הָאָדָם וְכֵן יַעֲשֶׂה, שִׁילְמוֹד תּוֹרָה בְּקוֹל וִירָא מִמֶּנּוּ הַיִּלְהָר
וְיִבְרָת, כַּמ"ש לְעוֹלָם יִרְגִישׁ אֲדָם יִשֹּׁט עַל יִלְהָר כו' נִלְחֹז מוֹטֵב וְחַס לֹא יַעֲסוֹק בְּתוֹרָה כו',
אוּ פִי' מַפְגִּיעַ הוּא תְּפִלָּה כַּמ"ש בְּפ' תְּפִלָּת הַשַּׁחַר וְאִין פְּגִיעָה אֲלֵא תְּפִלָּה שְׂאֵחֲמַר וְאֵל
תְּפִגַע בִּי, וְזֶהוּ שֶׁפִּירֵשׁ"י שֶׁהַמַּפְגִּיעַ קוֹלָה גְּדוֹל וְהוֹלֵךְ לְמַרְחֹק וד"ל. אִיּוֹמֹת יַחֲשׁוּ עַל הַפִּיל,
הַפִּיל הוּא כְּבֵד בְּנוֹפוֹ וּבְמַהֲלָכוֹ מַלְד שְׂמֹרֵכֵב אֲרֵבָה בִּיבֹד הַעֲפֵר. וְכֹחַ מִשַׁל לִינְהָר שֶׁהוּא
הַנְּחַשׁ הַקְּדָמוֹת שֶׁעֲפֵר מֵאֲכָלוֹ, וְהַפִּיל אֶת הָאָדָם בְּעִלְלוֹת וְעִלְבוֹת בְּבִאוֹת מִיבֹד הַעֲפֵר, וְהַפִּיל
לֹחַ הוּא כַּמֵּה הַיִּתּוֹשׁ הַכְּנֵס לְפִיל בְּחוּטָמוֹ, שֶׁהַיִּתּוֹשׁ מַלְד קְלוֹמוֹ שֶׁתּוֹרָתוֹ הוּא מְאֹרֵי וּמְזוּנֵי
הוּא אִוִיר וְלִכְן אִינוֹ מַעִיל רֵשִׁי וְנִקְרָא בְּרִיחַ קֵלֶס מַשׁוֹס דְּמַעֲיִילָגָל אִית לִי וּמַפְקָה לִית

לוי כדאמרין בפ' הניזקין, כך יודרו האדם שלא יהי' בעולות ועצבות כלל רק שיחי' ברוח האדם העולה למעלה. אימת סמימת על עקרב העקרב מקרר הגוף בעקילתו ורפואתו חמימי העורה והתמשל הוא היותה' המקרר את האדם מעצבות הבורא כמ"ש אשר קרך בדרך. והעלה לזה השתחבז בעלמו כמו השממית שהיא בריה קטנה וספלה ומ"מ נכנסת לעקרב באזנו ומבלבלו, כך האדם אם גם שפל ונכזה בניניו מ"מ ידע שהי' חפץ בו ובעבודתו ובקרבתו, כמו השממית בידים תחפש והיא בהיכלי מלך. אימת סנונית על הגשר ופירש"י סנונית ארינדייל ונכנס תחת כנפי הגשר ומעכבו מפריסת כנפיו עכ"ל, הנה הגשר מגביה עוף למעלה מכל העופות, והסנונית הארינדייל מעצבת פריחתו, והתמשל הוא מי שיש בו גסות הרוח והתנשאות על כל אדם כמ"ש את תגביה כגשר וגו', והתיקון לזה לעכב הגאוה וההתנשאות הוא עיני הסנונית שהיא לפור האמור בתורה לערות המאורע כמ"ש בחולין (דף ס"ב ע"א) ח"ר יהודה עוף המסרט כשר לטבוח מאורע וזו היא סנונית לבנה, ופירש"י סנונית ארדיניילא לערות מאורע שהוא לפור האמור בתורה עכ"ל. ואימת כבועה (דף ד' ע"ב) כל שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת שנאמר ולשאת ולספחת ולבכרת, הרי דגסות הרוח מביא לידי לרעת נגעים והמטעה את המאורע היא הסנונית, כלומר כשיקח לפור הסנונית הנכנס תחת כנפי הגשר ומעכב פריחתו מלהגביה עוף יזכור ויתבונן שגאוותו הביאו לידי לרעת וישוב אל ה' וירחמנו ויטהר. או אפשר לומר שהגשר רומז על לר עין. שהגשר הוא בעל רחמים רק על גזוליו כמ"ש כגשר יעיר קנו על גזוליו וירחף וגו' אבל על עופות אחרים הוא דורס וטורף ומלשפות כמעט כמ"ש באלו טרפות (דף ק"ב ע"ב) ובעופות מן הנק ולמטעה, והגשר גדול מכל העופות כמעט. והתמשל הוא השר עין שאינו חס על אחרים וזלת על בני ביתו, והתיקון לזה הוא אימת סנונית שהיא לפור המטעה את נגעי הבית כמ"ש ולקח לחצא את הבית שמי לפרים וגו', ודרשו חז"ל על פסוק ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע וגו' שהוא כדי שיראו הכל שיש לו כלים ולא ראה להשאילם, וכמ"ש ובה אשר לו הבית ודרשו רז"ל מי שאמר אשר רק לו הבית ולא לזולתו כלל, לכן עברתו באימת הסנונית. אימת כלבית על לוימן ופירש"י שרץ קטן נכנס לרג גדול באזנו עכ"ל. וכדומה לי שיש כאן ט"ס ברש"י וז"ל באוסיו' דבפ' המוכר את הספינה (דף ע"ג ע"ב) במימרא דרבה ב"ה דאמר וימנא חדה הוה אולינא בספינה וחזינא הכוא כוורא דיתיב לוי' אכלא טינא באוסיו' וארדחוי מיה כוי ופירש"י שם אכלא טינא שרץ קטן באוסיו' בנחיריו של דג נכנס באוזנו וגיל דהיינו כלבית כדאמרין במס' ה' חמות ח"ו אימת כלבית על לוימן עכ"ל רש"י. הרי דפירש שהכלבית נכנס ללוימן באוסיו' שהוא בנחיריו. ומכרש"א שם בנב"ב סי' דמימרא דרבנ"ה הוה משל על מעשה המן והמשיל את המן ללוימן ואכלא טינא הוא משל לתפלת מרדכי שהי' שפל בניניו ע"ש. ור"ל הלך המשיל את המן ללוימן, מפני שרצה לבלוע את ישראל בדרך הדג הגדול שבלוע הקטנים ממנו. וכתיב כי קטון יעקב דל, והמשיל תפלת מרדכי שהי' תפלות ובענה להכלבית והכלבית היא מין תולעת כדאימת בחולין סי' שם אלו ערפות והלכתא קוקיאני אסורא מ"ט מינס ניס ועיילי לוי' באוסיו' תולעים וכתבו שם בהוס' ד"ה והלכתא קוקיאני סי' ר"ת דדגנים חיירי והא דאמר כי ניס עיילי לוי' באוסיו' אשכחן בה"ג דגנים בפ' המוכר את הספינה דאמר רבנ"ה הוה חזינא הכוא כוורא דיתיב לוי' אכלא טינא באוסיו' עכ"ל. הרי דההוס' פירשו שאכלא טינא היא תולעת. ובנב"ב לא חלקו כלום על פירש"י שפי' שם דאכלא טינא הוא שרץ קטן אלמא דהיא היא היינו שרץ והיינו תולעת תולעים ממי בכלל שרצים הם. ולפי"ז יהי' התמשל כאן אימת כלבית על לוימן, כשיתגבר תיחת הדם בחדם לבלוע ולהשחית את חבירו התיקון לזה הוא תפלה בעונה ובעשלות וכמ"ש דוד ואנכי תולעת ולא איש וגו'. או אפשר לומר דלוימן רומז על מדת מגלים. וכמ"ש התנין הגדול ברוצח יאוריו. ומגלים הם שטופי זמה כמ"ש אשר בשר חמורים בשרם והתיקון לזה הוא אימת כלבית שהוא שרץ קטן. והשרצים אינם מתערבים שלא במינס כלל. ולכך אמר ובני ישראל פרו וישרצו וירבו וגו' לומר שלא התערבו שלא במינס דהמורה העידה עליהם שאחת היתה ביניהם שלומית בת דברי שזינתה באונס עם המגרי שהכהו משה ופרסמה הכתוב. ודלא כמ"ש בעל בינה לעתים בדרוש כי"ג דמ"ש פרו וישרצו הוא לנגאי' אלא לשבח דפירשתי ולכך פרו ורבו כשרצים מלך שהשרצים רחוקים

מנות דהזנות גורם עלירת הלידה, והם פרו ורבו אלמא שהוא לשבח :
 ר' זירא אשכחי' לרב יהודה דהוה קאי אפיתחא דבי חמיה וחזי' דהוה בדיחא דתי' ואי בעי מיני' כל חללי דעלמא הוה אמר לוי' ח"ל מאי עעמא עזי מסני ברישא והדר

פֶּשֶׁר שֶׁבֶת פִּיחַ אֲנֵרְתָא סָא

וְהָדַר אִימְרֵי חַ"ל כְּזַרְיֵיתוּ שֶׁל עוֹלָם בְּרִישָׁא חֲסוּכָא וְהָדַר נְהוּרָא, וּמִ"ט הֵי מִיכְסִיין וְהֵי מִיגְלִיין
חַ"ל הֵי דְמִיכְסוּן מִינֵיהוּ מִיכְסִיין וְהֵי דְלָא מִיכְסִין מִינֵיהוּ מִיגְלִיין . וּפִירְשֵׁי אִימְרֵי
עֲרוּתָן מִכּוּסָה בּוֹזֵב וְהַעֲזִי מִיגְלִיין דְּאִין לְהַס אֲלֵיהּ עַכ"ל. וְהַרְשֵׁי חֲכָב חַ"ל גַּם שְׁנַחְנו
חֲמֵי הַטְּבַע עַשֵׁס לִיזִירָה כֹּכַל דְּבַר וּמֵינֵי כַּה"ג בְּחַלְמוֹר כּו' מ"מ טַעַם דְּעִזוּ מַסְנֵי בְּרִישָׁא
כו' מַשּׁוּם בְּרִישָׁא חֲסוּכָא כּו' וְטַעַם דְּהֵי מִיכְסִיין כּו' הוּא דְחֹק לְפִי פִשְׁטִי וְע"כ נִרְאֵה
דְּנַחְכוּנוּ בְּכִיז לְדַבְרֵיהּ הַמְנַעִים חֲתוּרָה כּו' וּח"ט מ"ט עִזוּ מַסְנֵי כּו' ע"פ מ"ט מַלְכוּת יוֹן
נִמְשַׁל לְנוּ כַּמ"ט בְּרִישָׁא וְלִפְרֵי הַעֲזִי הַגְּדִיל כּו' וְיִשְׂרָאֵל נִמְשַׁלוּ לְשֶׁה כַּמְטֵס שֶׁה פּוֹרָה יִשְׂרָאֵל
וְלִפִּי שְׂבִיבִית שֵׁנִי לֹא עַמְדוּ מַלְכִים יִשְׂרָאֵל כּו' עַד שְׁמַלְךְ מַקּוּדֵס אֲלֶכְסַנְדֵּר מוֹקְדוֹן וְאַחֲרֵינוּ
שְׂאֵרֵי מַלְכִים אֲמַר ע"ז מ"ט עִזוּ שְׂהוּא מַלְכוּת יוֹן אֲזִיל בְּרִישָׁא לְמַלְכוּת בְּבִית שֵׁנִי וְאַח"כ אֲמַרִי
שְׂהוּא מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל כּו' וְאַמַּר עוֹד מ"ט הֵי מִיכְסִיין כּו' ע"פ מ"ט בְּפִיק דְיוֹמָא רֵאשׁוֹנִים
דְּבִית רֵאשׁוֹן נַתְגַּלָּה עוֹגֵס נַתְגַּלָּה קֶלַס אַחֲרוֹנִים דְּבִית שֵׁנִי לֹא נַתְגַּלָּה עוֹגֵס לֹא נַתְגַּלָּה קֶלַס.
וּח"ט הֵי דְבִית שֵׁנִי דְמִיכְסִיין מִינֵיהוּ עוֹגֵס מִיכְסִיין גַּם בְּקִיָּסִים וְהִכּוּ דְבִית רֵאשׁוֹן דְּלֹא מִיכְסִיין
עוֹגֵס גַּם קוֹלָם מִיגְלִיין לְשַׁבְּעֵים שָׁנָה עַכ"ל מְהַרְשָׁא. וְקַשָּׁה לִי דְלִפְיָרוּשׁ הֵינּוּ שְׂתֵי הַשְּׂאֲלוֹת
בְּעֵינֵיהֶם שׁוֹיִם. דְּהֲלֵהּ רֵאשׁוֹנֵי מ"ט עִזוּ מַסְנֵי בְּרִישָׁא כּו' קִאֵי עַל הַמַּלְכִים דְּבִית שֵׁנִי מַלְכֵי
יוֹן וּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, וְשֵׁנֵי מ"ט הֵי מִיכְסִיין וְהֵי מִיגְלִיין קִאֵי רַק עַל יִשְׂרָאֵל וּבְבִית
רֵאשׁוֹן וּבְבִית שֵׁנִי. וְהַלְשׁוֹן לֹא מִשְׁמַע כֵּן, דְּהֵא אֲמַר מ"ט הֵי וּמ"ט הֵי כּו' מִשְׁמַע דְקִאֵי
עַל הֵי דְאֲמַר לְעִיל הַעֲזִי וְהַאֲמַרִי וְדִפְרִישׁ. וְעוֹד דְּהַמְשַׁל אִינוּ נְכוּן לְהַמְשַׁל דְּהַמְשַׁל מ"ט
מִיכְסִיין פִּי הַעֲרוּהּ שְׁלֵחַן מִכּוּסָה בּוֹזֵב וְהֵי מִיגְלִיין שְׁהַעֲרוּהּ שְׁלֵחַן מְנוּבָה שְׂאִין לְהַס אֲלֵיהּ,
וְהַמְשַׁל הוּא לְפִי מְהַרְשָׁא עַל קַץ הַגְּדוּלָּה, וְאִידן יִשְׁכַּן שְׂמִישׁ לְהַס קִאֵי אִז אֲזִר גְּדוּל
כַּמְטֵס הַעַס הַהוֹלְכִים בְּחוּשְׁךְ רֵאוּ אֲזִר גְּדוּל וְגו' יִמְשִׁילוּ לְדַבַּר נְבוֹחָדְנָס. וְעוֹד לְבַד הוּא לְרִיד
לְהַבִּין מַתְחַלָּה לְמֵאִי מַסְפַּר מַסְדֵּר הַגְּמָרָא דְרַב יְהוּדָה כּוּס קִאֵי אֲפִיחָחָא דְרַב חֲמוּנָה, וְעוֹד מֵאִי
דְאֲמַר דְּאִי בְּעִי מִינִי כֵּל חֲלִילֵי דְעַלְמָא מְהוּ הַלְשׁוֹן כֵּל חֲלִילֵי הָא בְּחַלְלֵי לֹא נִמְאַחַ שׁוּם דְבַר,
וּשְׂפִי חַ"ל לְמִימַר דְּאִי הוּא בְּעִי מִינִי כֵּל מִינֵי דְעַלְמָא. לְכַךְ כְּלַע"ד לְפִרְשׁ דְּעִנִּין חֲלִילֵי דְעַלְמָא
הוּא הַגְּבוּל וְהַסְיֵעוֹר שְׂבִין כֵּל דְבַר לְחַבִּירוֹ שְׂמַמָּא בְּעוֹלָם. דְּאֵס הֵי כֵּל הַדְּבָרִים שׁוֹיִם מַמַּשׁ
וְלֹא הֵי גְבוּל וְסְיֵעוֹר לְכָל דְבַר לֹא הֵי חֲלִילֵי כֵּל בִּין כֵּל אַחַד וְאַחַד. נִמְאַחַ דְּחַלְלֵי הוּא הַמְפָרִיד
וּמַחְלֵק דְבַר מִזְבִּירוֹ, וְע"י חֲלִילֵי דוֹקָא שְׂבִין כֵּל דְבַר לְחַבִּירוֹ יִדְעִינן הַחִילוּק בִּין דְבַר אַחַד
לְחַבִּירוֹ. וְהוּא שְׂרַב יְהוּדָה הוּא קִאֵי וְחֻקָּר אִז בְּעַבְדָּא כֵּל הַדְּבָרִים מַפְשֵׁי מֵה נַשְׁתַּנוּ אֲלוּ מַאֲלוּ
וּמִין וְהוּא בְּרַח הַקְּבִיָּה עַל אֲוֹפֵן כּוּס דוֹקָא וּמִין זֶה עַל אֲוֹפֵן אַחַר, וְיִשׁ מֵינִים אֲשֶׁר מַתְחַלָּה
בְּבִרְיָחָהּ כֵּס שׁוֹיִם וְנִפְרִישׁ אִישׁ מֵרֵבְהוּ וְאַח"כ מַתְבָּרַס הַדָּס וְהוּי לְאַחֲדִים מַמַּשׁ, וְכֵן הֵי
לְאוּ הַבּוּרָא. וּח"ט דְּבוֹס קִאֵי אֲפִיחָחָא דְרַב חֲמוּנָה וְהַתְּבּוּקָן בְּעֵינֵי הַזְיוּג שְׁקֵסָה לְאוּגֵס
כְּקִרְיַת יֵם סוּף (סוּטָה דָּף ב') דְּעִנִּין קִרְיַת יֵם סוּף הֵי גַ"כ שְׁעַשָּׂה גְבוּל בִּים שְׁלֵא הֵי
שֵׁס שׁוּם גְבוּל, וְכֵן עִנִּין הַזְיוּג שְׁכַל אַחַד הֵי מוֹתֵר כֹּכַל הַנְּשִׁים וְכֵן הֵי מוֹתֵר כֹּכַל הַנְּשִׁים
עַד שְׁמִדּוּוֹנוּ יַחַד. וְכַשְׁמִדּוּוֹנוּ נַעֲשֶׂה לְהַס גְבוּל וְסוּף. וְכֵן הֵי רֵאוֹן הַבּוּרָא שְׁהַבְעֵל יֵבֵה עַד פֶּה
וְלֹא יוֹסֵף וְכֵן הַחֲשָׁה כַּמ"ט שְׁבִטָה שֵׁס אַרְבַּעִים יוֹס קוּדֵס יִזְרָת הוּלֵד בְּתַקוּל יוֹלָאָת וְאוֹמַרְת
בַּת פְּלוּנִי לְפְלוּנִי. וְרַב יְהוּדָה הַשֵּׁיג בְּשַׁכְלוֹ תוֹכֵן חֲכַמְתוֹ וְרִזְנוּ ית' לְהִיּוֹת דוֹקָא אֲפִיחָחָא דְרַב
חֲמוּנָה. פִּי שִׁידּוּג דוֹקָא עַם זְיוּג זֶה. וְהוּס בְּרִישָׁא דְעִי' שְׂהִיתָה לְלוּלָה דַעְתוֹ וְחַכְמָתוֹ עַד
דְּאִי הוּוּ בְּעִי מִינִי כֵּל חֲלִילֵי דְעַלְמָא. כְּלוֹמַר הַכּוּוּנָה כֹּכַל הַשְּׁעוּרִים וְגוֹבּוּלֵי שְׂמַחַן נִקְבִיָּה לְכָל
דְבַר הוּוּ אֲמַר לִי, וְשֵׁאֵל אֲחוּם מ"ט עִזוּ מַסְנֵי בְּרִישָׁא וְהָדַר אֲמַרִי, פִּי דְהֵנָּה אִיחָהּ בְּבִיבָה
(דָּף כ"ה) שְׁלֵשָׁה עִזִּין הֵן יִשְׂרָאֵל בְּאוֹמוֹת כֹּלָב בְּחַיּוֹת וְתַרְנֻגוֹל בְּעוֹפוֹת וְיִ"א אֲף עוּ בְּבַהֲמָה דְקָה
וְהֵגָה כֵּל הֵי עִזִּין הַלְלוּ יֵם טַעַם לְעוֹתוֹ, דִּישְׂרָאֵל הֵס עִזִּין וְקִשֵׁי עוֹרָךְ נִגְד יִרְסֵה הַרַע וְנִגְד
הַאוֹמוֹת הַרוּזִים לְהַעֲבִירֵם מַעַל דַּחַס. וְיִרְסוּ זֶה בְּעַבְדֵּי מַאֲבָרָהּ אֲבִינוּ שְׁכַן ג' שִׁיִּם הַכִּיר אַת
בוּרָאוּ וְנִמְרָדוּ הַשְּׁלִיכּוּ לְחוּץ כְּבָשׁ הַחֵשׁ, וּבְעַשְׂרָה נְסִיווֹת נַחֲסָה וּבְכוּלָם עַמְד בְּנִלְחוֹן וְכֵן
הַנְּחִיל אַת בְּנֵי עַבְדֵּי זֶה, כֹּכַב בְּחַיּוֹת עֲזוּתוֹ הוּא מַשּׁוּם דְּהַכְּלָב אוֹהֵב וְעַבְד נִחְמָן לְאֲדוּנֵי
וְשׁוֹמֵר אַת בְּעִלּוֹ מַכַּל הַמְזִיקִין לְכַךְ הוּא עַז אֲפִי נִגְד הַחַיּוֹת רַק הַלִּיל אַת בְּעִלּוֹ, תַרְנֻגוֹל
בְּעוֹפוֹת הוּא מַשּׁוּם שִׁיִּם עַל רֵאשׁוֹ כְּרַבּוּלָתוֹ וְהוּא הוּד וּפְחָר עַל רֵאשׁוֹ כַּמ"ט דּוּכִיפַת שְׁהוּדוּ
כְּפוּת. וְעוֹד מִלֵּךְ בִּינְתוֹ לְבַחְתִּין בִּין יוֹס וְכֵן לִילָה וְשׁוֹיִנֵי הַאוּרִים וְהַעֲמִים בִּיּוֹם. אֲבָל הַעֲז
בְּבַהֲמָה דְקָה אֲפִי כִנְגַד אִימְרֵי שְׂבִיבֵהּ הַאֲלִיּוֹם בְּעִלֵי קַרְנֵיהֶם, אִין שׁוּם טַעַם לְעוֹתָם וְהוּו
שְׂשָׁל מ"ט עִזוּ מַסְנֵי בְּרִישָׁא וְהָדַר אִימְרֵי. מֵה טַעַם לְעוֹתָם זֶה, וְהוּוּ רַק מַשַּׁל וְהַמְשַׁל הוּא
הַעֲזִי פִיִּים שְׂבָדוֹר שְׂהֵם הוֹלְכִים בְּרֵאשׁ וְהָדַר אִימְרֵי הַרְכִי לְכַב שְׂבִישְׂרָאֵל אֲפִי הַאֲלִיּוֹם בְּעִלֵי
קַרְנֵים שְׂבִיבֵהּ שְׂהֵם הַתְּלַמְדֵי חֲכַמִּים וְקוֹלָם קוֹל רַחֲמוֹת וְעַל כֵּל גַּל וְגַל שְׂעוּבָה עֲלֵיהֶם מַנְעִיעִים
לְהַס

להם ראשם והעזי פנים שבדור בראש. כמ"ס בעקבא דמשיחא חולפא יסני, ומדוע דרך רשעים
 ללכת. א"ל כברייתו של עולם ברישא חסוכא והדר נהורא. פי' כשברא ה' את העולם הו'
 מתחלה חושך בכל החלל. כמ"ס והארץ הייתה תהו ובוהו וחושך וגו'. פי' ששפ"ס שהי' ארץ
 ושמים מדרגות שונות, מ"מ הו' חושך עד שלא הו' נראה ויכר שום הבדל בין עליונים
 לתחתונים והיו כולם בשום קטעון כגדול עד שנתהוה אור ונראה הבדל והפרש ויכר שוב
 לפניו לא וחסד לפני כסול ודיכז לפני נצוה, ומתעס זה העזי פנים שבדור ההולכים בחושך
 ולא אור ה' נגה עליהם כחורתו הם עזים. ה"פ שאין להם לא מעלת ישראל לנלה את
 יתה"ר ולא מעלת הכלב להיות עבד לאמן לארזיו שבה חיים יודעים ארזיהם הממה"מ
 הקב"ה המחיים ומפרנסם, ולא מעלת התרנגול שאין להם פאר על ראשם קרקפתא דלא
 מנח תפילין ואין להם זינה להבחין שהקב"ה משנה עתים ומחליף את הזמנים וחוטבים
 שהכל הוא במקרה ובטבע, מ"מ הולכים בראש כל ישראל, והוא מנח סהולפים השבים ואין
 נוגה להם. אחיב שאל אותו מ"מ הני מוכסיין והני מיגליין, פי' מ"מ האימרי שבה ישראל
 הנאמתיים ובקול רחמים יבקשו הללם והלשכותם מכבים ערותם כלומר המומין שלהם,
 כלומר שלא ידברו לעולם כרה הפי' על הרעים שחושכ, דהרשע הוה להם שימלאו בני בליעל
 בקרבם. והני מיגליין כלומר הפזי פנים שבדור מגלים ערותם ומומם ומתפארים במעשי
 העתועים ומחפשים מומים בנדיבים וישרי דרך לנלותם ולהתכבד בקלונם. א"ל הני דמיכסיין
 מינייהו מיכסיין והני דלא מיכסיין מינייהו מיגליין. ופירושו האימרים אנו מתכסים בערותם
 ובלמרה לך מוכסין ערותם. והעזים שאין עורותם ראו לנו לנבז ואין אנו נהנים מהם
 בחייהם להתכבות מהם לכן מגלים ערותם בדפירש"י. והנמשל הוא בדאמת הפי' מי שאינם בני
 טורה מ"מ הם הם רודפי דקא וגמ"ח ודורשים טובות הכלל הם לא יגלו לא מומם ולא מומי
 שום ישראל. אבל אותם העזי פנים שבדור שאין לישראל מהם שום טובת הכאה ואינם
 דורשים כלל טובת הכלל הם יגלו מומם ומומי הכל. וכמו שבראשית הכריחה ה' החושך
 מתגבר מעט מעט, כמ"ס והארץ הייתה תהו ובוהו וחושך. מעיקרא תהו ואח"כ בוהו ואח"כ
 חושך לגמרי ואז כשנתהך לגמרי אמר אלקים יהי אור. כך העזות והחולפא מתגבר עד
 שבעקבא דמשיחא חולפא יסני, ואז יאמר ה' יהי אור ויבוא הגואל לך ב"ב אמן :

ע"ב [דף פ"ח ע"ב] רב הודא ורבה בר ר"ה הוו קא חזי בברבא אמרה לכו הדיא לתתא
 חותנן בהדיינו ולא חותבוא אמרה חיהי מלתא אכרתא
 לארבה אמרו איננו מלתא שריוה אמרה לכו מאי איעביד לכו דלא מקנה לכו בחפשא ולא
 קפול לכו כנה אמניו ולא שלף לכו ירקא ואכיל לכו מבישא דאשר גינאה. ופירש"י אמרו
 איננו מלתא שם טברה. דלא מקנתיחו בחפשא כו' שאוכל לעשות לכם כשפים ע"ל. ולכאורה
 תמוה ה"א עשה להם כשפים ואכרתה לארבה, רק דהם ע"י שם טברה שריוה, ומאז אמרה
 שאוכל לעשות לכם כשפים, ואזו כברה שבהם עברה לא יועיל כ"כ כמו הכשפים. אלא
 ע"כ א"ל דפי' מהרש"א בחולין (דף ק"ה ע"ב) שהוצא שם ג"כ עובדא זו ופי' שם מהרש"א
 בחידושי הגות ח"ל ועוד י"ל שהכשפים היתה יכולה מיהת מעיקרא לארבה כשישף כו' אבל
 לר"מ ולרבה להזיק לעולם לא היתה כלל יכולה משום דלא מקנתי כו' ע"ל. וזכו שדייק
 רש"י הגו' ורבה הזכר שאוכל לעשות לכם כשפים. פי' לעשות לכם לעומכם כשפים. ולהבין
 ענין חנ' דברים האלו שמועילים כנגד הכישוף לדעתיו הוא ע"פ מ"ס בחולין (דף ז') שפסקה דין
 (דף כ"ז) ה"א הדיא לתתא דהוה קא מהדרה למישקל עפרה מתוחי כרעי' דר' חנינא אמר לה
 אי מיכתייע זיל עביד חין עוד מלכדו כתיב, ופריך שם בגמרא איני והא"ר יוחנן למה נקרא
 שם כשפים שמכחשים פמליא של מעלה. ומשני שאני ר"ח דכפיס זכותי. ולכאורה קשה
 מאי מקשה איני והא"ר יוחנן למה נקרא כו', והא לעיל משמע דפליגי ר"ח ור' יוחנן.
 דליתא שם א"ר יוחנן למה נקרא שם כשפים כו' חין עוד מלכדו א"ר חנינא אפי' כשפים
 ופירש"י אפי' כשפים חין להם כח לפני גזרותיו שאין ממשהל אלא לו לבדו עכ"ל הרי דפליגי
 ר"ח ור"י. אלא ע"כ דהא קשה ל' נהי דנימא דפליגי ר' חנינא ואומר חין עוד מלכדו אפי'
 כשפים מ"מ לא מיבעיא ל' למעבד עובדא נכפשי' בדבר סכנה דהא חמירא ככנתא מלאיורה.
 דכסנה האמירו אפי' כחיד לגבי רבס. מדע דהא נקפליתי פסקין כרעי' דנתרי זימני הוה
 חזקה הע"ג דנאסורי פסקין כרבנן דדוקא בתלמא זימני הוי חוסה. וכן במילה שמלה הראשון
 ומת טלי ומת שלישי לא תמול דברי רבי רשב"ג אמר שלישי תמול רביעי לא תמול. (ויבא
 דף ס"ד) ופסקין כרעי' אט"ג דבכל מקום הלכה כרשב"ג במשפטינו, וס' מיימי בגמרא דאבי
 שמך עני' דר' יחזק נר יוסף שאמר שר' יוחנן עבד עובדא כרשב"ג, ואזיל אביי ונסב
 לחומה

פֶּסַח שַׁבַּת פִּיחַ אֲנֵרְתָא מִב

להומה כו' נסבה רחבה דפומבזיתא. ושכיב ר"י דברי דרבנ"ח ושכיב ונסבה הוא ושכיב...
אמר רבא ומי איכא לעביד עובדא בנפשי' כי האי, ופירש"י בנפשי' בסכנת נפשו עכ"ל, והו'
שמקשה הגמרא איני והא"ר יוחנן כו' כלומר דלפי דברי ר' יוחנן לא הו' לו לר"ח להקל
בנפשו ולסמוך על סברתו בדבר סכנה. ומטינין שאני ר"ח דנפיש זכותי. ומיהו קשה והא'
לעיל (דף ל"ב) א"ר ינאי לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה כו' שמה אין עושין לו נס
ואם עושין לו נס מנכין לוי מזכותיו. וז"ל דה"ק שאני ר"ח דנפיש זכותי ויודע שהכשפים
לא יוכלו לשלוט עליו, והוא מטעמי דאמר אין עוד מלבדו כתיב פי' אם האדם מקושר לה'
לכדו לא יוכלו הכשפים לשלוט עליו. ומיהו בכ"ז לא מתיישב דהא תניא בדה (דף ל' ע"ב)
משביעין אותו תני לדיק כו' ואפי' כל העולם כולו אומרים לך לדיק אתה היה בעיניך כרשע,
א"כ היך סמך ר"ח על דעתו, אלא ע"כ ז"ל דלאו איכותיו וזדקותיו סמך ר"ח אלא אמילי
דשייך לבטל את הכשפים שלא ישלטו בו. והיינו דלא הו' מקנה בהספא ולא קטיל כנה אמאני'
ולא אכיל ירקא מכישה דאסר גינאה. והא דלא אמריה הגמרא כן שאני ר"ח דלא קנה לוי
בהספא כו' י"ל דהיא היא שאמרו דנפיש זכותי ור"ל בהא מלתא ששייך נגד כשפים. ולפי'
מדקריה הגמרא להני מלתא נפיש זכותי ש"מ דלאו הדברים נוגעים לדברי תורה ודברי מוסר
יש בהם, והוא דהכוננה בזה, דלא קנה לוי בהספא כלומר שלא בזה אפי' שבדי כלי חרס.
ר"ל אפי' עמי הארץ המשולים לכלי חרס, וכמ"ש הזכרו בבני עניים שמהם תלה תורה (גריס
דף פ"א) ואין עמי אלא בדת (שם דף מ"א), ולא קטיל כנה אמאני' כלומר שלא בזה את
הבגדים, דכל הנבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם (ברכות דף ס"ב), ובעבודה י"ל שלא
בזה לבשויו שבה המדות והעצבות דבור ומעשה שהם לבושי הנפש. ולא שליו ואכל ירקא
מכישה דאסר גינאה כלומר שלא הו' להוש אחר תלות אכילה, ואפי' בירק שאין שייך בו כ"כ
תלות וזיליה מ"מ מי שאוכל מכישה דאסר גינאה ואינו ממיר האגודה תהלי מיתו כוולל
ורעבתן הרוח דבר אכילה ובעורה בכפו יבלענה. והזכיר מכל אלה נקרא קדוש ופרוש וזכיר
ונפיש זכותי' שלא יוכלו הכשפים לשלוט בו, דהין עוד מלבדו כתיב, ואיש כזה מקושר בו
לכדו ית', ומסרי נפשיהו למעלה להלילו כדפירש"י, וי"ל דבזה אפי' ר' יוחנן לא פליג. דר'
יוחנן אמר אסתמא דאינטי, ור"ח מיירי בדכותי :

ר' עקיבא פרק ט'

גה [דף פ"ח] דריש ההוא גיליאה עלי דרב הסדא בריך רחמנא דיהב אוריין תליתאי
לעם תליתאי על יד תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי כמאן כרבנן.
ופי' מהרש"א נמכוין לחשוב כל בני תליתאי בנתינת תורה שהם על כוונה ה' דהיינו שראשון
יש לו שום מעלה והשני מוסף במעלה על הראשון והשלישי עולה במעלה על גביהן. וז"ש
אוריין תליתאי שברחשן כמובל הם כתובים שניהנו בראשית וזו"ק ולמעלה מהם נביאים שנאמר
בנבואה ולמעלה מהם התורה שניהנה ע"י משה רבינו באספקלריא המאירה כמ"ש פא"פ
אדבר בו וגו' ולעם תליתאי כדפירש"י כהנים לויים וישראלים שכל ה' מהם גדולים במעלה
על חביריהם כהנים קדושים מלויים ולויים קדושים מישראלים וישראלים מעט' וע"י תליתאי
פי' ע"י משה שהוא גדול במעלה מאהרן ה' גדול ממרים אפי' שגם הוא היתה נביאה. וכן
מ"מ התורה נקראת ע"ש משה ואהרן ה' גדול מאהרן אפי' שגם הוא היתה נביאה. וכן
ביום תליתאי וברחא תליתאי עכ"ל. ולפי פירושו לא יסו כל בני תליתאי שום בפירושם.
דאוריין תליתאי ועם תליתאי פירושם משולשים. דהא כל התורה כולה אפי' מה שתלמוד ותיק
ועתיד לחדש ניתנה למשה מכינו, ועוד דליכא מידי בכתובים דלא תורה כדאורייתא. והתורה
ניתנה לכל ישראל לכהנים לויים וישראלים ולא לכהנים לבד, א"כ פירוש תליתאי בהם הוא
משולשים ולא שלישי, וכשאר תליתאי על יד תליתאי ביום תליתאי וברחא תליתאי פירושם
השלישי, על יד השלישי שהוא משה ולא ע"י משולשים משה ואהרן ומרים דהא התורה ניתנה
ע"י משה לבד. וכן ביום תליתאי וברחא תליתאי פירושם ביום השלישי להגבלה ובהודש השלישי
ללאחם ממארים. ומלא דהין פירושם שוב והלשון לא משמע כן. לכך י"ל לפרש דחשיב כל בני
תליתאי משום דכל שלישי כולל שנים הקודמים לו והוא גדול עליהם, כמו השלישי בבור לו
אחד וזה בורר לו אחד וזה בוררים עוד שלישי היותר גדול משניהם וממלע ומכריע ביניהם.
וזה אוריין תליתאי תורה נביאים וכתובים שבתורה כוללת גם נביאים וכתובים וגדולה עליהם
אפי' התורה שבע"פ שאמרו חז"ל אחרי הנביאים וכתובים. והנה כמו כל שלישי יש בו שתי
המעלות

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּיט אֲנֵרְתָא

המעלות מה שיש בשנים הקודמים ונוסף עוד במעלה מה שאינה בשנים ולכן יוכל להיות המכריע בנייהם, כך התורה. דנביאים יש מעלה על כתובים דנביאים נאמרו כנבואה וכתובים נאמרו רק ברוח הקודש. וככתובים יש מעלה על נביאים, דנביאים רובם נאמרו רק על זמנים פרטים שעברו כבר וכתובים נאמרו על זמנים כוללים ויותר על העמיד לבוא. אבל התורה היא כוללת נאמית עבר והוא ועתיד וגם מצות חוקים ומשפטים. לכן אמר אוריין תלמידיה פי' אורייתא השלישית שהיא התורה שקבל משה מפייו ומפרסו ליהושע ויהושע לוקמים וקמים לנביאים ונביאים מסרתי לאנשי כנה"ג, ואנשי כנה"ג דרשוהו בצרעות וכן החכמים שאחריהם. והיא כוללת גם מנביאים וכתובים שדרשו הכל. וכן לעם תלמידי פי' כהנים לויים וישראלים. דישאלים היו קודמים ואח"כ לויים משבט לוי ואח"כ כהנים שאחר חטא העגל נמלה העבודה והעבודים וניתנה להכניס. ומ"מ הכהנים אע"פ שהם המאזרחים משיבת מ"מ הם גדולים במעלה משיבתם וכוללים את השנים הקודמים, דאפי' המצות שנעשו ישראל דהיינו הפרשת תרומה מ"מ יש להכניס מצוה באכילתן. מדע דבמ"ק (דף כ"ח) איתא ר' אלעזר הוה קא אכיל תרומה איתחזי לוי א"ל לאו אכילנא קא אכילנא ולא קדש איקרי גור מיני' כו' ופירשי' לאו תרומה קא אכילנא ואי קטלת לי משמיא כו' שלרין לשמרה בצהרה, ולא קדש איקרי דחשיבא כולי ואי קטלת לי משמיא, ולא קדש איקרי א"כ מצוה קא עבידנא דחשיבא כולי האי כמו אכילת קדשים שהיא מצוה עשה ואין לך עכשיו רשות לנגוע בי אלא דאכילת תרומה מצוה היא וכן מוכח בכמה מקומות. ויש ככהנים מעלה שעולה על גביהם דהכהנים מכפרים ועוד כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייו וגו'. ועל יד תלמידי הוא ג"כ המאזרח שבששתן דמרים ואחרן קדמו לו ומ"מ הוא העולה על גביהם ויש במרים מעלה מה שאין באחרן והיא שבזכותה היה הבאר, ובאחרן מעלה לגבי מרים שבזכותה הי' יסקף עניי כבוד, ובמצה מעלה על גביהם שבזכותה ירד המן, ועוד שגל ירו ניתנה התורה וגם נבואתו ניתנה גדולה משל שניהם. וזוים תלמידי שהוא יום המאזרח משני ימים הקודמים, ובשני ימים הקודמים יש בכל אחד מעלה, היינו דיוס הראשון להגבלה החלילה הקדושה והפרישה אללם, וזוים השני יש מעלה דזוים השני היו יותר מקודשים מזוים הראשון, וזוים השלישי הי' מעלות שניהם שעיקר הקדושה הי' זוים השלישי וכן הגבלת ההר. ועוד שבו ניתנה התורה. וכן בירחא תלמידי שבחודש הראשון ילאו ממלרים מעומתאם וכנסו לקדושה ובחודש השני כבר היו מקודשים ומטוהרים יותר, ובחודש השלישי הי' גמר קדושתם וגם קיבלו את התורה. ואפשר לומר אמר בריך רחמנא ולא אמר ברוך המקום או הקב"ה. דנחמין צוה למדה השלישי שהיא מדה הרחמים הכוללת שתי המדות הראשונות חסד וגבורה, ומחמת שהתורה היא אמת וחמתו של הקב"ה אמת ואמת הוא מדה הרחמים כמ"ש תמן אמת ליעקב וגו' לכן אמר בריך רחמנא שנקר' כן ע"ש מדה הרחמים שהיא מדה האמת : ויתיצבו בתחתית ההר א"ר אבדימי בר חמא בר חמא מלמד שפכה הקב"ה עליהם את ההר בניית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מועב וחס לאו שם תהא קבורתכם כו'. וקשה לי הא משמעות הכתוב אינו כן דהא כתיב בתחתית ההר, ופי' בתחתית הוא בקצה התחתון של ההר כמו שחנניס חונקלם בשפולי עורא. ולדבריר' אבדימי הי'ל לכתוב תחת ההר דאז הי' משמע שההר הי' ללעלה כפוי עליהם. ועוד דכיון שההר הי' כפוי עליהם בניית ומילא אל היו יכולים לעלות אל ההר ולמה אמר הי' לעשה רה העד כפוי פן יתרום וגו' וכתוב עליהם אתם ואחרן עמד והכהנים והעם אל יתרום לעלות וגו'. לכן י"ל לפרש בהקדים לפרש דברי המוס' ד"ה כפה שכתבו וז"ל ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמת, שמה היו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן עכ"ל. והדברים אינם מובנים מאי היא הסיבה האש הגדולה לשיחורו בנעשה ונשמת. ומקרא"א כתב וז"ל ועוד י"ל דבזכורם שהקדימו נעשה לנשמת אין זה קבלה גמורה עד שקבלו עליהם אח"כ בכריית ברית ובשבותם עכ"ל. והדבריו אינם מובנים כלל מאי שייך הכפיות ההר לכריית ברית. ועוד דבכריית ברית אמר קודם לכן זוים החמישי לחודש שהוא זוים שני להגבלה דכתובי צפי משפטים ולא משה אמר עליה אל הי' וגו' ופירשי' שהי' זוים ד' שהוא ראשון להגבלה. וישכס בנקר' וכן מנחה וכו' ויקח משה את הדם וגו' ואמר הנה דם הכריית אשר כתבת' עמכם וגו' ופירשי' זה היה זוים חמישי. ועוד היאך יתכן לומר שכפיות ההר הי' גורם לכריית ברית, הא כריית ברית הוא שיהיו שניהם אזהבים נאמנים ואזהבים לא יתכן שיצו מיראת עונם. לכן י"ל לפרש דכריית דהנה כתיב ויחן שם ישראל נגד ההר. ולכאורה

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיט אַנְדֶּרְתָּא סג

הלשון נגד הכר אינו מיושב. דהי"ל לכתוב אלל הכר או לפני הכר, ולשון נגד משמע שהיו מנגדים להכר. אלא ע"כ ל"ל דבאמת היו מנגדים להכר. דפי' הר הוא מלוכה כמ"ש נודי הרכס לפור. ופירש"י הרכס הר שלכם כלומר המלך שלכם. והענין הוא דהנה כתיב ויחן שם ישראל בששון יחד דלא כתיב ויחנו, ודרשו חז"ל שהיו כולם בלב א' כאיש אחד חברים. ואותה האחדות שלהם היתה מתנגדת למלוכה. דהם סברו דמלות התורה כולם יהיו לכולם בשוה כעם ככהן ולא יהיו שום חילוקי דינים ומלות. כמו מלאת המלך ומלות הכהנים ומלות הלויים ומלות הישראלים, ולא יהיו חילוקי מקומות להם כמו מחנה כהונה לבד ומחנה לויים לבד וקודש הקדשים מקום כניסת כה"ג ביום הכיפורים לבד. אלא כל המקומות יהיו קדושתם שוה לכל. ולפי מחשבה זו הקדימו נעשה לנשמע. דבאופן כזה היו סבור וקבל דכל מה שיקבלו עליהם משה ואהרן מהם יראו וכן יעשו. אבל באמת האחדות האמיתית לא תוכל להיות אלא בכיותם דוקא בחילוקי מדרגות ומעלות. שיהי' דוקא מלך ראש לכולם. ויהיה כה"ג ראש לכהנים ותחתיו הכהנים ההדיוטים, ותחתיהם הלויים, ותחתיהם העם הישראלים. וגם הם יהיו נחלקים לדגלים, ובראש כל דגל יהיה אחד נשיא עליהם, ועל העם יהיו שרים שרי אלפים ושרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות. וכן במקום המקדש יהיו חילוקי מדרגות והכל הוא כדי להיות כולם נשמעים לקול אחד. דהקטנים שכולם יהיו נשמעים להיש המעולה שבהם אע"פ שהוא קטן מהגדולים ממנו, כמו שר העשרה יהיו כל העשרה נשמעים בקולו מלד שהוא מערכם ונעלה מעט מהם, ושרי העשרות יהיו נשמעים בקול שר המאה ושרי המאות בקול שרי האלפים ושרי האלפים בקול הנשיא, וכל הנשיאים בקול משה. וכן נמשעות ודגלים ב' נשיאים יסנו אחרי דגל הראש עליהם, וכל הדגלים יביטו על המרכז האמלעי שהוא המשכן ונשאיו וגם במרכז האמלעי שהוא המשכן יש עוד מרכז פנימי שהוא האהל מועד. ונמצא הכל נשמעים לקול אחד, והוא לדרב ה' מאהל מועד ביד משה. אבל אם היו כולם שוים שזמדרגה ולא היה עליהם קלון צובר ומושל היו נפדיים כל אחד לדעתו ורצונו, וכמ"ש שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו. ועיר שכולה כהנים היא קללה. והנה עשותם זו נמשכה מפני שסברו שהתורה כולה חסד היא, שנמשלה למים. וכמו שהעולם נבנה בחסדו ית' כמ"ש עולם חסד יבנה, ובראשית ברא בשביל התורה שנקראת ראשית. א"כ גם התורה היא כולה חסד, ומדת החסד הוא שיהי' הכל לכולם בשוה כמ"ש אברהם לו ישמעאל יחי' לפניך, דמלד מדתו מדת החסד סבר שגם ישמעאל יוכל להיות לפני ה' חיי קדושה, וכיון שראו האש הגדולה כלומר מדת הדין והגבורה שבתורה שאין כולם שוים אלא כל א' וא' לפי ערכו ומשפטו, וכמ"ש מימינו אש דת למו, היו חוזרים בהם דלפי דעתם אין זה אחרות אלא פיבוד. ובאמת זהו האהדות הגמורה. דהתורה היא מדה השלישי' שהיא אמת והיא תפארת. ולשון תפארת אינו נופל אלא בהיות לובן ואודם יחד. כמו האדם המפואר ביופי הוא דוקא בהיותו לבן במראה ולחיוו אדומים ושפתותיו שזנים אבל לבן לגמרי אין זה תפארת. וכן התורה היא אמת ותפארת בהיות בה דוקא מדות החסד והדין וברחמים יחד. וז"ש תהוה' שמה יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה. ר"ל מדת הדין שבתורה. ולכן הולרכו לכפיית הכר כניגית, ר"ל שיכופס ושיכריחם למלוכה כניגית זו שיש בה ראש ואמנע וסוף. דבראשה אין מקום להכיל רק איש אחד מלד שהיא קלרה בשוליה, ובאמלעיתא מכילה כמה אנשים דשם מרחצת. ובסופה מכילה הרבה אנשים דבשפתיה הוא רחבה ביותר. וכך הוא ענין המלוכה כ"ל. ודריש לה מרכיבי ויחלבו בתחמית הכר כלומר שנשארו נלבים בסוף קלה המלוכה ור"ל בהכרח נשארו נלבים נגד רצונם וכדכתיב בתחלת הכתוב ויולא משה את העם לקראת האלקים וגו'. כלומר שהוליא משה את העם לקראת מדת הדין שהוא שם אלקים בע"כ נגד רצונם. וכן נשארו נלבים בע"כ. מלמד שפפה עליהם את הכר כניגית. כלומר שהכריחם לענין המלוכה כ"ל ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה כמו שהיא מוטב ואם לאו שם כלומר באופן האחדות שאתם סבורים תהא קבורתכם. ובהכי ניחא השייכות של זה המאמר לדלעיל מאי דריש ההוא גלילאה דהנה לעיל פירשתי דכוננת ההוא גלילאה באמרן בריך רהמנא כו' לרמו על מדה השלישי' שהיא מדת הרחמים והאמת. והוא יבין לן אוריין תליתאי שהיא ג"כ אמת כמו ששנינו בצבות ואין אמת אלא תורה. והכא נמי כל ענין כפיית הכר הוא מלד שבתורה היא מדת אמת שכוללת החסד והדין כ"ל. והר"ף באגדתא נכנס בדחוקים ליישב השייכות ההוא. ועוד כתב הר"ף שזהו קלח התנאלות למעשה העגל להיות שעדיין לא עברו ג' חדשים שלמים לניחאת מצרים שיהיו מוחזקים בתלתא דהוי חזקה מעלית כו' ונמצא שבהיות ירחא תליתאה הוי קלח התנאלות

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּימ' אַנְדְּתָא

לחטאם כו' עכ"ל. ודבריו תמוהים דהא מעשה העגל ה' בשבועה עשר בתמוז שבו נשתברו הלוחות. וא"כ כבר עברו יותר מנ' חדשים שלימים מליאת מלרים. אלא השייכות הוא כדפירשתי :

גז דרש ר' יומאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לשמע בלא ס' רבוא של מלאכי השרת לכל א' וא' מישראל וקשרו לו ב' כתרים אחד כנגד נעשה וא' כנגד נשמע כו'. ופירש"י שני כתרים מזיו השכינה, וכתום פירשו וז"ל של הוד היו ולפיכך כנגעלם משה קרן עור פניו עכ"ל ולריך להבין מה תיקנו תוס' בזה שלא כתבו בלשון רש"י מזיו השכינה. ומהרש"א כתב וז"ל ומשום שהקדימו נעשה לשמע דהיינו שקבלו עליהם שני חלקי התורה הא' עשיתם שבתורה דהיינו נעשה והב' הלאוין שבתורה דהיינו נשמע והקדימו לקיים העשיתי קודם שמיעת הלאוין וכו' עוד לז' כתרים דהיינו מלכות וכוונה עכ"ל. והדבריו אינם מוזנים מה תלי עממא בזה שהקדימו דוקא נעשה לשמע, הא גם בלא זה כיון שקיבלו עליהם נעשה ושמע הלאו לפירושם לקיים המ"ע ולשגור המלות ל"ת וכו' בזה לז' כתרים הי"ל. ולמה דוקא בהקדם נעשה לשמע. לכך נלע"ד דכיון שהקדימו נעשה לשמע כלומר שקיבלו עליהם לעשות כל מה שילווה ה' אם גם הדבר לא יהי' מחוייב ע"פ השכל אלא כעבד לחמן לאדוניו שאינו מבקש שום פעם ושכל במלות אדוניו, נמילא לא יעברו על שום מלות ל"ת. דלא יתכן להיות עבד לחמן לשני אדונים הפכיים ומתנגדים זה לזה. והילכך מפתה ומסית את האדם לדברים שהם היפוך רגון ה', ואם יהיו עבדים ליוה"ר אי אפשר להם להיות עבדים להקב"ה. ולכן כיון שקבלו עליהם לקיים כל התורה כעבד לחמן אם גם יהיה נגד נעשה וצריאות גופם ושכלם החומרי, לכך ירדו ס' רבוא מלאכי השרת כנגד ס' רבוא אלות התורה שהם כנגד ס' רבוא יתרה, שכל אות ואות שבתורה היא כח והמשכה מקדושת רגליו וחמתו ית' השורה על כל נשמה ונשמה של ישראל. דאות הוא מלשון ואתה. אתה מלמעלה. וקשרו לו ב' כתרים, פי' כתר הוא המקור את הראש. ור"ל שעטרו את ראש השכל של כל אחד ואחד שיחי' דעתו קשורה רק למעלה ולא אל החומר כלל. ובזה יוכלו להיות עבדים נאמנים לקיים הכל אפי' מה שנגד נעשה ושכלם. וכיון שחשבו ישראל בלא ק"ך רבוא מלאכי חבלה ופירקום. פי' שתי כתות של ס' ס' רבוא. והם כח מחלת וכת לילית. כמ"ש בפסרי יראים דכת מחלת היא משלכת את האדם בפריקת עול והוללות. מלשון מחול וריקוד. וכת לילית היא משלכת את האדם בצוונתם לילה המקור לכל הצוונות הרי שתי וכת לילית הם מנגידים לקיום מ"ע ולשמירת מלות ל"ת. כת מחלת גורמת לפריקת עול מ"ע וכת לילית גורמת להעדר שמירת מלות ל"ת. ולפי' אחי שפיר מה שתיקנו התוס' בכחם של הוד היו. כלומר של הודאה. כמו המורה לדברי חבירו בלא נעם ודעת רק שמקבל דברי חבירו ומודה לו בידעו שחבירו גדול ממנו ומסתמא מדבר חמת. לפיכך כשנעלן משה קרן עור פניו, ולא יכלו להביט בפניו כלומר בפניויותו מלא שפניויות דעתו היה מקושר למעלה ולא ע"פ שכל ונעם חנוני אלא כמו שהיה בשעה שהקדימו נעשה לשמע. ולא יכלו להשיג זה בשכלם :

סא [ע"ב] ואריב"ל בשעה שגלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו אמר להם לקבל התורה בלא חמרו לפניו חמדה גנוזה נך שתקע"ר דורות קודם שנברא העולם אתה נצטק לימנה לנצר ודם מה אנוש כו' אשר תנה הודך על השמים ה"ל הקב"ה למשה החזר להם תשובה אמר לפניו רש"ע מהתירא חגי שמה ישראלני בהבל שפיתים ה"ל אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה. שנאמר מאחז פני כסא וגו' אמר לפניו רש"ע חורה שאתה נותן לי מה כתוב בה כו' אמר להם כלום לגנורים ירדתם כו', יוכי"ר יש ביניכם מיד כוהו לו להקב"ה כו' מיד כל א' וא' נעשה לו חובה ומסר לו דבר שנאמר עליה למרום כו' לקחת מתנות בזהם בשכר שקראוך הים לקחת מתנות ואף מלאך המות מסר לו דבר שנאמר ויתן את הקערת כו'. והמהרש"א פי' מה לילוד אשה בינינו דמקומו בחרץ ע"ה, וקשה לי א"כ כו' להם לומר מה לאדם פה. ולמה אמרו בלשון ילוד אשה וכינינו. ועוד מאי שאלתם הא הנוך כבר עלה למרום והוא מלאך מ"ע. ועוד דלא אשה הי"ל להקב"ה להשיב להם רק אחי לוייתיו וצידו ית' להגביה שפלים והגבוה יספיל כעין שהפיל המלאכים עזא ועזאל על שקטרגו בצריאת האדם. וגם מה שאמרו עוד חמדה גנוזה נך שתקע"ר דורות קודם שנברא העולם כו' ופירש"י שתקע"ר דורות באלפים שנה שקדמה שורה לעולם היו עמידים דורות הללו להבראות שנאמר דבר לוח לאלק דור וראה הקב"ה שפני העולם מתקיים כ"כ בלא תורה והעבירן ולא בראן וימתה לכ"ו דורות הרי שחפרו

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּיט אֵרְתָא סֵד

תקע"ד דורות מאליך עכ"ל. וקשה לפירושו ח"כ מאי קושיית המלאכים ארבעה תשובתם
בפיהם כיון שרבה הקב"ה לברוא אלף דורות בלא תורה ולא ברא תתקע"ד- מטעם שאין
העולם מתקיים כ"כ בלא תורה. ח"כ מוכרח הוא עכשיו ליתן התורה ולאין דוקא דהא ראיין
העולם מתקיים הוא העולם הזה כשכל שעולות לחטוא ולה עולם המלאכים הנבדלים מחומר
לגמרי. ועוד מהו שאמר גנוזה לך תתקע"ד דורות כיון שתתקע"ד לא נבראו כלל ולא
היו היאך יתכן לקרותם בשם ולמותם במספר וזמן, ה"ל יומר נכון לומר אלפים שנה קודם
שנברא העולם היתה גנוזה לך התורה. ולגם אמרו תתקע"ד דורות. ועוד לר"ל להבין
למאי אמר הקב"ה למשה החזר להם תשובה ולא השיבם הקב"ה בעצמו. ומאו שא"ל משה
מתירא אני שאל ישרוני כהכל שבפיהם, האומנם יש כח במלאכים לעשות דבר שלא לזה
הקב"ה הא הם רק מלאכיו וכחיו ית'. ועוד הו"ל ח"כ שרי המלך ב"ד לא יתכן שישישו
מי שיהי' בפני המלך ערס שילוח המלך ע"ז. ומהר"ה פ"י שילוחיו כהכל פיהם שחאו כולו
רוחני מוכן יותר להשיג דבר רוחני מן האדם המוטעב בחומש עכ"ל. הנה לך שיהאן כהכל
שבפיהם לה משמע כן דהא ה"ל כהכל לך דהא כל גופם הוא רוחני, קשה עוד דא"כ
הודה להם משה שהם ראויים יותר לקבל התורה. וגם להבין הכוונה שראו כהכל הכבוד
ולהחזיר להם תשובה. ומאו שאמר מיד כל אהו ואהו נעשה לו אוהב. משמע שאמר תשובת
משה הבינו שהם לריבים לפני האדם ובהם תלוי קיומם ולכן נאסו לו אוהבים ומסרו לו כל
אחד דבר שע"ז יתקשרו באהבה. לכך נלמד' לפרש הכל מהמלאכים שאלו מהקב"ה שתי
שאלות. ח' מה יגידר אשה כלומר היאך עלה משה בגופו הנשמי למרום מקום רוחני
מוכרל מחומר לגמרי. ועוד ביטוי כלומר בין הקב"ה ובין המלאכים שנתקרב להקב"ה
לפניה ומחייב המלאכים. בשלמה הנשמה היא גבוה ממלאכים דהיא נלקחה מפנימיות רלוגו
ית' כמ"ס ויפה באפיו נשמת חיים ופ"י בזה"ק מ"ן דנפח מתוכו נפח. פ"י מחוכיותו
ופנימיותו שתוכיות ופנימיות האדם מוליד בנפיהו בכה כך עד"מ נשמות ישראל עלו
במחשבה כדפי' בס' תניא פ"ב ע"ס. והמלאכים נעשו רק מחולוניות רלוגו ית' כמ"ס וברוח
פיו כל נפשו. כלומר מרוח פיו החינטי. וכדפי' במקום אחר בלתיכות. אבל הגוף הקרוך
מחומר היאך יתכן שיתעלה למעלה ממדרגת המלאכים. זה ה"י שאלותיהם. וע"ז השיב
להם הקב"ה תשובה אחת על שתי השאלות. לקבל התורה בא. כלומר כיון שאל לקבל
התורה הריא הנגלה שבה שטייך בה לשון קבלה לקבל על עצמו קיום המעשה שבה. והמעשה
שבתורה שייך לנפש ודס נשמות בגופים מנייה יתכן שיעלה בגופו למרום כלומר לקשר
גם גופו להקב"ה ולדבקה בו ע"י התורה. ומכאן עממה גופא יתכן שיכנס לפנים ממחילת
המלאכים דע"י קיום מצות מעשיות שבתורה נקראו ישראל בניו לה', והמלאכים נקראים
רק משרתים כמ"ס ברכו ה' מלאכיו משרתיו וגו'. משרתיו הם לזה. והם נבראו רק
להבין כל דברי בני המלך ולעמוד על משמרתם במקום שעומדות בני המלך. כמ"ס יהושע
שמש בנבצון דוס וגו' ור' פנחס בן יאיר אמר גינאי נהרא חלוק לי מינך כו' (חולין דף
ז' ע"ה) ופ"י בתוס' שם שאל לרש ש"ס אמר כו'. ולכן כל הכותן עליו עול תורה פורקין
ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ כדתן בחבות. משום שהכותן עליו עול תורה הוא במדרגת
בן להקב"ה וכמתל בן המלך שצבורתו רק להשיט צדיקות ולהבין כל עניני חביו המלך על
סדר ככון ולהעמיד את העבדים על משמרתם ועבודתם והח"כ יבוא אל המלך להשתמש עמו
בהיכלו והאכול משולחן ערוך של המלך. שכבר הבינו לו משרתיו המלך כל הטרכותו. נמצא
דבתשובת הקב"ה לקבל התורה בא השיב להם על ב' השאלות. ע"ז אמרו המלאכים המדה גנוזה
לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם כו', כלומר הלא מן ההקף דורות שנאמר דבר לזה
להקף דור היו רק תתקע"ד דורות שלא יכלו להתקיים בלא תורה אבל כ"ו דורות נתקיימו
בלא תורה. ועממה מאי אלא נופי שמספר כ"ו הוא מספר שם הוי', פ"י כיון שנגלה שם ה'
וקב"ה ואורייתא כולא חד ממילא ה"י בעולם אור התורה מפימיות חכמה שבה וזהו
נתקיימו ככ"ו דורות בעולם, ח"כ מה הנוש כי מזכרנו עתה, אשר מנה הורד על השמים
גם מכאן ולהלכה. ויתקיים העולם בגילוי שמך לבדך שהוא נחמיי, וכל התורה היא לירופי
אותיות שמו ית'. וזהו שאלתם. ובאמת לא הבינו שארבעה היא הנותנת כיון שנגלה שם הוי'
הרומז להתחוות העולם ע"פ מדותיו ית' שהם הם המדות שבתורה כשר פסול עמא טהור
אכור מותר ממילא מוכרה לקבלת התורה הנגלה ובמעשי האדם בגוף גשמי תלוי כל קיום
העולמות. וזהו שא"ל הקב"ה למשה החזר להם תשובה, כלומר החזר להם אותה תשובה
בעממה והבינם שתשובתם בפיהם. ע"ז אמר משה מתירא אני שאל ישרוני כהכל שבפיהם,

פֶּשֶׁר שֶׁבַת פִּיט אֲנֵרְתָא

פִּי דְהֵנָּה כְּתוּרָה יֵשׁ בִּי עֵינֵי מַלְאוֹת, אִי מַעֲשֵׂה הַמַּלְאוֹת. וְכִי דְבַר הַתּוֹרָה וּדְבָרֵי הַמַּלְאוֹת.
וְאִיכּוּ הַתִּינַח מַעֲשֵׂה הַמַּלְאוֹת שְׁפִיר יִמְכַן שְׁתַּלִּי רַק בְּגוֹף הָאָדָם, אֲבָל דְבַר הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה
פִּיכּוּ לְרִיד לְהִיּוֹת בְּגוֹף עֹבֵד וְקָדוֹשׁ שִׁיחִי פִּי עֹבֵד וְקָדוֹשׁ, וְהוּא רַק בְּמַלְאָכִים שֶׁהֵבֵל שְׂפֵיפֵים
הוּא כּוֹל רֹחֲמֵי וְךָ וְסִבּוֹר וְקָדוֹשׁ וְרֹאשִׁי יוֹתֵר לְרִיבּוֹר הַתּוֹרָה מִפֶּה הָאָדָם. וְאוֹתָהּ הֵם
מִבְּקָשֵׁים. אִלּוּ הַקְּבִי"ה אֲחוּז בְּכֹסֶף כְּבוֹדִי וְהַחֹר לֵהֵס תְּשׁוּבָה שְׂמַנְגַע עַד כֹּסֶף הַכְּבוֹד אִיכּוּ יִנְיַע
תְּשׁוּבָה עַל דְּבִירוֹ כִּי לֹא עֹבֵד הוּא, הֲלֹא גְדוֹלָה תְּשׁוּבָה שְׂמַנְגַע עַד כֹּסֶף הַכְּבוֹד אִיכּוּ יִנְיַע
הָאָדָם דְּבִירוֹ עַד כֹּסֶף הַכְּבוֹד, לַמַּעֲלָה מִהַמַּלְאָכִים. אִזּוּ אִלּוּ מַעֲשֵׂה לַהֲקַבֵּ"ה תּוֹרָה שְׂאֵתָה נוֹתֵן
לִי מִהַכְּתִיב בֵּה. כְּלוֹמֵר מֵה הִיא הַנְּגִילָה שְׁבַתוֹרָה. דִּהְכַתֵּב הוּא אִינוּ עַלֵּם הַחֲכָמָה, אֲלֵא
הַאוֹתוּיּוֹת שְׂבָהֵם כְּמוֹסֵה הַחֲכָמָה. וְכִמוּ לְיוֹר תְּמוֹנֵת הָאָדָם שְׂאִינוּ עַלֵּם הָאָדָם דְּנִהַרְסֵם עֲלָמוּ
יֵשׁ בּוֹ חַיּוֹת וְשׂוֹכֵל. וְכַלּוֹרִי אִין בּוֹ אֲלֵא תְּמוֹנָתוֹ וְהוֹרָתָם מְדוּתָיו וְהַנְּהַתָּו, וְעִיז הַלְיוֹר יִכִּירוּ
אֵת הָאָדָם הֵהוּא וְיִדְעוּ מַכּוֹנָתוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בְּכַתֵּב הַעֲלָם אִי, שְׂאִין נִרְאֵה מֵחוּץ הַכְּתָב בְּרִאִיה
חֻשִׁיית מִי הוּא שְׂכַתֵּב אֹתוֹ הַכְּתָב, רַק בְּדֶרֶךְ יִדְעָה אִזּוּ אֲמוֹנָה מַחֲמַת שֵׁים בְּכַתֵּב שֵׁם הַכּוֹתֵב
יִדְעוּ וְיִאֲמִינוּ שֶׁהוּא הַכּוֹתֵב אֲבָל אִינוּ רוֹאֵהוּ בְּעֵינָיו מַמַּשׁ. וְהַגְּמֵל הוּא דִּהַתּוֹרָה שְׂכַתֵּב יֵשׁ בֵּה
שְׂנֵי הַעֲלָמִים, אִי שְׂאִין נִרְאֵה וְנִגְלָה בֵּה עוֹמֵק חֲכָמָתוֹ ית' וּפְנִימִיית עֲמוּמָה כְּמוֹסֵה, רַק בְּהִיּוֹת
הָאָדָם לֹמֵד תּוֹרָה לְשִׂמְחָה מְגִלִין לוֹ רִזִי תּוֹרָה וְעִיז עֲשִׂיית הַמַּלְאוֹת לְשִׂמְחָה יוֹכֵה לְהַבִּין סוּדוֹת
וְעַמְמֵי הַמַּלְאוֹת. בִּי דֹאֲעִיפִי שְׂכַתֵּב בְּתוֹרָה אִנִּי הִי אֲלִקִּיכֶם, מִ"מ אִין אֵדֵם רוֹאֵהוּ אֲלֵא יוֹדֵעַ
וּמֵאֲמִין שֶׁהֵם דְּבָרֵי הִי, וְתַכְלִית הַכּוֹוֹנָה בְּתִיבַת הַתּוֹרָה בְּאוֹפֵן כּוֹה הוּא שְׂעִי כְּתֵב הַתּוֹרָה
בְּשְׂנֵי הַעֲלָמִים הֵלְלוּ בְּעַסְקוּ בֵּה וּבְמַלְאוֹתֶיהָ לְשִׂמְחָה יוֹכֵה לְגִלּוֹי הַעֲלָמִים כְּכֹל. וְהוּא שְׂאִיל
מַעֲשֵׂה לַהֲקַבֵּ"ה תּוֹרָה שְׂאֵתָה נוֹתֵן לִי מֵהַכְּתִיב בֵּה. כְּלוֹמֵר מֵה יֵשׁ בְּאוֹתוּיּוֹתֶיהָ וּבַעֲלָמִים שֶׁלֶּה
אִיל אֲנִכִּי הִי כִּי לֹא תִרְאֶה לֹא תִחַף כִּי, אִזּוּ אֲמַר לְהַמַּלְאָכִים הֲלֹא אֲתֵם בְּהִיּוֹתְכֶם נִגְדִלִים
מֵחוֹמֵר לְגַמְרֵי וְאִין בְּכֶם יִהְיֶ"ר לֹא תוֹכְלוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה הַנְּגִילָה, וְאַחֲרֵי כֵּי קִוּוּם כָּל הַעֲלָמוֹת
תְּלוּ בְּתוֹרָה הַנְּגִילָה דְּכָל הַעֲלָמוֹת וְהַמַּלְאָכִים הֵם רַק מַחֲלּוּטוֹת רְלוּנֵי ית' כְּכֹל דֹּאֵם הִיּוּ
פְּנִימִיית רְלוּנֵי וְתַכְמָתוֹ ית' לֹא הִיּוּ בְּתֵלִים לְעוֹלָם וְלֹא הִיּוּ בְּתֵלִין וְהַפְּסֵד וְהֵאֵל כְּתִיב כִּי
שְׂמִים כְּעַשְׂן נִמְלָחוּ וְנִי. וְכִמוּ לְמַשֵּׁל אֵדֵם שֵׁים לוֹ דְּבַר נִחְמַד וְסִנּוּלָה שְׂכָל שְׂעוֹשֵׂיו בּוֹ, יַעֲשֵׂה
תִּיבָה לְכַתְּמִין בֵּה הַדְּבַר הֵהוּא, וְכִדִּי לַעֲשׂוֹת הַתִּיבָה עוֹשֵׂה כְּלֵי אֲמוֹנָתוֹ שׁוּמִים הַדְּרוּשִׁים לְמַלְאֲכַת
הַתִּיבָה וְכַשֶּׁהָאָדָם הוֹלֵךְ לוֹ מִמְקוֹם הֵהוּא לְמַרְחָקִים יוֹלִיֵא הַדְּבַר הַנִּחְמַד מֵהַתִּיבָה וְנִתְּנוּ לְחוּץ
חִיקוּ וְהַתִּיבָה עִם הַכְּלִים הַדְּרוּשִׁים לְמַעַן הַתִּיבָה מִיחֵם לְאִיבּוֹד, יַעַן אִיכֵם דְּרוּשִׁים לוֹ עוֹד,
הִרִי יִכַר שֶׁהַדְּבַר הַנִּחְמַד הֵהוּא שְׂלֵקָה בְּחִיקוֹ הוּא הִיּה פְּנִימִיית רְלוּנֵי וְתַעֲנוּגוֹ וְהַתִּיבָה וְכִלֵּי
הַאוֹמוֹת הִיּוּ רַק חִילּוּטוֹת רְלוּנֵי שְׂעוֹשֵׂיו רַק בְּשִׁבְלֵי קִוּוּם הַדְּבַר הַנִּחְמַד, כִּךְ הוּא הַתּוֹרָה
וְיִשְׂרָאֵל הֵם שְׂעוֹשֵׂיו וּפְנִימִיית רְלוּנֵי ית', וְכִל הַעֲלָמוֹת הַכּוֹנֵן רַק בְּשִׁבְלֵי קִוּוּם יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה
וְכַשִּׁיבּוֹל הַקְּבִי"ה לְחַדֵּשׁ אֵת שְׂעוֹשֵׂיו וְעוֹלָמוֹ יִכְלוּ וְיִאֲבָדוּ כָּל הַעֲלָמוֹת וְרַק הַתּוֹרָה וְשִׂמְחוֹת הַדְּרוּשִׁים
יִהִי שְׂעוֹשֵׂיו. וְאִיכּוּ כִּיּוֹן דְּכָל הַעֲלָמוֹת הֵם רַק חִילּוּטוֹת רְלוּנֵי ית' וְקִוּוּם תְּלוּי בְּתוֹרָה מְמִילָה
מוֹבֵן שְׂקִוּמָה תְּלוּי בְּחִילּוּטוֹת הַתּוֹרָה שִׁהִיא חִילּוּטוֹת רְלוּנֵי ית' וְהֵם הַמַּלְאוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מַעֲשֵׂה
שְׂבָהֵם כְּפּוֹעֵל מַמַּשׁ, וְכִיּוֹן שְׂמַעֲשֵׂי הַמַּלְאוֹת כְּפּוֹי"מ אִי אֲפַשֵּׁר לְמַלְאָכִים לְקִוּוּם וְשִׁיךְ רַק לְשִׂמְחוֹת
בְּנּוֹפִים מְמִילָה כָּל חַיּוֹת הַמַּלְאָכִים וְקִוּוּם תְּלוּי בְּהָאָדָם הַמְּקִיּוּמָה, לְכַךְ מִשְׂרָו לוֹ כָּל אֶחָד
וְאֶחָד דְּבַר, שִׂדַע עֵינִין הַסְּתוּחָם חַיּוֹתָם וְקִוּוּם. וְכִל דְּבַר הַמְּפִרְעִים וּמְבַטֵּל אֹתָם מִשְׂלִיחוֹתָם.
וְהוּא עֵינִין הַקְּטוֹרֵת וְדו"ק :

סב ואריב"ל בשעה שירד משה מפלגי הקב"ה בא שטן ואמר לפניו רבש"ע תורה היכן היא
איל נתתה לחרך כו'. וכתב מהרש"א ז"ל וז"ל כתבו רבו"ם וכי לא הי'
יודע השטן כו' ותירצו ע"פ המדרש שהשטן לא הי' בשעת מתן תורה כו' וכתב המהרש"א
ע"ז אבל ריב"ל גופי' אמר לעיל דמלאך המות מסר לו דבר כו' משמע שידע שמהם קבל
המורס במרום, ונראה שהוא השטן והוא היל"ר הגם שהודו כל המלאכים על נתינת התורה
אמנם אחר שירד משה בא לקטרב ולהביט שיחורו מלקבלה מפני עומק המושג וקולר החשיג
של בעלי חומר וא"א להם לקיימה למטה, וז"ש תורה היכן היא איזה מקום למטה שמוכל
לקבל התורה שטרי ארוכה מארץ ענה וא"ל הקב"ה נתתיה לארץ שהוא כלל עולם התחתון
עכ"ל המהרש"א. ודבריו אינם מנוכנים מעיקרה מאי קא חסר ה"טן ולבסוף מאי קסבר.
ועוד דמשמע מדברי מהרש"א שהשטן בא להסית לבני אדם שיחורו מלקבל התורה מפני עומק
המושג וקולר החשיג, ולשון הגמרא לא משמע כן אלא שכל דבר השטן הי' לפני הקב"ה ולא
לבני אדם. והג"ל שיחורו הקב"ה מליטת התורה, וזה דבר שאי אפשר שכבר קנה משה המתנה
במשיכה ואע"פ שלא הייתה קמתנה ברשות ישרא"ל אלא בצורם וקיימא לן במתנה דאש"י אמר
הכותן

פֶּסַח שֶׁבֶת פִּיט אֲנִתָא סָה

הַבֹּתָן לְשִׁיחַ זְכִי לְפָאֵרֵי אִינוּ קוֹנֵה אֲרָכִי הוּא בְּרִשְׁתּוֹ כְּמַשׁ הַטּוֹשֵׁעַ חוֹמָה סִי רַמִּיג סִי ד' וְלִדְעָה הַרְמִיָּה שֶׁבִּיבָה הַסּוֹר סִי קִבְיָה בְּעִינֵי דוֹקָא לִידוּ מַמַּשׁ וְלֹא רְשׁוּתָהּ מִמֶּנּוּ הֵאָה הַסּוֹרָה יִתְנֶה לְמַשָּׁה וְלֹא רְשׁוּתָהּ וּמַשָּׁה נִכְבַּד בַּהּ עֹבֵת עֵינֵי וְנִתְנָה לְיִשְׂרָאֵל כְּדֹאֲתָא בְּדִרְסִים (דָּף ל"ח). וּמַשָּׁה כְּבֵר קִנְיָה בַּהּ וְאִין הַבֹּתָן הַקְּבִיָּה יִכּוֹל לְחַזֵּר בּוֹ, וּמֵאִי אֲהִי שְׁטַן בְּדִיבּוּרֵי. וְאִפְשָׁר לֹאמַר עַפְיָן שֶׁהַשְּׁטַן לֹא יֵדַע שֶׁהַסּוֹרָה יִתְנֶה רַק לְמַשָּׁה וּמַשָּׁה נִכְבַּד בַּהּ מֵעַלְמָו עֹבֵת עֵינֵי אֲלֵה שְׂרָאָה שְׂמַשָּׁה הַרְדִּי הַסּוֹרָה לְאַרְךְ הַתְּחִיל לְקַטְרֵג בְּשַׁעֲרֵה שִׂירָד בְּעוֹד שְׁלֹא קְבֻלוֹה יִשְׂרָאֵל לִידֵהּ וְרִשׁוּתָהּ שִׁחְזוֹר הַקְּבִיָּה מִלִּיתְנָה לְיִשְׂרָאֵל וְאִלּוּ הַקְּבִיָּה נִתְמַחֵה לְאַרְךְ, וְכוּונָה הַקְּבִיָּה הִיבָה נִתְמַחֵה לְמַשָּׁה שִׂירִידָה לְאַרְךְ וְיַעֲשֶׂה בַּהּ כְּאֲדָם הַעֹבֵת בְּשֵׁלֹו. וְהַשְּׁטַן עָשָׂה וּסְבַר שֶׁכְּבִיָּה אִלּוּ כְּבֵר נִתְמַחֵה לְאַרְךְ, כְּלֹאמַר בְּנֵי הָאֲרָךְ קְבֻלוֹה כְּבֵר לִידֵם. וְלִכֵּן הֵלֵךְ אֲלֵה אֲרָךְ כּוֹי עַד שֶׁאִלּוּ הַקְּבִיָּה לָךְ אֲלֵה בֵּן עַמְרָם, כְּלֹאמַר נִתְמַחֵה לְבֵן עַמְרָם לוֹ וְלֹא רְשׁוּתָהּ. וְאִלּוּ אִינוּ יִכּוֹל לְחַזֵּר בֵּי. וְזִ"שׁ הַמְדַרְשׁ שֶׁהַשְּׁטַן לֹא הִי' בְּשַׁעֲרֵה מִתָּן חוֹרָה כְּלֹאמַר לֹא הִי' בְּשַׁעֲרֵה הַנְּתִיבָה וְלֹא שָׁמַע שֶׁכְּבִיָּה נִתְנָה לְמַשָּׁה לוֹ וְלֹא רְשׁוּתָהּ, וְלֹא עָשָׂהוּ שְׁלִיחַ לְזִכּוֹת בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל כְּבֵר שֶׁלֵּו יִכּוֹל הַשְּׁטַן לְקַטְרֵג שִׂירָד וְיִכּוֹל הַשְּׁטַן לְקַטְרֵג שִׂיחְזוֹר בּוֹ. וְעַל מַשָּׁה בְּעַלְמָו לֹא הִי' יִכּוֹל הַשְּׁטַן לְקַטְרֵג דַּעַל מַשָּׁה לֹא שִׂיבָה לֹא שִׂיבָה לֹא יִכּוֹל לְקַיֵּם הַסּוֹרָה מִפְּנֵי עֹמֵת הַמּוֹנֵת וְקוֹרֵה הַמְּשִׁיב, שְׂבֻחָה הִי' אִישׁ הָאֱלֹהִים וְיִי' בּוֹ דַּעַת עֲלִיּוֹן. וְעוֹד אִפְשָׁר לֹאמַר כְּהִלְכֵי לְפָרֵשׁ שְׂרָאָה הַשְּׁטַן חוֹרָה הִיכֵן הִיא. דְּהֵאָה הַסּוֹרָה נִכְתְּבָה אַחֲרֵי נִתְנָתָה, כִּתְבֵי הִי' הַעֲשֵׂרֵה הַדְּבָרֹת עַל הַלּוֹחֹת. וְכַל הַסּוֹרָה כְּתוּבָה ע"פ ה' בֵּיד מַשָּׁה, וְקוֹדֵם כְּתִיבַת הַסּוֹרָה הִיבָה רַק חֲכַמְתּוֹ ית'. כְּמוֹ בְּחִכְמַת הָאֲדָם הַמְדַרְבֵּר דְּבַר הַחֲמָה, הִיחֵקן שִׁיאֲמְרוּ הִיכֵן הוּא הַשְּׂבֵל אַחֲרֵי אֲשֶׁר דִּיבַר בְּעִינֵי הַשְּׂבֵל הַהוּא. בְּשִׁלְמָה עַל כִּתְבֵי אִיזֵה דְּבַר חֲכַמְתָּהּ יִתְכֵן לְשִׁאֲלוֹ הִיכֵן הוּא הַכְּתָב אֲבָל לֹא עַל דִּיבּוּר שְׂכִלֵי. אֲלֵה ע"כ ל"ל דְּכִיּוֹן שִׁאֲמַר מַשָּׁה לְהַמְלֵאכִים שְׂקִיּוֹם הַעֹלָמוֹת תְּלוּי דוֹקָא בְּקִיּוֹם הַסּוֹרָה ע"פ מְדוּתָהּ וְשִׂיבּוּרֵיהֶּם שֶׁהֵם שִׂיבְיָם רַק לְבֵנֵי אֲדָם, לִכְךָ שֶׁלֵּו הַשְּׁטַן מִתְּרַה הִיכֵן הִיא כְּלֹאמַר אִיזֵה גְבוּל וְזִמְדָה נִתַּח בַּהּ, דְּמַשְׁיָקְרָה סְבַר הַשְּׁטַן יִהְיֶהוּ שִׂיבּוּרֵיהֶּם וּגְבוּלוֹתֵיהֶּם לְפִי שִׂיבּוּרֵי הַעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן דְּלִכְךָ יִתְנָה לְמַשָּׁה בְּמִרְסָה כְּבֵדֵי שִׂיבּוּל לְקִיּוּמָה כְּמוֹ הַמְּלֵאכִים מַמַּשׁ, שְׂבֻחוֹ קְרוֹשׁ וְסִכּוֹר, וְכִיּוֹן שְׂרָאָה שִׂירָד מַשָּׁה עִם הַסּוֹרָה לְאַרְךְ, שֶׁלֵּו הַשְּׁטַן חוֹרָה הִיכֵן הִיא כְּלֹאמַר אִיזֵה גְבוּל וְזִמְדָה נִתַּח בַּהּ שִׂיבּוּלוֹ בְּנֵי הָאֲדָם עַל הָאֲרָךְ לְקִיּוּמָה. אִלּוּ נִתְמַחֵה לְאַרְךְ. כְּלֹאמַר בְּגְבוּל וְזִמְדָה הָאֲרָךְ כְּפִי שִׂיבּוּלוֹ בְּנֵי הָאֲדָם לְקִיּוּמָה דְּאִין הַקְּבִיָּה בַּהּ בְּעִירּוּכֵיהֶּם עִם בְּרִיּוּתָו וְאִין גּוֹרִין גְּזֵרָה עַל הַכְּבֹּר אֲרָכִי רֹב הַכְּבֹּר יִכּוֹלִים לְעַמּוֹד בַּהּ. הֵלֵךְ אֲלֵה אֲרָךְ. כְּלֹאמַר הֵלֵךְ הַשְּׁטַן אֲלֵה עֹבְדֵי אֲדָמָה אִלּוּ חוֹרָה הִיכֵן הִיא כְּלֹאמַר אִיזֵה גְבוּל יֵם בְּעִזּוֹת הָאֲדָמָה הַשִּׁידִךְ לְחֻקֵי הַסּוֹרָה שֶׁעַל יְדִיכֵם יִתְקַיְּמוּ גַם הַעֹלָמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים, אִלּוּ אֲלִיקִים הִבִּין דְּרַכָּה, כְּלֹאמַר דְּרַךְ הַסּוֹרָה לְבוֹא וְלִכְנֵי לְפִתְקֵיהֶּם הוּא דוֹקָא בְּהִיּוֹת הָאֲדָם מְקוּשֵׁר וְלִלְקִיָּם וְלֹא בְּעִזּוֹתֵהּ הָאֲרָךְ. הֵלֵךְ אֲלֵה יֵם כְּלֹאמַר אֲלֵה יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאִיּוֹת בְּעֵלֵי מַסְחוֹר וְאִלּוּ חוֹרָה הִיכֵן הִיא, הִיכֵן הוּא הַגְּבוּל וְהַמְדָה שֶׁבְּחִתְרָה בְּמַסְחוֹר וְקִיּוּמֵי הַעוֹלָם. וְאִלּוּ אִין עַמְדֵי כְּמַ"שׁ לֹא מַעֲבַר לִיָּם הִיא וְאִרְיָ יוֹחֵקן לֹא תַמְלָא בְּסַחְרֵיָם וְלֹא בְּחַגְרֵיָם (שִׂירְבוּרֵי דָף נ"ה). כִּלְךָ אֲלֵה שְׂבֻחָם כְּלֹאמַר לְיוֹרְדֵי תְּכוּם הַחֲכַמֹּת הַאֲבוֹשִׁיית אוֹ הַמוֹעֲבָדִים כְּתַעֲנוּגֵי הַעוֹלָם, וְאִמְרוּ לוֹ אִין בֵּי כְּלֹאמַר אֲלוֹ הַעֲנִיּוֹת הֵם כּוֹחֲרִים לְגַמְרֵי לְחֲכַמַת הַסּוֹרָה. וְלִכְךָ אִמְרָ תְּכוּם אִין בֵּי וְלֹא אִמְרָ אִין עַמְדֵי כְּמוֹ שִׁאֲמַר הַיָּם, דְּהִים אִמְרָ אִין עַמְדֵי פִי' מִי שְׂעוּבָה אִתִּי הַסּוֹרָה טַפַל עַמְדֵי אֲחֻתֵי הַמַּסְחוֹר לְיַקְרָה, זֶה אִינוּ כְּכַל מְקִיּוּמֵי הַסּוֹרָה, וְהַתְּכוּם אִמְרָ אִין בֵּי כְּלֹאמַר מִי שְׂעוּבָה בֵּי אִין בּוֹ כַּל הַסּוֹרָה לְגַמְרֵי, לִכְךָ הֵלֵךְ אֲלֵה אֲדָוִן מוֹת. כְּלֹאמַר דְּלִיכֵן אִין חוֹרָה. חִי' חִיּוֹם לְעוֹלָם כִּיּוֹן שְׂאִינֵה בְּשׁוֹם בְּעֵלֵי שְׂבֻחָם, עִי' אִמְרוּ אֲדָוִן מוֹת בְּזִאֲרֵי שְׂמַעְתּוֹ שְׂמַעְתּוֹ. כְּלֹאמַר הַשְּׂעוּבָה בְּחִתְרָה לֹא יִאֲבֵד וְלֹא מוֹת לְשַׁחַת חִי' בְּרַעֲב כְּמַ"שׁ כִּי הִיא חִיּוּךְ, וְכַתִּיב חִיּוֹם הֵם לְמַלְאָכֵיהֶם וְכַתִּיב וְעַמְדוֹ זִרְסֵי וְרַעֲב לְאִנְכֵם. הִזַּר וְאִמְרָ לְפִנֵי הַקְּבִיָּה שֶׁפִּסְתִּימָה בְּכַל הָאֲרָךְ וְלֹא מִלְאָתֵיהֶם כְּלֹאמַר אִינֵנָה כְּכַל עֲנִיּוֹת הַעוֹלָם וְהַעֲוֹסְקִים בַּהּ. אִלּוּ לָךְ אֲלֵה בֵּן עַמְרָם. כְּלֹאמַר יֵם בְּכַל דוֹר וְדוֹר לְדִיקוֹם וְתִ"ה גְּדוּלִים הַנְּקִרָאִים כְּכַל דוֹר בְּשֵׁם מַשָּׁה. כְּמַ"שׁ מַשָּׁה שְׂפִיר קְאִמְרָתָה, וְכַסֵּ הֵם הַנְּתִיבִים גְּבוּל וְזִמְדָה וְשִׂיבּוּר לְדִבְרֵי בּוֹרָה כְּמוֹ גֹבַח וְרוּחַב וּמִסְךָ הַסּוֹבָה וְשִׂאֲרֵי שִׂיבּוּרֵי וְגִדְרִים וְסִיּוּגִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם מַשְׁיָבִים סוּדוֹת הַסּוֹרָה וְטַעֲמֵי הַמְּלֹאֹת לִכֵּן יוֹדְעִים שִׂיבּוּרֵי הַמְּלֹאֹת וְכַלְבוּתֵיהֶם בְּאִיזֵה אֲפוּקֵן יִכּוֹלוּ לְהַנִּיעַ אֶל פְּתִימֵיית הַכוּוֹנָה, וּמִפְּנֵי שֶׁבְּחִתְרָה לֹא יִתְנָה חוֹרָה אֲלֵה לְמַשָּׁה וְלֹא רְשׁוּתָהּ כְּמַ"שׁ לְעֵיל, לִכְךָ אִלּוּ הַקְּבִיָּה לָךְ אֲלֵה בֵּן עַמְרָם, וְאִלּוּ מַשָּׁה זְכִי מַה אִינוּ שֶׁחֵקן לִי הַקְּבִיָּה חוֹרָה כּוֹי אִלּוּ הַקְּבִיָּה לְמַשָּׁה בְּדִלִי אִת. אִלּוּ רַעֲבָה עַמְדָה גְּבוּחָ כּוֹי אִינוּ אֲחֻקֵי טוֹבָה לְעַלְמֵי כְּלֹאמַר לְהַחֲזִיק עֲלֵמֵי בְּנֵי שְׂחֻרְתָּו אֲוֹמְנָתוֹ וְכִי לִי דוֹקָא רְלוּיָהּ הַסּוֹרָה לֹא רְלוּיָהּ לְאִמְרָ וְלַחֲבוּב כִּךְ. וְכַסֵּ יִתְנָה דְּלֹא לְכַרְךָ לְחֻקֵי וְלֹאמַר דְּרִיבָל חוֹלֵק עַל-הַמְדַרְשׁ שֶׁבִּיבָה הַתְּכוּם כְּדִפִּי

כרפי' מהרש"א. אלא דלא פליגי כלל, דבאמת השמן הי' בעת הויכוח של הקב"ה ומשה עם המלאכים בדבר קבלת התורה, רק שחשב שהתורה נתמן למשה על אופן כמו שהיא במרום כדי שבו יתקיימו העולמות עליונים ובעת נתינת התורה למשה ליתנה לארץ לא הי' השמן כמ"ס המדרש כדי שלא יקטרני מ"ו, פי' שהעלים הקב"ה מהשמן ידיעמו שמהם יבא בה עונות עין ויתנה לישראל שהם יעשו בה גבולים ומדות לפי ערך כחותיהם ולפי הליכות עולם :

סג ואריב"ל בשעה שגלה משה למרום מלאו להקב"ה שהי' קושר כתרים לאותיות, ופירש"י כתרים הם תני האותיות כו' עכ"ל . א"ל הקב"ה משה אין שלום בעירך

אמר לפניו כלום יש עבד שטומן שלום לרבו א"ל הי' לך לעזרני . ופירש"י לומר תללה מלאכתך .

ולריך להבין מאי שייך לגבי קוב"ה לברכו שתללה מלאכתו, מי ילליה לו הלא הוא המללית את הכל . ועוד לריך להבין מה שאריב"ל מיד א"ל ועתה יגדל נא כח הי' כאשר דברת .

ופירש"י מיד בעליה אחרת א"ל יגדל נא כח הי' עכ"ל . ומהרש"א כתב וז"ל יגדל נא כח הי' כאשר דברת לי לאמר שאמר אני, והאי קרא אינו כתוב לגבי מתן תורה אלא בשלוח מרגלים

ואפשר הי' לו לריב"ל קבלה שהאי קרא נאמר אהבה ואין מוקדם ומאוחר בתורה עכ"ל, והכריחו למהרש"א לפרש כך משום דלא מלינו בקרא שאמר משה להקב"ה יגדל נא כח הי' קודם הפירשה ושלוח מרגלים, ודייק מתיבתא לאמר שפירושו שאמר אני, אי"כ עכ"ל דאין

מוקדם ומאוחר בתורה. אמנם קשה לי הא רש"י בחומש פי' תיבת לאמר דקאי ארשמיך לי' הי' ארץ אפים וגו', ופי' כאשר דברת לומר בכל עת לרה י"ג מדות . ועוד דאש"פ שאין

מוקדם ומאוחר בתורה מ"מ לאיזה ענין כתוב אצל עון מרגלים . לכך נ"ל לפרש בהקדים לנאר ענין התנין של האותיות מפני מה קראם ריב"ל בשם כתרים. והענין הוא דכמו שיש

בתורה פירד"ם, פשט רמז דרוש סוד, כן יש בתורה שבכתב שפיעם נקודות תנין אותיות.

שהאותיות הם פשט הכתוב, ונקודות הן דרש שפיעם הנקודות נדרש הכתוב, ותנין הם

רמזים שמרמזים על ענין עמוק הכמוס וטמון בכתוב, כעין רש"י הי' דורש על כל קוץ וקוץ

מלי תלים של הלכות . וכמו למשל המדבר שכל עמוק שלינו יכול להגילא בלאותיות בפה

מרמזם באלבשותיו, וכמו שאמר רבי האי דמחדנהא מחבראי דחית"י לר"מ מאחוריו (ב"ב

דף כ"ח) פי' שראה כל הרמזיות של ר"מ שהי' מרמז בידיו ומולל באלבשותיו בשעת לימודו.

והפעמים הם סודות התורה שלא נתגלו . ולכן נקראו התנין בשם כתרים מפני שבהם מרמז

עומק השכל הסמוך בכה המשכיל שכותר ועובר את כלי השכל והשכל עצמו . כמו הגולגלת

הסובב וחופה את המוח וכמו הכתר הכותר ועובר את הראש . והנה הרב המשפיע שכל

לתלמידו ומרמז לו באלבשותיו הלא כוונתו שפיע הרמזיות יבין התלמיד עומק השכל הלפון

בלאותיות השכל . וכל עוד שהרב עמקן ביותר יוכל יותר להבין ולהשכיל את התלמיד

ברמזותיו, וההצמקה של הרב תלוי באלם מתענג מהתלמיד שששים לב להבין דבריו על

צוריים אזי הרב מעמיק ביותר בעומק מקור שכלו בכדי להשפיע להתלמיד לפי ערך כלי

המקבל . והוא שא"ל הקב"ה למשה הי' לך לעזרני וכדפירש"י לומר תללה מלאכתך . כלומר

שתברכני שאתענג מלומדי התורה בכדי שפיע כח התענוג תלליה עשיית התנין שהם הרמזים

הנרמזים על עומק החכמה הלפון בתורה. והוא שא"ל משה יגדל נא כח הי', כלומר שיומסך כח

גדול ממקור כח המשכיל שהוא התענוג. וגם כ"ח הוא נוטריקון כתר חכמה, כמ"ס בפרש"י

בכהה תקוות. והשתא אחי שפיר מה ששייך הענין יגדל נא כח הי' לחטא הארגלים דסליחת

עון שהוא ע"י י"ג מדות הרחמים נושא עון ועובר על פשע מוכרח להיות דוקא ע"י המסכת

כה התענוג ממקורו, וכמו האדם הממולא בתענוג על ראש שמחתו יחבק וינשק גם את

שונאו בנפש . והוא שאמר משה בתפלתו על סליחת עון מרגלים ועתה יגדל נא כח הי' כאשר

דברת לאמר כוונתו בחיבת לאמר על ב' הפירושים של רש"י ושל מהרש"א, לומר תמיד בעת

לרה י"ג מדות הרחמים שהם נושא עון ועובר על פשע וגו' והם ע"י המסכת כה התענוג

כ"ל להיות נושא עון. וד"ל :

סג ואריב"ל מאי דכתיב ויח' העם כי בשם משה וגו' לסוף ארבעים יום בא שמן וערבב

את העולם כו' הראה להם דמות מפתו והיבן דקאפרי לי' לאהרן כי זה

משה האים וגו' . נלמ"ד לפרש דלאו לראיית עין ממש הראה להם דמות מפתו, והם הראו

לאהרן כי זה משה האים וגו' . דאי"כ מאי אמר אהרן למשה שהעם אמרו לו כי זה משה

האים כו' לא ידענו מה הי' לו . הי"ל לומר למשה שראו העם וגם הוא דמות מפתו. ולא

ימכן לומר שהעם ראו ואהרן לא ראה, דאי"כ הי"ל לומר להם שקר הדבר הלא אינו רואה

מאומה, אלא ע"כ דהרואה היתה ראייה שכליית . והוא שפירש"י שהראה להם דמות חסך

ואפלה

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיט אֲנֵרְתָא סו

ואפלה דמות ענן וערפל לומר ודאי מת משה כו' עכ"ל . ודייק בלשונו הזכר וכתב לומר ודאי מת משה . ור"ל שפי' שהראה להם דמות השן ואפלה שנחשך השמש בחגי היום , דמות ענן וערפל שנחכסה אור השמש , עי"ז הנה את שכלם לומר ודאי מת משה , דפני משה כפני חמה (ב"ב דף ע"ה). וז"ש הראה להם דמות מטתו כלומר שראו בעין שכלי כאלו ראו בעיני בשר דמות מטתו שהוא חכמת אור השמש הרומז לפטירת משה . ופי' צ"ל השטן הוא שנה מכת השטן המסית בלב כולם והשחיד וסומא את עיניהם מלראות אור האמת והחליעו בדעתם לומר ודאי מת משה . כאלו היו רואים אותו מושכב על מטתו :

סה [דף פ"ע ע"ב] דרש רבא מ"ד לכו נא ונוכחה יאמר ה' . לכו נא בואו נא מיבטיא לי יאמר ה' אומר ה' מיבטיא לי . לעתיד לבוא יאמר להם הקב"ה לכו

גא אלל אבותיכם ויזכירו אתכם ויאמרו לפניו רבש"ע אלל מי נלך אלל אברהם של"ל יודע תדע ולא ביקש רחמים עלינו כו' . ולכאורה מאי שייך תוכחה לביקש רחמים , הא הקב"ה אמר שיקבלו תוכחה מהאבות ומה בכך שלא ביקשו עליהם רחמים . אדרבה מזה נופא שלא ביקשו רחמים על בנינו והסכימו לדון האמיתי ויקבלו תוכחה ויטיבו דרכם ולא יטענו על רחמים . ומהרש"א כתב וז"ל הכא בבנינוים מיירי וא"ל הקב"ה אבותיכם ויזכירו אתכם על מחלה עונות שבידכם כפי הדיון בב"ד של משה ודקדק לומר אבות כי בודאי רחמי האב על הבן . והיתה תשובתם אלל מי נלך כו' והוא לא ביקש רחמים לפי מדת עובד ורחמיך וזכר חסד משה כלפי חסד וראשון ראשון אתה מעביר כו' גם עתה מה לנו לילך אליו כו' עכ"ל . ולכאורה אינם מובנים דבריו כיון שכתב שהקב"ה אמר להם שהאבות יזכירו כפי הדיון בב"ד של משה . אי"כ מה יועילו רחמי האב . הא אין מרחמין ברין . ועוד דלפי' ה"ל לומר וידונו אתכם ולא ויזכירו אתכם דלשון תוכחה אינו נופל על דין אלל על דברי מוסר . לכך נלע"ד לפרש הענין על דרך מ"ש שאלו לחכמה הנפש החוטאת מה תהא עליה אמרה תמות שאלו לנביאים ואמרו הנפש החוטאת תרדף רעה כו' שאלו להקב"ה אמר יעשה תשובה ויתכפר . פי' החכמה והנביאים אמרו שאין העון מכופר אם לא ע"י מירוק יסורי הגוף . ואפי' אם עשה תשובה כמאמר ז"ל תשובה תולה ויסורין ממרקין . אבל הקב"ה אמר יעשה תשובה ויתכפר ולא יסורין . כמ"ש וישוּב אל ה' וירחמנו וגו' כיון שישוּב אל ה' יאמר עליו ה' שלא יוסר ביסורין . וכמ"ש ה' אל רחום וחנון נושא עון ועובר על פשע . פי' מלך מדתו מדת הרחמים נושא עון בלי יסורין . רק שזה תלוי אם יש בהאדם ג"כ מדת הרחמות על הבריות כמ"ש כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (לקמן דף קי"א) כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע כו' לשארית נחלתו אי"ר אחא ב"ח אליה וקוץ בה לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו למי שמתים עלמו כשיריים (ר"ה דף י"ז). וז"ש כאלו לעתיד לבא יאמר להם הקב"ה לישראל לכו נא אלל אבותיכם ויזכירו אתכם , כלומר שירו להם דרך התשובה . ויאמרו לפניו רבש"ע אלל מי נלך כו' כלומר כיון שהאבות לא ביקשו עלינו רחמים אלל שהסכימו על הדיון . אי"כ גם עכשיו יאמרו שיהי' ע"פ דין החכמה והנביאים שניסורין ימורקו העונות . אלל עכשיו יאמר ה' מדת הרחמים שלך רחום וחנון נושא עון וגו' . אלל הקב"ה הואיל ותליתם עלמכם כי ותדרשו רחמים ש"מ שנס בכס יש מדת הרחמות , ישראל רחמים בני רחמים . אי"כ אם יהיו חסאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו' . ופי' לעתיד לבא יאמר הקב"ה לישראל , אפשר לומר שיערה על ישראל רוח מרחום והרהורי תשובה ויהי' יזכות בלבם על אחיה חופן תהי' התשובה :

אֲרֵשֶׁב־נִי אִרְי ונתן א"ר כי אתה אבני כי אברהם כו' אתה ה' אבני גואלינו כו' לעתיד לבא אומר הקב"ה לאברהם בניך חסאו אומר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך אמר אימא לי' ליעקב כו' אמר לא בסבי טעמא ולא בדרדקי ענה אלל ליתאך בניך חסאו אלל בני ולא בניך כו' . וכתב מהרש"א וז"ל דיש בשמעות לשונם שני פנים א' לעובד וא' לרעה אם לרעה שימחו ח"ו ישראל בקידוש שמך (כדפירש"י) ואם לעובד שימחו עונותיהם בקידוש שמך כמ"ש וכפר על החטאתינו למען שמך כו' וע"כ אמר לא בסבי טעמא כו' דאין הכרע בדבריהם לא טעם ולא ענה אם כוונתם לעובד ישראל או לרעה ח"ו והיינו דלא ידענו ולא הכירו ולא הכירו עונותם כו' עכ"ל . וקשה לפירושו האם אין הקב"ה יודע כוונת דבריהם . הא ה' יודע כוונות אדם . והיאך יתכן שלא ידע לכרוע כוונת בניו לפירש"י ובין לפי מהרש"א לא ניתא הלשון לא בסבי טעמא ולא בדרדקי ענה . הא הקב"ה

פטר שבת פ"ט אנרתא

קב"ה לא שאל מהם שום ענין ועלה . אלא שחשב שיבקשו רחמים והם לא הבינו כוונתו
 לא שרנו לחתוך את הדין . לכן נלמד לפרש ע"ד מ"ש בתענית (דף ד') כנסת ישראל
 בארץ שלא כהוגן והקב"ה השיבה כהוגן שנאמר ונדעה ונדפה וגו' ויבא כנסת לנו א"ל
 הקב"ה בתי את שאלת דבר שפעמים מתבקש וגו' אח"י כדלג ישראל כו' . פי' הדברים
 שזכ"י ביקשה סיי' כמו הגשם שכתוב בו וחד יעלה מן הארץ וגו' ישראל יתחילו בתשובה .
 וזה הדבר לא יוכל להיות בכל עת מלך טרדות הזמן והכפרנסה , אלא אמר הקב"ה אח"י
 כמו לישראל , כלומר שיערה עליכם רוח ממרום לעוררם בתשובה וירחם ה' עליהם ערם
 שימוררו מעצמם . וז"ש כהן לעמיד לבא כלומר כשיגיע זמן הגאולה יאמר הקב"ה לאלהים
 בניך העמו' . כלומר בניך שהי' לידך להיות בהם מדת האדם ולדקא כמוך והא חטאו וחסרו
 מדה זו . וא"כ במה יגאלו הא' חין ישראל גאלין אלא בלדקא שנאמר ושיבה בלדקא .
 ויאמר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך . כלומר הלא יש בהם מדת האמונה שהם ימחו
 על קדושת שמך . ור"ל יגאלו בזכות האמונה דהא בלא חטאון ובעטמין לו אחת ולדק
 באמונתו יחיה . ואמונה חשובה לענין הגאולה בלדקא . כדכתיב והאמין בה' ויחשבה לו
 דקא וכדפירשתי בצרכות סימן י"ו הדברים נתיירא ממה שאמר לו הקב"ה כה יהי' זרעך
 כמו הכוכבים דה"כ יהי' אללם פירוד ככוכבים ולא אחרות כמו עפר הארץ והפירוד גורם
 לבער הדקא וה"כ במאי יגאלו , ע"ז אמר והאמין בה' ויחשבה לו דקא . כלומר שחשב
 לו האמונה בה' כמו דקא . וה"מ הא חס ה' להם מדת האמונה ע"כ ה' בהם מדת
 דבטחון וה"כ אח"י חין בהם מדת הדקא . ע"ז אמר ימחו על קדושת שמך . כלומר עשה
 לבם בחינה ונסיון בדבר קידוש השם , הלא תראה שהם ימחו על קדושת שמך . כמה מהם
 ישפכו דמם על קידוש שמך וכמה מהם יאבדו עלמם לדעת ולא ירעו ולא נעומו' . ומה נעומו'
 רק שג' אהלה שמך ח"ו . אלא שעשאו ישינה האמונה בלבם עד שנופחים אותה בכת
 ומעוררים אותה משינתה . אולם הקב"ה לא יאכיסם על ידו להביא את ישראל לידו נסיון
 ומשג כד יאמר ליעקב , שהי' לו לער גידול בנים , כלומר שיועד שקשה לו לאדם להזהר
 ונעבור בנסיון כמו שארע ליהודה , והלמלא נתראה דמות דיוקנו של יעקב
 ניוסף כו' אפשר שיבקש עליהם רחמים ולא ייען להביא אותם לידו נסיון . א"ל ליעקב בניך
 חטאו כו' כלומר בניך חסרו מדת הרחמים שלך ומדת האמת שלך . ובמאי יגאלו כיון שאין
 להם מדת הרחמים ח"כ חסרו מדת הדקא וכיון בהם שאין בהם ח"כ חין בהם אמונה
 לאמת ואמונה תאומים הם . א"ל ג"כ , והלא ימחו על קדושת שמך ותראה שיש בקרב לבם
 מדת האמונה . אז אמר הקב"ה לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עליה , מאחר שמסכימים להביא
 את ישראל לידו נסיון . ויאמר לו ליחזק בניך חטאו , כלומר שחסרו מדתך פחד יחזק . אלא
 שהפחד שלהם הוא פן יחסר לחמו ולכן חסר בהם מדת הדקא ובמה יגאלו . א"ל בני ולא
 בניך . בשעה שהקדימו נעשה לבחמץ אמת בני בכורי . א"כ יש בהם מדת האמונה אלא
 שא"יך לעוררה וכיון שהם בניך הלא תעורר אמונתם במדת רחמך . ועוד כמה חטאו .
 כגור הלא לא עברו על כל התורה דכמה שנותיו של אדם ע' שנים , ומספר ע' שנים
 קנונים להקן כל השבע מדות הכלולים מעשר כחות . ואם ה' האדם חוטא כל ע' שנותיו
 יוכל להיות שיהפך כל מדותיו לרעה . אבל דל מהם כי שנה דלא נעשת עליהו , מעט דבן
 עשרים לרדוף תן . והוא משום דעד בן עשרים חין בו כח לרדוף את הילד"ר דחומו רב
 ושללו קר ומועט ולכן לא מנישם עליהם מלך שלא נתן בו כח לרדוף ולכבוש את הילד"ר עד
 הזמן הבה , ומה יעשה האדם . פשו להו ג' דל פלגא דלינותא , דהיכא למי"ד לא חיברי
 לילה אלא לשינתא (עירובין דף ס"ה) פשו להו כ"ה דל תרתי כרי ופלגא דללו ומויל ובייביב
 שאין בהם חטא ולא העדר אמונה ובטחון , פשו להו תרתי כרי ופלגא כלומר פחותמ"ג .
 אם אחת סובל את כולם . כלומר ב"ג מדות הרחמים שלך מוטב . ואם לאו פלגא עלי
 ופלגא ערך כלומר שיהי' כמו הכרעת דע"ה . דאיתא במדרש הקב"ה אומר לישראל התשובה
 שלכם היא שנאמר טובה ישראל עד ה' אלוקיך . וישראל אומרים התשובה שלך היא שנאמר
 כי יענה ה' אליך ונסובה . והע"ה הכריע בנייהם שכבו שנינו כאחד שנאמר שובנו חלקי
 ישע . וכמ"ש הבא לעבר משיעין אותו . וכיון שאומרים ישראל רנוגינו לעשות רנוגך ורק
 שאור בשעיהם מעכב חוקך מוטל על הקב"ה לגרש לך ויחא מדון ומיילא יהי' התשובה .
 ות"ת כולא עלי כלומר כמו באמרת התשובה שלהם היא הא קריבת נפשי קמך . וכמ"כ
 יש בכל ישראל כח המס"כ על קיום רנון העליון ורק ע"יך לעורר האהבה הטבעית שבלב
 ישראל . וזוה ח"ש שאמר להם יחזק לישראל עד שאתם מקלסין לי קלסוהו להקב"ה . ואומרים
 הנה

פֶּסַח שַׁבַּת פִּי יָא יב אֲנִתָא סו

אֲתָהּ הִי אֲבִינוּ גּוֹאֲלִינוּ מַעֲוֹלָם שָׁמַךְ . פִּי מַעֲוֹלָם כְּלוֹמַר הֵן אִם אֲנוּ מִתְעוֹרְרוּ מִמַּעֲמַר
לְחַשְׁבֵּה אֲתָהּ הוּא גּוֹאֲלִינוּ דְלֹאֲמַלְחָה הַקְּבִיָּה עוֹזְרוּ אִין יִכּוֹל לָהּ , וְהֵן אִם אֲדָם אִינוּ מִתְעוֹרְרִי
מַעֲמָלוּ אֵלָה שְׂמַתְעֵרָה עֲלֵינוּ רוּחַ מַמְרוֹס כּוֹדֵאֵי אֲתָהּ הוּא גּוֹאֲלִינוּ וְהוּוּ מַעֲוֹלָם :

הַמְצַנִּיעַ פֶּרֶק י' .

סו [דף ל"ב] אִין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה אֵלָה עַל חֲסֵס גְּבוּר וְעֵשִׂיר וְעַגְל קוּמָה . ר"ל חֲסֵס גְּבוּר
וְעֵשִׂיר כּוֹה כְּמוֹ שְׂאֵמֵר רַבִּי בְּאֲבוֹת אִיזְבוּ גְּבוּר הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִלְרוּ אִיזְבוּ
חֲסֵס הַלּוֹמֵד מִכָּל אִיזְבוּ עֵשִׂיר הַשְּׂמֵחַ בְּחֻלְקוֹ . וְעַגְל קוּמָה פִּירוּשׁוֹ שְׂכַל קוּמָתוֹ שְׁלִימָה
וְעוֹד שְׂכַל מַעֲלָה וְרֹאשׁוֹ לַמַּעֲלָה מְלַבֵּן שְׂמוּחוֹ שְׁלִיט עַל הַלֵּב וְלֹא כְּבִסְמָה שְׂכַסָּה לַמַּעֲלָה רַק
בְּתַאווֹת וְרֹאשׁה ג"כ לַמַּעֲלָה שְׁאִין מוֹחָה שְׁלִיט עַל הַלֵּב :

הַזּוֹרֵק פֶּרֶק יא .

סז [דף ל"ג ע"ב] תְּנִיא רַבִּי אֹמֵר דְּנִרִים דְּנִרִים אֵלָה דְּנִרִים אֵלּוּ ל"ט מְלֹאכּוֹת שְׂאֵמֵרוּ לַמַּעֲלָה
בְּסִינֵי וּפִירֵשִׁי דְּנִרִים מִשְׁמַע חֲרִין ה"א יִתִּירָה מְרִבִּי חַד הֵא תַלַּת אֵלָה
בְּנִימַט' תַּלְתִּין וְשֵׁשׁ אֵלּוּ ל"ט ע"כ"ל . וְרִיךְ לְהִבְיִן מַשְׁנֵי מַה ג' מְלֹאכּוֹת יִלְיָף לָן הַכְּתוּב
בְּחִיבַת הַדְּבָרִים מְאוּמִיּוֹת יִתִּירוֹת שְׂכִיבָה וְל"ו מְלֹאכּוֹת מְהַנְיֵמַי' שְׁלֵה , מִהַנְּשַׁתְּנוּ אֵלּוּ מְאֹלָה .
וְנִרְאָה לַפֶּרֶשׁ ע"פ מ"ש כּוֹזֵה"ק שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂית וְגו' פִּי שְׂהוּא לְוִוי לַעֲבֹד כְּחֹל
וְלַעֲשׂוֹת הַמְּלֹאכּוֹת , וְהִינּוּ לְבַרֵר הַמְּדוּת . וְהוּוּ עֲבֹדַת הַשֶּׁשֶׁת יָמִים עִיבּוּד הַשֶּׁשֶׁת מְדוּת , כְּמוֹ
עִיבּוּד עוֹרוֹת . וְלִבְרַר כָּל הַמְּדוּת בְּהַתְּלַלּוֹתָם שֶׁהֵם שֶׁשֶׁת לְכוּל מַשְׁשָׁה הָרִי ל"ו , וְכַחֲמָה
אִיִּתְּרִירוּ פִּי שֶׁהַשְּׂכַל מְבַרֵר הַמְּדוּת אִם הַמּוֹחַ שְׁלִיט עַל הַלֵּב . וְיֵשׁ ג' חֻלְקֵי הַשְּׂכַל שֶׁהֵם
הַב"ד הָרִי ל"ט ע"כ"ל תּוֹכֵן דְּבָרֵי הַזּוֹה"ק . וְשְׂאֵמֵרֵי סְפָרֵי יִרְאִים אִיִּתָּהּ דְּבַשְׁבַּת בּוֹרֵר אֲסוּר
וְאֲסוּר לַעֲשׂוֹת הַמְּלֹאכּוֹת , דְּבִירוֹר הַמְּדוּת הוּא ע"י אֲתַכְפִּיּוֹ וְאֲתַהַפְכָּה . שִׁיעֵנָה אֶת גּוֹפּוֹ
כּוֹזִירוֹת וּפְרִיטוֹת וַיְבּוֹא לִידֵי קְדוּשָׁה וְאֲתַהַפְכָּה כְּמ"ש כּוֹזֵה"ק הוֹלְשָׁה דְּגוֹפָהּ תּוֹקֶפֶת דְּנִשְׁמַתָּה
וְהוּוּ רַק כְּחֹל . אֲבָל בַּשְּׂכַת אֲסוּר לְהַתְּעוֹת רַכְתִּיב וְכַדְרוֹ כְּמַחֲלָל וּמַשְׁמָה . וְקִרְאָתָה
לַשְּׂכַת עֵנַג ע"כ"ל . לִכְךָ חַשׁוּבִים הֵי' לַיְצַנֵּן שֶׁהֵם ג' חֻלְקֵי הַשְּׂכַל הַמְּבַרְרִים אֶת הַמְּדוּת . וּמְרוּמוּס
בְּאוֹתוֹת הַתִּיבָה לְהִדּוּא . אֲבָל הַלִּיז מְלֹאכּוֹת הַרוּמוּס עַל הַלִּיז מְדוּת שֶׁהֵם שֶׁשֶׁת כְּלוּלִים
מַשְׁשָׁה שְׂהוּא עַל אֲשׁוֹן גִּימַט' יִלְפִינן ג"כ מְנִימַט' שֶׁל חִיבַת אֵלָה :

הַבּוֹנָה פֶּרֶק יב .

סח [דף ק"ד] אֲמַרִי לִי רַבְּנָן לְרִיב"ל אֲתוּ דְרַדְקִי הַאִידְנָה וְאֲמַרוּ מִיִּלֵּי דְאִשִּׁי בִּימֵי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן לֹא אִיִּתְמַר כּוֹזֵהִיכוּ אֲלֶיךָ בֵּית אֲלֶיךָ בֵּיתָה כּוֹי
אֲתַב"ש אֹתִי תַעֲבֵר אֲתַאֲוִה לוֹ כּוֹי , אֲלִב"ס לְהִיבֵן אֲוִלִיכֵם לָנֶן הַדָּם כּוֹי . נִלְע"ד דְּקָא חֲשִׁיב
ג' מְדַרְגּוֹת לְדִיקוּס וְעַלֵּי תַשׁוּבָה וְכִינּוּסִים , אֲלֶיךָ בֵּית זָכוּ מְדַרְגַת הַלְּדִיקוּס הַהוֹלְכִים לַעֲוֹלָה
בְּסִדֵּר הַמְּדַרְגּוֹת הַלּוֹךְ וְנִסְעוּ . וְהוּוּ כְּפִי סִדֵּר הַאֲלִיף בִּי"ת הַיִּסָּר . אֲתַב"ש מְרַמּוֹ לְעַלֵּי תַשׁוּבָה
שְׂנַפְלוּ עַד קֵלָה הַתַּחֲמוֹן , וְתַקְּנַתָּה לְחֹזֵר וְלִשׁוּב אֶל קֵלָה הַעֲלִינן שְׁלֵה עִיפֵי סִדֵּר הַמְּדַרְגּוֹת
מְדַלָּה עַל הַהִיטִים . וּבְמַקּוֹס שְׂעַלֵּי תַשׁוּבָה עוֹמְדִין אִין לְדִיקוּס גְּמוּרִים יִכּוֹלִין לַעֲמֹד . וְהוּוּ
כְּסִדֵּר אֲתַב"ש שְׂמַתְחַבֵּר הַתִּי"ו עִם הַאֲלִיף וְהוּוּ אֹתִי תַעֲבֵר אֲתַאֲוִה לוֹ . אֲלִב"ס זָכוּ מְדַרְגַת
הַכִּינּוּסִים שִׁיט לְהֵם עֲלִיוֹת וַיִּרְדּוּת אֲבָל אִינֵם נוֹשְׁלִים לְנַמְרִי . וְזָכוּ כְּסִדֵּר אֲלִב"ס וְהִי"ש לְהִיבֵן
אֲוִלִיכֵם לָנֶן הַדָּם כּוֹי וְהִי"ל :

הַאֲזִיג פֶּרֶק יג .

עא [דף ק"ז ע"ב] תְּנִיא דְבִי ר' לְמָה נִקְרְאָתָה לְפִי דְרֹר שְׂדֵרָה בְּבִית כְּבִשְׂדָה . וְהִנֵּה
כְּפִי הַנְּרֹאָה תַנּוּ דְבִי ר' לֹא תַנִּי לֵה לַעֲיִין שַׁבַּת אֵלָה פִּירֵשׁ
כִּינּוּי שְׂמָה לְמָה נִקְרְאָתָה דְרֹר , וְהִי"כ לְמַאי הַלְּכַתָּה . וְנִלְע"ד דְּאִשְׁמַעֲיָין דִּישׁ בְּעֲבֹדַת הַבָּרֵס אֶת
בּוֹרְאוֹ ג"כ מִיִּן כּוֹה כְּמ"ש מְלַפְּנוּ מְזַבְּחוֹת הַחֶרֶץ וּמַעוֹף הַשָּׁמַיִם תַּחֲכַמְנוּ , דְּהִנֵּה בֵּית הוּא
בְּיָמֵה כְּמ"ש לַעֲיִל הַדְּרַדְקִי , וּמַעֲמִיִּיזוּ דְבִישׁוֹ שֶׁל אֲדָם הוּא הַלֵּב וְכִינָה לִיבָה , וְשִׂדָה הִיא אֲמוּנָה
כְּמוֹ

פֶּשֶׁר שֶׁבֶת פִּיג יָד אֲנֵרְתָא

כמו שאמר ר"ל מ"ד והי' אמונת עתק כו' אמונה זה סדר זרעים כו' (לעיל דף ל"א) ומי' רבאדם מאמין בה' וזרע ומקום שישלח ה' ברכתו בשדהו. וז"ש שדרה בבית כבשדה. רומז על האדם שבינתו אינה מפרישו מאמונתו. כמו בהיותו באמונה פשוטה בלי שום טעם ודעת. כמ"כ אף אם יש לו בינה להבין בכל הטבעיים והמקרים מ"מ אינו מפסיד בזך האמונה הפשוטה. ולא יענה שכמו לסכול עול זרים אלא להיות רק עבד ה' :

שמנה שרצים פרק י"ד.

עד [דף ק"ח] שמואל וקרנא הוו יתבי אגודא דנהר מלכא חזינכו למיא דקא דלו ועכירי'

א"ל שמואל לקרנא גברא רבה קאתי ממערבא וחייט במשיא וקא דלו מיא קמי' לאקבולי אפי' זיל תהי ל'י אקנקני' כו'. ופירש"י דהוו דלי גליכון מגביהן ועכירי ענין לער משום לערו שאף הוא עכור ומפני שלא ה"י הרוח משכבת וראה שהמים נעשים גלים הבין שלכבוד אדם גדול הוא והנהר ה"י מושך מא"י לבבל עכ"ל. לאקבולי אפי' פירש"י לעשות מחילה סביביו כשכחא נפנה על דוכני הכפינה שלא יראה גילוי ע"א לקנה עכ"ל. זיל תהי כו' פירש"י הריה נז' בקנקנו אס י"ן הוא או החמיץ כו' כלומר בדקבו אס חכס הוא או לא עכ"ל. וכחוס' כתבו וז"ל ר"ח לא גרוס דקא דלו מיא לאקבולי אפי' אלא ה"י חזינכו שמואל למיא דקדלי ועכירי אמר שמואל גברא רבה קאתי וחס במעמי' פי' שמע שמואל שאדם גדול בא בספינה וידע שמואל שיכתה אותו אדם גדול מן הכהר ומתוך כך יחוש במעיו לפי שהמים היו עכורים מחמת הרוח שהי' מבלבלם ולפי ששמואל ה"י רופא מומחה א"ל לקרנא זיל תהי כו' פי' הראה אס הוא חכס ורואי לבדוד אציחלו. לבימי ופעשה לו רפואה והכדונו כפי מה שראוי לו עכ"ל. ומכרש"א כתב וז"ל עיין ברש"י ובחוס' והוא דחוק. וי"ל שידע שמואל שאותו גדול הוא חס במעיו ואפשר דשמע נמי שמואל שהגדול בא אליו לרפואתו שהי' שמואל רופא מומחה ושמואל וקרנא יתבי אגודא דנהר כדי להקביל פני גדול וכשראה שגם המים דלו לקבולי אפי' א"ל לקרנא זיל תהי כו' ודקאמר שהיו המים עכורים בזה ראה שאין המים הולכים כדרך מלמעלה למטה אלא דהוו קדלי ממטה למעלה כדי לאקבולי כו' ולכך הוו עכירי לפי שהלכו שלא כדרך עכ"ל. ולכאורה בשלמא בתוס' לא ניחא להו בפירש"י דהא משום גירסתו ושניט שלפי' רש"י ה"י שס נס בעליית המים בגלים שלא נעשה שיהיה ממש, ובחוס' ר"ל לפרש שהי' בדרך הכעב בלא כס, אבל למכרש"א שפי' שהי' שס נס אמאי לא ניחא ל'י בפירש"י וכוחו בפירש"י הוא דחוק. אררבה מלשון הגמרא משמע דק בפירש"י. לכך ר"ל דקשה ל'י למכרש"א גדול הוא דא"ל שמואל לקרנא זיל תהי ל'י האקנקני' רב ראה שנעשה גם למטה והבין שאדם גדול הוא א"כ למאי דריך עוד לבדוק ואין לומר שא"ל לבדוק אותו בתורה, דאולי הוא רק אדם גדול במעשים. דא"כ עיקר חסר מן הספר, ועוד דקא קאמר ל'י זיל תהי ל'י אקנקני' ופירושו אס י"ן הוא או החמיץ וכדפירש"י. א"כ כל עיקר הבדיקה ה"י לבדוק במעשיו. לכך הוכרח מכרש"א לפרש דפי' קדלו מיא היינו שהיו הולכים מלמטה למעלה וראה זה ממה שהיו המים עכורים ראה והבין שאין המים הולכין כדרך אלא מלמטה למעלה. ור"ל שזהו בדרך משל, דכמו המים ההולכין שלא כדרך אלא מלמטה למעלה מחמת הרוח המחזירם לאחור נעשים מזה המים עכורים. כך הוא החכס שאינו רואה שיפולו מעינות חכמתו החולה נעשה מזה עכור ומבלבל בלער מפני שהוא היסוד טבעו. דהתורה נמשלה למים מלך שכמו המים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה מחוייב הגדול ללמד את הקטן ממנו. רק דמ"מ אמרינן בברכות (דף ק"ג) אס ראי' דור שאין התורה חביבה עליו כנס שנאמר עת לעשות לה' הפרו-תורתך. והוה הענין כאן, דשמואל ידע שאדם גדול בא ממערבא והלך עם קרנא להקביל פניו וכעת שיטבו על שפת הנהר החתיל שמואל לחשוב ולהתבונן מכו כשיעשו אל אותו הגדול למאי עזב ישיבתו ונוסע אליו. וראה בחכמתו שהמים כלומר חכמת רב קדלו כלומר הולכים שלא כדרך אלא מלמטה למעלה. ור"ל שאין רואה להטעים שם חכמתו ולהמשיכם כמו מן הנהר אלא לעלו חכמתו ולכנס בקרבנו. ומתוך כך חכמתו עכורה מחמת שהוא בלעז ומן רואה לישב על השמות תורה מפי שמואל. אח"כ תשב בדעתו אולי נוסע האדם גדול פשוט להשתחוות אלנו ולא עזב כלל ישיבתו. וזו א"ל לקרנא גברא רבה קאתי ממערבא לכאן ואינו יודע אס חייט במעמי' בדרך מחלות פלוקים שחולט בתו' מעמי' (כמ"ס בשבועות דף ק"ג) וזכו סיבת ביאתו לכאן כדי לשתחוות מחליו או דקא דלו מיא לאקבולי אפי' כלומר או מכנס חכמתו בקרבנו שלא יושב מעיינותיו

פֶּשֶׁר שֶׁבֶת פִּיר אֲנֵדְתָא סָח

מעיינותיו חוזה ולכן בא לכהן ללמוד תורה. זיל תהי ליי אקנקיי' אס יין הוא שריחו נודף או החמין שחוסם ועולה למעלה, פיי אס ישפיע לך תורה או יחדל. וזכתי ניחא השאלות ששאל אותו קרנא, מנין שאין כותבין תפילין אלא ע"ג עור בהמה טהורה א"ל דכתבי למתן תהיה תורה א"ל. ובפסוק זה יש שתי משמעות א' כפשוטו שהדבר הטורה צפיד ולא תעלה בלבד. ב' הדרשה מן המורה בפיר, כלומר שיהיו בחלונות השפילין שהוא הקלף ג"כ דבר טהור שחובל לחול עליו הקדושה וכן לריך להיות האדם חוכו ככרו כתוב, ואם הדור אין התורה חביבה עליו ואין תוכס כדכס לריך לכנס את התורה, דהקשה כל התורה לתפילין, ואח"כ שאלו מנין לרס שהוא אדום א"ל דכתבו ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדס. והוא רמז לאיש האדום שאין בו מדת החסד המשולה למים אלא שהוא בעל דמים ורגזן ויש ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדס. דלכאורה א"ל לכתוב ויראו מואב מרחוק את המים גזוי. ומדכתבי מנגד משמע מנגד לטבעס טעבט המים להיות לטב. ורמז לו קרנא לרב בזה שיש איש רגזן שאינו רואה לעשות חסד ולהשפיע חכמה. היפוך הטבע המים שורדים במקום גבוה למקום נמוך, אלא כטעב הרס שנקרש ועומד במקום אחד. ושאלכו עוד מנין למילה שהיא באתו מקום. כלומר מנין שאות הבזית לריך להיות במקום גזוי אימא לבו אימא אזנו. כלומר שיהי האדם רק בפנימיותו דבוק לה' ולא יהי לבו ערל מהבין ואזינו משמוע דבר ה' אצל לא שיהי בגילוי שיהי נראה קבל עם הבזית הכרותה. א"ל דיין ערלתו חמה מערלתו חמה, כלומר תמים מהי' עם ה' אלקיך שנלרך להיות גם בחלונות תמים ומדבר דברי ה'. ומכל אלו הג' האלות הבין רב שבא לנכוחו אס בדעתו לפור תורהו או לכנס. ומאי היא שבת ביאתו. והקפיד עליו שחשירה או שחשוד צעניו בני שבתו, או אפשר לומר שארדבה נכרו יהא רעוא דמיפוק ליי קרנא צעניו כלומר שיהי בעל קרנים לנגח ולפלפל בהכמתו ולא הקפיד עליו כלל :

עיה [ע"ב] תניא נמי הכי א"ר מונא משוס ר"י טובה עפת לזון שחרית כו' מכל קילורין צבעולם, הוא ה"י אומר יד לעין תקלץ כו' יד מכמא כו' תיחא ר"כ אומר בת חורין הוא זו ומקפדת עד שירחץ ידיו ג' פעמים. ופירש"י יד לעין שחרית קודם שיטול ידיו תקלץ נוח לו שתקלץ שרוח רעה שורה על הידים ומכמא. בת חורין היא פירש"י הרוח השורה על הידים לפני נטילה ומקפדת צנעילתו לנטול יפה עד שיפוך מים יפה ג' פעמים על ידיו עכ"ל. נלע"ד לפרס הענין, דהא דאמרו טובה עפת לזון שחרית ורחילת ידים ורגלים ערבית משמע הדגולת בני הדברים שזה, ולכאורה הא לא דמיין להדדי כלל. דעפת לזון שחרית בגולתה לקרר את ההוס הנקבץ צעניס ע"י השינה ולרכך את המוגלת ולשקוף את הרירין שצעניס שנתקבלו ע"י ההוס צלילה. אצל רחילת ידים ורגלים ערבית איזו פגולה היא לעינים. ואי חמא שמלך שמקרר את הידים ורגלים לא יטולט צעניס שוס חוס א"א לומר כן. חדא דא"כ הל"ל לרחוץ פניו ג"כ ערבית ועוד דא"כ הל"ל ורחילת ידים ורגלים בלזון ומדלח קאמר בלזון ע"כ ש"מ דלאו משוס קירור החוס הוא. ועוד קשה דקאמר הוא ה"י אומר משמע דקאי אדלעיל מיני, והא לעיל מיירי במי שבואים עיניו לנלרך לו קילורין לעיניו, וכאן מיירי בכל אדם ובכל יום. ועוד לריך להבין מאי היא הרוח רעה שטורה על ידיו. והי נימא דהיא רוח רעה ממש א"כ איזו שייכות יש לה עם כלב העינים. ומהו פירושו של בת חורין היא. לכך נ"ל דה"פ. דהנה האדם כשיטן צלילה אמרו ז"ל שרוח רעה שורה על גופו וכמקין מנחתו עובר הרוח רעה מגופו ונשאר על קשרי אלצעותיו. ופי' הדברים כשיטן האדם עובר ממנו הנפש המשכלת ונשאר בו רק הנפש החיוני שמדרכו להזיק מלך שאין בו שכל המעכבו ומונעו מלהזיק את עלמו או את חצירו. ולכן האדם צעת שנתו עלול הוא להזיק את עלמו או את חצירו בלי דעת. וזהו הרוח רעה השורה על גופו, פיי שהרוח המחייבה צעת שנתו הוא רעה שהיא בלי דעת ושכל. וכשמקין משנתו נשאר הרוח רעה רק על קשרי אלצעותיו והידיס עסקניות הן. ולפעמים ממשש באלצעותיו ציניעה שבגופו במקום שהיזעה היא כס המות וכשיגע באתה היזעה בכל דבר החלול שיש בו דקות או חוס או ריח מזיק שס היזעה. ונקראת הרוח רעה בת מלך כדאמר ר' יוחנן בסמוך פוך מעביר בת מלך. משוס דקאי על הנפש החיונית, צעת שאין בה המלך המושל עליה שהוא הנפש המשכלת. ועוד משוס שהיזעה נדבקה בפנימית נקבי עור הוד לכן נקראת בת מלך על דרך כל כבודה בת מלך פנימה, ולכך לריכה נטילה יפה ג' פעמים להסיר היזעה הנדבקה בחללי עור היד. וכן נראה מדקדוק לשון רש"י. וזכתי ניחא השייכות דעפת לזון שחרית עם רחילת ידים ורגלים ערבית, דהאדם ציוס עונד צידיו ומהלך צנעילו ומתקבץ על ידיו

פֶּסַח שַׁבַּת פִּיטוּ אֲנֵרְתָא

מעשה בראשית. ולעדות זו הי' לר"ך לומר בראשית ברא אלהים וגו'. לך נלע"ד לפרש דהכס ויכולו הרגס אונקלס ואשחכללו. ר"ל שנתחזקו ונתייבכו. והיא נגמר מלאכה כמו מכה בפטיש. וע"ז א"ר המנוח א"ת ויכולו דמשמע שמתליכו ושהכללו אלא ויכולו שהקב"ה שכללס וחוקס. והוא ית' נמר המלאכה. וזה הי' דוקא ביום הששי דנשבת אכור מלאכת מכה בפטיש שהיא אב מלאכה. ולכך כתיב יום הששי ויכולו השמים וגו'. כלומר שביום הששי לעת ערב נמר כל המלאכות שכלל הימים וחוקס, וקיימא לן דאין המלוה נקראת אלא פ"ש גומרה. א"כ האיש המעיד על הנמר מלאכה שהי' בסוף יום הששי שהוא ע"י הקב"ה בעלמו כאלו נעשה שוקף להקב"ה במעשה בראשית הנקראו ע"ש גומרן. ובהכי ניהא דלא סגי במה שאומר ויכל אלקים ביום השביעי וגו' דזכו רק עדות על השביעה בשבת ולא על מעשה בראשית :

א"ר הכדא אמר מר עוקבא כל המהפלל בערב שבת ואומר ויכולו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהם על ראשו ואומרים לו ובר עונך והמלאך חכופר. נלע"ד טעם הדבר כדפירשתי לעיל במאמר הסמוך שבאמירתם ויכולו מפיד על בריאת שמים וארץ וקיומם שכלל הוא בנשגות הבורא ית'. וכל הכופר בע"ז כמודה בכל התורה כולה (רולין דף כ' ע"א) והטעם הוא כיון דמודה בנשגות הבורא ממילא מקבל עליו מאותיו כי הוא אדון העולם ונפשו והיותו זידו ית'. וזו היא ההשגחה האמיתית ההרעה על המצר וקבלה על לבא. לךך אומרים לו ובר עונך והמלאך חכופר. וענין שני המלאכים המלוין לו לאדם, הכפר לומר שם היל"ט והילכ"ר דבהי יש יל"ט וילכ"ר בגופו של אדם. דהכפ"ר המשכלת הוא היל"ט והכפ"ר הבהמית היא הילכ"ר. ולעמוד כנגד הילכ"ר הזה לר"ך סיוע ועזר מלמעלה כמ"ש אלמלא הקב"ה עוזרו איין יכול לו, מזד בהרגל מעשוריו לילך בצרירות לבו ולהשיג כל מאוויו וכפ"ו הבהמית לפי טבעה. לכן נותן לו הקב"ה כח ועזר מלמעלה. והוא היל"ט השני, והוא הוא המלאך שהמר ר"י צרי' בכמוך, והארי כי זה לעומת זה עשה באלקים בכדי שיכ"י הבהמית ניד האדם כדי שיקבל שכר טוב על טוב בחירתו, לכן נותנים לו כח מלמעלה גם לבחור ברע ח"ו. אלא שהבא לטבר מסייעין אותו. והם הם שני המלאכים המלוין לו לאדם דבניהם הם מלאכים שלוחים וכחות עליונים, ונקראים מלאכי השרת דבניהם הם כחות לזרת בקודש. דאפי' המלאך רע הוא רק רע בחילוניותו ונדבורו. אבל בלבו ובמהשגתו הוא טוב גמור, וכמ"ש חז"ל טוב זה יל"ט מאד זה ילכ"ר. דכל מגמתו הוא שימאום האדם בעלמו ובפיתוייו ויבחר בטוב, וכמכל הזוגה עם בן המלך המצואר צוה"ק. וז"ש ר' יוכי מלאך רע בע"כ עונה אמן. כ"י דאו גם בחילוניותו ונדבורו מוכרח לכודות לילכ"ס ולענות אמן בכ"ו ולהיות כ"ו ולבו שוים :

ר' אבדו הוו עבדין ל"י בנאפוקי שנתות עגלא תלהא הוב אכיל מיני' כוליהא כי גדל אבימי צרי' א"ל למך לך לאכסודי כולי האו נכדוק כוליהא ממעלי שבהא שבקוה ואחא אריה הכלב. וללאורה קב"ה ביהך תלהא א"ל אבימי צרי' למך לך כולי האו לאכסודי הא בקידושין (דף י"ב ע"א) היהא צבריהא האלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם א"ל כדי שימול ארנקי ויזרקנו לים בכפיו ואינו מכלימו. והכי ק"ל בעו"ש ע"י ר"מ ס"ה. לךך נלע"ד לפרש דהכס עבודת ימי החול היא מלהמת הילך ונשבת כיון דמיקדשא וקיימא וקראת לשבת שונג. איין בו מלהמת הילך. וז"ש כאן ר' אבדו הוו עבדין ל"י עגלא תלפא בנאפוקי שנתות. ר"ל במולאי שנתות כיון שבהחיל בו מלהמות הילך שהוא מזד נפשו בהמית כוו עבדין ל"י עגלא תלהא, כלומר ההחיל להכניע ולשבור את נפשו בהמית. וזהו אכיל מיני' כוליהא. כלומר שלקח מנכסו בהמית רק כוליהא ימין. דכליות יועלות וכוליא ימין מייטג לעזב וכוליא שמאל מייטגו לרע. כדפי' מהרש"א גבי כליות יועלות. וכ"י מקבל ר' אבדו בקברו רק העלה מכוליא הימנית היינו לקדושה, כי גדל אבימי צרי' א"ל למך לך כולי האו לאכסודי. ר"ל למך לך לענות נפסך נכדוק כוליהא ממעלי שבתא. כלומר ישאר בעלה הקדושה ממעלי שבתא. אבל בהמת יש שני מיני לדיקים יש לדיק גמור שלבו חלל בקרבן ואין בו שום זר רע. ויש לדיק שגלך בכל יום למלהמת הילך. ולכך חלקה אריה לאותה העגל כלומר דאוחה הקדושה ברעה להמשיך עליו בחולל מפני אריה אל הימין. ולכך הכפידה את נפשו בהמית ר"ל שנתגש ויחר מכפי שהי' מבחף עלמו :

צב [דף ק"א ע"ב] אבא בן מרהא דהוא אבא בר מיימינו הוה מכפי צ"י וזו ריש גלותא פייסוהו קא מנערי ל"י הוב כדי דר"י רוקא א"ל ריש גלותא אייתו גיגא כחיקון עלויה א"ל לא לריכיהו הכי א"ר יהודה רוק דורסו לפי חומו א"ל לרע"א מרכנ

בשר שבת פטו אגרתא ע

מרבנן הוא שבקובו . ולכאורה קשה הא על כרחך גם מקודם ידעו אותו דאם לא היו יודעים אותו לא היו מלוים לו מעות . וא"כ מהו שא"ל ריש גלותא עכשיו לורבא מרבנן הוא, דמשמע שלא ידעו אותו עד הנה . לכך נלע"ד לפרש דהנה כתיב לוח רשע ולא ישלם, והבינו דבי ריש גלותא בקרא כפשוטו . דכל הלוה הכהן משלם, או ילוח רשע ולא ישלם כולו כן, דא"כ ה"ל לכתוב לוח רשע ואינו משלם, כולו בלשון הוה, או ילוח רשע ולא ישלם כולו בלשון עמיד . ומדכתיב לוח רשע בלשון הוה ולא ישלם בלשון עמיד, ע"כ דה"פ לוח רשע, אימתי נקרא הלוה רשע, ולא ישלם . כלומר באם שבעת שלוח דעמו ולא ישלם, שמחשבתו לבתחלה שלא ישלם . אבל אם בעת שלוח דעמו לשלם רק שנאנס ולא שילם אינו רשע . וכיון דחשבוהו דבי ר"ג לרשע לפיכך הוו מעטרי לוי . וכיון דא"ל הא דא"ר יבודה רוק דורסו לפי תומו, וטעמא הוא כדפירש"י שאין מתכוין למרה ולאשוויי גומום ואע"ג דממילא ממרה הוא כי לא מתוין שרי משום מאיכותא עכ"ל . ור"ל דק"ל כר"ש דלמר דבר שאין מתכוין מותר בשבת דמלאכת מחשבת אכרה תורה, ואע"ג דאב"י ורבא אמרי הרווייהו מודה ר"ש בפסיק ריש"י ולא ימות (לקמן דף קל"ג ע"א) כלומר אם ע"י המשכה מוכרח להעשות מלאכה אסור וכ"פ בפוס"ע אור"ח סי' של"ז . אבל בכה"ג משום מאיכותא שרי אפי' בפסיק ריש"י משום דאנוס הוא דמלאכה נעשית ממילא לאנוסו ולא לרצונו, וכשמשמע זה ריש גלותא הביין גם שמעושת הכתוב כפי האמת, דבאם כ"י אנוס ללות ובעת צב' שישלם, ואח"כ נאנס ולא יכול לשלם אינו רשע, לכך א"ל ר"ג שבקובו לורבא מרבנן הוא . כלומר גם עכשיו הוא לורבא מרבנן ואינו רשע כלל :

מפנין פרק יח.

צד [דף קכ"ט ע"ב] אר"ג א"ר בר אבוב אמר רב כל האמור בצרפת חוכחה עושין לחיה
 בשבת שאמר ומולדותיך ביום הולדת אותך לוח בל כרת שרך
 ובמים כ"ו ובהחל לא חותלת ומולדותיך ביום הולדת מלאן שמילדין את הולד בשבת . לא
 כרת שרך מלאן במההכין את העבור בשבת, ובמים לא רוחלת מלאן שרוחלין את הולד
 בשבת כ"ו . ולכאורה קשה פהח בחיה דאמר עושין לחיה בשבת שהיא היולדת ומסיים
 בהולד דכל בני דנקט קאי רק על הולד ולא על היולדת. וכי תימא דנקט היה משום רישא דאמר
 מלאן שמילדין את הולד בשבת, דזה שייך להיולדת . אי אפשר לומר כן . חדא דא"כ לימא
 עושין לחיה ולולד בשבת . ומדקאמר רק עושין לחיה ש"מ דמשום לער החיה נקט לכו ולא
 משום לער הולד . ועוד דהתוס' כתבו גד"ה כל האמור וז"ל לא מקרא מפיק אלא מכהמא
 כיון שבא בפרשת חוכחה א"כ הוא לער אם אין עושין ובקילו הכמים לעשות ובכולן אין
 בהם איסור דאורייתא עכ"ל . ואי תימא דפי' מיילדין את הולד בשבת הוא להוליד את
 הולד ממעי היולדת, א"כ אפי' כ"י בזה איסור דאורייתא כ"י מותר משום בכנה . ולמאי
 כתבו התוס' דבכולן אין בהם איסור דאורייתא, אלא ע"כ דפי' מיילדין את הולד הוא לאהר
 שילדה לתקן ולהחליק איבריו . על דרך שאמר היולד לעיל (דף ל"א) דמפני שאין להם חיות
 פקחות לכך ראשיהם של צבליים בגלגלות . דאינן מעגלות את ראש הולד תיבך בעת שגולד .
 וא"כ קאי הכל על הולד ולא על היולדת, ואמאי אמר עושין לחיה . לכך נלע"ד דה"פ עושין
 לחיה בשבת כלומר בשביל החיה שלא תלעטר על העדר תיקון ולדה, ולא בשביל תיקון הולד
 דהולד אינו מרגיש בלערו ואינו רוצה בתיקונו ולועק וזכוח בעת שמתקנים ורוחלים ומלפסין
 אותו . ולכך אע"פ שאלהר זמן ירגיש בלערו אם לא יתקוהו כדבעי מ"מ כיון דעכשיו
 אינו מרגיש בלערו ואלדבה מלעטר בתיקונו לא היו מתירים לעשות לו בשבילו . אלא משום
 לער החיה כהירו . וילוף לה שפיר מקרא דכתיב ומולדותיך ביום הולדת אותך וגו' דלפי
 פשוטו ה"ל לכתוב ביום נולדת . ומדכתיב ביום הולדת אותך משמע דקאי על היולדת או
 על החיה המיילדת את הולד . וככי קאמר קרא ומולדותיך כ"י כ"כ בעפשות וכסילות שלא
 די שאתה לא הרגשת בלערך ותיקונך שהיית כתינוק בן יומא אלא אפי' המילדת לא ידעה
 לעשות לך מה שצריך לתיקונך . והנמשל הוא דלא די שאתה לא רצית ולא כ"י לך דעת
 להסלים חסרונוך אלא אפי' גם החכמים ופרנסי כדור לא השגיחו בתיקונך . וכיון דאמר
 קרא שבלערו נוגע להחיה לכן חתירו לעשות כל אלה בשבת בשביל לער החיה :

אמר

פסוק שבת פיש אנרתא

ר' אליעזר דמילה פרק יב.

צ"ח [דף קל"ג פ"ג] אמר אב"י אמרה לי אם אספליתא דכולהו כיני שב מינאי תרנא וחד קירא, רבא אמר קירא וקלנא רישנא דרשה רבא נבמחא קרעינהו בני מנימין אסיא למנייהו א"ל שבקי לכו חדא דאמר שמואל האי מאן דמשי אפי' ולא גניב טובא נקטרי לוי חספתיא מאי תקנתא? לימאי טובא במיא דסילקא. ללע"ד פירוש הדברים דהגמרא מייטי להו להני מימרות לענין רפואת הנפש. והנה האיסופליטס היא רטיה שעושין ע"ג מכה להוליא המוגלא והליחה ברעה ממנה. עושין אותה מז' מירי חלב וחד דזפת דטבע החלב לרכך את המכה, וטבע הזפת להוליא את המוגלא. הרי דכשיסי' דוקא ו' פעמים ככה ריכוך המכה אז יוכל להוליא הליחה הרעה. והענין ברפואת הנפש שנלמד לרכך את המדות ואח"כ יוכל להוליא הרע שבהם. וע"ז אמר רבא קירא וקלנא רישנא ופירש"י שהזפת יהי' לכן שיואל שלא ע"י האור כו'. והנמשל הוא שלא יהיו בהתפעלות וברשפי אש שהוא ארום, אלא שיהי' בהסתר ובקרירות שהוא לכן. דרשה רבא נבמחא קרעינהו בני מנימין אסיא למנייהו. פי' שהם היו רופאים גם מחולי הנפש וקרעו כל מדותיהם שנקראים לבושים. א"ל שבקי לכו חדא, כלומר שנלא תורה דכתיב זה ולכל בשר מרפא לא תהי' רפואה שלימה. דאמר שמואל האי מאן דמשי אפי' ולא גניבא טובא ר"ל מי שרוצה ומטרה פתימותו ואינו מנגב היטב שלא יהי' נראה לזולתו כלומר שאינו בהלנע לכת נקטרי לוי חספתיא. כלומר יביאהו לידי גסות הרוח שהיא לרעה הפסיו, מאי תקנתו לימאי טובא במיא דסילקא. ר"ל ילמדו הרבה ספרי מוסר המשוליס למיא דסילקא שהם מרוס וחד יפסיו. וא"כ יהיו לריכוס התלמידים שתלמדו אותם ספרי מוסר. וז"ש שבקי לכו חדא כו' :

צ"ח [דף קל"ג] אמר אב"י אמרה לי אם היא ינוקא דלא מייך מיקר הוא דקר פומי' מאי תקנתא? לייתי כבא דגומרתא ולינקטי לוי' להדי פומי' דחיים פומי' ומייך. פי' הדברים נלע"ד על דרך שאמרו לעיל (דף ל) כל תלמיד שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נטופות מר תכוניה, פי' כל תלמיד שיושב לפני רבו ואינו מקבל מרות שאינו שותף בנצח את דברי רבו. מאי תקנתא? תכוניה, פי' שיחממו שפתותיו בנחלים בוערות, שהם או דברי מוסר או שבת מוסר, וז"ש כאן האי ינוקא דלא מייך. פי' היא תלמיד שאינו יונק בטוב השפעת דברי רבו. מיקר הוא דקר פומי' פי' סימן הוא שאין שום חמימות כהכל פיו היואל מהכל הלב. ותקנתא? לייתי כבא דגומרתא. פי' כוס נחלים בוערות. שהוא או כוס פורעניות או כוס ישועות כלומר או דברי מוסר או שבת מוסר כדי שיחממו זילמוד היסב: ואב"ר אב"י אמרה לי אם היא ינוקא דלא מינשתיס לינפשי' כו'. ינוקא דלא מעוי לייתי שליתא דאימי' ולישרקי עלי' ומעוי כו'. ינוקא דקטין כו' ולישרקי עלוי' מקופנה לאולמא וחי אליס מאלומא לקוטנא. פי' הדברים נלע"ד לרמו שרריך לחקך את התינוק ולהרנינו שילך בדרך הממוצע. והנה ינוקא דלא מינשתיס סימנא הוא דא"ר החומלי בקרבו הוא מעט ואויר הנחלי מרובה ולריך להפיה בו רוח ואויר מעט מעט כמו הרוח שיואל ע"י נקבי הנפה. ור"ל התינוק המתמיד בלימודו בטבע ונבדל מכל העולם אין זה דרך המילוט ולדרך להפיה בו מעט אויר העולם רחוב תורה עם דרך ארץ ועוד שנלמד זה לדבריהם גופו. והינוקא דלא מעוי ופירש"י דקטין רחוב נכנס ויואל יפה פעל. וכברכה מקומות מלינו מעוי לינשא דלועק ומדבר הוא והוא הוא. והשפתח מלך שיבורות האש והעפר שבו אינם על דרך מיוזג הממוצע ולכן יסוד האש אינו שואף הרוח כדרכו ויסוד העפר אינו דוחה את הרוח כדרכו ומזה נעשה תגבורת מרה ירוקה שממנה באים תאוות רעות ותקנתא? להכיורו מאין באת מעיפה שרוחה. וזהו שליתא דאימי'. וכדרך כלל חשיב הכא כל הדי' מרות, ינוקא דלא מינשתיס הוא מתגבורת מרה ארומה ומתוך כך אינו יכול להיות מעורב עם הבריות, ינוקא דלא מעוי הוא מתגבורת מרה ירוקה ומתוך כך אינו רוצה בדברי תורה אלא בתאוות, ינוקא דקטין הוא מתגבורת מרה שחורה ולכן מקטין עלמו יותר מרשי. ותקנתא? לישרקי מקופנה לאולמא, כלומר להגדילו ולהחשיבו בעיניו עד שיגבה לבו בדרכי ה'. ינוקא דאליס. פי' גדול יותר מרשי הוא מתגבורת מרה לבינה, ולכן הגדלות שלו היא שלא בטעם אלא נפוח כדפירש"י. ור"ל בדרך הנאום שהיא חולפת בגלל קנא. ותקנתא? מאלומא לקוטנא. פי' להראות לו וללמדו דסימן לנכות הרוח עניות ואין עני' אלא דיעד: וזהכל הוא ללמדו ולתנכו ולתנמו שילך בדרך הממוצע :

פֶּסֶחַ שַׁבַּת פֶּיֶךְ אֲנֵרְתָא עַא

תולין פרק ב'

קב [דף ק"מ] א"ר חסדא לא ליכול בר בי רב ירקא משום דגריר ליבא. ואר"ח אנא לא בעניתי אכלי ירקא ולא בעתירותי אכלי ירקא בעניתי משום דגריר בעתירותי משום דאמינא היבא דעייל ירקא ליעול בשרא וכוורי. ופירש"י משום דגריר ליבא ומאכילו להם הרבה ואין לו עכ"ל. וקשה לפירושו ה"ל לרב תפול לומר בר בי רב עני לא ליכול כו'. ועוד מכו דאר"ח בעתירותי לא אכלי ירקא דאמינא היבא דליעל ירקא ליעול בשרא וכוורי. הא כיון דירקא גריד ליבא א"כ אדרבה ליכול ירקא כי היבא דליגריר לבא ויאכל הרבה בשר ודגים. לכך נלע"ד לפרש דכנה לאדה"ר לא הותר בשר לאכול רק ירק עשב ופרי העץ. ולנה הותר לאכול בשר. דכתיב בבראשית הכה נתתי לכם את כל עשב כו' ואת כל העץ כו' לכם יהי לאכלה. ובנה כתיב כל רמש אשר הוא חי יורק עשב נתתי לכם את כל גוי'. והטעם כוא לדדה"ר מלא הכל שוכן בעולם, וכל בעלי חי נבראו קודם לאדם. וא"כ מפני מה יהי מושל וארון עליהם ולאכול את בשרם. אבל נח כיון שהלילם מהמנוול בתיבתו והאכילם והסקם כל ימי המנוול. ולכן נעשה ארון ומושל עליהם לעשות עמהם כשלו. וכו לפי פשוטו. ועי"ל דכל מה שברא הקב"ה לא נברא אלא לכבודו (אבות ספ"א) ולכאורה איזה כבוד יש להקב"ה ממה שהאדם אוכל. אלא ע"כ דחו כבודו שהאדם אוכל לכבוד בוראו לעבדו ככה האכילה. והנה עד נח לא היו שום מלות דנימא שיעבוד את ה' ככה האכילה לכן לא הותרו בבשר. דהא יוכל לחיות כמו שארי בע"ח וצולי אשר יאבד בעלי חיים. אבל נח שהוזהר בשבע מלות יתכן שיאכלו בשר והוא יעבדו את בוראם. וכמ"ש סוף ברכה לשחיטה פי' תכלית הבהמה לשחיטה שיאכלנה האדם לכבוד בוראו. אמנם זהו עבודה קשה שלא יאכל האדם בשר תלוה למלאות תאוותו אלא לעבודת בוראו. ולאו כל מוחא סביל דא. כי זו היא עבודה המורה יותר מתענית דכל אדם יכול להתענות אבל לא כל אדם יכול לאכול ובשרו בשר. כמ"ש עם הארץ אסור לאכול בשר. דכנה חנו רואים: דכל בהמה וחיה שמאכלם עשב השדה או שאר צומח אינם מיוקים וטורפים, אבל חיה האוכלת בשר יש לה ארס ששורף ודורסת וטורפת כל הפוגע בה. כמ"כ עם הארץ שאין בו דעת כיון שיאכל בשר יהי' כמו חיה רעה הדורסת וטורפת. וז"ל ר"ח נח בי רב לא ליכול ירקא כו' פי' כהלמיד שאינו מאכיל עדיין לא יאכל ירק דייסתעף מזה תלות אכילה יותר מכפי הנורף לו לקיום גופו. וכן אר"ח על עלמו אנא בעניתי כלומר בעת שהייתי עני בדעת לא אכלי ירקא משום דגריר שיומשך בי תלות אכילה שלא לכבוד הבורא. ובעתירותי כשהייתי עשיר בדעת לא אכלי ירקא דאמינא היבא דעייל ירקא ליעול בשרא וכוורי פי' במקום שהי' עליה לזרק שאוכלנו לכבוד ה' ליעול בשרא וכוורי, יהי' עלייה לבעלי חי, שלא כל אדם זוכה לשתי שולחנות שיאכל בעל חי ושהי' עלייה לבעל חי על ידו:

דא"ר חסדא בר בי רב דלית ליה משחא נימשי במיא דחרילי. ופירש"י מיש דחרילי הנקיים יחד וגדל עליהם ירקרוקים עבה ונחה כשמן עכ"ל. פי' הדברים בר בי רב שאין בו חכמה בעלמו, דחכמה משולה לשמן כמ"ש ושמן על ראשך אל יחכר. תקנת"י שיחזור תרבה על לימודו וגירסתו שהם כמים הנקיים ואינם נובעים ואינם נמשכין זכשיחזור הדבם על לימודו ימלא בהם חכמה. כמ"ש עדות ה' נאמנה מחכימת ספי, וכמ"ש מעיקרא לניגמר והדר למיסכר, ממילא:

דא"ר חסדא בר בי רב דזבין אומלא ליזבין אונקא. תלית ביי' תלתא מיני בשרא. ופירש"י אונקא צוואר תלתא מיני בשרא ישעוהו שו שלשה מיני מטעמים שמן וכחוש וגי' הנוואר, דלית ליה במה לנקות ג' מיני בשר. ובבשר הנוואר יש כל הג' טעמים. ופי' הדברים האי תלמיד שאינו יכול לברר בשכלו טעמי הדברים ששמע מרבותיו איזה דבר יש בו. שוב טעם ואיזה דבר יש בו טעם כחוש ואיזה דבר אין בו כלל בנותן טעם כמו הגידים תקמתי' ליזבין צוואר כלומר ילמוד בגרון ובקול, דקול מעורר הכוונה, וישעוהו בלימודו כל הג' טעמים:

ואר"ח בר בי רב דזבין כיתונא ליזבין מדנכר אבא וגיחזורה כל תלמיין יומיין דמפטיא ליי' תריביר ירתי שתא ואנא ערבא. מאי כיתינתא כיתא נהא רהויי לכוזיב בעליה כנת נאה. ע"ה, פי' הדברים נהר אבא הוא נהר המושך ממקור טוב. ולכך נקרא נהר אבא משום שהפכתן סס יכה, כלומר להיותו לכוזיב מהשבותיו ודברו ומדותיו בשכל טוב ממקור טוב

עוד כלומר שלמדו מרב ראוי והגון, ולחזור על לימודו לבררו וללבונו ככל תלמינו יומין
 זיהיו מדותיו ולבושי נפשו עונים ונאים כל ימות השנה ויהי ראוי ליטב בין תיח' ולפיכך
 אמר ואנא עבא. ע"י יכול להיות ר"ח ערב בדבר :

ואר"ה בר כי רב לא יתיב אפיפא חתא דמכליא מאני' פ"י לא ילך למקום ישיבה חדשה
 שמא יש שם קוליה שיקללו לבושי נפשו, ועוד דבמקום שאין מכירין אותו יעשה
 מה שלבו חפץ, ובמקום שמכירין אותו יבט מלעשות דבר מגונה ובושת פנים לנן עין :
 אמר ר"ה לכתמי' תיהוו לניען באפי גוברייכו לא תילוןו ההמא באפי גוברייכו כו', פי'
 הדברים נתי' קרי להו לתלמידיו העניים המקבלים הנלרכים לבריות. ומחמת
 שהם מקבלים קרי להו בשם גנות. דזכר הוא משפיע ונקבה מקבל. ואמר להו בדרך ענה
 טובה שימנהגו בלושן שלא ימאסו בעיני הבע"ב המחזיקים אותם. וקרי להו גוברייכו. וז"ש
 לא תיכנון ההמא באפי גוברייכו דתניא אין שותין מים בפני רביה (בכורות דף מ"ד ע"ב)
 ופירש"י דרך תיח' להיות לנוט באכילה ובשתייה וכו'. שם ד"ה ואין שותין כהנו וז"ל
 ובהלכות דרך ארץ אמרינן דבריהם הוסיף ללד' אמר וישתה מים ע"ג. והוצאו דבריהם
 באר"ח ס"י ק"ע במ"א שם סק"ו. וכל פרטי המאמר הזה סובב על זה הענין שלא ימאסו
 ויתוללו בעיני המחזיקים אותם על שולחנם. ומ"ש נקיע מרגניתא בחדא ידא וכורא בחד
 ידי' מרגניתא אחוי להו וכורא לא אחוי להו עד דמילטערן והדר אחוי להו. עיין פירש"י.
 וכוונת הדברים כפירושתי' שאל' להתלמידים העניים ליהיו ידעי דבע"ב המחזיקים אותם
 אם הם הדיועים מגמתם ותשוקתם להתחבר עם התי"ח ולהיות לכשר אחד עמהם ומתחלה
 מנקשים מהתי"ח דברי תורה וזהו נקיע מרגניתא בחדא ידי', והתורה נקראת ע"ש דדים
 במ"ש דיה ירוון בכל עמ. ורוליס להתאחד עם התי"ח וז"ש וכורא בחדא ידי'. מרגניתא אחוי
 להו כו' ר"ל דברי תורה משפיעו להם אבל לא מתאחדו עמהם עד שתראו שבאמת רוליס
 להתחבר בעפר דבליים וללמוד מדרכיהם. דאל"כ הא אמרינן בסנהדרין (דף י"ב) למה תי"ח
 דומה בפני עם הארץ בתיח' דומה לקיתון של זהב סיפר עמו דומה לקיתון של כסף נהנה
 ממנו דומה לקיתון של חרס כיון ששכר טוב אין לו תקנה, וכשתראו שבאמת רוליס להתחבר
 עמכם וללמוד משפיעים אז תתאחדו עמהם :

חבית פרק כב.

ק"ג [דף קמ"ה ע"ב] יתיב ר"ח בר אבא ורי' אסי קמי דרי' יוחנן ויתיב ר"י וקא ממנס
 א"ל ר"ח ב"א לר"א מפני מה עופות שבבל שמיים א"ל כלך
 למדבר עזה וארץ שמיים מהם. מפני מה מועדים שבבל שמחים מפני שהם עניים. מפני
 מה תי"ח שבבל מלויינים לפי שאין בני תורה. איתער בהו ר"י א"ל דרדקי לא כך אמרתי
 לכם אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אקורה אמרה ואם לאו
 אל תאמרה כו'. וללאורה משמע שעסקו בדברי שיחה בעלמא. וקשה הא ישבו לפני ר"י
 וכודאי עסקו בתורה והיאך עסקו מדברי תורה כשתתמנס ר"י ועסקו בדברי שיחה. והא
 אמרינן בחגיגה (דף י"ב) כל הפוסק מד"ת ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו נחלי רתמים
 כו'. ועוד אמאי א"ל ר"י מקרא אמור לחכמה אחותי את כו' דקאי על ד"ת. ולמאי אמר
 להם המשל מאיסור אחותו ולא אמר להם משל להיתר מביעתא בכותחא או שאר היתר ברור.
 משמע שר"א אמר לאיסורא או לחומרא, ובדבריו אין משמעות מה כלל. ונלע"ד דנהג איתא
 בכתובות (דף ק"י וק"יא) כל השנחים בני שדר בא"י וההיפוך בני שאינו דר בא"י ע"ש.
 לכך שאל ר"ח ב"א מר"א מפני מה מלינו להיפוך מה דא דרבה עופות שבבל שמיים. ר"ל
 עופות משל הוא על הגודדים ללחם איהו ומ"מ הם שמחים בחלקם ושמיים. ואמרינן לעיל
 (דף כ"ה) אחיה עשיר כל שיש לו נחת רוח בעשרו ובאבות תנן אחיה עשיר השמח בחלקו.
 ופי' עשיר ביארתי לעיל דקאי על עשיר בדעת. א"כ כיון דחזין דגם העניים שבבל שמבטאים
 מוונותיהם כעוף השמים מ"מ שמחים בחלקם ויש להם נחת רוח עד שמתהווים שמיים א"כ
 דק הם בעלי דעה. ע"ז אמר לו כלך למדבר עזה וארץ שמיים מהם. והע"פ שבמדבר הוא
 ארץ לא זרועה ולא ימלאו העופות מוונותיהם שם כי אם בקושי גדול ובמלוט מ"מ הם
 שמיים והוא מחמת שבמדבר הם חפשיים ואינם מחייירים מכללידים ומעופות הסורסים,
 כמו כן האנשים שבח"ל כיון דכל דדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוך (כתובות שם) ואף
 יראתו על פניהם כמו בא"י לכך הם שמחים ושמיים. ושאלהו עוד מפני מה מועדות שבבל
 שמחים

פֶּשֶׁר שְׁבֵת פֶּיֶכָב אֲנֵרְתָא עַב

שְׁמַחִים אִיכּ מְקַיִימִים מְלוֹת יִימֵי בְּשִׁמְחָה מֵאִיכּ בְּאִי, אִלּוּ מִפְּנֵי שֶׁשֶׁם עַנְיִים רַיָּל מִפְּנֵי
בְּדַעַת וְאִינֵם יוֹדְעִים מֵאִי דְכֹתִיב וְהַשְׁבַּתִּי כָל מַשׁוּפָּה חַנָּה כּוֹי וְכָל מוֹעֲדָה. וְשָׁאֵל עוֹד מִפְּנֵי
מַה מִּיָּד שֶׁבְּבָל מְלֻוּיָיִים בְּנִדְוִיָּה כְּלוֹמֵר בְּלִבּוֹתֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁלֶּם מְדוּמְתִים שִׁישׁ לֵהֵם מְדוּת
סוּבּוֹת יוֹתֵר מִזֵּי אִי. אִלּוּ מִפְּנֵי שֶׁאִינֵם בְּנֵי תוֹרָה. וְאִתְּיָא בְּסוּכָה (דָּף כ"ב) כָּל הַגְּדוֹל
מַחְבִּירוֹ יִלְרוּ גְדוֹל הַיַּמֵּנוּ. וְכַשְּׁמַע ר' יוֹחָן שֶׁמֶקְצִין וּמוֹלֵל כִּי אֵת בְּנֵי כָּל חַם עַל כְּבוֹדֵם
וְאִלּוּ אֲמוֹר לַחֲמָה אֲחוֹמֵי אֵת חַם בְּרוּר לֶךְ הַדְּבַר כֹּאחֻתָּךְ שֶׁהָיָה אֲסוּרָה לֶךְ אֲמַרְסוּ כּוֹי
כְּלוֹמֵר דִּהְיֶה אֲחוֹתָךְ אֲצִי"ש שֶׁמֶלֶךְ הָיִין וְעִי"ש הַעֲבָד אֵתָּה לְרִיךְ לֵאחֻב אֹתָהּ מִ"ע אֲסוּר
אִפְ"י לְהִתְיַחֵד עִמָּה וְכִ"ש לֵישָׁא אֹתָהּ. כַּמִּיכּ אִם יוֹדֵעַ אֵתָּה בְּאֲחִיךְ בְּנֵי עַמְךָ שֶׁשֶׁם עַמִּי
הֶאֱרַךְ וְאִינֵם בְּהֵם יִרְאֵת שְׂמִים וְאֲסוּר לֶךְ הַיַּחֲוֹד וְהַהֲתַקְרָבוֹת עִמָּהֶם הֶרַחֵק מֵהֵם וְאִם לֹא
אֵל תִּתְרַחֵק מֵהֵם, וְאִ"כּ אֲמַאי תִּרְחִיק כִּי"כּ וְתִקְטִין אֵת בְּנֵי בָּבֶל. אִלּוּ מִפְּנֵי מַה עוֹפּוֹת שֶׁבְּבָל
שְׂמִים מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָלוּ. דִּקְעָנִים לֹא גָלוּ כַּמִּי"ש וּמְדַלֵּת הֶאֱרַךְ הַשְׁאִיר כְּבוֹדָרָחֻן וְגוֹי, וְכִי תִּשְׁמָע
מֵאִי אִיכְפַּת לְהוֹ לַעֲנִיִּים אִם הֵם גּוֹלִים מִתְּקוּמָתָם. הֵא גַם בְּתִקְוָתָם סוּבְלִים דְּחָתוּת וְעוֹנֵי עִי"ש
הֵבִיט הַכְּתוּב שֶׁנֶּאֱמַר עַל הַהָרִים כּוֹי מִצּוֹף הַשָּׁמַיִם כּוֹי נִדְדוּ הַלְכוּ. אֲלֵמָא דְגַם בְּצוֹפּוֹת
שְׂתוּנּוֹתֵיהֶם אִינֵם בְּמִקּוֹם יִישׁוּבֵם דּוֹקָא אֲלֵא מְעוֹפְסִים וּמִבְּקָשִׁים אוֹכֵל לְמוֹ מִ"ע שִׁיךְ בְּהֵם
נִדְדוּ וְגוֹלָתוֹ. וְהֵבִיט לֵהֵם גַּם הַכְּתוּב שֶׁאִינֵם מוֹאֵב כּוֹי וְנִגְלוּלָה לֹא הֵלֵךְ עִ"כּ עַמְדָּה עַצְמוֹ בּוֹ
וְגוֹי. אֲלֵמָא דְמֵי שֶׁלֹּא הֵלֵךְ בְּגוֹלָה הוּא מֵאֲחוּס בְּיוֹתֵר, וְחִי"ש רַיָּי אִית לִי רַב בְּבָבֶל :

אִי"ר יַעֲקֹב אֲר"ר יוֹחָן כּוֹלֵם חוֹרוֹ חוֹן מְקוּלִיִּים הַאיִסְפִּין דְּלֵאמַר רַב הֵי מְדַרִּי דְּבָבֶל מִהֲדַרִּי
מֵאִל עֵינֵן עֵיטֵם וְהָאִי כִּיוֵן דְּלֵא שְׂרִיר שְׂדֵרִי לֹא מֵאִי סְלִיק. וְפִירֵשׁ מִדְּרוֹטָם
שֶׁבְּבָל מִחוּרִים מֵים הַנְּשַׁפְּסִים בְּהָאִי לְעֵין עֵיטֵם שֶׁהוּא מְקוֹם גְּבוּס שְׂבָאִי שְׂאוֹתָם מִעֵין
מִבִּיט מֵים לְבֵית עֲבִילָה כְּהִ"ג בְּיוֹהִיכּ כּוֹי וּמִבִּיטִים וּמְחוּרִים הֵמִים דְּרַךְ סִילּוּתָם וּסְלִמּוֹתָם
שִׁישׁ בְּפִרְתָּהּ. וְהַדְּנִים חוֹרוֹ דְּרַךְ אֹתוֹן סוּלְמוֹת וְהָאִי קוּלִיִּים הַאיִסְפִּין כִּיוֵן דְּלֵא שְׂרִיר שְׂדֵרִי
אִינֵם קָשָׁה שְׂדֵרָה שְׁלוֹלָה מֵאִי סְלִיק עִכְ"ל, פִּי' הַדְּבָרִים נִלְעִיד דְּסִ"ל לְרַיָּי כְּרַב יְהוּדָה דְּלֵאמַר
בְּכַתּוּבֹת (דָּף ק"א) כָּל הַדֵּר בְּבָבֶל כֹּאִילוֹ דֵּר בְּאִי"ר דְּכּוֹמוֹ דְּאוּרָא דְּרַיָּי מִתְּחִילֵם דְּמִוֹרְתָם עוֹלָם
גַּי"כּ לְמִרוֹם כְּמוֹ בְּאִי"ר וּמִנְשַׁכְתָּה עֲלֵיהֶם חֲכָמָה מִלְּמַעְלָה מֵאֵר שְׂמַתְּלִים בְּכוּוּנָה עוֹלָמָה וְעוֹלָה
תְּפִלָּתָם עַד מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ כַּמִּי"ש בְּמַלְכִים אִי' ח' וְשִׁבּוֹ אִלֵּיךְ בְּכָל לְבָבָם כּוֹי בְּאֲרֵץ אוּבִיבִים כּוֹי
וְהַשְּׁלָלוֹ אִלֵּיךְ דְּרַךְ אֲרַסֵּם כּוֹי וְהִבִּית אֲשֶׁר בְּנִית לַעֲשֶׂךָ וְשִׁמְצַת הַשְּׂמִים מִכּוֹן שְׂבַחֲךָ וְגוֹי. וְחִי"ש
רַשִּׁי דְּרַךְ סוּלְמוֹת שְׂבַפְרָתָהּ, דְּסוּלֵם בְּנִימַטִּי קוֹל וִישׁ סוּלֵם בּוֹאִי"ר וְסֵלֵם בְּלֵא וְאִי"ר וְכִן קוֹל יִשׁ
בּוֹאִי"ר וִישׁ בְּלֵא וְאִי"ר. כַּמִּי"ש הַקָּל קוֹל יַעֲקֹב. וְעֵינֵן בְּסִידוֹר הַאֲרִי"ר דְּקָל בְּלֵא וְאִי"ר הוּא קוֹל
הַתְּפִלָּה שְׂעוּלָה לְמַעְלָה וְהוּא סֵלֵם בְּלֵא וְאִי"ר. וְקוֹל בּוֹאִי"ר הוּא קוֹל הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשַׁךְ מִלְּמַעְלָה
לְמַטָּה וְהוּא סוּלֵם בּוֹאִי"ר. לֶכֶךְ כָּל הַדֵּר בְּבָבֶל כֹּאִילוֹ דֵּר בְּאִי"ר שֶׁהַדְּנִים כְּלוֹמֵר הַתִּי"ח הַשְּׂמִים
בֵּים חֲכָמָה הַתּוֹרָה חוֹרִים דְּרַךְ אֹתוֹ סוּלֵם בְּתְּפִלָּתָם עַד מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ לְשִׁמִּים מִכּוֹן שְׂבַחֲךָ
יְהִי' וּמִשָּׁם נִמְשַׁכְתָּה לֵהֵם חֲכָמָה הַתּוֹרָה. אֲבָל קוּלִיִּים הַאיִסְפִּין הַמְּשַׁל הוּא לְהַדְּרִים בְּחַ"ל שֶׁלֹּא
בְּבָבֶל אִינֵם שְׂדֵרְתָם קָשָׁה כְּלוֹמֵר אִינֵם תְּפִלָּתָם עוֹלָה יִשָּׁה. דִּי"ח בְּרִכּוֹת הַתְּפִלָּה הֵם כְּנֵגֵד יִי"ח
חוֹלוֹת הַשְּׂדֵרָה. וּמִשּׁוֹם הֵי אִינֵם הַתּוֹרָה נִמְשַׁכְתָּה לֵהֵם כַּכְּאִי :

שׂוֹאֵל פֶּרֶק בְּג.

קו [דָּף קמ"ט ע"ב] וְאִי"ר אֲמַר רַב בְּשַׁעָה שִׂירָה נְכוּכְדֵלְנֵר לְגִינְסָה רַעְשׁוֹ כָּל יוֹרְדֵי גִינְסָה
וְאֲמַרְוֹ שֶׁמָּא לְמַשׁוֹל עֲלֵיהֶם הוּא בָּא כּוֹי. פִּי' הַדְּבָרִים כִּי"ל
דְּלֵאשְׁמֵינֵן שְׁלֵהִיּוֹם תַּחַת מִתְּשַׁלֵּת אֲדָם רַעַשׁ וּמִתְּנַגַּחַת כְּמוֹ נְכוּכְדֵלְנֵר רַעַ וְאִי"ר יוֹתֵר מִיִּסּוּרֵי
גִינְסָה. שְׂהִרֵי גַם יוֹרְדֵי גִינְסָה רַעַשׁוֹ שֶׁמָּא בָּא נְכוּכְדֵלְנֵר לְמַשׁוֹל עֲלֵיהֶם :
קמ [דָּף קנ"א פ"ב] תְּנִיָּא רַיָּי הַקָּשָׁר אֲחוֹמֵר לְעוֹלָם יִבְקַשׁ אֲדָם עַל מַדָּה זוֹ שֶׁשֶׁם הוּא לֹא
בָּא בָּא בְּנוֹ וְאִם בְּנוֹ לֹא בָּא בָּא בְּן בְּנוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בְּגַלְלֵי הַדְּבַר
הוּם וְתַנָּה דְּבִי רַיָּי גִלְגַּל הוּא שְׁחוֹר בְּצוֹלֵם כּוֹי. וְלִכְאוּרָה קָשָׁה דְּמִקְרָא מִתְּשַׁע דִּהְכִּרָה הוּא
שֶׁהַגִּלְגַּל חוֹרֵר בְּעוֹלָם כְּדִתְּנָא דְּבִי רַיָּי אִיכּ מֵאִי יוֹעִיל בְּקַשַּׁת רַחֲמִים עַל מַדָּה זוֹ. וְיָלֵל לְפָרֵשׁ
עִיד שְׂרָאִיתִי בְּסַפֵּר אִי' מִפְּרֵשׁ הַכְּתוּב הִכִּיל בְּמֵאִי דְּלִיבָא בְּחוּלִין (דָּף ז' ע"ב) שֶׁאֲמַר ר' פִּנְחָס
בֶּן יִאִיר יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים הֵן יֵשׁ מִי שִׁישׁ לוֹ וְאִינוּ רּוֹלָה וִישׁ רּוֹלָה וְאִינֵם לוֹ. וְכַתְּבוּ שֶׁם בְּתוֹפִי
וְאִפְ"ה אִיקְרוּ קְדוּשִׁים שְׂמוּמִין אֵת חֲבִירוֹ לֵאכּוֹל אֲלֵלוּ מִפְּנֵי הַבּוֹשֵׁת עִכְ"ל. נִמָּלֵא דְמֵי שִׁישׁ
לוֹ נוֹתָן רַק שֶׁלֹּא בְּרַחוּן. וְמֵי שֶׁאִינֵם לוֹ רּוֹלָה לִיתָן רַק דְּאִין לוֹ הִרִי לְלוּהַ מִתְּשַׁעָה וְלוּהַ הֶרְצוּן
בִּידוּ. אֲבָל הַקְּבִי"ה רּוֹלָה שִׁיבִי' הַמְּעַשֶׂה עִם הֶרְצוּן בְּחֵאד לֶכֶן מוֹכְרָחִים שְׂנִיָּה לִירֵד בְּגִלְגוֹל
וְלִהְתַּפֵּךְ

ולתהפך שהי' העשיר עני כדי שהי' לו רצון לימן והמעשה שבגלגול הראשון מטעם לרצון זה. והעני יחי' עשיר ויעשה לזקה בלי רצון ויזקף לו הרצון שבגלגול הראשון. וז"ש הכתוב תמן תמון לו ואל ירע לבבך בתחקר לו. פי' שתחקר ברצון דלתי' כי בגלל הדבר הזה ומנה דבר ר"י גלגל הוא שחזור בעולם, כלומר שהי' מוכרח להתגלגל ולהיות עני, וזכה ליחא מ"ש כאן לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו. כלומר שהי' לו מדה טובה זו שיתן ברצון. ואם כבר בא בימים והרבה עשה לזקה שלא ברצון רק ממני הבושה יבקש רחמים לכה"ס שאם הוא לא בא בכו. שבנו יהי' עני ויהי' לו הרצון וברא מזכה אבא ולא ילמדו הוא לרעה בגלגול, ואם יזכה עוד ולא בא בכו בן בנו. שכן בנו יהי' עני וישלים חסרון הרצון, וכמו שאמר אבישי לרוד בר בך קורא ליוצין ואת לא תלמדו (סנהדרין דף ל"ה) :

ק"א עד אשר לא תחשך השמש והאור זו שדחת והחוטם והירח זו גשמה והכוכבים הלן הלכתות כו'. לעי"ד חשבו בזה מדרגות מדרגות. הדיקים ובינונים ומחזיקי התורה ובעלי תשובה. וזהו עד אשר לא תחשך השמש והאור זו שדחת והחוטם. וזה המשל לדיקים הנקראים פני הדור ובעל החוטם. ואליהם אמר אם תחנך ה' בחממה ישלחו מעיינותיך חולה ואל תמנע טוב מעליו בכיות לאל ידך שמה יגיעו ימים אשר לא תוכל להוסיף חכמתך גם אם תתפן. והירח זו גשמה וזה משל לבינונים דכמו הירח פעם מליאה ופעם ופעם פגומה וחסרה, כך הגשמה אלא האדם הבינוני פעם הוא בעליה מלא לזקה ועבודת ה' ופעם הוא צוריה ונופל ממדרגתו. ור"ל שיסתכל לקום מניפלתו ולהחיר את החושך ערם מהתשך הגשמה ויפול ח"ו לגמרי. והכוכבים אלו הלכתות וזה משל למדיקי הרבים שעליהם נאמר ומלדיקי הרבים ככוכבים וגו', והמשל הלכתות שהם הלחיים לכוכבים משום דכמו הכוכבים ניתנו לעזר להירח באורם. כך הלחיים שבהם קבועים השיניים שבהם לועס האדם המאכל שאוכל קרוי שהם העוזרים להחזיק הכשמה בתוך הגוף. והנמשל הוא מחזיקי ידי לומדי תורה ומלדיקי הרבים. ושבו העבים אחר הגשם זו מאור עיניו של אדם שכולך אחר בכיה. משל הוא לבעלי תשובה. דפי' שכולך אחר הבכיה ע"כ ל"ל שהולך לפי הבכיה. דלפירש"י שפי' חשיות עינים יבוא ויכסה המאור אחר שירבה בכיה וקפוחות מחמת תשובה כחו ולרות רבות עליו עכ"ל. לא יתכן לפירושו מכו המשל מושבו העבים אחר הגשם, הא אחר הגשם שבים העבים מלכתות אור השמש וגמלא מאיר השמש בתקפו והנמשל הוא שנתכסה מאור העינים והתשך. אלא דלפירש"י לריך לדחוק ולפרש ושבו העבים אחר הגשם כלומר שישובו עוד הפעם אחר הגשם להחשיך השמש וזהו דוחק, אלא מחזורתה כדפירשתי ור"ל אחר שיבכה האדם על ימיו ושנותיו שאבדו בתבו ולא ראה אור האמת. לפי בכיה זו תשוב הכשמה להחיר בו. היינו אם תבי' בכיה זו תשובה מאהבה יהיו זדונות נעשו לו בזכות ויאיר עליו אור פני ה' בתוקף עוז דלאמרינן במקום שנעלי תשובה עומדים אין לדיקים גמורים עומדים. (ברכות דף ל"ד וסנהדרין דף ל"ט) ואם תבי' הכביה והתשובה מיראה וזדונות נעשו לו כשגות וגדולה תשובה כו' שמנעת עד ככה הכבוד מקום מחלץ הגשמה. והמשל לשיבת העבים אחר הגשם. דהתועלת מפיוור העבים וזריחת השמש אחר הגשם היא ככפלים כמ"ש שמשא דבתר מטרא כתרי מפרי (תענית דף ג'). כך האור שאחר התשובה הוא כפלים כאור הקודם שלפני החושך והגשם שוטף מים הירדנים אם ישוב מאהבה. והיינו דאמר שמואל בסמוך האי דמעתה עד מ' שנין הדרא מכאן ואילך לא הדרא. כלומר אם ישוב אל ה' ויכנה על חיבור ימיו ערם עבדו רוב שנותיו כשהוא עדיין בכחו ובתאוותיו אז הוא תשובה מאהבה חדונות נעשו לו בזכות. וז"ש הדללא שישובו כל מעשיו להי' ולקדושת נשמתו, אבל לאחר מ' שנין כשעברו רוב שנותיו ומרגיש ימי הזקנה וחלישות כח אז התשובה היא רק מיראה. וזדונות נעשו לו רק כשגות ולא הדרה המעשים הקודמים לקדושה, עד שיעשה עוד תשובה עודפת על השגות :

וא"ר נתמן הלי כוחלא עד ארבעין שנין מכווח מכאן ואילך אפי' מליא כאביסנא דגדרתי אוקומי מיקס ארווחי לא מרווח. פי' הרברים לא זו אף זו א"ר נתמן לא מיכשית בעלי תשובה על עבירות שעברו כו"ל אלא אפי' הלי כוחלא שכוהלין את העינים ליפוחם ולהבדיל המאור כשיופילו הדמעות את הליחה הרעה ע"י אבן כהאל. והנמשל הוא על הלומד תורה ומשקל יפוח מעשיו ולגשר ברע מקרבנו, עד-ארבעין שנין מרווח. דעד ארבעין שנין קאים אינש ארעתא דרבי ובלומד ילך למתה לא רומה ליה כחובה על נייר חדש, ואותיות מהכימות. וזכו ארווחי מרווח. וכן במעשים טובים לזיו אברי איש ירא ה' כ' ודרשו ז"ל אשרי ירא את ה' כשהוא איש. אבל לאחר ארבעין שנין אפי' מליא כאביסנא

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיכָג אֲנֵרְתָא עַג

גדרתלי. פי' כוזב של גרדייס. כלומר אפי' ישתדל ויכניד ע"ע הרבה לאוקומי מוקיס ארווחי
לא מרווח :

ר' חנינא שכיבא לוי ברתי' לא הוה קא כבי עילוי' אמרה לוי' דכיתיהו תרנגולתא אפיסקא
מבינדא ח"ל תרתי' תכלא ועוירא. סבר לה כי הא דאר"י משום ריב"ק שש דמעות
הן ג' יפות וגי' רעות של עשן ושל כבי ושל ביה"כ רעות של סס ושל שחוק ושל סירות
יפות. הנה מדנקט הגמרא סבר לה כי הא דאר"י כו' משמע דמשקרא לא אמרינן הכי.
והוא דלעיל אמרינן דכל כביה טובה היא. ור"ל הן כששז האדם מחמת זכרונו בעלמו והן
כששז מחמת יסורין שברו עליו. ואפי' תשובה מיראה מגעת עד כה"כ לכפי'. אבל ר' חנינא
מדלא בכה על ברתי' ש"מ דלא ס"ל כך. אלא סבר לה כי הא דאר"י משום ריב"ק שש
דמעות הן ג' יפות וגי' רעות. של סס ע"י כחול המשימין שגינים כלומר הדמעות שמוריד
להשיג אור האמת. ושל שחוק פי' תענוג כלומר הדמעות שמוריד מחמת שחטענג מאד על
ה'. ושל סירות פירש"י כגון ריח חרדל. כלומר דבר חרף ודמסל הוא לדברי מוסר שבחריה.
אלו הן יפות. של עשן פי' המעלה עשן בלשונו וכועס ומחמת הכעס זולגים עיניו דמעות.
ושל כבי כלומר שבוכה מפני הטרות שצברו עליו. והוא כמו האב המכה את בנו ובנו בוכה
מחמת הכאב ולא על הטעבירה שצבר ועל רוע מעללו. הלא יכעוס עוד אביו עליו לומר הלא
עוב לך לבכות על זדון לך ולא תוסר עוד. ושל ביה"כ פירש"י מתוך יסורין. ור"ל הנפשה
מתאוותיו מחמת יסורין שאינן מניחין אותו להשיג עוד תאוותיו. ובוכה עוד ע"ז. אלו הן
רעות. ולכך לא בכה ר' חנינא על ברתי'. כלומר על הברה היא שבה עליו אלא שרצה
לקבל היסורין מאהבה ולשוב אל ה' מאהבה. ולכן אמרו לדביהו תרתי' תיכלא ועוירא.
כלומר הברה עוד לא תשוב ומה אויעל לשלא אראה אור האמת, מוטב לשוב אל ה' מאהבה :
[דף ק"יב] א"ל קיסר לר' יהושע בן חנניא מ"ט לא אחית לבי אבידן ח"ל טור תלג סחרוהי
גלידי כלבוהי לא נכחין עתוהי לא עתהין כו'. ופירש"י כלומר ראשי לכן בשלג ושפמי
וחקי הלבנו קולי אינו נשמע השינים אינן עומות עכ"ל. וקשה לכאורה הא לא למשתה
וסעודה נקרא שזיעלו אלו החירזים. הא שם הלך לויכות עם המינים לפני המלך. והא דברי
חכמים בנחת נשמעין, והי' יכול לבוא במרכבה רוממה ולדבר דבריו בנחת. לכך י"ל דכך
ח"ל אל תרמה שהמינים יבקשו את האמת. ואך שמעו דבר כגון מלחא בעממא יודו על
האמת. לא כן הדבר אלא אם מתוכחים עם איש החזק בכחו ובלשונו ועונה דבריו בקול
ונסברות רבות קבל עם, ובעד הכער בשנים לכל ימוש מדבריו הנכוחים וסברותיו הישרות
וישתדל לנלח את המתוכח עמו המקשיב על דבר שקר ולהכניעו תחתיו אז הם יראים מאיש
כזה. לא כן אנכי עמדי, כי זקן אני ואיני עוד בעל נחון רק אדבר דברי אמת ולא אוסיף.
וגם ספרטוהי גי' כלומר גם חבירי ותלמידיי הם זקנים ולא ייראו מהם המינים שיעמדו
לימיני לנלחם. וגם קולי אינו נשמע לפני המון העם, וקשה עליו להרבות בדברים והסבר
עד שיבינו גם ההמון. ממילא יאמרו המינים שנלחוני ויאמרו הכלייהם בעיני ההמון, לכך
מוטב שלא אלך כלל להתוכח עמם :

דבי רב אמרי אדלא אבידנא בחיטנא. ופירש"י מרוב זקנה אני הולך שחוח ומתנועע
ונראה כמי שמבקש דבר הנאכזר לו עכ"ל. ור"ל שהמינים יאמרו דכיון שאני זקן
ואיני בי עוד תאזה לדברי עוה"י לכך אני מבקש תמונת עוה"י. לא כן הנערים הם ילכו
דרכי המינים לכפור בחלקים חיים ובהשגחה פרטיית אז ימלאו כל תענוגי עוה"י נכונים
לפניהם. וא"כ בגלל האמונה חובדים כל שרירות לבם תענוגי הבלי העולם :

תניא ר' יוסי בן קיסמא אומר טב תרי מתלת. פי' טובה האמונה המלומדה בשנים, כלומר
הרב עם התלמיד. יותר משלשה כלומר מהאמונה הנטועה בלב שלישי שהוא השומע
היזכות, דמנו הרבו השלישי שהיא משענת הזקן אם גם היא לו לעזר מעט, מ"מ העזר הוא
רק בעוד המשענת בידו ואך יקאו מידו את המשענת הלא יפול לארץ. לא כן בכיותו הולך
על שתי רגליו לבד ילך בתום בטח ולא ימעדו קרסוליו. כך אם התלמיד מקבל האמונה
מרביו ילך בטח בחוס וביושר. אולם המקבל אמונה מהמלמד, ימלאו כחלה אשר יאבדו
אותה האמונה מלבו: ווי לה לחיה דהזיל ולא אחיה מאי היא א"ר חסדא ינקותא. פי' אם
ינטעו האמונה בלחם כהיותו נער אז תהי' תקועה בלבו כיתד במקום נאמן. אולם אם
יתחיל לטעת האמונה בלבו אך בכיותו זקן קל מהר תחלוף האמונה מלבו. וזהו המשל של
רב דימי דאמר ינקותא כלילא דוורדא. פי' פטרה היחבצת היטב על הראש ונתנת ריח
עוב לכב. סיבותא כלילא דחילפי פי' אבל האמונה הנטועה רק לעת זקנה היא כוזב של
קוליס

קוליס שעוקד את ראשו וישליכו מעל ראשו :

תנא משמי' דר"מ דוק בכפי ותשכח כנגרי שנאמר וכשבעה לחם ונהי' טובים וגו'. ר"ל
הבן היטב הסברות של הדבר שלמדת ותמלא ברגליך כלומר שהעמוד בחזק ולא ינלחך
שום איש ולא יפריעך שום דבר מאמונתך. שנאמר וכשבעה לחם וגו' לחם הוא תורה כמ"ס
לכו לחמו בלחמי. וכשהי' שבעים בתורה נהי' טובים. ומסיים הקרא ורעה לא ראינו
כלומר אימתי ורעה לא ראינו אם הוא מינקותא בימי הנעורים ולא עמנו עוד עמם חמא
ולא שום דיעה כוזבת. אבל בלא"ה נלמד לתשובה :

א"ל שמואל לרב יהודה שיננה שרי שקייד ועייל לחמא כו'. פי' האמר מדת הלחון
שיהא בטוקים כמ"ס נלח והוד תרין שוקין. ולמוד תורה בלחמיה ובקבלה מרבותיך.
עד ארבעין שנין מיכלא מעלי מכלאן אולך מישתא מעלי. פי' כיון דלא קאים אינש אדעתא
דרבי' עד מ' שנין לכך עד מ' שנין טוב הלחם של תורה שהיא הגירסא והיא כמו הלחם
המזון לקיום הגוף. ואחר מ' שנין כדקאי אדעת' דרבי' מישתא מעלי פי' יסבור היטב
עממי הלימוד והבן בחכמת התורה כמו היין העשוי לפקח ולהכחיס כמ"ס חמרא וריחמי
פקחין. ולענין אמונה ג"כ עד חלי שנותיו לריך להיות אמונה פשוטה בלי עמס ודעת רק
כמו הלחם השייד לכל אדם קטן כגדול. ולאחר מ' שנין כשהי' האמונה מורשת בלבן
וימלא ריחמו בצורה הגנלים שהיא לחם, ויעברו ימי החמימות שהוא עד מ' שנין אז יוכל
לחקור אלקות בחקירה ע"פ עמס ודעת להשיג תכלית הידיעה שלא נדע.

א"ל האי גוזא לר' יהושע בן קרחא מהכא לקרחינא כמה הוה ח"ל כמהכא לגזינא. ופירש"י
שח"ל כמה מהלך יש מכלאן עד הקרח להקניטו על קרחתו נחבין. וא"ל כמהכא
לגזינא. כמה שמכלאן עד הסרים עכ"ל. ולכאורה הם מילי דהדינאי לגמרי ולא אורה ארעא
כלל שידיעו כל אחד את חבירו במוס שבגופו. הא יאמר לו לך אל האומן ששאלני ואמור
לו כמה מכוער כלי זה ששעית. כדאיתא בתענית (דף כ' ע"א) במעשה דראב"ש שמדמן לו
אדם אחד שהי' מכווער ביותר כו'. נכנס ראב"ש לביהמ"ד ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה
ולא יהא קשה כארו. לכן ג"ל לפרש דה"ק האי גוזא לריב"ק מהכא לקרחינא כמה הוה
כלומר ראה החילוק בני לביק שאתה נמרטו שערות ראשך מרוב תאוות. ועוד דשערות
רומוות על מדות הרחמים כמ"ס ושער ריש' כעמר נקי, ויכר שאין כך מדת רחמנות
כמוני, וא"ל ריב"ק כמהכא לגזינא. כלומר אדרבה ראה החילוק ביני לביק שאתה סרים
ובע"כ איך בעל תאוה. ואני איני סרים ומי' איני בעל תאוה. ועוד שאתה סרים ואין
בך מדת הרחמנות כלל. דכל מי שלא הוליד אין בו רחמנות על בני זולתו. כדאמר רשב"ג
בבבורות (דף כ"ד ע"א) דכל שלא ילדה לא מרחמא וי"ס בטו"ש יו"ד סי' עמ"ז סי' ס"ה
ובדכתב שם ה"ק סק"ט ע"ס :

א"ל מינא. ברחא קרחא בארבע ח"ל עקירא שליפא בתמינא. נלע"ד דה"ק לוי ברחא קרחא
כיון דהקרח פסול לקרבן ח"כ כשגובנים אותו וטובחים או מוכרים משלמים לעולם
ארבע דהא אינו יכול להיות של הקדש דליפער מתשלומי ד' והי'. ור"ל דאתה בעל מוס
ואיך ראוי להיות קדוש. ח"ל עקירא שליפא בתמינא. כלומר הן עקור הן שלוף הוא בעל
מוס ואינו ראויין שיהיה להיות קדוש ומשלמים לעולם בעדם שמונה ארבע לכל אי'. אבל
הקרח פעמים שהוא כשר לקרבן כגון שיש לו מלאחוריו שפה שער המקיף מאחון לאחון כדסגן
בבבורות פ"ז מ"ב. ובהכי יוחא דלא נקט בארבע זוזי. בתמינא זוזי, דאי כפירש"י ומתירש"י
ה"ל למימר בארבע זוזי כו' :

דזי"י דלא סיים מסאני' ח"ל דעל סוס מלך דעל חמור בן חורין ודמעלי ברגלוי בר אינש
דלא הא ולא הא דחפיר וקביר עב מיני'. פי' הדברים הרך על סוס בקרית חולות
והכל מפנים לפניו הדרך זהו מלך דהמלך פורץ גדר כו'. דעל חמור אם גם הילוכו הוא
לאט לאט מי' לכה"פ אינו נושא משאו על שכמו אלא מניחו על החמור. הרי דהוא בן חורין
ממשאו. ודמעלי ברגלוי בר אינש. דמי שיש לו מנעלים ברגליו הולך בין הקוליס ובנעלי
סמים ואינו מתירא שמה יתק. דלא הא ולא הא כו' דחפיר וקביר ואינו מתירא מפני כל
מדג נסותו ועבדותו. ולכן טוב לו ממי שאין לו מנעלים ברגליו והולך יתק ומתירא לפי'
מדבר שאין בו רוח חיים. והנמשל הוא התכם הגדול אינו מתירא להתוכח עם כל התכמים
קבל עם. התכם הוא נקרא בשם מלך ע"ס נלחמו כמ"ס מאן מלכי רבנן. ומי שאינו במדרגת
זו אבל מי' בני עיר מחוקקים בידו ומשלמים בעדו כל המסים הוא בן חורין דהוא פ"ת
ומי שאינו גם במדרגה זו אבל לכה"פ יש לו מנעלים עושה מעשה בר אינש פשוט. כמ"ס
לעולם

לפולס ימכור אדם כל מה שיש לו ויקנה מנעלים לרגליו (לפול דף קכ"ט). דלא הא ולא הא
 סימנא הוא דלינו אדם תשוב כלל ולריך לו לירא מכל הבריות אפי' ממי שאין בו רוח חיים
 לגמרי. ע"ז השיב לו שממך בודאי אין לי מה לירא דאין לך הדרת פנים זקן ולא יהדרו
 אותך בידור המלכים. ואין לך שמחת לב זו אשה ואין לך עור כנגדך. דמי שיש לו אשה
 היא עוורתו כחמור למשאו ועל ידה הוא בן חורין. כמ"ש דשמשמנא גברא כורסי כי חרמי
 רמו לה (יבמות דף ק"ח). ואין לך נחלת ה' בניס ואין לך מי שיעמוד לימיך. ברוך המקום
 שמנענו לאותו האדם מכולם ולא אירא ממך. וגם לך לברך את המקום ע"ז דעכשיו יש לך
 בית ומנעלים. דאם הי' לך אשה ובנים והיית לריך לפרנסם או היית מחוסר כל :

א"ל קרחא מלויינא . כלומר הלא הקרחה היא סימן שמחמת רוב התאוות נעשית .
 והיא הביאך להיות בעירוס ובחוסר כל . א"ל עקירא שליטא טובחה כלומר אלנך יש
 הוכחה דמלך טבע בריאותך היית בעל תאוה לולא רחמי ה' שעשה אותך סרים . ועוד אפשר
 לפרס טובחה כשעשנו . ור"ל שהקב"ה ברוב טובו יסרך להיות עקר וסרים כדי למנעך
 מכתבאות. כמו שמונעים מהחולה המאכל העלול להיוק :

וסוגרו לתים בשוק אלו נקביו של אדם בשפל קול העתה בשביל קורקבן שאינו עומן .
 כלומר שאינו יכול עוד להפנות מהפסולת ולברר ולהבחין בין טוב לרע. ויקוס לקול
 הלפור שאפי' לפור מנערתו משנתו. כלומר דכל חלומותיו ע"ש ובעל כפפים יגיד דבר
 מפחדים ועצוריים אותו משנתו . מלך שחושב רק בעת פקודתו כי מהרה יפקד מושבו
 בזה . וישחו כל בנות השיר שאפי' קול שירים ושרות דומות עליו כשיחה. כלומר דאין לו
 עוד התפעלות הלב והכנסת :

ק"ב גם מגבוה ייראו שאפי' נבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים . ולכאורה
 מני' למירדש שאפי' נבשושית קטנה וי"ל מדכתיב גם מגבוה משמע
 דבר שהוא גם גבוה מעט דומה לו כגבוה מעל גבוה . וי"ל דהכי דריש הגמרא דעד הנה
 דיבר קהלת מענין תועלת הנפש שהאדם לעת זקנתו תש כמו מלגשות עוד גדולות כנפשו.
 ועתה פומר קהלת לא זו בלבד שאין לו לזקנתו תועלת הנפש בגדולות אלא שגם יירא
 לילך בדרך הישר והמיטויע. דגם שם אי אפשר שלא יהי' נבשושית או אבנים קטנים. ולהיוק
 דמים הנבשושית להרי הרים והאבנים הקטנים לרצני נגף ולורי מכשול. ור"ל דמלחמת
 גאור עם ארש זקן אינה כמו המלחמה עם הרך בשנים. דהרך בשנים יחממו הילר בחמימות
 התאוות. והאדם מתגבר על ילרו בלחות חמימות גופא. כמ"ש אש פגע בך מנוול זה משכחו
 לביהמ"ד אש אכן הוא נימוח כו' (סוכה דף נ"ב). פי' אש התאוה שמכניס הילר' בלבך
 היא אכן נגף דהיינו שהיא תלוות היתר רק למוותרות והיא אכן נגף שמתלוות היתר יביאך
 לדי תלוות איסור כמ"ש בזוה"ק על פסוק ונפש כי תחשאו. כי תוהא כו' ע"ש. בכיהמ"ד
 יתי' נימוח ותסור התאוה זרה . ואם ברזל הוא מתפוצץ. כלומר ואם התאוה היא רעה
 לגמרי תלוות איסור. שהיא ברזל ההורג את הנפש . יתפוצץ ויבטל ע"י התורה. וזו הדרך
 אינו דרך המיטויע אלא דרך הגלחון והמלחמה הכבדה עם הילר בעוד דמי האדם מרותחים.
 אבל לעת זקנת האדם וכבר נתקררו דמיו . לא יעיל בו הילר חמימות תלוות אלא פחד
 ומלכות מליך גם בדרך המיטויע. כמו מלכת לביהמ"ד ולביהמ"ד מדיחהו פן יבולע לו שם
 מאיזו דברים נעלים שימשע. ומפריעהו מללמוד תורה שבע"פ פן יתגאה בזה ופן יעקס
 הפשט. ובין כך וכך גודר בערו אפי' הדרך המיטויע :

דינאין השקד זו קליבוסת ויסתכל החגב אלו ענבות ותפר האכיונה זו חמדה . כלומר ולא
 עוד אלא דלינו מניחו הילר לעשות שום תועלת לעובת חבירו . הן להחזיק בעצמו
 ידי לומדי תורה או ידי המטיס שהוא משל הקליבוסת שהוא הירך שהגוף נשען עליו . והן
 לילך להסתכל בדבר הטוב לעובת חבירו שהוא משל הענבות הכושלות את הגוף למחוא
 הפלן . והן חסם הוא ומונע השפעת חכמתו מהמקבלים . וזהו המשל לחמדת נשים .
 פי' נשים אלו המקבלים הרואים בשפע חכמתו . הן כל אלה יפעל הילר עם הארש הזקן .
 ודוקא אש הי' רפה ידיים מנשוריו. אבל ת"ח שהורגלו מנעוריהם לילך בדרך החיים והטוב.
 כל זמן שחוקיים חכמה נתוספת בהם :

ק"ג כי הולך האדם אל בית עולמו איר יתק מלמד שכל לדיק ולדיק נותנים לו מדור
 לפי כבודו משל למלך שנכנס הוא ועבדיו לעיר כשהם נכנסים כולם בשער אחד
 ונכנסים כשהם לנין כל אחד ואחד נותנים לו מדור לפי כבודו . נלע"ד דרי' דריש הלשון אל
 בית עולמו . דלא כתיב אל בית העולם . ומדכתיב בית עולמו משמע שהולך אל ביתו שנת
 בעולמו

בצולמו . כלומר כפי שהתנהג בזה העולם . אז"פ שכולם נכנסין בשער אחר כלומר בשער
ג"פ כדפי' מהרש"א . מ"מ יש לכל א' וא' מדור לפי כבודו . ר"ל לפי לבושו . במ"ט ר'
יחנן טוב קרי למאני מכבודו . פי' לפי ערך לבושי הכסף בעו"כ"ו שהם מדותיו מהשבתיו
היבדורו ומשפ"ו . והמשיל למלך ועבדיו הנכנסין למגון לדרך להיות לכ"א מדור לפי מרד
הכלים והלבושים שהביא אמו :

וא"ר ילחק קשה רמה למת כמחם בבשר החי שנאמר אך בשרו עליו יכאב וגו' . ולכאורה
מג"ל לדרוש מה"ו קרא הקושי של הרמה שהיא כמחם בבשר החי . וג"ל דה"פ
דאקראמר אך בשרו עליו יכאב משמע דבשר של האדם יכאב על האדם שרי האדם הוא
דבר אחר והבשר הוא דבר בפ"ע . ע"כ ל"ל דהאדם הוא הכסף שהיא עיקר האדם והבשר
הוא הגוף . וקאמר אך בשרו עליו יכאב . שכאב הבשר יגיע אל הכסף . וזכו הרמה שמחמה
בבשר מרוב שומן שקיבץ על בשרו בריבוי התענוגים והתאוות . והיא כואבת לנפש מחמת
האינה יכולה להפריד מהכלי הגוף ומחשבות תאוותיו כידוע בענין השאלת הכסף . והוא
כמחם בבשר החי . כלומר שמכלכל את כחות הכסף וחכמתה כמו המחם בבשר החי
שמכלכל את מחשבות הכסף וחכמתו . דהכסף מרגשת בכאב הגוף . ק"ו גם בצמות האדם
מרגשת הכסף מהעדר שלימות הגוף שלכל לבושי הכסף הי' משכן בכלי הגוף :

א"ר החדל נפשו של אדם מתאבלת עליו כל ז' ימים שנאמר ונפשו עליו תאבל . פי' שהכסף
מתאבלת על הגוף שהי' משכנו ועתה נחרב ונרקב ונעשה עפר רפה ותולעה כדפי'
מהרש"א . ור"ל שמחמת שיעקר לבושי הכסף הי' בלב שהם ז' מדות לכן מתאבלת הכסף
על הגוף ז' ימים . דו' ימים קשורה עדיין הכסף עם הגוף מעט בדרך התעופפת למעלה .
כנשר יעיר קנו על גזוליו ירחף . כן הכסף תעיר קנה שהוא הגוף ומרחפת עליו ונוגעת
ואינה נוגעת בו כמו הנשר על גזוליו . והענין הוא דו' ימים יש עדיין איזו חמימות בלב
שלא נקדש' ונתקדש עדיין הדם בלב . והוא ז' ימים : כמו שאנו רואים בחולי השחפת הי"ך
קרייניק' שהחמימות מתחזקת עד ז' ימים . וכל זמן שיש שום חמימות הדם בלב יש להכסף
עדיין איזו התקשרות עם הגוף כנ"ל . דהכסף הוא כח היולי שפיר כח הרכבנה של הד'
יסודות שהי' מורכב בהם האדם בחייו . ולכן כל זמן שיש עדיין מעט יסוד האש בלב ולא
נחלקו כל היסודות מוכרח להיות שם כח היולי המרכיבם . ומחמת זה יש בלב עדיין כח
המתעבה מעט אש גם בלא סדרים ולא בפרטיות עמרים רק בדרך כלל ככל מה שנתסוה
מהרכבת היסודות בזה העולם :

הדואא דשכיב בצנבותי דר"י לא הוה לוי מנחמין כל יומא הוה דבר ר"י . ני עשרים ויחבי
בצנבותי כ"י אחתו ל"י בצנבותי דר"י וא"ל מנחם דעתך שהמת את דעמי . דבזה
שמשפירם המנחמין בצנבותי של המת מנחמים דעתו . כלומר שאינו חושב עוד בדעתו ששום
הבנה העולם דלע"פ שכבר נקדש' כח האזנים ונתבטל חוש השמיעה מ"מ השמיעה שכלם
יעצר דבר"הערה לא נתבטל מהכל כ"ז שיש עדיין שום חמימות בלב . דהשאלת הכסף מתקשר
במקום שהיו קשורים בחייו מחשבותיו . ומחמת שהחמימות בלב המת בתוך ז' ימים היא
חלושה ודקה מאד לכן מוכל הכסף ביותר להתאחד עם ארסה חמימות ולהשמיט בלב גם
שואם הכזרים שמדברים בניתו של המת . וכשמספירין שם מפעולות המת המצוות בחייו
מתבטל הכסף וחשוב למקורה הרוחני לכאשר עם רוחניות פעולות הטובות הכן :

[ב"ב] א"ר אבבו כל מה שאומרים בפני המת יודע עד שיספוס הגולל . ופליגי בה ר"ח ור"ש
בר אבא חד אמר עד שיספוס הגולל והיא עד שיסעבל הכסף כו' . פי' הדברים דלכאן
מ"רי יודיעת . בדברים שאומרים בפני המת עד שלא נקבר . ור"ל שהמת מתקשר בדעתו וזכא
הדברים . לזה מ"ד עד שיספוס הגולל : דלא עתהת הכל כקבר מכלכל את הכל וכת
יכאבו . ולא מ"ד עד שיסעבל הכסף . דכל זמן שלא נתעבל הכסף יש בכל עדיין מעט
הרפיה היסודות ומוכרחת הכסף שהיא כח היולי של היסודות להתחבר עם מעט הפרטיות
לפי' הכל לאחד שנתעבל הכסף ונחלקו היסודות . נאמר יסוד העפר נקבר . ושאר הג'
יסודות עולות עם הכלל היול' מתקבר שהוא כמו האד העולם מן הארץ . ולא מתחבר
הכסף רק עם הג' יסודות ונכסיו עוף למעלה אש " לכאב ואם למסד כפי מה שפעלה
הכסף בהיסודות בחייו :

ובחב"י יליד פאי דאמר עוד מ"ד עד שיסעבל הכסף יליף לה מדכתיב את בשרו עליו יכאב
וגו' . ונ"ל לומר דכל זמן שיש להכסף קיום יש להכסף עמו שום התקשרות וידיעה .
ומ"ד ע"י שיספוס בגולל יליף לה מדכתיב וישוב העפר על הארץ כשהי' וגו' . ופירש"י נפשו
קרוי

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּינָג אֲנֻרְתָּא עַה

קִרְוֵי עַפְרָה וּמַשְׁכָּב עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהִי מִיַּד וְהָרוּחַ תִּשּׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים שֶׁאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים עוֹר עֵכָל . וּלְכַאוּרָה קֶשֶׁה בְּשִׁמְלֵחַ לַמִּיָּד עַד שִׁיטְמוֹס הַגּוֹלֵל לֹא קֶשֶׁה מֵאִי דְרִישׁ לִי בְּקֶרֶת אֶךְ בְּשָׂרוֹ עֵלְיוֹ יִכְאֵב וְגו' דִּי"ל דְּרִישׁ לִי כְּדִי יִחַק קֶשֶׁה רַמְה לַמַּח בּוֹ וְסִיפֵי דְקֶרֶת כְּרַמְה נִפְשׁוֹ שֶׁל אִדָּם מֵאֲחַבְלַת עֵלְיוֹ כּו' . אִלָּא לַמִּיָּד עַד שִׁיטְמַכְל הַבְּשָׂר קֶשֶׁה הֵא כְּחַיִּב וְיִשׁוּב הַעֲפָר כּו' וְהָרוּחַ תִּשּׁוּב וְגו' . אִלָּא עִיב זִיל דַּמְפַּרְשׁ לִי לְקֶרֶת כְּדַפְרִישִׁית וְיִשׁוּב הַעֲפָר עַל הָאָרֶץ לֹא קָאִי עַל כַּל הַגּוֹף אִלָּא רַק עַל יִסּוּד הַעֲפָר שְׂנַפּוּפוֹ-וְהוּא כְּשִׁמְתַעֲבֵל הַבְּשָׂר וּמֵאֲחַלְקֵי הַיִּסּוּדוֹת וְיִשׁוּב יִסּוּד הַעֲפָר לְהַתְעַרֵּב עִם הָאָרֶץ כִּמוֹ שֶׁהִי קוֹדֵם הַבְּרִיאָה אִזּוֹ וְהָרוּחַ תִּשּׁוּב פִּי הָרוּחַ פֶּס שְׂאֵרֵי בִי הַיִּסּוּדוֹת הָאֵם וְהַמִּים לְרוּרִים בְּכַפְפֵי הָרוּחַ יִשׁוּבוּ וְיַעֲלוּ בְּהַרְכָּבָה רוּחִית בִּיחַד עִם הַנֶּפֶשׁ לַמַּעֲלָה :

תִּיָּד וְהָרוּחַ תִּשּׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נִתְּנָה תְּנָה לוֹ כְּאֲשֶׁר נִתְּנָה לָךְ בְּעִתְהָרָה אֶף אַחַה בְּעִתְהָרָה מִשָּׁל לַמֶּלֶךְ שֶׁחָלַק בְּגַדֵי מַלְכוּת לַעֲבָדָיו פְּקָחִים שְׂבָהִם קְפֻלוֹם וְהַיְחִיּוּס בְּקוֹפְסָא טַפְּשִׁים שְׂבָהִם הִלְכוּ וְעָשׂוּ בָּהֶם מַלְאכָה יְמִימִם בִּיקָשׁ הַמֶּלֶךְ אֵת כְּלָיו פְּקָחִים שְׂבָהִם הַחִזִּירוֹם לוֹ כְּשֶׁהֶם מְגוֹהֲלִים טַפְּשִׁים שְׂבָהִם הַחִזִּירוֹם לוֹ כְּשֶׁהֶם מְלוּכְלָכִין שִׁמְחָה הַמֶּלֶךְ לְקֶרֶת פְּקָחִין וְכַעַם לְקֶרֶת אֲחֵר טַפְּשִׁים עַל שְׂבָהִם פְּקָחִים אֲמַר יִתְּנוּ כְּלִים לְאֹלָרֵי וְהֵם יִלְכוּ לְבַחֲמִים לְשֹׁלוֹם וְעַל הַטַּפְּשִׁים אֲמַר כְּלִים יִתְּנוּ לְכַבִּיבָה וְהֵם יִתְחַבְּשׁוּ בְּבֵית הָאֲבוֹרִים . אֶף הַקְּבִי"ה עַל גּוֹפֵם שֶׁל גְּדִיקִים אֲמַר יִבָּא שְׁלוֹם יִתְּנוּ עַל מַשְׁכָּבוֹתָם וְעַל כְּשִׁמְתָם הוּא אֲמַר וְהִיתָה נֶפֶשׁ אֲדוּנֵי אֲרוּרָה בְּלָרוֹר הַחַיִּים עַל גּוֹפֵן שֶׁל רַעֲשִׁים הוּא אֲמַר אִין שְׁלוֹם אֲמַר ה' לְרַעֲשִׁים וְעַל נַשְׁמָתָן הוּא אֲמַר וְאֵת נֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ כָּף הַקְּלַע ע"כ . וּלְכַאוּרָה כֹּל הַמֶּלְאָמֶר כֹּאן בּוֹלוּ מִקֶּשֶׁה . אִי הַמֶּשֶׁל בְּעָלְמוֹ אִינוּ מוֹבֵן אֵם אֵלֶּךְ הַמֶּלֶךְ בְּגַדֵי מַלְכוּת וּמִסְרֵן לַעֲבָדָיו רַק לְפַקְדוֹן שִׁינְיָחוֹס בְּקוֹפְסָא , וְהַטַּפְּשִׁים עָשׂוּ בָּהֶם מַלְאכָה . אִ"כ אֲמַרְי קְרִי לְהוֹ טַפְּשָׁם הֵא רַעֲשִׁים הֵם וּמוֹרָדֵי בְּמַלְכוּת דְּהֵא הַמֶּלֶךְ זֹוֹה שִׁינְיָחוֹס בְּקוֹפְסָא . וְהֵא הַמֶּלֶךְ חָלַק לְהֵם כְּבַנְדִּים ע"מ שִׁיחַלְבְּשׁוּ בָּהֶם רַק שֶׁלָּה לְעִשׂוֹת בָּהֶם מַלְאכָה אִ"כ אֲמַרְי הַיְחִיּוּס הַפְּקָחִים בְּקוֹפְסָא . בִּי אֵם הַפְּקָחִים הַיְחִיּוּס בְּקוֹפְסָא וְלֹא הַשְׁתַּמְשׂוּ בָּהֶם כִּלָּל אִ"כ לֹא הִיוּ לְרִיכִים לְגִיחוֹן וְאִ"כ אֲמַרְי אֲמַר הַפְּקָחִים הַחִזִּירוֹם לוֹ כְּשֶׁהֶם מְגוֹהֲלִין הִי לְרִיךְ לֹמַר הַפְּקָחִים הַחִזִּירוֹם לוֹ כִּמוֹ שֶׁנִּתְּנָם לְהֵם . גִּי הַמֶּשֶׁל אִינוּ דוֹמֵה לְנַמְשֵׁל דְּהֵא הַגְּשָׁמָה נִיטְמָה בְּאֵדָם בּוֹדְחֵי לֹא עַל מַנָּה שִׁינְיָחָה בְּקוֹפְסָא וְלֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כִּלָּל . ד' דְּבַהֲמַשֵּׁל אֲמַר עַל הַטַּפְּשִׁים כְּלִים יִתְּנוּ לְכַבִּיבָה , וּפִירְשִׁי"י דְּהַמֶּשֶׁל הוּא לְגִיחָם לְלוֹרֶפֶה שֵׁם . וּבְגַמְי אֲמַרְיֵן דְּהַמֶּשֶׁל הוּא וְעַל שְׂמָתָן הוּא אֲמַר וְאֵת נֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ כָּף הַקְּלַע . וְיִדְוַע דְּכָף הַקְּלַע הוּא אִינוּ דִּינָה שֶׁל גִּיחָם אִלָּא דִּין אֲחֵר שְׁהוּא קוֹדֵם דִּינָה שֶׁל גִּיחָם כְּרַחֲמֵי בְּכַפְרֵי יִרְאִים . ה' דְּהַמֶּשֶׁל כְּלִים יִתְּנוּ לְכַבִּיבָה אֲלַמָּא דְחִיקוֹן הוּא שְׂכוּסִים וְהַמְבַּיִת אֵת הַכְּלִים , וּבְנַמְשֵׁל הוּא אֲמַר בְּתוֹךְ כָּף הַקְּלַע . דְּאִינוּ רַק עוֹנֵשׁ וְדִין וְאִינוּ חִיקוֹן לְהַשְׁתַּמֵּשׁ כִּמוֹ הַגִּיחָם הַמְזַרְף וּמְלַבֵּן אֵת הַגְּשָׁמָה מֵחַלְלָתָהּ וְהוֹמַתָּהּ . לְכָךְ נַעֲמַד לְפָרֶשׁ דְּהִכִּי קָאֲמַר הַמֶּשֶׁל לַמֶּלֶךְ שֶׁחָלַק בְּגַדֵי מַלְכוּת לַעֲבָדָיו . כְּלוֹמַר לְהַתְלַבֵּשׁ בָּהֶם בַּעַת שִׁינְיָחוֹס לְגַבֵּל וְלַעֲבוֹדָת הַמֶּלֶךְ לַמַּעַן יִדְעוּ הַכֹּל שֶׁהֵם עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ . וְכֵן עָשׂוּ הַפְּקָחִים שֶׁלָּה הַשְׁתַּמְשׂוּ בָּהֶם רַק בְּכַבִּיל שִׁיתְרָאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ הִיִּינוּ בַּעַת עַבְדוֹתָם עַבְדוֹת הַמֶּלֶךְ וְאִ"כ כְּשֶׁהִיוּ לְרִיכִים לְעִשׂוֹת מַלְאכָה עֲלֵמָה קְפֻלוֹם וְהַיְחִיּוּס בְּקוֹפְסָא . רַק מַפְנֵי שְׂבָהִים מַחְבוּלִים מַעֲט בַּעַת הַלְבַּשְׁתָּם לַעֲבוֹדָת הַמֶּלֶךְ וּמֵאֲחַנְקִים בְּאֶזֶק לְכָךְ שֶׁחֲדָלוּ בְּגַל עַת שִׁהִיוּ מְגוֹהֲלִים . כַּמִּשׁ כִּלָּל עַת יִהְיוּ בְּגַדֵי לְבָנִים וְגו' . וְהַטַּפְּשִׁים חֲסָבוּ שֶׁהַמֶּלֶךְ נָתַן לְהֵם כְּבַנְדִּים לְלוֹרֵךְ עֲלֵמָה וְשִׁכְחוּ שִׁינְיָחוּ יְמִים אֲשֶׁר יִדְרוֹשׁ הַמֶּלֶךְ אֵת כְּבַנְדִּים לְהַיְחִיּוֹם בְּאוֹרֵי הַמֶּלֶךְ וְהֵם עָשׂוּ בָּהֶם מַלְאכָתָם וְלֹא עַבְדוֹת הַמֶּלֶךְ לְכַד . וּמֵתוֹךְ כֵּךְ כִּיּוּלוּ אֹהֲסִים וְלִיכְלֻטִים . עַד שֶׁכְּשִׁדְרַסְם הַמֶּלֶךְ הוֹרֵךְ הַמֶּלֶךְ בְּעָלְמוֹ לְהַכֵּס וּלְלַבֵּס . וְהַמֶּשֶׁל הוּא הַגְּשָׁמָה הַמְלוּבֶשֶׁת בְּשָׁלֵל וּמְדוּת שְׂכָלֵי הַגּוֹף . הַדְּרִיקִים הִכִּינוּ שֶׁלְכַן נָתַן לְהֵם הַקְּבִיבָה שְׂכָל וּמְדוּת כְּדִי שִׁיעֲבָדוּ בָּהֶם עַבְדוֹת הַצְּרוּרָה וּבַחֲבֻבוֹת יַעֲשׂוּ מַלְאכָה כְּגַד יִרְסֵם וְיִכּוּפוּ וְיִהְפְּכוּ אֵת הַמְדוּת שִׁהִיוּ רַק כְּפִי חֲכַמַת הַתּוֹרָה . וְלִכֵּן הַשְׁתַּמְשׂוּ בְּאוֹתָן לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ רַק לַעֲבוֹדָת הַמֶּלֶךְ מִזִּי"מ הַקְּבִיבָה . וּמֵלַחְמָתָם וְעַסְקִיחָם וְכִל לְרִיכִים שֶׁל עֲלֵמָה עָשׂוּ בְּקִרְיֹת וְלֹא בְּהַטְפָּשׁוֹת הַנֶּפֶשׁ מֵאֲחַבְלוֹת שׂוֹמֵת . רַק מִנָּה שְׂאֵדִם אִין לְדִיק בְּאֶרֶץ וְגו' . וּבְגִילוֹת מִי בִּינֵן . וְמִי יִאֲמַר זְכִיתִי לְבִי וְגו' . וְיִוָּכַל לְהִיּוֹת שְׂאִפִּי בַּעַת עַבְדוֹתָם עַבְדוֹת הַבּוֹרָא נִתְכוּלוֹת אִזּוֹ נִתְאַבְּקָה מֵעַת הַגְּשָׁמָה בְּפִנְיֹת עֲלָמוֹ וְכַדוּמָה . לְכָךְ שָׂבוּ כִּלָּל עַת לְהִי בָלוֹם וְכִי וְגִיחָלוּ אֵת לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ . אֲבָל הַרַעֲשִׁים נִטְפָּשׁוֹתָם שְׂעֵר פְּלִיחָם רוּחַ שְׂטוֹת לְחַשׁוֹב שְׂמָתָן לְהֵם הַקְּבִיבָה שְׂכָל וּמְדוּת לְעִשׂוֹת בָּהֶם כֹּל לְרִכִּי גּוֹפֵם וְאוֹחוֹתִיחָם וְכִי נִתְכוּלוֹת הַגְּשָׁמָה לְגַמְרֵי וְגַם לְיִכְלָלוּ אוֹתָהּ בְּתַאוּת אוֹיְבוֹר , וְלֹא גִיחָלוֹם שֶׁלָּה שָׂבוּ אֵל ה' אִפִּי יוֹם אֶחָד לְפָנֵי מִיטְתָם . לְכָךְ לְרִיכִים לְשִׁי חִיקוֹנִים .

א' לַגִּיחֹךְ מִכַּיּוּז שְׂחָוָה לְהַחֲלִיקַם וְלִישֵׁרָם מִקַּמְטִים שֶׁהֵם מִתְחַשְׁבוֹת וְדִיּוּרִים וּמַעֲשִׂים
 אֲשֶׁר לֹא לֵה' הֵמָּה. וְזָכוּ תִּיקוּן שֶׁל קָף הַקָּלֵעַ דָּגַם הוּא תִּיקוּן הַנֶּפֶשׁ, וְלִבֵּן פִּירֵשִׁי קָף
 הַקָּלֵעַ רַחֲב רְחוּבָה שְׂוֹחֵן הָאֵזֶן לְתוֹכוֹ לְקַלֵּעַ עֲשׂוּיָה עֵינַי קָף. וְרַ"ל כְּמוֹ שֶׁהַמְקַלֵּעַ אֵת הָאֵזֶן
 דִּרְקָקָה אֵל הַמַּעֲרָה נִתְּנָה בְּהוֹךְ רְחוּבָה שֶׁעַל יְדֵי זֹרֶקָה לְמַרְחוּק אֵל הַמַּעֲרָה. וְפוֹעֵל
 זֶה לְהֵרֵם אֵת מַעֲרַת הָאֵזֶן. כִּךְ הַנֶּשְׂמָה מוֹכַרְתָּ לְהַתְּלֵב אַחֲרֵי מִיתָה בְּכָל הַמַּחֲשָׁבוֹת
 הַדִּיּוּרִים וּמַעֲשִׂים שֶׁהַתְּלַבָּה זֶה־לָּזֶה בְּחַיּוֹ בְּכָדִי שַׁע"י לֵד הַעוֹב שִׁישׁ בִּבְרָה. לְדִין לֵךְ שׂוֹם דְּרַת
 אֲשִׁי עֵינַי הַגּוֹף שְׁאִין בּוֹ הַיּוֹד לֵד טוֹב זָכַם הִי' זִבְהִירָה וְלִבֵּן מַחֲמַת לְעַר הַנֶּשְׂמָה לְעַר
 לַמַּטָּה וּמַעֲרָפָה לְמַרְחוּק מֵאֲדָר פְּנֵי ה'. עִי"ז תְּשִׁיב אֵת הַמַּעֲרָה שֶׁהָיָה לֵד הַעוֹב שִׁישׁ
 זִבְעִימִים הֵבֵם וּמַתְּאָחֲדָתָם בְּהַטּוֹב הַהוּא וּמַעֲלָה אֲחֻמָּה לֵד הַקְּדוּשָׁה וּמְמִילָה נִהְרָם מַעֲרַת
 הָאֵזֶן שֶׁהֵם הַמְזִיקִים הַיּוֹנְקִים וּמוֹלְזִים אֵת מַעַט הַטּוֹב שֶׁבְעֵינַיִם הֵם. וְאַח"כְּ לְרִיכָה עוֹד
 לְתִיקוּן הַבִּיחָם לִלְבֵּן וְלִרְקָף אֵת הַנֶּשְׂמָה מִתְּאֻוֹת אִיסוּר שֶׁנִּתְּלַכְּלַכָּה בָּהֶם וְגַם הַגּוֹף הַמּוֹנֵה
 בְּקַבֵּר יִדְוֶן בּוֹה שְׁאִין לוֹ מְנוּחָה לִיסוּר הַעֵפֶר שֶׁנֶּשְׂאָר בְּקַבֵּר. וְהוּא דֹהֵק בְּכָל הַיְסוּדוֹת יֵשׁ לָהֶם
 חוֹמֵר וְזוֹרָה. וְיִסוּד הַעֵפֶר הוּא קָר וְיֵשׁ. הַיְבִשּׁוֹת שֶׁנּוֹ הוּא הַחוֹמֵר וְלִבֵּן מַתְּחַבֵּר יִסוּד
 הַצֵּפֶר עִם יִסוּד הָאֵשׁ מֵלֵד הַיְבִשּׁוֹת שֶׁבְשִׁמְיָהֶם דִּיסוּד הָאֵשׁ הוּא הַחַי וְיֵשׁ. וְהַקְּרִירוֹת שֶׁבְשִׁמְיָהֶם
 הַעֵפֶר הִיא הַגּוֹרָה שֶׁלּוֹ. וְלִבֵּן מַתְּחַבֵּר יִסוּד הַעֵפֶר עִם יִסוּד הַחַיִּים מֵלֵד הַקְּרִירוֹת שֶׁבְשִׁמְיָהֶם
 דִּיסוּד הַחַיִּים הוּא קָר וְלֵחַ. וְיִסוּד הַרוּחַ מַחֲמַת שְׂחָוָה כְּלוֹל מִחַמְצִימוֹת וְלַחֹת שְׂחָוָה חַס וְלֵחַ
 לִבֵּן לֹוֹר בְּנִפְּיוֹ אֵת יִסוּד הָאֵשׁ וְיִסוּד הַחַיִּים. וּפְעַם מַתְּגַבֵּר הַחַמְצִימוֹת וְעוֹלוֹת כּוֹלֵן עִם הַרוּחַ
 לַמַּעֲלָה כְּטַבַּע הָאֵשׁ. וּפְעַם מַתְּגַבֵּר הַלַּחֹת וְיוֹרְדוֹת כּוֹלֵן לַמַּטָּה כְּטַבַּע הַחַיִּים. וּמֵלֵד זֶה
 מַתְּחַבֵּר פְּנִימִיית יִסוּד הַעֵפֶר שֶׁנֶּגְוֶף הַמּוֹנֵה בְּקַבֵּר שֶׁהִיא הַגּוֹרָה וְהַקְּרִירוֹת שֶׁבָּהּ עִם יִסוּד הַרוּחַ
 עִי"י יִסוּד הַחַיִּים שֶׁבְעֵפֶר הַקַּבֵּר שֶׁמַּתְּחַבֵּר עִם יִסוּד הַרוּחַ. רַק הַיְבִשּׁוֹת שֶׁהִיא הַחוֹמֵר שֶׁבְיִסוּד
 הַעֵפֶר נֶשְׂאָר בְּקַרְקַע הַקַּבֵּר מֵלֵד שְׁאִין טוֹם הַתְּחַבְּרוֹת לִיסוּד הַרוּחַ עִם יִסוּד הַעֵפֶר מַחֲמַת
 הַסְּפִיקוֹת שֶׁבְשִׁמְיָהֶן כִּידוּעַ שֶׁבְעוֹמֵק הָאֲרֶץ אִין טוֹם אֲוִיר יִכּוֹל לִכְנוּם, מֵמֵלֵד דֹהֵם הַרוּחַ טָבוֹב
 אֵל הַאֲלֻקִּים וְעוֹלָה לַמַּעֲלָה טָבוֹב עִמוֹ גַּם הַגּוֹרָה שֶׁבְיִסוּד הַעֵפֶר שֶׁל הַגּוֹף. וְאַם הַרוּחַ
 יוֹרֵד לַמַּטָּה הַרוּחַ הַבְּהֵמָה יוֹרֵד עִמוֹ גַּם הַגּוֹרָה שֶׁבְיִסוּד הַעֵפֶר כִּנְיָל. וְזָכוּ שְׁאִין לוֹ מְנוּחָה
 לַהֲגוֹף. אָף בְּהוֹת חוֹמֵר שֶׁל הַעֵפֶר מִהַגּוֹף מוֹנֵה בְּקַבֵּר בְּלִי זְעוּעַ וְתוֹעֵבָה כְּלָל. מ"מ הַגּוֹרָה
 שֶׁל הַנִּי"ל מִתְּלַבֵּב בְּמַעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה בְּחַיּוֹ :

תְּנִיָּא ר' אֲלִיעֶזֶר אֲמַר נִשְׁמַתָּן שֶׁל לְדִיקָה גְּזוּזוֹת תַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתֵּיב נֶפֶשׁ
 אֲדוּנִי לְרוּרָה בְּרֹוֹר הַחַיִּים וְשֶׁל רַשָּׁעִים זוֹמָמוֹת וְהוֹלְכוֹת שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵת נֶפֶשׁ אֲוִיבִיד
 יִקְלַעְתָּהּ וְגו'. פִּי' הַדְּבָרִים נִלְעִיד דֹהֵק עֵינַי כֶּסֶף הַכְּבוֹד אִינוֹ חָיִי כֶּסֶף מִמֶּה דֹהֵק הַקְּבִי"ה
 אִינוֹ גּוֹף וְאִין לוֹ דַּמּוּת הַגּוֹף. וְעוֹד דֹהֵק מֵלֵד כֵּל הָאֲרֶץ כְּבוֹדוֹ וְלִית אֲתֵר פְּנּוֹי מִינִי'. וְאִיד
 שִׁיךְ לֹוֹר עֵלּוֹ ית' שְׂחָוָה יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף. אֵלֵךְ הַשּׁוֹת עִי"ד מִשֶּׁל לִשְׁבֵר אֵת הָאֲחוּן. כְּמוֹ הַאֵדָם
 כִּיּוֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶף הוּא מַסְפִּיל קוֹמָתוֹ, לֵאמֹר קוֹמָתוֹ שִׁשְׁבַּע עַל כֶּסֶף הִי' גְּבוּהַ בְּקוֹמָתוֹ. וְעוֹד
 דְּמַקּוֹדֵם כֶּשֶׁמֶד לֹא הִי' מַקּוֹמוֹ מַקּוֹם קְבִיעוּת וְכִשִּׁיבַע עַל כֶּסֶף אִישׁ לוֹ הַתִּישְׁבוֹת וְקְבִיעוּת
 בְּמַקּוֹם שִׁשְׁבַּע. כִּךְ הוּא הַקְּבִי"ה קוֹדֵם שִׁשְׁבַּע עַל כֶּסֶף כְּבוֹדוֹ הִי' רַם וְשִׁגְבַּע מֵאֵר. כְּלוֹמֵר שֶׁלֵךְ
 יִרְדֵּה רְלוּנֵי ית' לְבָנוֹת הַעוֹלָם עַל שִׁעוֹר וְלַמָּוֶס כְּמוֹ שְׂחָוָה עֲכָשׂוֹ. וְהִי' יִכּוֹל לְבָרוּחַ עוֹלָמוֹת.
 בְּכִמָּה וּכְמָה אֲרַפְּמֵם שׁוֹנִים, וְכַמֵּ"ס שֶׁהִי' הַקְּבִי"ה בּוֹנֵה עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבֵן. כְּלוֹמֵר בְּרָלוּנֵי
 בְּרָאֵם וּבַחֲמַתּוֹ הַחֲרִיבֵן, כְּמוֹ הַאֵדָם הַרוּלָה לְבָנוֹת בֵּית וְעוֹלָם בְּרָלוּנֵי כְּמָה בְּנִינִים עַל
 אֲרַפְּמֵם שׁוֹנִים וְלֹא יִמָּלֵךְ נַחַם בְּכָל הַבְּנִינִים לְפִי שִׁעוֹר חֲמַתּוֹ עַד שֶׁעוֹלָה בְּרָלוּנֵי לִיּוֹר הַבְּנִין
 כִּפִּי שִׁעוֹר חֲמַתּוֹ אִזּוֹ בּוֹנֵה אֲחֻמָּה בְּנִין בְּפוֹעֵל מַמַּס. כִּךְ הַקְּבִי"ה עוֹלֵן בְּרָלוּנֵי לְבָרוּחַ עוֹלָמוֹת
 בְּאֲרַפְּמֵם אַחֲרֵים מַחֲמוֹת הַעוֹלָם עֲכָשׂוֹ, אֵלֵךְ שִׁעוֹר חֲמַתּוֹ שֶׁבְאֲרַפְּמֵם הֵם לֹא יִסְקִימוֹ
 שְׂעוֹלָמוֹת. שֶׁלֵךְ יַחֲטֵב מַהֵם. לִבֵּן הַחֲרִיבֵן כְּלוֹמֵר הַסִּירֵם מִמְּרוֹנוֹ מֵד שֶׁהַחֲלִיט בְּדַעְתּוֹ ית'
 לְבָרוּחַ אֵת הַעוֹלָם עַל אֲוֶפֶן כְּמוֹ שְׂחָוָה עֲכָשׂוֹ וְנִתְּיַסְבֵּה דַעְתּוֹ כְּכִיכּוֹל זֶה. וְלִבֵּן קִרְרָה כֶּסֶף
 הַכְּבוֹד שֶׁלֵךְ אֲוֶפֶן זֶה נִסְיִיטַח חָזֵק כְּבוֹדוֹ. וְזָכוּ דַתָּן בְּאֲבוֹת כֶּסֶף הַכְּבוֹד קְדָמָה לְעוֹלָם.
 עוֹשֵׁר מַקְּדוּם נִתְּיַיִטַב וְהַחֲלִיט בְּדַעְתּוֹ אֲוֶפֶן הַתְּהוּוֹת הַעוֹלָם וְאַח"כְּ בָנָה אֵת הַעוֹלָם. וְאֲוֶפֶן
 הַזֶּה הוּא מַקְּדוּם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבוּדָה וְעַל גַּמ"ח וּמֵאֵלֶּה מַתְּחַבֵּר הַקְּבִי"ה וְשִׁקִּים
 עַל יְדֵי־אֵת הַעוֹלָם. וְלִבֵּן בְּרָא הַקְּבִי"ה אֵת הַאֵדָם נִשְׂמָה בְּגוֹף שִׁיכִי' לוֹ רְלוּנוֹת וְתַאֲלוֹת
 וְסִי' הַבְּחִירָה בְּדוֹ, וְבָרָא אֵת הַיִּלְהִיר וּכְנַגְדוֹ בְּרָא אֵת הַתּוֹרָה כַּמֵּ"ס בְּרָאִישׁ אֵת יִלְהִיר בְּרָאִישׁ
 הַתּוֹרָה שֶׁנִּיבֵן לוֹ (קִידוּשׁ דף ל'): וְהַסְּאֵהֵם בְּכַח הַתּוֹרָה וּבְכַח נִשְׂמַתּוֹ מֵלֵחַ אֵת הַיִּלְהִיר
 וְנִסְיַיִטָּה שֶׁלּוֹ מַתְּעַבֵּב פִּי' הַקְּבִי"ה כְּפֶלֶל לְחוּק הַקְּבִי"ה. וְכַמֵּ"ס בְּרָאִישׁ זָכַם אֲלֻקִּים וְגו' וְדַעְתּוֹ
 חָיִל בְּכַפִּיל הַתּוֹרָה שֶׁנֶּקְרָאתָ רֵאשִׁית וּבְשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּקְרָאוֹ רֵאשִׁית. רַ"ל תְּכַלִּית הַמַּחְוֶן
 וְהַסְּעוּבָה

פֶּשֶׁר שֶׁבֶת פִּינָה אֲנֶדְתָּא עו

והתענוג של הקב"ה בבריאתו את העולם הוא ישראל בקיימם את התורה. וא"כ הדיקוב שקיימו את התורה שנים בשמותיהם למקום מחלצם שהוא תחת כסא הכבוד כלומר עד תכלית המכוון של הקב"ה ושיעור חכמתו ית'. אבל מי שלא קיים את התורה לא מוכל לשמרו לעלות תחת כסא הכבוד, שלא למכוון זה ברא אותו ואת העולם כולו, אלא נשארה חבשה ביד פעולות הילר שעשה בחייו ושפה עמם כמו שהי' בחייו. עד שמגיע לשום דל עוב שצדקה אז עולה למעלה :

א"ל רבה לרב נחמן של בינונים מאי א"ל כו' הכי אמר שמואל אלו ואלו לדומה נמסרים. הללו יש להם מנוחה והללו אין להם מנוחה. ופירש"י לדומה מאלך הממונה על הרוחות עכ"ל. ומהרש"א ז"ל כתב וז"ל נמסרים לדומה. יש לדקדק בזה הא אמרינן פ"ק דר"ה צבינונים ורב חמד משה כלפי חמד. וז"ל דהיינו דבין לעמוד אבל בעולם השמות להיזתם גנוזים תחת כה"כ לא יוכו בו רק דלוקים גמורים אבל הבינונים תלויים ועומדים ביד דומה מאלך הממונה עליהם ויש להם מנוחה שם עד יום הדין לעתיד עכ"ל. וקשה לי הא בזוה"ק פ' לך לך דף ל"ד איתא וז"ל פתח אידך ואמר לולוי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי. תאנא במה זכאן ישראל דלא נחתי לגיהנם כו' ולא אתמכרן בידוי דדומ"ה דהאי אם דהכי תאנא בשעפא דבר נש נפק מעלמא כמה חבלי עהירין אתפקדן עלי' זקפן עינאי וחמאן האי את דהוא קיימא דקודשא אתפרשן מיני' ולא אתייביב בידוי דדומה לנחתא לגיהנם כו' עכ"ל. הרי דדומ"ה הוא שר של גיהנם. וכל מי שנמסר בידו יורד בזדאי לגיהנם כדמסיים שם בזוה"ק ע"ש. והכל אצריק דדומ"ה הוא מאלך הממונה על הרוחות. והבינונים נמסרים לידו ומ"מ אינם יורדים לגיהנם ויש להם מנוחה. וא"ל לומר דגיהנם הן השר של גיהנם, והן המאלך הממונה על הרוחות שם דומה. דהא מלאכים אין להם שם העלם כמ"ש המאלך למנוח שמונו פלאי, כלומר שאין לו שם מיוחד אלא מופלא מגדר שם. רק ששם המלאכים הוא לפי פעולתם. וא"כ לא יתכן שיהי' שר הממונה על הרוחות שיש להם מנוחה שמו דומה, כיון דשר של גיהנם שמו דומה ע"ש כל יורדי דומה. לכך נלע"ד לפרש על דרך שאמרנו חז"ל צבני קרח מקום נבחר להם בגיהנם וישבו עליו כו' (סנהדרין דף ק"י ע"א). ור"ל דאיתו מקום שירדו שמה נעשה מקום נבחר שלא יוכלו להפריע אותם שם ממנוחתם. וישבו עליו. כלומר שנעשה להם שם התיישבות ומנוחה. וזכומל"ד שלא עשו מעשה אבותיהם בפועל שלא נכנסו בעובי המחלוקת כקרח אביהם, ומ"מ מלחמה כבדה היתה בלצם אולי לדיק אביהם בריבו. לפיכך ירדו לגיהנם. ומחמת שלא הוליאו מחשבתם לפועל. לכך ניתן להם מנוחה בגיהנם גופא. הרי דתרי מיני גיהנם יש. יש מקום בגיהנם שירדו שם בנאש ובשגל ויש מקום מנוחה שם רק שאין יכולים לעלות משם למרום למקום התענוג הנפלא שבג"ע עד עת הדין לעתיד. ועל אלו שתי המקומות מנוחה המאלך דומ"ה. וזוהי אחי שפיר הכל על נכון דלא פליגי בגמ' וכוז"ה :

מי שדהשיך פרק ב"ד .

קמז [דף קנ"ג] מי שהשיך בדרך נותן כיסו לנכרי כו'. א"ר ילחק עוד אחרת היתה ולא רלו הכמים לגלותה. מאי עוד אחרת היתה מוליכו פחות פחות מארבע אמות. ופירש"י עוד אחרת היתה, תקנה לכיס להלילו עכ"ל. ופירכין אמאי לא רלו הכמים לגלותה. משום כבוד אלקים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר. והכל מאי כבוד אלקים איכא, דלמא אחי לאתוויי' אמות צרה"ר. עיין פירש"י. והנה ריך להבין מהו ולא רלו הכמים לגלותה. הא כיון שהתירו ליתן הכיס לנכרי דהוה שבות דרבנן. א"כ הא חזינן דמשום שאדם צבול על ממונו לא העמידו חכמים דבריהם והתירו שבות. א"כ כל אחד יתיר לעלמו בזה כל דבר שהוא משום שבות. וממילא יתירו לעלמם להוליך את הכיס פחות פחות מד' אמות אע"פ שלא גילו הכמים היתר זה. ומאי הועילו בהעלימם היתר הזה. לכך נלע"ד לפרש ע"ד מאי דליתא בזימא (דף ע"ד ע"א) גופא חלי שיעור ר' יוחנן אמר אשור מן התורה ר"ל אמר מותר מן התורה. ר"י אמר אשור מה"ת כיון דהזי לאילטרופי איסורא קא אכל ע"כ. והנה בפמ"ג בפתיחה להלכות גשר בחבל חקר אי הפירוש שיטעה ויאלכ בזים כח"פ ויהא חייב עכ"ל. ובמחילת כבוד גאווו ולדקתו טעה בזה. דח"א כלל לומר שהתורה תאסור דבר משום שמא יעשה. דזה שייך רק בגזרה דרבנן ולא באיסור מה"ת

מה"ט כמבואר בכמה מקומות, אלא דהכי פירושו כיון דחזי לאיטרופי כלומר כשיאכל עוד
הני שיעור בכא"פ הלא ימטרף הני שיעור הראשון לחזי שיעור באחרון ויהא חייב. איכ ע"כ
דחזי שיעור הראשון אסור מן התורה. דאל"כ וכאכל חזי שיעור הראשון לא הו' שום
איסור מן התורה אי"כ היתרא קא אכל מן התורה, וכשיאכל אח"כ עוד חזי שיעור אין בו
גי' איסור מן התורה. דבא מעיקרא היתרא קא אכל וצנשוו היתרא קא אכל מן התורה
וא"כ אמאי מלטרף וחייב מלקות. אלא ע"כ ז"ל דחזי שיעור אסור מן התורה אלא דאין
בו חיוב מלקות. וא"כ כשאכל חזי שיעור איסורא מה"ט קא אכל. וכשאכל עוד חזי שיעור
בכא"פ מלטרף איסור זה לאיסור הראשון שהיו שיעור שלם לחייבו מלקות. וזה ברור
לע"ד. ועיקר טעם של ר"י דלמך חזי שיעור אסור מן התורה הוא משום דחזי לאיטרופי
ואין בוה ספק כלל. ודלא כהפמ"ג שמהפך בזה בה"ל אמיה בסי"ב חי אמרינן דטעמא
דחזי לאיטרופי עיקר עכ"ל, דהא בהדיא כתבו התוס' שם ביומא בדה"ב כיון דחזי לאיטרופי
זו"ל תימא לי אמאי לא קאמר מטעמא דבסמוך דכל חלב לרבות חזי שיעור כו' וי"ל דמש"ה
איטריק לוי לר"י לפרושי האי טעמא כו' אבל השתא דקאמר טעמא דחזי לאיטרופי סברא
הוא מהאי טעמא דדרשה גמורה היא לחזי שיעור עכ"ל. הרי להדיא דטעמא דחזי לאיטרופי
הוא עיקר דזה מכריחו לדרוש מכל חלב הרבוי לחזי שיעור מה"ט שאינו אסמכתא בעלמא.
ובזה ניהא שיעור דפירוש"י בחולין (דף ל"א ע"א) בדה"ל תנולו כו' וז"ל ועוד הא מדאורייתא
אסור דחזי שיעור אסור מה"ט וחזי שיעור מנין ת"ל כל חלב כו' עכ"ל. ובתוס' נמי
בפסחים (דף מ"ד ע"א) בדה"ל לענין כתבו וז"ל וא"ת והא בפי' בתרא דיומא דריש ר' יוחנן
מכל חלב דחזי שיעור אסור מן התורה כו' עכ"ל. משמע לכאורה דעיקר טעמי' דר"י הוא
מכל חלב. אבל לפי מאי דפירוש"י בדכתבו התוס' ניהא דעיקר טעמי' דר"י הוא משום
דחזי לאיטרופי דזה גופא מכריחו לומר דדרשה דכל חלב היא דרשה גמורה ולא אסמכתא
בעלמא וממילא טעמי' דר"י לאו מסברא בעלמא אלא מכל חלב. והשתא נחזור לענינינו
דהא מ"מ חזינן דגאון אחד מיואה הפמ"ג ז"ל כתב דאיכא לפרושי' דברי ר"י דלמך כיון דחזי
לאיטרופי דר"ל שמה יטעה ויאכל כוית כא"פ. איכ הכא נמי מלינו למימר דאיסור דחזי
יוליכו פחות פחות מד' אמות הוא ג"כ מה"ט שמה יטעה ויזיז חוץ לד' אמות. ובקל
יבוא לידיזה יותר בנקל מלאכול כוית בכא"פ כדכתב הפ"י באו"ח סי' שמ"ט סק"א ע"ש.
ובזה יהי' ניהא מאי דכתבו התוס' בשם מר שלום הביאם הביי' בסי' הנ"ל דאיסור פחות
פחות מד"א הוא אפי' בכרמלים. וכתב דהכלבו כי"כ ג"כ ובשה התוס' והמרדכי בפי' בכל
מעריבין (דף ל"ד) דגם ביהשמי"ט גזרו ע"כ. ולא הוה גזרה לגזרה. אלא דאיסור עלטול
פחות פחות מד"א הוא מה"ט. כך איכא למיטעי ולומר. ואע"ג דאין האמת כן. והשתא ניהא
מה שאמר ר' יצחק ולא ראו חכמים לגלותה ר"ל שלא ראו חכמים לגלות חופן האיסור דמלטול
פחות פחות מד"א שהיא רק איסורא מדרבנן ולכן התיירוהו דאם היו מגלים זה ממילא הו'
כל אחד מתיר לעלמו. גם שבות זה אפי' בדאיכא נכרי דיאמר מה לי שבות זה ומה לי
שבות דנותן כיסולנכרי. אבל כיון שלא גילו ממילא יטעו ויחשבו שהאיסור הוא מדאורייתא
וטעות זה יביאם שלא יסירו איסור זה לעולם לעולם בשביל ממונם ולא יבואו לאחוי' ד'
אמות ברה"ר :

תניא ר' אליעזר אומר בזום גדשו סאה ר' יהושע אומר בזום מחקו סאה חזי
משל דר"א למה הדבר דומה לקופה כו'. נ"ל להכי הוכרח להטיל סאה האלה. כרי
שלא תיקטי לך ולכאורה משמע שר"א אמר שהוספו גודש על התורה ור' יהושע אמר
שפחתו סאה מן התורה. וא"כ קשה הא כתיב לא תוסף עליו ולא תגרע וגו'. להכי חזי
משל דר"א למה"ד לקופה מליא קישואין ודילועין אדם נותן לתוכה חרדל והיא מחקת.
פי' הקופה שהיא מלאה קישואין ודילועין הא יש בקופה ריוה בין כל פרי ופרי. ומלא
בשאתה נושאם מתקלקלים הפירות מחמת שמתחבטים זו בזו. לכך נותנים שם פירות דקים
כמו חרדל למלא בהם את הקופה ומלאה הפירות שלימים וגם החרדל מחקת הקופה. כך
התורה היתה חסרה דע"י היתר הטלטול פחות פחות מד"א החסירו מלוה עיקרית מן התורה
דאלו לאחוי' ד"א ברה"ר. מה עשו הרבו סיני לתורה במדה גדשה ויפה תיקנו שהוספו
דבר המתקיים. ומשל דר"י למה"ד לעריבה המלאה דגש נותן לתוכה רמונים ואגחים והיא
מקילה פי' דר"י אמר שלא יפה תיקנו דכמו העריבה המלאה דגש אינה לריבה לשום הוספה
דכגה הוא דבר ללול. וכשנותנים לתוכה עוד שום דבר גורם עוד הפסד שמקילה עי"ז
יבצע ומתפור על הארץ. כך התורה המשולה לדגש היתה מלאה כתיקונה והם הוסיפו על

המדה ללא לורך והביאו עוד לידו לקבול. דעפני שאסרו להוליך את הכיס פחות פחות מד"א
 ופעמים שאינו מאמין את הנכרי ליתן לו כיסו יבואו לידו איסור דאורייתא למלעל ד"א ברה"ר
 והגורס לזה הוא שלא גלו חכמים אוסין האיסור דעלמול פחות פחות מד"א שאינו אלא
 מדרבנן, וסוברים המון העם שהאיסור הוא מדאורייתא. א"כ יאמרו מה לי איסור עלמול
 פחות פחות מד"א ומה לי עלמול ד' אמות בבת אחת. ויבואו לאתווי ד' אמות ברה"ר
 להדיא בבת אחת. ונמלא שבכוספה זו אתה מחסר דבר מן התורה. זו לפי פירש"י. ונכחי
 מיחא ללא חיקשי עוד קשיית המהרש"א בד"ה בו ביום מחקו דכתב וז"ל דכפ"ק דחשיב שם
 כל י"ח גזרות נקט הגזרה על דבר האסור ופסול דע"י שפיר לשון גזרה להחמיר ולאסור
 דבר המותר והעבור מן התורה חוץ מבזו הגזרה דנותן כיסו לנכרי דנקטו במלתייהו
 היתיר דאמרינן בדהיא בפ"ק נותן כיסו בו ביום גזרו. ולפום ריהטא לא יסול דביר
 המותר שום גזרה עכ"ל. וכוננתו בקפ"ה דה"ל למינקט הגזרה בלשון איסור דגזרו שלא יוליכנו
 פחות פחות מד"א והס נקטו בלשון היתר דגזרו ליתן כיסו לנכרי. הא זהו היתר שהחירו
 שבות. ולא לשון איסור. עד כאן תוכן כוונתו. ולפי מה שפירשנו אתי שפיר דבזה גופא
 שאמרו הגזרה בלשון היתר שהחירו רק שבות זה ליתן כיסו לנכרי, מזה גופא סברו המון
 העם דעלמול פחות פחות מד"א לא הם אסרו אלא מן התורה אסורה נמלא דבזה חתקו את
 דבריהם בגזרה מלהוליך פחות פחות מד"א ונפול שפיר בהיתר זה לשון גזרה. ובתוס'
 פירשו שגם ר"י יהושע דרש לשבח. שגם הוא קילס את הגזרה דנותן כיסו לנכרי, ומה שהמשיל
 לעריבה מלאה דבש אדם נותן לתוכה רמונים ואגוזים והיא מקיאה. כוונתו על קודם
 שה' מותר להוליך הכיס פחות פחות מד"א, ור"ל שהחכמים הוסיפו היתר הזכ בכיס למי
 שהחשיך בדרך, ומתוך כך עשו והולילו חוץ לד"א. לכך הסירו הרמונים מהדבש כלומר
 שביטלו אותו היתר. ובזה נתקיימה התורה. ואם תאמר א"כ במאי פליגי ר"א ור"י.
 ע"ז הביאו התוס' מהירושלמי דאמר התם א"ל ר"א אילו היתה חסרה ומלאה יאזת חבית
 שהיא מלאה אגוזים כל מה שחתה נותן לתוכה שומשמין היא מחוקת. א"ל ר' יהושע אילו
 היתה מלאה וחיסרה יאזת חבית שהיא מלאה שמן כל מה שחתה נותן לתוכה מים היא
 מפורת השמן. ע"כ. ור"ל דכוונת הירושלמי דר"א אמר דעד עליית חגיגה בן חוקיה לא דיברו
 חכמים כלל בדיון מי שהחשיך בדרך מה יעשה בכיסו ולא אמרו בו לא היתר ולא איסור
 וכשגזרו י"ח דבר מלאו הסאה בדיון זה. וזהו שכתבו התוס' וז"ל הכא נמי כשגזרו י"ח דבר
 היתה חסרה גזרה זו של נותן כיסו לנכרי עד שגזרו עליה ומלאו הסאה לנמרי כו' עכ"ל.
 ור"ל כדפירשתי שעד שגזרו י"ח דבר היתה חסרה גזרה זו דלא דיברו חכמים כלל בדיון הכיס
 של מי שהחשיך בדרך. ודלא כמו שהבין מהרש"א ז"ל דברי התוס' שהיתה חסרה זו הגזרה
 ממני י"ח דברים ולכן כתב הוא ז"ל שהוא חוק דמהיכא לכו שגזרת נותן כיסו
 לנכרי י"ח דבריהם אלא עכ"ל. וליחא דא"כ בלאו קושייתו לא ניחא כלל לפרש כך. דא"כ
 לא יהיו הסאות דר"א ור"י דמיון להדי דלפי זה יחי' כוונת ר"א דאמר בו ביום גזרו
 סאה שגזרה זו מלאו הסאה שהיא הי"ח דברים. הרי דלי"ח דבר קרי להו סאה ור"י אמר
 בו ביום מחקו סאה שביטלו היתר הראשון ואסרו להוליך פחות פחות מד"א, הרי דקרי לנכרי
 חכמים הקודמים סאה ולא לי"ח דבר, ולשון הגמ' מנכח דבסאה אחת דיברו ר"א ור"י. רק
 דר"א אמר שגזרו אח הסאה ור"י אמר שמחקו אותה סאה עלמה. אלא ע"כ כדפירשתי
 דשיעור דיברו בסאה אחת שהיא דברי חכמים הקודמים עד הי"ח דברים. רק דר"א אמר
 דעד התם היתה חסרה הסאה שלא דיברו חכמים כלל בדיון זה. ור"י אמר דעד התם דיברו
 ביהיתר הולכת הכיס פחות פחות מד"א, ובגזרת י"ח דבר מחקו הסאה וביטלו היתר ההוא.
 ויבא שיתקן כל קושיות המהרש"א הן על פירש"י וכן על פי' התוס'. והשתא נחזור לפי'
 התוס' דייקו מהירושלמי הג"ל שהוא כפירושם דהא ר"י אמר לר"א התם בירושלמי אילו
 היתה מלאה וחסרה יאזת. כלומר אם היתה החבית מלאה ושוב לא יוכל ליתן לתוכה
 מים דיפור את השמן לכן חסרו את החבית ומחקו סאה ואח"כ הוסיפו שם סאה מים
 והיא מחוקת. שפיר כלומר אי נימא כך דמתחלה עד עליית חגיגה דברו חכמים בהיתר דין
 כיסו של מי שהחשיך בדרך רק שמחתה היתר זה בלא לידו איסור דאורייתא והוכרחו לנטל
 היתר ההוא וליתן היתר אחר יאות. אבל הא לא ניחא ליי לרי' יהושע לומר כר"א דעד התם
 לא דברו חכמים כלל בזאת דין כן הוא פי' התוס'. וסיימו שם מ"ר, וכתבו עוד שם נתוס'
 הג"ה אחת ולא נכתב שהיא הג"ה. וז"ל ואדרבה נראה לי שהירושלמי קשה לו (ר"ל לרש"י)
 דלא שייך למימר גבי מים כמו שמפרש ר"י גבי עתן לתוכה אגוזים ורמונים עכ"ל. ר"ל

פֶּסַח שַׁבַּת פֶּיֶכֶר אֲנֻדָּתָא

דלג שייד לומר גזי מים שהסירו משם המים שנתנו בחצית המלאה שמן כמו שפירש ר"י גזי אגוזים ורמונים הכא בש"ס בבלי דהסירו הרמונים והאגוזים . אבל מים משמן אי"ס כלל להסיר דהא שמן אף על המים . אלא ע"כ כדפירש"י שמתוך שנתנו המים נתפזר השמן . ולא יפה תיקנו . כן הוא כוונת הג"ה . אמנם לפי דבריו לא אתי שפיר לשון יאות שאמר ר' יהושע שמשמעותו דשפיר עברי ולפירש"י לא שפיר עברי אלא ע"כ כדדייקי התוס' וכפירושם והא דקשה ל"י להב"ה דלג שייד לומר גזי מים שהסירו מהשמן . לפי מאי דפרישתי לא קשה מידי . דל"ן כוונת ר' יהושע בהמשל שהסירו המים מהשמן . אלא שהסירו סאה שמן מהחצית ומלאה במים . כלומר שהסירו היתר הראשון ואמרו היתר אחר . והא דהמשיל בירושלמי דברי חכמים הקודמים לשמן והגזרה דנותן כיסו לנכרי למים, הוא משום דתורה שצננים משולה לשמן כמ"ס כי טובים דודיך מיין ודרשו ז"ל ערבים עלי דברי סופרים יותר מיינה של סורה, וכתיב בחר'י לריח שמניך טובים וגו' . הרי דדברי חז"ל משולים לשמן שצנן על היין . ומשולים ג"כ למים . והוא לעשות העובות שבדברי חז"ל משולים לשמן שהוא זה לכל ונותן ריח טוב . אם עשם ושלל בדברי התורה וזהו שצנן על היין . וגזרות חז"ל משולים למים שצננים אדם שבערת הלך לעניני הבלי הגוף שעל ידם ויכלו לעבור על דברי תורה . ולכן עשו סייגים וגזרות . וזהו אתי שפיר משל הירושלמי דמכיון שהזכירו לשפוך בחצית סאה מים כלומר לגזור הגזרה של נותן כיסו לנכרי הוכרחו לחסר סאה אחת שמן כלומר לצטל העלה וההיתר להוליך פחות פחות מד"א וכדפירשתי . ובש"ס בבלי נקטו במשל דר' יהושע לעריבה מלאה דבש אדם נותן לתוכה רמונים ואגוזים ולא נקט אדם נותן לתוכה עוד דבש והיא מקיאה . משום דנקט משל הדבש על התורה שנאמר בה דבש וחלב תחת לשונך . ומשל הרמונים ואגוזים על גזרות חז"ל . משום דכמו הרמונים ואגוזים הם ג"כ פירות מ"מ הקליפה החלוונה שעל הפרי היא רק בחוץ הקליפות . כך גזרות חז"ל אע"פ שנראה שחס דברי חז"ל עלמם ובחמת מוכס הם דברי התורה עלמיה . דמגא להו . אמר קרא . ובגלג עשרה מדות התורה נדרשת . והכל ניתנו למשה מסיני :

ק"ז [דף ק"ה ע"ב] דרש ר' יונה אפיסתא דבי נשיאה מאי דכתיב יודע לדיק דין דלים יודע הקב"ה בכלל שמונותיו מועטים לפיכך שוהה אכילתו במצו ג' ימים כו' . ויש לדקדק מאי דנקיט דדרשה זו דריש אפיסתא דבי נשיאה, הלא דבר הוא דלא נקטו בגמרא דבר בעלמא משום מעשה שה"י כו' א"ל ח"ן להם לורד צוה . ונלע"ד לפרש דהנה איתא בנ"ב (דף ח' ע"א) רבי פתח אולרות בשמי בלרות ואמר וכנסו בעלי מקרא בעלי משנה כו' דחק יונתן בן עמרם ונכנס א"ל רבי פרכני א"ל קרית א"ל לאו בו' א"ל פרכני ככלב פרכני בעורב, ופירש"י ככלב וכעורב שחם הקב"ה עליהם שנאמר יודע לדיק דין דלים לפי שהכלל מוונותיו מועטים לפיכך שוהה אכילתו במצו ג' ימים וגזי עורב כתיב לבני עורב אשר יקראו לפי שהעורב אכזרי על בניו והקב"ה מוזהר להם יחושין מלאתם ואוכלין, עכ"ל . ומכרש"א ז"ל כתב שם בדי"ה ע"ה לא יכנסו, חז"ל אף שאפי' עניי ע"ג היו מפרנסים עם עניי ישראל, הכא בשני רעבון שה"י כל העולם שרוי בצער ואמרינן פ"ג דתמנית שיש לאדם לצער עלמו עם הצבור כו' ולפי שצ"ה לא היו עושין כן שהיו אוכלים כדי שבעון ולא היו מלעטין בצער העולם כמו שהיו עושין הת"ח כו' לכן לא רצה ליתן להם כדי להרעינן ולעטין ג"כ, וא"ל פרכני ככלב וכעורב כו' נקט אלו שגם בחציה היו כולם אסורים בחשמיש מטעם זה שהעולם ה"י שרוי בצער והעורב והכלב לא צערו עממן ומוקפו במבטם כדאמרינן בפי' חלק ואעפ"כ פרכני נח גם אתה אל תחוש לזה ופרכני כו' עכ"ל . וקשה ל"י דבין לפירש"י ובין לפי' מהרש"א השיב לו יונתן בן עמרם דברים הכתובים בקרא ובמשנה ובגמרא, והא א"ל קרית א"ל לאו שנית א"ל לאו . לכן נלע"ד דעפי' מסתבר מה שכתבו מהרש"א שם בשם הב"י ביו"ד סי' רנ"א בשם הירושלמי אהך עובדא שה"י מלעט על שמן ספן לע"ה מסתברא ככה"ג שהיו שני בלורת ומה שה"י ע"ה אוכל יחסר לת"ח כו' עכ"ל . ובג"י ע"ה שם חז"ל אבל ודאי בלאו הכי חייב להחיותן וכן נמי מסתברא דאפי' ככה"ג אם בלא לפיגו שם ברעב חייב להחיותו אע"פ שהוא ספק א"ל יחסר לת"ח אה"כ . מיהו אם בלא ודאי' שיוחסר לת"ח אין נותנין לעולם שיהי' כדק"ל דת"ח קורא לת"ח עכ"ל . ובהו יתקין ג"כ מאי דקשה ל"י עוד מעיקרא מאי קסבר רבי ולנבוך מאי קסבר . דכיון דקיבל ממנו קפדניה דלר"ד לפרגם גם ה"ה ככלב וכעורב אי"כ אמאי דבר ד"י ואמר או"י ל"י שנתתי פתי נגם כהר"ן . ולפי דברי הב"י ה"ל אתי הכל שפיר ע"ה, דהנה בסוטה (דף כ"א) איתא אמר ק"ל וסנה ולא שימש ת"ח ר' שמואל בר נחמני אמר הרי זה צור ר' ינאי אמר ה"י

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיכָר אֲגֵרְתָא עַח

כּוּמֵי, וּבְדָק כִּיב שֶׁס אִיתָא אַחֲרֵיס אֲוֹמְרִיס קִרָּא וּלְא שְׁנָה הִיא בּוֹר לֹא קִרָּא וּלְא שְׁנָה עֲלִינָּי
הַכְּתוּב אֲוֹמֵר חֲזַרְתִּי כִּי זָרַע אֲדָם חֲזַרְתִּי בְּהֵמָה עִיב, הָרִי דְקִרָּא וּלְא שְׁנָה הוּא לְכִי'ע לֹא
עֲדִיק מְבוֹר, וּבוֹר הוּא גְרוּע מַעֲיָה כְּדַתְּנָן בְּאֲבוֹת אִין בּוֹר יִרָא חֲעוּל וּלְא עִם הַאֲרָץ חֲסִידָּי.
הָרִי דְבוֹר גְּרוּע מַעֲיָה דְאִפִּי יִרָא חֲעוּל אִינוּ יִכּוֹל לְהִיּוֹת וְכִי'ס לְהִיּוֹת חֲסִידָּי. וְכִיּוֹן דְרַבִּי אֲמַר
יִכְּסוּ בְעַלְי מִקְרָא, וְגַם שָׁלַל לְיוֹנְתָן בֶּן עֲמֵרַם קִרְיָת. אֲלֵמָא דְהִי' נֹתָן אִפִּי' לְמִי שְׁבַרָא וּלְא
שְׁנָה שְׂהוּא בּוֹר בּוֹדֵאִי. וְכִי'ס לְעַי' אֲלֵא דְלֹא נִתָּן לְמִי שָׁלַל קִרָּא וּלְא שְׁנָה דְהוּא זָרַע עֲבָרָא וְגַם
לְגַמְרִי. וּמִסְתַּבְרָא שְׂהִי' בְּאֲלוֹרְתוֹי סִיפּוֹק לְפָרְסָם הִתִּי'חַ וְגַם הִעִי' וְאִפִּי' הַבוֹרִיס. וְיוֹנְתָן בֶּן
עֲמֵרַם אִלֵּי פִרְנָסְכִי כִלְכַב פִּרְנָסְכִי כְעוֹרֵב וְכַפֵּל לֹמֵר פִּרְנָסְכִי בִי פַעְמִיס פִּרְנָסְכִי כִלְכַב פִּרְנָסְכִי
כְעוֹרֵב וּלְא הִי' דִּי לֹו לֹמֵר פִּרְנָסְכִי כִלְכַב וְכְעוֹרֵב אֲלֵא דְאִלֵּי אֲתָה אִינוּךְ רוּלָה לְפָרְסָם זָרַע
בְּהֵמָה טְבוּרָה וּלְא כֵן הוּא דֶרֶךְ הַקְּבָ"ה שְׂהוּא יִת' חַס אִפִּי' עַל חַיִּיב עֲמַלָּה כִלְכַב וְזִשְׁוָה
אֲכִילְתוּ בְמַעֲוִי' ג' יָמִיס, וְכִי תִימָא דּוֹקָא עַל הַכְּלָב הוּא דַחַס הַקְּבָ"ה עֲלִינָּי מַפְטִי שִׁישׁ בּוֹ מַדָּה
טוֹבָה שְׂשׁוּמֵר אֵל דְאוּדִינִי וְיִשׁ לְהֵאֲדָם מַמְנו שׁוֹם תּוֹעֲלַת. וְאִם הִי' מַלְוִי מְזוּנָתוֹי כִלְכַב מְקוּם
לֹא הִי' קְשׁוּר כִּיכ לְאוּדִינִי וּמַחֲמַת זֶה גּוֹפֵא אִם הִי' לְרִיךְ לְאֲכּוֹל כִּלְכַב יוֹם הִי' קָשָׁה עַל דְאוּדִינִי
לְפָרְסָכוּ, לְכַך שׁוּבָה אֲכִילְתוּ בְמַעֲוִי' ג' יָמִיס. אֲבַל בְּהֵמָה אַחֲרָת לֹא מִלְוִי שְׁחַם הַקְּבָ"ה עֲלֵיהִי.
אִם כֵּס תְּאֲמַר אֲעֻק גַּם אִנִּי פִרְנָסְכִי כְעוֹרֵב, הָרִי עוֹרֵב דְאוּדִינִי מְקוּשָׁר לְאוּדִינִי וְאִין לְשׁוֹם
אֲדָם מַמְנו תּוֹעֲלַת מִ"מ חַס הַקְּבָ"ה עֲלִינָּי וּמְזוּמִין לֹו מְזוּנָתוֹי. אִף אֲתָה חוּס וְרַחַם עֲלֵי,
וְהַשֵּׁב רַבִּי שְׂהוּא יוֹדַע כֵּל זֶה מַחֲקִירָה עֲבָעִית וּלְא שְׁלַמֵּד מִקְרָא אִו מַשְׁנֵה אִו אֲגַדָּה, וְלֵאחֲרַי
שִׁילָא אֲמַר רַבִּי אִוִי לִי שְׁנַתִּי פַתִּי לְעַם הָאֲרָץ. וְדִיּוּק לֹמֵר שְׁנַתִּי פַתִּי, כְּלוֹמֵר פַת שְׁלִי,
דְלֹא הוּא בְּמַחֲא וְיִכּוֹל לְהַשִּׁיב פַת גַּם אֲלֵל אַחֲרֵיס דְכִלְכַב אֲמִרְיָן אִלֵּין בְּסַמּוֹךְ הִי'מ דְבִדְרָא
אֲבַל בְּמַחֲא לֹו דְחִי' לְמַסְרָךְ. וְפִירְשִׁי' שְׁמוֹס שִׁפְסִידוֹ וְרַל שִׁבָּא אִלֵּין כִּלְכַב פַּעַם אִינוּ יִחְסֵר לֹו
לְחַמּוֹ. וְאֲפַשְׁרַי עוֹד לְפָרַשׁ דְבַמְתָּא לֹא דְחִי' לְמִי'סֶרְךְ כְּלוֹמֵר דִּיבָא אִלֵּין כִּלְכַב פַּעַם וּלְא יִבְקַשׁ
עוֹד מְזוּנָתוֹי בְּמַקּוֹם אַחֵר וְהוּא בְּמַחֲא שִׁיכּוֹל לְהַשִּׁיב גַּם אֲלֵל אַחֲרֵיס אִו מַה שִׁשְׁיִלְכוּ הַחוּלָה
וְכֵן חֲשַׁשׁ רַבִּי גִי'כ שְׂמָא יִרְגִיל הִעִי' לְבָא אִלֵּין כִּלְכַב פַּעַם וּלְא יִלְכוּ לְבָקַשׁ מֵאַחֲרֵיס. וְדִיּוּק עוֹד
בְּאֲמַרְו לְעַם הָאֲרָץ כְּלוֹמֵר אִפִּי' אִי יוֹמָא שְׁלָא מַלְד חֲקִירָה עֲבָעִית יוֹדַע רַחֲמֵי הַקְּבָ"ה עַל
הַכְּלָב וְכְעוֹרֵב אֲלֵא דְקִרָּא וּלְא שְׁנָה מִ"מ הוּא לְכַי'פ עַם הָאֲרָץ וְשַׁמָּה יִחְסֵר עִי'י' לְתִי'חַ. וְמַה
שְׂאֲמַר יִכְּסוּ בְעַלְי מִקְרָא הוּא דּוֹקָא אִם כֵּס מַתִּיס בְּרַעַב. וְאוֹתוֹן בְּחָן רַבִּי שְׂהִי' בְּעוֹלָם
בְּרִיאָחוֹ וּלְא הִי' מַת בְּעוֹת הֵי'וּא בְּרַעַב, אֲלֵא שְׂשָׁלְו קִרְיָת כְּבָדִי לִידַע שְׂחָם לֹא יִשְׁנִי לְחַס
בְּמַקּוֹם אַחֵר וְיִהִי' נֹטָה לְמוֹת בְּרַעַב אִו יִפְרַסּוּ. וְהַשְׂתָּא נַחְמוֹר לְעִנְיֵינוּ דְרִישׁ ר' יוֹנָה אֲפִיתַחֲתָא
דְבִי שְׂיָאָה כְּלוֹמֵר דְבִי נְשִׂאָה הִיּוּ מַחֲלָקִיס מְזוּנוֹת שְׁנַי רַעְבוֹן וּלְא יִדְעוּ הִיאֲךָ לְהַתְּנֵב
בְּחֻלּוֹקַת הַמְזוּנוֹת, וְדַרְשׁ לְהַס ר' יוֹנָה מֵאִי דְכַתִּיב יוֹדַע לְרִיךְ דִּין דְלוּיס. דְאִי' לְפָרַשׁ כְּפִשּׁוּטוֹ
דְלֹא יִתְכֵן בּוֹה לְשׁוֹן דִּין דְכַפִּי' מֵהֲרַשֵׁ"א, וּלְא יִתְכֵן גִּי'כ לְהוֹלִיא הַכְּתוּב מַפְשׁוּטוֹ דְאִין מִקְרָא
יּוֹלָא מִיַּדִּי פִשּׁוּטוֹ. אֲלֵא עִי'כ לִ"ל דְהִי' קִרָּא כְּדַכְתִּיב מַלְפָּנו מִבְּהַמּוֹת הָאֲרָץ וְגו' דְלִרְיָךְ לְלַמּוֹד
מַפְשׁוּט בְּרִיאַת הַקְּבָ"ה אֲת הַבְּהַמּוֹת, וְהִכִּי נִמְי' לְרִיךְ לְלַמּוֹד בְּעִינָן הַלְדָּקָה מַפְשׁוּט בְּרִיאַת
הַכְּלָב שְׂהוּא הִעֲנִי שְׁבַחִי'וֹת. וְהַקְּבָ"ה עֲשָׂה לֹו דִין שִׁהִיּוּ מְזוּנָתוֹי מוֹעֲצִיס כְּדִי שִׁהִי' קְשׁוּר
אֵל דְאוּדִינִי וְכַדִּי שָׁלַל עַל דְאוּדִינִי לְהַמְלִיא לֹו מְזוּנוֹת כִּלְכַב יוֹם לְפִיכָך שְׂהוּא אֲכִילְתוּ
בְמַעֲוִי' ג' יָמִיס. וְכַך נִרְיָך לִיתָן אִפִּי' לְעִי'ה דְהַדְבַק בְּמַדּוּתוֹי שֶׁל הַקְּבָ"ה מַה הוּא רַחוּם כּוֹי
וְכִי תִימָא דּוֹקָא דְאוּדִינִי שֶׁל הַכְּלָב לְרִיךְ לִיתָן לֹו דִיש לֹו תּוֹעֲלַת מַמְנו אֲבַל אֲדָם אַחֵר לֹא לְכַך
מִיִּיתִי הַגְּמַרָא אֲר' הַמְנוּנָה שִׁ"מ אֲוֹרַח אֲרַעָא לְמַשְׁדִּי אֲוֹמָלָא לְכִלְכַב כּוֹי מַשַּׁח אֲוִדְנִי כְלוֹמֵר
מַעֲט לְהַחְזִיקוֹ רַק כְּבָדִי הִיּוּ, וְחוֹטְרָא אַבְתָּרִי' שְׁלָא יִרְגִילוּ אֲלַלּוּ, דְאִלֵּיכ לֹא יִבְקַשׁ מְזוּנָת רַק
שֶׁס וּלְא בְּמַקּוֹם אַחֵר. וְהִי'מ דְבִדְרָא אֲבַל בְּמַחֲא לֹא דְבַמְתָּא יוֹכַל לְהַשִּׁיב מְזוּנָתוֹי בְּאֲשַׁפּוֹת
וּבְמַקּוּמוֹת אַחֲרֵיס. וְאִם יִתָּן לֹו אִתִּי לְמַסְרָךְ אַבְתָּרִי' וּלְא יִבְקַשׁ עוֹד מְזוּנָתוֹי בְּשׁוּקִיס וּבְרַחֲבוֹת
זִשְׁוָה דּוֹקָא כִּלְכַב שָׂר לֹו מַלְד לְהַשִּׁיב מְזוּנָתוֹי כְּדֵאמַר רַב פַּסְחָא לִית דְעֵנִי מַכְּלָבָא, אֲבַל בְּמִי
שִׁיכּוֹל לְהַשִּׁיב מְזוּנָתוֹי כִּלְכַב מְקוּם וְהוּא דְבַר טַמָּא כְּמוּ חִזִּיר אִינוּךְ לְרִיךְ לוֹנוֹ :
קִי'ח [דף קמ"ז] בְּתִיב אֲפִינְקְסִי' דְרִיבִלָּה הִיא מֵאִן דְבַחַר בְּשַׁבָּל יִהָ גְבַר וְלֹא חֲרָא כִי' כּוֹי
חֲמַר לְבוֹר ר' חִינָא פּוֹקֵר וְאֲמַרו לִי לְבַר לְיוֹאִיל לֹא מִזַל יוֹם גּוֹרַם
אֲלֵא מַזַל שְׁנָה גּוֹרַם. הִיא מֵאִן דְבַחַמָּה יִהָ גְבַר זְיוּוֹחַן כּוֹי אַחֲמַר ר' חִינָא אֲוֹמֵר מַזַל מַחֲסִיס
מַזַל מַעֲסִיר וְיִשׁ-מַזַל לְיִשְׂרָאֵל, וְפִירְשִׁי' שְׁאִין תְּפִלָּה וְלִדְרָה מַשְׁנֵה אֲת מַזַל. ר' יוֹחָן אֲמַר
אִין מַזַל לְיִשְׂרָאֵל וְפִירְשִׁי' דְעִי' תְּפִלָּה וְלִדְרָה זִכּוּת מַשְׁנֵה מַזַל לְעוֹבָה. וְאוֹדָא ר' לְעַמְעֵי'
דְאֲרִי' מַנִּין שְׁאִין מַזַל לְיִשְׂרָאֵל שְׂנֵאמַר כֵּה אֲמַר הִי' אֵל דֶּרֶךְ הַגּוֹיס אֵל תְּלַמְדוֹ כּוֹי כִי יַחֲמוּ
הַגּוֹיס מֵהֵמָּה, הֵמָּה יַחֲמוּ וּלְא יִשְׂרָאֵל. וְיִשׁ לְדַקֵּק בּוֹה טוֹבָא, אִי, הֵא דְאֲרִי'ח לֹא מַזַל יוֹם

גורם אלא מול שעה גורם, הו חזין דמול יום גורם כמו בשעה עשר בתמוז רבו גזרות
 וגרות בכמה זמנים, בו תמברו הלוחות בו נטרפה התורה, בו הועמד ללם כתיבל, בו נבקע
 העיר, בו נטלו הקרבנות. וכן בתשעה באב רבו לרות. בו הי' עון המרגלים בו נחרב בית
 ראשון ושני, ועוד ועוד. וכן בז' באדר שמתה המן שראה שבו מת משה, ואמרין כנפלא
 ללא ידע שגם בז' באדר נולד משה. הרי להדיא דמול יום גורם. כי, דאמר ר"ח מול מחכים
 מול מעשיר ויש מול לישראל. ומדקאמר ויש מול לישראל ולא אמר מול מעשיר אף לישראל.
 משמע דלאו על הכי מול דמחכים ומעשיר אמר דיש מול לישראל. ג', מלוי שנה בהא דאר"ח
 יש מול לישראל פירש"י שאין תפלה ולדקה משנה את המול ולא חשיב זכות בהדי תפלה
 ולדקה ובדברי ר"י שאמר אין מול לישראל פירש"י דעי' תפלה ולדקה חזית משנתה טובה.
 ונס שגדברי ר"ח לא סיים רש"י לטובה אלא כתב סתם. רק ע"י חפ"ל דרש"י לא ר"ח
 לכתוב דבר רע מפיו לומר שאין משנה לטובה. לכן כתב סתם. ד', מחי' דנקט הגמרא
 ואזרח ר"י לעממי' דאמר מנין שאין מול לישראל שנאמר כו' מהו הלשון ואזרח לעממי' סיכת
 אם הי' מאמר ההוא מעיני אחר והטעמים שוים שפיר שייך לומר ואזרח לעממי', אבל הכא
 שני המאמרים הוא עיני אחד והוא הוא, לא יתכן לומר ואזרח לעממי' אדרבה היל' לסקנות
 הא אמרה ר"י חדא זימנא. ובתוס' ד"ה אין מול לישראל כתבו וז"ל והא דאמר רבא בשלישי
 מ"ק (כ"ח) בני חיי ומוזני לאו בטרטא תליא מלתא אלא בתולא תליא מלתא. מ"מ ע"י
 זכות גדול משנתה, אבל פעמים שאין המול משנתה כדאמר ביבמות פ' החולץ (דף ג')
 זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו עכ"ל. הנה הביאו התוס' ראי' לטמור דכתובת שפעמים
 שאין המול משנתה, ר"ל אפי' ע"י זכות והביאו ראי' להיפוך כדאמר ביבמות זכה מוסיפין
 לו כו', והיל' להביא ראי' זו בתחלת דבריהם כשכתבו מ"מ ע"י זכות גדול משנתה. וז"ל
 שיש כאן ט"ס וז"ל כדאמרין ביבמות פ' החולץ ב"ה זכה מוסיפין לו. כ"ל. ור"ל כדאמרין
 תוספות גופייהו שם ב"ה זכה כו' דכתבו שם וז"ל ומיכן לא שכיח שימנה המול כדמוכח
 בתענית (דף כ"ה) גבי עובדא דר"ח בן פדת. עכ"ל. ומהרש"א ז"ל כאן הקשה על התוס'
 דאיכ' לר"ח דאמר יש מול לישראל דאפי' ע"י זכות גדול לא משנתה. והא כל ייפודי התורה
 בזכות אם תשמעו ובעקלות אם לא תשמעו אין מורין בן אלא שחולה בזכות ישראל או
 צדקתו. וז"ל דודאי ייפודי התורה נאמר על כלל ישראל וזכות הרבים ודאי לחובו תולה במול
 כלל ולא פליגי הכא אלא ביחיד דלר"ח מול מחכים מול מעשיר לאותו יחיד ור"י אמר דאין
 מול לישראל אפי' ליחיד ולהכי הקשו התוס' מההיא דבני חיי ומוזני כו' דמייירי נמי ביחיד
 וכן הוה חכה מוסיפין לו איירי ביחיד. ודמיייתי לר"י המה יחתו ולא לישראל משמע לי'
 אפי' ישראל יחיד, ובס' הישן מוקי לה להאי קרא בזמן שישראל עושין רלונו של מקום
 דהיינו מ"י זכות משנתה כמ"ש התוס' עכ"ל. וקשה לי על סוף דברי המהרש"א דמגיל לומר
 דקרא כי יחתו הגוים מהמה קאי על ישראל יחיד. אדרבה פשט הכתוב מוכיח דקאי על כלל
 ישראל, ובס' הישן (דף כ"ט.) דמוקי לה בזמן שישראל עושין רלונו של מקום ודאי מייירי
 בכלל ישראל ולא בישראל יחיד. דהתם מייירי בליקוי האורות ע"ש. לכן נלע"ד לפרש דודאי
 צביל יחיד אפי' ישראל תליא הכל במול שנברא בו. כדמוכח בעובדא דר"ח ב"ה שח"ל השכינה
 הלגור ברי ינחא לך דאחריב' לעלמא והדר איבראי' ואפשר דמכרית בשעתא דמוזני כו'
 ופי' שם מהרש"א דמול שעה גורם דהיינו שעת הלידה וכמ"ש בני חיי ומוזני כו' בתולא
 תליא מלתא עכ"ל. רק הא דכתב שם המהרש"א עוד וז"ל גם שאפשר לבעל המול כמ"ש
 פכ"ד דזכות מ"מ מבנין לו מזכותיו כו' עכ"ל. אינו מיושב שם דאיכ' הל"ל ינחא לך שאשנה
 מזלך ואכנה לך מזכותיך ועוד דבעובדא דר"ח בן דוסא בתענית (דף כ"ד) דיהבו ל"י מן
 שמיא חד כרעא דפתורא דהבא ואחזו ל"י בחלמא דסקל מחלוקו שבעה ב"ש משמע דאפי'
 בניחי מזכות לעוה"ב אין משניס המול. דל"כ למה הוכרחו ליתן לו כרעא דפתורא דהבא
 סן שמיא, היות לשנות מולו לפנז לפי שעה. רק שז"י אשכר לומר שהוא ר"ח של
 וכוונתם ג"כ שינוי המול. מ"מ בעובדא דר"ח ב"ה שז"י לא משמע כן. אלא ע"כ דהמול
 שנברא בו אינו משנתה כלל. וכדדריש ר"ח ב"ה ב"ה (דף ע"ז ע"ב) אותו מלאך הממונה על
 הריון לילה שמו ונוטל הטפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו רבש"ע עשה זו מה שהא
 עליה כו' חכס או עשה עשיר או עני כו'. ולמה שואל המלאך. כל אלה אלא כדי לידע באיזה
 שעה לרין להחיל דמול שעה גורם ופי' שעה הוא לשון פניה ונטיה כמ"ש ולא הכל ולא
 משמע לא שעה. ר"ל לפי פנים המול כדאמר הכי עאל דבמחה כו' וזהו דקאמר לא מול יום
 גורם. דהמול טובל והולך בשעות מכוונות ומלומדות לפי שסבון התקופות יומי בתודת. ולא

פֶּשֶׁר שַׁבַּת פִּיכָר אַגְרָתָא עַם

לפי ימי השבוע. ואע"פ ד'י' כוכבי לכת משמין כל אחד ביום אחד מימי השבוע, רק זהו דרך כלל ודרך מקיף, אבל דרך פרט ודרך השפעה תלויים המזלות בתקופות ובשעות הימים. ובהכי ניחא מאי דמלינו שמזל יום גורם כמו י"ז בתמוז. ע' בלב ח' אדר. זהו דרך כלל ולענין כללי לכלל האומה. אבל ליחיד דוקא מזל שעה גורם. ופלוגתיכו דר"ח ור"י לאו במזל יחיד שנברא בו. אלא במזל האומה והמדינה שהוא מזל הכללי וה"ק ר"ח מזל מחכים מזל מעשיר הן דרך כלל כמו מלרים בשעה שהיו תחת מזל טוב היו שם כל התכונות וכשאיטרע מזלם מה כתיב נואלו שרי לוען וגו'. וכשיטעל לענין עשירות. והן בדרך פרט לאיש פרטי בודאי מזל מחכים מזל מעשיר, ויש מזל לישראל. כלומר מזל המדינה כגונם אף לישראל הנמצאים בה. ואם אירע פורעניות במדינה אחת אינם ניזולים ישראל הנמצאים בה אפי' בתפלה וזדקה מלך שהוא מזל כללי, אלא מאי תקנתי בדאמרין דבר בעיר כגם רגליך מן העיר (ב"ק דף ס') ושם מיירי אפי' בכלל ישראל ולא דוקא באיש פרטי, דיליק לה מקרא שאמר ואתם לא תלאו איש מפתח ביתו עד בוקר. והתם היו כל ישראל וקאמר להם משה ואתם לא תלאו אזכרה לכולם בכלל ואח"כ אמר איש מפתח ביתו אזכרה ליחיד בפרט. דר"י אמר אין מזל לישראל. שיזולים בתפלה וזדקה. רק שמנכין להם מזכותיהם. ולכן הוסיף רש"י במילתי' דר"י וזכות כלומר שמנכין הזכות. וע"ז אמרו ואזדא ר"י לטעמי' דאמר מינין שאין מזל לישראל. כלומר שישראל בבחירתם יוכלו להגלל ממזל הרע שעל המדינה שיושבים בה. שאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו, רק תלכו בדרך ה', ותמים תהיו עם ה' אלוקיכם. אז ומאותות השמים אל תחמו, שאפי' יהי' מזל רע על המדינה כי יחתו הגוים מהמה כו', וזהו דוקא כשהמזל טובב על אחו מדינה הוא דסליג ר"ח ואומר יש מזל לישראל. מטעם דהמדינה עומדת במקום אחד ומוכרחם להפגע עם המזל הסולך לקראתה. אבל בנפשות הן אומה כללית והן יחיד יוכלו להגלל בזכות שיש להן, כמו היהודים בימי המן שנאלצו היהודים והמן ומשפחתו נכנסו תחתיהם תחת מזל הרע, וכן ביחיד כתיב לדיק מלרה נחנך ויבא אחר תחתיו, והענין הוא דיש מזל כללי ומזל פרטי לכל איש בפרט. וכשהולך מזל רע כללי ופוגע במזל הפרטי של איש אחד ישפיע בו שפע רע, אבל ע"י זכות גדול יחנך מלרה זו ויסוכנהו ה' ללך מזל טוב, ובטוב אסיים :

פליקא לה מס' שבת באגדתא ופירושי חלק ב' תושלב"ע. ה' יזכני להתחיל ולגמור פירוש ופשר אגדתא על כל הש"ס.

אהמיה ראיה ונחתי אל לבי להסיר ממני תלוכה ונזקרים ומחפשי עולות,
כי הכה צוה שכתבתי צלות אי צד'ה ציהש"מ כסדף עין דאיש אילו
נדחה מפני רעהו וכו' ולכאורה כראה שדברי מוטעים שמתנגדים למה שמלינו לחז"ל
צום' העניית (דף ה' ע"ב) לא ליימות שאול ולא ליימות שמואל כבר הגיעה מלכות
דוד ואין מלכות מוגעת בחברתה אפי' כמלא כינא וכו' ומי' מידחי גברא מקמי
גברא אין דארשצ"כ איר יונתן וכו' אלמלא מידחי גברא מקמי גברא יעו"ש. אבל
באמת אין זו קתירה לדברי דהתם היינו שהראשונים שמואל ושאלו מהו כדי שלא
יהי' שאלו אף רגע אחד צעת שהגיעה מלכות דוד ולא אידחי דוד ומלכותו מפני
שאלו, וכן יסד הפייטן ציולר לשמחה חורה טהור עכטו רב לך אל חוסף דבר
יהושע משרתך הגיע זמן לה וזו חצר כי המלכות בחברתה כמלא כינא לא התחבר
זכו, הרי שלא סי' יכול יהושע ומלכותו להיות נדחה מפני משה אף כמלא כינא.
מהו שכתבתי ואיש אינו נדחה מפני רעהו כמו ש'סד הפייטן כי המלכות וכו'.

עוד כחצמי טס וצדי שמים אפשר ללמלס, וגם כאן יש מקום חפיסה עלי לכאורה
סא קי"ל דצדי שמים אי' ללמלס וצדי אדם מחלוקת. אבל באמת אין זו
קתירה לדברי דהתם היך דמה שנעשה צדי שמים כלומר מ' ידי דאחי ממילא אי'א
לו לאדם ללמלס לידע אינתי כעשה. אבל הא שפיטא דצדי שמים למלמו טפי ר'
שלא יגעו זה צוה אף כמלא כינא.

לוח המפתחות

סימן המצויין דף ועמוד שבש"ם ענין המאמר באגדתא, והדברים המצוהרים בו.

סימן המצויין בע"י	דף ועמוד שבש"ם	ענין המאמר באגדתא, והדברים המצוהרים בו.
א	דף ב'	מאימתי קורין את שמע בערבית, ענין חותמו של הקב"ה אמת.
.	ע"ב	במערכת הא דרבה בר שילא כו' ענין סימן לדבר יצאת הכוכבים.
.	"	א"ר יוסי בין השמשות כהרף עין. פי' ביהשמ"ש ופי' זה נכנס וזה יולא.
ב	ג'	שלוש משמרות הוי הלילה.
ג	"	תניא א"ר יוסי פעם אחת כו' ונכנסתי לחורבה אחת כו' ענין בת קול מנהמת כיונה. פי' היינו כחולמים.
ד	"	ת"ר מפני ג' דברים אין נכנסין לחורבה.
ה	ע"ב	אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת.
ו	"	כתיב הלוח לילה אקום כו'. ענין אין הקומץ משביע את הארץ ואין עבור כו'.
ז	ד'	לדוד שמרה נפשי. ענין מלכי מורח ומערב וענין מרגלות טובה היתה תלויה בזווארו של א"א.
.	"	תניא חכמים עשו סייג כו' ענין ק"ש ותפלה.
.	"	אמרי כיון דתקינו רבנן לומר השכיבנו כו'. ענין בכל דור ודור חייב אדם לראות כו' כאלו הוא ילא ממלרים.
ט	ד':	גדול מה שנאמר במיכאל כו' ענין מיכאל באחת כו' ביאור הד' יסודות.
יב	"	בוא וראה שלא כדמת הקב"ה עדת בוד' כו' מוכר עלב עו'.
ה'	"	נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין.
יד	ע"ב	ר"י חלש כו' פי' הב לי ידך. ענין תקיעת כף. ענין שו"ב נברא בוד' כו'.
"	"	ר"א חלש כו' פי' להאי שופרא דבלי בעפרא כו'.
"	"	ר"ה הוה לי ת' דני דחמרא. ענין אות תי"ו.
"	"	ביאור תשובה מאהבה ותשובה מיראה.
"	"	לעולם ירגיז אדם יל"ע על יל"הר. ענין יל"ע ויל"הר.
מז	ו'	אלמלא נחנה רשות לעין כו' ענין המזויקן וענין סימנא ובריאותו. וענין מן.
"	"	אוינה נפשי מינן.
"	"	כל חד וחד מינן אלפא משמאל' כו' ענין מספר אלף ורענא וימין ושמאל.
"	"	האי דוחקא דכלה מינייהו כו'.
"	"	האי מאן דבעי למידע להו כו' ענין קיעמא נהלא.
"	"	האי מאן דבעי למחזיקיהו כו' ענין שוגרא אוכמתא כו'.
"	"	עשרה קדמה שכינה תלתא עד דיתבי.
יז	ע"ב	כל הרגיל לבא לביהכ"נ כו' הקב"ה משאיל בו.
יט	"	בשעה שהקב"ה בא לביהכ"נ כו' ביאור הכתוב מדוע שאתי ואין איש וגו'.
כ	"	כל הקובע מקום לתפלתו. ענין אויביו נופלים תחתיו וענין הכל הפה.
כא	"	אגרא דפרקא רהטא כו' ענין אלו דברים שאדם אוכל פיראיתין בעוה"ז כו'. ביאור כל הכי אגרא דנקטו.
כב	"	כל המתפלל אחורי ביהכ"נ כו' ענין חלף אליהו אדמי ל' כעייטא כו'. ענין שהיו מפריעין כו' כלפי מעלה. ענין שלף ספסירא כו'.

לוח המפתחות

סימן המצויין דף ועמוד שבש"ס ענין המחמר באגדתא, וסדרים המצוירים בו.

היה קורא פ"ב

כל המאריך באחד מארכיון לו ימיו ושנותיו .	י"ג ע"ב	ס
כל הקורא ק"ש בלא תפילין כו' ענין ק"ש ותפילין וענין עולם ומנחה זבח ונסכים .	י"ד :	מא
כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין כו' פ"י הכתוב ארמך בנקיון כפי וגו' .	ט"ו	,
כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותי' מלננין לו גיהנם פ"י הכתוב אורך ימים בימינה וכו' ענין גיהנם של אש וגיהנם של שלג .	ט"ז	סב
ר"י אמי ור"א הוו קא קטרי גגא לר"א . ביאור האשה נקנית בג' דרכים וקנין החופה .	ט"ז	,
כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל . פ"י הפסוק חדלו לכם מן האדם וגו' .	י"ד	פד
כל הלן ז' לילות בלא חלום . ענין החלום .	.	פה
בחר דסיימו ללתייכו אמרי הכי .	פ"ז :	,
ר"י כי הוה מסיים ספרא דאיוב כו' ביאור תכלית האדם והבמה .	.	,

מי שמחו פ"ג

לא יהלך אדם צדיק ותפילין בראשו . פ"י הקרא לועג לרש חרף עושהו . עניני המיתה עיטוף העלית .	י"ח	,
כל המספר אחרי מטקן של ת"ח כו' . פ"י הפסוק והעמים עקלקלותם וגו' .	.	צ
אם ראית ת"ח שצבר עברה בלילה כו' .	.	,
מ"ש קמאי דמתרחיש להו ניסא כו' .	.	צא
רב גדיל הוה רגיל דהוה חזיל ויחיב אשערי פבילה כו' . ענין המשל דאוויי לגשים .	כ'	עג
ר"י הוה רגיל כו' ענין עין הרע ואחיות עינים . פ"י הכתוב ותשא אשת אדוניו את עיני' אל יוסף .	.	,
התולה תפיליו יתלו לו חייו .	כ"ד	עז
ר"י אבא הוה קא מישתמיט מיני' דר"י כו' ביאור טייכות הדיון ששמע מר"י לעליית ה"י . ענין הפלוגתא בשבחי א"י ובבל .	פ"ז	,
ענין נשמות ועולמות .	.	,

תפלת השחר פ"ד

המתפלל אחורי רבו כו' .	כ"ז :	עח
מעסק בתלמוד א' טבא לפני ר"י כו' תפלת ערבית רשות או חובה? ענין סמיכות גאולה לזכרה . פ"י כל תלמיד שאין תוכו כנרד . פ"י הוי לספינה שאתה קברניטא . ענין מאן דלביש מרע כו' . מזה בן מזה כו' .	.	,
ר"ז כי הוה כו' איקום מקמייהו ואקבל אגרא .	כ"ח	,
כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקרו . ענין אורחות חיים . מ"י עולם וחיי שעה .	פ"ב	עז
זכשחלה ר"י כ"ז נכנסו תלמידיו כו' ענין הכינויים ר"י פ"ס פ"ה . ענין כעס ואיבוד זמיתה עולמית . ענין הדרכים של גיהנם וג"ט .	.	,

לוח המפתחות

סימן המצויין דף ועמוד
בע"י שבש"ס

ענין הוואמר באהדהא, והדברים המזכירים בו .

ע"ה	כ"ה	ת"י שמעון הפקולי הסדור י"ח ברכות כ"ו פ"י הפקולי ופ"י השקוף כה ב' וי' שעות .
"	"	המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קלרה כ"ו .
פ	כ"ט:	ח"ל חליבו לר"י כ"ו לא תרתה ולא תחטא כ"ו .
"	ל':	כמה יסבה בין תפלה לתפלה פ"י ואתחנן ופ"י הכחוש פ"י האלקים בשמים כ"ו ע"כ יהיו דבריך מעטים .

אין עומדין פ"ה

מ"א	ל"ה	אין עומדין להתפלל . ענין הכי לייטא דכבל כ"ו .
מ"ב	"	מר צרי' דרבינא עבד הלולא כ"ו ענין כסא בת ת' ז"י .
"	"	רצ חשי עבד הלולא כ"ו ענין כסא דווגיאל .
"	"	לישרי לן מר ח"ל ווי לן דמיתגן . ענין הסיר הוה .
מ"ד	"	ותדר נדר ותאמר . פ"י זרע שזובלע בין אנשים .
מ"ה	ל"ג	מנלתי יכולת ה' . פ"י חשש כמו כנקבה .
מ"ו	" פ"ב	מיוס שהרב ציהמ"ק כפסקה הומת ברזל וכו' .
מ"ז	"	ותאמר ליון עזבו ה' . פ"י המשל מאשתו ראשונה .
צ"א	ל"ג	מעשה בחסיד ח' שהי' מתפלל בדרך ובה הגמון כ"ו .
צ"ב	"	מעשה במקום ח' שהי' בו ערוד כ"ו .
צ"ו	ע"ב	הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים . פ"י אומר של יראת שמים .
צ"ח	ל"ד	ת"ר ג' רובן קשה ומיעוטן יפה . שאור מלח וסרבנות .
"	"	ת"ר מעשה והלה בנו של ר"ג כ"ו . ושזב מעשה בכנו של ריב"ז . ההילוק שנייהב . ענין השר והעבד .

כיצד מברכין פ"ו

ק"ב	ל"ה :	ר"ח ב"פ רמי כתיב ולקחתי דגני כ"ו וכתיב ואספת דגן .
"	ל"ו	הי' ר"מ אומר ממעמע שגא' וערלתם ערלתו וגו' ענין קלקול האדמה בחטא עה"ד . פ"י לא תחסר כל בה .
"	מ'	אחר כל חבילהך אכול מלה כ"ו .
ק"ג	מ"א :	הרגיל בעדשים ח' ללי יוס כ"ו ביאור כל הכי מדגיל כ"ו ונקטו ר"ח ורמ"מ כ"ו אייתו לקמייכו תמרי ורמוני כ"ו פ"י נגרי דפרזלא .
ק"ד	מ"ב	ג' חסיפות הן כ"ו .
ק"ה	מ"ג ע"ב	מ"ד את הכל עשה יפה בעתו כ"ו . ענין המשל חלי ל"י קורא לר"א כ"ו .
ק"ו	"	פסיגיה גסה נוגלת ח' מת"ק ממאור עיניו כ"ו .
"	מ"ד	עיר אחת היתה לו לינאי רמלך . ענין ס' רבוא ספלי טריות כ"ו .
"	"	אילן אחד הי' לו לינאי המתך כ"ו ענין מ' סאה גזולות כ"ו .
"	"	עיר אחת היתה בא"י . ס' זוגות אחים כהנים כ"ו . פ"י דרך נשר בשמים .
"	ע"ב	כל שהוא כביצה בילה טובה הימנה . פ"י סכא ביעתא מנוגלתא כ"ו מצויתא כ"ו .
"	"	ת"ר טחול יפה לשינים כ"ו .

שלשה שאכלו פ"ז

ת"ר אין עונין לא אמן מטוסה כ"ו .

לוח המפתחות

שיטת המצויין בע"י דה ועמוד שבע"ם ענין היחזור באגדה, והדברים המצוינים בו.

ק"א	מ"ח	קטן היודע למי מברכין בו' ענין מה דאחווי אביו ורבה מד לשמי טללה וחד כלפי שמיה .
ק"ד	כ"א	כל המבכר על כוס מלא נותנין לו נחלה בו' . ס"י משה תיקון ברכת הין .
קמז	"	מנין שאין פרי בטנה של אשה בו' ענין ששברה ילמא ת' די דחמרא בזיכרה ומה ששלה לעולא ממדורוי מילי בו' .
קמז	"	מנין שאפי' עוברין שבמעי אמון אמרו שירה . אל תטול חלוקה שחרית מיד השמש בו' .

אלו דברים פ"ח

ק"ז	כ"ב :	הנהו תרי תלמידי חד עבד בשוגג כב"ש בו' ענין הרואה שיתעשר ילפין בו' . ס"י אכלוי ארי .
-----	-------	---

הרואה פ"ט

ק"ח	כ"ד	הרואה מעברות בו' ואבן שבקט לזרוק עוג בו' .
ק"ט	" ע"ב	ארבעה לריכין להודות . ענין הסדר דקטט שלא כמו שכתוב בקרא .
קכא	כ"ה	ג' לריכין רחמים . תלוס טוב בו' .
קכב	"	צלאל ע"ש חכמתו נקרא . ענין משכן ארון וכלים .
קכג	כ"ז	כל תלוס ולא טוות . ענין החלומות ויישוב המאמרים .
קכה	כ"ח	שלשה נכנסין לגוף . שלשה משיבין דעתו בו' . ג' מרחיבין דעתו בו' . חמשה א' מס' בו' .
קכו	כ"ח	הרואה את חברו לאחר לי יום בו' . פ"י חכימת כולי האי יכבו ב"י עינייהו בו' .
קכז	"	מאי זיקים . כוכבא דשביט . פ"י הכתוב ראו כי רעה נגד פניכס בו' . פ"י שם המזל כסיל .
קכח	"	מאי זועות . גוכא . החקירה מזה .
קכח	"	מאי רעמים . ענין הברק והרעם .
קכח	"	לא נבראו רעמים אלא כדי לפשוט עקמומית בו' .
קכח	" ע"ב	הרואה קשת בו' ענין נקבת ופ"י הברית .
קכח	" ס'	מאי חדקל בו' פירוש השאלה מהשמות .
קכח	"	מעשה צהלל הזקן בו' פ"י הכתוב משמועה רעה לא יירא וגו' .
קכח	"	ההוא תלמידא בו' חו"י דקא מפחד בו' .
קכח	"	ר' אבהו על לבי בני בו' שויז מלה וחד גברי .
קכח	ס"א	מ"ד ויילר בשני יודיין . ענין הילכה"ר .
קכח	"	ילכה"ר דומה לזבוב בו' ענין הרגל הילכה"ר .
קכח	" ע"ב	לדיקים יל"ט שופטין בו' .
קכח	" ס"ב	כל הלכות צביה"כ נילול מג' דברים .
קכח	"	ההוא צביה"כ דהוי בי טבריא בו' . ענין המזיקין .
קכח	"	אביו מרבי' לי' אימיו' אימרא למיעל בהדי' בו' .
קכח	"	רבא מקמי דהוה רישא מקרקשא לי' בו' ס"י כוותא .
קכח	"	פל כל משכב שכב חוץ מן הקרקע בו' .
קכח	"	שינה בעמוד השחר בו' .
קכח	"	בר קפרא הוה מזבין מילי דיגרי . ס"י עלה בסלע בו' . מפורס מהאלשיך הקדוש ו' פעמים ה' תיבות בנות ב' אותיות .

ואמר

לוח המפתחות

סימן המצויין בע"י דף ועמוד שבש"ס ענין המאמר באגדהא, והדברים העגולאים צו.

קלז	"	ואמר להרנג ותחם עליך . פי' הכתוב ויך לב דוד .
קלה	"	אם ה' הסימך בי . מסית קרית לי כו' . ענין קרבן עולה ויורד .
קמב	ס"ב	כל המשתף עם שמים נצטרף כו' .
קמד	ע"ב	כשאנחנו רבוחינו לנרם כו' פי' אני ואתה נסביר פנים בהלכה .
קמה	"	ועוד פתח ר"י בכבוד התורה הסכת כו' .
"	"	הסכת עשו כחות כו' פי' התרגום אליה .
קמו	ס"ד	כל הדוחק את השעה כו' ענין הגלגל חוזר בעולם . ביאור תלמודי הנאים אין להם מנוחה כו' ורב שלום כו' .

סליקא לה טעבת כרבות

שבת

ציאות השבת פ"א

א	"	רבה בר ר"ה רמו פוזמקי ומלני כו' .
"	"	רבא חזו"י לרה"מ כו' מניחין חיי עולם כו' ענין קב חמטין בכור חטין שאמר ר"ל .
"	"	ר' ירמיה' הוה יתיב קמי דר"ז כו' מסיר אזנו כו' .
ב	"	כל דיין שדן דין אמת כו' באלו נעשה שופט כו' .
"	"	עד מתי יושבין דרין . פי' הכתוב אי לך ארץ כו' .
"	"	ת"ר שעה ראשונה מחבל לודים כו' .
ג	ע"ב	הנותן מתנה לחבירו לריד להודיעו . פי' והאידיגא דחיישינן לכשפים כו' .
ד	"	ר"ח הוה נקיט בידו' תרתו מתנתא .
"	"	לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים .
ה	י"א	כל חוליו ולא חוליו מעשים .
"	"	כל כאב ולא כאב לב . ביאור הגמ' דמס' כלה בחינוק שערר לפני הזקנים בנילוי ראש .
"	"	כל אשה ולא אשה רעה .
ו	"	אם יכיו כל הימים דיו כו' .
"	"	ר"י ברי' דר"א כו' עבדי לוי עגלתא תלתא כו' .
ז	י"ב	זמנין אל המקום יפקדין לשלם כו' . משל לענין הספלה .
ח	י"ג	תנא ד"א מעשה בתלמיד אי שקרא כרבה כו' .
ט	ע"ב	מי כתב מגלת מענית .
י	ט"ו	כשחלם ר"י ברי' שלחו לו כו' כך אמר אבא כו' . פי' בלי זכונות . פי' ישבה לך בהעיוות .
יא	י"ד	בשעה שתיקן שלמה עירובין כו' .
"	"	האוחז ס"ת ערום כו' .
"	"	מפני מה בולרין בטהרה כו' . פי' כי גרע הוא .
"	י"ט	כך ה' מנהגן של בית ר"ג כו' .
"	"	ההוא תלמידא דאורי בהרמא כו' ברי"ש .

במה מדליקין פ"ב

כ"א ולא בשמן סיק . עוף אי כו' וקיק שמו . קיקין דיונה כו' . פ"ר

לוח המפתחות

סימן המצויין דף ועמוד שבש"ס ענין המחמר באגדתא, והדברים המצוירים צו.

ת"ר מלות חנוכה פוחת וכולך . מוסיף וכולך ועממיוו .	כ"א ע"ב	יב
מאי חנוכה כו' פי' פך של שמן כו' .	"	"
מ"ד והבור ריק חין צו מיס . ענין נחשים ומקרבס .	כ"ב	"
חסור להרלות מצות כנגד נר חנוכה .	"	"
הרגול צנר הוויין לו בניס ת"ח .	כ"ג ע"ב	יג
הזכור צמזזה זוכה לזירה נאה .	"	"
דניתנו דר"י הוות מאחרת ומדלקה .	"	"
הרחס רבנן כו' לוי צנן רבנן .	"	"
שאלו שאלתא כו' מהו לכבויו בולניא כו' .	ל"א	יד
ולא יפה אמר שלמה ושצח אני את הממס וגו' .	"	"
כהיב ותונה מבלום נפשי וגו' . פלוגתא האמוראים בזה .	כ"ה :	טז
כך הו' מנענו של ריב"א ע"ש מביאין לו עריבס כו' .	"	"
ת"ר איזבו עסיר כל שיש לו נחת רוח בעשרו כו' .	"	"
ההיא חמתא דהוב הניאה לכלתא כו' .	כ"ו	"
ואף ספר משלי בקשו לגנוז . חילוק בין רבי לר"ח .	ל"ב	יז
עמידה אשה שמלך בכל יום כו' . ע"פ חקירה .	"	"
עתידין חילנות שבא"י . עתידה א"י שתוליא גלוסקאות .	"	"
ת"ר לעולם יהא אדם ענותן כהלל כו' . פי' אמת הבנין .	ל"א	יח
על שלש עברות כו' ענין ה' מיתות . ה' חלקי הנפש .	ע"ב	יט
תני דר"י כי יפול הנופל כו' .	ל"ב	כ
ת"ר מי שחלה כו' פרקיעין של אדם .	"	"
כל הזכור בליית זוכה ומשמטין כו' מספר אלפס ומאות .	"	"
בעון נבלות הפס כו' פי' הכתוב ע"כ על בחוריו וגו' .	ל"ג	כא
חזו הכוא סבא כו' תרי מדאני אשא . פי' הגמרא והזכור . ופי' שמור וזכור כו' השמיענו כו' .	"	"
שלשה דברים לרין אדם לומר בתוך ציתו ע"ש כו' .	ל"ד	"
הרולה לראות בארה של מרים .	"	"

בירה פ"ג

כז מ"א אכל ולא שפה חכילתו דס כו' . וכל המחמרים דש .

במה טומנין פ"ד

כח מ"ע א"ר ינאי תפילין לריבין גוף נקי כו' ענין כנסי יונה . ותפילין ופירש"י ותוס' שם .

במה בהמה פ"ה

כ"ג : מעשה בא' שמתה אשתו . פי' כמה קטין מזונותו כו' .
כ"ד : כל האומר שלמה חטא כו' . פי' בא גבריאל נעץ קנה צ"ס .

במה אשה פ"ו

כ"ה : עזי ירושלים של קמתון היו . ענין קמתן בשם מחליתו ר"ן .
כ"ו : לאשתא למירתא וכל בני דנקטו ענין הלחשים .
כ"ז : מעשה בר"ע שעשה משתה בו' חמרא וחיי בו' חיי כו' .
כל

לוח המפתחות

סימן המצויין
בע"י

ענין המאמר באגדהא, והדברים המנוארים צו.

דף ועמוד
שבש"ס

ע"ה	ט"ב	טובה טפת לזן כו' בת חורין היא. ענין הערכיים שמשתחווים לאבק רגליהם .
עו	ק"י	ההוא בר קשא כו' חויל דרנן כו' .
		ואלו קשרים פ' מ"ו
עז	ק"ג	וכדתו מעשות דרכך . ענין פטיעה גסה כו' .
		כל כתבו פ' ט"ז
פ"ו	ק"ט	חימו לי דקיימתי כו' . אבך במאי הוא זהיר כו' .
פ"ח	ע"ב	כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו כו' . וענין המלאכים .
"	"	ר' אבהו כו' עבדן לי עגלא תלתא כו' ענין הכוליא .
צ"ב	קכ"א :	אנא בן מרתא הוו מקיין ביי זוזי . פי' לוח רשע וגו' .
		מפנין פ' י"ח
צ"ד	קכ"ט :	כל האמור צפי' תוכחה כו' פי' הכתוב ומולדותיך כו' .
		ר"א דמילה פ' י"ט
צ"ז	קל"ג	אמרה לי אש אספליתא דלולכו כיני כו' .
צ"ח	קל"ד	האי ינוקא דלא מייך כו' . פי' ואין שפתומו כו' תכונת .
"	"	האי ינוקא דלא מינשמים כו' .
		תולין פ"כ
ק"ב	ק"מ	לא ליכול בר בי רב ירקא כו' . וכל הני בר בי רב דנקט .
"	"	א"ל ר"ח לבנתי' תיהוו לטיען כו' ענין מרגניתא דנקט .
		חבית פ' כ"ב
ק"ג	קמ"ח :	מפני מה עופות טבבול שמיים . פי' השאלות .
"	"	בולס חזרו תזן מקוליים האינשטין .
		שואל פ' כ"ג
ק"ו	קמ"ט :	בשעה שירד נכודגלד לניהכס כו' .
ק"ס	קכ"א :	לעולם יבקש אדם על מדה זו . ענין גילגל חוזר כו' .
קכ"א	"	עד אשר לא תחשך השמש . ענין תשובה מאהבה ומיראה .
"	"	לדיקים ובינונים .
"	"	האי כותחא עד מ' שנין כו' .
"	"	ר"ח שכיבא לי' ברה"י לא כוה קא ברזי עילוי' .
"	"	א"ל קיסר לריב"ח מ"מ לא אחית לבי אביך . פי' אדלא אבידנא
"	"	בחיטתא .
"	"	טב תרי מתלת .
"	"	דוק בככי ותשכה בנגרי .

רוח המפתחות

סימן המצויין בשבשים דף ועמוד ענין המאמר בחגדהא, והדברים המצולזלים בו.

שיננא שרי שקייד ועייל לחמא .	"	"
חיל ההוא גוזא לריב"ק מכבא לקרמינא כו' . וכל הוויכות שביהם .	"	"
וסוגרו דלמים בשוק כו' .	"	"
גם מנכחו ייראו שאפי' נבשושים כו' פי' אם שנת כך גזול זה כו' אם אכן הוא כו' .	ק"ב	ק"ב
וינאץ השקר זו קליבוסת כו' .	"	ק"ג
כי הולך האדם אל ב"ע מלמד שכל לדיק ולדיק כו' .	"	"
קשה רמה למת כמחצ בבשר החי .	"	"
נפשו של אדם מתאבלת עליו ז' ימים .	"	"
ההוא דשכיב כו' לא הו' לי' מנחמין כו' .	"	"
כל מה שאומרין בפני המת יודע עד שיסתום כו' .	"	"
חיר וברוח תשוב אל האלקים וגו' משל למלך כו' . ענין קה הקלע וגייהם .	"	"
בשמתן של לדיקים ננוותת תחת כה"כ . פי' כה"כ .	"	"
חיל רבה לרי"ג של בינונים מאי כו' לדומה כמסרים עמך המלך דומה . ומנוחת השמות דבינונים .	"	"

מי שהחשיך פי' ב"ד

עוד אחרת היסה ולא רלו חכמים לנלוטה . ענין חלי שיפור חבור מה"מ .	"	קמ"א
תניא ר"א אומר בו ביום גדשו סאה כו' . ביאור המשלים . פירש"י ותוס' . ביאור דברי הירושלמי . ענין המשל לשמן ומים ופירות .	"	"
דרש ר"י יונה אפיתחא דבי נשיאה: שייכות הדרשה לפיתחא דבי נשיאה . פי' פרנסתי ככלב פרנסתי כעורב .	קמ"ב	קמ"ב
כתיב אפינקסי' דריב"ל האי מאן דבחד בשבא כו' . פלוגתא דר"ח ור"י אם יש מל לישאל .	"	"

סליק